
ACCADEMIA DI MEDICINA
DI
TORINO

CAROLI PISONIS,
DOCT. PARIS.

CONSILIARII ET CUBICULARII MEDICI HENRICI II,
SERENISSIMI DUCIS LOTHARINGIÆ, &c. DECANI FACULTATIS MEDIC.
ACADEMIÆ PONTANÆ, ET DOMINI DE CHAMPEL, &c.

SELECTIORUM

OBSERVATIONUM

ET

CONSILIORUM

DE PRÆTERVISIS HACTENUS MORBIS AFFECTIBUSQUE PRÆTER NATURAM, AB AQUA SEU SEROSA COLLUVIE ET DILUVIE ORTIS,

LIBER SINGULARIS.

OPUS NOVITATE ET VARIETATE DOCTRINÆ UTILE JUXTA ATQUE JUCUNDUM.

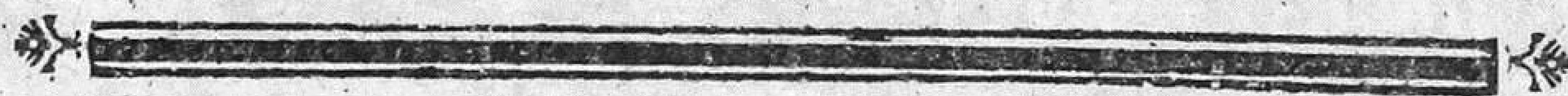
CUM PRÆFATIONE

HERMANNI BOERHAAVE,

QUOD

NOVISSIMA HAC EDITIONE

Correctiùs multò, elegantiùs, notis marginalibus necessariis, & triplici indice auctiùs prodit.

AMSTELODAMI,
Sumptibus FRATRUM DE TOURNES.

M. DCC. LXVIII.

AUDITORIBUS SUIS

HERMANNUS BOERHAAVE

S.

ELAPSUM modò quadriennii ſpatium eſt, ex quo vobis è Cathedrâ Academicâ expoſui, quinam inter eos, qui de rebus egerunt medicis, Auctores gloriæ palmâ decorati veſtram præ cæteris attentionem mereantur. Quo equidem opere certò nobis conſtitit, pauciſſimos omninò haberi, qui in eâ parte Medicinæ excellant, quæ in exercitatione occupatâ Artis morborum hiſtorias ex dictamine naturæ conſcribit, atque ex eiſdem curatè perpenſis dogmata medica prudenter elicit. Eſt profectò egregia hæc, eſt excellens particula Medicinæ, quæ meritò antecedit reliquas: etenim antiquitate, fide, uſu, ſed & induſtriâ imprimis requiſiti huc laboris, eas antecellit. Quin etiam eodem tunc tempore, cùm recenſerentur illi, qui rari hîc apparent in vaſto Auctorum numero idonei, princeps aſſignatus fuit CAROLO PISONI locus. Ille enim Nicolao Piſone patre natus, acceptam ab eo Doctrinam medicam feliciſſimè promovit; dum

ſummorum in arte virorum præceptis deindè imbutus, neque minus inſtructus ab omni emolumento quod à lectione optimorum Auctorum ſperari poteſt, propriis obſervatis ſingulariter inclaruit. Hunc ideò virum nocturnâ verſandum, & diurnâ manu commendavi vobis, utpote pulcherrima quæque & firmiſſima ſapientiæ medicæ inſtituta animis veſtris inſtillaturum. Laudabam ſcilicet eum inprimis hoc nomine, quod rerum exemplis abundans, eruditionis conſummatæ auxilio ſuffultus, omnium maximè oſtenderet ex inciſis cadaveribus cauſam ſedemque morborum, quorum priùs hiſtoriam ex amuſſim pinxerat. Effecit deindè candida hæc virtutum Piſonianarum commendatio, ut liber ipſe ſtatim quæreretur avidè, undè tanta bonorum copia acquirenda ſperabatur. Sed venalia proſtabant nulla exemplaria, licet tertiâ dudum vice eſſent recuſa; quia ſpectata Auctoris dignitas ſubduxerat vulgo & Bibliothecis jam omnia adſcripſerat. Erat hæc ratio, quæ duxit Bibliopolas noſtros, ut quartùm jam ſubjicerent prælo hæc ſcripta, remque animo conceptum feliciter perduxerunt ad finem. Neque enim ſumptibus pepercere nec curâ, ut prodiret liber quàm exactiſſimè perpolitus. Præter pulchritudinem chartæ Typique

elegantiam, ſpectabis Textus Hippocraticos veris adſtrictos numeris, proprioque idiomate ſummâ cum curâ nitentes. Atque hæc duo, ut maximè ad perfectionem Operis requirebantur, ita tamen haud deprehendebantur in prioribus evulgatis: ideoque haud parum laboris exigebant & judicii ut ſuis digeſta locis haberentur. Undè eò etiam majore beneficio Medicos ſibi obſtrinxerunt egregii Viri, qui liberaliter in ſe ſuſcipere voluêre hoc onus tædioſum & abſolvere feliciter. Fuerunt equidem illi pari in ferendo labore conſtantiâ, quàm in exornando hoc libro ſucceſſu, uſi. Digni proin, qui innoteſcerent; ſed prohibuit ſingularis illorum modeſtia, ne nominibus inclareſcerent. Accipite ergo jam librum hunc vili vendibilem pretio, qui modò auro erat contrà carior. Utamini eo & fruamini, placebit & proderit; neque, certus affirmo, vel decies repetitæ lectionis vos pœnitebit. Valete! Lugd. 17$\frac{8}{6}$14.

HENRICO II.

SERENISSIMO POTENTISSIMOQUE DUCI CALABRIÆ, LOTHARINGIÆ, MARCHISIO, DUCI BARRI, GUELDRIÆ, MARQUIONI PONTIS AD MONTICULUM, COMITI VADEM. ALBIMONT. ZUTPHEN, &c.

Occasio prima Scriptionis hujus Libri.

SEptimus mensis agitur, Serenissime Princeps, & Clementissime Domine, ex quo Celsitudo tua, cùm inaudivisset me in quodam celebri Consilio à suis Archiatris super hystericis affectus nuper habito nova quædam in medium protulisse effata, quæ, quanquam à communi Medicorum sensu longè essent aliena & prorsus paradoxa, verosimilitudinis tamen plurimum ipsa habere, & ab ingenio solertiâque non vulgari esse profecta candidiores Collegæ judicarent; tum verò judicio eorum approbato, meipsum humaniter congratulata compellavit, sive potiùs pro summâ suâ erga me authoritate imperavit, ut illa publicè evulgarem & cum universo Medicorum ordine communicarem. Quâ sanè benevolâ tuâ exhortatione cùm mihi nulla vox gratior jucundiorque aures ferire, tum nescio quo acriore gloriolæ gargalismo animum titillare potuit, quòd commendatio ei gratulationi conjuncta, atque à sapiente judiciique acerrimi Principe profecta non posset non & mihi privatim perhonorifica

esse ac gloriosa, & inprimis publicè utilis. Neque enim tam vanus sum, aut imprudenter mihi blandior, ut hoc jussum unâ mei causâ à singulari tuâ humanitate propensoque in me animi affectu solùm emanâsse mihi persuadeam, sed potiùs quia è fama ac splendore Academiæ nostræ prudenter esse credidisti, ubi ubi gentium innotescere, & resciri non ignavos inertesque homines ac vulgares, sed strenuos ac solertes gravissimis in illa juventutem edocendi muneribus præesse; & non mediocrem eâ ratione liberalium artium, ingenuarumque omnium disciplinarum complemento ac perfectioni futuram accessionem, si quid cultores earum præclarum & utile ingenii vi diuturnâque meditatione adinvenissent ac excogitassent, illud publici fieret juris, & seris nepotibus amicè transmitteretur.

In edendo hoc Libro sollicitudo quædam.

Sed enim verò ex adverso (nec enim dissimulare fas est) quanquam tua illa compellatio jucundissima meritò fuit, tamen non mediocriter animum suspensum sollicitumque tenuit: quippe qui aliàs à naturâ primâque institutione modestiæ studiosus & peramans, in eâ præterea semper hæresi fuissem (conscius quippe veriverbii illius,

Quàm magna ingenia sæpè in occulto latent!)

prudentis esse hominis in obscuro potiùs vivere, quàm dubiam aucupari velle famam, & suum nomen incertis famigerationibus ac parum æquis judiciis, ut hoc ævum malignitatis & maledicentiæ feracissimum est, exponere.

Liber hic primus ingenii fœtus est.

Atqui hæc versantem animo diuque ancipiti distractum cogitatione tandem traxit (æquum certè ita fuit) impulitque eo summa tua in me authoritas, ut eam propria nominis mei existimatione contrà longè cariorem habendam esse duxerim. Ecce igitur tibi ultro pareo lubensque, Princeps Opt. Max. & primum ingenii mei fœtum ad aram Majestatis tuæ sisto consecroque (nam & tu amabò æquiter feres, ut nostrum illum CAROLI III. optimi tui parentis Macarismum tibi pientissimo filio olim dicatum, quia alterius styli & argumenti quàm ejus, cui mea me addixit professio, quanquam fortè non inglorium & luce indignum hoc tempore dissimulem: & verò ego satis mihi

cavi, ne turpissimum plagii crimen quisquam mecum expostulet, qu od ut Plautina illa mulier,

Alienos labores eam suppositum mihi.)

Primum, inquam, ingenii mei fœtum affero offeroque consilium scilicet illud, de quo antè, non futilem ac levem hujusce totius operis sive occasionem sive materiam. Adfero autem non tanquam rude, informe & indigestum Κύημα, tanquam fœtum jam suis omnibus membris prorsus absolutum, informatumque & spirantem, atque publicæ lucis avidum ac sitientem. Nimirum cùm in illo consilio hysterica quidem vulgò habita symptomata non in uterum, ut fert communis medicorum opinio ab Hippocrate & Galeno ad hæc usque tempora derivata, sed in unum caput præter naturam malè affectum ceu parentem, capitis autem constitutionem à naturali alienam non in famosas illas cacochymiæ species, sed in aqueam sive serosam colluviem à medicis prætervisam hactenus, certè negligenter oscitanterque consideratam esse refundendam demonstraverim, operæ pretium esse duxi ad majorem fidem ac lucem iis novis addendam placitis quædam alia consilia, sed multò plures observationes morborum ferè omnis generis adjungere, & in unum veluti corpus componere & efformare, qui morbi ejusdem serosæ illuviei essent effectus, aut diluviem illius humoris è capite in universa reliqua membra depluentis consequerentur, & paradoxon illud consilium mirificè illustrarent.

Isque omnibus membris absolutus Prodit.

Ratio & causâ scriptionis

Adfero igitur hunc ingenii nostri fœtum, ita excultum perfectumque meâ sententiâ, ut ad hoc argumentum vix quicquam desiderari posse ampliùs videatur; sed cum eâ sanè, Clementissime Princeps, de tuâ humanitate, fiduciâ, ut quoniam benignâ illâ exhortatione ei veluti materiam atque semen, imo vitæ sensusque principium & entelechiam simulque salutem, & in partu opem divorum Liberi, Vitumni, Sentini, Diejovis & Nixii vice hactenus tribuisti, eduxistique in lucem, eundem porrò grati veluti obstetricatus officia conferens suscipias, foveas tanquam Opis, & Levana, ad publicam utilitatem alas & instituas ceu

bona Educa, educato ſed adhuc balbutienti Vaticanus os aperias, ſiſtentemque ad graviorum Cenſorum ſubſellia ab infantili liberes pavore; conſilia, ſententias & ſtrenuitatem, quæ à Divis Paventia, Conſo, Sentia, atque Strenua piæ matres ſuis expetunt liberis, inſpires; denique amplam ſpem & conſtantem eutychiam, atque à fortuitis adverſiſque immunem ceu Dea Venilia Fortunaque, & bonus Genius benignè impartias.

(Aſſidua meditatio omne abditum in apertum profert.)

Enimverò cùm vehemens intentaque mentis contentio, atque aſſidua meditatio nihil non quamvis abditum, abſtruſum, & altis immerſum tenebris eruat ac in apertum proferat, nihil non quamvis difficile & impervium perrumpat pervadatque, incredibile ſanè dictu eſt & quantam illa benigna tua compellatio facilitatem atque ſubſidium contulerit in renovandâ penè intermortua memoriâ eorum, quæ ante tot annos in morbis, quorum Hiſtoria retexenda mihi fuit, obſervaram, & quantam porrò alacritatem ardoremque injecerit in ſuſpiciendâ proſequendâque reconditæ & latentis eorum morborum naturæ cauſarumque indagatione, & exquiſitâ ſymptomatum ad eam inveſtigationem neceſſariâ conſideratione. Cujus certè ardoris ceu vitalis cujuſdam caloris à te tanquam benigno ſidere communicati beneficio quia hic ingenii fœtus integritatem vitamque eſt conſecutus; habet profectò quod te parentem agnoſcat & prædicet tot & tantorum bonorum, quæ naſcentibus commemoratos illos Divos conferre credidit antiquitas.

Quoniam autem ſalutari tuâ ope enixus communem geſtit videre lucem, ſeveriorum ſe dare in conſpectum frontium, incertamque judiciorum ſubire aleam, tuum ante omnia ſupplex implorat patrocinium, tuam fidem, tuam præhenſat authoritatem, quî inſolentem & inauditam novitatem ab omni monſtri ſuſpicione vindicare, quî gratiam vacuoſque animos veritati à ſe propalatæ mereri, quî denique vitam famamque ſuam ab invidorum calumniis ſartam tectam tueri valeat.

Nulla erga Magiſtrorum in verba jurantes, aliuſ-

Circumfrement namque mox haud dubito undique hinc moroſi cenſores, qui in magiſtrorum verba jurarunt, vociferabunturque non ferendam hodiernam in ſcribendo ca-

que generis morosos censores æstimatio.

coëthiam, facinus arrogantiæ plenum esse tot tantisque in dies libris sapientum obtundere capita, oculos fatigare; multo verò minus permittendam eam novitatem, quæ & antiquitatis oracula spernat & inauditorum dogmatum tanquam perniciosarum hæreseων jactet spargatque semina; illinc scioli & ardeliones, quibus nihil nisi suum quidquam placere potest, qui universas artes & scientias supercilio suo, tanquam cœlum humeris Atlantis inniti existimantes, ac omnes alios præ sese blennos, bardos reputantes labores nostros calumniis opprimment, nostraque sensa inanitatis damnabunt, & tanquam nugamenta seu ægri somnia sugillabunt. Atqui si contrà ad sapientum subsellia, & in primis ad sapientiæ tuæ tribunal, æquissime & cordatissime Princeps, provocemus, dieque dictâ sistamus, haud dubito voces illas hominum desidiam suam, vel invidiam specie recti velantium citiùs, quàm à levi vento prosternuntur folia farfari, ab hisce sapientiæ decretis iri difflatum.

Homines ingenui ad imperandum, non serviendum nati sunt.

Scilicet hominibus ingenuis & ad imperandum, non serviendum natis hanc esse datam à supremo Principe ac moderatore universi honestissimam quidem, sed difficillimam vitæ circa Philosophiam & naturæ rerumque omnium, quæ cœli terræque ambitu continentur, contemplationem ac studium occupationem, ut ex illâ in notitiam sui creatoris venire, ad agniti cultum & amorem excitari, amatoque possent frui cum beatis illis mentibus, quæ

Immortali ævo summâ cum pace fruuntur;

Cujuscunque facultatis institutio & progressus.

& per eam porrò quæcumque societatis humanæ spectarent commoda sibi vi ingenii diuturnâque meditatione & labore obtinerent, siquidem facultas omnis à Deo instituta, adjuta, confirmataque planè, distinctè, definitè ex animi nostri sententiâ, ac evidenti causarum cognitione semper progreditur, quod ille totius ordinis ac universæ rationis opifex Maximus, ne aliquid contra ordinem ac terminos à se constitutos moliri videatur, τριβῇ ἀλόγῳ, ἀτέχνῳ, καὶ ἀμηχάνῳ favere aut opitulari non solet. Idcirco ingens causarum desiderium hominibus à naturâ benè informatis inditum esse, quod Catonis sapientiæ Romanæ Coryphæi con-

ſuetudo ſatis declaravit, qui adhuc puer omnium, quæ proponebantur, cauſam rationemque à Pædagogo ſemper exigebat.

Natura in obſcuro poſita, & veritas altis demerſa tenebris labore eruendæ ſunt.

Cùm autem natura rerum in obſcuro ſit poſita, altiſque veritas demerſa tenebris, inde diſciplinarum omnium atque artium principia eſſe rudia leviaque admodum, ſed magnas fieri progreſſiones per additamenta, quæ ſingulis ferè ſæculis præſtantes ingenio viri à ſe inventa in commune contuliſſent: quo ſanè è Republ. maximè eſt generoſo quemcunque animo eam artem, ad quam eum natura inſtitutioque excitavit, animo ſtrenuo infractoque cum labore excolere, cùm in omni genere artium labore & diligentiâ artis & conſilii,

(τεχνῇ γάρ κρατȣμὴν ὧν φύσει νικώμεθα).

moderatione temperatis veluti quodam cœleſti nummo aut fortunato Gygis annulo quidquid volumus ab eo extorqueamus; Nam ſingulos homines artem aliquam ab ineunte ætatee diſcere commune ſocietatis bonum conſervatioque jubent, & Græciæ Italiæque judicio olim prudenter cautum fuit, cùm apud Græcos quidem inertes atque otioſi per totum vitæ ſpatium ἄτιμοι ac ignobiles cenſerentur.

In arte Medica ſumma diligentia requiritur.

Quoniam autem ſi qua in arte diligentia requiritur, in medicinâ certè maximè deſideratur, quod longitudo cum difficultate in ea eſt conjuncta, atque ut in navi, aut exercitu ſemper in eâ aliquid de novo agendum cognoſcendumque offertur, æquum eſt profectò omnes qui ex tam ſalutaris & nobilis artis exercitatione famam atque commendationem venantur, nunquam à divino Apellis inſtituto diſcedere, aut ullam diem tam occupatam agere, in quâ lineam ducendo aliquam artem ſuam non augeant, exornent ac locupletent. Quamobrem cùm addiſcentem quidem credere æquum eſſe judicarit Philoſophus, tamen eum, qui in virum jam adoleverit, ut anguſti inertiſque animi eſt ad quamcunque de quâlibet re ſententiam quaſi tempeſtate fueris delatus, ad eam tanquam ad ſaxum adhæreſcere, teque primùm ante teneri aſtrictum, quàm quid eſſet optimum judicare potueris: ita ingenuum eſt & dignum homine divinæ auræ particulâ, ac rationis lumine

Inertis eſt animi in arte aliqua quadantenus progreſſo, nihil ultra moliri.

Ingenuum est à Majoribus prolata veritatis bilance examinare.

nobilato vim judicii jam maturi in probandis, examinandis quæ à præceptoribus ſive majoribus didiceris, & in veritate acri judicii meditatione indagandâ ſeſe gnaviter exercere; & porrò in eâdem probandâ communicandâque liberalem, non invidum ſeſe oſtendere, ſemperque illud in corde reconditum habere, veneratione quidem digna eſſe à majoribus affabrè inventa, ingenioſè exculta ac ſapienter dicta, ſed nervos ſapientiæ eſſe nihil temerè credere; quinetiam amicum quidem Socratem, amicum Platonem, ſed magis amicam veritatem eſſe debere: denique ut eorum deſidiam, qui vel ſpecioſo publicæ utilitatis & ſcientiarum compendii prætextu artium fines regere volunt, contentique majorem doctrinâ nihil dici hodiè, quod non ſplendidiùs antè fuerit dictum autumant, ac ſuperſedendum accuratiori deinceps examine & moroſiore cauſarum inquiſitione jubent, omnino eſſe peſtiferam, atque incremento & perfectioni artium pernicioſam res ipſa ſatis loquitur; ſic contrà nullus non, cui ſatis mica vel perexigua inſit, videt, imo ridet ματαιοτεχνίαν eorum qui ex alienis laboribus gloriam ſibi quærunt, & tritis vulgatiſque claſſicorum authorum effatis, ſententiiſque quanquam ſub alio ordine & fortè non artis experte exſcribendis ætatem omnem cacoëthiâ quâdam ſcribendi conſumunt, atque omnem ingenii vim, quæ ſanè perexigua eſt & tenui gloriâ digna, in rebus ſuperfluis conterunt non Xenocratis, qui ut numerum ſyllabarum, quas elementa & litteræ Alphabeti variè inter ſe collocata componerent reſciret, maximam vitæ partem in copulandis litteris & ſyllabis ſubducendis impendit operoſo quidem, ſed prorſus vano cum labore: cui enim bono tot ingentia medica volumina, in quibus præter Galenum ad nauſeam recantatum novi nihil aut reconditi legas?

Nihil temerè credere, & veritatem omnibus rebus anteponere.

Ex alienis laboribus gloria non quærenda.

Principum & Magnatum cura in artibus excolendis requiritur.

Itaque quo in poſterum obnixiùs Spartam, quam quiſque nactus eſt colat, prudentiæ & æquitatis Principum erit ſtrenuis ac benè agentibus favere, honores, gloriam, præmiaque conſtituere, eoſque ad benè merendum de Repub. novis & ingenioſis additamentis excitare, imprimiſque eos ſecuros ab omni petulantiore malevolorum & in-

vidorum sciolorum maledicentiâ reddere, quia ut plantæ omnes terram ingenio suo & naturæ congruentem semel nactæ, ac vivifico Solis calore tepefactæ & vegetatæ uberiores effundunt melioresque fructus; simili modo navi fortesque homines honestâ quâdam gloriæ & ambitionis cupiditate tanquam solaribus radiis accensi, artemque aliquam ingenio suo ac moribus conformem veluti aliquem industriæ suæ campum adepti omnes animi & corporis nervos pro Reipub. utilitate faciliùs altiùsque explicant & contendunt.

Laudes Ducis Lotharingici.

Atqui si hæ Principis prudentiæ corculi parænefes, hæcque decreta sunt expressæ Divæ sapientiæ voces & oracula, quam fortunatum, ô liber te tanto patrono, tanto dicam judice! age rumpe moras & è cunis tam benigno Jovis afflatu ceu Hercules adhuc vagiens elisis pestiferis invidiæ colubris & posito infantium ad arundinis strepitum, aut foliorum susurrum trepidantium metu felicibus auspiciis ac æquitate Judicis fretus, tuisque audax virtutibus celebriorum ascende pulpita scholarum, & doctiorum contubernio deinceps assuesce. Quis enim tam severæ, aut malignæ frontis qui te tam sapientis Principis authoramento munitum sigillatumque non hilari exosculetur vultu, non benevolo excipiat sinu, non serenis juxtà atque avidis legat perlegatque oculis?

Equidem ut stellæ in cœlo lucent hoc tantùm ut luceant, sic tu natura & inclinatione beneficus sine aliâ affectatione aut affectu. Sit ita sane. Veruntamen quod Seneca de Augusto prudentissimo Principe dicere solebat, malle se ejus judicium quàm beneficium, de te idem veriùs & ex animo dicere possum, sapientissime PRINCEPS, judicii scilicet solidi, judicii constantis, judicii exquisiti egregia laus tota tua est, cùm fortuna magnificentiæ magnam partem sibi jure vindicare possit; & cùm hujusce virtutis commendatione longo intervallo principes cæteros superes, judicii certè & prudentiæ palmam etiam sapientiæ studium profitentibus præripuisse videaris. Sine enim per tuam te modestiam oro, sine me præterire, quantâ in omnis generis litium, quæ quotidiè in sacratiore tuo consilio discep-

tantur, contestatione mentis acie statum causæ pervideas; quàm justâ rationis trutinâ cujusque causæ expendas meritum, quantâ providentiâ & sagacitate negotiorum civilium vel gravissimorum momenta eventaque subducas, præsagias? Quanto denique judicio, quantâque sapientiâ in circumspiciendis & judicandis rebus omnibus valeas ac præcellas, ut jure sanè quam æquissimo te meritissimum consilii tui principem quanquam fortunæ beneficio natus non esses non solùm tui subditi, sed & exteri sive populi, sive principes in dirimendis suis controversiis judicem ambierint & in dies exoptent atque expetant.

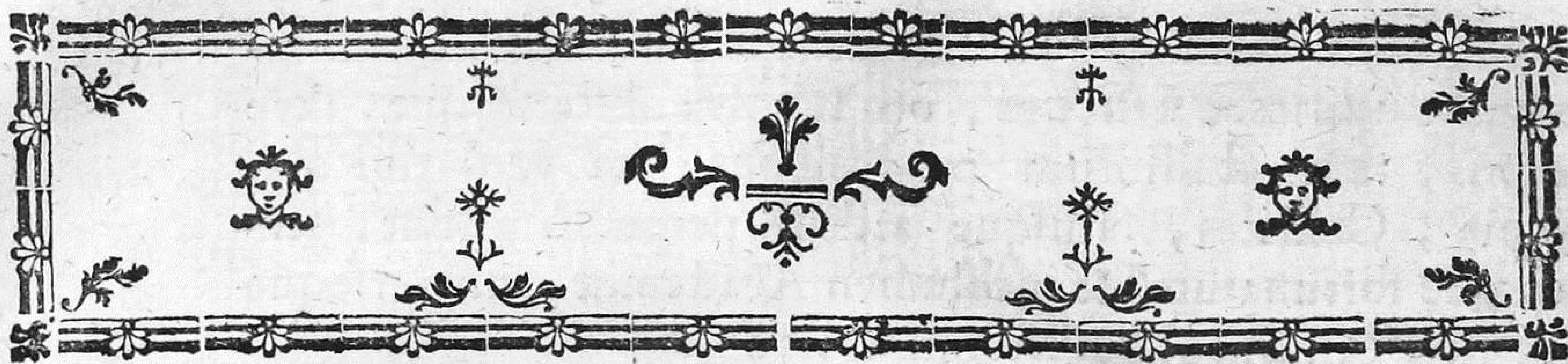
Sed silere ego non possum nec debeo, & verò non desinam mirari plurimùm & deprædicare apud omnes quantâ cum animi voluptate juvat te audire vel in privatis velitationibus & umbratilibus pugnis hominum mei ordinis inter de se rebus Physicis Medicisve aut Mathematicis coram te laudabili de more Artaxerxis sive provocante, sive permittente horis subcisivis animique à seriis curis reficiendi gratiâ contendentium breviter acutèque pro veritate disputantem colluctantemque & verò repugnantes ac tergiversantes argumentorum numero & pondere revocantem cogentemque in rationis gyrum! O si optioni votisque daretur locus, quàm lubens vellem tantum ab re tuâ tibi otii esset summa ut nostrarum controversiarum capita audires, audita tuo dirimerentur judicio! quanta enim me spes teneret certæ omnium doctiorum maturiori tuo judicio adstipulantium approbationis! quàm ampla grataque tot lucubrationum & meditationum merces! qui animus stimulusque ad majora audendum urgeret, acueret! quæ denique fiducia studium hocce meum ab omnibus candidis non iri improbatum! qui (absit verbo invidia) Herculem Xenophontium (qui nullâ voluptatum aut blanditiis à virtutis & optimarum artium professione unquam avocari potuit) imitatus artem hanc meam vehementer hactenus adamavi, in eâque exercendâ unicè me oblectavi, ut eam semper ex veterum instituto pluris quàm domos, quàm villas, signa, tabulas, quàm aleam, cæteraque urbana vel rustica oblectamenta, quàm divitias denique, aut alia quæcunque stu-

dia fecerim. Fave itaque ut cœpisti te per tuam benignitatem, SERENISS. PRINCEPS, oro supplex obstertorque, fave cœptis, fave studiorum progressibus: ita verò tibi Eutychia, Charites, salusque astites perpetuò adsint, serventque fortunatum & incolumen Academiæ, universoque populo, & mihi, qui æternùm vivo

VESTRÆ CELSITUDINI

Addictissimus & humillimus
Cliens Servusque

CAROLUS PISO.

CLARISSIMIS

ATQUE ORNATISSIMIS VIRIS JOANNI DURETO, SIMONI PETREO ET PETRO SEGUINO, Consil. & Medicis Regiis.

DISSIDIUM mihi sed amicum sæpè intervenit, ô Clarissimi & Sapientissimi Viri, cum celeberrimis Medicis de continente causâ plurium præter naturam affectuum, eorumque cùm frequentium valdè tum gravissimorum, cujus census sunt hemicrania, epilepsia, lethargi & apoplexiæ quædam, species, asthma, dyspnœa nocturna, palpitatio, cruciatus totius ventris cum alvi segnitie conjuncti hysterica vulgò habita symptomata, dolores arthritici & id genus. Cùm enim eruditissimi illi Viri ejuscemodi affectus ex communi Medicorum sensu uni alicui è tribus famosis illis & ab omnibus scholis receptis cacochymiæ speciebus referrent acceptos, ego contrà potiùs accusandam semper putavi serosam colluviem seu diluviem ab iis longè discrepantem sive humoris ingenium, sive synathrismi ejusdem causæ fontesque & occasiones spectentur. Quoniam ergo ex dissidentibus adeo rebus diversas agendorum indicationes erui debere ratio suadet, lis illa nostra non in titivillitio, sed in re maximi in medicinâ momenti versetur necesse est; quò sanè rem bonam

atque

atque utilem me facturum putavi, si quæ hactenus super ejusmodi argumento consilia à me sunt habita, unaque singulares quasdam observationes mihi sedulò annotatas publici juris facerem; ex quibus quippè evidenter unicuique candido & æquo rerum æstimatori tam clarum esset, quàm solis radii esse olim cum sudum est solent, omnia omnino signa indiciaque cùm salubria idiosyncrasiæ ægrorum, tum insalubria sive diagnostica cujusque affectus, sive epigenomena, sive prognostica resolvi regerique unam in serosam πλεονεξίαν à me detectam, & primùm lucenter deprædicatam. Nimirum ut delicati nimiùm, imò arrogantis est temerè & pro libidine à communi hominum & præsertim sapientum sensu abhorrere; ita contrà angusti pusillique animi esse judicavi semper communibus & vulgaribus dogmatis quanquam ratione revocante ita pertinaciter adhærescere, ut nihil novi licet accuratè præmeditati, & ad artis perfectionem inprimis conducibilis hiscere atque in medium proferre audeas. Nam si nihil simul inventum ac perfectum est, sed artes omnes perinde ac flumina progressu augentur, cur ab industriâ quisquam removebitur, ut ne quid ipse quærat, quasi illi omnia parata quæsitaque à majoribus tradantur? qui nos certè præcesserunt, ait Seneca, non præripuisse videntur quæ dici possunt, sed aperuisse, & non tam inventa quàm quærenda nobis reliquerunt. Ad quorum autem prætorium judicum, authoritate ac sententia quorum tanta lis dirimi, meaque causa probari certiùs possit, lubentius aut securius sistere me debeo quàm ad vestrum, ô clarissima medicinæ lumina! singularis sanè sapientiæ vestræ multiplici eruditione & facundiâ conditæ constans fama, claritudoque non unarum Galliarum, gratissimi Musarum domicilii, finibus circumscripta, sed quocumque terrarum loco medicina floret, propagata & longè latèque emicant à vestrâ exercitationum mearum ap-

probatione mihi magnam in mediam lucem prodeundi fiduciam, certamque apud omnes ultrò gratiam pollicetur: vestram autem pariter sive egregiam præceptorum in discipulum fidem, sive eximiam prolixamque in condiscipulum benignitatem si implorem, qui animus mihi esse debet vestrum ad tribunal confugiendi? Quod si per honorificum longèque meritis superius vestrum de meâ quantulâcumque industria, quoties incidit mentio mei etiam apud summos viros (testes vos appello inter alios Sanctissimi Cardinalis de Giuri manes) testimonium atque prædicationem memoriâ recolo, recolo autem sæpissimè etsi non tam coram aliis, modestia & pudore ita jubentibus; quàm apud me solum idque tantâ cum voluptate, quantâ cum animi erga vos gratitudine & observantiâ, hoc est, summâ, quàm prolixa mihi æquitatis & benevolentiæ spes inde affulget, quantaque confidentia magna illa vestra in me beneficia hoc uno, quod me ingratum mori sinat, abundè iri cumulatum. Agite ergo sultis amabò per antiquam vestram amicitiam & per gratissimum conturbernium, quæ ex animo recolo, subcisivi ne denegate hisce lucubrationibus meis temporis tantillum, atque judicium porrò rationemque censoriam pro vestrâ dignitate & prudentiâ tenete. Stat apud me, certumque est deinceps unam animadversionem vestram censuramque tanquam regulam & constitutionem veri, falsi, cognitì, incognitique habere, ita & vos, & me alma pax, εὐτυχία, atque musæ æternùm ament. Salvete & valete colendissimi atque amantissimi Præceptores ab eo, qui vos æternùm colit & amat.

C. Piso.

C. PISONI D. A. CHAMPEL

Clarissimo Archiatro et in Academia Pontana Decano & Professori meritissimo.

JAMDIU urbe absui (CLARISSIME PISO) itaque desui & officio & observantiæ in te meæ. En redux gratiis tuis lito, utinam tempori & non invitis gratiis ! folia tua quæ luci das immò nobis in lucem contra hanc hydram capitum avidè legi : Nihil adulor, ita lucida ut aciem menti meæ perstringant, & lubens in ea jurem. Si quis contrà censeat quòd extra communem sensum, ille ipse in pravo sensu nec extrà censionem melioris turbæ ; nec enim θεωρήματα τεχνικά monimentis veterum, sed rationum momentis æstimanda. Perge verò, & quem parturis fœtum auspicato ede & favente Panacæa. Ego illi mea xenia quantulacunque voveo, mitto, quæ fronte præferat : summitto autem priùs limæ tuæ, atque etiam spongiæ, adde, dele, emenda, obsecro, & scito nihil hac mihi scriptione aliud quæri (DOCTISSIME PISO) quàm ut intelligas me unicè amare te & admirari, nihilque esse prius & antiquius quàm abs te tam charo & claro viro vicissim ut amer. Vale, & ut quam Diis hominibusque laudantibus & plaudentibus profiteris docendi scribendique provinciam tueare, valetudini quam firmissimam esse opto, diligenter inservi. Iterum, vale, meritissime Professor.

Nanceio 5. Maii 1618.

Tuus ex integro De Mongeot.

CAROLO PISONI,

D. A. CHAMPEL,

CLARISSIMO LOTHARINGIÆ ARCHIATRO, Et in Academiâ Pontanâ Decano, Professori meritissimo, &c.

GABRIEL DE MONGEOT,
Consil. & Medic. ordin. S. C.

TAm sero seris hæc serena nobis
Et tam seria de sero latente,
O tandem stygiæ ultor unus Hydræ.
Da partam hanc cerebro tuo Minervam,
Certusque ede tuos parens labores,
Non Cornix aliis superba plumis,
O dilecte Jovi, Diisque nostris,
Piso Pæoniæ decus coronæ,
Piso Hippocraticæ columna sectæ,
Piso cui coma laureis avitis,
Et Daphne propria revincta frondet.
Tu mystes tripode ex Apollinari,
Natura, ingenio, sagax & usu,
Rerum dogmata pandis abditarum,
Ac nostris steriles fugare monstras
Castellis Hyadas, magistrâ & arte
Sic parvi reparas caduca mundi.
Piso prome tuos diserte fœtus,
Et famâ vagus adde nomen astris.
Tam tersus neque spongias nec annos,
Nec momos labor horret acriores.
At felix Genio, decus perenne

Et cedrum petit, entheasque lauros.
Hoc nixu efficis, erudite Piso,
Ut sæcla invideant priora nostris,
Non sic Herculeis beata palmis :
At lapso nihil invidemus ævo,
Palmis Piso tuis beatiores,
Dum diis (Hercule fortior) secundis,
Dum diis (clarior Hercules) secundis
Morbosæ rediviva monstra Lernæ.
Ut sol illuviem vagosque fontes
Hydrarum & capitis fluenta siccas.

ALIUD.

MUtatis alii promant antiqua lacernis;
  Sunt hæc prompta tuo dogmata Piso sinu.
Principis ô nostri columen, lumenque Lycæi
  Tam festum fausto numine profer opus.
Sint paradoxa licet : sic hæc tamen auspice Phœbo
  Asseris, ut Phœbus nec paradoxa putet.

Ἄλλο.

Λιμναίην Λέρνην λείπουσα τέρας κακόν Ὕδρα,
  Ὦρσε νόσων στρατὸν εἰς ἀκρόπολιν βροτέων.
Ὄργια δ' ἄρ Φοίβου Πείσων δεδαημένος, ὃν Ζευς
  Δαφνοκόμου κλεινὸν παῖδ' ἐπέκλωσ' ἰατροῦ,
Τὴν γε τεχνῃ θείᾳ φανεροῖ ἀλέειν καὶ ἀλέξειν,
  Πλεῖστον τ' ἐκ τρίποδος χρησμοδοτεῖ νοσεροῖς.
Τίς δ' Ὕδρας κορυφτὴν καλαβάλλειν βέλτερος ἀνδρῶν
  Ἐκ κορυφῆς, ἰατρῶν ἢ Κορυφαῖος ἀνήρ.

Sic me mihi explicabam.

HOrrida contemnens Lernæas Hydra paludes
Morborum insevit nostro aciem capiti.
At Piso, Phœbi cui sunt sacra cognita, quemque
Laurigero illustrem fata dedere satum,
Hanc docet arte sacra vitare aut tollere prorsum,
Vera monens ægros & velut ex tripode.
Quis caput hoc Hydræ melior depellere nostro
Vertice, quàm sectæ qui caput est medicæ?

IN CLARISSIMI D. PISONIS,

Celsitudinis Lotharingiæ & Barri Ducis Medici, & in Academiâ Pontimontiâ Collegii Medici Decani Observationes.

APOLOGETICUM.

OBservata diu, medico nec cognita vulgo
Profert in lucem dogmata Piso nova,
Quæ firmis adeo momentis comprobat, ut jam
Nil illis novitas demere jure queat.

Joannes Leurechon, Celsitudinis Lotharingiæ
& Barri Ducis Medicus.

ΑΝΑΓΡΑΜΜΑ.

ΚΑΡΟΛΟΣ ΠΙΣΩΝ. ΑΛΚΑΡ ΠΟΝΟΙΣ.

Ἰητὴρ πολλῶν ἀντάξιός ἐστιν Ὁμήρῳ.
Μοὶ δὲ Πίσων πάντων ΑΛΚΑΡ ἄπαει ΠΟΝΟΙΣ.

ὁ αὐτὸς Ἰωα. Λεβρεχόνιος Ἀρχιατρός.

ἐπιγραμ. τῷ αὐτῷ.

Ἀχλυόεις μικρόκοσμος ἔτην και ἀνήλιΘ, αὐτὰρ
Νυν νέΘ ἀνθρώποις ἥλιος ἐςι Πίσων.
Ὡς νεφέλης καθαρὸν κόσμον μέγαν ἥλιΘ, οὕτως
Καὶ ὀῤῥȣ καθαρὸν μικρὸν ἔθηκε Πίσων.

Ιωάνν ΦάβρΘ Ἀρχιατρός.

IN tenebris microcrosmus erat sine sole : sed istis
Sol novus in tenebris Piso repentè micat.
Nam sol è magno detergit nubila mundo ,
Nubilaque è parvo Piso serosa fugat.

IDEM.

LE petit monde étoit sans lumiere brillante.
Mais le Pois est venu pour être son soleil.
Phœbus chasse la nue aux rayons de son œil ,
Lui la serosité vitieuse & bouillante.

Le même.

ANAGRAMMA.

CAROLUS PISO. SALUS CORPORI.

DOctrina felix , & nova CORPORI
SALUS in orbem prodit ; adest , adest ,
Ignota priscis , at reperta
Temporibus medicina nostris.
Reperta , sed quam nulla dies tamen
Oblitterabit , non fuga temporis
Obliviosi. Quid vetusta
Scripta , novis inimice , laudas ?
Quæ scripta laudas cunque , recentia
Olim fuerunt , quæ nova despicis
Antiqua laudabuntur olim.
Nulla dies meliora reddet.

Petrus Barotus , D. M. & Professor
Anat, & Chirurg.

IN NOBILISSIMI ET CLARISSIMI VIRI
CAROLI PISONIS OPUS
TETRASTICHON.

QUid nova miraris medicinæ dogmata? non ſunt,
Quamvis hanc nemo triverit antè viam.
Sunt nova quæ nullam poſſunt ſperare ſenectam,
Antiquum eſt quicquid poſtera fama colet.

Renatus Bodinus, D. & Profeſſor Med.

ANAGRAMMA.
CAROLUS PISO. IS CARUS POLO.

MOrtales ſervare Deûm eſt, quòd liberet imbre
Clarus Apollo ſolum, carus Apollo polo eſt
Dumque ſeri Piſo microcoſmum liberat imbre,
Alter Apollo, ſolo CARUS IS, atque POLO eſt.

ALIUD EPIGRAMMA

ILluvie Pythona ſatum quòd Delius arcu
Fixerit, intonſis laurea ſacra comis.
Humoris morbos pellentem monſtra ſeroſi
Num manet emeritis laurea certa comis?

ALIUD.

QUod ſenio Divos, quod liberet imbre Cybellem,
Carus Apollo polo eſt, carus Apollo ſolo eſt.
Dum ſenio, atque ſeri Piſo nos liberat imbre,
Nunquid Apollo ſolo eſt, CARUS IS atque POLO eſt.

C. De Mongeot, Doct. Med.

IN ILLUSTRIS VIRI C. PISONIS

OBSERVATIONES.

EXASTICHON.

Cur ſua floreſcunt trinis inſignia piſis,
Stemmaque Piſonis nobile nomen habet?
Scilicet Auſtraſiis Piſo prodiret ut oris,
Necdum piſa novâ piſeret arte mala
Morborum expurgans varias ſorteſque lueſque,
Humida quas paſſim parturit illuvies.

Antonius Kremer S. Dominationis
Amanueſ.

SUR LE DISCOURS DES MALADIES des eaux d'honoré Seigneur le Sieur Charles le Pois, Seigneur de Champel, Conſeiller & Médecin ordinaire de ſon ALTESSE, & Doyen de la Faculte de Médecine en l'Univerſité de Pont-à-Mouſſon.

QU'Hercule ait étouffé l'hydre, c'eſt une fable;
L'hydre a juſques ici fourmillé indomtable.
Mais voici que meshui le Pois étouffera
Le monſtre à mille chefs, dont l'humeur hydropique
Par ſa ſéroſité aux drogues fait la nique.
Il eſt enfin moqué, le Pois s'en bravera.

M. Samuel Phulpin, Botanique
& Apothicaire.

CARMEN EPICUM
AUCTORIS AD LIBRUM.

Qualis obit magnum ſubterlabentibus undis
Oceanus mundum, & magno ſe corpore miſcet,
Materies cunctis ut ſint, elementaque prima,
Humida cum ſiccis; rerumque perennet eundo
Ortus, & orta diu poſſint ſubſiſtere. Terra
Namque immota manens ſtabilimine mixta tuetur,
Et firmat; ſolidæque ſuo ſtant robore vires
Cunctis: quæ malè juncta forent aliàſque ſoluta
Pollinis in morem, ni lento glutine aquaï
Vincta coërceret penitus ſociabilis humor.
Quin rerum quæcunque opifex circumfluus ignis
Coxerit, & partu ediderit ſub luminis auras,
Illa fluunt ex ſe ſine honore, nec uſibus apta
Humanis, rigido niſi frigore protinus humor
Concreta induret, cogat, teneatque coacta.
Jam quod dextra cumque manus ducta arte magiſtrâ
Navat opus, varios hominumque extundit in uſus,
Elixat tepidis, gelidis aut mergit in undis.
Nonne vides fluit ut rivo ſtagnante metallum,
Vulnificuſque chalybs vaſtâ fornace liqueſcit,
Ductilem & incurvæ falces conflantur in enſem,
Cyclopes demum gelido ſtridentia tingunt
Æra lacu, rigidus latè mox emicat enſis?
Talis per totum qui decurrit microcoſmum
Particulis humor minimis non invius ullis
Labitur: utilitas haudquaquam diſpar & uſus.
Diſcretas atomos connectit ſcilicet humor
Continuans: illæque viciſſim pondere firmant
Ingenito, vireſque humori, robur & adflant.
Cerea quin oſſa, & molles ab origine primâ
Indurat partes, laxataque frigore ſtringit
Humor aquæ, ſolidata ſuis & idonea membra
Muneribus reddit, cœloque vel erigit, alta

Ut sapiant homines, versentque in corde futuras
Sortes. Quid rebus jam natrimenta creatis
Fercula quid memorem flammis torrenda latentis
In nobis ignis, ni sese jungeret humor,
Atque modum elixans assanti poneret igni,
Temperiem & succis, molemque adjungeret æquam?
Nimirum hos variis succos alimenta futura
Partibus alma parens rerum natura paravit.
Qualis & incurvum latè complectitur orbem,
Brachiaque & longis exporrigit Amphitrites
Marginibus terrarum, alio sub sole calentes
Ut ditet populos vectis, referatque vicissim
Munera quæ regio ferat hæc, quæque illa recuset.
(Namque Lybes frumenta ferunt, Campanus iacchum.
Attis mel, Phœnix palmas, Lacedæmon olivum)
Sicque licet toto divisos vinciat orbe
Alternis donis, atque æquo fœdere amantes.
Talis abundanti microcosmum humore pererrat
Ille seri liquor, & riguos perfluctuat artus
Reflexusque trahens refluos hinc inde per omnes
Venarum anfractus interlabentia spargit
Flumina, rimaturque meabilis ipse meatus.
Vitalem succum ut cunctis, & amabile nectar
Visceribus lentore alias tubulisque vel ipsis
Hæsurum vehat, ac sitientibus ingerat ultrò
Membris, effluviique rependat damna perennis,
Edere qui valeant labentis munia vitæ.
Qualis & Oceanus sublatis aëra complens
Halitibus largo fœcundis imbre, furentis
Solstitii messes ardoribus, & pecus omne
Defendit, mollique æstum contemperat aurâ.
Talis ab assiduo squallentia membra labore
Internoque igni recreat depasta serosus
Humor, spirituum flammas hebetatque rotantes
Orbe sub exiguo, perfundens cuncta benigno
Rore, salutarique humectans corpora rore.
Atque hæ sunt vires, miranda potentia, & usus
Quos microcosmus habet, quos maximus orbis aquaî
Debet, ubi leges æternaque fœdera servat,
Quæ rebus statuit magni regnator olympi.
At verò quas non turbas ciet, atque tumultus,

Et quæ non secum trahit agmina sæva malorum,
Insanum si quando fretis spirantibus æquor
Fervet, & adversæ feriunt jactantque procellæ?
Quæ non seu pius Æneas, seu durus Ulysses
Sustinuere olim tot tempestatibus acti?
Cernis ut iratum curvato gurgite classes
Tollat in astra mare, adverso mox turbine easdem
Subductâ manes unda deturbet ad imos,
Illidatque vadis, atque aggere cingat arenæ,
Aut verò abreptas in saxa latentia torquens
Dilaceret miseras ruptâ compage carinas?
Aspicis ut pleno ore tumens effunditur æquor,
Succubuit si quâ tellus, tumulumque furentem
Undarum non passa ruit? miserabile visu.
Sternit agros, sata læta simul, vicosque domosque,
Cum stabulis armenta rapit, camposque per omnes
Volvit, & insano contorquens vortice sylvas
Proluit: ac tumulos immensa licentia ponti
Obruit; atque latent pressæ sub gurgite vasto
Arces, templa Deûm, turritaque culmina, & urbes.
Atqui non leviora homini inter damna minatur
Nec minùs intentat mala crebrescentia liquor,
Liquor aquæ quoties seu morem præter abundat,
Sive modum præter fervens incanduit æstu.
Cernis aqualiculus propenso sesquipede exstans
Visceraque ut tumeant multo distenta seroso
Humore? aut lento macies arentia fato
Conficiet membra, aut animæ via pressa coibit.
Quid si pulmones, medium aut thoraca serosa
Proluit illuvies? tum verò abrumpitur ægris
Prima quies subitò, captatur anhelitus imo
Pectore sublimis, quem sibila colla remittant;
Spemque metumque inter noctes vigilantur amaræ.
Quid varias dicam species hydropis aquosi
Queis membra aut totum suffusâ corpus ab undâ
Intumuit, pallorque novus simul occupat ora?
Nam graviora vocant ad se mala, quæ ciet humor.
Si magnis stagnans venis mistusque cruori
Aut vitium capiat, seu magno ferveat æstu.
Scilicet hinc variæ febres mortalia corda
Corrumpunt, sævique exercent membra dolores,

Horriferi & ſubeunt morbi, triſtiſque ſenectus.
Vidi equidem ſi quando caput turgente ſeroſâ
Colluvie premitur, crudos urgere dolores,
Noctes atque dies inopem ſomnique cibique
Ducere. Vidi etiam cui jam vertigine tectum
Ambulat, & geminis exurgit menſa lucernis.
Eſt & cui exerrans delirat linguaque, menſque.
Aſt alios urget ſopor, atque oblivio præceps.
Quin etiam ſubitâ vi morbi ſæpè coactus
Ante oculos aliquis noſtros, ut fulminis ictu
Concidit, & ſpumas agit, ingemit & tremit artus;
Deſipit, extentat nervos, torquetur, anhelat
Inconſtanter, & in jactando membra fatigat.
Denique non parva intulerit mortalibus ægris
Humida diluvies incommoda, finibus ipſis
Vaſorum quoties longè latèque redundat.
Aures namque gravis ſubitò, nunc arripit acer
Sæpè dolor dentes, violens modò concutit ægros
Tuſſis anhela ſenes, ac faucibus angit obeſis.
Evolvitque tonum membrorum ſtilla ſeroſa,
Aut ipſos artus tum vi tum ſæpè cadendo
Divulſâ quatiens tandem compage reſolvit
Exuritque acri languentia membra dolore.
Ergo chare Liber dias in luminis auras
Prodi, morborum palantiaque agmina coge;
Ingenium quorum, mores, nec denique fraudes
Detexêre duces, quos ſæcula priſca tulêre,
Quos & noſtra duces vidit ſapientior ætas;
Quorum dira lues poſticâ occurrere ſannâ
Edocta eluſit toties artemque manumque.
Inſidias aperi, technas, & robora primus;
Multorum capitum domitor laudabitur Hydræ,
Alter & Alcides auctor tuus audiet olim.

SERIES
CAPITUM CUJUSQUE SECTIONIS.

SECTIO PRIMA

SECTIO II. PARS I.

Morbi Capitis externi, ab Eluvie ſeroſa.

SECTIO II. PARS II.

Morbi Capitis interni, à Colluvie ſeroſa.

SECTIO III.

Morbi Thoracis interni ab Illuvie serosa.

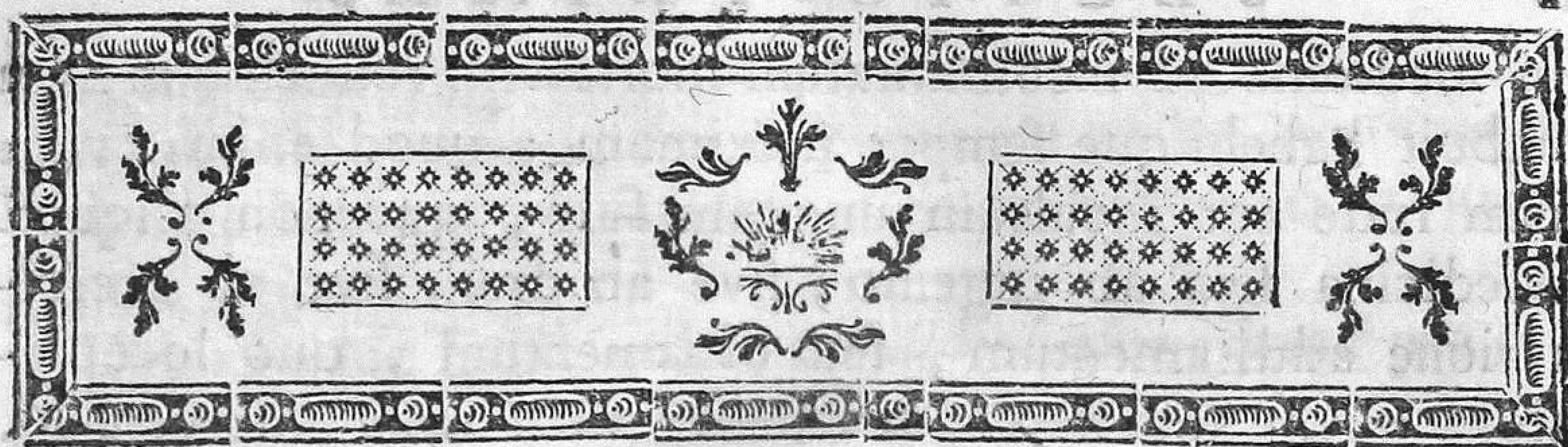
SECTIO IV.

Morbi Ventris inferioris, à Proluvie serosâ.

SECTIO V.

Morbi externi Habitus, à Diluvie serosa.

SECTIO VI.

SELECTIORUM *OBSERVATIONUM* ET CONSILIORUM

DE MORBIS AFFECTIBUSQUE

Præter Naturam, cùm ſimplicibus, tùm conjunctis cum febre, qui ſeroſam colluviem aut diluviem, ſive ſinceram, ſive cum arenulis terreniſve craſſamentis, ſive cum humorum ichoribus aliiſve excrementis permixtam confuſamque tanquam continentem cauſam habent,

LIBER SINGULARIS.

SECTIO PRIMA

Totius operis præfationem continens.

Seneceæ animadverſio Medicinæ applicata.

MUltum egerunt qui ante nos fuerunt, ait Seneca, *ſed non peregerunt, multum adhuc reſtat operis, multumque reſtabit, nec ulli nato poſt mille ſæcula præcludetur occaſio aliquid adhuc adjiciendi.* Quæ ſanè ſapientis animadverſio ſi qua in diſciplina, aut arte, pondus & authoritatem habet,

in medicina ad incolumitatem mortalium retinendam nata habuit habebitque semper maximam : quod enim ævum tam rude aut incultum unquam fuit, quo non aliquod Medicina sive ab ingenio, sive ab arte, sive ab exercitatione additamentum, seu ornamentum, quo locupletior, quàm antè fieret, acceperit? *Certè enim*, ut verè M. Tull. *recentissima quæque sunt correcta & emendata maximè.*

Medicina omni ævo augmentum aliquod accepit.

Quò equidem non vana & illaudabilis animum meum hactenus incessit libido atque fiducia post tot atque tantas præstantium in arte medicâ virorum de rebus physicis atque medicis commentationes, & easdem res adhuc subobscuras ac dubias veluti sub incudem iterum reponendi, tentandique assiduâ animi meditatione ex iis, tanquam ex mutuo silicum attritu ignem, latentem adhuc veritatem elicere, denique elicitam à communi licet medicorum sensu abhorrentem tandem publici juris faciendi. Ut enim, si in senatu sedeam, non audiam tantùm, sed examinem, & ipse rogatus sententiam dicam (nam *semper illam unius sequi*, argutè idem Stoicus, *non id curiæ, sed factionis est*) similiter mihi jam ab octo supra decem annos medicinam è suggestu in publico iatreio profitenti non religioni deinceps esse, aut vitio arrogantiæve ab aliis verti debet, si eum in docendo moderationis cursum tenuero in posterum, ut aliis ac aliis super quovis medico argumento ex se dubio, aut controverso, sententiis sectisve diversas in partes animum trahentibus, uni districtè non adhærescam, vel pecudis instar sequar antecedentium gregem; sed quid quisque dicat unicè securus, singulis dogmatis pensitatè examinatis suspensisque unam rationem semper intendam sedulòque consulam, in unam veritatem collineem, & in ea quamvis altè immersa è rerum natura tanquam Democriti puteo, ducibus ratione & experientia, eruenda tandem omnem ingenii vim explicem contendamque. Qui namque variè & varios cum industria legit, cum judicio selegit, næ ille factionis expers veri consors facillimè reddetur. Quid autem, si bonis nostris benignius & liberalius citra reprehensionem nobis uti conceditur, cur

Causa ad scribendum impellens.

Scopus.

Veritatem Ratione & Experientia confirmare.

non & nostris ingeniis, tanquam equis, quo lubitum est cumque vehi, campumque & planitiem nactis, non tam iis adducere habenas, quàm laxare & immittere citra arrogantiæ crimen licebit?

Ingenium hominis liberum esse debet.

Dabis itaque facilè mihi, *Candide Lector*, hanc pro tua sapientia & humanitate veniam, ut pro libertate, quam mihi natura insevit, institutio adolevit, philosophari in omnibus ingenuè liceat, & vel à communi philosophorum & medicorum sensu deflectere ea lege ut, si veritatem proximè attigisse rationum lumine ac pondere constiterit, quod vehementer cupio voveoque, faveas gratoque excipias animo: sin contra me à recta ratione tantillum exorbitasse, quod humanum est, perspicaciore judicio tuo deprehenderis, tu amabe pro tua modestia tam amica benevolaque admonitione in rectam reducas viam, quam prolixum paratumque ad animadversionem tuam exosculandam me ultrò spondeo. Non enim prava quadam Pythagoræ aut Epicureorum æmulatione somnia quædam pro [a] κυρίαις δόξαις venditare animus est: aut tanta religione placitis nostris quàm Deorum immortalium oraculis, aut Juris-Consultorum responsis, assensum obligare tuum præsumo, sed hæc qualiacunque tandem mihi licet sedulò meditata tanquam dubia, ea tamen non levia aut futilia, sed ejusmodi in quorum explicatione non pœnitenda ponatur opera, è qua quippe veritas magis ac magis elucescat, proferri in medium à me censeas velim: & verò, ut Apelles ac Polycletus suas olim tabellas sive imagines celte malleumque manibus tenentes propalabant, ita ego cum spongia in manu tibi hæc offero, animo scilicet delendi oblinendique quæcunque correctione ac litura egere videbuntur, ut qui si non [b] φιλοκαινίας, certe [c] φιλοδοξίας & [d] φιλονικείας notam maximè pertimescam.

Ad lectorem allocutio.

a Imperantib. opinionib.
b Novitatum }
c Gloriæ } amor.
d Victoriæ }

Scripta Physica & practica nondum evulgata.

Quanquam autem non pauca in physicis, & plura in practicis, eaque haud vulgaria, nec publica luce indigna argumenta privatim à me animadversa in manibus habeo, tamen quia Reipublicæ interest horum quamprimùm tyrones in arte præmoneri, ut antequam ad eam exercendam seriò accedant, certius de latentibus morborum causis *judicium, quod* [a] *Hippocratis monitu difficile est*, ferre valeant (nam qui vulgaribus imbuti dogmatis in verba magistrorum juraverint, eos à præoccupatis velle opinionibus distrahere, nimium sibi confidentis hominis esset, ne dicam parum prudentis) operæ pretium esse duxi licet ὑστερον πρότερον ὁμηρικῶς quædam ad praxim attinentia ex hoc tempore evulgare, physicis in aliud tempus remissis.

In Magistri verba jurantium fata.

Curatio ex dignotione causæ morbor. instituenda.

Atqui cum in exercitatione medicinæ maximum momentum sit in dignotione causæ morborum continentis utpotè abstrusæ & latentis positum: siquidem ea nisi probè cognita curatio ritè & ordine institui nequit, in quo argumento nobiliore & utiliore nostra versari industria potest quam in *explicanda continente causa morborum alioqui & frequentissimorum & gravissimorum*, quam vulgus practicantium prætervidit, aut certe negligenter oscitanterque examinavit? enimverò causarum internarum morborum in universum ferè omnium duo passim genera medicæ omnes scholæ deprædicant, *plethoram scilicet & cacochymiam, atque hanc triplicem duntaxat faciunt, pituitosam scilicet, biliosam & melancholicam*: ex hisce quatuor fontibus derivant deducuntque latentes omnium affectuum præter naturam causas. Verum pace omnium dixerim aut vana sunt experimenta quotidiana, aut plurimæ morborum & symptomatum differentiæ in *serosam seu aqueam* rejici debent *plenitudinem*, sive *colluviem aut diluviem* (nam cacochymiam eam vocare mihi religioni est cum aqua pura puta succi, sive chymi, alibilis scilicet substantiæ nomen sibi vindicare non possit, quippè quæ minimè nutrit.) Etenim in primis seri seu vehiculi sanguinis [b] synathrysmus collectiove in vasis,

Vulgi error.

Causarum morbor. intern. duo à scholis prædicata genera: plethora sc. & cacochymia, quæ triplex.

Ex seri abundantia plurimæ morborum differentiæ.

Seri in vasis collectio.

a Aph. 1. l. 1. κρίσις χαλεπὴ.
b Accumulatio.

& præcipuè in arteriis, in toto corpore & potissimùm in capite necessarias ac inevitabiles propè causas habet, hinc scilicet quotidianam aquæ & potulentorum, quæ sunt aquæ genera, ut vinum ex [a] *Aristotele*, ingestionem, tum verò perennem generationem ex eliquatione seu conversione ciborum quatuor ex elementis concretorum in succum varium, sed ex prædominio aquatilem sive aqueum (tritis enim liceat uti vocabulis) illinc effluxum seri extra corpus perenni suæ generationi in visceribus factæ ut plurimum imparem & minorem cum præ densitate cutis eaque sive naturali, sive adventitia ratione ætatis, constitutionis, temporis & ejusmodi, tum præ obstructione renum ac meatuum suæ excretioni dicatorum conniventia, vel otio, similibusve causis. Si igitur affluxus aquæ in corpus ejusdem effluxu extra corpus major est, atque illa cæteroqui non impenditur in nutritionem, necesse profecto plurimum in corpore serum redundare. Speciatim verò cum è capite minus effluere possit ob cranii densitatem, quàm è reliquo corpore, majoris certè in capite serosæ colluviei causa est evidentissima. Quòd si adhæc vapores natura aquei è toto corpore, & præsertim è visceribus continenter sursum, id est in caput effumant (continens enim est corporis nutritio, proinde vaporum expiratio) atque occursu cerebri sua natura frigidi calorem vapores efferentem necesse est remitti, ideoque eos sponte quodammodò congelascere, & ad nativum aquæ ingenium reverti; per densitatem verò ejusdem cranii neque vapores antequam aquescant, aut jam in aquam reversi nequeunt expirare, neque penitus resolvi per loci teporem, capiplenii certè aquosi propè inevitabilis est necessitas.

Collectionis causæ.

Argumentum.

Argumenti probatio.

Ex Collectionis seri in Capite inevitabili necessitate.

Præterea *serum* in corpore stagnans ob substantiæ tenuitatem & vernaculam fluxibilitatem varias sane alterationes & præsertim fervorem identidem induere, sive à calore in nobis actuali, sive ab externo quocunque & præsertim ambientis aëris, moxque deponere per recessum causæ calefacientis à natura pronum esse, adinstar partis aquosæ in vino atque aliis succis vitalibus, quotidiana confirmat expe-

Seri in corpore stagnantis effectus.

[a] 4 Meteor.

Seri varius motus, sedes.

rientia. Sed & varios quoque idem ſerum motus locales ſive ſponte, ſive ab alio pati natum eſſe evidens eſt ſatis: ac cùm in vaſis naturalem habeat ſedem, primumque ex truncis ſeu ſtipitibus eorum derivetur, ipſique vaſorum ſtipites multiplices in propagines deducantur ita, ut vaſa ſibi ſint quodammodò continua, eorumque extremitates ſingula membra, tam interna quàm externa excipiant, adeo ut nullum membrum expers ſit vaſorum ſive venarum ſive arteriarum, & porrò *corpus omne ſit confluxile ac ſpirabile* annotatione [a] *Hippocratis* ob ingenitam ejus raritatem, ſerum profectò huc illuc moveri impellique proclive eſt, & irruere in omnia membra, atque non tantùm ex internis invadere externa, aut è ſupernis vel torrentis in morem confertim præcipitari ac decumbere in infernas & ſubjectas partes, vel lentè depluere in eaſdem; ſed contrario niſu ex inferioribus ſupernas impetere ac in eas deſpumare; denique ab extimis remeare in intimas, & ab uno latere in aliud exundare latus. Atque quanquam ſerum cum ſanguine coit, tamen quia non niſi imperfectè miſcetur & confunditur, ideoque facilè ſeparatur, atque ex alia parte aquæ ingenita eſt propenſio & [b] ὁρμὴ ſurſum quotieſcumque rarior fit, inde ſerum ferveſcens in vaſis præter naturam à quacumque cauſa facilè ſeſe exolvit à ſanguinis permixtione, eique ſupernatans & deſpumans ſponte ſua ſurſum movetur efferturque, itaque caput invadit tum per ſe quoties fervorem concipit vel levem, qui immixtum ſanguinem nondum fermentare & calefacere poſſit, tum verò rapitur cum ſanguine, ſi hunc ſemel fervere eveniat à majore ſcilicet calore fervore concepto, quod ſanguini tenui & bilioſo maximè eſt familiare.

Propagines vaſor. ſeriferorum.

Serum facilè à ſanguine ſeparatur.

Sponte ſua ſurſum movetur, & caput invadit.

Duplex liquor in vaſis.

Quia verò contra tenuia fluxaque corpora & verò minimè lenta viſcidaque facilè in ſeſe invicem coëunt, *ſanguinis autem utriuſque, qui in vaſis continetur, duæ ſunt partes di-*

a Lib. de alim. p. 381. l. 39. ξύῤῥοια μία, ξύμπνοια μία, ξυμπαθέα πάντα, confluxio una, conſpiratio una, conſentientia omnia.

b Ὁρμὴ animi appetitio, quâ ad id, quod viſum eſt, movemur. Fœſius Œcon. Hippocr. p. 280.

verso substantiæ modo affectæ, una scilicet tenuis liquidaque ichor vocata, altera crassa terrenaque, cujus utriusque quatuor sunt in genere differentiæ totidem elementis respondentes, serum sane inter decurrendum per vasa abstergit diluitque & sibi necessariò immiscet partem aliquam ex iis ichoribus quæcunque in massa redundaverit & separata fuerit (ut evenit separari sanguine putredinem contrahente) eamque sibi aspersam & affusam secum devehit & transportat quocumque feratur. Qua ratione idem serum perfunctum jam suis muneribus, è vasis capitis exiliens, & secundùm vasorum spiras, substantiamque cerebri distillans, diluit inter decidendum sibique permiscet mucosa lentaque cerebri excrementa, à quorum permixtione lentorem contrahit, uti & per fervorem. Ferè autem semper confusum est serum cum arenulis seu terrenis crassamentis, quia nulla ferè aqua sincera puraque & à sordibus terrenis defecata in usum venit quotidianum.

Seri circulantis effectus per totum corpus.

In capite.

Seri commixtio cum crassamentis terrenis & arenulis.

Jam verò aqua quæcunque stagnans facilè putescit putrescitque.

Aquæ stagnantis effectus.

Et vitium capiunt ni moveantur aquæ,

inquit Poëta: Quò non mirum serum sive in vasis redundans præque copia haud liberè hac illac perfluens, sive extra vasa alicubi collectum & cunctabundum corruptelam & putorem quemdam contrahere, certè esse causam facilis putrefactionis: cujus signum est quod docet experientia omnia mixta à putredine præservari, si vel sale, vel igne, vel sole ita exsiccentur, ut humidum aqueum, quod est causa putrefactionis, eliciatur: exemplo sunt carnes animalium mortuorum, quæ facilè ex humido aqueo putrescunt; sed eo consumpto, sive sale, sive fumo diu durant, quia manet humidum oleaginosum, calidum natura ideoque resistens putredini, & continuans conjungensque partes simul.

Serum cunctabundum facilis putrefactioniscausa existit.

Contra putredinem remedia.

Exemplum.

Postremò quanquam tenuis fluxusque insit sero substantiæ modus, tamen in corpore humano si illud magna vi, compulsum trusumque irruat confertim aliquo, id non mediocrem vim habere sive in comprimendis distendendisque

Seri substantia ejusque magna vi compulsi effectus.

violenter ac etiam frangendis corporis objectis fluxum ejus cohibentibus ac sistentibus, sive in deturbandis secumque deportandis corporibus crassis ac gravibus verbi gratia lapillis, nedum arenulis, sive in eluendis abstergendisque lentis & apprimè hærentibus humoribus indicant manifestè, si parva licet componere magnis, ruinæ riparum, aggerum terrenorum, & ædificiorum, quas fluminum diluvia & inundationes invehunt.

Confirmatio à simili, à majori ad minus.

Vidimus flavum Tiberim retortis
Littore Hetrusco violenter undis
Ire dejectum monumenta Regis
Templaque Vestæ. Horat.

Nam quid ruinas quas secum trahunt torrentium aquarum præcipites ex alto casus cursusque necesse est memorare?

Rapidus montano flumine torrens
Sternit agros, sternit sata læta boumque labores,
Præcipitesque trahit sylvas. Virgil.

quod si denique

Sæpius ventis agitatur ingens
Pinus, & celsæ graviore casu
Decidunt turres. Horat.

an non aquæ in humano corpore commotæ impetu concuti percellique & vehementer violenterque distendi possunt membranosa corpora?

Aquæ & seri in corpore commoti innumera affectuum genera.

Quæ cùm ita sint, mirum sane videri non debet innumera affectuum genera hominem infestare *à sero sive aqua* eaque in parte, seu spatio, eoque naturali aut non naturali, vel desubitò & confertim invadente spontè aut ab alio compulsa, sive sublata, sive detrusa depressaque, ac eadem putrescente, aut fervente aliterve affecta, denique sincera, confusaque ac permixta sive cum arenulis sordibusque terrenis, sive cum ichoribus humorum, qui massam sanguineam conflant, sive cum aliis succis excrementitiis, seu reliquiis ex nutritione particulari membrorum superstitibus succrescentia. Scilicet cùm humanum corpus constituatur *ex tribus ventribus, capite scilicet, thorace abdomineque,*

Corpus humanum ex tribus cons-

neque, & *artubus: superiorem quidem ventrem sive caput, atque externum quidem serosæ colluviei effectus hice pertentant affectus* (liceat enim sequi ordinem, quem Autores practici passim observant à capitis scilicet affectibus ut labri communis aquæ in universum distribuendæ, iisque externis tanquam evidentioribus) *Hydrocephalos, parotis aquosa, genarum, gargareonis, & glandularum oris, ac maxillarum tumores diales, doloresque aurium, hypochyma, & similes: internum verò hemicrania, gravesque capitis dolores sed fugaces, & prænuncii graviorum morborum, tum vertigo, carus, apoplexiæ quædam species, Lethargus & epilepsia. Thoracem verò, sive medium ventrem premunt opprimuntque syncope, palpitatio cordis, catarrhi ac tusses, tum graves in spirando difficultates, & asthma, hydrops pulmonis, hydatides in pulmone hydrops thoracis dictus, denique dolores lateris pleuritici: Imum autem ventrem diarrhææ aquosæ, convulsiones intestinorum ac vesicæ, uterique, seu dolores totius ventris, renum ac ureterum, hydrops totius abdominis, hydrops particularis uteri, molæ quædam species, quæ partus lunæ dicitur, denique Hydrocele. Artus porrò affligunt arthritidis plures species, tremor, stupor, paralysis, membrorum dolores. Postremò membra externa internaque simul, & totum corporis habitum afficiunt hemiplegia, cachexia, aqua intercus, febres variæ, mador totius continuus & fœtidus, tumores hydatodes, hydroa cironibus prægnantia, & exanthemata lata, pruriginosa, & ejusmodi.*

titruitur ventribus & artubus.

Ordo tractationis in sequentibus.

Morbi capitis externi à sero.

Capitis interni.

Thoracis.

Imi ventris.

Artuum.

Totius corporis habitus.

Tametsi verò non ierim ego inficias partem horum affectuum esse germanam quandoque sobolem alicujus *è cacochymiæ speciebus*, ut affirmat communis medicorum sententia, tamen eosdem frequentissimè ab *una serosa sive colluvie, sive diluvie* foveri ex accurata pensitataque naturæ ægrorum, tum ideæ, constitutionisque commemoratorum affectuum, atque accidentium quæ iisdem conjunguntur, contemplatione semper deprehendi: *nec reclamabis, spero, candide lector, si priusquam judicium feras; ac censuræ gladium in unum caput distringas, non graveris* (quod te per tuam humanitatem etiam atque etiam rogo) *universum per-*

Affectus hi speciei cacochymiæ non adscribendi, sed soli serosæ colluviei.

Admonitio ad Lectorem.

Causam enumeratorum affectuum plenitudinem serosam esse probatur.

I. A specie humorum, qui à natura & arte excerni solent.

II. Ab Experientia è propria & aliorum observatione desumpta.

III. Ab utilitate Ægrorum.

currere opus & singula rationum expendere momenta. Interea verò dum sigillatim enumeratorum affectuum *causam materialem seu fomitem esse plenitudinem serosam* astruere & demonstrare non levibus argumentis instituo, hæc pauca argumenta novæ hujus doctrinæ communia & demonstrativa alioqui habeto & considerato, & *primum* hoc haustum *à specie eorum humorum*, qui in turbationibus alvi sive spontaneis, sive arte factis excerni solent. Si namque in omnibus in universum, non tantùm ægrotis sed neutris, imo sanis cujuscumque temperaturæ, sexûs aut ætatis, & quovis anni tempore (excipio autem cum malignis febribus correptos, in quibus sanguis quidem exustionem aut corruptelam subierit, & viscera insigni intemperie ac cacopragiâ laboraverint, tum aliis morbis, quorum mentio particularis à nobis non fit, qui sunt soboles plenitudinis, vel cacochymiæ triplicis ab omnibus scholis duntaxat receptarum) si (inquam) dejectiones quocumque modo succedant, *aquæ* ferè sunt ex prædominio, & *serosam colluviem* præ se ferunt, licet modò reliquis fecum conspurcatam, modo multa bile tinctam, *quæ dejectiones Hipp. dicuntur* [a] ὑποχωρήματα ὑδατόχλωρα, modò mucoso humore, aut pinguedine permixtam, abstersis scilicet iis ab intestinorum parietibus, quos oblinunt secundùm naturam, à sero sive aqua per ea decurrente; tales namque *dejectiones* à me hactenus duntaxat ferè semper sunt *observatæ*, & *observarunt observantque* pariter, nec diffitebuntur exercitati quique & candidi Medici: sunt porrò eæ dejectiones *utiles* sive perfectam, sive certè imperfectam adferant solutionem, certè colligere est frequentissimam præ cæteris morborum frequentium alioqui, qui sunt ii ipsi quorum historiam meditamur, materialem causam esse seri in corpore redundantiam, quacunque ex causa ea succreverit, sive ob partium, hoc est, viscerum intemperiem calidam immoderatè scilicet attrahentium atque ex cibis exugentium aqueum & fluxum omnem liquorem, sive ob densitatem cutis, vel vitium partium earum, quæ sero secer-

a Coac. prænot. Aph. 134. egestionibus aquæ similibus.

nendo excernendoque extra corpus ſuam navant operam. Nam quid cauſari opus eſt *varias criſes*, quæ per ſudorem, aut per urinas copioſas, pariterque cum ſpuitione larga, aut votimu aqueo perficiuntur, quæ evidenter convincunt plurimos morbos à *ſeroſa colluvie* generari & genitos conſervari? Profectò *his & ſimilibus experimentis* inductus *Magnus Hippocrates* [a] *omnes morbos ab aqua & bile naſci prodidit*, ſiquidem ſerum paſſim bili immixtum redundat in vaſis. Quin [b] idem tantum momenti in *corporis exercitatione* ad retinendam ſanitatem poſuit, *ut inevitabilem eſſe morborum neceſſitatem affirmarit niſi congruus labor cibo potuique acceſſerit.* Quòd ſi exercitatio ſanitatem retinet firmam & à morbis vindicat, non aliter autem id præſtat quàm quia redundantem in toto ſeroſam atterit abſumitque humiditatem; quis hanc ipſam morborum dubitabit uberem eſſe materiam?

IV. A Criticis excretionibus.

V. Ab Autoritate Hipp.

VI. Ab Exercitio corporis intermiſſo.

Atqui quò clarius affectuum commemoratorum ſeroſa colluvies ſive diluvies intelligatur eſſe cauſa continens, decrevi particulares quaſdam hiſtorias ſeu obſervationes eaſque ſelectas è magno numero deſcribere, quia nimirum ex nativa ægrotantium temperie & particulari ipſorum affectuum idea & conditionibus, ſolutionis modò, ut & invaſionis, ac ſpecie excretionis, & cæteris conſpirantibus & indicantibus plenitudinem ſeri demonſtratio petita, fidem luculentiſſimam & omni exceptione majorem eſt acceptura: itaque novitas noſtrarum aſſertionum in lectorum animos facilius gratiuſque ſeſe eſt inſinuatura, altiuſque hæſura non ſine magna ægrotantium utilitate, ſiquidem cauſa continente certa veraque conſtituta curatio ritè atque ordine procedat neceſſe eſt.

Decretum Autoris.

Cauſâ morbi continente cognitâ, curatio benè ſuccedit.

Quoniam autem de *ſero* ejuſque affectibus omnis diſputatio à nobis inſtituitur, ne quid temerè & gratis nos in cauſarum diſcuſſione accipere vitio verti poſſit, *ejus certè in*

a Lib. de locis, aquis & aëre paſſim. lib. 4. de morbis in pp. νεσήματα γίνονται ἀπὸ τῆς χολῆς καὶ ὕδρωπ.

b Hipp. lib. 1. de diœta, Aph. 5. ὐ δύναται ἐσθίων ἄνθρωπος ὑγιαίνειν ἢν μὴ καὶ πονέῃ. Homo edens ſanus eſſe non poteſt, niſi etiam laboret.

Seri in corpore usus, Natura & causæ, in sequentibus Theorematis, tanquam fundamenta dicendorum, explicantur.

corpore usus naturaque, tum verò causa seu fontes, id est, partes quæ ejus sive proventus & collectionis uberioris sunt opifices, sive distributionis principia & veluti termini, à quibus id in alias partes depluere solet, aperienda præmittendaque à nobis tanquam fundamenta enarrationum sequentium paucis quibusdam theorematis unà cum demonstrationibus singulorum theorematum, quæ theoremata ex *Physiologia magnæ syntaxeos medicæ* commodùm repetuntur à nobis, quam syntaxin præ manibus habemus, qua universam ordine analytico medicinam, singulaque in ea argumenta ad instar mathematicarum disciplinarum singularibus theorematis, & demonstrationibus mutuò sibi connexis & colligatis complector, explicoque scientificè quidem sed compendiosè tamen, & ad usum docendi huic ævo gratiorem accommodatè, ut intra quadriennium solidissimam & perfectissimam auditores cognitionem totius medicinæ quanta quanta est haurire possint. Ad quod longioris quippe spiritûs opus exiguum hocce opusculum præincitamentum tibi esse volui, *benigne Lector*, idque non inutile (ut spero) futurum.

Syntaxeos medicæ promissio.

Ejus necessitas & utilitas.

THEOREMA I.

Seri in corpore usus, Primarii,

SEri seu aqueæ humiditatis sive cum cibis ingestæ per se, sive è cibis expressæ & affusæ chylo, sanguini utrique, nec non secundis quatuor humiditatibus primarii quidem usus sunt coctionem triplicem, quæ in visceribus & universo corporis habitu navatur, moderari atque ad elixationem adducere gratia melioris substantiæ modi, tum verò diadosin seu distributionem chyli & sanguinis utriusque per angusta vasa juvare: secundarii autem usus sunt humores ab inflammatione, membraque ipsa mobilia præsertim ab immoderata exsiccatione prohibere, atque motum eorundem juvare, denique speciatim gustus, vocisque instrumenta humectare gratia complementi propriorum cujusque munerum, & gratia incolumitatis totius retinendæ.

Secundarii & Speciales.

Serum primam ciborum externorum coctionem, quæ in ventriculo navatur, adducere ad elixationem insinuat sitis, sive

Serum, coctionem in ventriculo

appetitus humidi aquei insurgens urgensque secundùm naturam statim ab assumptis cibis solidis ac siccis, cui nisi potu & liquore hausto provideatur, ipsa invalescit, nidorque & amaror os infestant: hæc namque indicia sunt ciborum suâ naturâ quippè terrestrium, ideoque ad ustionem proclivium jam jam ustulatorum & aliquatenus assatorum; quorum sanè aversio à potu facta arguit cibos elixari beneficio humidi aquei immixti cibis.

adjuvare, indicat sitis;

Similiter *hæmatosin in hepate ac liene factam beneficio seri ad elixationem referri* signum est quod *sero massæ utriusque sanguineæ per ardentes febres consumpto sanguis ipse facilè uritur, & retorridus bilescit*, imò atrabilescit, unde febres, quarum fomes sanguis, in tertianas & quartanas ferè degenerant, & aliàs *observatione* [a] *Galeni* ipsæmet Synochi febres à sanguine inflammato aquæ potu jugulantur, incendio scilicet sanguinis ab aquæ humiditate coërcito.

Hæmatosin in hepate ac liene perficere, probat, sero consumpto, sanguinis exustio.

Denique *tertiam & particularem, quæ in singulis fit membris, coctionem alimenti communis ejusdem seri affusione ad elixationem revocari testatur inprimis sitis*, quæ aut sequitur absumptionem humidi roridi seu aquei illatam sive à calore membrorum insito, ut per inediam & potûs defectum, vel per immoderata exercitia, sive ab extraneo calore causisque externis exsiccantibus ut æstivo aëre, aut quæ sequitur diversionem ejusdem seri sive ad renes ut in affectu diabete, sive ad alvum, ut in diarrhæa serosa. Præterea *idem confirmant febres tum causi, tum hecticæ*, quæ [b] *Hippocratis observatione* seri in corporis habitu consumptionem consequuntur præsertim in corporibus calidis, calore habituali secundas quatuor humiditates, solidaque membra sua humiditate exinanita facilè occupante. Atque hæc argumenta non solùm triplicem in humano corpore coctionem seri affusi beneficio ad elixationem evincunt adduci, sed *humo-*

Particularem coctionem in singulis membris moliri, testatur iterum sitis.

Et confirmant febres.

a Lib. de sanguinis missione.

b Lib. de rat. victus in morbis acutis. Aph. 35. Καῦσος γίνεται ὁκόταν ἀναξηρανθέντα τὰ φλέβια ἐν θέρμῃ ὥρῃ, ἐπισπάσηται δριμέας καὶ χολώδεας ἰχῶρας ἐς ἑωυτά. Febris ardens fit, cùm resiccatæ venulæ hora æstiva acres ac biliosos serosos humores in seipsas attraxerint.

rum quoque *omnium & membrorum temperiem in sua mediocritate conservari, & à præpropera vindicari exsiccatione.*

Elixationis & assationis differentia.

Hominis natura qualem temperiem obtineat.

Corporibus terræ mixtis & aquæ communib. quid accidat à calore vehementi: Oleosis & pinguibus, plurimâ aquâ abundantib.

Externorum cibor. & sanguinis venosi Itid. quatuor humiditatum & sanguinis arteriosi natura.

Assatio. Elixatio.

Enimverò alimento cujuscumque gradûs mediocris substantiæ modus, sed fluxilis tamen ratione distributionis competit, qualis certè per *elixationem in omnibus succis comparari solet*, cùm per *assationem* alienus utique substantiæ modus inferatur; usta enim & igneam siccamque temperiem habent, & continuitatem non facilè retinent. Præterea cùm *hominis natura mediocrem obtineat temperiem* ex physiol. mediocris sanè quædam temperies in succis humano corpore alendo idoneis desideratur, siquidem similitudo quædam inter alimentum & corpus alendum intercedat oportet, quæ mediocris temperies non ab assatione, sed elixatione relinquitur, ut est per se notum. Quoniam ergo mixta terræ & aquæ communia ab actuali calore vehementius alterata uri assarique magis minusque pro terræ vel aquæ prædominio sunt à natura prona; pariterque corpora oleosa & pinguia inflammationi sunt propiora; quæ verò plurimâ aquâ abundant emollitioni & elixationi, quæ universa in physicis sunt demonstrata: porrò *externi cibi* quidem magnam partem sunt mixta terræ & aquæ communia, ut & sanguis præsertim venosus: quatuor autem secundæ humiditates, & sanguis arteriosus oleosam sapiunt naturam, ut in physicis insinuatum, & suo loco uberius demonstrabitur, ergo ut triplex hoc alimenti genus non ad assationem, quæ est caloris sicci & urentis opus, sed ad elixationem, quæ est caloris humidi opus, ut ex physicis constat, adducatur, omnibus profectò humiditas adjungenda aquea fuit, cujus merito calor in nobis actualis coctionem alimenti ad elixationem promoveret, & propensionem sive sanguinis, sive quatuor humiditatum, sive etiam ciborum externorum ad ustionem & inflammationem coërceret.

Membra mota in siccitatem inclinant:

Adde quòd membra in nobis & præcipuè quæ in continuo ferè sunt motu in siccitatem propter perpetuam rerum circumstantiam & exsiccantium viciniam inclinant, itaque perpetua quadam humectatione hæc membrorum propensio est retardanda: quò sanè membra omnia humi-

ditate quadam irrorari oportet ut ab immodica vindicentur exsiccatione: Quoniam autem aqua plurima assumitur per se, & eliquatur ex cibis solidis, non nutrit autem aqua, meritò ii usus mandati sunt aquæ alioqui superfluæ. *Quamobrem meritò serum succis in corpore alibilibus, atque adeò membris affusum fuit gratiâ elixationis illorum utilis ad mediocrem sive temperiem, sive substantiæ modum: tum verò temperationis & humectationis intempestivam membrorum exsiccationem avertentis.*

Quam serum avertit.

Age verò à *sero meabilitatem & fluxilitatem accedere chylo, utrique sanguini, & primis ex quatuor secundis humiditatibus cum ex se est evidens, tum ex his conjicere est:* nam venarum sanguis [a] ἄκρατος expers seri vix ac ne vix præ sua crassitie è venis exilire, nec nisi lento pigroque lapsu stillare solet, & quandoque duntaxat præmissa brachii aut cruris humectatione per fotus aut balneum defluit, imò quandoque ejus seri defectu incrassatur in vasis præsertim ætate consistente, & in obeso habitu, ut immobilis & incuneatus sibi concrescat quodammodo & coaguletur, concretusque vitalis spiritus è corde ad caput influxum intercipiat; à qua causa intervenit [b] *apoplexia Hippocrati dicta ab interceptione vasorum, sive syncope:* contra autem plurima seri affusio utrique sanguini frequentissima est ejusdem effluvii extra corpus causa, quemadmodum satis indicant hæmorrhagia & hæmorrhoides familiares iis, quibus sanguis tenuis ac fluxilis nimium est per seri copiam.

1. Theorematis ulterior assertio & confirmatio. Quoad seri usus primarios.

a. ex natura sanguinis crassi & seri experte,

(Apoplexia ab interceptione vasorum Hippocrati dicta.)

Enimverò quoniam & chylus & sanguis uterque præcipuè sunt corpora crassarum ac lentarum partium, ratione autem crassitiei quidem haud facilè possunt distribui trahique per flexuosa & intorta vasorum itinera, præsertimque eorum quæ acclivia sunt, partesque ad superas repunt; ratione verò lentoris facilè adhærescunt: itaque neque facilè trahi, neque pelli possunt. Ex parte alia porrò succos eos

b. Ex lentore Chyli & Sanguinis,

a ἄκρατος merus, sincerus, non mixtus.

b De rat. victus in morbis Aph. 37. τὸ δὲ, ἄφωνον τινὰ ἐξαίφνης γίνεσθαι, φλεβῶν ἀπολήψιες ποιέουσιν. Ut aliquis derepente voce privatus fiat; venarum interceptiones faciunt.

c. Ex usus necessitate succorum permeabilium.

d. Ex sanguinis & Chyli motu necessario, putredinem arcente.

Aquæ natura & efficacia:

facilè permeare atque distribui per vasorum innumerorum angustias necessitas usus deposcit, ut & incolumitas propria non nisi minimam moram trahere permittit. *Siquidem sanguis (quippè aquæ genus) loco calido conclusus ni assiduò moveatur putrescit necessariò, itaque fluxilitas seu meabilitas omnino necessaria est chylo & utrique sanguini; quam quia à natura non habent, aliundè accipiant necesse est:* quia ergo aqua est primum fluxile humidumque ex se corpus (nam aër ob mirificam tenuitatem elabitur nec cohæret, aut alteri consistentiam dare potest) aqua sanè cum chylo, tùm utrique sanguini affundenda fuit gratia partim distributionis eorum facilis per vasorum angustias, partim propriæ conservationis eorundem, sive immunitatis à putredine.

2. Quo ad usus secundarios;

Ex necessitate, ad motum animalem, quem humiditas promovet,

Ejusque defectus depravat.

Quod autem attinet ad *reliquos usus seri secundarios*, notum est satis ariditatem cum rigore conjunctam esse, humiditatem contra flexibilitatem consequi: atque hanc quidem ad motum animalem maximam adferre oportunitatem, hunc autem incommoditatem potius: itaque constat mediocrem quandam humiditatem ad motûs animalis facilitatem in membris mobilibus requiri. Præterea experientia docet eâ aquâ, quâ membranæ toto corpore, meningum scilicet cerebri apophyses, oblitæ semper conspiciuntur, & potissimum inania articulorum spatia, in quæ periostia & membranæ musculorum propriæ unâ cum nervis & tendinibus desinunt & terminantur, per febrium ardorem absumptâ, incessum motumque animalem crurum & brachiorum depravari cum quodam ossium fragore & conquassatione ut in convalescentibus, & in quibusdam squalidis corporibus à lue venerea observare est.

3. Quo ad usus speciales;

Ex oris & linguæ siccitate: qua gustus, loquela & deglutitio læduntur.

Similiter experimento constat aquâ, quâ unusquisque experitur, continenter & perpetuò ferè sibi os & linguam madescere, per diætam præsertim sudorificam, labores corporis immoderatos, sitis tolerantiam, & præsertim febrium ardorem exsiccatâ, gustum, loquelam, deglutitionem non mediocriter lædi, vocemque speciatim præ nimia siccitate oris & faucium clangulosam reddi; gustum autem depravari, scilicet cibaria amarescere aut salsuginosa judicari

cari, si aqua illa linguam & palatum irrorans ichore bilioso aut salsâ pituitâ fuerit persusa.

Enimverò quoniam universa membra, quæ motui animali inserviunt & præsertim quæ loquelæ & respirationi, ferè sunt in assiduo motu, à quo non mediocriter exsiccantur, & eò magis quò suâ naturâ in siccam propendent temperiem, & speciatim lingua, & palatum gustus organa humiditate quadam irrigari debent, siquidem saporum medium est humidum, ut ex physicis constat, itaque membra mobilia respirationis, loquelæ, & gustus humoris perpetuo irrorantis & humectantis affluxu indigent. *Ex alia autem parte serum perfunctum suis primariis usibus multum superfluit in corpore, oportunè certè illud derivari debuit & diffundi in artus membraque motui animali dicata & præsertim respirationis & loquelæ, pariterque in organa gustus: ut illa quidem à præpropera exsiccatione necessariò impendente atque usibus sive motibus eorum incommoda vindicarentur, hæc autem gustui accommodata organa sese exhiberent, & ita incolumitas eorum membrorumque usus que retinerentur.*

Præcipuè cùm partes istæ in assiduo motu sint.

Dictorum conclusio.

THEOREMA II.

SEro insunt natura aquea, temperies humida, frigida, tenuis & fluxus substantiæ modus, & affusio sanguini utrique & toti corpori, denique commixtio bilis excrementitiæ propter utilitates partim temperamenti caloris coctionem omnem in corpore ad elixationem adducentis, partim vehiculi cum chyli, tum sanguinis per angusta vasa, partim refrigerationis sive sanguinis, sive humidi primigenii inflammationem utriusque impedientis, partim roris veluti cujusdam membra perpetuò ferè mobilia à præpropera vindicantis exsiccatione, & motum proprium juvantis, partim denique humiditatis gustui necessariæ.

Propria seri indoles.

Quoniam *usus seri positi sunt ex theor. superiore partim in caloris temperamento coctionem succorum omnium alibilium cujuscumque generis sive communium, sive etiam propriorum ad elixationem adducente, partim in quodam vehiculo eorumdem succorum communium per vasorum angustos admodum canales,*

Ejusque usûs brevis repetitio.

partim in sanguinis utriusque & membrorum omnium refrigeratione coërcente eorundem inflammabilitatem, partim denique in irrotatione partium assiduò mobilium; atque temperamentum quidem caloris coquentis & elixare non assare nati in humiditate positum est, siquidem elixatio est coctio quæ fit à calore in humido; humidum autem cùm sit duplex, & aërium inflammabile quidem ustioni, aqueum verò elixationi sit opportunum; vehiculi ad hæc succorum ratio omnis cum in fluxilitate viget, tum in correctione qualitatum motum retardantium, crassitiei scilicet, & lentoris, quarum illa tractionem seu motum sursum potissimum impedit, hic motum utrumque tractum scilicet & pulsum, & illa corrigitur attenuatione seu mixtione corporis ex se tenuis, hic detersione: *fluxilitas porrò succis additur commodè affusione corporis ex se fluxi & humidi, qualia sunt aqua, vel aër, ex quibus aqua melius cum aqua seu aquæ generibus, ut est sanguis, coire potest quam aër,* qui apprehensionem & confusionem corporis crassiusculi effugit, & celerrimè elabitur: *Usus præter ea refrigerationis succorum insitam eorum propensionem ad inflammationem sistentis in contrariâ igni naturâ consistit, proindeque in humiditate crassa conjunctaque cum frigore, qualis est in aqua; denique remedium exsiccationis immoderatæ in humectatione ab extrinseco positum est,* primum autem humidum est aqua, quæ propter crassitiem actuosa magis est in humectando, quàm ipse aër, & crassitiem lentoremque ratione fluxilitatis diluit, efficitur profectò serum gratiâ multiplicis usus aqueum esse debere.

Coctio fit à calore in humido: Humidum duplex, aërium & aqueum.

Succos crassos fluxiles reddit,

Ad inflammationem propensos refrigerat,

Et exsiccationem immoderatam impedit.

Quia tamen lentor detersoriam vim requirit, quæ vis bili inest, quippe amaræ suâ naturâ, meritò sero affunditur nonnihil bilis excrementitiæ. Eguit autem serum ad eosdem usus humiditate quidem, & tenuitate ad omnes, sed frigiditate ad temperationem sive caloris coquentis, sive sanguinis præsertim arteriosi, sive humidi primigenii inflammationem eorum prohibente: quoniam denique seri usus referuntur ad succorum elixationem, temperationem & deductionem, quos explere melius nequeunt, quàm si intimè iis permisceantur, & undequaque attingant, *certè serum meri-*

At lentorem succorum bilis sero affusa detergit.

Dictorum conclusio.

tò succis omnibus affunditur, unaque cum iis totum pervadit corpus, decurritque per omnia vasa.

THEOREMA III.

Lien est cùm officina sanguinis tenuis & calidi, qui in arteriis continetur, quem sanguinem ex tenuiore chyli portione attractâ generat, genitumque pulsu in universum corpus distribuit gratiâ reparandæ substantiæ in nobis carnosæ, tum principium radicationis venarum gastricarum & epiploicarum, nec non principium radicationis arteriarum, & substramen seu tomentum radicum eorundem vasorum, denique fons alter isque præcipuus seri in corpore necessarii dictos antè ob usus.

Lien statuitur alter seri fons esse, & sanguinis tenuis ac calidi officina.

Quoniam venarum gastricarum, coronariæ & gastroepiploicæ ramuli lati per epiploum insertique in ventriculum, & nullam cum porta hepatis communionem habentes, sed partim ramo splenico conjuncti, partim per se seorsim ipsi lieni implantati, pariterque vas breve immediatè exortum è liene, ut gastricæ & epiploicæ, omnes (inquam) hæ venæ è liene vel immediatè, vel mediatè per ramum splenicum seu portam splenicam exortæ, & post longos pluresque anfractus tandem omnes ventriculi corpori variis in locis inseruntur, atque omnes deductioni alicujus materiæ suam navant operam, ergo per eas aut lien è ventriculo aliquid accipit, aut contrà lien in ventriculum aliquid refundit.

Venarum gastricarum coronariæ & gastroepiploicæ exortus & insertio.

Sed enim lienem à se in ventriculum reliquias succi melancholici, quem ex sanguinis massa in hepate genitâ secreverit atque repurgaverit, non refundere in ventriculum sive excitandi appetitus gratiâ, sive constringendi ejusdem ventriculi ad meliorem ciborum amplexum & retentionem juvandam hæc sunt argumenta. Nam in primis cùm alimentum externum suis inutilibus partibus, terrena scilicet & aërea seu flatuosa abundè expurgari in prima coctione cibi externi demonstratum ante fuerit, minimè certè pro-

Lienem non effundere succum melancholicum ab hepate attractum in ventriculum, probatur.

1. A differentia secretionis in prima (de quâ ante) & secunda coctio-

ne (de quâ nunc.)

babile est in secunda ejusdem cibi coctione iterum easdem partes inutiles secerni & repugnari, sed igneas duntaxat & aqueas; nimirum partes alimenti terrenas prima statim coctione repurgari tum commoditas distributionis chyli ita postulavit, qui per vasa angusta non nisi defecatus & prorsus liber à partibus crassis, neque facilè meabilibus potest per vasa admodum angusta, & in plexus varios intorta decurrere, tum verò idem desideravit facilitas deductionis chyli in fibras seu filamenta, quæ fit in iisdem vasis, nec perfici potest nisi secreta prius omni aliena substantiâ, quæ non facilè coëat, cujusmodi terrena, inutilis & malè compacta; pariter flatuosam inutilem substantiam à cibis externis ante omnia repurgari certè cavitatum amplissimarum, quæ sunt in ventriculo & intestinis, permisit commoditas, quæ cavitates cum aliis nominibus essent necessariæ, iis ex abundanti natura usa est ut utilitatem exhiberent conceptaculi flatuum, qui alioqui in pauca mole multum loci seu spatii ejusque liberi requirunt. *Quæ si ita sunt, nulla ratio est, cur portionis terrenæ inutilis à chylo denuò secernendæ & repurgandæ visceri alicui tanquam secundæ officinæ alimenti communis usum tribuamus, cùm alioqui sanguinea ipsa massa terræ admixtionem desideret in sua mole seu corporatura, sed ejus edomitæ & benè subactæ cum humido, quippè quæ fibrosa est, ut ex anatomia constat.*

2. A cavitatum in ventriculo & intest. commoditate flatuosæ substantiæ à cibis externis repurgandæ gratiâ.

Argumentum.

Non posse autem chylum adhuc immixtum terræ inutili necdum defecatum deduci ad viscera constat ex eo, quod oscula vasorum gastricorum, ut & meseraicorum admodum sunt angusta, & puncti cujusdam instar exigua adeò ut crassamentum terrenum nequeant admittere. *Quamobrem colligere est chylum à terreis particulis in secunda coctione minimè denuò repurgari, atque ejus expurgationis nullam esse necessitatem.*

3. A difficultate deductionis Chyli nondum defecati ad viscera.

Conclusio.

Ex alia autem parte iniquum fuit per fecis melancholicæ atquæ acidæ rejectationem è liene in ventriculum hominem obnoxium reddi importunæ fami, quæ fames dissipationi & effluvio substantiæ propriæ minimè respondeat, cui dissipationi perenni continens & naturalis membrorum

4. Ab iniquitate fecem melancholicam appetitum excitare.

attractio æquius commodiusque satisfacere potest.

Sed & injurium fuit eundem ventriculum satis superque validum, & in retinendo firmum fibris nimirum, temperie, & conformatione ad retinendum accommodatis instructum excrementis alienis aggravare, & opprimere nedum roborare. Similiter insalubre fuit chylum illabentem è ventriculo & intestinis in viscera excremento immisceri & inquinari, quo mox ille sit liberandus.

5. Ab injuria ventriculum satis validum roborare.

6. Ab insalubritate Chylum excrementis immisceri.

Quid quod hujuscemodi excrementum atrum & feculentum, quale à liene perhibetur rejici, nusquam conspicitur postquam satisfecerit fictitiis illis usibus rejectari singulis diebus, ut bilis flava solet ex hepate, sive per ventriculum ipsum vomitione, sive per alvum dejectione, sive per renes cum sero humorum; aut verò affixum ventriculi parietibus nusquam per anatomiam deprehenditur? nam cum terreum excrementum exhalare & evanescere prorsus sit inopinabile, necesse est certè si è liene eructatur in ventriculum ac intestina, aut insensibiliter extra corpus rejici tandem, aut sensim aggestum illorum corpori in dissectis cadaveribus sese prodere. Atqui neque ventriculus cum intestinis usquam observatur atrore suffusus nisi aut à veneno urente ambustus, aut gangrena corruptus, ut sæpe evenit ventriculo ratione viciniæ in corruptelam tracto à vicinis visceribus sphacelatis; neque etiam ater vomitus limo aut pici fusæ similis, vel dejectiones similes usquam sanis contingunt, sed [a] cacopragiam visceris alicujus & corruptelam passim consequuntur. *Quo sanè ex instituto naturæ limus terrestris ex liene non expurgatur, itaque commentitius est ille usus lieni adscriptus in expurgatione succi atri positus, ac proinde vasa castrica è ventriculo in lienem coëuntia & devehendæ materiæ alicui nata in eum usum non sunt constructa, ut è liene succum melancholicum secretum à sanguine in hepate genito refundant in ventriculum propter commemoratos illos usus.*

7. Ab tali excremento nunquam in corpore reperto, tanto minus dejecto.

a. Quia terreum excrementum exhalare non potest.

b. Ventriculus cum intestinis atrore nusquam suffusus reperitur.

Exceptio.

c. Dejectiones limo similes nunquam sanis contingunt.

Conclusio.

Huc accedit quod conformatio lienis nulla ratione aptata est hujusmodi usui, neque etiam vasa particularia sunt, quæ

8. A conformatione lienis excre-

a Male habitum.

mento tali excipiundo non aptata, neque dantur venæ limosum sanguinem ab hepate deducentes. Pro exemplo vena portæ describitur.

ex hepate privatim sanguinem limosum deducant in lienem, per quæ vasa lien exugat ex hepate succum atrum & terrenum excrementum, quæ tamen adesse oporteret, ut ex analogia constat meatuum cholodochorum, qui speciatim bilem flavam in vesicam fellis deponunt. Nam per venam portam hepati inplantatam & communionem habentem cum ramo splenico ex hepate à liene trahi partem sanguinis feculentam fieri certè nequit citra & chyli è ventriculo in hepar distributi & sanguinis vicissim ex hepate in ventriculum & intestina continente remeantis conspurcationem, quam natura ferre nequit: & probabile est per venam splenicam aliquam partem sanguinis laudabilis communicati ei à porta hepatis in lienem nutritionis ejus gratiâ particularis pervenire; lien enim eget sanguine crasso etsi pauco, uti hepar sanguine tenui per arterias delato, quanquam ramum splenicum à meseraicis chyli aliquid tenuis & calidi materiem sanguinis calidi excipere est vero simile.

Sanguis lienosus & hepaticus.

Neque porrò cavitas est ulla in lienis corpore, quæ limi illius ad tempus asservandi capax sit: nec denique ulli sunt ductus, aut conceptaculum aliquod aliud appensum lieni, per quos ductus in hujusmodi conceptaculum aut extra corpus statim fex illa inutilis deponi possit. Nam per arterias splenicas (quæ tamen solæ sunt præter portam splenicam, quæ cum radicibus portæ splenicæ communionem habeant, & confectam materiam excipere possint) rejectari è liene succum illum fieri nequit absque inquinamento spiritûs vitalis & sanguinis tenuis, quod absurdius dictu est.

Nulla lienis cavitas. Nulli ductus aut conceptaculum.

Neque arteriæ splenicæ dictum succum absque inquinamento sp. vit. rejiciunt.

Quod verò de hæmorrhoidalibus venis dicitur quasi ad eum usum natis, commentitium illud esse hæc declarant. Nam in primis cùm lien ramum splenicum cum iis conjunctum habeat, fex reflueret per eundem ductum, per quem sanguis lutulentus est attractus, quod ridiculum est. Præterea fluxus ille hæmorrhoidalis omni ætati, sexui, tempori esset familiaris & communis, quod experientiæ repugnat, cum ferè solis maribus, & in ætate constante & iis tantum sive maribus, sive mulieribus, quibus splen magnus quidem & calidus est, & simul cutis densa, ideoque

Neque hæmorrhoidales venæ contrarium affirmant.

Probatur 1. A conjunctione rami splenici cum venis hæmorrhoidalib.

2. Ab ipso fluxu hæmorrhoidum.

corpus obnoxium plethoræ ad arterias eique serosæ: ut plurimum enim fluxus ille hæmorrhoidalis non est melancholiæ sinceræ, sed ferè sanguinis diuturnâ assatione denigrati per intemperiem æstuosam lienis, ejusque serosi ob magnam vim aquæ seu seri in arteriis redundantis, ab ea intemperie scilicet intemperantius attracti. *Quoniam igitur in universum vasa seu conceptacula excrementis ad tempus asservandis adcommodata observatione Galeni cavum seu ventrem insignem habent, & ductus seu stomachos utrimque, alterum quidem alliciendo excremento, reliquum autem rejiciendo idoneum, quæ universa lieni desunt: & porrò absurdum est aliquam partem in hunc tantùm usum à natura esse conditam, ut alterius partis excrementum absumat, atque in sui nutritionem impendat, cùm potius consentaneum sit excrementa cujusvis generis in aliquo conceptaculo retineri, atque adeo certis ex intervallis excludi pro jussu voluntatis extra corpus, fatendum est sane lienem in hunc usum non esse factum, ut expurget à sanguinis massa fecem seu terreum excrementum; ex quo superest vasa superius dicta usum potius habere aliquid deducendi è ventriculo in lienem quàm contra, præsertim cùm ea sint in propè innumerabiles surculos propagata, diffusos scilicet per epiploum eorundem sustinendorum gratiâ factum, quos surculos tot & tantos non esse factos ad deducendum in ventriculum paucum excrementum acidum, est omnino vero simile.*

(Fluxus Hæmorrhoidalis quis?)

3. A structurâ vasor. excrementis ad tempus asservandis accommodatâ, quæ lieni denegata.

Concluditur lienem in eum usum non esse factum, ut à sanguinis massa fecem seu terreum excrementum expurget.

At enimverò cùm ex alia parte carnosæ in nobis substantiæ alimentum commune sit necessarium vitæ substinendæ, eumque usum exhibeat sanguis tenuis & calidus atque arteriosus, diversus à sanguine venoso, crasso quippe & frigido, quæ sunt demonstrata ante, ejus autem ut puta alimenti communis non secus atque sanguinis crassi publica aliqua officina necessaria sit in corpore humano: tum vero lienis structura conformatioque ad utilitatem hujusmodi officinæ conformata & comparata sit egregiè; atque præter lienem nulla in corpore pars ad hanc utilitatem accommodata reperiatur, *fateri profectò oportet lienem esse officinam alteram sanguinis tenuis scilicet & calidi, qui in arteriis continetur.*

Usus sanguinis arteriosi distincti à venoso.

Lienem esse alteram officinam sanguinis arteriosi, tenuis & calidi.

Minimè Cor,

Etenim cor minimè esse officinam ejus sanguinis arteriosi, huncque sanguinem generari ex parte sanguinis crassi in hepate geniti sed attenuati & præparati à liene, ut *Clarus Ulmus* subtiliter magis quàm probabiliter verèque excogitasse & disputasse videtur, ex his perspici satis potest: in primis namque, ut altius rem repetamus, quia ad generationem sanguinis in corde (ut vult adversarius) perficiendam aliqua desideratur materia, ea certè erit aut aër; quem è pulmonibus cor continenter haurit, aut vapor seu anathymiasis sanguinis sive ejus quem cor dextrum è vena cava accipit, sive illius quem arteriæ è venis exugunt, & per aortam cor arripit, aut denique erit sanguis, quem lien ex hepate trahit.

Probatur: 1. Ex materia quæ ad cor defertur, è quâ sanguis arteriosus generari possit.

a. Non aër, non sanguis vaporosus.

Atqui neque ex aëre puro, tenuissimæ & insensilis corporeæ molis, neque ex vapore pariter tenuissimo sanguis existens fibrosus, atque verum mixtum perfectum è quatuor elementis, idemque sensibilis corporaturæ generari potest, cùm mixtum omne è miscibilibus suam crassitiem & corporaturam accipere debeat; & quanquam [a] anathymiasis sanguinis è dextro in sinistrum ventriculum per cœca illa spiracula, quibus septum cordis discriminans dextrum sinum à sinistro distinguitur, trajici potest è dextro in sinistrum, tamen ea in sanguinem, qualis in arteriis est, minimè converti potest.

Probatur.

b. Non is qui è dextro in sinistrum cordis ventriculum.

Sanguis autem integer nequaquam è vena cava in sinistrum per hujusmodi spiracula traduci quiverit.

Probatur.

c. Vel qui è venis in arterias per anastomoses defertur: probatur.

Sanguinem porrò è venis ab arteriis per communes earum [b] anastomoses non illici ceu materiam sanguinis arteriosi colligere est, cùm quod vasa seorsim à se invicem discreta incedunt per corporis truncum, nec conjunguntur aut communicant suas materias nisi finibus seu extremitatibus suis implantatis singulis membris, quæ extremitates sunt propè capillares & insensiles, & non tam sanguinem continent quàm primam humiditatem ex secundis quatuor dictis humiditatibus; in reliquo enim toto decursu vaso-

1. A vasor. anastomosi conjunctor. finibus.

2. A liquore.

a Evaporatio.

b Osculorum apertiones.

rum

rum per corporis truncum quanquam se vasa perpetuò concomitantur & ferè contingunt, tamen crassitudo, densitasve propè cartilaginea corporis arteriæ, & præterea membrana communis venarum & arteriarum omnino prohibent sanguinis è venis in arterias appulsum & transitum.

3. A structura.

Ad hæc quanquam è venis in arterias sanguinem ipsum trajici posse quocumque modo fateamur, tamen positio valvularum appensarum orificio aortæ interdicit sanguinem aditu ex arteriis in cor sinistrum, quippe quæ in diastole cordis, in quâ solâ potest cor aliunde aliquid attrahere, connivent adeò & clauduntur arctè, ut cor ab arteriis tum nihil prorsus queat accipere. Nam in systole cordis, in quâ duntaxat valvulæ aperiuntur & patent, cor in emittendo à se potius spiritu ante genito effundendoque in arterias incumbit, quàm in admittendo aut attrahendo ad se aliquid. Ad hæc neque aut arteriæ debuerunt sanguinem è venis elicere, cùm attractioni aëris externi motus arteriarum sit factus, dilatatio scilicet, quæ aëris attractio à sanguinis attractione prohiberetur; aut verò cor sanguinem ex arteriis accipere debuit, quandoquidem arteria coronaria addita cordi & per ejus corpus dispersa huic usui jam satisfacit, hoc est, attractioni sanguinis tenuis alimenti proprii cordis & necessarii ejus nutritioni.

4. A valvulis aortæ appensis.

Valvular. effectus.

Sanguinem postremò ex hepate primo venientem & attractum à liene attenuatumque non refundi in cor ceu materiam sanguinis arteriosi gignendi una convicit manifestè demonstratio superior à situ valvularum orificio aortæ appositarum ut supervacaneum sit alias inquirere.

d. Neque tandem sanguis ex hepate à liene attractus, & in cor transmissus: quod Ulmus.

Conclusio.

Quæ cùm ita sint, concludendum est cor nulla ex parte haurire materiam, ex qua sanguinem tenuem generare possit, proindeque officinæ sanguinis arteriosi illud minimè utilitatem exhibere. Et confirmatur, quia cordis conformatio compositam non esse videtur ad sanguinis tenuis procreationem, sed tantùm ad attractionem & distributionem alicujus materiæ, quæ utramque celerem admodum patiatur affectionem. Nam sanguinis tenuis coctio, distributioque minimè confertim, sed potius sensim & lentè fieri debet, ut effluvio sub-

II. Ex conformatione cordis ad ejusmodi sanguinis procreationem non compositâ.

Sanguinis coctio & distributio sensim fieri debet, tam ob amplitudinem ejus sinus, quàm ob brevissimam sanguinis ibidem moram.

stantiæ nostræ non affatim, sed sensim & continenter facto respondeat; amplius etenim cordis sinus minimè est aptus materiæ crassæ conversioni in tenuissimam substantiam, & accuratæ unioni diversarum substantiarum, quæ non nisi lentè sensimque perfici possunt, ideoque diuturno tempore. His enim affectionibus repugnat brevis admodum mora, quam in amplo cordis ventre facere sanguini conceditur per alternantes, & contrarios diastoles & systoles ejus motus, quorum ille allicit quidem materiam, hic autem illectam mox excludit, cùm media inter eos motus quies, in qua morari sanguini crasso daretur, propè momentanea sit omninò impar perfectæ, diuturnæque ideò coctioni, quam generatio sanguinis tenuissimi & perfectè elaborati requirit, ut constat ex analogia hepatis, testium, mammarum, & similium partium, in quibus materia aliqua perfectâ exquisitâque coctione elaboratur, à qua partium conformatione cum cordis structura plurimum dissideat, *colligere est certè cor sanguinis tenuis generationi minimè inservire propter defectum tum aptæ conformationis, tum materiæ habilis converti in eum.*

Generatio sanguinis tenuissimi probatur ex analogia partium in quibus materia aliqua perfecta coctione elaboratur. Concluditur cor generationi, tenuis sanguinis minimè inservire, Tamen esse officinam spir. vit. à sanguine corpulento maximè diversi.

Quanquam fatendum est revera cor esse officinam spiritus vitalis ex aëre in pulmone concepto, attracto & vitalitate donato, qui spiritus toto ingenio distat à sanguine corpulento fibrosoque, cùm constet ex substantia simplicissima, aërea scilicet duntaxat sive ætherea potius, ut suo loco demonstratum est.

Lienem officinam esse sanguinis arteriosi, confirmatur.

Atqui cùm neque cor, neque aliud membrum ad id munus obeundum occurrat in tempore accommodatum, lienem tamen contrà ad illud munus omnibus esse instructum conditionibus est antè demonstratum, & in primis maximè idoneam nancisci materiam in sanguinem arteriosum converti paratam chyli scilicet portionen tenuiorem, & calidam hæc sunt argumenta. Nam in primis quod spectat ad materiam ex qua sanguinis tenuis, cum natura unitatem rerum affectet, consentaneum in primis fuit chylum esse communem materiam ex qua utriusque sanguinis crassi scilicet frigidique, & tenuis ac calidi, alioqui duplici officinâ primâ seu receptaculo ciborum communi opus esset, cùm tamen unica sufficiat ut ante demonstratum. Cùm

I. Quia lien maximè idoneam ad id nactus est materiam: quod probatur;

igitur chylus sit mixtum quoddam ex quatuor diversis substantiis totidem elementis primis respondentibus, iisque imperfectè coalescentibus & unitis aggregatum, ex illis autem substantiis particulæ præsertim terrenæ & aqueæ sanguinis crassi & venosi, qui est aquæ genus, materia idonea sint, ut est demonstratum, reliquæ certè aëreæ & igneæ ex prædominio chyli particulæ opportunè sanguini tenui & calido materiæ usum exhibent, attractæ nimirum singulæ seorsim à duobus diversis membris similitudinem substantiæ cum iis habentibus, scilicet hepate & liene, & per diversas vias.

a. A substantia chyli aërea & ignea per proprias vias à liene attracta.

Nam inprimis ex anatomia constat venas gastricas, unâ cum vase brevi exoriri plerasque tandem ex liene & reliquas conjunctionem habere cum insigni ramo splenico seu porta splenica, & radicibus ejus per lienis corpus dispersis quibuscum communionem habere radices arteriæ splenicæ pariter anatomia docet; ex quibus vasis cum venæ quidem gastricæ omnino comparatæ sint ad deductionem portionis chyli quæ minimum immoretur in ventriculo, qualis est tenuis & liquida, tum verò præparationi ejus ad sanguinis tenuis formam; & radices in primis ejusdem perfectæ conversioni; arteriæ autem & radices tum in primis ramus splenicus jam confecti partim ulteriori elaborationi, partim ejusdem distributioni omnino sint accommodatæ, haud dubium est, chylum tenuem lieni ad manum veluti esse materiam idoneam converti in sanguinem tenuem, atque eandem jam conversam distribui in reliquum corpus.

b. Ex anatomia.

Adhæc caro lienis affusa prædictis radicibus tum venæ splenicæ, tum arteriæ, non aliter atque parenchyma hepatis adjunctum radicibus venæ portæ hepaticæ & cavæ, satis ostendit par esse in utroque membro officium, scilicet in conficiendâ aliquâ materia communi positum: quod constat ex analogiâ partium omnium, quæ generationi alicujus materiæ publicæ inserviunt, ut sunt testes, mammæ præter hepar, & ventriculum in avibus, quæ non nisi prædura semina coquunt, in quibus propterea plurima caro densa crassaque adjungitur primæ officinæ, in qua scili-

c. A naturali lienis constitutione, parenchyma hepatis æquante.

cet carne uberior calor viget, quàm in corpore membraneo.

d. A similitudine subſtantiæ parenchymatis lienis, & ſanguinis tenuis.

Confirmant porrò hunc uſum partim ſimilitudo ſubſtantiæ parenchymatis lienis, & ſanguinis tenuis calidique, cujus utriuſque ſubſtantia tenuis & ſpumoſa eſt, & ex flavo ſubnigricans, atque rubore aſſato ſuffuſa; partim temperies utriuſque congener, eaque æſtuoſa & præcalida, ut ſuo loco demonſtrabitur uberius; partim denique conformatio lienis non in cavitate aliqua inſigni poſita, ſed in plexibus variis vaſorum exilium & anguſtorum, quæ conformatio aptatur officinis materiæ alicujus ſive ſucci utilis toti corpori, ut conſtat ex hepate, teſtibus, mammis, rete admirabili in cerebro, placentâ uterinâ & reliquis in corpore glandulis è miriadibus vaſorum contextis, in quibus partibus ſuccus lentè excoquitur, & ſimul ſenſim diſtribuitur.

e. Ex utriuſque congenere temperie.

f. E lienis conformatione.

g. E ſitu ejus hepati oppoſito.

Denique ſitus lienis hepati oppoſitus innuere videtur convenientiam utriuſque in uno communi officio; natura namque uni & eidem actioni ſeu muneri duo inſtrumenta miniſtrantia in plurimum deſtinare conſuevit, eaque ſibi opponere, alias ſi unicum duntaxat ad unum officium idque publicum deſtinat, ei ſitum in corpore medium concedit, ut ex anatomia conſtat.

Age verò hic uſus memorabilis lienis plurimis, iiſque non futilibus argumentis hiſce demonſtrari poteſt, & inprimis ex famis ſedatione, quæ certo experimento ſuccedit ferè ſtatim aſſumptis cibis præſertim liquidis & nutrientibus, ut juſculis, vino generoſo, & ſimilibus. Etenim fames non aliter ſedatur, quàm qui moleſta & dolorifica venarum ad ventriculum pertinentium ſuctio os ventriculi corrugans & affatim exaſperans quieſcit, ut ſuo loco demonſtrabitur, & fatentur omnes Medici, quod ſanè evenit, quia pars ciborum fuſa jam, & liquida ex ſe, atque prona ſequi attrahitur, & defertur à vaſis in viſcera trahentia, ſive hepar, ſive aliud quodcumque, atque ita ſatisfacit tractioni eorum.

II. Ex famis mox ab aſſumpto cibo ſedatione. Hujus ſedationis modus, Cauſa,

Locus.

Hæc autem ſuctio vaſorum ad ventriculum pertinen-

tium intelligi debet aut venarum gastricarum, quæ ad ipsum ventriculum attinent & in primis vasis brevis, quod ejus fundo implantatur, quem in fundum cibaria ingesta primò descendunt, aut verò venarum meseraicarum, aut aliarum quæ ex intestinis ipsis immediatè chylum alliciunt.

Qui venis gastricis adscribitur.

Atqui profectò fames non sedatur quia venarum exuctioni meseraicarum satisfiat ab assumptis statim alimentis, primum quia venæ meseraicæ non immediatè ventriculo implantantur, sed intestinis, itaque nihil ex ventriculo arripiunt, nisi quod prius fuerit in intestina delapsum, unde cùm assumptis cibis pilorus arctè claudatur & conniveat per plusculas horas, itaque nihil in intestina è ventriculo descendat statim ab assumptis cibis, certè fames minimè sedatur, quòd hepar partem cibi liquidiorem per venas mesaraicas alliciat.

Minimè meseraicis. Cur?

Et certè cùm substantia in nobis solida & fibrosa non nisi tardè dissipabilis sit, reparationis ejus confertæ & celerrimæ nulla revera est necessitas, proindeque insignis & eximiæ attractionis venarum, & visceris sanguini crasso fibrosæ substantiæ alimento proprio conficiendo dicati nulla quoque necessitas, itaque minimè hepar aut venæ mesaraicæ invexerint famem illam seu eximiam exsuctionem, quæ dolorifica est utpotè violenta & confertim facta; dolor namque non fit nisi cum natura confertim, hoc est, validè & celerrimè corrumpitur, ut est in Physicis demonstratum.

Quod probatur.

(Dolor. unde?)

Et confirmatur quòd fames quæ ab assumptione cessavit, ea denuò sex post horas circiter evigilare consuevit; quo tempore scilicet primum aperiri solet pylorus & chylus per intestina vasis meseraicis distribui primum, atque per ea hepati porrigi: ex quo patet minimè ab hepate aut venarum meseraicarum suctione famem tum suscitari, sed ab alterius visceris, venarumque alterius generis suctione provenire, quandoquidem si ab hepate produceretur potius tum temporis sedaretur quàm acueretur, siquidem ipsa fames non nisi cibis assumptis cessare solet, quo tempore iis hepar saturari evenit, hoc est, frui chyli parte perfectè coctâ.

Et confirmatur à fame post aliquos horas iterum evigilante.

Concluditur, neque ab Hepate neque venar. meseraicar. suctione famem suscitari.

Ipsor. vasor. famem sedantium constitutio, efficacia, effectus.

Ex adversâ autem parte cùm venæ gastricæ & epiploïcæ, & in primis vas brevæ ex portâ splenicâ tanquam trunco propagatæ, immò ferè ex ipso splene exortæ ipsimet ventriculo immediatè quoque inserantur, atque statim ea vasa trahere nata sint cibaria assumpta liquida, & fusa atque tenuia, quæ sunt materia proxima sanguinis tenuis; & hic sanguis tenuis materia sit proxima substantiæ in nobis carnosæ, quæ ut ferè sola unà cum spiritali, & citissimè dissipatur, ideoque ad vehementem & celerem tractionem alimenti convenientis naturam sollicitat, probabile est profectò famem sedare statim ab assumptis cibis: quia suctio sive attractio vehemens lienis & venarum gastricarum quiescit, utpotè cui satisfit per liquidioris cibi præproperam in vasa & lienem distributionem.

Hæc probantur ex lienosis seu melancholicis.

Cui doctrinæ fidem ampliorem facit fames melancholicis familiaris sive lienosis, id est, quibus lien laborat intemperie calida, quæ intemperies magnum momentum habet ad exsuctionem vasorum vehementem & famis continentem causam? *nam observatione* [a] *Galeni quotidianâ experientiâ confirmatâ melancholici sunt voraces.*

Argumentum pro liene tanquam famis causâ.

Si igitur lien est famis causa seu tractionis ciborum in primâ officinâ confectorum, non trahit autem lien è ventriculo chyli portionem aliquam, nisi ut eam in succum suæ nutritioni particulari convenientem, atque adeò utilem nutritioni totius corporis convertat, ut constat ex analogia hepatis, testium, cæterarumque glandularum, quæ omnes succum conficiunt non sibi soli, sed toti utilem (nulla namque in corpore pars eum solum usum habet ut sibi solùm provideat & in peculiari ac familiari sibi alimento tantùm conficiendo vacet & incubat, sed omnes omnino præter propriam providentiam alicui muneri excolendo navant operam, quod munus incolumitatem vel salutem reliquarum partium respiciat, alioqui frustrà essent illæ partes) si, inquam, lien trahit chyli partem, ut eam in succum toti utilem convertat, *concludere est certè lienem esse officinam alicujus succi toti corpori necessarii, hoc est, sanguinis tenuis & ca-*

(Nulla pars in corpore sibi soli providet.)

Argumenti conclusio.

a Lib. de Atra bile.

lidi qui in liene arteriosoque genere resìdet, ut ex anatomiâ constat.

III. Ex plurimum vini bibentium mictione.

Quod sanè comprobant hæc alia eventa. Nimirum observare est eos qui plurimum bibunt, præsertim si tenue vinum hauserint, quale est album, aut rhenanum, statim & vix dum è mensâ egressos multum meiere idque crudum & potui finitimum, aqueam scilicet in vino portionem; quia autem hæc mictio plurima statim ab assumptis liquidis minimè fit tracto sero è ventriculo per pilorum, utpotè cùm hic ad amussim conniveat, donec perfecta fuerit chylificatio, quæ non nisi plures post horas ab assumptis cibis complementum accipere solet, fit certè, quod unum restat, immediatè è ventriculo per vasa gastrica vasque breve potissimum, ut celeritas distributionis indicat. Quia autem hæc vasa cum liene longè majorem communionem quàm cum hepate habent, certè distributio illa præpropera potulentorum seu liquidorum tractu potius lienis fit, quàm hepatis.

Quò aquosa materia deducatur.

Quò vinosa & alibilis substantia.

Quia porrò vinosa substantia & alibilis mictione non redditur, sed aquea tantùm, verosimile est nutritiam illam vini partem in ipso liene restitare, atque adeò id finitimum succum ab eodem liene converti, qualis substantia est sanguis tenuis & calidus vino prorsus congener, atque jusculis aut potulentis v. g. alibilibus, aut potius similis parenchymati lienis rubore atro suffuso, qualis in sanguine emicat arterioso. Itaque colligere est lienem esse officinam succi alicujus communis.

Conclusio confirmata observatione Hippocratis.

Quod confirmatur, quia melancholici seu potius atrabilares sunt salivosi observatione[a] *Hippocratis, quartanarii sudant meiuntque plurimum.* Nimirum in illis lien æstuosus rapacissimus est liquidarum omnium rerum, quæ in ventriculo occurrunt.

IV. Ex affecti lienis effectu.

Adhæc experientiâ constat lienis temperiem immutare ex parte & trahere ad sui similitudinem non solùm sanguinis arteriosi massam, sed totius corporis habitum observatione[b] Hippocratis, *quibus lien deorsum vergit, his pedes &*

a In Epid. Sæpius ut lib. 2. s. 2. 3.

b In Epid. lib. 6. s. 2. Aph. 32. Οἷσι σπλὴν ἐστὶ καταῤῥοπος πόδες καὶ χεῖρες καὶ γόνατα θερμὰ ἐὸς καὶ ὦτα ψυχρά· ἀεὶ ἄρα δὲ τοῦτο ἀτε

Quod ex Hippocratis & quotidiana in splenicis affectibus observatione manifestatur.

genua calent, nasus & aures frigent. Liene phlogosi laborante sanguis arteriosus toto corpore aestuat & nigricans prae adustione conspicitur, cujus fervoris ratione arteriae etiam saliunt cum murmure & strepitu quodam, qui in temporibus maximè percipitur propter viciniam organi auditus, pariterque aures tinniunt perpetuò propter pulsationem jugularium vicinarum, vigiliae jugiter infestant, universus habitus uritur, & fuscedine quadam seu flavitie atrori commixta sanguinisque ambustioni attestante foedatur, nisi potius cutis palleat, vel plumbea lividaque evadat, *unde splenici quasi mortui ambulare videntur, ut de incolis Cariae Stratonicus citharaedus dicere solebat*: sero scilicet in sanguine redundante plurimo in arterioso genere (sive per intemperiem lienis calidam & sitibundam, eamque intemperantius aqueam chyli portionem trahentem, sive per obstructionem renum minimè ut decet serum illud expurgantium, sive denique per habitus densitatem) atque ita fulgorem sanguinis & spiritûs vitalis offundente & obtenebrante. Quoniam igitur tinnitus aurium, pulsatioque arteriarum in temporibus, nec non aestus totius corporis maximè latus sinistrum in melancholicis infestant, cum quo lien rectitudinem habet, omninoque mutatio insignis in toto corporis ambitu temperaturae lienis omnes potius quàm cordis, nedum hepatis censeri debet, *concludendum est sanè lienem sanguinis ejusque arteriosi officinam alteram esse non minus, atque hepar sanguinis crassi atque venosi, cujus quippe hepatis temperationem observatione* [a] *Galeni temperies quoque sanguinis crassi & habitus corporis sequi solet. Nimirum cùm lien non aliter atque hepar immutet corpus per sanguinis arteriosi immutationem, quam certè non inferret nisi ejusdem foret officina propria.*

Concluditur lienem alteram officinam non minus esse atque hepar.

V. Ex liene tanquam foco diversa-

Postremò confirmatur haec doctrina de usu lienis quòd hoc viscus est focus frequentissimus plerarumque febrium sive

λεπῖὸν τὸ αἷμα ἄρα φύσει τὸ τοιῦτοι ὗτοι ἔχουσιν. Quibus lien deorsum propendet, iis pedes, genua & manus calent, nares & aures semper frigent. Videndum igitur num iccirco tenuis illis sanguis inest, num vero & natura talem habent.

a In arte parvâ.

continuarum;

continuarum, ſive intermittentium, quæ ex inflammatione maximè ſanguinis tenuis, fervidi & atrabileſcentis ſuccenduntur, quæque febres aduſtionem ſanguinis partim linguæ nigrore, partim urinâ fulgorem quendam emicantem præ ſe ferente demonſtrant, ut ex diſſectione cadaverum eorum, qui ab ejuſmodi febrium violentiâ perierunt, nec non ex excrementis, atque etiam ex ſolutione ejuſmodi febrium deprehendere eſt. In diſſectis namque cadaveribus aut lien totus ſanguine atrorem fulgentem præ aduſtione retinente carbonis inſtar turgere conſpicitur (*ut ſæpè alias, & nuper à me animadverſum in Ampliſſimo Præſide Michaële Bouveto, extincto à quartanâ continuâ, eâque conjunctâ cum phlegmone hepatis ex parte ſuppuratâ & ex parte in ſcirrum degenerante, cujus phlegmones hepatis initium quartanam præceſſerat vel annum integrum antè*) aut verò ejuſdem lienis parenchyma in ſuccum quendam piceum ac fulgentem diſſolutum cernitur, cujus particulæ quandoque per alvum rejici ſolent picem fuſam ſubſtantiâ ſuâ & nigrore fulgente referentes, *ut animadverti quoque in mulieribus præſertim melancholicis à naturâ poſt diuturnas febres.* Denique ſolvuntur ejuſmodi febres aliquando vel ſanguine atro excreto per hæmorrhoidas, vel atris ichoribus cum urinâ rejectis *ex obſervatione* [a] *Hippocratis, & noſtrâ.*

rum febrium quarum origo & ſigna enumerantur.

Obſervatio.

Har. febrium ſolutiones.

Atqui ut frequentiſſimus fomes febrium tertianarum eſt hepar, quod ſcilicet hoc viſcus partim ex venulis ſit anguſtis admodum intertextum, iiſque obſtructioni obnoxiis, ob quam obſtructionem ſanguis per exilia vaſa non facilè meabilis ventilatione prohibitus putreſcit facilè, partim quòd idem ſit fons ſanguinis venoſi & craſſi, eoque nomine ſi quando putredo in eodem concipitur quâcumque ex cauſâ, aut vero idem viſcus phlogoſi laborat, aut à quâcunque cauſâ ſanguis è circumferentiâ introrſum truditur, ut evenit autumno & hyeme cum deſubitò Aquilo perflat, tum ſanguis venoſus ad id tanquam ad fontem undè primum dimanavit ſponte recurrat ſive continenter, ſive periodicè prout

Ut febrium tertianarum Hepar fomes eſt frequentiſſimus.

a Paſſim in Epid. ut lib. 2. ſ. 3. lib. 6. ſ. 5. Aph. 24. ἀπὸ μελαίνης χολῆς, ὡς ὅμοιον αἱμορροΐδι in profluvio Hæmorroidar. aliquid bili atræ affine effluit.

periodicè putredo serpit per partes, & impactus, sive incuneatus inflammetur pariter (*quæ est doctrinâ* [a] *Galeni de ratione periodici circuitus febrium*) idque sæpius repetat, quoad putredo venis altiùs insita fuerit excussa, dissipata, seu in cineres redacta. Ita sanè quia lien quartanarum febrium & ejus generis est fomes creberrimus, atque ejusmodi febres ab eisdem causis fiunt & præsertim à spontaneâ inclinatione & recursu sanguinis arteriosi in lienem, ut ex contumacibus horroribus, qui principia paroxysmorum hujusmodi febrium comitantur, arguere est; *fatendum est sanè lienem esse fontem sanguinis scilicet tenuis & arteriosi.*

Sic Lien quartanar. creberrimus.

Conclusio.

Quod autem de febribus diximus in liene focum habentibus propter spontaneum sanguinis tenuis recursum, idem de inflammationibus seu tumoribus calidis præter naturam statui debet, qui fiunt ab eodem sanguinis recursu sive spontaneo, ut per animi perturbationes vehementes, subitum exempli gratia terrorem, imò mœrorem animi sensim contractum, sive ab externo principio repulsu, ut à frigore boreali; & confirmatur quod hi tumores fluxu sanguinis è nare sinistrâ solvuntur, ut hepatis è nare dextrâ ex [b] Hipp.

Tumorum in liene origo & causa.

Hor. solutiones.

Hanc denique spontaneam sanguinis arteriosi inclinationem in lienem, melancholiæ, pulsatio arteriarum, lienis tumores, qui suppressis mensibus superveniunt satis testantur.

Dicta de liene affecto demonstrantur. 1. Ex propriis signis.

Demum lienem chyli portionem fluxiliorem sive frigidam ut aqueam, sive calidam ut vinosam è ventriculo exugere, & intempestivè rapere docet propensio lienis partim in obstructiones, partim in tumores, aquosos (*quorum ra-*

2. Ex propensione lienis in obstructiones & tumores aquosos.

a In lib. de febrib.

b Epid. lib. 2. s. 2. t. 2. Ὁ πυρετὸς εἶχεν ἦν ὑπόσπλενος αἱμοῤῥάγει ἐξ ἀριστεροῦ πυκνά. Lien affectus suspicabatur nam sanguis ex nare sinistrâ crebrò fluxit.

Lib. prænot. Ap. 73. Ἀντὶ δὲ τοῦ καρδιώσσειν ἐν τῷ ὑποχονδρίῳ ἐπιδεξιά ἢ ἐπ' ἀριστερὰ ξυντείνεταί τι μήτε ξὺν ὀδύνῃ, μήτε ξὺν φλεγμονῇ, αἷμα διὰ τῶν ῥινῶν τούτοισι ῥυῆναι προσδόκιμον ἀντὶ τοῦ ἐμέτου. Verum pro osculi ventris morsu, in præcordiorum dextrâ aut sinistrâ parte aliquid tenditur, neque cum dolore neque cum inflammatione sanguinem de naribus his pro vomitu fluxurum esse exspectandum est.

tione [a] *Hippocrates lienem aquæ ſedem eſſe in nobis affirmavit.*) Hi namque affectus non aliam ob cauſam crebrò lienem invadunt, quàm quia cùm paſſim hoc viſcus impensè ſuâ naturâ ſit calidum, celerioremque hepate ideo faciat attractionem alimenti reſpondentem ſcilicet celeri carnoſæ in nobis ſubſtantiæ effluvio, intemperanter certè cibum & in primis potum nondum confectum è ventriculo trahere pronum eſt. Ex quo quia multa terrena excrementa arenoſa ſeu lutoſa cum aqueâ chyli portione per vas breve quidem ſed amplum alioqui importunè in lienem veniunt, à quibus ſenſim aggeſtis radices quidem venæ rami ſplenici, nec non arteriæ ſplenicæ per corpus ejus diſperſæ obſtruuntur; quin etiam parenchyma ipſum ſuâ naturâ ſpongioſum, & præ calore bibulum ac ſitiens ſuperfluum liquorem multum ebibit atque imbibit, & ab imbibito intumeſcit. Itaque non mirum lienem opportunum eſſe & obnoxium tumoribus aqueis, nec non obſtructionibus ſi præſertim ren ſiniſter in attrahendo, ſecernendoque ſeroſo ſanguine ſit ignavior; & tandem ſeroſis humoribus reſolutis ſcirros & hydropes, certè pedum inflationes illis lienis obſtructionibus tumoribuſque ſuccedere, denique univerſi corporis tabem liene præter naturam in dies augeſcente, *cui propterea Trajanus Imperator fiſcum comparabat, quòd non aliter atque liene excreſcente immodicè reliquum corpus ſolet deſloreſcere, ita etiam fiſco diteſcente populus depauperari conſuevit.*

3. Ex indole hujus viſceris.

4. Ex materiâ è ventriculo ad lienem propulsâ.

3. Ex ipſo parenchymate.

Concluſio.

Lienis & fiſci comparatio.

Poſtremò ſuperior doctrina de lienis uſu comprobari poteſt ex eo quòd animantes frigidæ humidæ, ut ſunt piſces, in quibus elementum prædominatur aqueum, liene carent, quippe qui non niſi ſanguini frigido & craſſo egent: à quâ etiam cauſâ fortè aves, quæ ex aquâ genus ducunt, quæque ova duntaxat, non autem vivum animal pariunt, lienem exiguum adeò habent, ut is ſenſum fugiat. *Concludamus itaque lienem eſſe officinam ſanguinis tenuis atque calidi, qui in arteriis continetur.*

VI. Ex animalibus liene deſtitutis.

Concluſio.

a Lib. 4. de morb. Aph. 3. τῷ δὲ ὕδατι ὁ σπλὴν πηγή ἐστι. Aquæ ſplen fons eſt.

Argumenta quæ necessitatem lienis in corpore humano demonstrat.

Enimverò quoniam sanguis tenuis & calidus est commune & ultimum alimentum substantiæ in nobis carnosæ, ut est demonstratum antè; non potest autem ex alimentis assumptis primò & immediatè sanguis ejusmodi generari propter rationes antè adductas. Nimirum cùm in ventriculo seu primâ cibi externi officinâ amplum ventrem complexa alimenta comparare eum lentorem, substantiæque modum sanguini proprium nequeant, tum verò unâ & simplici ebullitione non potest fieri secretio partium inutilium in alimentis crassarum scilicet malè unitarum, & tenuium exquisitiùs permixtarum & unitarum, sed in duplici saltem officinâ ea secretio commodè fieri potest; vasa porrò gastrica & epiploica sola per se non possunt sanguini tenui ultimam perfectionem & complementum addere, atque eam ebullitionem promovere, per quam separatio fiat partium in cibis dissimilium apprimè unitarum, itaque ventriculo & vasis gastricis & epiploicis adjungi debet substantia aliqua multo calore vigens quæ sanguini tenui perfectionem & veluti manum ultimam addat; *ex quo quia lien est præcipua sanguinis tenuis officina, is certè in humani corporis structura fuit necessarius.*

Conclusio.

Lien plurimarum tum venarum tum arteriarum alterum radicationis principium, dictorumque vasorum radices fulciens substramen.

Age radices rami splenici, vasis brevis, & ejusmodi, nec non radices arteriæ splenicæ sustineri à parenchymate lienis ex anatomiâ constat, ac proinde etiam *lienem esse principium radicationis tum venarum plurimarum, quæ sive incedunt solitariæ, sive per epiploum in ventriculum tandem terminantur, tum principium alterum radicationis arteriarum statuere oportet.*

Enimverò cùm rami splenici sive venosus, sive arteriosus, vasque breve, & epiploicæ venæ divaricentur in innumera vasa tanquam filamenta exigua seu fibras, quæ si per se & solitariæ incederent, sibi mutuo implicari per motus corporis & confundi facilè possent, quod maximè officeret liberæ sanguinis distributioni & decursui per ea ita angusta, utile sanè fuit iis insterni vasis veluti quoddam tomentum quod ea sustineret, & divisa suis in locis contineret, ne temerè per motus corporis sibi invicem impli-

centur & confundantur. Quia autem ex aliâ parte lien necessariò adjunctus est iis vasis, qui chyli partem tenuiorem attraheret & attractæ formam & perfectionem sanguinis tenuis imprimeret, opportunè lien usum quoque exhibuit substraminis fulcientis radices tum venarum, tum arteriarum suis quasque in locis.

Lienem alterum seri fontem præcipuum esse confirmatur.

Postremò quoniam lien ex superioribus demonstrationibus est officina sanguinis arteriosi, atque is magis serosus est quàm sanguis venarum, ut ex anatomiâ constat, in unâ autem eâdemque officinâ sanguis & serum generantur, *lienem certè alterum seri in corpore fontem eumque præcipuum statuere oportet*: quod pluribus argumentis confirmare est.

1. Ex affectibus splenicis.

2. Ex constitutione ejus naturali.

Nimirum lien maximè est obnoxius, ut experientia quotidiana docet, tumoribus aquosis, qui supra admirationem in immanem excrescunt molem. Deinde constitutio naturalis, in quâ lienis temperies ad calidam siccam vergit, est familiaris corporibus quæ morbis à serosâ colluvie vel diluvie pendentibus obnoxia sunt, ut ex historiis sequentibus evidenter patebit. Scilicet intemperies lienis calida sicca omnem ferè ex cibis & potulentis humiditatem aqueam exugere & vehementer attrahere nata apta est, ideoque serosæ plenitudinis in toto est causa efficiens: cujus intemperantis attractionis argumentum est dura alvus splenicis familiaris.

3. Ex observatione Hippocratis.

4. Ex fluxionibus & aliis affectibus sinistras corporis partes frequenter affligentibus.

Ad hæc annotatione [a] Hippocratis splenici perpetui sunt chremetes sive salivatores, & eorum morbis familiares sunt sudores assidui; tum vero urinæ tenues juxtà illud, [b] *in longis febribus tenuibus erraticis tenuium urinarum mictus affectum splenem ostendit*. Præterea fluxiones omnis generis & affectus præter naturam, quorum causa materialis est serum, ut constabit ex historiis infra describendis, invadunt affliguntque præsertim sinistras partes: ex quo quia natura in his rectitudinem pro morè servat cum viscere, *quod est fons serosi humoris, hunc esse lienem, quippe sinistrum hypochondrium occupantem arguere est*.

a Passim in Epid.

b Coac. præn. Aph. 594. Ἐν μακροῖσι πυρετοῖσι λεπτοῖσι πλανώδεσι λεπτῶν οὔρων οὐρήσιες σπληνώδεες.

5. Ex doloribus nephriticis sinistrum renem potissimum occupantibus.

Denique experientiâ constat in omnibus nephriticis ferè dolere renem sinistrum, in paucis admodum dextrum, *quæ est observatio Dodonæi & nostra quoque.* Quid ita? quia scilicet lien multâ turgens aquâ suam deponit & exonerat plenitudinem in renem vicinum, & sibi situ respondentem, quæ inter decurrendum per renem dimovet deturbatque sive arenulas, sive lapillos non sine acerbis sæpè doloribus. *Itaque concludamus serosi in humano corpore humoris fontem præcipuum esse lienem.*

6. Ex seri usibus.

Enimverò quoniam præcipui seri usus pertinent ad elixationem succorum atque temperationem, & ab inflammatione vindicationem, ut est demonstratum antè; portio autem chyli calida tenuis, ex quâ lien sanguinem conficit, propior est assationi à viscere præsertim calido suâ naturâ (lien namque in calore exuperat longè hepar, ut infra demonstrabitur) certè seri affusio maximè necessaria fuit in hæmatosi, quæ fit in liene, ut sanguis minimè assaretur sed elixaretur potius.

Concluditur: lienem, esse quoque præcipuum serosi humoris fontem.

Præterea quoniam idem sanguis jam genitus suâ naturâ præcalidus est, & ad inflammationem pronus; inde seri plurimi perfusione temperandus fuit, ut ab inflammatione vindicaretur. *Itaque consultum fuit lienem, qui esset sanguinis calidi officina, esse quoque præcipuum fontem serosi humoris.*

THEOREMA IV.

Capitis appellatio & officium seri omnib. membris distribuendi.

CAput est castellum seu labrum accommodatum distributioni seri, sive aquæ membra omnia, quæ animali cientur motu, irrorantis ac humectantis, & speciatim instrumenta gustus incolumitatis quidem eorum retinendæ, & causæ sine quâ non gustus gratiâ.

Quod comprobatur.

1. Ex madore oris, linguæ & reliquarum capiti subjacentium partium.

Unusquisque in se experitur perpetuò ferè os, & linguam sibi madescere aquâ sive purâ, sive albente, insipidâ, salsuginosâ, aut amariusculâ; quin etiam membranæ cerebri meningum apophyses universum per corpus disper-

ſæ aqueo quodam oblitæ humore conſpiciuntur, ut anatomia docet, ut inania articulorum ſpatia, in quos ſcilicet perioſtia ac muſculorum membranæ propriæ unà cum nervis & tendinibus deſinunt & terminantur. Cùm autem ex adverſo caput internum externumque innumerabilia pertexant vaſa ſanguine utroque & ſero diſtenta, & arteriæ præſertim, atque ſanguis quidem in nutritionem capitis totus impendatur, aqua autem minimè, & præterea hæc aqua neque iter in vaſa, unde fluxit, relegere, neque per cranii denſitatem exudare ſenſibiliter, neque per loci teporem reſolvi poſſit, itaque ſuperfluat neceſſariò, ſiquidem continenter appellit cum ſanguine; deorſum porrò ipſa nutet, nec facilè loco declivi contineatur, veroſimile eſt profectò illam ſenſim è capite ſecundùm ejus apophyſes, & adnata, id eſt membranas, nervoſque gliſcere, & depluere in eorum extremitates membrorum, quæ aquâ ſcatere ſecundùm naturam reperiuntur.

2. Ex innumeris vaſis caput perreptantibus.

3. Ex aqua è ſanguine ſuperfluâ deorſum depluente.

Quæ doctrina ex eo lucem capit, quod aquâ præter naturam in capite congeſtâ & cunctante quidem ſive ob meatuum ejus excretioni dicatorum infarctum, ſive ob expultricis impotentiam frequentiſſimi affectus ſuboriuntur, ut ſoporoſi, epileptici, & ejus generis, ut ex hiſtoriis aliàs deſcribendis luculenter conſtabit.

4. Ex affectib. tam capitis, ex aquâ p. n. ibidem cunctante,

Ab eâdem autem aquâ excretâ & è capite depulsâ fluxiones variæ in diverſas partes ſive capiti adnatas, ut ſenſoria externa, ſive alias eaſque aut vicinas, aut etiam diſtantes ſuccreſcunt, quorum catalogus antè in præfatione deſcriptus & præſertim arthritidis genera omnia, atque variæ fluxiones, *quarum materia quidem eſt ſerum, terminus autem à quo ſeu pars mandans eſt caput.* Quod confirmatur quia hujuſmodi fluxiones prævertunt quidem ſæpè ſternutamentum & motus convulſi, *gouttes, crampes vulgò dicti*: ſubſequuntur autem, ſubſiſtentibus fluxionibus, ut ætate jam ingraveſcente, ſoporoſi & lethargici affectus, ut ex hiſtoriis noſtris deinceps diffusè intelligetur. *Quæ ſi vera ſunt, ut ſunt veriſſima, certè concludere eſt caput eſſe veluti labrum ſeu caſtellum natum diſtributioni aquæ in varia membra ejus uſus indiga.*

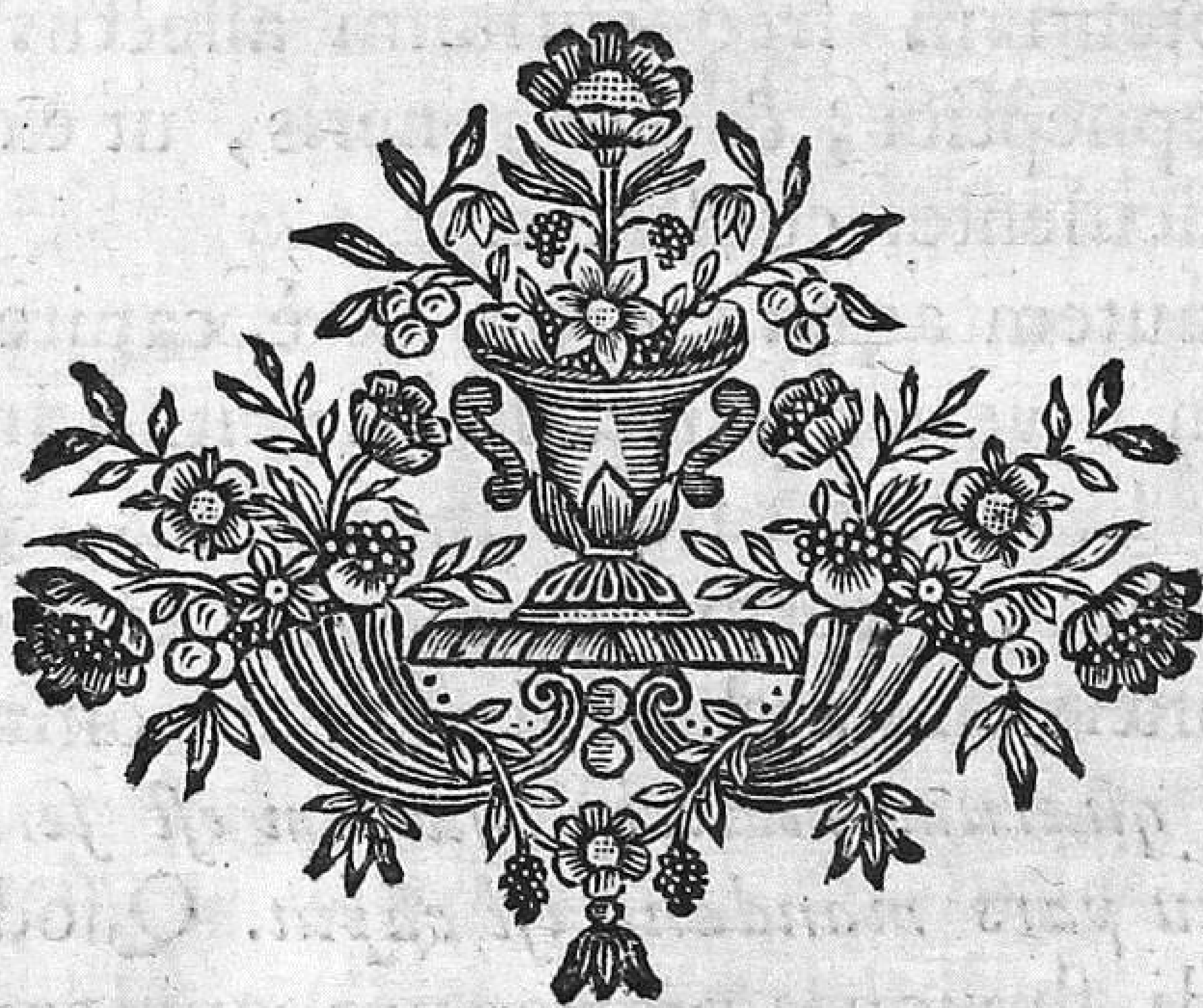
5. quàm ſubjacentium partium ex ejus è capite defluxu.

Materiam ſerum, & terminum caput eſſe confirmatur.

Theorematis IV Concluſio.

Quæ ulterius affirmatur.

Enimverò quoniam membra, quæ in nobis animali inserviunt motui, & præsertim loquelæ, ac respirationi, nec non gustui perenni alicujus humiditatis irrigatione indigent, atque eam serum commodè præstat, alioqui scilicet è corporis nutritione superfluum: è capitis autem particulari nutritione seri multum superfluit, quod præ copiâ & tepore loci haud facilè resolvi penitus potest, cunctari autem in loco quieto, & moram trahere non sine putredinis & corruptelæ periculo potest: Ex aliâ autem parte aqua suâ naturâ deorsum descendere proclivis est; capiti porrò ceteræ partes, quæ humectatione egent, subjiciuntur rectà, & præterea eidem adnascuntur continuanturque, meritò profectò hoc capiti minus tributum est, ut esset veluti labrum & castellum quoddam aquæ perennis sensim distribuendæ secundùm adnata capiti in partes, quæ irrorari à sero deberent.

MORBI

MORBI CAPITIS EXTERNI AB ELUVIE SEROSA.

SECTIONIS II. PARS I.

CAPUT I.

De Hydrocephalo.

OBSERVATIO I.

Anno circiter XCVI. *ſupra* D. *me in comitatu Sereniſſimi* Caroli III. *ſuas ad Roſetum oppidum ſalinas perluſtrantis honeſta adit matrona filiam oculis orbam manu ducens, miſerabiliterque puellæ ærumnam deſlens meam fidem atque operam implorat. Ego in puellam converſus frontem palpebraſque ſupra admirationem tumentes contueor, adeoque depreſſas & conniventes, ut eas ſuſtollere oculoſve aperire nequaquam illa poſſet; ſed & calanticam ſive redimiculum capitis abjicere à me juſſa, univerſum pariter caput immaniter turgidum conſpicatus, in eodem ſæpiculè manu contrectato mollitiem ubique deprehendo inſignem, & humorem ſub cute fluctuantem, qui tactum ſubterfugiens quidem, ſed mox refluens recurrenſque evidenter ſe proderet: reliqua facies non ſecus atque frons albedine inſolitâ pallebat, quanquam ſolidus juvenculæ ſuccique plenus habitus, cui ſcilicet jam vigeſimum ſecundum annum agenti nondum menſes è naturæ lege eruperant: cæteroqui niger pilus inſinuabat temperiem ad calidam ſiccam propendentem. Porrò tumor ille ſemel & iterum recurrerat jam ante, ſcilicet lentè ſubſidens vix dum exacto à primo decubitu menſe & poſt brevi periodicè repetens, ac tum tertium ſed major*

pertinaciorque solitò reverterat, adeò ut interea dum detumescerent palpebræ, in puteum puella fortè obvium deciderit.

Hydrocephali signa διαγνωστικά.

Age hunc tumorem capitis totius præter naturam aqueum fuisse (*unde Hydrocephalus non ineleganter vocari potest*) cum gravitas capitis, albens cutis color, tumorisque imprimis character & idea, tum subita invasio & periodica, occasioque ejus, insolatio scilicet, & verò solutio subsidentiaque lenta quidem sed perfecta per resolutionem paulatim factam, non per suppuratum seu abscessum evidenter demonstrarunt. Enimverò cùm calida sicca corporis temperies serosæ in toto colluviei minimè obscura causa) *viscera namque æstuosa & præsertim lien omnem intemperanter ex ingestis cibis & potulentis aqueam rapiunt exuguntque humiditatem, ut superiori theoremate est demonstratum*) & liberalior aquæ potus puellis ferè hydropotis & maximè assiduo in labore corporis vitam trahentibus, eoque siticulosis familiaris materiam serosæ in toto redundantiæ præstitissent, non mediocre sanè hæc eadem incrementum accepit partim à menstruâ purgatione hactenus ex toto suppressa, partim à totius habitus densitate, cutis siquidem universa scabritiem quamdam veluti anserini corporis præ se ferebat, contractam, quippè ab ambientis algore, quod ferè nuda pectus & brachia ac reliquum corpus malè tecta incederet. Motui autem seu impetui seri redundantis sursum ad caput momentum dedit assidua insolatio, cui ejus loci incolæ maximam vitæ partem in hortorum vitiumque cultu transigentes vivunt obnoxii. *Quo sanè verisimile fuit serum in capite redundans per sympathiam totius partim spontè, partim vi apricationis è cerebri vasis exundasse, suturasque evasisse cranii, & cranium inter atque cutem collectum prodigiosum tumorem illum externo in capite excitasse.*

Causa προηγουμένη.

προκαταρκτική.

Causa continens.

Curatio.

Ego autem imperavi tum puellæ *sirupum rosaceum solutivum cum catholico, sanguinis è talo detractionem, pilulas aggregativas septimo quoque die ingerendas, lixivium capitis ex herbis cephalicis cum seminibus carthami & agarico, tum cataplasma vel ex absinthio incocto & macerato in vino, vel ex cochleis integris, sed contusis cum vino pariter coctis, aut*

in decocto artemisiæ, stæchadis, calamyntæ montanæ, cucumeris asinini, iberidis, ebuli. Quibus sanè remediis caput detumuit, & palpebræ mox apertæ sunt, exacto tamen anno post nescio cujus vi morbi abreptam fatis audivi puellam cessisse.

Eventus.

OBS. II. *Præfectus Basilicis hortis villæ, cui nomen Salictarius Rivus ad primum ab urbe Nancæo lapidem, anno circiter millesimo sexcentesimo deploravit apud me suam ærumnosam vitam ob pertinacem insomniam, quam gravis capitis dolor ei annum jam vertentem intulisset, qui dolor alioqui tactu exacerbaretur & de nocte ingravesceret.*

De Hydrocephalo cum bile permixto.

Cùm ego caput contrectassem, ac stagnantem sub cute humorem deprehendissem, & doloris præterea acerbitas pervicaxque insomnia suspicionem alicujus cacoëthias injiceret; ex adverso autem cum hominis jam viridi senectâ famam quidem integram, & ab omni inhonesti morbi labe alienam prorsus nossem, temperies verò ejus atrabilaris, vitaque perpetuæ apricationi exposita ob oculos obversarentur, tum sanè humorem tumoris illius continentem causam aqueum illum quidem, sed acri & bilioso perfusum esse ichore, qui insomniam doloremque induceret, sum suspicatus. Nimirum ab iisdem causis, à quibus in superiori puellâ, externum caput serosa eluvies opprimebat, pungebatque, & impetum ejus sursum juvabat plurima bilis excrementitia sero affusa & ab hepate præcalido, cui saturatus rubor in hominis vultu attestabatur, succrescens.

Signa διαγνωστικά.

Causa προηγουμένη, προκαταρκτική,

Et continens.

Cùm autem vir bonus omnia remediorum genera frustra se hactenus tentasse, eorumque vim pervicaciâ morbi elusam esse quiritaretur, jubeo ne desponderet animum, sed actutum postico occipiti cauterium inuri curaret. Dictum factum, aquâ virore quodam insigni, & bili [a] prassinæ finitimâ ubertim per plures dies dimanante acerbam ille inquietamque vitam jucundissimâ statim quiete commutavit. *Cujus beneficii memoria adeò illius hæsit animo, ut nunquam me obviam postea offenderit, quin tanquam sotera suum amplexaretur.*

Curatio.

Eventus.

Gratitudo erga Medicum.

a Porraceæ h. e. colorem porri referenti.

CAPUT II.

De genarum tumoribus, Parotide, Paraſynanche, & aliarum in ore & circa maxillas glandularum tumoribus ephemeris & aquoſis.

OBS. III. *NObiliſſimus vir ſplenicus, & ſputator perpetuus venationi ac equitationi plurimum addictus cum fortè præcipiti vere, & de mero die exercitum plures dies duxiſſet, gena illi deſubitò intumuit inſigniter quidem ſed indolenter tamen: qui tumor iterum atque iterum in vitâ recruduit, ſed fugax cæteroqui & dialis ferè.*

Tumorum ſeroſorum in genere, Cauſa προηγουμένη,

Haud dubiè hujuſmodi tumorum genus frequentiſſimum & maximè familiare, ut experientia quotidiana me docuit, corporibus quæcumque nimiâ humiditate ſcatent, & doloris dentium ſæpè comes non flatum quidem (nam unde tam copioſus irrepere, & inflare totas poſſet genas flatus?) non humorem aliquem molis craſſioris, ſed seroſum ſeu aqueum è capite ſcilicet depluentem continentem habere cauſam evidenter arguunt imprimis tenſio duritieſque mediocris, ſed tamen indolens. Nam aqua quia mediocriter in corpore tepet, & nullam mordacem qualitatem habet inter membranas liberas ex ſe & extenſiles facilè ſenſim gliſcens, itaque naturam minimè confertim corrumpens, nullum doloris ſenſum exhibet, quippe ab ambientis ardore primum ſenſim attracta, ſenſimque mox in inſignem tumorem genas parteſque vicinas attollens.

Continens.

Signa διαγνωστικά.

Præterea aqueum humorem eſſe fomitem probant cùm invaſio non ita ſubita, ſed lentè progreſſa per motum ſcilicet attractionis, ut modò dictum (cujus occaſio apricatio) tum reſolutio lenta pariter ſed perfecta citra reliquias ſive puris, ſive alterius materiæ durioris, vel ſaltem quæ cum plurimâ ſalivatione fiat. Scilicet hujuſmodi reſolutio uni humori aqueo duntaxat contingere poteſt calore loci me-

Cauſa προκαταρκτική;

diocri aquâ ſenſim extenuatâ & abſumptâ, quemadmodum & facilè per ſe ac ſenſibiliter per carnem raram introrſum reſudat aqua, & ſalivatione excernitur.

Et in præſente caſu in ſpecie.

Speciatim autem hanc de materiali cauſa tumoris in genâ ſententiam confirmarunt argumenta particularis Nobiliſſimi viri nativa corporis conſtitutio ante tacta in ſeroſam colluviem ſive diluviem ex theor. ſuperiore proclivis, & hæc ſequentia, alvus ſcilicet liquidis ſemper diffluens excrementis, & frequentes in gulam fluxiones, quæ vel cibis viam intercluderent, quibus ſemper obnoxius vixit.

De Hydroparotide.

OBS. IV. Hujus generis parotidis quandam ſpeciem ſtatuere oportet, quam à fomite liceat Hydroparotidem appellare, *cujus memorabile exemplum olim in quodam adoleſcente non ſine animi ſtupore vidi: tumor namque non tantùm partes in ambitu auriculæ obſidebat, ſed per cervicem jugulumque in homoplatas & pectus medium uſque deſcendens in prodigioſam excreverat molem, qui tamen brevi ſubſedit atque delituit.* Hos tumores aurium [a] *Hippocrates ſolvi ſcribit tuſſiculâ cum ſputationibus*, id eſt, vacuari converſo in os aquoſo humore qui parotidas fovebat. Fontem enim ſqualeſcere videmus deductâ aliò aquâ quæ in fontem decurrebat.

Solutio Hydroparotid.

De Tumorib. genarum & glandularum circa aures & collum.

OBS. V. *Hi tumores ſive genarum, ſive glandularum auriculas circumjacentium, quemadmodum & glandularum colli indolentes, & paucas intra horas in immanem molem excreſcentes, ſed fugaces tamen & brevi evaneſcentes, atque alias frequentes adoleſcentibus præſertim apricatione gaudentibus, aut vero incautè primo autumni frigori ſive nocturno ſive matutino ſeſe exponentibus, ut obſervavi in plurimis hoc anno* 1617. *facilè tepore ſolo & moderatè calidis tegumentis, vel ſolo litu chamæmelini olei, aut roſacei completi ſuperſtratâ lanâ ſuccidâ obliterantur penitus.* Nam calidorum uſus, aut frictio partis tumori incrementum daret; repulſio autem à frigidis facta periculoſa foret. Si enim cum gravitatis ſen-

Cauſæ προηγεμέναι.

Curatio.

Quibus calida aut frigida nocent.

a Coac. præn. ſ. 2. aph. 200. τὰ παρ' ὦς γαπάσσει βηχία μετὰ πτυαλισμῶν ἴοντα. Abſceſſus juxta aurem ſubmovent tuſſiculæ cum ſputationib. contingentes.

Exceptio. ſu, doloreque & rubore, qui rubor calidorum actu remediorum minimè ſequatur applicationem, conjungantur, nec diem intra naturalem reſolvantur ſive inſenſibiliter, ſive cum multâ ſputione, ſuppurationem ſanè exſpectare oportet, quæ niſi tempeſtivè & ab initio ſanguine detracto avertatur, tandem contingit, & introrſum rumpitur ut plurimùm.

πρόγνωσις.

De Paraſynanche, & interni oris partium tumoribus.

OBS. VI. *Poſtremò in hoc cenſu numerandi tumores internas oris partes, ut faucium muſculos, pariſthmia, gargareonem & alias ejuſmodi occupantes, qui cum præcedentibus ejuſdem ſunt indolis & characteris, & alias adeò frequentes, ut particularia eorum exempla recenſere velle hominis ſit otio abutentis.* Scilicet partes commemoratæ meatibus excretioni ſeri è capite ſeu communi labro depluentis inſervientibus è directo ſubjiciuntur, & porrò glandulæ omnes cùm ſint texturæ rarioris, aquæ imbibendæ ſunt natæ aptæ.

Solutio naturalis,

Cæterum in tumores vel plurimâ continuâque ſalivatione cauſæ foventis indice, exhauſtoque fluxionis fonte terminantur, vel inſenſibiliter reſolutâ extenuatâque aquâ tepore loci & præſertim ſi hic juvetur à medicamentis actu ſed modicè calentibus (nam immoderatè calida plus ſatis attraherent) quibus ſcilicet medicamentis os collui ſolet, & quocumque modo ſolvantur, breve intra tempus terminantur, quia deglutitio aliquo modo impedita, atque ſitis carentia, quæ partibus oris plus ſatis ab ejuſmodi depluvio humectatis contingit, occaſionem præbent tenui & ſiccanti victus rationi, quâ nullum præſentius remedium ſiſtendo hujuſmodi tumorum incremento. Hujus autem brevitatis beneficio ferè ægri medicorum operam non valdè deſiderant cum præſertim indolentia iis conjuncta non cogat..

Artificialis.

(Medicorum fata.)

Tumorum ultra diem nat. productorum curatio.

1. Venæ ſectione, ubi opus.

Nam ſi per inſignem capitis ſeroſam plenitudinem periodicè ſcilicet depoſitam diem ultra naturalem tumores produci, magiſque & magis attolli eveniat, ut notabilis noxa vel in ingeſtione cibi, ut quando etiam maxillæ aſtringuntur, vel in deglutitione ſolâ ſequatur, & paraſynanche dicuntur, tum præmiſſâ venæ ſectione in plethoricis & otio-

ſis corporibus, ſed neglectâ aliâ præparatione: quâ ſerum plus ſatis fluxile nequaquam eget, purgans medicamentum utiliter ſalubriterque exhiberi poteſt, & à me in pluribus fuit exhibitum. Neque porrò metui debet catarrhus, quia exactis jam aliquot morbi diebus ratione tenuiſſimi victus fons fluxionis ferè eſt exhauſtus. Cæterum purgationi univerſali quæ in formâ liquidâ eſſe debet, & ex hydragogis cephalicis conſtans, quorum formulæ (ne idem ſæpius inculcetur) deſcribentur in conſiliis ſequentibus, commodùm ſuccedere jubeo particularem purgationem, *quæ fieri poteſt hydromelite, cui incoxerint paſſulæ, ficus, hyſſopus, quo calido os jejuno ſtomacho ſæpe collui debet.* Nam ad hos repellendos tumores præſcripta aſtringentia à vulgo practicantium, aut potius è pharmacopolis (*quorum opera neglecto medicorum conſilio, quæ eſt ſumma hujus ævi imprudentia, primis fere diebus exquiritur*) fruſtra exhiberi ſemper ſum expertus. Cui enim ea bono, ſi depluens magnâ vi è capite aqua non magis poteſt ſiſti & coërceri, quàm nimbus Jove tonante præcipitans in aëre ſuſpendi; quorum tamen aſtringentium uſum non improvaverim ſi eximius rubor phlegmones earum partium certum dederit indicium. Prætulerim ergo lentam exſiccationem ſeu reſolutionem ſeroſi humoris imbibiti tentatam per moderatè calida, quæ ſimul robur adferent, *cujus generis ſunt maſtice, tragacanthum, myrobalani, ſalvia, ſuccus liquiritiæ condenſatus, ficus*, quæ medicamenta haud ægrè tractari ore diu & verſari poſſunt, & in affectibus gargareonis probaverim *paſſim uſurpatum piperis, aut corticis myrobalanorum pulverem.*

2. Seri expurgatione.

a. Univerſali purgatione,

b. Particulari.

Medicorum quorumdam error in uſu adſtringentium.

Nonnunquam tamen probando ſi inflammationis ſigna adfuerint.

Curatio in hoc caſu inſtituta.

CAPUT III.

De Odontalgia.

OBS. VII. S*Ubit mihi in animum recordatio doloris dentium, qui me ante 18. annos per plures dies exercuit potiſſimum appetente prandii conſueto tempore, quo ſcilicet ventriculus cibis vacuus undequaque è reliquo corpore ſuc-*

cos ſequi pronos ſolet allicere. Ejus levandi ergò cum circa primam noctis vigiliam cœnæ loco (nam curationi affectus minimè gravis diem integrum dare religioni erat) *ſumpſiſſem bolum ex caſſiâ & diaphœnici* ʒ. 1. ſomnoque me protinus dediſſem, ſeſqui-horam circiter ab aſſumpto medicamento evigilo deſubitò, ſtatimque everſo ſtomacho aquam ad libram unam & amplius eamque ſinceram, ac puram putam, & à medicamento vel neutiquam tinctam, etſi nonnihil lentam reddo emovoque tanto cum ſucceſſu, ut poſtea vel decem annis immunis prorſus ab hujuſmodi dolore divinâ gratiâ vixerim. Quo edoctus experimento quicunque apud me ſunt deinceps de odontalgiâ conqueſti iis ſemper perſuadere ſum conatus ut intentatis neglectiſque iis remediis, quibus vulgo os colluitur, primo quoque tempore ingerant medicamentum aliquod ſerum ſive aquam educere potens in formâ ſibi conſuetâ & familiari; cujus conſilii eventus ſemper votis reſpondit. Equidem quanquam non diffiteor dentium dolorem aliquando ab aliis poſſe ſuboriri cauſis, tamen ab eluvie ſeroſi humoris è cerebro decumbente eum creberrimè, imò ferè ſemper ſuccreſcere ſtatuo, cùm nulla temperies, nulla ætas, nulla vitæ inſtitutio nullumque anni tempus detur, in quo caput non ſcateat aquatili humiditate ob cauſas noſtrâ in præfatione declaratas; cujus ſanè odontalgias fomitis & materialis cauſæ ſignum evidentiſſimum eſt aſſidua ſalivatio perpetua ferè doloris dentium comes.

Curatio per aſſumptum purgans medicamentum, ſubſequente vomitu copioſæ aquæ materiæ:

Quod experimentum multis profuit.

Cauſa creberrima doloris dentium per ſalivationem tanquam ſignum παθογνωμικὸν declaratur.

OBS. VIII. Hic operæ pretium eſt affectus non ſimplicis, ſed ex ſuperioribus & præſertim phlegmone genæ alterius complicati non ignobile ſubjicere exemplum, *quod obſervavi in religioſo viro Societatis Jeſu, annorum ſcilicet viginti quatuor, & habitu melancholico*, cujus affectus hiſtoriam verbis ipſius eruditi ægroti potius quàm meis placet deſcribere, quippe quam meo rogatu exaravit, ejus ſcilicet memoriâ & recordatione illius animo adhuc fidelius hærente. *Anno*, inquit, ille, 1611. *acerrimo dentium dolore occupatus fui, qui cùm diem illum tenuiſſet, ſub mediam noctem ſedatus eſt, ita tamen ut in mediocrem tumorem aſpectabilem*

De Odontalg. phlegmone genæ complicatâ.

Dentium dolor.

tabilem eumque sinistræ partis erumperet, qui jam inde dentes ne liberius diduci possent cœpit astringere: postero die ingentem aquæ vim è cerebro uti similius vero est defluentis ejeci. Interea quatridui spatio exiguum illud tuber, quod in alterâ genâ eminebat, usque eo extumuit ut à summa fronte ad infimum mentum pertinens non mediocris globi figuram expleret. Hic adeò ita compressi sunt dentes, ut os diducere non possem nisi quantum satis esset ad sorbillanda tenuiora juscula, quæ mihi summo labore in os infundebantur. Ipso quatriduo medicis aliquot potionibus usus sum, semel atque iterum incisâ venâ, ac postremâ incisione sanguis multâ aquâ confusus atque perturbatus elicitus est, adhibitæque etiam ad pestiferos humores exprimendos cucurbitulæ. Cùm autem eò ventum esset, ut cauterium judicaretur esse imponendum, quo tumor ille laxaretur, subitò ipsum apostema se ipso diruptum est, ac primo quidem aliquot dies ingentem puris copiam effudit, deinceps autem confusam depravato sanguine saniem. Ac tribus hebdomadis ita solutus est, ac exhaustus tumor ut jam liberiùs deinceps paulatim distringere dentes cœperim. Hactenus vir eruditus. Scilicet credibile est serum in capite litterati viri assidui accubuique libris humanioribus evolvendis redundans quâcunque ex causâ commotum excussumque à cerebro magnâ vi secundùm propagines nervorum tertiæ & sextæ conjugationum, quæ dentium alveolis implantantur, confertim irruisse invasisseque dentes, ac acerrimum illum inflixisse dolorem, cujus levandi gratiâ cùm spiritus unà cum sanguine per quosdam ramulos jugularium vasorum exteriorum ad genam maxillamque pariter attinentes pro more & lege naturæ accurrissent, tum sensim genam extuberasse sanguine cum spiritu è vasis in rariorem carnem longè latèque exundante: unde non solùm tumor insignis universam mediam occupavit faciem, sed musculi, qui motui maxillæ sursum attollendæ inserviunt, eodem prægnantes sanguine distenti adeo tandem & contracti sunt, & præsertim tendo crotaphitæ musculi, ut maxillam vel invito ægro sursum revellerent, nec permitterent diduci à se invicem dentes, osque aperiri, quanquam probabile est quo-

Aquæ per os ejectio critica.

Tumor genæ.

Curatio φαρμακευτική.

Χειρουργική.

Solutio.

Morbi hujus causa continens.

Signa διαγνωστικά.

que serum non tam è cerebro secundùm nervos ipsos depluisse, quàm sanguine in capitis vasis occasione aliquâ turgente serum primo exundasse & insiliisse in dentes, moxque sanguinem ipsum subsecutum genam in tumorem extulisse: nam experientia docet imminente inflammatione à sanguinis è plethorico capite decubitu in vicinas partes, serum, fluxum quippe ac tenue, atque à sanguine facilè separabile prævertere sæpè sanguinis defluxum. Hinc lachrymæ involuntariæ opthalmias præcedunt, & vesiculæ aquâ plenæ scabiosa exanthemata.

Concluditur observatione quâdam experientiâ comprobatâ.

CAPUT VI.

De dolore auris internæ cum odontalgiâ mixto.

OBS. IX. *NObilissimam virginem splenicam, & habitu gracili calidoque & sicco, vere & autumno jam sæpius hucusque acerbissimus auris internæ dolor exercuit, atque aliquando dentes quoque in consensum trahens. Is autem pervicax admodùm unam aut alteram quoque septimanam affligebat non continuò quidem sed interpolatè; ac tametsi vehemens esset, solo tamen gravitatis & tensionis sensu, non punctionis ulcerisve, aut pulsationis molestus tristisque erat, atque febris deliriique & graviorum symptomatum expers; denique sensim languescere solebat sine manifestâ sive per aurem, sive per palatum puris seu purulentæ materiæ excretione, sed sputio illi tum solitò importunior ac frequentior.*

Quæ sanè doloris aurium acerbi conditiones accuratè pensitatæ satis arguebant causam ejus non quidem temperiem partis nudam ac simplicem esse, sed alicujus violentem irruptionem corporis ejusque minimè crassi ac corpulenti, qualis est sanguis, qui è vasis effusus non potest partem aliquam capiti adnatam atque contiguam impetere magnâ vi sine corruptelæ suppurationisve periculo, atque adeò febris & delirio ob necessariam propagationem materiæ in cerebri membranas (*ut observavimus in aliquot & no-*

Causa προκαταρκτική.

Observatio.

minatim in nobili adolescente Damiano de Mageron, cui auris post summum dolorem, delirium & convulsiones multo pure manavit & saepius excreto toto unius anni curriculo) quale item est mucosum crassumque ipsius cerebri excrementum, quod autem altiùs irrumpere vix aut ne vix prae crassitie potest, & certè ubi semel obsederit non potest deserere sine immedicabilis surditatis certo discrimine, *ut annotavimus in nobili altero studioso Gallo Francisco du Tronchay, cui surditas ab hac causâ immedicabilis supervenit, quae tamen anno exacto D. Virginis Lauretanae precibus, dum ipse vota solvit in ejus templo, curata est ex integro cum omnium admiratione.* Arguebant (inquam) doloris conditiones irruptionem humoris non crassi sed tenuis potius fluxilisque atque evanidi, sive flatuosi, sive aquosi.

Observatio.

Quia autem multa gravitas caput auri limitaneum premebat, & de sibilo tinnituve nullae, quod meminerim, fundebantur querelae, & quanquam adessent, quia spiritus seu flatus in partem adeò reconditam & angustis admodùm anfractibus perviam nisi ab aquâ rarescente & intumescente elatus illuc irruere non poterat, necessariò certè concludendum est causam hanc acutissimum aurium sensum adeò atroci ferientem dolore unum fuisse aqueum humorem è cerebro vi membranarum excussum detrusumque; cujus quippe colluvie non mediocri caput nobilissimae virgini ferè semper laboraret, ut insinuabant familiares illi affectus serosae plenitudinis indices scilicet hemicrania, insultu epileptici, assiduaeque sive in dentes, sive in pectus, sive aliorsum fluxiones, & praeter perpetuam salivationem non rari vomitus aquae purae ad libras vel in unâ vice duas, sive spontanei, sive medicamentorum caput expurgantium vi attractrice provocati.

Causa continens.

Signa antecedentia.

Atqui quoniam hujus fluxionis tam atrocis doloris parentis terminus à quo, seu pars. mandans est caput, metropolis frigidi glutinosi, ut loquitur [a] Hippocrates, id est

Causa προηγμένη.

a Lib. de pp. & carnib. Aph. 15. Ὁ δὲ ἐγκέφαλός ἐστι μητρόπολις τοῦ ψυχροῦ καὶ τοῦ κολλώδεος. Verum cerebrum metropolis (castellum) frigidi & glutinosi est.

plenitudine ſcatens ſeroſâ, cujus fomes ſeu cauſa antecedens eſt plenitudo ejuſdem generis in toto, optimâ ſanè methodo utrique conſultum fuit *partim purgatione per pilulas alioqui familiares illi ſemel & iterum inſtituta, partim venæ ſectione*, tum hoc nomine, tum alio ſcilicet avertendæ fluxionis ſanguinis cauſâ, qui ſive ab uſu calidorum topicorum, ſive ſpontè ad partem dolentem alias ſolet magnâ vi, utpotè quia natura eſt cœca, accurrere, & noxam potius quàm levamentum adferre, phlegmone ſcilicet concitatâ plerumque letali ex [a] *Hippocratis obſervatione.* Ad quam univerſalem purgationem particularis acceſſit per meatum facta ab aure internâ in os & palatum patentem, *in quem finem oris collutio ex hydromelite, in quo ſerpillum, thymus, ſalvia, hyſſopus, paſſulæ, ficus incoxiſſent, & maſticatoria ſimiliaque ſunt præſcripta.*

Curatio 1. Purgatione univ. 2. V. S.

3. Purgat. part.

4. Anodynis &c.

Dolor autem oppugnatus eſt non tantùm illis, quæ humorem illius fomitem ſenſibiliter vacuarent, ſed partim diſtentioni violentæ contrariâ laxatione mederentur, & humorem affluxum digererent, omninoque doloris vehementiam demulceret, quæ omni tempore uſurpata, & primo quoque utpote cùm dolor urgens ad ſe medici conſilium traheret. *Ejus autem generis fuēre medicamenta lenientia & temperata, ſcilicet partim litus ſive ex oleo roſaceo, chamæmelino, oleo de vitellis ovorum, ſeſamino, vel amygdalino cum aceto, ſive ex medullis porci, vituli, & id genus; partim evaporationes ex ebullientibus herbis chamæmelo, meliloto, abſinthio elatæ, nec non ſacculi iiſdem pleni, & cataplaſmata;* quibus lenientibus ſenſim admixta robur parti afflantia, & magis reſolventia, *ſcilicet oleum laurinum, rutaceum, irinum, coſtinum, ſcorpionum, oleum è cepis torrefactis; adipes anſerinus, vulpinus: ſucci rutæ, roriſmarini, porri, cepæ: tum cuminum, origanum, ſampſucus, laurus, pulegium, milium, ſal, caſtoreum, & piper cum tantillo opii.*

Atqui ſuperiores ſanè obſervationes cùm evidenter vel

[a] Lib. progn. Aph. 58. ὠτὸς δὲ ὀξείη ὀδύνη ξὺν πυρετῷ ξυνεχέϊ τε καὶ ἰσχυρῷ δεινόν. Auris dolor acutus cum febre continuâ & forti, horrendus eſt, &c.

sensibus ipsis eluviem serosam plurium affectuum capitis externorum fomitem esse & materialem causam demonstraverint, commodùm profectò viam præsternent & animos præparabunt ad fidem astruendam sequentibus observationibus internorum & latentium capitis affectuum, qui eandem colluviem serosam causam habent etsi minus evidentem, ad quos affectus jam accedemus, si tamen prius adjunxerimus affectum oculorum, utpotè qui in partium capitis externarum censu numerandi sunt.

Dicta tanquam fundamenta sunt sequentium dicendor.

CAPUT V.

De debilitate visus, & a Hyppochymate.

QUÆSITUM.

OBS. X. *Consilium petitur à viris in arte medicâ longo usu & doctrinâ præstantibus pro Nobiliss. viro ætatis 43 annorum, cætera sic satis sano, neque morbis alicujus momenti alias obnoxio, (si destillationes ad dentes, & vertiginem ab aliquo tempore, si præsertim stomachus cruditate, & mesenterium biliosâ impuritate laborans vapores capiti submittant, & eosdem calidi alioqui temperamenti curis, assiduâ lectione, & similibus amplius calefactum ad se trahat, excipias) alias in diætâ satis frugali & parco. Is quòd à puero assueverit in visus & oculorum functione solum fere dextrum oculum adhibere, & ad procul dissita uno conspicillo concavo uti, cùm in propinquis distinctissimè conspiciendis visu esset perspicacissimo, ita ut sinister oculus quasi in otio esset, videret autem dextro non rectâ lineâ, sed semper pupillam obliquè ad interiorem angulum contorquendo, ubi & conspicillum admovebat, accidit ut jam antè decennium spectra quædam seu phantasmata instar linearum globulis quibusdam nigricantibus appensarum, & hinc inde ad oculi motum obvolitantium nata & oborta fuerint in dextro oculo, in multâ luce, & aëre aperto clariora, in obscuro aëre minora, quæ tamen ante pupillam vel externis objectis affixa, nisi in sublime magno opposito labore intueretur, minimè inhæ-*

a Suffusione.

rebant, ac proinde visum ac obtutum neque hebetabant, neque caligine obfuscabant, & licet metu gravioris mali, in quod spectra seu idola hac commigrare solent, variè tunc consilia medicorum famâ celebrium conquisita fuerint, spesque non vana esset cùm visa hæc longâ consuetudine neque nobilissimo viro molesta essent, neque pupilla tanto temporis spatio conturbaretur, fore, ut paulatim nimiâ visus acie ætatis decursu hebescente planè abolerentur, accidit tamen præter spem, ut nuper 17. Novembris, die, 1615. subitò visio obtenebrari, & pleraque per nebulam ac fenestratim cerni, quædam etiam penitus obscurari cœperint è regione dextri oculi magis in luce majori oculis ad fenestram obversis: melius enim & distinctius omnia in luce obscuriori videt; obrepunt etiam vesperi præsertim scintillantes oculo fulgores & alieni colores veris coloribus mixti in diversis objectorum partibus, litteras quasdam in scriptura legit reliquis planè obtutum fugientibus, & quod valdè molestum accidit nobilissimo viro, ita sinistro oculo, in quo jam olim spectra licet minora observavit, difficulter ob dissuetudinem videt, ut ob consensum dextri malè affecti ad omnem illius motum præsertim in majori luce perturbari & malè affici videretur, & licet pupilla dextri oculi nihil hucusque quod notari à pluribus inspicientibus tam Medicis quàm Chirurgis queat à suâ naturali constitutione & luciditate seu colore & nigredine dimota & conturbata appareat, cùm imago inspicientis æquè ac in altero oculo claro conspiciatur, non immerito tamen suspicio medicos tenet futuræ suffusionis paulatim ac sensim aspectabilis, & manifestè cognoscibilis, ni Deus & remedia tempestiva malum avertant eventuræ, cùm hactenus materialis illius causa seu corpus opacum lumini externo speciebus visibilibus instructo impedimentum objiciens magis retro in albugineo humore latitare, nec dum pupillæ marginibus & corneæ, qui verus suffusionis seu cataractæ est locus, affixum esse videatur. Interim dum virorum doctissimorum judicia & consilia super hoc casu cum particulari remediorum tam intus quàm extra adhibendorum descriptione nobis adveniant, quod unicè in tantâ & loci affecti & morbificæ causæ generationis obscuritate optamus, Medici Nobilissimi viri totius provisioni purgatione corporis re-

petitâ, interjectis præparantibus ac phlebotomiâ dextri brachii rarò alias fieri solita, nec non aliis revulsoriis & roborantibus auxiliis operam hoc tempore dederunt, cupiuntque intelligere à viris præcellentissimis, an in hoc dubio statu & motu suffusionis futuræ topica citra inflammationem, aut vim siccandi magnam attenuantia & dissolventia locum habere possint & tutò adhiberi, an potius certior factæ suffusionis cognitio & maturatio expectanda, quæ suo tempore manuali operâ curetur & extirpetur, etsi magna opinionum de hoc affectu sit diversitas, aliis [a] *ἀμαύρωσιν ex nervi optici aliquali obstructione hic conjicientibus, nec futurum hypochyma timentibus, quam rectè, aliorum esto judicium.*

Responsum.

Affectus præsentis implicati cognitu atque curatu difficilis investigationis ratio.

UT consilii responsique super variâ, & cognitu juxta atque curatu difficili *Nobilissimi Viri* ægritudine oculorum, quod *Clarissimi Medici* qui ejus curæ præsunt, à nobis expetivêre, *suaque Sereniss. Celsitudo Clementissimi nostri Domini* injussit, & cui pari cum *Illustrissimi ægroti* utilitate atque propensâ erga illum animi voluntate observantiâque ut quàm accuratissimè à nobis satisfiat, tum auctoritas imperantium tum postulantium amicitiâ conjuncta, tum officii nostri ratio vehementer suadent, imò jubent, ut (inquam) consilii nostri ratio apud sapientes viros possit constare, operæ pretium mihi facturus esse videor si antè omnia in naturæ & causarum propositæ multiplicis in visione noxæ, sive ejus quæ à longo tempore nobilissimum virum maceravit, sive ejus quæ derepentè non ita pridem irruit, & non vano cœcitatis metu angit animum, investigationem paulo exquisitiorem breviter pro exigui temporis mihi ad meditandum concessi angustiis excurrero.

Et ordo.

Visionis natura ex Physicis proponitur.

Visio quomodo fiat, Per quod medium.

Quod ut à nobis ritè atque ordine fiat, principiò *ex Physicis* supponendum visionem secundùm naturam fieri exterâ luce speciebus oculorum, vel etiam reliquorum communium sensibilium magnitudinis scilicet, numeri, & ejus generis affectâ tinctâque per oculos tanquam fenestras il-

[a] Obfuscationem.

A quo objecto ad quod subjectum procedat.

lapsâ in eoque illapsu firmatâ in crystallino humore, extemplòque confluente & trajectâ in commune sensorium, ut illic ad sensus communis tanquam judicis tribunal sistens unâ cum speciebus reliquorum diversi generis accidentium à cæteris externis sensoriis pariter transmissis (quorum scilicet accidentium propriâ & singulari [a] syndrome naturalia quæcumque corpora individua distinguntur à se invicem ac dignoscentur) conjunctim ab animâ recipi receptaque judicari & cognosci valeat, quæ cognitio in animæ assimilatione rei cognitæ consistit, & viget (*anima siquidem lapidem cognoscens fit quodammodo lapis, ut loquitur Philosophus* [b]) deinde supponendum eam animæ assimilationem sive unionem cum specie sensili unius animalis spiritus, vinculi scilicet animæ & corporis, beneficio perfici. *Itaque primo lux ipsa externa sensibili imbuta specie in ipso spiritu immediatè recipitur servaturque (si modo objecto absente è quo dimanat potest servari) & simitu recepta offertur animæ in eodem spiritu ceu primario subjecto residi haurienda imbibendaque, id est, assimulanda & judicanda.*

Quomodo mens objecta recipit, recepta cognoscit.

Dicta beneficio sp. Animal. perfici supponitur. Conclusio.

Quin etiam spiritus animalis non solùm ipsam speciem sensilem in communi sensorio residens excipit fovetque, sed eandem in primo quoque in oculum illapsu excipit exceptamque ad commune usque sensorium devehit continenter, scilicet per nervum oculo sensorioque communi continuum trajectus; imò non hæc sola beneficia spiritus visioni confert, sed etiam & oculum ipsum potentiâ diaphanum, & speciem potentia visilem quodammodo informat actuatque adeò ut absque spiritus animalis illustratione sive tunicæ, sive humores necessariam transmittendis speciebus actualem perspicuitatem habere nequeant. Quæ si vera sunt (ut vera esse constat ex nostrâ physiologiâ) *concludere est in naturali congruâque animalis spiritus constitutione vim videndi ferè esse positam, & contra pleraque in visu symptomata non naturalem ejusdem consequi constitutionem.* Porrò spiritum animalem demonstratum est in physiologia ad visum con-

Quod ulterius probatur à loco in quem objectum excipitur:

Per & ad quem devehitur.

Concluditur, visionem naturali aut non.sp.anim. constitutione depravari aut constitui.

a Concursus.
b In Lib. 3. de Anima.

currere

currere ætheréæ ſubſtantiæ modo, id eſt, quâdam mediocritate in ſubſtantiæ tenuitate & craſſitie, ſed & potiſſimum in moderatâ luce & fulgore, quæ qualitates copiam quoque ejus atque ubertatem deſiderant cum puritate ſive vacuitate ab omni opacâ & alienâ ſubſtantiâ.

Sp. anim. quo ad viſum ſubſtantia.

Quibus ita poſitis cauſæ malè affectæ in *Nobiliſſimo Viro* viſionis ab animali ſpiritu non ſecundùm naturam habente meritò repeti debent. Nam quod ſpectat ad inveteratam illam à longo tempore in viſu noxam, quæ *Nobiliſſimum Virum etiam à puero coëgit ad procul diſſita clarius diſtinctiuſque conſpicienda concavo uti conſpicillo, & eidem ſpectra linearum exhibebat obvolitantia tum oculis cum in ſublime magno oppoſito labore intueretur, alias neque viſum hebetantia, neque caligine obfuſcantia*, quæque noxa poſtea vehementius auxit, adeo, ut *in luce mediâ deterius, nec niſi cum nictatione videret, in luce autem obſcuriori* melius ac diſtinctius; ea ſanè debilitas meritò imputari debet uni ſpiritus tenuitati cum paucitate conjunctæ, quippe qui cùm ratione tenuitatis facilè diffluat, ratione paucitatis reſolvatur, neque ſpeciebus eminus venientibus oculoſque illabentibus robur ac lumen neceſſarium afflare valeret, & qui magnam lucem externam quidem, & primariam ſive meridianam ferre ac ſuſtinere impotens ad extimum progredi oculum metueret, ſed ſecundariam duntaxat & obſcuram impunè ferat, ad eâ certè non diſſipetur. Hanc ſanè viſus debilitatem ad μυωπίαν referre placet, ſiquidem ex [a] medicorum claſſicorum conſenſu *μυωπία eſt, cum viſus non omnino ſublatus aut hebes, & obtuſus ut in ἀμβλυωπίᾳ, ſed diminutus ita ut propius admota etiam minima æger cernat & exactè diſtinguat, ad remota tamen & paulò longius diſſita penitus caligent oculi: ſed & ſub noctem quam in meridie facilè videant, naturâque duce laborantes ad cernendum palpebras committant nictentque, unde ἀπὸ τοῦ μύειν, hoc eſt nictare palpebraſque claudere μύωπες (luſcioſos vocat Budæus) malum ſæpè à naturâ contractum, quo laborantes cùm paulò diutius legerint, aut oculos aliquò*

Repetitio cauſarum in præſente affectu,

Quæ explicantur per ſigna ἀναμνηστικά.

Cauſa continens.

Genus morbi hujus vocatur μυωπία.

a Clar. Jac. Hollerii in Schol. ad cap. 20. lib. 1. de morbis int. & L. Dureti.

Μυώπων διάγνωσις.

conjectos habuerint, exhausto spiritu tenuiori cæcutiunt, aut limis semiclusisque oculis volitantia quædam in aëre corpuscula sese intueri putant.

Inquiritur, spectra oculis obversantia, an phantasmata, an vera simulacra fuerint?

posterius affirmatur,

Quid autem *spectra linearum globulis nigricantibus appensarum volitantia tot annos impunè oculis obversantia, cùm in sublime oculos magnâ cum contentione tolleret?* an phantasmata falsò illudentia, an potius vera simulacra, sed pilorum palpebris adnatorum & per nictationem cum illâ in sublime oculorum elatione conjunctam incidentium in pupillam? non improbabile est sanè simulachra illa non tam vana fuisse ab interno oculi vitio, quàm vera spectra rerum oculis ipsis externarum, sed aliàs visum quidem fugientium, tum autem in visum incidentium ob errorem externum, id est, palpebrarum depressionem in assiduâ illâ nictatione, & concurrentem cum elatione oculorum in sublime insueta.

& confirmatur: 1. Ex morib. quos patiens, adhuc puer habuit.

2. Ex motu oculor. & palpebrar.

3. Ex conspectu figurar. insolitar.

Concluditur ex verbis quæsiti.

1. Corollar.

2. Corollar.

Nam cùm ille à puero nictare palpebrasque propè claudere, præsertim in luce clariore, aliquando autem oculos in sublime attollere, ad rerum scilicet capiti instantium conspectum cogeretur, quia certè diversis à principiis seu musculis palpebræ oculique moventur, simulque oculus attolleretur & superior palpebra deprimeretur, necessariò in illo oculorum & palpebrarum contrario motu eveniebat, ut pili palpebrarum dimissi in pupillæ elatæ centrum incurrerent & objicerentur, itaque sui speciem immitterent, sicque quasdam veluti lineas alio tempore neutiquam videri consuetas repræsentarent, quod scilicet pili in tenuem & oblongam molem efformati referant quodammodo lineas; sed & cum eorundem pilorum apicibus lippæ aliquid passim adhærescere soleat, & vel ipsi apices nonnihil incurvari, hinc lineis ipsis, id est, pilorum speciebus globuli veluti nigricantes quidam appensi videbantur. Equidem ita statui non absurdè posse de iis spectris elicere est ex disertis quæsiti verbis; nam *hæc spectra eo duntaxat tempore ante pupillam vel externis objectis affixa hærebant, cùm ille in sublime magno opposito labore intueretur*: cur enim, si ab interno vitio, non semper? dein cur ad oculi motum

obvolitarent, nisi quia motis oculis & stantibus palpebris quæ scilicet in gyrum non movetur cum oculo, aliis atque aliis pilis in oculos incidentibus species ipsæ lineares ita moveri viderentur? Conjecturam adjuvat quod *Nobiliss. æger* propinqua exactissimè cernit, ut non sit mirum pilos quanquam tenues minimè aciem subterfugere oculorum, qui tamen passim in omnibus subterfugiunt cum vix è millibus unus simul utrique motui palpebrarum & oculi diverso assuescat. Denique eandem conjecturam confirmat quod hæc qualiacumque *spectra à decem annis importuna, minimè tamen visum hebetarunt aut caligine obfuscarunt:* quod tamen secus esset, si à vitio oculorum interno, & à suffusione adeò contumaci dimanarent. Ut ut sit autem, de iis, *Clarissimis Medicis* præsentibus pro suâ sapientiâ judicandum relinquo, cum nullius ea alioqui momenti esse & errori potius externo, id est, motui illi depravato palpebrarum tribuenda esse, quàm causis intus latentibus eventus satis indicaverit.

Quæ solvuntur.

Et confirmantur.

Et Medicor. præsentium judicio relinquuntur.

Jam autem quid repentinam illam & formidabilem, quæ *Novembri mense supervenit, oculi non tantùm dextri sed sinistri quoque obtenebrationem, eamque tam gravem, ut pleraque per nebulam & fenestratim cernat, quædam etiam non cernat, & in scripturis litteras quasdam legat, reliquis planè obtutum fugientibus?* quid *obrepentes præsertim vesperi scintillantes fulgores, alienosque veris coloribus mixtos in diversis objectorum partibus*, an non hæc omnia in adjunctam paucitati & tenuitati animalis spiritus, impuritatem ejusdem; id est, alienæ materiæ ac opacæ cum spiritu commixtionem meritò conjicere possumus & debemus? ita sanè est & insinuat pupilla oculi dextri, *quæ nihil hucusque, quod à pluribus inspicientibus tam Medicis quàm Chirurgis notari queat, à suâ naturali constitutione colore ac nigredine dimota aut deturbata apparet, in eâque imago conspicientis æquè, ac in altero oculo clarè conspicitur*, ut omnino necessè sit corneam uveamque & aracnoidem, pariterque albugineum & crystallinum humores reverâ extra culpam esse. Scilicet admixtis inequaliter & affusis spiritui animali nervo optico

Repentinæ visus obtenebrationis, & fulgorum scintillantium vesperi obrepentium causa est diminutio sp. anim.

Quod probatur ex constitutione pupillæ oculi dextri.

Concluditur.

delitescenti oculumve perlustranti universum, & præsertim antè pupillam frustulis seu flocculis, sive potius guttulis materiæ cujuscumque modo aliquatenus opacæ, quæque & à spiritu pauco, tenuissimoque illustrari & actuari nequeat, sed contrà potius illum unire & densare, & non facilè sui speciem in alienos diffundere oculos, sive ob aëreum colorem, sive ob spiritus actuantis defectum non possit, & quæ cæteroqui sit impervia trajiciendis speciebus sensibilibus externis, sed potius intercludendis aditu ad crystallinum ob aliquam levem crassitiem nata apta, necessè est profectò eam visus læsionem contingere, quæ quidem respectu objectorum externorum nebulosa, sed internis tamen splendoribus & alienis coloribus sit perspicua præsertim vespertinis horis, quo tempore cùm aliena substantia in oculos diffluere solet, tùm spiritus ab ambientis frigore quodammodo cogitur.

Atqui cum hujuscemodi in visu offensam, quæ ad [a] ὑπόχυσιν referri debet, *Nobilissimus Vir* patiatur, haud vanus est cœcitatis imminentis metus (nisi provideatur) sive ab integrâ pupillæ obstructione & hypochymate, sive ab infarctu & oppilatione nervi optici, quæ *gutta serena* dicitur. Nam [b] ἀμαύρωσις Doctiorum Medicorum in græcâ linguâ sensu est potius splendoris in crystallino humore privatio, cùm scilicet is exaruit, splendoremque amisit senio aut calamitate morbi calidi sicci, quàm [c] oppilatio nervi optici.

Prognosticum I.

Sed quænam est hæc materialis causa obstruens pupillam? sanè cùm malum derepente invaserit, nec statim subsederit, moxque recurrerit ex intervallis, sed continuò æqualiterque, non autem potissimum post pastum obsederit, itaque altas omnino fixerit radices; ex aliâ autem parte nullæ in quæsito expressæ sint querelæ sive morsus oris ventriculi, sive febris urgentis, aut instantis crisis, sive affectus melancholici (quanquam suffusio hypochondriacis minimè est propria & inseparabilis) ut jure vapores accusari possint è ventriculo, visceribus, vel toto corpore elati, qui aliquando visa quædam visis suffusorum similia excitare

Causa materialis pupillam obstruens:

a Suffusionem, b Obfuscatio, c Obstructio,

per intervalla ſolent, meritò concludere eſt materiam illam obſtruentem ſive intercipientem lucem externam coloribus rerum objectarum affectam eſſe potius humoralem, quàm vaporem, & eum humorem, qualiſcumque ſit, ab uno defluere capite.

Concluditur caput ejus materiæ fontem eſſe.

Hoc profecto confirmat anamniſis tam fluxionum in dentes quàm vertiginis, quibus antea *Vir nobiliſſ.* vixit obnoxius.

Quod confirmatur ex ſignis anteced.

Age ergo quis ſpeciatim humor & ubi in oculo latitat? equidem non alium humorem eſſe quàm qui in capite redundare paſſim conſuevit crediderim, aquam ſcilicet ſive ſerum purum putum, niſi fortè lentius jam à mora factum, vel cui immixtum ſit nonnihil mucoſi illius & excrementitii humoris viſcidique, qui à particulari nutritione cerebri ſuperare ſolet; quem humorem aqueum fluxionis alioqui omnis materialem cauſam non tam ex vaporibus undecunque in caput elatis & ejus frigore aqueſcentibus (quanquam eſt communis medicorum ſententia) colligi in capite ſtatuo, ſed potius affirmo eſſe ſerum illud quod utrumque ad caput deducit ſanguinem, & eo munere perfunctum ex naturæ inſtituto ob memorabiles utilitates, quas brevitatis cauſâ omitto, decurrit in organa motus animalis. Hic ergo ſeroſus humor quâcumque ratione redundans in capite quoties ab eodem depluit in ſubjectas partes, ac præſertim oculos, variis materiam fluxionibus præſtat.

Serum è capite defluens materialem eſſe cauſam,

Concluditur.

Nec dubium eſt eum ſive è ventriculis cerebri in opticos irruat nervos, ſive è vaſorum oculi & capitis finibus exprimatur in ſpatium interjectum inter cryſtallinum & uveam obtenebrationem poſſe invehere, de quâ agitur, interceptis ſcilicet quadantenus ſpeciebus viſibilibus medio in itinere ab illo obſtruente tanquam pariete objecto, ſpirituque animali intercepto pariter & ſimul denſato, cujus ſpiritus interceptionis ratione aqueus ille humor intercipiens & in extremo pupillæ propè cryſtallinum latitans, cùm ſit tenuis fluxuſque nec non denſatus, & coloris ſit aquei ſeu aërei à diaphano parum remoti, certè ſui coloris, ſi color

Locus qui & quomodo affectus.

dici debet, ſpeciem ad extrà effundere nequit, ut ab aliis videatur, ideoque imperceptibilis eſt, nec pupillam ad aliorum ſenſum turbat, etſi ad ſenſum ægroti offuſcat, imperceptibilis (inquam) eſt cùm lux interna eum minimè trajiciat ut neque lux externa actuare poteſt, quæ cùm niſi cono ſuo tanquam puncto cryſtallinum feriat, certè ea quæ ſunt propè illum, & ad latera actuare non poteſt. Sed enim ratione denſitatis ſpirituum ab eodem humore coactorum & magis quàm antè unitorum fulgores ſanè oboriuntur, ſiquidem ea eſt natura ſpiritus ut cùm ſit ex æthere delibatus, is quotieſcumque denſatur & conſtipatur tum fulgorem ſeu ſplendorem ex ſe emittat. Denſati ergo ſpiritus ab humore illo alieno refundunt quandam lucem in cryſtallinum, varioſque in uveâ colores actuantes ſplendoribus & flammis diverſiſque coloribus totum perfundunt oculum & colluſtrant, objiciuntque ſpiritibus in nervo retrorſum deliteſcentibus, deferendos ſcilicet uſque ad commune ſenſorium.

(Spiritus ex Æthere delibati natura.)

Quanquam autem hic humor aqueus pupillam obſtruens latitat & imperceptibilis eſt alienis oculis ſive ob dictam cauſam, ſive ob ſubſtantiæ ſimilitudinem cum albugineo humore, cujus ſimilitudinis ratione externus oculus in ægro oculo alienum colorem à naturali albuginei non facilè poteſt diſcernere, tamen haud dubium eſſe poteſt ſi lapſu temporis is humor verſus pupillam antrorſum ab alio de novo affluente humore protrudatur, ſibique potiſſimum adjungat ichorem aliquem ſive bilioſum, ſive atrabilarem, tum ſeſe citrino vel atro colore ſatis ſuperque proditurum eſſe. & aſpectabilem redditurum.

Difficultas quædam ex effectu ſoluta.

Quicquid autem eventurum ſit, hoc tempore ſtatuere oportet morbum eſſe ſuffuſionem fientem ſeu primam hypochyſeos ſpeciem, quæ ſedem habet in pupillæ extremo interno ſive humori cryſtallino contermino. Non diſſimulabo tamen primo quoque tempore, quo ſplendores fulgoreſque legi, tum guttæ ſerenæ ſuſpicionem animum meum pupugiſſe, quod iſtas flammulas obſervantes ſolere prævertere repentinam nervi optici ſive oppilationem ſive

Prognoſticum II.

inflammationem meminiſſem. Sed cùm gutta ſerena cœcitatem perfectam ut plurimum & immedicabilem, niſi intra naturalem diem ei provideatur, inferre ſoleat, malè ominatis verbis parcere malo, & ſtatuere potius hypochyſin eſſe, eamque medicamentis & arte non ſuperiorem.

Summa dictorum.

Ratum ergo eſto firmumque propoſitas in viſu noxas ad μυωπίασιν & ſuffuſionem inchoatam, ſive primæ ſpeciei reduci oportere, atque continentem cauſam illius quidem eſſe animalis ſpiritus immoderatam cum paucitate tenuitatem: hujus autem utrique adjunctam ſpiritus impuritatem, ſive affuſionem permixtionemque humoris aquei cum ſpiritu, impedientis videlicet, ne hic illuſtret ut debet cryſtallinum & albugineum humores: quæ ſententia de aqueo humore obſtruente eſt communis omnium medicorum, ſiquidem hanc ſuffuſionem guttam nebuloſam vocant.

Spiritus hujus p. n. conſtituti ulterior inquiſitio.

Atqui quoniam hujuſcemodi ſpiritus conſtitutio præter naturam ſuas habet cauſas, quæ niſi amoliantur, ſpiritus nativæ ſuæ integritati nequit reſtitui, eæ profecto pari cum diligentiâ & brevitate ſunt à nobis inveſtigandæ.

Cauſæ προηγουμέναι.

Quod ergo ad ſpirituum tenuitatem attinet, quoniam tenuitas in genere eſt effectus caloris, *ut ex Phyſicis conſtat*, neceſſe eſt tenuitatem illam ſpirituum calidæ capitis temperaturæ à Præſtantiſſimis Medicis annotatæ eſſe effectum. Spiritus vitalis ſuo quidem ingenio mirificè tenuis, delibatus quippe ex æthereâ ſubſtantiâ, qualis per infimam ſphæræ igneæ, aut potius ſupremam aëreæ ſphæræ regionem pervagatur, ubi in cerebrum pervenit, tum vernaculâ ejus tenuitate cerebri frigore retuſâ accommodatiorem quandam comparat ſenſibus craſſitiem (quâ de cauſâ cerebrum cordis gratiâ factum cenſuit *Ariſtoteles.*) Quid mirum igitur ſi à præcalido cerebro minimè tepefactus ſpiritus, ſed vernaculum retinens tenuitatem minus quàm par ſit viſus ſenſui congruus evadat?

Et προκαταρκτικαὶ.

Age autem ejuſdem ſpiritus paucitas evidenter cùm eidem capitis calori intemperatiori nimium ac nimium reſolvere nato, tùm vero edacibus curis, quæ Nobiliſſimum Virum miris agitant modis, aſſiduæque lectioni meritò tri-

bui possunt. Quid denique impuritas? colluviei certè serosæ capitis, impuritatis spirituum fomitis intemperiem ejusdem capitis calidam esse indicem & parentem argumentum est propensio in fluxionum omne genus annotata [a] *Galeno: scilicet quibus sanguis fervidior est, iis ejusdem Galeni observatione & anatomiæ fide vasa imprimisque arteriæ plurimo redundant sero*: quibus vasis quia innumeris caput est intertextum (gratiâ scilicet uberioris spiritus qui tot sensibus pro vitâ perpetuo excubantibus & tot sufficiat motibus) necessè est certè caput perenni scatere aquâ.

Cur aqua ex capite in oculos potius quàm aliorsum depluerit?

Sed rogabis quî fit ut aqua in capite perpetuò stagnans potius in oculos, quàm aliorsum depluerit? scilicet oculorum præ cæteris sensibus in nobilissimo viro intemperanti addicto lectioni perpetuus motus perenni irroratione egens naturam alioqui cœcam tandem sollicitavit ad aquam in calido cerebro redundantem in ipsos deponendam sive per vasa oculorum nutritioni dicata, sive per nervum insigni cavitate insculptum, quanquam non desunt aliæ causæ pleonexiæ quæ aquæ in capite stagnanti motum in oculos dare valeant sive externæ, sive internæ.

Curatio triplici scopo instituta.

Quibus ita constitutis scopi sane curationis haud difficili meditatione, nec morosâ inquisitione egent. *Spiritus nimirum nimia tenuitas ad mediocrem substantiæ modum incrassatione quadam, si fieri potest, reduci debet; paucitati ejusdem succurrendum; impuritas denique ac permistio aquæ à cerebro depluentis avertenda eluendaque est.* Quibus autem præsidiis ea possumus consequi animus non est minutius velle persequi, sed intento duntaxat ad fontes digito summa capita indicare, nec passim obvia & satis clarissimis medicis nota attingere, quia etsi non sus Minervam (ut aiunt) tamen ineptè quisquis Minervam docet, *ut ait Marcus Tullius.*

Scopus I. consistit in correctione causar. antecedentium,

Ergo quod ad primum scopum attinet, quoniam nimia spirituum tenuitas est calidæ capitis intemperiei effectus, primum hæc intemperies quantum licet emendanda, certè ne capiat incrementum coërcenda hoc autem consequi optabilius est correctione causarum, quæ cerebrum suâ na-

a In arte parvâ.

turâ

turâ frigidum immoderatius calefacere possunt, quàm assiduo frigidorum usu remediorum, à quibus spiritus ipse detrimentum capere posset.

Quia ergo inter causas internas quidem præcipuè est sanguinis appulsus ratione consistentis ætatis jam atrabilescentis: inter externas autem sunt vinum & curæ (vino siquidem vitali & propè actuali calore prædito nihil magis caput calefacere natum est, & à curis sanguis in capite magis magisque uritur) victus certè ratio ad moderatam frigiditatem vergere debet cum siccitate conjunctam, quæ sanguinis phlogosin, viscerumque & lienis præsertim temperet, serique influxum sistat; *ex quo usus avium domesticarum, carnisque vitulinæ & hædinæ, & extremitatum præsertim animalium utpotè crassiorum partium unà cum jusculis endiviâ, buglossâ, partulacâ, lactucâ (quanquam vulgò & imprudenter damnatur) & ejus generis saporatis, omninoque aromatum & condimentorum acriorum expers familiaris & ordinarius deinceps debet esse; vini autem & generosi præsertim usus parcissimus, maximèque in cænâ, cujus vicem hydromel hyssopo alteratum, vel decoctum sarsæ aut sinæ esse poterunt*: denique curæ acres, meditatioque animi, & seria omnis contentio maximè fugiendæ, quippè quæ sanguinem ad caput trahunt & non mediocriter urunt; itaque aliam tranquillitatem amabit hilaritatemque & otium. De lectione non quidem tollendâ, sed moderandâ supervacaneâ mea fuerit admonitio.

Quæ perficitur, tum victus ratione ad moderatam frigiditatem cum siccitate vergente,

Tum rerum non naturalium recto usu.

Jam quoniam animalis spiritus paucitas ab eadem causâ fluit, æstuosâ scilicet capitis affectione, superior sanè vitæ ratio accommodata tenuitati corrigendæ medebitur quoque ejusdem paucitati. Ex quo rerum odoratarum usus spiritibus reficiendis & augendis plurimum commendatus & æstui capitis temperando idoneus hic non erit insalubris, è rebus naturâ suâ frigidis *ut sunt citria mala, aqua rosarum & acetum*, petendus; nam odoratorum calidiorum usu caput magis magisque æstuaret.

II. Scopus in correctione causæ continentis iisdem remediis, additis tantùm spiritibus reficientibus & odoramentis frigidis.

Postremò quod ad tertium attinet caput, impuritatem scilicet spiritus, ejus providentia potissimum habenda est,

III. Scopus, in correctione causæ ante-

cedentis & destructione materialis.

quippe quæ hypochisin fovet præsentem, & cataractam seu guttam serenam interminatur. Quoniam itaque ea impuritas est serosæ in toto & præsertim in capite stagnantis illuviei effectus, ea certè tanquam antecedens causa omni arte elui debet & corrigi, antequam conjunctæ causæ & spiritum in oculo obfuscanti consulatur. Illud ergo consequemur tum siccâ victus ratione, tum diversionum & evacuationum aquæ præsertim in capite residis omni genere: victus rationis momentum omne in parcu usu liquidorum & potu positum est præcipuèque vini, quo nihil in implendo capite, serosâque plenitudine augendâ pro insito ejus sursum impetu, substantiæque modo aqueo potentius reperire est.

Quæ expeditur, 1. Siccâ victus ratione:

2. Universalibus remediis, serosam colluviem ab oculis divertentibus.

Remedia autem, quæ serosam sive in toto, sive in capite colluviem eluere nata sunt, itaque potenter ab oculis divertere, varia sanè sunt quæ adhiberi possunt: quædam namque aquam manifestè evacuant, *hydragoga dicta*, ex quorum magna copia *Prudentissimis Medicis* eligenda relinquo, quæ *Nobilissimi Viri* temperaturæ & anni tempori accommodatiora videbuntur; suaserim tamen ea sæpius repetenda, si præsertim sint benigniora, qualia sunt, *manna*, *syrupus rosaceus solitivus & mel*, ut & *syrupus de cichoreo cum rheo*, quorum usum in calidis & biliosis naturis maximoperè commendo. His autem adjungi magis particularia possunt, quæ è capite ipso aquam trahere nata sunt, ut sunt *mastice & passulæ*, quæ cùm satis validè aquam eliciant, & ex oculis avertant, alvum præterea molliunt & suo vitali calore viscerum fovent calorem, atque adeò spiritus roborant. *Cucurbitulæ* occipiti admotæ vel homoplatis, *cauterium* pariter occipiti, imò auricillæ imulæ, ut & *vesicatoria* suo jure ab omnibus probantur, ut & *sectio venarum ad oculi angulos*; quæ omnia quia serosam in capite colluviem eluunt, non dubito quin à *Præstantissimis Medicis* hactenus fuerint usurpata. Idem momentum habent *sudorifica* si tempus permitteret, quorum tamen usum temporis inclementia mihi non videtur retardare debere; nam si sudores non promovent, saltem insensibiliter aquam stag-

3. Particularibus.

4. Chirurgicis.

5. Sudorificis.

nantem discutere & resolvere possunt: viderint sapientes medici, modo eligant quæ viscera & sanguinem non calefaciant. Huc denique pertinet exercitatio corporis manè inita, jejunoque stomacho in loco tranquillo & quotidiè repetita. Porrò quòd ad discussionem spectat materiæ in oculo contentæ & primariæ causæ, (siquidem jam derivationis ab oculis spes omnis decollaverit, & in eum substantiæ modum humor concreverit, quod minus optandum, qui retrocessum in vasa aut nervos non permittat) certè discussioni ejus incumbendum, quam non injuria cum *Sapientissimis Medicis* metuerim non solùm, quia cùm non nisi calidis admodùm perfici possit, ab eorum usu inflammatio tabesque oculi imminet, quam certè inflammationem successisse semper comperi, sed quia eadem calida nimiam spirituum tenuitatem μυωπίας continentem causam fovere nata sunt. Ut tamen *Magnorum Virorum* & præsertim *Ludovici Mercati* auctoritate dem aliquid, leviorum usum aliquantisper tentandum esse reor, & præsertim eorum quæ intrò usurpantur, sive masticantur, sive eduntur, ut sunt v. g. *fœniculi semen, euphrasia, & quorum luculentam sylvam Hollerius, Mercatus, & alii suggerunt*: quòd si non successerit brevi & feliciter, viam contrariam, id est, maturandam incrassatione suffusionem censeo, quæ via unà quoque spirituum tenuitati accommodatior futura est. Atque hæc de naturâ affectus, & remediis pauca, judicio *Clarissimorum Medicorum* qui *Nobilissimo ægroto* adsunt, facio lubens, voveoque eidem meliorem valetudinem ex animo, & pari cum voluntate hanc paucularum horarum lucubrationem dico, dedico.

6. Nec non exercitatione corporis. Discussio materiæ in oculo contentæ procuratur,

Vel medicamentis discutientibus, iisque intrò assumptis;

Vel incrassantibus.

Cæterum notabis, lector, Nobilissimum Virum convaluisse quidem ab oculis divino beneficio antequam per itineris longitudinem responsa accipere potuerit, ope scilicet medicamentorum caput à serosâ colluvie liberantium: eam autem fuisse munificentiam ejus, ut ter centum taleris imperialibus voluntatem egregiam sex duntaxat Medicorum, qui sive in turbâ, sive seorsim, in quorum ego numero, responderunt quæsito, compensarit.

Morbi eventus.

Munificentiæ insignis erga Medicos exemplum.

MORBI CAPITIS INTERNI A COLLUVIE SEROSA.

SECTIONIS II. PARS II.

CAPUT I.

De Hemicrania.

OBSERVATIO XI.

MEmini me nondum ephœbum Lutetiæ Parisiorum studiosorum causâ morantem insigni dolore capitis desubito fuisse correptum, eique deinceps toto illo cum Musis contubernio annorum quatuor supra decem periodicè circa omnes fere temporum mutationes recurrenti vixisse obnoxium & mancipatum. Is dolor anticum caput frontemque graviter premebat, contundebatque aliquot per horas, & nunquam nisi succedentibus copioso aquæ lentæ quidem, sed bile aliquandò affusæ vomitu, ac sopore languescebat & solvebatur. Etsi autem is, postquam in Italiam secessi & potissimum demenso per ineuntem autumnum æstuosum ut ferè fit Apennino ad nativum redii solum, primo evidenter mitescere cœpit, ita ut in posterum de acerbitate ejus nulla mihi querimoniæ justa satis causa esset, nihilominus tamen vomitus aquæ biliosæ, inclinatioque in soporem exhibere periodicè negotium non destiterunt; sed quod longè acerbius fuit hemicrania ipsa cum convulsivis sævisque admodùm tum lumborum, tum totius abdominis cruciatibus commutavit, iisque recurrentibus autumno & vere præsertim, non tantùm quoties Aquilo desubitò sæviret, sed etiam serena aëris

constitutio in humidam ac pluviosam facesceret, imò quoties-cumque nimbus tempestasve præceps de cælo rueret, quorum dolorum historiâ in aliud tempus dilatâ, de hemicrania nunc philosophari sic liceat.

Hemicraniæ triplex causa, (antecedens, continens προκαταρκτική) ex suis signis proponitur.

Enimverò cùm brevitas fugacitasque doloris capitis, & vomitus ex parte biliosus videatur insinuare non aliam ejus extitisse causam, quàm vaporem quemdam ex ebulliente circa hepar bile, suâque caput ferientem vellicantemque acrimoniâ; ex adverso tamen colluviem ut potiùs serosam accusem vel in capite ante stagnantem ac quiescentem, sed per ambientis commotionem sive obscuro quodam lunæ syderumque influxu, sive à reciprocantibus ventis illatam, sive aliter (*inferiora enim corpora à superioribus omninò certòque reguntur & moventur*) fermentatam, vel raptu quodam in caput delatam & fervescentem, ideoque cerebri membranas violenter distendentem divellentemque suadent, hinc dolor non acer ac pungens, sed gravitate obtundens, non vigiliis diuturnis infestus, sed in somnum dulcem ac demulcentem inclinans; illinc vomitus aquæ quidem semper etsi aliquandò bili immixtæ, sed ut plurimum sinceræ puræque, lentæ tamen & albumen ovi quasi congelati referentis; nam si aquæ vomitum solutio doloris hactenus semper ex voto subsecuta est, necesse est profectò dolorem in hemicrania ab aquâ suam repetere originem & incrementum. Ea autem aqua sputo & salivæ tam germana quam lac lacti unde, nisi è capite? imò si aqua hemicranicis evomi solita ipsissima est specie, quæ à medicamentis validis & hydragogis tracta vomitu passim rejici consuevit, hanc autem omnes ab uno fluere capite, non è venis autumant; quid causæ est, cur caput fontem aquæ vomitu in hemicraniâ redditæ non agnoscamus?

Corollaria.

Aquæ ex inferioribus & superioribus partibus profluentis diversa excretio.

Equidem cùm ratio dissuadeat aquam ex se gravem è venis meseraicis gastricisque sursum ascendere in ventriculum vasis illis superiorem posse, tum nunquam vidi, aut alium expertum esse crediderim, naturam serosam totius habitus colluviem per ventriculum deposuisse vomituque redditam fuisse, sed per intestina in diarrhæâ aquosâ: cum contra nihil frequentius quàm

particularem capitis pleonexiam in ventriculum deponi.

Bilis sero immixtæ diversus ortus, idem finis.

Quòd si quandoque bilis sero immixta in hemicraniâ redditur, ea certè aut ex ipso capite simul cum sero diffluit) serum siquidem in capite ipso biliosum esse maximè mucus narium, seu mala pituita nasi viriditatem nedum flavitiem in plerisque & in me ut plurimùm referens etsi parca admodùm, & lippa oculorum auriumque cera manifestè arguunt) aut vero ex hepate primò in ventriculum eructare potest eo ipso tempore, quo aqua è capite in eundem depluit. Nimirum interea dum membranæ capitis in excutiendo sero molesto spontè contrahuntur, peritoneum certè ejusque soboles omnes unà quoque convellantur oportet; itaque vesicam cholidochum convulsam bilem in ventriculum exprimere effundereque necesse est, quæ actutum è ventriculo pariter quoque convulso aut etiam spontè resupinato per bilis irritationem vomitu simul cum aquâ deorsum è capite fluente rejicitur. Certè eam aliquandò meningum cerebri in hemicraniâ & præsertim in ipso vomitu contractionem persensi, ut manifestè cranium à seipso divelli, suturaque coronalis aperiri mihi propemodum videretur non sine atrocissimo dolore, quanquam aliàs tamen ferè absque ullo labore, & vix ulla molesta ventriculi sursum resupinatione vomitus mihi succedere soleat, quippè cùm ventriculus tum spontè, irritatus scilicet à bile sursum moveatur, tum quasi per vim, per [a] συμπάθειαν membranarum cerebri primo contractarum sursum trahatur & tractus offendens aquam è cerebro distillantem, eam inter delabendum in medio cursu circa proprium orificium necdum in fundum delapsam abripiat; cujus argumentum est salivatio crebra jamjam instantem vomitum præcurrens prænuncian sque.

Quod probant.

1. Convulsivi abdominis dolores.

2. Contractiones meningum cerebri dolorificæ.

3. Vomitus.

Quem instantem crebra salivatio prænunciat.

Nam quod ventriculus à contractis cerebri membranis vi sursum convellatur aliquatenus luculenter demonstrant convulsivi & evidentes totius abdominis dolores, qui in me hemicraniæ successere, sed in aliis eandem comitantur, ut ex sequenti observatione constabit.

a Consensum.

Jam autem ſomnus ſive ſopor quâcunque horâ diei omnibus hemicranicis ſenſim obrepens, doloris alioqui non injucundum carmen ſeu faſcinus, à qua aliâ amabò cauſâ niſi ab humore ſeroſo ex ſe[a] ἀποίϛ, id eſt, irritantis qualitatis expertè ſuſcitatur, in meatus ſcilicet ſenſuum expreſſo à membranarum cerebri compreſſione, & ſenſus tam diu devinciente quo ad loci tepore fuerit reſolutus? ita ſanè eſt. Quoniam igitur ex quatuor humoribus ſanguinis in maſſa contentis in capitis vaſis, bilis quidem vigilias potius infert ſuâ acrimoniâ & ſiccitate, reliqui autem tres humores unà cum excremento cerebri mucoſo præ inſitâ craſſitie haud facilè poſſunt reſolvi, itaque in meatus ſenſuum appulſi non levem, aut brevem ſomnum εὐδιέγερτον, qualis hemicraniam comitatur, ſed contumacem & verum ſoporem, certè δυσδιέγερτον adferunt, ſerum autem ſanguinis vehiculum cum naturâ ſuâ mulcebre ac frigidum humidum, tum præ tenuitate facile reſolubile, proindeque ſomnum primi generis natum eſt excitare, & eum qui ſit alioqui doloris præſtantiſſimum remedium (nam ſomno progreſſo cùm calor vitalis coactus majores quàm antè vires reſumat, neceſſe eſt omnino ſeroſam pleonoxiam ab auctiore calore diſcuti diſcuſſâque faceſſere dolorem) ex aliâ autem parte idem eſt de vapore bilioſo atque de ipſâ bile judicium, relinquitur profectò ſeroſum in capite humorem ſomni in hemicraniâ eſſe occaſionem ac fomitem.

Serum inſipidum omnibus hemicranicis communis ſoporis cauſa.

Bilis & trium reliquorum humorum in maſſâ ſanguineâ contentor. effectus.

Serum ſomni cauſa.

(Somnus quomodo dolorem capitis demulcet.)

Poſtremò quoniam experientiâ teſte hemicrania epilepſiam, graviſſimoſque capitis affectus ſoporoſos præcurrere ſolet, hujuſmodi autem affectus, ut infra demonſtrabitur, ſeroſam in capite colluviem continentem habent cauſam, ſtatuere omnino oportet, *ſomnum hemicraniæ familiarem, atque adeo ipſam hemicraniam (ſiquidem amborum affectuum à ſe invicem inſeparabilium una eademque cauſa conſtitui debet) exoriri ad eâdem cauſâ, humore ſcilicet aquoſo, in capite redundante, ſed agitato ac fermentato à ſubitâ aliquâ aëriâ tempeſtate & perturbatione.*

Atque hanc noſtram tametſi novam de cauſâ hemicraniæ

Confirmatio novæ Autoris

[a] Inſipido.

De hemicraniæ causa sententiæ.

ſententiam confirmat ſanè non mediocriter inſtabilitas communis & vulgo receptæ opinionis à bilioſo vapore eam arceſſentis. Si namque à vapore è bile in hepate fermentatâ commotâque elato hemicrania ſemper excitatur, quid cauſæ eſt cur vel in principiis paroxyſmorum febrium tertiani generis & præſertim in eryſipelatis principio hemicrania ægros non vellicat ac pungit ſemper? Equidem cum eryſipelas ſi quis alius tumor ſit frequentiſſimus iſque cum bilis fervore neceſſario conjunctus, ut vomitus bilioſus, biliſque eruptio præter febrem indicant, tamen eum quanquam in faciem bilis impetat hemicraniæ non conjungi unquam, nec caput condoleſcere experientia quotidiana docet.

Enarratio cauſarum ϖροκωταρκἑικῶν Hemicraniæ, (quam Autor adhuc puer paſſus eſt.)

Atqui, ut ad hypotheſin veniam, ſeroſæque in me plenitudinis & cephalicæ præſertim cauſas quæ vim quoque ſigni cauſæ propoſitæ habent altius repetam, memini me adhuc puerum non tantùm nudo capite de nocte quidem de die autem pileolo ſeu ſplenio ne mediam capitis partem protegente, ſed reliquum etiam corpus levibus rariſque ſive veſtibus, ſive ſtragulis tectum incedere, dormireque ſolitum, & benigno alioqui lumine ſeu tepore foci, quem faſciculus aleret, rariſſimè recreatum (ea enim vita in collegiis paſſim tum vivebatur) primum hemicraniâ fuiſſe inopinato percuſſum, ſcilicet denſatis toto habitu & capite præſertim poris ab inclementiâ aëris: tum ab eo tempore paulatim ſuppreſſum ſerum tandemque magnâ vi in capite congeſtum ſui ſinathriſmi manifeſta exhibere indicia & turbas dare cepit.

Ut & ſignorum.

Quid quod deinceps mihi totâ ferè vitâ ſpuitio uti & emunctio nulla aut certè rariſſima, & ſi ea aliquandò, aut coryza dolorve dentium à decubitu aquæ è capite moleſtiam exhiberet, tùm verò induciæ cum hemicraniâ, imò pax alta quoties præcipiti vere & æſtate univerſum corpus quotidianis & matutinis ſudoribus ſpontè manantibus diffflueret, an non hæc clara ſunt argumenta ſerum reliquis anni temporibus toto corpore & præſertim capite ſuppreſſum hemicranio occaſionem dediſſe, cujus levamentum

exere-

excretio alioqui adferret? Quid denique quod progressu ætatis hemicraniâ languente omninò vomitus & sopor nihilominus repetere periodicè per temporum mutationes, & unà cum his convulsivi totius ventris dolores, iique acerbi urgere primò affligereque cœperunt?

Ita sanè statuendum aquam in capite residem, & susque deque à repentinâ ambientis commotione concepto veluti fervore agitatam, & longè latèque despumantem primò membranas cerebri impetere, violentâque earum distentione dolorem infligere, quoad ebullitio ipsa sensim conquiescere incipit per se, perturbatione externâ pariter sedatâ, tum eandem sive sponte suâ, sive compressione membranarum excussâ partim per palati latam viam rectâ in ventriculum decumbere, partim in nervi sexti paris principium deerrantem, implentemque ac distendentem viscera, præcordiaque, & partes abdomine contentas contrahere atque convellere non sine acerbo quodam dolore, partim denique in meatus cerebri sensorios irruere: quare errabundo illo varias in partes motu diversa symptomata paucas intra horas inferre, scilicet dolorem capitis hanc vel illam partem vellicantem, vomitum aquæ & bilis soporem non difficilem sed fugacem, dolorem denique alterutrius hypochondrii aut utriusque. Notandum èst tamen fieri posse ut non simul hæc omnia hominem infestent, sed ex iis quædam uno tempore, alia alio, ut ex diversis observationibus infrà explicandis constabit.

Aqua sive serum tanquam causa: locus affectus caput statuitur.

& inde seri in ventriculum per certas vias derivatio:

hincque diversorum symptomatum ratio explicatur.

Animadversio.

Quoniam porrò convulsivos illos abdominis & hypochondriorum dolores capitis dolor prævertit semper, at in me, aliisque sum expertus, & patebit in historiâ sequenti, obiter hinc elici potest caput per [a] ἰδιοπάθειαν laborare, intestina autem, ventriculumque per [b] συμπάθειαν capitis.

Concluditur caput alio modo quàm ventriculum laborare.

Age enim quanquam hemicrania respectu ventriculi & intestinorum statui potest ἰδιοπαθητικὴ, tamen quoniam *fontes seri in corpore humano sunt viscera cum vasis, sed præ-*

Hemicrania à sero ἰδιοπαθητικὴ fit,

a Affectum proprium.
b Consensum.

cipuè lien cum genere arterioso, & *caput*, ut est antè demonstratum, haud dubium est inprimis hemicraniam à sero ἰδιοπαθητικὴν esse posse idque tum per [a] πρωτοπάθειαν; tum per [b] δευτεροπάθειαν: & per πρωτοπάθειαν duplici modo, sive per appulsum scilicet causæ morbificæ ab iis quæ extrinsecus veniunt, sive per generationem: primo quidem modo, ut cum intemperies simplex, aut cum materia ab aëreâ tempestate, aut insolatione capiti inducitur.

Tum per πρωτοπάθειαν, vel externam, vel internam.

De Hemicrania per πρωτοπάθειαν extern.

OBS. XII. *Ut mihi superiori autumno contigit: dum enim de meridie pro more super lectulo jacerem, sol per fenestras sensim vertens, dormientisque feriens caput, hemicraniam dextri posticique lateris induxit non fugacem, sed plurium dierum, quæ terminata est in dolorem colli & homoplatæ ejusdem lateris totâ hyeme periodicè recurrentem.* Secundo autem modo per generationem causæ morbificæ in ipso capite, aut potius synathrismum seri sensim factum: *nam reverâ serum in capite non generatur, sed sensim in eo ob densitatem cranii aliasque causas explicatas colligitur.*

Internam.

Tum per δευτεροπάθειαν, vel criticè, vel symptomatice.

Jam per δευτεροπάθειαν fit, materiâ scilicet morbificâ per [c] μετάστασιν translatâ ab aliquâ parte ad caput relicto priore foco, sive criticè & salutariter ([d] διαδοχή dicitur hæc translatio) sive symptomaticè & insalubriter (& [e] μετάστασις dicitur.) Deinde verò certum est quoque hemicraniam à seroso humore per συμπάθειαν esse posse, per [f] ἐπιγένησιν scilicet propagatâ causâ morbificâ ad caput per arterias potissimum: quibus duobus postremis modis hemicraniam frequentissimè contingere intelligere est ex febriculâ, quam pulsus sitisque indicant, agitationem seri & fervorem in arteriis consequente ex alvi segnitie per seri raptum in caput, *ex sudoribus, qui sunt remedium, certè* προφυλακτικὸν *hemicraniæ præsentissimum*, ut ego in me semper sum expertus.

Hemicrania per συμπάθειαν, quomodo accidat.

Hujus & præcedentis signa:

Præservatio:

a Primarium affectum, ab alio morbo non dependentem.
b Secundarium affectum, à priori morbo dependentem.
c Morbi in alium morbum permutationem.
d Humorum de parte in partem transitus.
e Periculosa materiæ morbificæ solutio.
f Accidentiam.

denique ex eo quod hemicrania ferè præcedit epilepsiam, gravissimosque capitis affectus, qui passim à serosa colluvie fiunt sive per δευτεροπάθειαν sive per συμπάθειαν, ut infrà demonstrabitur.

Prognosis.

Nam serum in toto habitu à perturbatione ambientis quomodocunque eveniente commoveri satis posse indicant fluxiones omnis generis prænunciæ mutationum tempestatum mox futurarum, & speciatim seminis excretio involuntaria per [a] ἐξονειρωγμον *quæ in cœlibem vitam agentibus est certissima prænuncia mutationis è serenitate in uvidam & pluviosam quanquam post viginti circiter horas futuræ.*

Ex effectib. probatur aërem perturbatum causam esse seri commoti.

Quocumque autem modo hemicrania fiat parum interest ad præservationem (curationi namque *exquisitissima diæta & unius oxyrrhodini capiti admoti usus* satis esse potest per brevitatem affectus) præservatio enim ferè eandem methodum postulat quomodocumque fiat: scilicet *ut serosæ totius colluviei prius consulatur, quàm particularis in capite colluviei ratio ineatur.* Utriusque autem providentiæ quia media & rationes in superiore consilio tetigimus, & infrà minutius in consilio de epilepsia explicabuntur, ad alios festinandum affectus, si ad clariorem naturæ hemicraniæ intelligentiam memorabilem aliam adjunxerimus historiam complicatam sed cum affectibus majoris momenti.

Hemicraniæ Curatio in genere:

& ab ea præservatio per universalia & particularia remedia.

OBS. XIII. *Nobilem virgunculam temperamento calidam siccam,) cujus indices gracilis totius habitus & capillamentum nigrum) annum duodecimum ætatis agentem gravis capitis dolor desubitò corripit nihil tale metuentem, qui dolor tempus sinistrum, oculumque, & aurem ejusdem lateris vehementer stringeret ac obtunderet: atque primum quidem ægra vertiginem præsentire, tum non ita post minimi sinistræ manus digiti torpidum quendam sensum ac motum veluti quarundam vagantium formicarum (qui eodem ferè instanti universum per brachium auræ cujusdam instar ascendentis efferretur) ac mox annularis, mediique, & sequentium ordine & successivè stuporem pariter, qui simitu integrum brachium comprehenderet, tum extemplo capitis in postica convulsionem ac torturam,*

De Hemicrania complicata & periculosa.

Causa προηγουμένη,

Signa,

& varia gravissimaque symptomata paroxysmum comitantia.

[a] Pollutionem nocturnam.

unaque oris & dentium astrictionem, denique eam corporis gravitatem & infirmitatem, ut ni mensam fortè proximam ipsa arriperet apprehensæque inniteretur, protinus caderet, ac humi procumberet: vigilabant autem interni interea sensus! concussa tum à domesticis puella succussaque sæpius, & sæpius per cubiculum circumducta, ac hausto ex Medici consilio hydrelæo redditâ plurimâ aquâ biliosâ vomitu sibi brevi restituta est.

Paroxysmi solutio, & restitutio ægræ.

Morbi sævitia describitur.

Atque hic primus hemicraniæ insultus (*ut principia morborum omnium, quorum plenitudo humorum fomes, gravissima ferè sunt*) terrificus sanè fuit & epilepticum sapere, aut quid gravius interminari visus est; sed enim ab eo tempore etsi nihil simile terrificum comminatus fuerit, tamen & importunus admodum fuit ob dolorem in tempora recurrentem ac crebrò, quippè qui quoties aërea tempestas aliqua, nimbusve ingrueret, & constitutio è serenâ in austrinam verteret & pluviosam, toties puellam affligeret, & ad hoc usque tempus ephœbam jam & annum decimum septimum agentem etiamnum affligat, & ob adjuncta alia quædam acerba symptomata valde infestus fiet.

Historiæ ulterior decursus.

A primâ itaque impressione dolor ille capitis elanguit aliquatenus, ac de sævitiâ aliquid remisit, sed gravitatem tamen ac stuporem in brachio & crure sinistris reliquit semper, qui tamen duos vix dies detineret; circa tamen annum decimum tertium iis symptomatis novi accessere & se adjunxere dolores ventris & præsertim circa hypochondrium sinistrum atroces illi quidem & vibrantes, ut ventriculus intestinaque, & uterus convelli sursumque vi trahi viderentur, nec mediocris spirandi difficultas & quædam veluti strangulatio suboriretur.

Signorum antecedentium expositio.

Ἰδιοσυγκρασία peculiaris.

Animadversio.

Notare est porrò nobili puellæ familiarem & quotidianam totâ vitâ fuisse tum plurimam assiduamque spuitionem, tum excretionem per nares muci plurimi, ejusque impensè flavi & viridis, *sed & eam fuisse ejus* ἰδιοσυγκρασίαν *ut nunquam impunè ferre potuerit rerum benè olentium, sive thuris, sive mosci odorem.* Hujus generis hemicrania plurimis mu-

lieribus, quæ habentur pro hystericis, solet esse infesta ut postea monebitur diffusius suo loco.

CAPUT II.

De Vertigine simplici, sive Δίνῳ.

Causæ προκαταρκτ.

OBS. XIV. *REverendum Patrem alias meditationi assiduæ intentum, seriisque animi contentionibus, quas catecheseωs & concionis frequentis munera exigunt, addictum à forti multâque mentis volutatione super inopinato alterius Patris casu insignis gravitas capitis oppressit tandem, unaque ea*

Signa παθογνωμονικά.

visus depravatio ut quæ circumstarent universa, illa secum circumagi sibi viderentur, & præsertim si corpus moveret, ac pronus quicquam rerum gereret. Corpus porrò vacillabat ferè nutabatque tibiis quasi solutis, atque humi repentibus, ut ni fulcro arrepto se sustineret, laberetur, & concideret. A quinque au-

Symptomatis duratio,

tem annis hæc capitis gravitas Reverendum Patrem per aliquot septimanas sed incerto cujusque anni tempore detinuit: atqui quod memorabile est hoc anno intereà dum affectus magis urget,

& solutio.

sub finem Julii vomitus supervenit non solùm cibi, sed aquæ puræ liquidæque ac spumosæ, seorsim citra cibum, isque frequens & contumax plurium scilicet dierum, quo tempore tanta anorexia ut nihil posset gustare: à quo vomitu constantior illi visio, firmiorque incessus esse cœpit.

Visio quomodo fiat.

Quoniam igitur ex physicis visio fit luce externâ affectâ speciebus non solùm colorum, sed reliquorum sensibilium, status, quietis, motus, & hujusmodi per oculos seu fenestras illapsâ, atque à spiritu animali deductâ in sensorium commune, hoc est, in interiores cerebri ventriculos, & in spiritu ibi reside receptâ firmatâque, ac animæ oblatâ, visio certè, quæ quiescens objectum repræsentat motu circulari circumactum, fit quia species ipsa recipitur vehiturque in corpore aliquo quod circumagitur, quod necessariò vel medium est externum, vel oculus ipse, vel spiritus animalis delitescens sive in nervo optico, sive in anterioribus ventriculis ubi tandem ipsa sistitur.

Visioni quid in vertigine accidat.

Atqui quia silente vento, aëreque prorsus tranquillo vertigo etiam fit, certè in vertigine species visilis non circumagitur cum remedio externo. Jam oculi humores cùm consistant, firmamque teneant positionem, & multò magis membranæ, quæ ossibus tenaciter adhærescunt, nec ulla causa externa oculum aut caput agitet, in vertigine certè dici nequit speciem circumagi in ipso in oculos illapsu seu trajectu. Restat itaque in gyrum volvi speciem ab ipso animali spiritu anterioribus cerebri sinubus concluso. *Vertigo ergo fit quia spiritus animalis turbulentè movetur.*

Vertiginis subjectum.

Quod confirmatur.

Id autem confirmat nutatio corporis, sive inclinatio in casum: nimirum, ut ex physicis constat, motus animalis status firmitudoque in spiritus animalis copia nervosum genus pervadente ac toti levitatem inferente viget, *ut in nostrâ Physiologiâ est demonstratum*: ex quo imbecillitas in motu spiritus languorem aut perturbationem consequitur: atqui quoniam in hac vertigine visio non est accisa, & nulla signa præcessere exhaustus spiritus, certè motus imbecillitatem rejicere oportet in spiritus animalis perturbationem ab alio illatam, aut certè in obstructionem ab aliquo corpore sed circumacto.

Vertiginis natura.

Quia autem vertigo subitò fit & solvitur quoque, tumultuarium sanè illum spirituum motum fieri ab aliquo corpore oportet quod subitò influere possit ac impelli in ventriculos, & alioqui sit facilis resolutionis. Atqui hujus generis sunt vapores, vel serosus humor; nam sanguis cæterique in sanguinis massâ humores, & multò magis mucosa cerebri excrementa etsi invadere subitò possunt sinus cerebri, tamen non ita celeriter resolvi penitus possunt ob innatam crassitiem: quod si dicas confertim excuti posse, instabo id non sine contractione membranarum, motibusque convulsivis eventurum, qui quia in vertigine propositâ non sunt, necesse est vel vaporem vel serosum humorem, utpotè tenuem & momento resolubilem utrumque, esse corpus illud quod spiritui immixtum, horsum vorsum volvendo illum, repræsentat animæ objectorum quiescentium species mobiles.

Quoniam autem hic manifesta sunt indicia colluviei serosæ ut spuitio assidua, nulla autem vaporis è visceribus subjectis demandati; vomitu porrò aquæ puræ liquidæque sed spumescentis magnum affectus allevamentum accepit, denique *observatione Aretæi inter causas vertiginis est corpus minimè sudore ut antè difflatum, hoc est, serum suppressum*, concludere est profectò *evidenter in vertigine animalem spiritum tumultuariè moveri à fervescente sero in capite, & ex parte in sinus ejus repente.* Et confirmatur hæc opinio quod vertigio est prænuncia apoplexiæ vel epilepsiæ, & in eas facilè migrat, quas affectiones demonstrabimus continentem causam habere serosam colluviem: *quibus* namque ex [a] Hippocr. *capitis dolor, sonitus aurium sine febre, tenebricosa vertigo, & vocis tarditas, hos vel apoplecticos, vel epilepticos, vel denique obliviosos fore expecta.* Et certè cùm vertigo his ferè sit symptomatis stipata hemicraniâ scilicet prægressâ, febriculâ, dolore oculorum, tenebricosâ visione, vomitu aquoso & id genus quas describit [b] *Hippocrates* tamen ea omnia ipse refundit in pleonexiam serosam capitis; non enim describit hydrocephalum ut sentit *Clarus Mercatus*, sed potius hemicraniam vertiginosam.

Causæ continentis signa.

Conclusio.

Quæ confirmatur ex signis prognosticis & antecedentibus.

Itaque vertigo est partim depravatus sensus communis, sive imaginatio circa objecta visilia, quæ alias quiescentia circumagi

Vertiginis descriptio.

a Coac. præn. Aph. 161. Οἷσι κεφαλαλγίαι, καὶ ἦχοι ἀπυρέτοισι, καὶ σκοτοδινίη, καὶ φωνῆς βραδύτης, καὶ ναρκὴ χειρῶν, ἢ ἀποπλήκτους, ἢ ἐπιληπτικοὺς προσδέχου τούτους ἔσεσθαι, ἢ καὶ ἐπιλήσμονας.

b Lib. 2 de morbis Aph. 32. Ἢν ὕδωρ ἐπὶ τῷ ἐγκεφάλῳ γένηται ὀδύνη ὀξείη ἴσχει διὰ τοῦ βρέγματος καὶ τῶν κροτάφων ἄλλοτε ἄλλῃ: καὶ ῥῖγος καὶ πυρετὸς ἄλλοτε καὶ ἄλλοτε, καὶ τὰς χώρας τῶν ὀφθαλμῶν ἀλγέει, καὶ ἀμβλυάσσει, καὶ ἡ κόρη σχίζεται, καὶ δοκέει ἐκ τοῦ ἑνὸς δύο ὁρᾷν: καὶ ἢν ἀναστῇ, σκοτοδινίη μιν λαμβάνει: καὶ τὸν ἄνεμον οὐκ ἀνέχεται, οὐδὲ τὸν ἥλιον: καὶ τὰ ὦτα τέτριγε, καὶ τῷ ψόφῳ ἄχθεται ἀκούων, καὶ ἐμέει σίελα, καὶ λάπην, ἐνίοτε δὲ καὶ τὰ σιτία: καὶ τὸ δέρμα λεπτύνεται τῆς κεφαλῆς, καὶ ἥδεται ψαυόμενος. Si aqua in cerebro suborta fuerit, dolor acutus per sinciput & tempora emergit, alias alio loco: & rigor ac febris aliàs atque aliàs, & regiones oculorum dolet & cæcutit, & pupilla finditur, & ex uno duo se videre putat: & si surrexerit, vertigo ipsum prehendit: & ventum non sustinet neque solem: & aures tinniunt & inter audiendum strepitu offenditur: & vomit salivam, & pituitam, quandoque etiam cibos: & capitis cutis attenuatur, & contactu gaudet.

tamen videntur (cui imaginationi tamen quia æger assensum non præbet, inde ea pro delirio minimè haberi debet) *partim debilitas in motu animali, quæ affectio sequitur inæqualem, turbulentum, & inordinatum motum spiritûs animalis susque deque agitati ab ebulliente seroso humore in cerebri sinubus.*

Curationis scopus multiplex.

Quoniam igitur vertigo fit ex fluxu serosæ colluviei in anteriores cerebri ventriculos, *curationis certè in genere cardo vertitur cùm in correctione causarum impellentium, tùm potissimum in vacuatione totius corporis, revulsione repulsuque fluentis serosi humoris, denique in dissolutione jam fluxi, & corroboratione partis.* Quod igitur spectat ad correctionem causarum impellentium, motus animi & corporis violenti sedandi sunt quoad fieri potest, & vitanda apricatio, nam reliquæ causæ, ut constitutio aëris austrina, vel alia procellosa nostrâ potestate minimè sunt.

I. Spectat ad correctionem causar. προκαταρκτ.

Vacuatio autem totius, tum venæ sectione, tum purgatione obtinebitur. Venæ sectio namque sistet fervorem sanguinis arteriosi, occasionem scilicet impetus seri in caput, & aversionis beneficium simul conferet: itaque præmisso leniente, *melle scilicet rosaceo solutivo, vel cassia cum speciebus hieræ simplicis*, statim & per epicrasin celebranda, quòd scilicet ex facili occasione vertiginosi concidant; mox succedet purgatio *per hydragoga, ut semina carthami, senam, agaricum, pilulas coccias, hydragogum Fernelii.* Tum sudorifica in usum venient quia inter causas vertiginis Aretæus adfert corpus sudore minimè difflatum. His succedent fatigante paroxysmo revulsiones *vinculis extremarum partium, frictionibus, glandibus tentata.* Interea autem quæ repellunt admoveri possunt, *ut oxyrodinum ex oleo rosaceo & chamæmelino completis addito aceto.*

II. Ad vacuationem totius, quæ obtinetur à V. S.

b. Præparantibus Medicamentis.

c. Purgatione per inferiora

d. Sudorificis.

III. Ad revulsionem in ipso paroxysmo.

Quibus peractis, quæ plenitudinem capitis minuunt usurpanda, ut gargarismata ex *origano, pulegio, aceto, mulso*; masticatoria, ut ℞. *passularum exacinatarum* ʒ. I. *hyssopi, origani* ana ʒ. I. *acori conditi, sinapi, piperis* ana ʒ. I. *masticis, melli* q. s. *fiat masticarium*: denique errhina sive solida, ut *nucis myristicæ, vel corticis citri pars naribus indita*,

IV. Ad particularem capitis purgationem.

dita, *vel urgente malo succi cyclaminis & anagallidis ex Aretæo*, vel hoc, ℞. *succi betæ*, *majoranæ*, ana ℥. I. *succi foliorum cucumeris asinini* ℥. ß. *nigellæ romanæ* ʒ. I. postremò discutietur materia & simul capiti robur afflabitur tum internis, ut: *conserva anthos*, *diambra*, *diacalamento*, *potu aquarum thermalium*, tum externis, scilicet odoramentis *ex menta*, *pulegio*, *nigellâ romanâ*, *castoreo*; inunctionibus ex *oleo rutaceo*, *laurino*; lotionibus & stillicidiis, *decoctis scilicet pulegii*, *serpilli*, *radicum ireos*, *aquis thermalibus*, *vel decocto succedaneo salis*, *sulphuris*, *aluminis*: tum pulveribus ex *stæchade*, *roremarino*, *rosis*, *garyophillis*, *coriandro*, *calamo*, *cypero*: denique *dropacibus*, *sinapismis*, *cauteriis*.

V. Ad discussionem materiæ & capitis corroborationem.

Jam quod ad victus attinet rationem, ea omnino attenuans & sicca esse debet, de quâ sæpius ante & infra in consiliis præsertim. Sed hîc accuratè videndum, ne quid capite inclinato aliquid conspiciatur, despectus profundorum vitetur, rectæ, longæ, & lenes ambulationes instituantur, cætera exercitia vel pilæ ludus vitentur, ut & cantus, vel auditus vocum acutarum, & omnis animi perturbatio, tum verò radii solis & lunæ, atque crepusculi aura.

VI. Ad Diætam.

VII. Ad præservationem à vertigine.

CAPUT III.

De Caro.

OBS. XV. H*Enricus Piso filiorum meorum minor natu duos cum dimidiato agens annos anno* 1611. *circa Pleiadum occasum*, *febre*, *simulque alto sopore comprehenditur*, *& quem fere* ἀδιέγερτον, id est, *non expugnabilem dicere posses. Illi oculi perpetuò clausi, aures ad strepitum & clamorem surdæ; nullis puer stimulis excitari, nec etiam admotis cucurbitulis sensum punctionis exhibere, nullam vocem, nullam edere querelam, nullum denique sensus alicujus vigentis indicium dare: incompositum præterea corpus immotumque stipitis seu saxi instar jacere, nisi quod applicatum labris sive*

julepum rosaceum, sive decoctum gallinæ pinguedinis expers & refrigeratum non aliter atque maternæ mammæ papillam exugere videbatur; & una alioqui restabat respiratio libera, suique juris. Nono demum die à medicamento purgante eoque hydragogo in os volenti nolenti apertum naribus adstrictis injecto, repurgato feliciter corpore, primum puer ante à mulieribus conclamatus aperire oculos sensimque sopore illo excusso evigilare, & à febri paululum liberari cœpit.

Qualis hic morbus?

Quem autem putamus numdialem illum & adeò pervicacem soporem, nisi quem præeunte Galeno passim Carum indigitant? ita sanè est; nam ex [a] Galeno in exquisito Caro, tum sensus, tum motus adeò aboletur, ut etiamsi patientes vel stimules, vel ferias, vel inclamites non sentiant, quod tamen interpretandum reor, quod spectat quidem ad sensum, ut id intelligendum sit vel de sensu non penitus ablato, vel tantùm de sensibus capiti adjacentibus, non autem de tactu per totum diffuso, siquidem *Aëtii observatione* si ægri pungantur sentiunt, in quo à Catocho differunt. Quod autem ad motum attinet, exquisitè voluntarium liberumque tantùm statuere oportet penitus ablatum, non autem eum qui coactus & naturali mixtus dicitur, siquidem respiratio servatur in caro, aut certè si læditur, tamen stertori non est conjuncta, in quibus carus consensu Medicorum ab Apoplexiâ distinguitur.

Carus exquisitus sc.

Ejus differentia à Catocho,

Ab Apoplexia.

Tametsi meâ quidem sententiâ credibile motum animalem non lædi per se vitio instrumentorum, sed defectu appetitus excitantis motricem ad motum, quæ facultate appetente minimè imperante motum ferietur necesse est: sensu enim omni ablato per illum somnum ἀδιέγερτον quid mirùm appetitum languescere, ac in nihilum ferri quod sit extraneum, itaque motum omnem voluntarium ad prosecutionem rerum externarum, aut fugam comparatum cessare: nam quod spectat ad motus internos & necessarios vitæ, ii certè in hoc affectu adhucnum vigent, quia natura non est ita sepulta, ut suorum prorsus oblita sit munerum, quæ ad animantis conservationem necessaria existunt, ut sunt

Motus animalis læsionis causa.

Motus vitalis in hoc morbo status.

a Sect. 2. prorrh. 29.

pulsus, respiratio, imò deglutitio ipsa. Indicium autem hujus doctrinæ est quod caro deprehensus si pungatur sese commovet, qui motus est animalis facultatis excutere molestiam studentis, & præterea deglutitio etiam vigens in nostro ægro.

In Caro sensus, qui, & quot aboleantur,

Enimverò quoniam in caro sensus quidem aboletur, saltem sensus quadruplex externus, qui in capite sedem habet (tactus enim non prorsus deperditur) motus autem animalis pariter languet, aut potius feriatur ac quiescit ob sensuum interceptionem: (nam respiratio motusque cordis, labiorumque & œsophagi vigent) est vero in physicis demonstratum à nobis principium ac fontem sensuum quidem externorum quatuor præsertim esse anteriorem capitis partem, motus autem animalis, uti & tactus per totum diffusi posticam; statuere profectò in caro oportet anticam capitis partem esse malè affectam, soporisque illius, quo sensus quatuor præsertim externi sopiuntur prorsus, & motus per concomitantiam duntaxat feriatur, sublatâ scilicet cognitione quæ est motus omnis animalis occasio seu principium, causas in anteriore capite latere: *nam cùm tot sensus simul prorsus labefactati sint, nullumque in externis sensoriis vitium deprehendi possit, meritò principium eorum seu commune sensorium, ideoque anticum caput malè esse affectum concludere est.*

Et quæ pars capitis male afficiatur?

Conclusio.

Sensorii communis immediatum instrumentum sp. an. statuitur,

Atque ex Physicis sensorii communis immediatum instrumentum est spiritus animalis in anterioribus cerebri ventriculis reses, & ultrò citròque ex iis in sensoria externa confluens, aut vicissim ex his in illos tanquam tribunal commune refluens, in quo quippe judicium omnium fit, sensusque omnis externus perficitur: spiritus porrò animalis, qui idem est cum vitali, cum è corde in cerebrum influat, tum quoties in cerebri sinubus justa adest ejus copia, & veget, atque meatus ex illis in sensoria externa liberos & ultrò citròque meabiles offendit, & præterea sensoria ipsa integra & inculpata, is certè nunquam deest suo muneri objectis interpellantibus, sed semper excubat vigilatque, ac suam operam præstat, itaque sensus omnes actu

Ejus motus & affectus in corpore sano,

efflorescunt ad salutem hominis tuendam, nisi forte animæ avocetur ab aliquo objecto interno & urgentiori, qualis est dolor alicujus partis, cui natura ut consulat, tum sponte suâ spiritus omnes ad partem laborantem accurrere solent.

In morboso.

Quò sanè quia in caro externa vigent objecta, & in iis tamen spiritus animales minimè suam operam navant, integra porrò sunt sensoria externa & cor in subministrandis cerebro spiritibus vitalibus non deest, eorumque exhaustus nulla signa, denique nulla pars in universo tùm ullo dolore uritur, qui spiritum à cerebro ad se vocare possit, necesse est sanè *carum suboriri vitio aliquo in cerebri ipsius sinubus meatibusque in externa sensoria patentibus latente, cujus causâ spiritus è corde ad cerebrum mandati non admittuntur in ipsis sinubus, quod vitium ad morbum angustiæ referri debet.*

Concluditur carum ad στενοχωρίαν id est. Angustiæ morbum referri debere.

Quænam ergo angustiæ species hîc accusari potest? imprimis sane astrictionis nulla occasio locum evidenter habet: quia autem penuriæ spiritus animalis, vel revocationis ejusdem nullæ pariter causæ, uti est dolor temporum, alteriusve partis insignis, neque præterea convulsivi membranarum alicujus motus ventriculos ejus subsidere in se cogentis ulla manifesta signa, subsidentia in culpa non fuerit.

Quæ angustia non ab adstrictione,

An igitur compressio? hic certè externam causam criminari non licet, ut sunt lapis, terebra inconsideratè versa, quæ depressâ calvâ cerebrum comprimere, sinusque valeant in angustias adducere. An ergo vasa cerebri multo turgentia sanguine, sive humore id præstitere? Nam substantia ipsa cerebri qui tam subitò intumescere potuerit ut ventriculos in se compresserit, nulla hactenus signa se prodidere.

Neque à compressione.

Vel turgentiâ sanguinis & humorum?

Non absurdum sanè sero sive à febre, cui sopor ille statim se adjunxit comitem, sive à tempestate aëreâ commoto susque deque vasa cerebri distenta in eam sinus contraxisse angustiam, ut ne deinceps eâ copiâ, quam sensus postulat, spiritum admittere possent. Neque enim sanguinis ipsius massa quatuor

Verum à sero commoto vasa cerebri distendente fieri probatur.

complexa humores tam facilè aut ab occasione aliquâ externâ, qualis est aëris perturbatio, quæ huic morbo dedit principium, in vasis turgere potest; sed serum duntaxat, quippè quod facillimè & creberrimè ab hisce causis commovetur, ut ex historiis antecedentibus, ac sequentibus constare potest; quin etiam evenire potest, ut & serum in vasis ebulliens ex iisdem despumaverit irruperitque ipsos in sinus, ac obstructionem aliam angustiæ speciem invexerit.

& confirmant. 1. Ejus facillima commotio & ebullitio,

Equidem cùm sopor unà cum febre puerum invaserit, probabilique sit hanc illi dedisse occasionem, tum vero illud certissimum habeo continentibus in febribus, cujus generis fuit hæc de quâ agimus, serosam in sanguinis massâ partem præcipuè effervescere: an non enim calor humidus & halituosus, urinæ copiosæ & ceteroqui sedimenti expertes ac omnino urinis sanorum similes id satis demonstrant? si namque sero ichor sanguinis, alteriusve humoris affunderetur per putredinem scilicet separatus, ut semper separatur, urinæ omnino deponerent sedimentum concolor illi humori. An non denique fidem facit harum febrium solutio fieri solita sive per sudorem liberaliter è toto manantem corpore, sive per somnum productiorem sero scilicet penitus resolvendo parem, quæ solutio puerili ætati est familiaris? postremò id confirmant dolores arthritici, & ejus generis, qui identidem ab orgasmo ebullientis seri & hac illac despumantis superveniunt synochiis febribus, ut luculentius infra demonstrabitur.

2. Signa serosæ colluviei, affectus tales comitantia,

3. Atque eorum solutiones,

5. Dolores articulorum varii.

Quæ cùm ita sint, *concludere est carum in puero serosam capitis colluviem habuisse continentem causam, eamque vel ab externâ causâ aliquâ tempestate scilicet aëreâ, vel vi febris intumescentem & ebullientem, idque duplici modo, scilicet aut quia adhucnum in vasis contenta eorum distentione ventriculos compresserit, aut quia exundans ex iis sinus oppleverit. Quid si eadem jam antè toto redundans capite, sive in spatiis inter cerebri membranas & cerebrum interjectis, sive in poris cerebri delitescens, an non iisdem ex causis commota potuit similiter comprimere cerebrum, aut in ejus sinus effundere & obs-*

Concluditur Cari in præsente ægro continentem causam esse serosam capitis colluviem.

tructionem parere? nulla ſanè ratio fieri id poſſe diſſuadere videtur, præſertim cum reciprocantibus cerebri motibus ejus ventriculi nunc magis, nunc minùs dilatentur, in eoſque fugæ vacui aqua irruere facile poſſit.

Oppoſitio.

Sed enim verò cùm in puerili ætate quoties ſanguis incaleſcit, tum autem magnam vim vaporum ex ſe longè latèque effundere ſit natus, rationi magis conſentaneum eſſe inſtabit aliquis ſoporem hunc febris ſynochi comitem referri acceptum vapori è ſanguine fervente aſſiduè effumanti, ſurſumque ſuâ ſponte elato, & in ſinus cerebri irrepenti.

Ejus ſolutio. (Vaporum natura.)

Atqui ut id non gravatè fateamur, hoc tamen ultrò contendimus vapores eo eſſe ingenio, ut quandoquidem calor, qui eos ſuſtollit, occurſu cerebri ex ſe frigidi neceſſariò remittitur, ad aquæ ingenium ſtatim redeant, itaque neceſsè eſſe in caro cerebri ventriculos aqueo humore ſemper prægnantes eſſe: quod tamen in ætate puerili duntaxat & temperamento mediocri puellulo noſtro nativo conceſſerim: ſiquidem mediocris calor in pueritiâ multo obrutus humido excitandis quidem vaporibus par eſſe poteſt, ſed eiſdem ſimitu reſolvendis impar, ſecùs atque calor vel cæterarum ætatum jam liber, & ab obruente humiditate exolutus, aut etiam ipſius pueritiæ, ſed qui à mediocritate deflexit ad majorem caloris gradum, & cum ſiccitate conjunctum.

Cur non omni ætati in febribus ſynochis ſopor adjungitur, ſed pueris duntaxat quibuſdam?

Quò ſanè non omnibus ſynochis, aut omni ætati ſopor adjungitur individuus comes, ſed pueris duntaxat iiſque temperie à naturâ mediocri, aut verſus frigus & humiditatem inclinante præditis: adde quòd in pueris membranoſum nervoſumque genus omne longè mollius eſt & effœminatius præ cæteris ætatibus, ideoque caput in ſero quomodocumque appulſo à ſe excutiendo expellendoque ad meatus excretioni ejus à naturâ inſtitutos imbecillum admodum, ut nemini mirum videri debeat ab ejus ſynathriſmo pueritiæ familiari ſoporem in pueritiâ magis quàm reliquis in ætatibus comitem ſeſe continentibus adjungere febribus.

Seri in præſente ægro

Atqui ſanè ægellum noſtrum ad illuviem in capite ſero-

ſam à naturâ eſſe pronum ex his ſemper intellexi. Scilicet vernacula viſcerum temperies ei ad humiditatem propendet & mediocrem calorem, caput oppidò magnum eſt, idemque achoribus ſive ulcuſculis, quibus ætas ea ſcatere ſolet, nuſquam antea diffluxit; & contrà aſſidua illi ſpuitio multa, frequenteſque catarrhus in fauces, & diarrhæa cephalica: quid quod obſervavi per inſignes temporum mutationes inſueto ſopore earum ſcilicet mutationum prænuncio ſæpiculè detineri puerum?

collaection cau ſ προηγουμένη interna, & Signa antecedentia.

Poſtremò hanc de continente cari in puello cauſa ſententiam mirificè confirmat ſolutio ejuſdem, ſive illa medicamento nono die exhibito, ſive reſolutioni ſpontaneæ & inſenſibili tribuatur. Nam vi medicamenti hydragogi, *diaphœnici ſcilicet & ſyrupi roſarum ſol.* ſeroſa præcipuè immunditia è corpore & capite plurima illecta defluxit per alvum. Quis præterea alius à ſeroſo humor in capite vi febris ſenſim perfectèque reſolvi poteſt, nullumque reliquiarum veſtigium parotidem ſcilicet, aut abſceſſum ſimilem relinquere? nullus certiſſimè ex quo quia propoſita febris ſopore illo alto accincta citra hæmorrhagiam, ſenſilemve excretionem aliam, & citra abſceſſum, ſed ſenſim reſoluto humore ſoporis fomite reſoluta eſt; perfecta autem reſolutio & inſenſilis in aqueum duntaxat humorem poteſt cadere, jure concludendum; *carum febri adjunctum à ſeroſo humore genitum totque in dies productum fuiſſe.*

Cari continentis cauſæ præſentiam confirmant: Affectus ſolutio, & nullum tumorum in capite veſtigium. Concluſio.

Nam quod caput externum obſederit abſceſſus, qui illicò apertus ulcus reliquit [a] δυσεπούλωτον, ejus certè criminis auctor non motus naturæ ſanguiniſve ſpontaneus, ſed externa cauſa fuit: nam applicata ei parti ſoporis excutiendi gratiâ *tum columba viva diſſecta, tum panis adhuc calens ſanguinem illuc concitarunt, ut rubor partis eximius ſatis indicavit, qui pro ſuo more extra vaſa conſiſtens ſuppuravit brevi, & ulcus non niſi exacto anno cicatrice donatum reliquit.*

Abſceſſus oborti, ulcus relinquentis, cauſa.

a Quod cicatrice difficulter obducitur.

CAPUT IV.

De [a] Parapoplexiâ, ſive Febre [b] tritæoph. [c] comatoſâ.

Ægri temperies.

Primus morbi Paroxyſmus plurimus ſymptomatis ſtipatus.

OBS. XVI. *ILluſtriſſimum Virum temperamento calidum humidum, annumque tertium ſupra ſexageſimum agentem circa ſolſtitium hybernum anni 1606. Boreâ derepentè ſæviente de manè horripilatio cum ingenti laſſitudine invadit, unàque ſiti vehemente, & oculorum caligine: facies inſolito rubore ſaturato ac livori propriore ſuffunditur, urinæ copioſæ tenues & aquæ inſtar pellucidæ: hiſce ſymptomatis totum diem urgentibus appetente nocte ſomnolentia graviſque torpor ac ſtupor, & in motu [d] atonia, taciturnitas denique, oblivio, & deſipientia quædam obrepunt.*

Illi ſcilicet identidem oculos claudere moxque aperire, non niſi interrogatus loqui, & unum aut alterum verbum effari, obſtipo capite ac dorſo repando accedere, accumbereque menſæ, panem, dapes, inſtrumentaque cænæ non niſi tremulâ manu contrectare, & è manibus quoque dilabi ſinere, fruſtula reliquiaſque non ſuper dapſide, ſed mappâ parum decorè abjicere, poculum denique ordinarium præ difficili ac tardâ reſpiratione nequaquam ebibere pro more poſſe: mirum porrò ſervare & inſolens totâ cænâ ſilentium, atque ad interrogationes & rerum novarum magnarumque narrationes ne mutire quidem: jam è menſâ ſurgens vix ſtare in ſe, pedibuſque ſcilicet ſtlembus (ut Lucilius loquitur) incedere, pileum depoſitum in manu præter morem continere, abjicereque & redditum non niſi ſecundò admonitum capiti admovere: quid multa? meiere ſemel & iterum non in oblatam matellam, ſed ad parietem.

Atqui cum non ſine ſtupore omnium domeſticorum inſolen-

a Levi ſideratione.
b Ad tertianæ febris naturam accedente.
c Soporoſâ.
d Imbecillitas.

tem

tem animi ſtuporem ac deſipientiam in Heroë mirantium nihil ſatagens ille, quidve rerum ageret prorſus inſcius, & multum ab illo Hectore mutatus tranſegiſſet duas horas, ecce derepente evigilat, atque ad ſe redit, ſed attonitus & immemor, ignaruſque eorum quæ ſibi eveniſſent: tum vero primum è pulſu majore ac velociore, nec non crebro & inæquali, ſimulque igneo in toto habitu calore febris emicat, eâque acri comitatâ ſiti, & quæ plurimam noctis partem inquietam traducere cogeret.

Eſuſque remiſſio.

Febris, ejuſque ſigna.

Sequenti autem die aſſidua quidem & vehemens ſternutatio unà cum tuſſi & raucedine exercuit Magnum Virum, indeque febris deferbuit paulatim, ſed ea tamen ſequenti luce denuò ingraveſcere cœpit. Scilicet pulſus tum increbreſcere, extremaque frigore conſtringi, & urina plurima ſed tenuis perſpicuaque emitti, duas tandem ille poſt horas graviter æſtuare. Atque hunc curſum tenuit febris in decimum quintum uſque diem, niſi quod à ſecundo paroxyſmo in dies lenteſcens magis magiſque tandem prorſus elanguit.

Et decurſus.

Atque hanc morbi primam impreſſionem partim ex domeſticorum narratione habeo, partim ex meâ ſedulâ accuratâque obſervatione ejuſdem denuò recurrentis quatuor ſupra decem exactis diebus, conſtitutione Boreali & ſiccâ jam tum in Auſtrenam pluviamque commutata: quo tempore primum advocatus diligentiſſimè ſingula momenta meditatus obſervavi ſecundum morbi recurſum à primâ invaſione, quam ex relatu aliorum habui, nil omnino diſcrepaſſe niſi quod hunc nulla quidem ſternutatio excretiove ſubſecuta, ſed alterius brachii, in quod caput repandum inclinabat, torpor & tanta imbecillitas, ut illud attollere, verbi gratiâ, in pallio humeris admovendo per aliquot menſes ei non fuerit integrum.

Secundus Paroxiſmus.

Quin etiam me præſente tertiò febris repetiit ſub novilunio in Februario incidente, flante deſubito Boreâ, ſed & quartum, quintum, ſextum & ſeptimum, imo toties quoties conſtitutio aëris mutaretur uſque ad annum octavum ſupra 1600. recurrit (inquam) febris iiſdem quidem genere ſymptomatis accincta, ſed ſenſim miteſcentibus, & longè levioribus, quippè quæ extremis recurſibus exhiberent duntaxat umbram ſeu imaginem eorum, quæ primis periodis fuerant obſervata.

Febris creber recurſus.

Tertius paroxismus.

Circa ergo deliquium lunæ quintæ anni 1608. *prægressis per unum & alterum dies corizâ, multâque spuitione, & insigni colli gravitate febris recruduit longe terrificis magis quàm unquam antè stipata symptomatis, secundo scilicet deliquii die (hoc autem die fortè de more solemni, aditurus balneas plumberianas, hauserat potionem purgantem sed frustra, quippè quæ vomitu duas post horas reddita unam duntaxat præter feces humorum aquosorum dejectionem promovit, ante decimam horam interea dum ægro jam dormituriente) secundo (inquam) deliquii die circa meridiem Boreâ jam primùm sæviente cùm ab hac causâ serosâ colluvie introrsum vi frigoris compulsâ plurimâ mictione vigente, & sopore jam sensim premente sese æger comminxisset, vestimentaque alia loco Aquiloni exposito induisset, ecce subitò horrore insolitâque rigescit gravitate & pandiculatione, oscitationeque & sopore opprimitur, atque mentis quâdam hallucinatione; ea porro gravitas brevi adeo increvit ut spontè conciderit genibus labantibus, reducto autem in lectum à suis sopor sensim, unàque oblivio, ac veluti desipientia obrepunt; quorum ille quidem circa primam noctis vigiliam solutus est, hæc contrà evidentius auxere, & quanquam ad interrogata non absurdè responderet, tamen nugaretur & garriret præter consuetudinem. Tum autem ab eo tempore urens calor per universum corpus paulatim se prodere, sitisque urgere totam noctem unà cum sequenti luce, urinis tenuibus alioqui ut antè, & instar aquæ perspicuis copiosè fluentibus: eam diem excepit nox sopore in turbido & inquieto traducta.*

A quo evigilantem & de surrectione cogitantem gravitas statim opprimit pariter cum oblivione & desipientiâ, ut vel lectum commingeret, moxque sopor, horrorque, & tanta in motu atonia, ut statuam vel catalepticum sedentem toto die in lecto diceres: sub vesperum tamen primùm evigilare, nugari, æstuare, simulque per aliquot horas sitire, reliquam autem noctem sopor sed turbidus interruptusque tenuit: febris ardor inde remissior.

Sub meridiem eadem symptomata sed leviora brevioraque recurrere, ut tertiam exacerbationem dimidium ferè diem antecœpisse probabile esset; quod potius & venæ sectioni mane cele-

beatæ, & sumpto cibo tribui debuit, & consuetudini dormiendi circa meridiem, à quibus scilicet causis calore innato introrsum impulso & inde sponte exiliente sed auctiore quàm ante, ut fere fit, torporis febrisque species seu umbra episimasiæ febris similis subsecuta est: nam licet transactâ primâ parte noctis in insigni corporis jactatione & ardore (in omnibus scilicet febribus, ut modo dictum, quâcumque ex causâ calor intus revocatur si non est fractus & debilis, semper is acrior inde emicat) cum paucas horas evigilasset sui juris & benè compos.

Quartus paroxismus.

Ecce paroxysmus horâ consuetâ & quinto morbi die, sed longè gravissimus repetit, insignitus quippè ingenti extremorum refrigeratione, oblivione, desipientiâque, commictione lecti, comate pervigili, aphoniâ, sensu sepulto motuque abolito, & tanta corporis gravitate, ut plumbeum crederetur, nec è domesticis ullus quanquam valens, nedum ipse sese movere posset, neque vero quicquam deglutire, vel ad oblata generosa, quæ somnum excuterent, sive naribus admota, sive palato illita sternuere, sensusque alicujus superstitis signum ullum dare, quanquam admotis etiam cucurbitulis corpus pungeretur: cæteroqui respiratio crebra difficilisque admodum, & parva, pulsus è magno & renitente jam tam parvus, creber, ac mirè inæqualis, vultus magis quàm ante flammans, sed oculi lacrymis prægnantes: quin à meridie ad nonam noctis urgentibus illis symptomatis largus interea sudor sese adjunxit, tandem circa decimam noctis æger sensim somnum excutere, ad se redire, adstantes agnoscere, eorumque sermonibus aures præbere; sed inde æstus quàm ante vehementior, qui tamen lentescere cœpit declinante die.

Morbi Eventus.

Hoc autem die de manè ab ægro primæ de natium dolore querelæ: nam cùm corpus illi à naturâ vastioris molis à sopore illo gravissimum redditum, durante per quindecim horas veterno, totum in nates procumberet & devolveretur, contusio certè insignis carnosæ illi parti impressa est, & inde paucas intra horas nativo calore vi febris prægresse penè exhausto gangræna, cujus cacoethia adjunctâ vehementiæ paroxysmi quarti anticipantis

sive rigori, *qui* ex [a] Hippocrate *in continuâ febre corpore jam debili lethalis est*, *oppressus naturæ cessit*, *& heroicam animam Deo Principum Optimus reddidit.*

Morbi relati

Atque hæc est vera brevisque morbi non tantùm diuturnitate, sed gravitate & varietate symptomatum præsertim cephalicorum magni & insignis historia, de cujus specie & naturâ, ut paucis dicam, sic statuo, ut si parapoplexiam vel apoplexiam levem, sive febrem τριταιοφυέα, eamque comatosam indigitemus, parum interesse & à veritate nos minimè aberrare credam: etenim si attentè pensitatèque hanc *Optimi Senis* orationem quâ breviter quidem & graphicè pro more suo apoplexiam levem circumscribit, [b] *qui icti & siderati dicuntur cùm cerebrum multâ immunditiâ vitiosorum humorum repletum fuerit, anterior pars capitis primò dolorem ipsis infert, & suspicere non possunt aliqui ambobus oculis, aliqui altero, & sopor ipsos tenet, & desipiunt, & tempora saliunt, & febris tenuis habet, & corporis impotentia:* si (inquam) hanc *Hippocraticam Apoplexiæ circumscriptionem* consideremus, nullus dubitationis locus relinquitur febrem hanc omnino esse eandem cum *Hippocratis levi apoplexiâ*; atque si circumlocutione uti placet, & latius definire, *esse eam febrem continuam naturæ tertianarum, sed cum comate pervigili complicatam.*

Species & natura.

Definitio.

Nam quis immunditiæ multæ cerebri, id est serosæ colluviei mucosis cerebri excrementis conspurcatæ clariora desideret indicia, sternutatione assiduâ plurium dierum, tussi cum cantu, raucedine perpetuâ, oculis sine causâ manifestâ collachrymantibus, & id genus primâ ipsâ morbi invasione, & postremâ sesquianno post sese prodentibus?

Serosæ colluviei in capite p. n. congestæ signa clara in paroxysmo,

a In lib. Sect. IV. Aph. 46. Ἢν ῥῖγος ἐπιπίπτῃ πυρετῷ μὴ διαλείποντι, ἤδη ἀσθενεῖ ἐόντι, θανάσιμον. Si rigor incidat febre non intermittente, ægroto jam debili, lethale est. In Coac. præn. Aph. 9. ῥῖγος ἐν συνεχεῖ, τοῦ σώματος ἀσθενέος ἤδη ἐόντος, θανάσιμον.

b Lib. 2. Aph. 50. & Lib. 3. Aph. 5. de morbis. Οἱ δὲ βλητοὶ λεγόμενοι εἶναι, ὁκόταν ὁ ἐγκέφαλος πληθῇ πολλῆς ἀκαθαρσίης, ὀδύνην παρέχει τὸ πρόσθεν τῆς κεφαλῆς πρῶτον, καὶ ἀναβλέπειν οὐ δύνανται, οἱ μὲν ἀμφοῖν τοῖν ὀφθαλμοῖν, οἱ δὲ θατέρῳ, καὶ κῶμα μιν ἔχει, καὶ ἄφρονές εἰσι, καὶ οἱ κρόταφοι πηδῶσι, καὶ πυρετὸς λεπτὸς ἔχει, καὶ τοῦ σώματος ἀκρασίη.

quis certius argumentum requirat sopore singulis episemasiis exacerbationum periodicarum conjuncto, & adeò contumace, ut nisi quindecim horis exactis solveretur? *Hanc certe aqueam in capite impuritatem confirmavit reperta aqua plurima in toto capite stagnans, & adhuc in cadavere reses, nec ab ardore febrili desiccata.*

Et post mortem evidentiora.

Desipientiam autem (nam à *Viro magnanimo* querelam de anteriore dolore capitis non est quod quisquam expectasset, qui cruciatum nephriticum semper sine ullâ queritatione, & magis quàm stoicè perferret? & verò vi soporis depressi satis erant oculi commissæque palpebræ, quod etiam comatis utriusque pathognomonicum signum, ut neutro suscipere posset) desipientiam, inquam, satis superque testificata sunt oblivio, garritus, nugæque à serio homine expressæ, & interruptionibus sive intervallis comatis pervigilis intermixtæ.

Desipientiæ notæ.

Nec vero temporum saltus in nostro ægroto obscurus esse potuit, cùm febris non tenuis, ut aliàs ferè (nam in senibus ob penuriam caloris nativi subjecti scilicet febrilis caloris febris suâ specie magna videtur parva, tenuisque ad tactum & latet sæpius) sed satis magna adjuncta esset: qui enim febris tenuis esse posset & obscura vere jam præcipiti in corpore vasto, calidoque impensè & humido à naturâ, & in sanguine ob vini generosi merique usum paulò liberaliorem adusto hærens? Scilicet ille sive vitio ætatis, quæ sibi plus satis *observatione Aristotelis* indulgentior est, & magis incontinens, sive potius siti perpetuâ, quàm febricule aliàs tenuis, & à primâ illâ impressione totâ hyeme latens aleret, cogente vino meraciori & duplo majori quàm superioribus ætatibus quantitate ingesto assueverat.

Febris magnæ indicia: (Animadversio.)

Ejusque causæ προκαταρκτ.

Quid denique corporis impotentia & sopor? utrumque sanè vel primus morbi insultus à nobis descriptus (ne dum gangræna paulò ante mortem à contusione corporis veluti plumbei & præ impotentiâ gravissimi in se spontè concidentis importata) tam luculenter significavit, ut è domesticis nullus exigui adeo judicii in *Illustrissimi Viri* habitum, oraque, & facta converteret oculos, qui non actu-

Signa prognostica, desumpta 1. A morbi primo insultu, & ultimâ declinatione.

tum metueret vitæ ejus ab aliquo catarrho ſive apoplexiâ jamjam capiti inſtante, neđum talis ſuſpicio perſpicacis ſed attenti Medici non pungeret animum.

2. Ab ægri naturali conſtitutione.

Quis enim adeo infirmo judicio, quem & contemplantem attentè hinc habitum Viri athleticum, caput magnum brevi cervici innixum, vultumque imprimis ſaturo rutilantem rubore, & oculos in eo lacrymis turgidulos ſine triſti occaſione, aſſiduamque ſpuitionem, & id genus argumenta capiplenii; illinc ætatem annum ex climactericis potentiſſimum attingentem, imò ferè complentem, & verò refricantem memoriâ *Nobiliſſimi Viri Illuſtres Abavum* quidem, & *Sororem* attonito morbo olim tanquam ſydere percuſſos derepentè concidiſſe; *Liberos* autem affectibus à ſeroſâ colluvie dependentibus balbutiei, alvi profluviis, vomitibuſque aquoſis, arthritidi, variiſque fluxionibus, febribus catarrhalibus, hyſtericis ſymptomatis vivere obnoxios, juſtus non inceſſat metus morbi formidoloſiſſimi omnium morborum?

3. Ab ætate annum Climact. potentiſſ. attingente.

4. A morbis ejus familiæ propriis.

5. A paralyſi alterius brachii.

Haud vani ſanè illius metus argumentum fuit evidens paralyſis alterius brachii, in quam ſecunda mihi obſervata acceſſio, ſive etiam fortè prima ex metaſtaſi humoris aquoſi è cerebro in nervos commutavit relicto tamen priore foco, ſiquidem ſingulis deinceps lunis pluribus idem affectus recurrit periodicè. Equidem cum & ſanguis in *Illuſtriſſimo Viro* partim ratione lautiſſimi victus in uſu dapſilium & aliàs euchymarum dapium poſiti, partim ratione otioſæ ac deſidis vitæ plurimum redundaret in toto corpore, & verò idem concipiendi alieni caloris cauſas non leves haberet ex rerum ſex non naturalium genere petitas, quas non eſt neceſſe pluribus explicare, ſed præcipuè hybernam conſtitutionem (nec enim domi ſe continuerat, ſed itabat ſæpè rus, nec corpus ſatis ab injuriis aëris defendere illi conſuetum) quâ hybernâ conſtitutione pori ratione ætatis jam denſi aſtringerentur magis magiſque, & ſanguis alias vehementer in viſcera compelli ſolet, compulſuſque fervere ac ſponte tandem accendi, cui mirum videbitur ab hujuſmodi cauſis ſanguinem in vaſorum magnis ſtipiti-

Febris tertianæ obortæ, cauſæ προκαταρκτικαὶ.

bus inflammationem seu calorem præter naturam concepisse, atque ab eo inflammato febrem tertianam exortam brevi, cùm sanguis inflammatus statim bilescere soleat?

Qualis sanguis in tali febre ex dissecto cadavere patuit.

Nam febrem in sanguine inflammato hæsisse argumentum est quod sanguinis massa ardore febris penè exsiccata exhaustaque est, ut dissectio cadaveris docuit, *cùm in vasis vix libra sanguinis restitisset in demortuo.*

Cui etiam mirum videbitur eodem tempore coma, pervigil febris episemasiæ statim se adjunxisse? coma, inquam, sive quod è sanguine in capite pariter ut in toto ebulliente vapore plurimo elato, aut sero in ipso expresso sinus cerebri complerentur, ac commeatu reciproco spirituum interdicerent; sive quod vasa ipsa sanguine fervescente magis distenta quàm antè obstiparent eosdem sinus; sive quod aqua in capite ægri seorsim à sanguine jam ante delitescens tum fervore concepto irrueret in ventriculos obstrueretque, sive potius quia serum cùm sanguine ebulliens in ipsis vasorum stipitibus sursum concitato quodam raptu impeteret cerebrum; sive denique vapor duntaxat isque crassus humidus plurimus è sanguine in toto confertim effumaret in caput: tot enim sanè modis haud dubiè caput aquoso humore in principiis febrium, vel certè vapore aqueo simul ac semel compleri potest, qui tamen vapor necessario oportet in capite aquescat, ut superiore observatione docuimus: sed pervigil coma, scilicet à bilis ichore sero mixto, aut fuliginibus è sanguine adusto permixtis sero sopore identidem interrupto.

Comatis pervigilis causæ.

Quæ cùm ita sint, hunc affectum varium & terrificum non temerè vel apoplexiam sed levem, vel parapoplexiam si potior ratio habeatur symptomatum febri adjunctorum ad caput attinentium, quàm febris; vel certè continuam tertianam eamque comate pervigili stipatam appellare licet, si contrà febris potior judicari debet. Etenim ut delirium aliud perpetuum, aliud intermittens, quod lucida habet intervalla; ita & apoplexia alia perpetua, alia intermittens esse potest, quæ præcipuè fit ex materiâ non in cerebro antè congestâ, sed illuc affatim aliundè translatâ, *ut in puerperâ cujus mentio*

Hic affectus pro diverso respectu varia sortitur nomina.

Delirium duplex:

Apoplexia duplex: Ejus causa.

apud Clariss. Virum [a] *Ludovicum Duretum, quæ translatione sanguinis suppressi in puerperio in caput apoplectica interiit.*

Apoplexiæ febri complicatæ focus.

Neque enim crediderim de naturâ Apoplexiæ esse ut in cerebro semper præfuerit focus, saltem focus qui excitat febrem, sed potest esse vel in visceribus, vel in vasis magnis, & aut statim primâ accessione ferri in caput, aut aliquo alio die deinceps ex iis quibus solet moveri materia febris sive sanguis: nec enim dubium est febrem Apoplexiæ comitem posse alicubi, quàm in cerebro latere, ut horror à quo sæpè incipit Apoplexia insinuat, & præterea febris in capite focum habens cum delirio & vigiliis potius conjungitur; itaque fieri potest febrem Apoplexiæ comitem quasdam habere exacerbationes licet ratione soporis obscuras, quod scilicet cerebrum perfectè non liberatur, ut evenit in hoc casu paralysi superveniente primæ invasioni, quæ quatuordecim duravit dies, & periodicos manifestè motus habuit.

Diversa licet febris, curatio tamen eadem.

Quod si placet potius referre ad febrem continuam eamque pervigili complicatam comati, parum interest, quia curatio non variat, siquidem ubique & febris, & capitis symptomata ob gravitatem & periculum à dignitate partis dependens curationem ad se trahere videntur, modo constet apoplexiæ differentias à nobis constitutas non esse imaginarias, cum & à nobis descripta intermittens & periodica vere fuerit, singulis quippè motibus lunæ & tempestatum mutationibus recurrens, & *Avicenna* hujusmodi constituerit differentias, easdem *Galenus* insinuaverit.

Signa malignitatem morbi ostendentia.

Malignitatem porro hujus morbi sequentia satis ostenderunt signa ex se prava, scilicet non agnoscere familiares, & oblivio juxta [b] *Hippocratis* sententiam; tum vero juncta rigoribus in somnum propensio, & facies flammæ modo excandescens cum sudore juxta eundem [c] *Hippocratem* sed & junctus rigoribus torpor, quin sermonis defectio simili-

a Comm. in Holl. lib. 1. de morbis int. ad Cap. 7.

b Lib. 1. prædict. Aph. 64. ut & Coac. præn. Aph. 6. Μετὰ ῥίγους ἄγνοια κακὸν, κακὸν δὲ καὶ λήθη.

c Coac. præn. Aph. 7. Τὰ κωματώδεα ῥίγεα ὑπολέθρια, καὶ τὸ φλογῶδες ἐν προσώπῳ μεθ' ἱδρῶτος ἐν τούτοισι κακόηθες.

ter

ter juxta [a] *Hippocratem*: postremò exitum affectus habuit ab eodem [b] *Hippocrate* prænunciatum.

Exitus.

Age itaque cùm febris quidem subjectum esset sanguis isque ratione victus & densitatis habitus ab ætate contractæ bilescens, in stipitibus scilicet magnorum vasorum ebulliens & accensus, comatis autem pervigilis serosus humor bile atque fuliginibus biliosis nonnihil perfusus caput opplens universum prudenter sanè à *Sapientissimis Archiatris*, qui *Illustrissimi Viri* curæ præfuerunt, consultum fuit febri quidem partim venæ sectione, partim purgantibus serum & ichores biliosos, qui à sanguine effervescente separantur necessariò, partim refrigerantibus & cohibentibus sanguinis æstum & fervorem; comati autem consultum partim compescentibus seri raptum vaporumque omnis generis ascensum ut frictionibus, ligaturis, partim repellentibus, ut oxyrrhodyno, partim aquam è capite elicientibus, seu vaporem discutientibus, partim denique sopitam facultatem excitantibus, denique virium conservationi, quæ sanè remedia ab [c] *Hippocrate* loco citato insinuata ferè primâ invasione, sed & secundo atque ultimò quippe gravissimis recursibus fuere iterata, quorum remediorum formulas satis obvias non fuit tanti à Pharmacopœo repetitas hic inculcare, cùm consilium nostrum sit hic in naturas affectuum à serosâ plenitudine prodeuntium inquirere.

Sanguis bilescens subjectum febris est.

Hinc curatio instituta:

1. Ratione febris.

2. Ratione Comatis.

Cur Autor medicamentor. formulas plerumque omittat.

OBS. XVII. Huic cæterum febri comatosæ similem & germanam omnino vidimus mense Augusto ejusdem anni *in splendidissimâ prudentissimâque matronâ Catharinâ Go, ætatis tum 63. annorum, & aliàs habitu* [d] *eusarco: similis (inquam) fuit in omnibus, sive ideam febris, sive syndromen*

Priori similis.

a Coac. præn. Aph. 14. τὰ πολλὰ ῥιγεα· οδρώδεα, κακοήθεα. Coac. præn. Aph. 34. Αἱ ἐν πυρετῷ ἀναυδίαι κακόν. Coac. præn. Aph. 56. Νάρκη ἐς ἀμφότερα ταχὺ μεταπίπτουσα κακόν. Torpor in utramque partem citò delabens, malum.

b Lib. 3. de Morbis Aph. 5. οὗτος ἀποθνήσκει τριταῖος ἢ πεμπταῖος, ἐς δὲ τὰ ἑπτὰ οὐκ ἀφικνέεται. Hic moritur tertiâ aut quintâ die, & ad septem non devenit.

c In Lib. de morb. L. C.

d Bene carnoso.

N

symptomatum species, in his tamen duobus discrepans quod & episemasias tempus ac initium exacerbationem non adeò pertinax cùm novem duntaxat horas desipientiaque premeret, & calor citius emicaret, & verò non fuit producta, aut recursibus distincta; sed in quinti paroxysmi principio fatalis extitit mulierum optimæ; vasa similiter sanguine exhausta in cadavere reperta, & caput plurimâ scatens aquâ, sed speciatim vesica cholidochos distenta prægnansque pluribus calculis fabæ molem excedentibus iisque viridantibus.

Inventa in hocte cadavere.

De eodem affectu.

OBS. XVIII. In ejusdem etiam generis febrem incidisse mihi relatum est *quemdam vinitorem vici de Uvandeleinville Joannem Uvachi nomine, 45 circiter annorum, pridie scilicet Kal. Augusti anni 1616. (quo die ingruente procellosâ tempestate annotavi laborantes febre tertianâ duplicem præter ordinem paroxysmum persensisse, altero scilicet sub vesperam præter ordinem sese ordinario adjungente) ejus igitur febris paroxysmis tertianarius invadebat cum comate tam alto & pertinace (pervigil certè non fuit) ut nullum verbum ab ægro extorqueretur, oculi penitus clausi universaque membra tanquam cadaverosa sensu motuque omni destituta prorsus jacerent, nec nisi exactis 14. horis evigilaret, sibique restitueretur. In episemasiâ quarti paroxysmi audivi rusticum obiisse diem extremum.*

De eodem affectu.

OBS. XIX. Postremò *Anno præsente decimo septimo supra sexcentesimum millesimum similem affectum soporosum supervenisse secundi septenarii tertiani exacerbationibus continuarum febrium quæ viguerunt circa novilunium mensis Octobris pluviosum admodum observavi in tribus ægrotis diversæ ætatis, eumque cum stupendâ sensuum motusque prostratione, & loquelæ interceptione, atque ultra duodecim etiam horas produci solitum, cui quia constitutio aëris occasionem fortè dedit, eò minus funestum exitum habuit hactenus, atque ut spero cum Deo habiturus est, siquidem viget adhucnum morbus:* de iis enim plura dicere vetat Typographus interrumpere opus prohibens.

CAPUT V.

De Apoplexia levi.

OBS. XX. *Claudius Dionysius, civis & sartor Pontanus, homo gracili habitu, capillamentoque nigro, lautiori victui, & imprimis otio assuetus* (ut ferè urbanorum artificum genus omne genio passim indulget, tribuitque abdomini in diem saginando quicquid lucelli aut manuum industria aut corporis labor parit adfertque) *anno tertio supra 1600. cùm largius vinum bibisset derepentè concidit sine sensu ac motu: obmutescere ille quidem tum sed adhuc spiritum trahere eumque inæqualem, inordinatum & intermittentem, non tamen sublimem aut stertori adjunctum. Cùm quatuor dies ita obmutuisset ut apoplecticum nemo non putaret, quarto die sponte evigilavit divinâ adjutus potius gratiâ quàm remediis, siquidem ea ferè aut non ingeri ac deglutiri possunt, ut certè nihil promovere solent per facultatis sentientis oppressionem: rediit ergo ad se, sed deposito humore morbifico per* [a] *diadochen non insalubrem, tum in mediam spinam, à quo decubitu resoluta fuerit corporis media pars, tum in propagines septimi paris ad linguam pervenientes: ita ut balbuties restiterit, ac paralysis caloris beneficio paulatim emendata est, ut post aliquot menses exire, & præ foribus templorum stipis cogendæ gratiâ stare posset. Verum misellus sesqui altero post anno ob infirmitatem pedum cùm humi procidisset, lectoque se reddidisset, nescio quo febris genere oppressus, brevi extinctus obiit.*

Ægri nativa constitutio.

Urbanorum artificum Galliæ mores.

Apoplexiæ causæ προκαταρκτ.

Invasio, signa, & demissio.

In paralysi alterius lateris commutatio:

Eventus.

OBS. XXI. Vivit hoc tempore *Henricus, civis & faber non ignavus in hac urbe, qui anno 3. supra 1600. sub initio mensis Septembris rediens è vicino oppido madidus in medio concidit itinere sine sensu ac motu, & sub dio prostratus jacuit humi per tres dies. Hic repertus tertio die domumque reductus sensum quidem recuperavit, sed motum mediæ partis corporis ejusque dextræ perdidit, nec adhuc restitutus quarto licet anno ab ejus amissione, balbutit, ægrèque incedit: advertendum*

Similis Affectus.

Membrum resolutum sudore madescit.

a Humorum de parte ad aliam transitus.

autem, illi resolutum membrum ephidrosi semper madescere.

Similis Affectus.

OBS. XXII. Memini etiam, *ante decem annos in confinio ditionis Episcopatus Metensis nobilem Matronam, uxorem nobilis Viri D. Helmestat*, si bene recordor, *ex apoplecticâ paralyticam factam, sed ea post aliquot menses recurrente graviore apoplexiâ oppressa naturæ cessit.* Solum sanè Lotharingicum feracissimum est hujusmodi morborum, raraque sunt oppida seu urbes, in quibus hyems circa insignes mutationes tempestatum non aliquot è civibus percutiat ac prosternat ex improviso.

Hic Lotharingiæ populis epidemicus affectus est.

Apoplexiæ causæ προκαταρκτ.

An autem eum apparatum creberrima crapula, uliginosave soli cœlique natura ad vim ambientis adferat, an potius utraque simul causa, quod est vero similius, non est hîc disputandum, sed potius in continentem causam inquirendum, idque paucis. Repetenti namque memoriâ ratiocinationem suprà in cari observatione contextam, facilè est intelligere in apoplexiâ levi caput universum malè affici tum anticum tum posticum, sed ita tamen ut aliquæ propagines sexti septimive parium, quæ ad cor perveniunt sint integræ atque incolumes, nam in quocumque motu animali & quavis actione liberâ seu à voluntatis jussu dependente sive ea fiat κατὰ προαίρεσιν, id est ab electione, sive καθ' ὁρμὴν ab instinctu, omninò præsentia animæ, spiritusque animalis influxus desideratur, utcumque necessitas motus musculorum vim ad illum excitet, siquidem ex physicis cujusque motus animalis anima sentiens & spiritus principia sunt.

Pars affecta.

Motus animalis principia.

Animæ sentientis metropolis.

Quia igitur metropolis animæ sentientis est caput, & ejus vector spiritus animalis, spiritus autem canales seu tubuli sunt nervi, quæ omnia in physicis sunt demonstrata, sanè quia in levi apoplexiâ vigent adhucnum cordis & diaphragmatis motus, certè licet impediti, non tamen ablati prorsus, ut in forti, necesse est animam & spiritum in cor & diaphragma per nervos iis partibus proprios influere.

In omni apoplexiâ respiratio læditur.

Nimirum cùm in quâvis specie apoplexiæ læsa sit respiratio, quippè in quâ spinalis medullæ angustiâ est per-

fecta, sed præterea in forti quidem apoplexia propagines sexti & septimini aliquam patiuntur angustiam, sed eam tamen minimè perfectam, in levi autem nullam; nam in forti cùm angustia horum nervorum magis & magis augescat, indè difficillima quidem est respiratio à principio & cum stertore, eaque brevi prorsus unà cum cordis motu adimitur: at in levi quia nervi duntaxat, qui è spinali medullâ producti thoracem movent, perfectam patiuntur angustiam, inde respiratio læsa quidem est ac difficilis, sed non tamen ablata, siquidem per propagines sexti paris integras adhuc & liberas spiritus influit.

Causa mali ex repentino casu & solutione dignoscitur;

Age autem quoniam ex repentino casu affluxus humoris tanquam causa mali, non nuda intemperies arguitur; & porrò ex solutione, seu mutatione levis apoplexiæ in paralysin colligere est apoplexiam obstructionem potiùs quàm compressionem sinuum cerebri consequi; siquidem difficillimum esse videtur, ne dicam impossibile, humorem per totum cerebri corpus dispersum simul & semel totum excuti in medullam spinalem & præsertim dimidiatam, cùm id contrà proclive sit humori in ventriculis delitescenti, ratum hactenus sit apoplexiam levem sequi insignem obstructionem ventriculorum omnium cerebri.

Quæ in Apoplexiâ levi, obstructio ventriculorum omnium cerebri est.

In Apoplexiâ forti est crassus & viscidus humor;

At de specie humoris obstruentis non ita facilè est certò definire: ut uno verbo tamen concludam, tametsi assentiar in hoc omnibus Medicis crassum viscidumque humorem sive pituitosum, sive melancholicum (qui est ipse sanguis crassus & feculentus) apoplexiam subitumque casum obstructis compressisve cerebri sinubus posse afferre, tamen id de apoplexiâ forti duntaxat ut concedam, & de levi quæ in paraplegiam sive hemiplegiam mutari solet, secus ut sentiam, mihi persuadet solutionis iste modus, resolutio scilicet totius corporis vel medii: qui enim potest viscidus humor lentore suo seu firmo glutino parietibus ventriculorum cerebri tenaciter adhærescens momento propè detergeri, ex iisque excuti, & excussus in distans principium nervorum compelli? qui potest humor crassus unaque glutinosus in nervorum cava præ angustiâ sensum

Quod probatur.

fallentia sese insinuare, imò decurrere eorum extremas usque fibras tantâ cum celeritate, quantam permutatio illa præ se fert?

(Paralysis nunquam in alium morbum mutatur.)

Quî denique potest idem humor decursus perfectè penitusque resolvi? Nam paralysis nusquam mutatur in alium morbum, sed sensim solvitur etsi non omnis, sed aliqua ut intra paucos menses, vel etiam dies pristinis sensui motuique corpus restituatur: quî potest (inquam) humor crassus perfectè resolvi, cùm perfecta humoris resolutio non nisi vi caloris obtineri queat, à calore autem humor crassus & lentus magis & magis incrassari & indurescere sit pronus, ut ex physicis constat, & ex calculis ab hujusmodi humoribus in animantium corporibus genitis, tum ex crustis narium ab induratis cerebri excrementis aggestis? Quæ si vera sunt, ut sunt verissima, in eâ sum sententiâ Apoplexiæ levis continuæque conjunctam causam esse serosam colluviem in cerebro multò ante redundantem, sed longè majori copia, & vero mucoso humori sæpenumerò confusam adeò, ut non intra paucas horas hic humor possit resolvi, in quo illa à parapoplexia differt, cùm propter illas causas plures quidem dies cunctetur in cerebri sinubus, in quos scilicet fervore concepto vi tempestatis aëreæ, aliterve sponte influxit; ex iis autem sinubus, fervore deposito & veluti jam quiescens per sese in spinalem medullam, hoc est, ex anterioribus in posteriores ob communionem meatuum in se mutuò patentium deerret decumbatque, & ratione tenuitatis simulque tantillæ licet gravitatis (aqua enim simpliciter est gravis) cava etiam nervorum subeat decurratque ad extrema usque eorum, itaque brevi apoplexia non insalubriter in paralysin terminatur.

Causa in levi est serosa colluvies in cerebro redundans.

Apoplexiæ levis in paralysin permutationis causa.

Cur in paralysi, nunc motus cum sensu, nunc motus solùm tollatur?

Eamque hujusmodi, ut vel motus unà cum sensu tollatur, sive humor spatia membranas nervorum interjecta, (unusquisque siquidem nervus duabus è membranis contexitur) sive in cavum medullitus insculptum seorsim, sive in utraque simul depluat, vel motus solùm intercipiatur servato sensu, cùm humor in spatia membranarum de-

cumbat tantùm ; nimirum nervorum membranis emollitis atque effœminatis motus tollitur, servatur autem sensus cavo medullitus insculpto integro & libero spiritui servato.

Paralysis pro humoris conditione magis minusve pertinax.

Atque hæc paralysis pro humoris conditione magis minusve pertinax esse potest. Si namque serosus humor sincerus est, paucos certè intrà menses is resolvi potest, ut in *parapoplexiæ historiâ* monitum, imò intrà hebdomadam & paucos dies, ut in puellis observatum *capite de Hemicrania*, & infrà in *hystericis capite de Epilepsiâ*: sin verò serosus humor sit etiam mucoso cerebri excremento persusus ita tamen, ut serum exuperet mucum, & miscella fluxilis sit, tum hæc paralysis vix remedium patitur, mucosus siquidem humor à seroso deductus extremos in nervos præ crassitie perfectè resolvi nequit, quanquam serum potest: ex quo plures annos imò totam vitam quanta quanta est adæquat, & non nisi ægris commoritur, cujus indicium est quod in his contractæ sunt extremæ partes ut manus, nec aperiri possunt retractis in se digitorum phalangibus, nec crura flecti, lento quippè & mucoso humore magis magisque indurato, ut observare est in *fabro illo Pontano*, cujus antè mentio facta.

Apoplexiæ tres species.

Ita profectò meâ quidem sententiâ statuere oportet, cùm tres sint apoplexiæ species; *fortissima* scilicet, quæ statim spiritum adimit, interimitque; *fortis* quæ violentum, intentumque & sublimem spiritum reddit, cujus duæ differentiæ à nonnullis constituuntur, & *levis* quæ difficilem adhuc & explicatum antè spiritum trahit, ita (inquam) statuere oportet *fortissimam* quidem à mucoso humore sive solo, sive potius sero immixto sed eâ proportione, ut ille hoc multùm exuperet; *levem* contrà à sero sive solo, sive mucori permixto sed in paucâ admodum quantitate, ut serum longè muco prædominetur; *fortem* denique à miscelâ utriusque non valde dispari mensura coalescentis produci, cujus sanè doctrinæ argumentum habeo singulare hoc experimentum: *Anno nimirum circiter millesimo sexcentesimo Stephanus de Ruisseau, Parisinus, nobilis Advocati filius, puer an-*

I. Fortissima.

II. Levis.

III. Fortis.

Observatio.

norum duodecim in Collegio Patrum studiosus, circà solstitium hybernum concidit sine sensu motuve derepentè nisi convulsivo reciprocante, quo brevi admodum tempore concussus fuit sed quem stertor mox subsecutus; hic tentatis dicis causa paucis remediis, quippe pro conclamato statim à nobis denunciatus, præ violentiâ morbi suffocatus duodecimâ morbi circiter horâ merum mucum sed spumosum cum animâ per nares non sine omnium stupore reddidit, spumescentem (inquam) longè latèque, & confertim, non stillatim, quemadmodum excerni vidimus olim affectis pulmonibus, ne quis è thorace venisse credat: nam etsi è naribus in peripneumonicis vi stertoris purulenta quoque materia reddi potest, non tamen ea spumescens adhuc redditur & affatim, sed veluti consistens & guttatim distillat experimento nostro, fortè per viæ longitudinem & acclivitatem & agitatione citius quiescente quàm in mucoso humore à capite decidente.

Differentia inter mat. è narib. in peripneumonicis ejectam & apoplecticis.

Age verò non negarim etiam apoplexiâ obrui & corruere posse athletica corpora non tam reciproco spirituum animalium è sensorio communi in externa, & vicissim ex his in illud commeatu intercluso, quàm aditu spiritus vitalis in cerebrum è corde per vasa jugularia ascendentis intercepto prohibitoque à sanguine scilicet crassiori nec amplius meabili, sed veluti fixo, quæ [a] *Apoplexia Magno Hippocrati ab interceptione vasorum dicitur*, cujus vehementiâ memini *Clarissimum Archiatrum Serenissimi Ducis* CAROLI *Desiderium Philibertum extinctum anno circiter* 1602. *circa memorabilem illam Kalendarum Februarii procellam nivosam Aquilone crudeliter sæviente, ut multi tum fortè peregrinantes nive obruti perirent. Ergo is agens annum climactericorum principem vasto alias à naturâ corpore & plethorâ laborans repentino & vehementi horrore comprehensus, ac frustrà largioris foci calorem expertus lectoque redditus, suî impotens, somnoque oppressus, vultum lividus, oculos turgidus, vix horam stertorem morbique vehementiam sustinere potuit, sed strangulatus confestim naturæ cessit, spesque suorum fati celeritate fe-*

Apoplexia ab interceptione vasorum.

Observatio.

a De rat. victus in morbis acutis Aph. 37. Vid. P. 15. hujus lib. Pisonis.

fellit

fellit optimus, & aliàs robustissimus Vir, quanquam fortè hunc casum verius ad sphacelismum cerebri[a] *Hippocrati* descriptum referre licet.

Apoplexiæ à sanguine observationes duæ.

Non nescimus quoque vel à sanguine in capite liquato nedum concreto præ copiâ apoplexiam suboriri posse: sic audivimus *quemdam cùm ad focum obverso pronoque capite dormiret apoplecticum concidisse illicoque mortuum; & antè tres annos vidimus multum honorati civis Pontani Arnulphi Richardi filium, cùm is die intermissionis à febre tertianâ, se diutius exposuisset ardori solis per dies caniculares, apoplecticum derepentè factum, & altero die ejus vehementiâ extinctum.*

CAPUT VI.

De Lethargo periodicè repetente, sive hydrope cerebri.

OBS. XXIII. *ILlustriss. ac Reverendiss. Præsul, acerbissimæ arthritidi cum febre continuâ & magnâ semper conjunctæ, & periodicè sæpiusque quotannis recurrenti* (cujus utriusque historia à nobis loco suo fusius declarabitur) *jam à decennio obnoxius hisce aliis insuper opprimi symptomatis cœpit, nimirum tametsi uno aut altero die post febris primam impressionem arthritici dolores brachium, crusve alterutrum aut ut ferè semper utrumque, & modo hunc, modò illum in iis articulum de more tum invaderent, tamen iis nec ita atrocibus, ut superioribus annis nec ita pertinacibus, sed intrà paucos dies mitescentibus insolentes succedebant alii & crudi, qui*

Morbi insultus primus.

a Lib. 2. & 3. de Morbis Aph. 5. in medio. Ἢν δὲ σφακηλίσῃ ὁ ἐγκέφαλος, ὀδύνη ἴσχει τὴν κεφαλὴν, καὶ διὰ τοῦ τραχήλου φοιτᾷ ἐς τὴν ῥάχιν, καὶ αὐτὸν ἐπιλαμβάνει ἀνηκουστίη, καὶ ψῦχος ἐπέρχεται ἐπὶ τὴν κεφαλὴν καὶ οἰδέει ὅλος, καὶ ἐξαίφνης ἄφωνος δείκνυται καὶ ἐν τοῦ ῥινῶν αἷμα ῥέει, καὶ πέλιδνος γίνεται. τοῦτον ἢν μὲν ἡ νοῦσος χαλαρῶς λάβῃ, τοῦ αἵματος ἀπελθόντος ῥαΐζει. ἢν δὲ σφόδρα εἰλημμένος ᾖ, θνήσκει τάχα. Si cerebrum corruptum fuerit, dolor caput tenet, & per collum procedit ad spinam, & ipse non audit, & frigus ad caput devenit, & totus intumescit, & derepentè voce privatur, & ex naribus sanguis fluit, & lividus fit; quod si morbus leviter corripiat, ubi sanguis discessit melius habet; si verò vehementer correptus fuerit, citò moritur.

nunc jugulum, nunc maxillam, nunc linguam faucesve impetebant, ut nec loqui, nec vel fragum esitare posset; & verò brevi iis languescentibus non ita post gravis sopor sensim obrepebat circiter septimo die febris, qui sopor vel à luce meridianâ derepentè affulgente nusquam interturbaretur, & adeò pertinaciter urgeret, ut non nisi exacto uno vel etiam duobus septenariis expelli is excutive posset; & æger mentis sensusve compos fieri & vigilare posset, nam quandoque clamore aut aliter excitabatur, etsi ægerrimè, ut cibi v. g. capax esset, alias sopori indulgere ei semper ferè concessum, eo credo consilio, quòd somno veluti benigno pharmaco dolores demulcerentur alioqui intolerabiles, & assidentium aures perpetuis querelis diverberantes. Huic autem alto sopori accedebat & se adjungebat comitem tremor quidam sive potius convulsivus quidam motus toto copore, & brevibus intervallis infestans sed latenter adeò, ut hactenus omnes assistens fefellisset, seseque pulsu duntaxat convulsivo prodidisset. Observavi eos sanè ego semper motus apertis primùm meo jussu fenestris (anteà semper clausis partim somni conciliandi gratiâ, partim vitandæ inclementiæ aëris, æstas siquidem ardentior vigebat) *apertis inquam à me fenestris eos compescendi motus infestos gratiâ, quòd animadverterem illos in vigilante conquiescere, in sopito perpetuo excitari, & præterea observavi semper tum oculos inconniventes & immobiles sed madentes tamen, tum autem universam faciem prætumidam & decolorem quidem primis diebus, sed febre magis magisque incandescente circum genas ac præsertim sinistram rubentem non mediocriter, corpus autem minimè rigebat, sed enerve ac elumbe, & alioqui admodùm grave jacebat: denique ingens mentis stupor, miraque suî negligentia ac oblivio rerum maximè necessariarum, & ea oppidò celer, ut nisi perpetuò excitatus atque compellatus quicquam æger annueret aut ageret vel perficeret. Postremò horum symptomatum syndrome omnes arthritidis recursus quatuor circiter annos semper comitata est, & non nisi cum arthritide vitâque ipsâ commortua.*

Ejusque recursus,

& eventus.

Præced. affectus ulterior, & ad quod genus

Atque hæc est brevis & vera affectus historia, quem quâ ratione & quo auctore assidentes referrent ad melancholiam, *une humeur sombre*, haudquaquam potui rescire,

cùm omninò illum potius ad aliquod soporis genus referri debere tam clarum esset, quàm clari radii solis esse olim cùm sudum est solent.

morbor. referend. inquisitio.

(Quot genera soporis & quæ) Neque ad Carum.

Age itaque quoniam *quatuor Soporis genera* à Medicis statuuntur, *Carus*, *coma pervigil* sive *typhomania*, *Catalepsis* seu *catoche*, & *Lethargus*, in primis sanè carum non esse tum minimè continens & inexpugnabilis dormiendi necessitas, tum oculi non clausi sed potius semiaperti satis loquuntur.

Neque ad Catalepsin:

An ad Coma pervigil?

Ac catalepsin quanquam oculi ita aperti & inconniventes insinuare videntur, tamen reclamat mollities corporis totius in ægro rigori in catoche perpetuo contraria: sed & non insuperabilis sopor: restat igitur ut Coma pervigil, vel lethargum concludamus esse.

Num potius ad lethargum? Probatur.

Sed hunc potius, quàm illud suadet sanè perpetua in somnum propensio, & vigiliæ non nisi vi extortæ. Nam quanquam evigilare eum aperti oculi indicare viderentur, tamen non tam erat oculorum vigilia, seu voluntaria apertio, quàm convulsio & rigor quidam: oculos enim clausos in lethargo non intelligere oportet perfectè conniventes ac depressos, quemadmodum in caro; sed ita semiclausos, ut quanquam palpebra deprimitur, tamen quia oculus sursum revellitur & convellitur, pupilla certè non pateat objectis, sed tegatur à demissâ palpebrâ, itaque album oculorum duntaxat videatur; convulsis namque musculis æqualiter duobus in utroque angulo collocatis, ac palpebram superiorem moventibus apparet sanè album oculi lethargicis dormientibus non secùs ac leporibus, unde Lagophthalmia dicitur.

Hujus signa pathognomonica, & assidentia:

Neque verò defuêre quæ lethargum signa circumscribunt sive pathognomonica, scilicet sopor, qui non facilè potest evinci, mentis stupor, ac celer oblivio; sive assidentia, rara nimirum sed magna respiratio, oscitatio crebra, facies turgida atque decolor, *face bouffie*; uno aut altero saltem die, manuum tremor, seu potius convulsorii toto corpore motus, σπασμώδεα πάθη, & ἐφίδρωσις supernarum partium, liquidæ denique dejectiones. Hanc namque symp-

Symptomatum juxta Hipp. coitio.

tomatum in lethargicis coitionem expressit[a] *Magnus Hippocr.* hisce verbis: *Lethargici manibus intremiscentes, somniculosi, malè colorati, subtumidi, pulsu segni, quæ sunt sub oculis inflatis & sudores superveniunt, & alvi tument biliosis & meracis:* quæ signa universa in nostro ægroto expressa quis non videt?

Qualis hic lethargus, hujusque vera causa?

Quod si ex iis quædam minùs expressa evidentiaque ut v. g. pulsum minimè tardum, genas non decolores postremis diebus sed rubentes quis pertenderit, haud quaquam certè contraierim lubens, sed admonitum tamen velim propositum lethargum non esse revera eum ipsum quem passim Medici à pituitâ crassâ lentâque aut sanguine potiùs meâ quidem sententiâ crudo & pituitoso in capite putrente primò fieri, simulque febri & delirio conjunctum esse statuunt: sed alteram lethargi speciem à seroso humore in toto primùm, tandemque in capite universo ebulliente dependentem, quem si hydropem cerebri nominare cum [b] *Hippocrate* placet, haud repugno.

(Qui ab Hipp. nominatur?)

Etenim cùm hæc symptomatum, quibus definitur lethargus, congeries febri arthritidi conjunctæ non nisi jam aliquatenus progressæ sub finem scilicet primi septenarii, vel etiam seriùs supervenire & nunquam prævertere consueverit, eam ut tanquam primigeniam capitis affectionem constituamus ratio justa prætexi nequit; sed per propagationem materiæ capiti communicatæ aliundè superstite tamen priore foco succrescere fatendum; nisi potiùs dicamus non tam materiam ipsam transferri in caput, quàm qualitatem sive alterationem & ebullitionem in vasis magnis conceptam latentis instar ignis sensim è visceribus ad caput serpere.

Num ex primigeniâ capitis affectione; num potiùs per propagationem materiæ aliundè ortum duxerit?

Scilicet serum sanguinis (detur enim mihi in præsentiarum & febris continentis, arthriticarum fluxionum parentis, focum in quadam sanguinis serosi sive ebullitione, sive

Inquiritur. (Febris continens in quo consistit?)

a Coac. præn. Aph. 139. Οἱ λιταργικοὶ τρομώδεες ἀπὸ χειρῶν, ὑπνώδεες, δύσχροτες, ἰδηματώδεες, σφυγμοῖσι νωθροῖσι, καὶ μετάρσια τὰ ὑποφάλμια καὶ ἱδρῶτες ἐπιγίνονται, καὶ κοιλίας ὑποιδέουσι χολώδεας καὶ ἀκρατέας.

b Lib. 2. de morbis Aph. 32.

putredine consistere & dolores arthriticos solutionem continuitatis articulorum ab ejusdem seri impetu cum orgasmo in eos irrumpentis, & violenter distendentis illatam consequi, quæ partim supra in caro, partim infrà suo loco à nobis pleniùs demonstrabuntur) serum, inquam, sanguinis primùm in vasis magnis ebulliens unà cum sanguine febrem in toto accendit simulque è vasis exundans affatim magnâ vi articulos irruit, invadit, quæ ebullitio fervorque cum febri consecutione quadam necessariâ ad serum in capite redundans plurimum perveniat, tum hoc novo fervore concepto longè latèque despumans, partim extrorsum maxillam, linguam, fauces, jugulaque impetit, & dolorem iis infligit, partim introrsum deerrans sensus devincit, imaginationemque labefactat, & simul universum corpus perpetuis motibus obscuris licet quatit atque percellit.

Propositam Lethargi præsentis causam fuisse continentem probatur.
1. Ex solutione:

Hoc sanè decretum de propositâ continente lethargi causâ probant cùm affectus solutio, tùm universa symptomata assidentia. Quî enim ambò veternus ille ter quaterve, & sæpiùs quotannis, & jam à quatuor & fortassè pluribus annis (nisi peripneumonia ægrum immaturæ morbi fortè damnasset, ut suo loco à nobis enarrabitur) periodicè recurrens sponte suâ & sine ullis artis præsidiis (nam totum certè negotium uni naturæ & congruæ victus rationi tum committebatur) solvi toties posset, si is à crassâ lentaque materiâ, qualis est, & perhibetur mucosa capitis pituita, duntaxat foveretur?

Observatio.

Age quanquam non dubito lethargum à pituitâ in capite putrente suboriri posse, & memini *Clarissimi Archiatri Desiderii Philiberti filium natu maximum antè 24. annos lethargo oppressum multam pituitam viscidam spumescentemque unâ cum animâ naribus efflasse:* tamen lethargum ab hujusmodi causâ minimè periodicum esse, nec solvi posse sæpiùs perfectè ac vicissim recurrentem præ indomitâ pituitæ naturâ nec perfectæ resolutionis capace arctè teneo, accuratèque defendo.

Quoniam igitur qui à nobis modò descriptus lethargus

minimè lethalis, sed perfectè solutus fuit, neque etiam in alium morbum transmutatus, quæ transmutatio fieri posset etiam à crassi humoris in vicinas partes decubitu; in capite autem nullum humorem licet astruere, qui cum sensus externos, quacumque ratione devincire, & imaginatione labefactatâ reliquos imminuere, varioque motu varias in capite partes, vel etiam vicinas lædere, & multiplicia inferre symptomata; denique brevem & perfectam resolutionem pati possit præter serosum in sanguinis massâ humorem, concludere est profecto: *lethargi à nobis descripti causam continentem esse serosam colluviem in capite ebullientem, fervore scilicet ei communicato à sero & sanguine in toto ebulliente.*

Conclusio.

2. Ex symptomatis variis assidentibus, quæ ordine recensentur.

Quid annon crebra oscitatio, *madorem musculi digastrici à mastoide exorti maxillaque inserti ab aquâ è capite depluente consequens*, huic favet dogmati? sed longe clariùs tumor totius faciei decolor, & aquæ concolor, atque dialis ferè, si revocamus in memoriam parotides & id genus tumores suprà declaratos?

(In Lethargo pituitoso qualis urina?)

Annon ἱδρῶσις, ac urinæ copiosæ illæ quidem & aqueæ prorsùs, non urinis jumentorum similes, ut in lethargo pituitoso, & præcipuè dejectiones liquidæ hanc sententiam confirmant? dejectiones namque aqueæ biliosæ colluviei in toto redundantis soboles, & speciatim spuma iis mixta cephalicæ plenitudinis signi, ejusque minimè lethalis, ut in lethargo pituitoso, sed salubris potius vim exhibuêre, imò vim causæ utilis obtinuêre; serosa quippe totius & capitis colluvie per alvum toto morbi decursu abundè repurgatâ, & cum [a] ευφορία dolores arthritici antè atrocissimi si non coquievêre penitus, saltem mitescere ut & reliqua symptomata facescere cœperunt.

(Qualis pulsus?)

Nec enim moror pulsum non ita tardum, ut in lethargo à pituitâ, quia febris à sanguine in magnis venis accenso pulsum velocem & minimè lentum inferre nata est, & mollities magnitudini & celeritati conjuncta signum est serosæ in venis plenitudinis.

a Tolerantiâ.

Quid denique convulsorii in toto corpore motus, nedum manuum tremor? (tremor namque legitimus verusque intelligi nequit, sed convulsivus, in quo manus potius dissiliunt, & quodammodo convelluntur, in dormiente quippè, non vigilante:) quid convulsorii (inquam) motus si non à sero fervore suo variè membranas cerebri impellente ac distendente, & in se contrahente ideoque nervosum genus saltem convellente & concutiente, etsi non membra ipsa sive ob contractionis parvitatem, sive mollitiem nervorum vetustate morbi jam effeminatorum? scilicet hos motus convulsivos ejusdem generis credere oportet cum illis convulsivis motibus, qui primis insultibus arthritidis ægrum adeo vehementer agitabant, *gouttes crampes* vulgò dicuntur, ut inviti membra artusque sustollerent, ni ab assidentibus continerentur in suâ sede & constringerentur. *Ratum igitur esto hujus lethargici affectus adhærentem causam esse humorem serosum, eumque in capite fervescentem.*

Sed age in lethargo quonam affectus genere sensus à seroso humore devinciuntur? equidem ex *communi Medicorum sententiâ omnem lethargum ad compressionem ventriculorum cerebri potiùs quàm ad obstructionem non temerè posse referri & debere crediderim, cujus opinionis quanquam nulla ratio quod sciam à Medicis exponitur, ut pleraque alia passim gratis sumuntur, hæc tamen mea quidem sententia demonstrativa esse videtur.* Etenim sic philosophari licet, quoniam in lethargo sopiti quidem sunt sensus at non omnino (nam ab objecto saltem vehemente excitantur, spiritus sanè non penitùs abesse, nec omnino iis denegari commeatum ultrò citròque in sensoria, sed tamen impediri graviter necesse: quia ergo spiritus quotiescumque inculpati affatim è corde influunt in cerebrum, atque in hoc nihil occurrit iisdem vehementer alterandis sive extinguendis, aut ad motum tardioribus reddendis idoneum; & præterea instrumenta sunt libera seu viæ, usu postulante, id est præsentibus objectis non solùm vehementibus sed etiam moderatis, atque anima suî compos est, nec aliò distracta necessario accur-

Communis Medicorum de Lethargi genere sententia, nullis rationibus confirmata, ab Autore vera esse demonstratur.

runt ſuamque pariter navant operam; nulla porrò hic indicia ſpirituum laborantium penuriâ, aut alicujus in cerebro latentis toto genere ſpiritibus infeſti; & verò objecta non deſunt, lux v. g. ſermo domeſticorum, & id genus, atque anima ſui juris eſt, reſtat profectò impeditum eſſe ſpirituum commeatum ob aliquod inſtrumentorum vitium.

(Motûs ſpirituum termini qui? ſpatium intermedium quod?)

Quia autem motus ſpirituum termini quidem ſunt vaſa & ventriculi, ſpatium autem intermedium ſunt pori ſubſtantiæ cerebri, itaque poros & ventriculos patere neceſſe eſt, & omninò eſſe vacuos, ut ſpiritus per illos liberè trajici & commodè in his excipi poſſint; patent autem ambo beneficio alternantium cerebri motuum dilatationis ſcilicet & conſtrictionis, (quorum motuum principia ſunt membranæ) & ſi modo fortè nihil aliundè in eoſdem præter naturam influere & prævertere ſpirituum remeatum incipiat, impedimentum ſanè influxus ſpirituum repetendum vel ab imbecillitate membranarum, vel ab aliquo anguſtium ventriculis poriſve inferente: illa autem membranarum cerebri imbecillitas vel eſt illis eſſentialis, vel fit ratione mobilis improportionati, illud verò contingit nimiùm atque diutiùs humectatis præter naturam & emollitis, hoc autem quoties acceſſu materiæ gravis cerebrum ſe ipſo fit gravius, ut non liberè dilatari conſtringique à membranis contractis in ſe aut explicatis poſſit.

Anguſtiæ ventriculor. cerebri triplex cauſa.

Anguſtiam porrò ventriculi pariterque pori patiuntur ab alio influente, vel *quia comprimuntur*, vel *quia conſtringuntur*, vel *quia implentur*, *obſtruunturve*.

Spiritûs in cerebro denſati cauſa.

Denique ſpiritus vehementiâ frigoris alicujus corporis in cerebro actu frigidi poſſunt ſi non extingui, certè denſari, & ad motum pigriores reddi.

Atqui haud dubium eſt pluribus ex hiſce modis ſeroſum humorem poſſe moram & inpedimentum ſpiritibus adferre è vaſis in ventriculos per poros confluentibus, & ex iis in ſenſoria commeantibus, aut viciſſim ex iis in ſinus refluentibus, ſi fortè conſtrictionem à frigore excipias, quod actu in capite tantùm vigere nequit, ut conſtringere poſſit: nam & ſerum membranas plus ſatis emollire poteſt, &

& sensim exundans è vasis magnâ vi irruere vel in poros, vel in ventriculos, & illo modo vel aggravare corpus cerebri, atque ad motum dilatationis ineptum reddere, vel distendendo implendove poros ventriculos comprimere ipsos, hoc verò modo eosdem obstruere: quia namque serum calidum est admodùm, imò fervet, spiritus fortè nec omninò extinguere, nec tardiores reddere potest; nam ut lumen solis & ignis ejus assecla cætera trajicit elementa, ita & spiritus stagnantem in corpore aquam modò limpidam sinceramque fortasse pervadere potest.

Ex perfectâ solutione concluditur Lethargum hunc à seroso humore ortum habere, ventriculis cerebri mediocriter compressis.

Ut ut sit autem quoniam lethargus propositus spontè solvitur perfectè & insensibiliter licet non nisi lapsu temporis, minimè autem cum sensibili excretione per meatus naturales; neque commutatur porrò cum paralysi, quæ solutionis species familiares sunt morbis ab obstructione ventriculorum pendentibus, siquidem ventriculi patent in meatus oris, atque narium, & in quartum in spinali medullâ insculptum, conjicere est profectò: *lethargum fieri madefactis cerebri membranis, ejusque corpore prægnante multo seroso humore, itaque ventriculis potius compressis quàm verè obstructis*: quia denique sensus non omninò sunt obruti, *eam certè compressionem sive gravitatem corporis cerebri mediocrem esse, non summam ut fortè in apoplexiâ fateri oportet.*

In proposito casu convulsivorum motuum causa.

Jam verò quoniam in proposito casu cerebrum multo inundat sero, eoque fervescente, quid mirum membranis à sero tumente inæqualiter & amplioris spatii indigo distans nervosum genus sibi appensum contrahere, itaque universum corpus convulsivis motibus quati & percelli, quanquam obscuris, quippe cùm mediocris fervor non nisi mediocrem tumorem, & distentionem inferre sit natus, & verò momentaneis ac brevibus, bullis utpotè in sero fugacibus & statim in auras evanescentibus, sed repetentibus tamen, ebullitione scilicet alias serosi humoris particulas invadente.

Etenim convulsorios hujusmodi membranarum cerebri motus veræ convulsionis species vi morbi, hoc est, reple-

tione fieri, non autem motu naturæ irritatæ & excutere quid molestum, verbi gratia, vapores sive ichores biliosos sero immixtos conantis, haud dubium esse potest consideranti, sive seri ingenium lene minimèque acre, sive exacerbationem horum motuum vigentem soporis duntaxat tempore non vigiliarum: nam sopore alto animam detinente, qui potest tactus membranarum irritari; & si irritatur, cur excusso somno & jam animâ vigilante ii motus conquiescunt, & non potiùs urgent sollicitantque animam tum suæ spontis?

Cur dicti motus ægro sopito duntaxat, minimè vigilanti acciderint?

Quod si quis causam quærat, cur sopito duntaxat ægro convulsivi hi motus bellum indicunt, vigilanti inducias indulgent, non obscura certè ratio hæc reddi potest: scilicet per spontaneum spirituum, calorisque influentis introrsum recursum in somni principio fieri solitum serum non solùm in vasis magnis novum concipere fervorem potest, & fervescens simitu in caput ferri, sed in capite ipso quoque pariter ebullire & intumescere, itaque membranas impetere & pulsare potest; cùm autem humor hic ferretur è cerebro in membranas externas quippè, haud mirum si convulsiones hujusmodi fuerint innoxiæ, quales [a] *Hippocrates describit in frigido & humido statu aëris contigisse.*

Ratio proponitur.

Har. convulsionum natura.

Atque hæc de naturâ affectuum ad sensum motumque attinentium, sensum scilicet imminutum, sed motum depravatum, qui lethargi periodici nomine exprimi possunt & debent. Quoniam autem hujusmodi affectus à Medicis neglectus fuit, & pro utili potiùs sive ægro sive assidentibus semper habitus, illi quidem quod per eum acerbitatem dolorum arthriticorum minimè persentisceret, his autem quòd gravibus ægri querelis ac clamoribus minimè ut antè aures eorum obtunderentur, itaque nulla remedia corrigendis iis symptomatis præscripta, non est sanè quòd quis à nobis eorum curationem exspectet, sed sustineat dilatam in Cap. de Arthritide, ubi eorum particularis providentia à nobis habebitur unà cum complicatorum affectuum curâ.

(Medicor. error.)

Curatio symptomatum differtur.

a Lib. 1. Epid. Sect. 2. Aph. 26.

CAPUT VII.

DE EPILEPSIA,

CONSILIUM

Quo Symptomata hysterica quidem vulgò dicta ad Epilepsiam referuntur: Epilepsia autem ipsa capiti idiopathica esse demonstratur, non per sympathiam uteri, aut viscerum; ejusque porro causa continens detegitur, serosa scilicet colluvies fervore quodam concepto impetens violenterque distendens principia nervorum præsertimque spinalis medullæ & sexti septimique parium: denique methodica curandæ ejus ratio aperitur.

Ad hujus affectus historiam præfamen.

INquisituro mihi in causas principiaque variorum juxtà, atque gravium affectuum præter naturam, quibus valetudo *Nobilissimæ Virginis* miserè adflicta fuit hactenùs, & adeò pertinaciter interturbata, ut vix mediam vitæ partem salubriter & jucundè transegerit, ratio suadet, seu potius jubet, v. c. ut nativâ ejus temperie antè omnia declarata, symptomatum affectuumque præter naturam, quorum investiganda principia, variam indolem, conditiones occasionesque & quæcumque alia ad naturam, eorum latentem detegendam pertinere videbuntur fideliter recenseam, quantum (ut est in veteri formulâ) sciam poteroque: quod sanè eò attentiùs facere æquum est, quia eo nos illa huc consilio vocavit, ut Vir Clarissimus C. P. cujus fidei & singulari prudentiæ pro spectatâ satis superque in illo ingenii judiciique facultate suam credidit valetudinem, ex nobis accuratam intelligeret & acciperet historiam multiplicium eorum affectuum, quorum sævitiæ antè annos viginti quatuor, & deinceps postea spectatores sæpius fuimus.

Ægræ nativa temperies cernitur, tam ex iis, quæ in eâ secundùm naturam;

Principiò igitur, ut quæ de idiosyncrasiâ seu nativâ temperie *illustrissimæ Dominæ ægrotantis* definiri certò possunt, uno verbo concludam, ejus certè ad calorem & siccitatem vergentis propensionis clarissima habeo argumenta, hinc mentis altitudinem, heroïcam magnanimitatem, & singularem prudentiam constantiamque in omni vitâ, & præsertim in arduo illo & angelico vitæ, cui se spontè adstrinxit, instituto suspiciendo persequendoque virilem; illinc habitum corporis gracilem quidem, sed procerum altumque & cum vasorum amplitudine conjunctum, nigroque distinctum capillamento, in eo denique sanguinem æstuosum rutilum scilicet & atrescentem, plurimoque semper sero perfusum.

Quam quæ præt. nat. se habent.

Quod si ad hæc memoriâ repetere placet varias febres, palpitationem cordis, tinnitus aurium, pulsationes temporum, & hypochondrii sinistri, atque hæmorrhoidum fluxum, qui affectus & præcipuè hæmorrhoides spontè & à levi causâ exorti valetudinem ejus identidem de bono statu dejecerunt, haud temerè certè temperiem in eâ cordis, & splenis præsertim, capitisque è mediocri evidenter ad calidam siccam deflectere licet affirmare, ut prætermittam præcipuos eos affectus, de quibus consilium nobis ineundum, de quorum quippe natura & specie cùm nondum constet, frustrà temerèque à nobis indicia temperaturæ incognitæ peti possent; neque verò otio vestro abuti me æquum est in sigillatim demonstrando, ut ea quæ raptim percurri, verè indicent & arguant designatam à nobis temperiem à naturâ ad calorem & siccitatem vergentem, cùm expressiora ejus signa nulla alia ex consensu omnium Medicorum dari possint: etsi porrò talem agnoscere est vernaculam illi temperiem in solidis scilicet membris, tamen humiditate aqueâ scatuisse vasa, & præsertim capitis insinuarunt fluxiones modò in dentes, modò in pectus crebris ex intervallis decumbentes.

Horum affectuum historia in V capita dividitur,

Ergo, ut ad historiam affectuum præter naturam, quorum præcavendorum in posterum ergò huc convenimus, veniam, ne quid ad eorundem principiorum causarumque

latentium notitiam possit desiderari, *ea quinque capitibus mihi distinguenda videtur*, quot è rebus signorum fontes erui possunt, *natura scilicet seu species cujusque disertè exprimenda, tum indoles seu proprietates singulares, deinde occasiones, nec non solutionis modus, denique earum rerum genera annotanda, quæ adjumento fuêre aut nocumento*: hæc namque singula pensitatè considerata facilè partem affectam sive malorum originem unâ cum conjunctâ causâ & materiali fomite demonstrabunt.

OBS. XXIV. *Quod igitur ad speciem naturamque affectuum spectat, ea varia & diversa symptomata, quorum syndrome majoremne admirationem an terrorem Medicis etiam in praxi valdè exercitatis injicerent incertum erat, universa, si benè memini, cùm ad sensum ablatum, tum ad motum animalem, sed depravatum omninò pertinebant. Visus namque imprimis abolitus evidenter in paroxysmo: imò auditus, si quidem nullis vociferationibus seu clamoribus excitabatur, nullius eorum quibus aures diverberatæ fuerant, meminerat excitata: hieram vel theriacam palato illitam minimè sapiebat, fœtidis naribus admotis non nisi acutis admodum & vix ac ne vix commovebatur, ut non tàm olfactum quàm tactum evigilare tum probabile esset, nisi potius credibile sit discussâ ab his materiâ sensus devinciente, omnes simul tùm evigilare: nam nec vellicationibus, durisve corporis frictionibus, aut digitorum compressionibus, torturis, aut ejusmodi lancinata sensus vix ullum signum edebat.*

I. Caput explicat varia symptomata, consistentia partim in ablatione sensûs tam externi,

Sensum autem internum similiter ablatum fuisse in sopore illo alto liquidò constat: certè hoc unum animadversione dignum est etiam quòd à paroxysmo liberatæ mens sui juris suæque spontis erat.

quam interni:

Jam motus animalis mirè perversus non solùm in externis membris, sed in internis membris omnibus: oculi inconniventes, & ita universi, ut nisi album conspicere esset: brachia cruraque contracta adeò, & concussa brevibus ex intervallis, ut illa in quiete continere, aut distenta per vim explicare facilè non esset, ἄπνοια *adjungebatur iis certè intercepta respiratio & suspiriosa, nec non* ἀναυδία, *imò* ἀφωνία *nisi quod in*

partim in motûs animalis depravatione.

primâ impressionis invasione quiritabatur, & in voces querulas imò cachinnos veluti quosdam effundebatur. Quid plura? cor violenter concuti & ad sternum allidi, ventriculus & intestina vibrari, uterus denique vario divelli motu persentiebatur, micabant tamen arteriæ etsi cum crebritate & nullo ordine.

II. Eorumdem conditiones.

Quod si conditiones horum symptomatum repetamus, cùm alternis urgerent inæqualis illa membrorum concussio, & eorundem rigor seu distentio, hic certè rigor longè vehementior, diuturnior, pertinaciorque quàm conquassatio illa semper fuit, ut affectus catalepsin sive tetanum sapere videretur quàm convulsivum motum, qui nisi à principio paroxysmi vix urgebat, cùm rigor aliquando vel etiam horam integram perduraret, nec nisi admotis discutientibus exolveretur & laxaretur, ita denique pertinax fuit horum affectuum recursus & periodicatio, ut annum ferè integrum vix respiraverit Nobilissima ægra ab his affectibus; & vehementia symptomatum tanta, quæ spectantes in stuporem traheret: nam frangi posse potiùs quàm aperiri manus vola, aut diduci phalanges digitorum à valente quamvis homine facilius videbatur: quæ tamen violentia sensim quidem remisit ab exacto primo anno, non tamen prorsus quievit, sed sæpiùs eadem recurrerunt symptomata toto vitæ tempore in hunc usque diem 25. circiter Janu. anni 1616.

III. Occasiones repetitionum cujusque paroxysmi.

Mirum autem dictu quam à levi occasione externâ (quod tertiò considerandum recepimus) recrudesceret paroxysmus tametsi fugax & sæpè brevis: nam à quâvis animi subitâ perturbatione sive terrore ex conspectu, verbi gratiâ, araneæ, aut muris strepitu, sive repentinâ lætitiâ ex conspectu, vel auditu rei ridiculæ, aut jucundæ, sive meditatione acri, seriâve animi contentione exinopinatò tum acerbationem capiebat, pariterque à quocumque capitis corporisve motu & agitatione, quam vel temeraria lecti succussatio, aut lecticæ jactatio à mulo vectore fortè impingente ad lapidem & titubante, vel capitis obtusio à strepitu per cubiculum ambulantium, à sonitu campanarum inferret, recurrebant symptomata: quid quòd primo illo ægritudinis anno quo decubuit nunquam cibum as-

sumpsit, certè nunquam vinum gustavit vel longè à pastu, qui novus insultaret paroxysmus? quod licet dictu incredibile, verum tamen esse ex animo testor.

Atqui quod ad modum invasionis & solutionis spectat, cùm desubitò & ex improviso nihil tale metuenti aut cogitanti symptomata ingruerent, impressioque morbi in temporis puncto indivisibili facta sese proderet, & ab eo desubitò liberaretur insperatòque ad se rediret, uno verbo vicissim brevibus ex intervallis & inordinatis repeterent symptomata & conquiescerent prorsùs: tum verò illud affirmare possum nunquam paroxysmum & rigorem illum solutum, sensuque restitutos, quin eodem tempore vel screatu multo aquam spumosam, vel etiam vomitu sed longè majorem ejusdem copiam reddidisset. Memini sanè cùm sub finem tristis illius anni sæpius aquam lentam ad plures libras profusissimè & non semel sive spontè, sive arte vomitione rejecisset, tum deinceps, ut & reliquo toto vitæ tempore sæva illa atrociaque symptomata longè leviora & remissiora facta.

IV. Modum invasionis & solutionis.

Postremò quæ levamen præsidia afferebant, ea ferè aut manifestè aquam è capite eliciebant, uti hiera, theriaca, aut mithridatium palato illita, & sternutatoria naribus admota, vel sensibiliter discutiebant, ut ruta, origanum, & præsertim fætida valdè odorata: contrà autem quæcumque caput replerent ut suaves & benigni odores, ea affectum irritarent. Atque his præmissis de specie symptomatum, de conditionibus eorum, de causis sive occasionibus externis, de invasionis & solutionis modo, denique de juvantibus & lædentibus: tempestivum est jam in principia seu causas tot malorum inquirere.

V. Præsidia quæ levamen,

Quæ nocumentum attulêre.

Principiò ergo quoniam sensus quidem externi omnes manifestè sunt aboliti in hystericis, ut antè insinuatum, idemque de internis judicandum est, siquidem mulier hysterica excitata somnium nunquam ullum enarravit, sed altus sopor urget semper; nullus porro affectus præter naturam in sensoriis externis se prodit, certè sensorium commune, sive principium sensuum omnium in his affectibus lædi necesse est. Est autem in physicis demonstratum sen-

Resolutio Capitis I.

In his affectibus sensus communis læditur,

Hujus organum.

ſorii communis organum immediatum eſſe ſpiritum animalem in ventriculis cerebri reſidem, & ex illis ultrò citròque confluxilem in ſenſoria externa, è quibus ſpecies ſenſiles extrinſecus hauſtas ſpiritus ſimùl deferunt animæ ſentienti judicandas componendaſque, ſedenti ſcilicet in illis ventriculis tanquam tribunali quodam regio; itaque in alto illo ſopore ſenſuum & veluti juſtitio indicto neceſſe ſanè eſt ſpiritus unàque animam è cerebri ſinu quaſi de ſolio dejectos aliò ſeceſſiſſe. Quia porrò anima non libenter hunc ſeceſſum ſibi paravit, ſed alienæ violentiæ volens nolens ceſſit, aut potius ſpiritus animalis è ventriculis cerebri diſceſſit, veroſimile eſt profectò ab alieno corpore potentiore & per vim & injuriam invadente deſubitò (nam hic ex inopino & nihil tale cogitanti ingruit ſopor) ſedes ſpirituum animalium animæque ſentientis occupatas eſſe.

Animæ Sedes. Ea qui unà cum Spiritibus de loco dejicitur.

Vel ab alieno corpore potentiore,

Quis igitur novus hic ſucceſſit ſedibus hoſpes? eum certè mobili quidem ingenio, ſed tamen viribus ſuperiorem ſpiritibus dejectis aut aditu intercluſis eſſe oportet. Ex quo quoniam humores & vapores in humano corpore fluxilitate ac tenuitate quidem vernaculâ deſubitò per meatus cerebri ultrò citròque ferri & moveri poſſunt, ſuâ autem mole ac craſſitie facilè ſpiritus aliò detrudere ac compellere, vel etiam ſuffocare imò qualitate infeſtâ extinguere & diſſipare, & omninò perniciem inferre, colligere eſt certè in alto illo ſopore cerebri ventriculos meatuſque omnes ad ſenſoria externa pervios & permeabiles ab humore, aut vapore aliquo deſubitò irruente in hyſtericis obſideri.

aut ab humore, aut vapore deſubitò irruente.

Jam quod ad depravatum motum attinet, in primis notare eſt illum utplurimùm quidem ſimùl cum ſopore, aut paulò antè invadere, ſed non tamen neceſſariò, nam viſæ mihi ſæpè mulieres hyſtericæ in quibus ſenſus prius abolerentur, quàm motus in toto depravaretur.

Motus depravatus, ut plur, ſimul cum ſopore, aut paulò ante invadit;

OBS. XXV. *Generoſa matrona, uxor illuſt. Baronis de Chaſteaubrehan, ex familiâ de Naſſau, inſtante hyſtericâ paſſione, unam horam ante, convulſivos totius motus vociferabatur, ſibi caliginem quamdam ob oculos obverſari, eorumque uſum ſuſtuliſſe.*

OBS.

OBS. XXVI. *Nobilis monialis Francifca de Houffe antequàm fuffocatio hyfterica premeret unum & alterum diem, auditum fibi fenfim præripi querebatur, tum fuccedere ἀφωνίαν, & mox oculorum cæcitatem, tandem difficultatem fpirandi & convelli toto corpore ac fine pulfu effe*: quam feriem [a] *Hippocrati* annotatam his verbis; *vifus obfcuratio cum animi deliquio inftantem convulfionem fignificant, & acuta vox & lugubris, & oculorum obfcuratio convulfionem accerfunt*, in fucceffivâ lentâque horum fymptomatum incurfione non femel obfervavi in multis & in *Nobili Virgine* cùm domi meæ diverfari inclementia hyemis coëgiffet illam. *Hoc autem me abfente ei aquis plumberianis utenti contigit, ut feretro includeretur pro mortuâ habita, & nifi fponte excitata effet interea dum expectatur Generofi parentis voluntas fuper præfumpto cadavere adhuc jacente in ædibus, actum prorfus fuiffet de ejus vitâ, ab infciis telluri mandato vivo adhuc corpore.*

Quoniam itaque fimul cum fenfu univerfo ablato motus animalis in toto corpore pervertitur & derepentè, certe vel nervofum genus toto in corpore vel faltem principium ejus affectum effe male eft neceffe, non eft autem probabile in corpore paulò antè fano & firmo, validoque à naturâ nervofum genus toto corpore revera per fe lædi à caufâ internâ; atque ex aliâ parte externa caufa nulla noxia circumftat; ex anatomiæ porrò fide nervi in toto corpore tanquam funiculi quidam continui funt cerebro, & ita continui ut cerebri membranis tanquam principio nervorum præter naturam contractis concuffifque aut rigidis factis neceffe fit τὰ πεφυκότα, hoc eft nervofum genus appenfum five totum, five magnâ ex parte contrahi pariter concutique aut rigefcere, ut ex analogiâ rerum externarum evidenter conftare poteft; & vero ea contractio nervorum fit verfus caput, hoc eft verfus principium nervorum, efficitur profecto in hyftericis reliquum à capite

Genus nervofum hic male affectum eft.

Nervorum conformatio.

Qui & ad quem locum contrahunt?

a Coac. præn. Aph. 226. Ὀμμάτων ἀμαύρωσις ἅμα ἀψυχίῃ σπασμῶδες συντόμως. Coac. Aph. 257. Ἡ ἐξυφωνίη κλαυθμώδης, καὶ ὀμμάτων ἀμαύρωσις, σπασμῶδες.

Quid inde Hystericis accidat? corpus convelli sive concuti, aut rigere distendique violenter, non quia ipsum causâ morbificâ obsessum ex se lacessitur, sed quia principium nervorum, hoc est meninges capitis, quarum propagines sunt nervi omnes, quatiuntur aut rigent.

Quanquam enim nervi omnes sibi sunt continui, particulatim tamen singuli eam vim minimè habent, ut & reliquos, aut ipsummet principium nervorum in consensum trahere semper valeant, etsi fortè vicinos & contiguos possunt: iis quippè non est innata tanta durities ad id necessaria, sed potiùs mediocritas quædam, per quam vicini cedunt trahique se patiuntur, sed ea tractio minimè universum genus potest percellere, nisi sit oppidò vehemens. Nam experientia teste multa in corpore membra arbitrario agitata motu, nec aliter quàm per nervos à cerebro derivatos, non tamen reliquas trahunt in hunc consensum partes, vel etiam convulsa aut resoluta, sed sæpe videre est crus, verbi gratia, immodicâ plenitudine contrahi, reliquo crure, cæterisque partibus superioribus incolumitatem retinentibus. *Quoniam igitur in hystericâ suffocatione totum convellitur & rigescit corpus, principium sanè nervorum patiatur necesse est.*

Concluditur principium nervorum hîc pati.

Mechanica corporis in hoc affectu status descriptio.

Agesis motus ille depravatus principii nervorum nervosique generis sive conquassatio principium ferè paroxysmo dare solita est vel motus naturæ irritatæ membranarum cerebri sese concutientium & inordinatè moventium, ut molestum ac triste corpus, sive adlambens solùm, sive altiùs sibi infixum excutiant & à se amoliantur, respondens scilicet proportione ventriculi singultui, vel est spontanea quædam contractio seu breviatio longitudinis corporis, quæ necessariò sequitur latitudinis ejusdem augmentum & extensionem ab implente aliquo corpore factam, eamque mixtis omnibus corporibus laxis & tractilibus seu ductilibus à naturâ familiarem, quales sunt membranæ, corrigiæ, lora, vel funiculi seu cordæ ex intestinis fibrosisque animalium partibus concinnatæ, quas experientia edocet madefactas aquâ, aut aëre uvido turgidas tantundem in

ſeſe contrahi ſpontè, & de longitudine deperdere, quantum alienus humor occultos poros ſubiens ac replens addidit augmentum latitudini. Utra autem cauſa ſit ex ſtatu ſeu rigore conſequente judicare eſt, ſiquidem & motum & ſtatum unius ejuſdemque cauſæ effectum neceſſe eſt eſſe; atqui rigor ſeu inflexibilitas conſequens motum eſt duntaxat effectus violentæ diſtentionis à cauſâ implente, non motus naturæ irritatæ, ut ex ſe evidens. *Quamobrem concludere eſt depravatum omnem in hyſtericis motum animalem ſive membrorum contractionem ſæpius repetitam, ſive conſtantem rigorem inferri omninò à cauſâ, ſive corpore alieno ſua plenitudine replente nervorum principium, ejuſque latitudinem ſeu cavitatem diſtendente*; hoc eſt dum cerebrum quodammodò corrugatur, ſeſeque ipſo brevius efficitur, ſecum trahere omnia adnata, appendicem ſcilicet nervoſum genus, itaque fieri totius corporis convulſionum non proportionatam materiæ, quoniam non omnes partes juſtam & proportionatam ſuæ convulſionis cauſam intrà ſe continent, ſed ex eventu convelluntur. Itaque veroſimile eſt mihi ſtatim atque principium nervorum ab opplente corpore diſtendi contrahique incipit, ſurſum trahi quoque appenſum nervoſum genus ob deceſſionem longitudinis, quæ ſequitur neceſſariò acceſſionem latitudinis & altitudinis, & ita rigidum corpus manere convulſumque: ſed cauſâ magis magiſque implente ſive quia copioſior irruit & depluit, ſive potiùs quia quæ jam decubuerat ebulliens de novo & deſpumans, atque contineri loco minùs quàm antè potens magis magiſque diſtendit latitudinem, inde longitudine imminutâ per vices trahuntur membra antè rigida & quaſi concuti videntur in hyſtericis mulieribus.

Concluditur dicti motûs cauſa eſſe plenitudo, nervorum principium replens ejuſque cavitatem diſtendens.

Hinc convulſio totius non proportionata materiæ:

Utramque autem ſive conquaſſationem identidem factam, ſive rigorem conſtantem diſtentionis à cauſâ implente illatæ duntaxat effectum eſſe ex eo confirmatur, quòd ſenſus tactus in hoc affectu prorſus deperiit, ut antè eſt inſinuatum: nam cum ſenſus prorſus ſint ſepulti, naturam non eſt probabile irritatam contractionem eam membrorum & concuſſionem moliri, ut excutiat noxium aliquid & moleſ-

Naturam ad pravam qualitatem excutiendam irri-

tatam, concussionem membrorum minime moliri,

tum. Etenim si movens ad movendum nisi ab appetitu vel salutare prosequendi, vel noxium fugiendi impellitur; appetitus autem prævio alterutrius sensu ducitur excitaturque, quî fieri potest, ut sensu omninò in Epilepsiâ sæpè primâ impressione saltem in medio paroxysmo ablato facultas movens intemperanter inordinatèque moveat membrum, ut excutiat quid molestum cujus sensus nullus præcedit?

Demonstrant: 1. Excretiones omnis generis. (Excipitur sudoris)

Certè id absurdissimum esse vel ex eo intelligere est quod per somnum excretiones omnis generis à naturali etiam facultate, nedum ab animali perfici solitæ sistuntur, ut experimento constat, si sudorem excipias, hic namque succedit non tam à facultate aliquâ animæ, quàm rarefactione & attenuatione materiæ motuque ejus extrorsum facto, scilicet à calore naturali separante heterogenea per poros cutis ejusdem vi caloris tum patentes.

2. Convulsio in hystericis sæpe diu permanens.

Quid quod convulsio in hystericis sæpè permanens est plures horas nec ullis interrupta motibus reciprocantibus sive in toto sive in parte ut in gutture? sæpe namque videre est urgente suffocatione contractos musculos laryngis diu manere rigidos (tumor sane colli conspicuus satis id arguit) & tamen nullis concuti reciprocantibus motibus.

3. Epilepsia, sive in Tetanum, sive in Apoplexiam, facilis lapsus.

Et sanè comprobat hanc propositionem facilis lapsus epilepsiæ sive in tetanum, *ut observavi in honesto cive Pontano Guerino*, sive in apoplexiam, *ut in pluribus observavi*, qui certè affectus plenitudinis materiæ, non pravæ alicujus qualitatis sunt effectus. Itaque illa in epilepsia conquassatio vibratioque membrorum identidem ex intervallis quasi rigorem interrumpens sequitur distentionem ex intervallis factam eamque majorem sive propter novum materiæ influxum, sive potiùs propter ebullitionem novam: quo sanè ea tamdiu cum rigore pertinaciter durat, quoad causa implens ferè attenuata sit & in spumam resoluta spontè diffluat, liberumque relinquat principium nervorum; quæ resolutio sive spontanea, sive à discutientibus illata prout procedit, ita accelerat paroxysmi solutio, hoc est membrorum intentorum relaxatio seu remissio, unaque quies seu cessatio vibra-

Conquassatio membrorum in Epilepsiâ sequitur distentionem:

Hujus duplex causa; & resolutio.

tionum concuſſionumque ex intervallis repetentium ; denique ſoporis ſolutio (certum eſt namque ab unâ eâdemque causâ & ſoporem excitari & motum animalem perverti) ſive ea primùm externa invadat ſenſoria, impleatque meatus è ſenſorio communi patentes in eadem ſenſoria, ſive potiùs invadat primùm quartum ventriculum ſeu principium ſpinalis medullæ, quo diſtento contractoque motus tàm variè depravatur, & mox aut propagata anteriùs impleat obſtruatque anteriores ventriculos, aut certè eos ſubſidere faciat vi contractionis, itaque ſpiritus animales exprimat aut potiùs intercludat, quibus averſis ſive expreſſis ſenſum omnem impediri neceſſum eſt.

Sensus tollitur ut plur. per ſubſidentiam ventricul. cerebri :

Utrùm autem per veram à propagatâ materiâ illatam obſtructionem ſenſum tollat, an per ſubſidentiam ventriculorum factam vi contractionis inſignis non facilè ſtatui poteſt : etſi probabilius dici poteſt per ſubſidentiam ut plurimum ſenſum tolli quoque, quia paſſim motus perverſio ſenſuum abolitionem præcedit, & ſenſuum læſio minor eſt, quàm depravatio motus, cùm etiam quædam hyſtericæ meminerint auditorum, & vociferationibus excitentur, & viſus ipſe tolli potius videatur in pleriſque ob convulſionem oculorum, quàm interceptum influxum ſpirituum : & certè ſi motus depravatur in hyſtericis causâ principium duntaxat nervorum occupante, & in eo ſubſiſtente, non autem ſubeunte altiùs, & invadente nervorum genus univerſum, veroſimile eſt ſenſus externos aboleri communi ſenſorio læſo & ſubſidente tantùm, non autem impletis cavis nervorum animalis ſpiritus canalium ; depravari namque motum causâ tantum deërrante & implente ſpatia interjecta duas inter membranas ex quibus nervi nervorumque principium contexitur, vel etiam quartum duntaxat ventriculum, nec totum percurrente & dilabente in nervoſum genus conjicere eſt tum ex facili reſolutione affectus, tum ex eo quòd paralyſis alias relinqueretur in toto nervoſo genere. Ut ut ſit autem parum intereſt ſenſuſne lædatur oppletis nervis per epigeneſin, ſeu propagationem materiæ à poſtico cerebro in anticum factam, an per ſub-

Niſi vis causæ & copia major ſit : tum nervi per epigeneſin opplentur.

ſidentiam ventriculorum, niſi quòd illo modo cauſæ vis copiaque major arguitur: quòd ſanè non diffitemur, quoties hyſterica ſymptomata ex ſe ſunt graviſſima & valde terrifica, ut in caſu propoſito, magna namque eſt varietas horum affectuum penes magnitudinem & gravitatem.

Differentia horum affectuum in quo conſiſtat?

Atqui cùm de origine hyſtericorum affectuum, & loco primario & per eſſentiam affecto ita liceat appoſitè ex naturâ & proprietatibus eorum philoſophari, tum verò cauſæ tot turbas moventis & cerebrum primario affectum tot motibus concutientis conditiones evidenter eluceſcunt ex earundem proprietatum conditione. Nam in primis quæcunque ſit materia quæ cerebrum vacuis alioqui diſtinctum ſpatiis, & ſinubus quibuſdam implet, implendoque ita diſtendit vehementer, ut ſecum trahat totum nervoſum genus, eam profectò materiam in primis molem corpoream tot ſinubus ſuperiorem, & ampliorem ac proinde longè latèque expanſam obtinere æquum eſt, ſive à naturâ, ſive beneficio novæ abullitionis ſeu rarefactionis eam comparare poſſit; quia verò eadem cauſa deſubitò & tantas turbas movet & ſedat, præcipiti quidem illud faciendo impulſu ab alio, vel motu ſpontaneo, aut certè ſubitâ ebullitione ſeu fervore; hoc autem celeri diſceſſu ſeu effluxu, aut ſaltem facili reſolutione ſeu diſſipatione, neceſsè eſt quoque illam materiam cerebrum percellentem ad molem illam latè effuſam ingenium mobile & tenuitatem ſingularem habere adjunctam.

Inquiſitio cauſæ materialis cavitates cerebri implentis;

Quæ mobilis atque ſingulariter tenuis evadat, neceſſum eſt.

Adhæc quoniam non ſolùm in hyſtericis cerebrum miſeris afficitur modis, ſed cordis etiam afflicti clara ſunt indicia, & in primis manifeſta quædam totius corporis perfrigeratio, ſeu algor interceptum caloris vitalis influxum conſequens, quæ interceptio cùm cauſam externam & evidentem non habeat ſive ſuffocantem ſpiritus, ſive diſſipantem, ſive extinguentem, ſive diſtributionem eorum per arterias impedientem, ea certè cauſa interna ſit neceſsè eſt, quæ ſpiritibus aliquo ex his modis perniciem inferat, aut certè cordis motum tollat ſive primariò, ſive ſecundariò per ablatam reſpirationem, ſive utroque. *Quoniam igitur*

In Hyſtericis non ſolùm cerebrum, verùm etiam cor miſerè affligitur:

quo tempore cerebrum concutitur, eodem & perfrigeratio illa persentitur toto corpore, verisimile est profecto eandem causam quæ cerebrum concutit atque stupefacit, una quoque cor atque spiritus affligere, itaque eam vel spiritui à naturâ omninò adversam esse, & deleteriam, vel certè natam aptam cor suo motu derepentè privare.

Enarrata causa utrique deleteria est.

Age autem quænam sit hæc materia partibus nobilibus adeò infensa, & num in capite aut corde tam evidenter afflictis primam generationem, certè collectionem accipiat, an aliunde irruat sedulò expendamus. [a] *Hippocrates & Galenus, aliique Medicinæ proceres*, cùm observassent in mulieribus universum corpus sanguine, aliàs utiliter prolis perficiendæ educandæque gratiâ ad uterum solito confluere, & citra conceptum superfluo, statis temporibus naturæ lege & salubriter per eundem repurgari; semen pariter in prima generationis fœtus lineamenta distinguendum circa uterum colligi, atque utroque aut alterutro minimè in generationem fœtus impenso, sed retento & segniter cunctante circa uterum, ut in viduis aut grandioribus puellis vitam castam agentibus, vel etiam sanguine refluente ac recurrente in vasa seu officinas unde primum fluxit, corpus quidem gravitatem, confractionem, inquietudinem, æstum, fastidium cibi, aut etiam malaciam, febrem lentam, sive albam, varios viscerum tumores, & cachexiam atque hydropem invadere atque conficere; animum autem gravem mœstitiam, socordiam, stuporem, milleque tædia macerare; & præterea comperissent eos affectus sedari ac quiescere sive fluentibus liberaliter mensibus, sive semine quomodocumque excreto: denique experti sæpius essent ab ictu: vel morsu venenatarum ferarum, ut scorpionis, phalangii & ejusmodi, similiterque ab aurâ malignâ ulcerum cujusvis partis naturalem corporis œconomiam everti, sibi persuaserunt cardialgiam difficilem respirationem, vel potiùs ἄπνοιαν, tremulum cordis motum, aut potiùs nul-

Inquiritur causa, & locus in quo ea primum generatur.

I. De priore.

Medicinæ procerum sententia proponitur.

a De morbis mulierum lib. 1. pp. & in libro 2. Aph. 233. De virginum morbis. Aph. 5.

lum, sensuumque stuporem, convulsiones refrigerationesque totius corporis, & alia ejus generis terrifica symptomata, quæ suffocatione hysterica correptis mulieribus derepentè accidunt & periodicè repetunt, ab iisdem succis sanguine scilicet menstruo, & semine, sed jam à morâ longiore in loculis mulieribus corruptelâ quadam fœdâque putredine ac naturæ infestâ conspurcatis (pro ingenio corporum calidorum humidorum, quæ loco calido humido detenta nec difflata facilè putrescunt) multoque halitu tetro, malignoque sursum effumante præcordia, & caput ferientibus succrescere. Quæ Magnorum Virorum de causis hystericorum affectuum sententia ad hæc usque tempora tantum obtinuit pondus, ut ab omnibus Medicorum Scholis recepta probataque uno consensu, nullo, quòd sciam, repugnante, hodie adhuc vigeat floreatque.

Hanc omnibus acceptam sententiam

Minimè tamen stare posse probatur:

Quo sanè mihi de tantorum Virorum auctoritate nihil pro modestiâ meâ detrahere meditanti, ex aliâ autem parte gravissima tum experimenta, tum argumenta quæ aliorsum trahant consideranti attentiùs, bonum factum videtur v. c. si hæc impræsentiarum vestri judicii facio, contendoque ut vel his sedulò & ex æquo pensitatis & excussis ignoscatis, si ab eorum pondere depressus me à communi sententiâ nonnihil dimoveri & pro libertate quæ Philosophos decet deflectere aliorsum patior, vel potius ut humaniter eos scrupulos ex animo meo pro vestrâ sapientiâ eximatis.

1. A sanguine menstruo,

Et quidem a. Ab hujus fluxu legitimo tempore.

Ergo ut à *Sanguine menstruo* exordiar, hypothesis certè proposita uno verbo à nobis facilè concludi posse videtur, si meminerimus toto illo anno, quo *Nobilissimam Virginem* primùm invasit detinuitque hystericus affectus adeo pertinaciter, ut vix respirandi locum frequentia symptomatum permitteret, tamen menses illi fluxisse legitimo tempore & modo, ac pro consuetudine, & postea semper, imo præter menses hæmorrhoïdes identidem & satis liberaliter. Quæ si vera sunt, ut sunt verissima, omnino sanguis menstruus extra culpam fuisse dicendus est, nec nisi temerè in eum regeri affectus hystericus potest? nam quod annotavit Clarissimus Medicus valetudini ejus præfectus instante

menstruo

menſtruo fluxu aliquando illam viſam ſibi hiſce ſymptomatis tametſi levioribus affici, moxque iiſdem fluentibus liberari, & auditum mihi nuper *idem contigiſſe multos annos cuidam pauperculæ Pontanæ, de quâ in hydrope uteri*, non arguitur inde neceſſariò ſanguinis in utero redundantiam his malis occaſionem dediſſe, ſed hoc unum, quo tempore ſcilicet univerſum corpus plenitudine ſanguinis laboravit, eodem etiam tempore prægnans fuiſſe caput plenitudine humoris ſive vaporis terrifica illa ſymptomata commovere ſoliti menſes, namque non fluunt niſi toto corpore à plethorâ gravato, cui caput quoque compati ſimulque opprimi eſt admodùm probabile, aut potiùs neceſſarium.

(Menſes quo tempore fluant)

Verum ad theſim aſcendamus. Enimverò ſi ſanguis ſuppreſſus circa uterum tot malorum eſt fomes, quî fit ut tot ſive puellulæ nondum ſubactâ ferre jugum cervice valentes, quibus antè abſolutum juſtum corporis incrementum ſanguis exuperare non poteſt, ſive ſenes & ſexagenariæ, quibus ſanguinis penuria ob effœtam naturam adeſt potiùs quàm ubertas, vivant nihilominus hiſce ſymptomatis, experientiâ teſte, obnoxiæ? quî fit contrà ut tot mulieres (ne mares commemorem, quibus eâ copiâ ſanguinem in vaſis turgere vidimus, ut ſponte eruperit ad libras circiter viginti, nullis tamen prægreſſis hujus generis ſymptomatis) quî fit (inquam) ut tot adultæ quibus tamen vel antè exactum vigeſimum quintum annum nondum menſes eruperant, eæque non à naturâ viragines, ſed ex earum genere, quas *Hippocrates* γυναικοτέρας vocat, & alioqui deſides ac cibis delicatis veſcentes, itaque plethorâ laborantes, multoque turgentes ſanguine, immunes tamen ab hiſce terrificis ſymptomatis vivant, ſimiliter quæcumque febre albâ & pulſatione arteriarum dorſo incumbentium affliguntur, quos affectus ſanguinis ex utero [a] palindrome ad viſcera medicorum omnium conſenſu parit, non experiantur tamen eadem ſymptomata?

b. A conſtitutione tum quarumdam puellularum, & vetularum, quæ hiſce ſymptomatis obnoxiæ ſunt:

Tum mulierum adultarum, quæ ab iis immunes vivunt.

Reſpondebis fortè in illis quidem ea ſoboleſcere capite primario affecto, cur non igitur & in omnibus? in his au-

Inſtantia.

a Humorum illapſus. Vid. Hipp. lib. 2. prædict. Aph. 60.

tem sanguinem eam nondum contraxisse cacoëthiam, quæ horrendis illis symptomatis excitandis par esse possit; itane verò? Sed amabò quæ corruptela major & deterior esse potest quàm illa quæ in pure ex sanguine genito inest, aut quæ in lochiis sive puerperarum purgamentis sanguinis menstrui tot menses in utero commorati? quæ denique in sanguine fœdior malignitas, quàm quæ in variolis febribusque aliis epidemiis & pestilentibus toto corpore latitans? atqui tamen mulieres synocho ab uteri phlegmone exorto, aut febre hecticâ, quæ empyemati ejusdem successerit detentæ, etsi raró convulsivis quibusdam motibus tentantur, & præsertim pauló antè mortem tamen epilepsiâ & hystericis affectibus prædictis minimè corripiuntur.

Solutio.

Et Autoris sententiæ per experientiam confirmatio.

OBS. *Memini equidem ante annos viginti honestam mulierem Elizabetham des-Bordes, uxorem panarii principalis, abscessum in rene sinistro per plures annos gestasse tam immanem, ut totam abdominis capacitatem impleret coæquaretque, sursum visceribus, ventriculo & intestinis revulsis & coarctatis in pectus ita ut nihil ferè cibi continere posset, & nihilominus illam ab affectibus hystericis affinibus immunem vixisse, cùm tamen halitus teter ex immani abscessu (pendebat enim libras quatuordecim) ceu baratro longè copiosior, quàm ab utero ratione viciniæ & magnitudinis tam prodigiosæ effumare vel in caput posset; cui similes sanè in aliis abscessus renum memorare possum febriculâ solâ & vomitu assiduo, minimè autem sævis illis symptomatis comitatos.*

Quot autem vidistis unà mecum empyemate thoracis obsessas ab iisdem symptomatis tamen prorsùs liberas lento contabuisse fato mulieres nedum viros, in quibus multa è pulmone putridæ expiratio mentem perturbans continenter caput feriret?

Quid puerperas? quid variolis febribusque epidemiis ac pestilentibus percussas recensere opus mulieres, in quibus insignis viget sanguinis corruptela & malignitas toto genere naturæ humanæ adversa? equidem etsi ex raptu sanguinis in caput puerperas mania divexat quandoque, & peste correptos phrenitis, ac motus quidam convulsivi appetente morte lacessere possunt, tamen epilepsia, affinesque hystericis affec-

tus non necessario eos reprehendunt, ut experientia docet.

Cæterùm quanquam raptus sanguinis ea possit parere mala, tamen non nisi injuriâ, si quid rectè sentio, id vitium tribui utero debet, *cùm revera uterus præstantissimo operi natus, generationi scilicet hominis, parùm prudenter, ne dicam iniquè malè vulgo audiat tanquam sentina sanguinis in toto excrementitii, quod officium uni pudoris sinui à natura est demandatum*; nam experimento plurium anatomicorum, *& nostro in puellæ quo tempore menses fluerent strangulatæ cadavere superioribus annis hic publicè dissecto, solus sinus pudoris observatus sanguine perfusus tinctusque menstruo, uterus autem prorsùs siccus & arctè connivens*; & certè parum probabile per angustam admodùm uteri cavitatem continendæ fabæ Ægyptiacæ imparem à jacente & dormiente muliere tantam vim sanguinis absque evidente corruptelâ aut nimiæ humectationis præter naturam sive uteri, sive orificii ejus interni conceptui aliàs præjudiciosæ periculo præterfluere, si modò tum aperitur orificium, aut periculo concretionis carnosæ & informis cujusdam substantiæ, quæ uteri cavum implendo obstruendoque innumera mala adferret, qualem concretionem & vidimus *in Nobilis Matronæ Anthoniæ le Feure, uxoris Amplissimi Viri D. de Malvoisin, Magistri libellorum supplicum, corpore similem parenchymati hepatis cavoque uteri adnatam, à partu postremi liberorum & æqualem fabæ Ægyptiacæ, sterilitatisque reliquâ ejus vitâ causam*, & qualem sanè puellæ reddunt sæpè sub finem menstruæ purgationis progenitam quippè ex sanguinis menstrui portione aliquâ, quæ moram traxerit in externis sinus pudoris cavitatibus, alioqui in calore, crassitie & soliditate carni hepatis prorsùs exquisitèque vel sensus visus judicio similem.

c. A præstantissimo uteri officio, cui is à naturâ destinatus est.

Observatio.

Observatio.

Postremò, quanquam in uteri cavo vasisque ejusdem fateamur sanguinem putrescere posse & fœdè corrumpi, tamen è tantulo sanguine quantum capere possit uteri cavum ex anatomiâ adeò angustum, vasaque ejus gracilia quoque admodùm, expirare tantam vaporis copiam, quæ universum nervorum principium suâ multitudine distendere

d. Ab exiguâ sanguinis quantitate in uteri angusto cavo & vasis ejus gracilibus contentâ.

& contorquere possit, videtur omninò esse ἀδύνατον. *Quæ sanè si certa sunt, ut sunt certissima, quàm parùm probabilibus conjecturis communis medicorum sententia tot tamque sæva capitis accidentia utero non probe sanguinem menstruum repurganti imputantium innitatur & firmetur vobis v. c. judicandum relinquo.*

Hoc tantòm addo coronidis loco hanc sententiam magno [a] Hippoc. incertam & ἀμφίδοξον fuisse; ita enim scribit: *menstrua non supprimi utile. Comitiales morbi ex iis fiunt arbitror*, addit enim οἶμαι (ait perdoctus interpres) quia ἀμφίδοξον.

II. A seminis copiâ circa uterum collectâ:

Age verò si *Semen* neque ea copia circa uterum colligi possit, ex quâ vapor capitis distentioni reliquum corpus concutienti par efferri possit, neque viæ occurrunt per quas liberè & in instanti caput impetere; neque porro eum ibi putorem sive fœtorem contrahere; qui spiritibus toto corpore vitalibus certam perniciem inferre queat, *quid opinionibus improbis criminamur alterum generationis nostræ principium*? quî enim amabò tantulum semen vastam adeo pectoris & capitis capacitatem vapore potest complere? aut per quas vias illuc pervenire & efferri? neque enim per nervos minimè patentes, aut certè exiguis oppidò poris hiantes, neque per venas aut arterias, quia subitum adeò influxum sanguis non permitteret; neque verò per spiracula partium internarum cùm diaphragma ex se densum interciperet; nec denique nisi successivè hæc symptomata ingruerent, unamque partem post aliam adorirentur, cùm tamen vel nictu oculi omnes simul & semel partes affligantur & percellantur.

Quæ exigua est.

Viæ per quas seminis vapor in caput pervadit, quo modo constitutæ?

Objectio I. desumpta, à veneficâ seminis qualitate.

Sed veneficâ dices potiùs qualitate semen quanquam paucum, quàm copiâ naturam irritat, vibratque corpus. Atqui cùm antea demonstratum sit depravatos eos corporis capitisque motus non ab irritatâ naturâ qualitate ullâ molestâ sed principio nervorum oppleto, distentoque & contracto in se, atque adeò secum reliquum nervosum genus

Ejus solutio;

a Coac. præn. Aph. 522. τὰ δὲ γυναικεῖα μὴ ἐπιστῆναι χρήσιμον. ἐπιληπτικὰ ἐκ τῶν τοιούτων, οἶμαι.

contrahente incursare, quorsum semine deleteria malignaque imputatur qualitas quæ horum affectuum causa non est?

Et ulterior comprobatio à Seminis substantiâ & hyparxi;

Et verò si seminis substantiam & hyparxin attentè consideremus, propensio sanè illa in veneficam naturam semini imputata vanitatis suspicione non carebit: quid enim est semen nisi sanguinis miscella utriusque tenuis & crassi invicem coalescentium ulteriore excocta elaboratione, dealbataque, & lentorem sive perfectiorem substantiæ modum delineationi membrorum spermaticorum magis accommodatum adepta? à quâ miscellâ si spiritalem substantiam secernamus; quæ venerii congressus tempore è principiis vitæ liberaliùs influens ei sese penitùs immiscet, subigitque & in spumam attollit, *unde Venus è spumâ maris oriunda à Poëtis perhibetur* (alio namque tempore quo anima generationem minimè intendit, haud ita affatim spiritus ad genitales partes incurrunt) crassamentum certè in semine reliquum suâ naturâ terrenum aqueum ex prædominio ex [a] *Aristotelis* doctrinâ ut cætera corpora terræ & aquæ communia, qualia sanguis & lac, à calore ambientis vehementi quidem uri, à mediocri autem exsiccari magis natum est quàm diffluere, & in tabum putridum colliquescere, quod experientia confirmare videtur, siquidem minimè à corpore excreto luti aut amyli instar concrescente lintea imbuta brevi serescunt, & lutulento crassamento sordent.

Et ab ejus in naturalibus conceptaculis conservatione.

Et sanè semen quia in corpore retentum è naturalibus vasis seu conceptaculis non exilit, sed in iis servatur tanquam thesaurus naturæ alter & sanguine ipso carior, quî putrescere in iis magis quàm sanguis possit non facilè video, præsertim cùm calidum in eo naturale sit altiùs insitum & vegetius: certum namque est quo quæque corpora calorem nativum ambientis calore superiorem habent, eò minùs esse putredini obnoxia, ut constat ex vinis hispanicis, aromatis & ejusmodi. Quod si à sanguine præ semine ad putredinem procliviori hysterica symptomata non prodire antè uberiùs est demonstratum, cur semini eadem imputemus justa ratio nulla prætexi potest.

a 4. Meteor.

Objectio. II. A frigiditate seminis fœminini.

Sed est semen in fœminis subfrigidum objicies, ideoque calor in illo nativus ac debilis commutari facilè potest cum exitiali frigore spiritui scilicet in nobis vitali prorsùs adverso infestoque? fateor equidem utplurimùm subfrigidum esse muliebre semen, quia à debiliore fœminarum calore minus coctum, cujus indicium quòd aqueum magis & fluxum, sed & in universum ita esse id verò nego, & lentor ejus reclamat coctionis scilicet exquisitæ index. Et esto, semen in fœminis propius sit lacti, quàm sanguini, lac tamen cùm grumescit in mammis adeò vicinis cordi, non tamen frigus illud deleterium comparat, aut unquam caput & cor gravibus illis symptomatis, motibusque depravatis lacessere visum est.

Ejus solutio.

Nam quæ ex totius corporis perfrigeratione arguitur conjectura deleteriæ adversæque humanæ naturæ in semine vis frigoris, ea certè nullius est momenti: perfrigeratio namque illa hystericis familiaris vel est catalepticum quoddam symptomata, sive horripilatio levis, & momentanea rigoris corporis comes atque ægris sensibilis, vel est insigne & evidens frigus in toto, Medico tangenti sensibile: Quia enim nervi revera sunt à naturâ frigidiores carnoso genere instrato, retracti certè in hystericis & convulsis si sensus adhuc aliquis viget, sensum cujusdam auræ frigidæ totum corpus prætercurrentis necessariò carnoso generi inducunt, concussioni illius corporis ex intervallis factæ æqualem in duratione. Quia ergo convulsionem membrorum nequaquam à semine invehi est demonstratum, perfrigerationem illam neque à semine imprimi est verosimile.

Frigiditas seminis non est causa perfrigerationis totius corporis;

Quod autem attinet ad veram corporis refrigerationem tangentibus etiam evidentem, & affectus alicujus præter naturam sive cordis, sive spirituum sobolem, quanquam ea in hypothesi locum non habeat; siquidem memini semper in paroxysmo corpus Nobilissimæ Virginis potiùs tepuisse quàm alguisse, & vultum rubore non pallore suffusum, tamen si thesis rationem habeamus, in universum demonstrabitur infrà hunc algorem non penuriam & ex-

Sed hanc consequitur distributio

haustum spirituum à quacumque causâ sequi, sed distributionem eorum impeditam per ἀσφυξίαν ablatum cordis motum sive corde primario malè affecto, sive secundario compatiente respirationis instrumentis læsis, sive utroque modo: nam revera pulsus respiratioque abolentur, aut pervertuntur in hystericis nervo sexti paris occupato ab eadem causâ, quæ principium nervorum occupat, ut infrà latiùs explicabitur. *Ratum igitur esto firmatumque rationibus è rei naturâ haustis in semine vim hystericorum affectuum efficientem inesse non posse.*

Spirituum impedita.

Quibus rationibus non inferiora argumenta experientia rerum magistra abundè nobis subministrat. Enimverò experientiæ fide multæ puellulæ vivunt hystericis tentatæ symptomatis ante duodecimum, decimum quintum, nedum decimum octavum ætatis annum, quo primùm anno benè temperatæ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ semen generare incipiunt præter experientiam ratione id indicante, siquidem antè decimum octavum ætatis annum incrementum corporis subripit omnem seminis materiam: contra autem adultæ raræ admodùm vivunt sive viduæ, sive moniales hystericis affectæ symptomatis, quanquam in iis ratione otii & vitæ delicatioris & plenioris non potest non semen succrescere, & vacuæ alioqui vivunt ab iis occasionibus ad excretionem ejus naturam sollicitantibus.

Sententia hæc affirmatur: 1. A puellulis hystericis symptomatis sæpè tentatis.

2. Ab adultis non conjugatis iisdem rarius obnoxiis.

Scilicet natura docta sint doctore sibi sufficiens est, & excrementa omnis generis utcumque superflua si maturè digerere nequit, certè expellit non minùs in fœminis quàm in maribus, & præsertim tempore quietis, quo anima nullis distracta objectis externis solet suum contemplari domicilium, (*ut loquitur* [a] *Hippocrates*) & primâ coctione perfectâ ad partes generationi dicatas spontè accurrere, cui cùm se comitem adjungat spiritus vitalis, hujus calore semen ebulliens & turgens naturam ad sui excretionem sol-

3. A naturâ, omnis generis superflua excrementa;

a Lib. de insomniis in pp. Ὁκόταν δὲ τὸ σῶμα ἡσυχάσῃ, ἡ ψυχὴ κινευμένη, καὶ ἐπεξέρπουσα τὰ μέρη τοῦ σώματος, διοικεῖ τὸν ἑαυτῆς οἶκον, &c. Quum autem corpus quiescit, anima in motu est, & corporis partes perreptans, domum suam gubernat.

& in specie semen turgens sponte expellente.

licitat, quam [a] ἐξονείρωσμον *Hippocrates* vocat. Nec verò hoc tantùm tempore semen excernitur à mulieribus, sed & interdiu quotiescumque vasa eo prægnantia sunt & distenta, utpotè cùm fluxum sit & aqueum, deponitur tanquam excrementum sine ullo acrimoniæ sensu etiam interdiu & per septenarios, aut tardiùs, idque spontè; quandoque enim non nisi exacto mense uno postmodùm excernunt & sæpiculè vel uno die, quod rescire facilè est à grandioribus natu, si modò non de spermate sed de fluore albo interrogentur, quanquam silentii in hac re amantes & pudoris plenæ: hic namque fluor albus est genuini spermatis excretio, ut ex substantiæ & exeundi modo conjectare licet.

4. A comparatione sexûs masculini cum fœmineo.

Quanquam autem sæpiùs retinetur vel per tres quatuorve hebdomadas, toto tamen eo tempore nullâ corporis gravitate, nullis fastidiis, nedum horrendis, quæ falsò utero imputantur symptomata, laborare eas experientia testatur. Et certè mirari subit si natura in sexu masculeo tam expeditè ab hoc sese liberat excremento, cur in fœmineo languescat prorsùs, cùm tamen illud magis sit fluxile, & ad excretionem proclive: quàm rari enim aut potiùs nulli in nostro sexu qui naturæ pigritiam in hoc accusent? testis citetur Sacer Ordo, qui potius nimiam naturæ in eo non amat diligentiam, sed ægrè fert quod in festorum dierum pervigiliis (ut & quoties immutatur constitutio serena in pluviosam) ἐξονείρωσμὸς illis ferè sit importunus; nimirum iis incœnatis toto quietis tempore natura solis partibus genitatibus incubat & invigilat.

Atqui si retentum in maribus semen hysterica dicta symptomata nunquam importare visum est, aut fando auditum, cur in mulieribus idem tantorum malorum auctor accusatur, cùm tamen & in genere marium semen sæpè frigidius & aquosius sit, & contrà in genere mulierum viragines, & quæ à naturâ calidæ ad ea symptomata sint propensiores, ne quis prætexat masculeum semen nativo calore esse muliebri superius, ideoque minus ad putredinem pronum?

a Pollutionem nocturnam; somnia venere aut in lib. de genitura. Aph. 4.

Postremò

Postremò, si ex adverso experientia docet plures in genere mulierum hystericis tentatas symptomatis antequam nuberent, eas nihilominus postquam nupsêre, & ex viri contubernio prolem susceperunt, eadem experiri accidentia vel in mediis virorum amplexibus, quàm justis de caussis hystericorum affectuum accusari semen possit, Medici viderint.

5 A mulieribus conjugatis.

At enim [a] *Galenus* observavit, objicies, hystericâ suffocatione viduam quandam, ab excreto spermate liberatam: sit ita sanè, an ex particulari exemplo effatum universale pronunciari debet? an non judicium de solutionis morborum causa [b] *Hippocratis decreto est difficile*? quid si enim potiùs spontè, aut aliam ob causam discussâ morbificâ materiâ; quæ causa *Galenum* latuerit, solutus fuit affectus.

Objectio, & ejus solutio.

Quid si, quod credibile est, universim omnibus epilepticis cujuscunque sexûs & vel in adolescentiâ familiaris est, involuntaria quædam excretio seminis, aut affinis certè cujusdam substantiæ (quâ scilicet secundùm naturam genitâ uretra solet muniri contra urinæ acrimoniam) imo etiam excretio urinæ, & fecum sive per insignem musculorum abdominis transversorum convulsionem, ut volunt viri docti, sive potius, ut ego censeo, per vehementem testium & vasorum ejaculatoriorum, vesicæque & intestinorum contractionem, quàm membranosi generis convulsio inferat, nam haud dubium nervoso generi compati membranosum genus: convulsis itaque compressisque vi morbi conceptaculis seminis in epilepticis, quibus caput præsertim per idiopathiam afficitur, illud eliditur atque exprimitur. *Quò sanè quàm leve sit argumentum quo uno communis medicorum sententia semini hysterica symptomata accepta referentium firmatur, quantumque deprimatur ab illis, quæ contra suadent è rerum naturâ experientiaque hausta, si ex adverso justâ rationis lance utraque expendantur nemo non videt, ut mihi non exigua spes affulgeat, facilè condonatum*

Excretionis seminis in Epilepticis causa.

a In libro de loc. aff.

b In lib. Aph. Sect. 1. Aph. 1, ἡ κρίσις χαλεπή.

iri ab æquis rerum æstimatoribus, si ab eorum pondere inductus castra Asclepiadarum omnium transfugæ instar deserere cogor, & aliorsum me rapi patior.

II. De posteriore.

Sed age probabilioremne putamus eorum sententiam, *qui caput quidem agnoscunt tot malorum fautorem, sed per consensum sive ventriculi, sive hypochondriorum, sive membri cujuscumque laborare statuunt?* Atqui sanè symptomatum contumacia, quæ fidem omnem superare videtur, facilè convincit hos affectus affecti per idiopathiam, non per consensum capitis esse, si vera est regula quæ affectus idiopatichos ab iis qui per sympathiam distinguit fugace ingenio & mobili, non pervicace & nimium constante.

Eorum sententia, qui caput per consensum subjectorum membrorum laborare statuunt, refutatur:

Et asseritur; 1. Tanta symptomata ventriculum affectum excitare non posse.

Quòd si speciatim quantam vim ventriculus habeat in suis incommodis capiti communicandis serio pensitamus, quanquam ejus stomachus nervosus est admodùm, & caput vertigine perturbare potest, tamen ipse vel singultibus lancinatus & convulsus sive ob vulnus proprium, sive humore aliquo maligno per febres cacoëthes appetitus, nunquam ita caput convellere, totumque nervosum genus cernitur, ut corpus rigidum inflexibileque reddat.

Observatio.

Memorabili sanè & propè monstruoso abscessu duas inter ventriculi tunicas latente non ita pridem honesta Mulier, vidua Chavotii civis & Pharmacopæi Pontani contabuit, & tamen toto anno quo morbus eam lento fato confecit, nullus capitis ad societatem mali adducti affectus præter naturam sive motus depravatus, sive alius index fuit.

Jam verò tametsi splen aliquod *Nobiliss. Virgini* negotium exhibuerit antè annum quartum, & affectus hypochondriaci signa aliqua sese prodiderint, tamen & evidens tum causa ejus fuit prægressa, scilicet animi ingens ægritudo ob incursantia morosa negotia, & usus Hippocratici vini languori corporis levando longo tempore continuatus potuit augere intemperiem visceris: & parum consideratè ab hoc affectu seu intemperie lienis, cujus clara indicia tantummodò quartum antè annum apparuêre, affectus qui antè viginti annos exercuerit, primordia repeti possunt.

Neque 2. splenis morbos & affectionem hypochondriacam caput adeò perturbare.

In universum autem quanquam fortassè ab hypochondrio sinistro per epigenesin caput tentari potest, tamen ab hac causâ sensum internum sive mentem potiùs perverti, quàm animalem motum experientia testatur: quàm raros enim videas hypochondriacos aut quartanâ laborantes, & omninò splenicos in epilepticos evadere? imò potiùs [a] *Hippocratis observatione, quartana superveniens epilepsiæ in bonis ægri rebus est habenda & salutaris.*

Ac tametsi non ierim inficias affectum hypochondriacum degenerare in epilepticum posse & vicissim, & sæpè à me observatum est doloribus ventris succedere epilepsiam, lethargum & similes soporosos capitis affectus per materiæ metastasim, eos tamen non sine febre prægressâ multò antè & sæpè repetente, ac tandem symptomaticè judicatâ commutatâque cum affectibus capitis evenire experientia demonstrat. Scilicet serosa in corpore colluvies vi febris ebulliens sponte suâ in caput rapta ejusmodi turbas movet, sed hi dolores nihil sanè commune habent cum affectibus hypochondriacis febris expertibus, quâ etiam febre symptomata hysterica minimè sunt stipata.

Dubiorum quorundam solutio:

Et certè si verè de his affectibus capitis impuritati viscerum succedentibus philosophamur, inde non mediocre lumen est acceptura nostra de verâ causâ hystericorum affectuum sententia mox explicanda, si prius unum aut alterum quoddam dubium non levis momenti excutimus ac enucleamus. Etenim experientia docet & ab utero sæpè depravati motus indicia primùm longè antè graviora symptomata exhiberi, atque adeò sæpè citra eadem solum uterum moveri perperam; sed & experimento gravium Medicorum constat epilepsiam fieri capite per consensum partium externarum, sive manus, sive cruris, ut non mirum esse debeat epileptica symptomata, de quibus agitur, sub-

Quorum 1. Pendet ab uteri motibus depravatis.

2. Ab epilepsiâ per consensum partium externarum excitatâ.

a In Lib. Aph. Sect. 5. Aph. 70. Οἱ ὑπὸ τεταρταίων ἁλισκόμενοι, ὑπὸ σπασμοῦ οὐ πάνυ τι ἁλίσκονται. ἢν δὲ ἁλίσκονται πρότερον, εἶτα ἐπιγίνηται τεταρταῖος, παύονται. Qui à quartanis corripiuntur, non ita valde à convulsionibus corripiantur. Si verò prius corripiantur, & quartana insuper accedat, cessant.

oriri capite per consensum uteri, ventriculi, lienis aut aliorum viscerum laborante. *Hollerius* complura eorum narrat exempla, quibus antè totius corporis casum & concussionem humeri articulus, brachium, sura, digitus in manu unus vel plures, aut pars aliqua in pectore cum auræ veluti cujusdam ascendentis sensu convellerentur guttâ crampâ, aut tremerent.

Paroxysmum epilepticum particularis alicujus membri convulsio præcedit.

Equidem tametsi ultro fatear appetente paroxysmo epileptico convulsionem particularem alicujus membri sive digiti, sive brachii universalem illam, quæ capitis in se contractionem sequitur, ante capere latentem quandoque ob causam, nedum ob vulnus feræ venenatæ, *tamen cùm illis in partibus nullum insignis putredinis signum se prodat, & revera Hollerius non affirmet eas partes, unde primùm convulsio inciperet, vitio aliquo seu affectu præter naturam laborasse, cur ab iis partibus integris & sanis lædi caput censebimus? ac non potiùs contrà capitis contractioni incipienti aliquod membrum v. g. digitum prius compati, quàm totum in consensum trahi; eamque particularem contractionem sentiri antè universalem ab ipsis ægris, quia sensus in iis nondum sunt sepulti?*

Cujus causa redditur.

Nimirum facile evenire potest, ut oppletio distentiove partis capitis posticæ, quæ est motus animalis principium, ut demonstratum est à nobis in physicis, antevertat repletionem anteriorum cerebri ventriculorum, in quibus sensus communis viget? aut etiam contingere potest, ut distentio posticæ partis capitis dum adhuc est in fieri, nondum perfectam subsidentiam sinuum anteriorum inferat, ita ut convulsio alicujus possit incipere ante sopitos omnino sensus: quin etiam oppletio seu distentio posticæ partis capitis non semper æqualiter fit secundùm totam, sed modò dextræ aut sinistræ partes, modo posticæ aut anticæ priùs distenduntur contrahunturque cæteris, quod ex se est evidens; quò sanè necesse est nervos diversis his partibus appensos modò hos, modò illos primum convelli, ac proinde membra iis respondentia, quàm totum principium, atque adeò universum corpus. Sed & cum interea dum cerebrum magis corrugatur in unâ, quàm in alterâ parte, tum

ventriculi anteriores nondum adhuc subsidunt, inde evenit certè convulsionem particularem priùs sentiri, quàm & totum corpus convellatur & sopor obruat: *atque illa sanè particularis membri convulsio est prodromos affectus universalis jamjam instantis, & ferè omnibus epilepticis est familiaris adeò ut non desubitò cadant, sed passim præmoneantur ab aliquâ particulari convulsione, vigentibus adhuc sensibus, quod ex iis facilè est rescire. Hippocrates* sanè hanc doctrinam insinuat satis, cùm inter signa prodroma jamjam instantis paroxysmi epilepsiæ disertè nominat dolorem aut convulsionem sive humeri sive colli sive dorsi: [a] *Epilepticis urinæ tenues & crudæ præter consuetudinem sine repletione epilepsiam denunciant, cùm alias tum in humerum, collum vel dorsum dolor aut convulsio incidat vel torpor invadat corpus, aut insomnium turbulentum videatur.* Quam enim appositè ad nostram sententiam: quis autem non ridebit eum qui suspicabitur *Hippocratem* epilepsiæ fomitem in humero cum collo credidisse, cùm tamen dolor præcedat ejus observatione paroxysmum epilepticum?

Hippocratis doctrina dicta affirmat.

Quid autem sensus ille veluti auræ ascendentis à parte convulsâ versus caput, an non est ascensus causæ morbificæ cerebrum invadentis concutientisque & per ejus contractionem reliquum corpus percellentis? minime sanè, cùm nullus præter naturam affectus revera partim primò convulsam detineat, ut integritas actionum omnium antè & post paroxysmum constans evidenter docet. Est igitur auræ frigidæ sensus potiùs nervi ipsius concussi sensus? nam quia minùs calidum corpus respectu calidioris sensum frigidi infert, nervus certè identidem contractus seu contremiscens & concussus, quia minùs calidus carnoso genere subjecto auræ veluti frigidæ præterlabentis speciem sensumque eidem infert.

Sensus auræ ascendentis à parte convulsâ non est ascensus causæ morbificæ.

Verùm quî fit, quæret aliquis, ut convulsionis sensus

a Coac. præn. Aph. 599. Ἐπιληπτικοῖς οὖρα λεπτὰ καὶ ἄπεπτα παρὰ τὸ ἔθος ἄνευ πλησμονῆς, ἐπίληψιν σημαίνει, ἄλλως τε κ᾽ἢν τις ἐς ἀκρώμιον ἢ τράχηλον, ἢ μετάφρενον πόνος ἢ σπασμὸς ἐμπεπτώκῃ, ἢ νάρκη περιγίνηται τοῦ σώματος, ἢ ταραχῶδες ἐνύπνιον ἑωράκῃ.

Convulsionis sensus cur ab extremis corporis partibus incipiat?

ab ægro incipiat ab extremis partibus corporis sive externis ut digitis in manu aut pede, sive internis vesicâ scilicet, aut utero in mulieribus? credibile est profectò id evenire, quia cùm per contractionem nervi pars cui hic inseritur, necessariò divellatur: non item mediæ partes, quas nervus prætercurrit, quibusque nullâ ratione alligatur, & annectitur, sit autem pars cui inseritur nervus, exquisiti sensus atque magnitudinem nervi extremitate majorem obtineat, indeque divulsio à nervo facta in parte, cui extremitas nervi inseritur & colligatur arctè, majorem sui exhibeat sensum & cum dolore ferè conjuncta sit, quàm aut nervi ipsius contractio aut partes mediæ quæ ferè sunt liberæ solutæ, & propterea à nervo minimè contrahuntur, itaque divulsio sive membranæ, sive carnis à contracto nervo per vim facta non potest non esse cum sensu tristi, quia scilicet ab extremitate nervi inserti & adhærescentis divellitur maximè, & sola & aliàs acrioris est sensus, quippè quæ sana est & integra.

Illustratio desumpta ab aliis partibus male affectis.

Hæc doctrina sanè lucem eximiam capit cùm ex stranguriâ, quæ sequitur lapidem in vesicâ morantem, tum ex dolore ad jugulum, qui pleuritidi aut hepatitidi comes adjungitur: cur enim lapis in vesica contentus longe disjunctæ glandi uretræ pruritum tantùm inurit, nisi quia lapis distendens collum vesicæ ductum seu canalem quoque contrahit violenter, unàque glandem ipsam, cujus acriori sensu vigentis divulsio majore cum dolore conjuncta unà ferè sentitur, obscuratque totius canalis contractionis sensum minorem? cur pariter, si in pleuritide ad claviculam materia morbifica non pervenit, dolor tamen in eâ persentitur major quàm in mediis pleuræ partibus distentis non minus, nisi quia membrana obsessa suâ extremitate divellit partes sanas sibi alligatas? si igitur in his casibus partes minimè affectæ, & à materiâ morbificâ non occupatæ dolent quia contractæ, quid mirum principio nervorum contracto convelli & affligi partes finibus nervorum connexas? atque si justâ de causâ glans penis in priore casu, jugulum in posteriore extra culpam esse creditur, nec doloris harum

partium ratio providentiaque habetur ulla, cur in epilepsiâ digitus alioqui sanus capital censebitur, aut uterus vel vesica, quas partes alioqui ex se sanas & inculpatas necesse est convulso uno, aut aliquibus principiis sexti paris convelli, cùm alioqui hoc par extremis suis propaginibus inseratur & insumatur in uterum & vesicam, scilicet ultimum locum in abdominis capacitate tenentes.

Hinc profectò evenit illo affecto hasce partes antè alias præcipuè, & omnium frequentissimè convelli, cujus eventus causæ ignorationem verosimile est Medicos in hunc errorem hactenus induxisse, ut crederent ab uno utero in mulieribus hysterica omnia primùm prodire; quòd scilicet viderent corporis concussionem, quæ non nisi malè affecto capite suboriri potest, ab utero frequentissimè incipere, & uterum aliàs semper cum cæteris partibus internis convelli, & verò sæpè eum solum depravatè moveri, cùm tamen ratione situs & insertionis extremitatis nervi sexti paris utero, uteri convulsio convulsionem illius tanquam principii & non è contra necessariò consequatur.

Cur corporis concussionem uteri convulsio frequentissimè antevertat?

Præterquam quod utero etiam adest causa alia frequentissimæ convulsionis, insertio scilicet propaginum nervorum lumbarium sive ossis sacri, quibus malè affectis & contractis necesse est uterum quoque συμπάσχειν: quanquam revera hic nullam in se contineat pravæ affectionis causam.

Summam igitur faciamus, cùm nullus adeò sit in Medecinâ rudis, qui ubi audierit epilepticum fortè de unius digiti minimi e. g. dolore quiritantem, extemplòque eum humi procumbentem, oraque, vultum & brachia contorquentem viderit; ex aliâ autem parte fuerit certus neque à scorpione, phalangio, aliâve id genus ferâ manum demorsam, neque ullius præterea affectus præter naturam manum obsidentis suspicionem habere potuerit, inducere possit in animum digitum sponte convelli, & ex se, ejusque vi convulsionis caput & cum capite universum percelli corpus; de convulsionibus autem partium internarum particularibus universalium convulsionum prodromis idem

Brevis dictorum repetitio;

judicium sit, atque de convulsionibus externorum membrorum, cui sanæ mentis insultus epilepticus singultum ventriculi, murmur & dolorem hypochondrii propè in instanti consequens videbitur ventriculo, aut spleni ex se sanis, & nullum morbi fomitem complexis imputandus: *itaque concludamus, tot tantorumque symptomatum, quæ falsò hysterica creduntur, parùm justis de causis uterum, ventriculum, aut aliud ex visceribus accusari, sed eorum omnium unum caput esse parentem, idque non per sympathiam, sed per idiopathiam affectum malè & perculsum eos motus universum corpus concutientes ciere.*

Et conclusio, eorum symptomatum, quæ falsò hysterica creduntur, solum caput parentem esse per idiopathiam.

At enim verò si penes unicum caput est noxa, *quæ tandem in capite materia collecta hos tumultus excitat?* ex anatomiâ constat in capitis vasis duplicem contineri sanguinem, eumque sero plurimo perfusum, illapsum scilicet sensim & continenter è visceribus; præter autem mucosum quiddam ex reliquiis coctionis cerebri nullum aliud corpus fluxum superesse: ex his autem corporibus fluxis certum est ex naturæ instituto sanguinem quidem utrumque alibilem in nutritionem cerebri partiumque ejus continentium cedere, serum autem reliquum suo munere vehiculi sanguinis perfunctum, è vasorum oscillis exiliens in spatia membranarum inania sensim diffundi longè latèque circa basin præsertim capitis, atque hinc per meatus quosdam in calvariâ insculptos deërrare atque gliscere sive in nares, sive in palatum & os, sive etiam per quartum foramen occipitis demonstratum est in physiologia, & non sine fructu, scilicet colluendis, humectandisque variis instrumentis in corpore, quæ irrotatione perpetuâ egent tanquam siccitatis ab assiduis motibus iis imminentis, & alioqui usibus futuræ præjudiciosæ remedio, ut sunt ea, quæ gustui, voci, respirationi, apprehensioni, incessui suam navant operam: hoc porrò serum in capite sæpè redundare experientia docet obstructis scilicet viis depluvio & exitui ejus à naturâ dicatis, & præsertim sanguine plus satis seroso existente in habitu corporis atrabilescente.

Causa continens inquiritur.

Duplex in vasis capitis continetur sanguis, sero plurimo perfusus, qui in nutritionem cerebri cedit.

Serum è vasis exiliens in subjectas partes gliscit.

Idem quoque sæpè obstructis undique viis in capite redundat.

Non me equidem latet hujus seri in capite redundantiam

ex

ex communi medicorum ſenſu in vapores à naturâ aqueos referri paſſim, qui vapores ex communis alimenti officinis perpetuo ſurſum elati mox à contactu cranii frigidi, imò cerebri remiſſo, qui extulerat calore vernaculo, pariterque denſitate cranii coacti ſpontè ad nativum aquæ ingenium cùm redeant, colluviem ſeroſam tandem lapſu temporis non mediocrem in capite relinquunt & cumulant: ſed quia incertum habeo iſtine vapores calore capitis prorſus reſolvantur ac digerantur potiùs, in calidis præſertim corporibus hyſtericis affectibus magis obnoxiis, quàm reſtitent & colligantur, in eam propendeo ſententiam, ut credam, *potius caput plenitudine ſeroſâ ſcatere ex ſero ſanguinis vehiculo è vaſis diffluente delapſoque in cavitates capitis inanes eo, quem explicuimus modum.*

Cujus redundantiæ cauſa non ſunt vapores aquei ex inferioribus in caput ſublati.

Utrum igitur ſanguis ſive tenuis, ſive craſſus, an ſerum potiùs purum, liquidum, & aqueum prorſus in capite ſtagnans hyſtericorum ſymptomatum & omninò epilepſiæ cauſa ſtatuenda? equidem ſi hinc affectuum hyſtericorum naturam & proprietates, occaſioneſque & cætera antè inſinuata, illinc deductas ex iiſdem rebus materiæ ſeu fomitis tot malorum conditiones in memoriam revocamus, reperiemus profectò, *ſanguinem quidem ab illis longè alienum eſſe, rerum autem contrà hiſce conditionibus à naturâ eſſe inſtructiſſimum omninò.*

Aſſeritur continentem horum affect. cauſam eſſe illud ipſum ſerum in capite redundans.

Principio namque conſtat ſanguinem utrumque tanquam optatiſſimum & clariſſimum naturæ theſaurum quàm accuratiſſimè ſemper ſuis in vaſis tanquam loco naturali à naturâ retineri ac cuſtodiri, nec ex iis unquam ſpontè, ſed vi duntaxat exilire atque erumpere; & ſi fortè exiliat, ut cum veluti raptu quodam è toto fertur & impetit caput, itaque extruſus, è vaſis principium nervorum inſilit ibique cunctatur, tum illum neceſſariò putreſcere, aut concreſcere. Atqui ſanguis alterutro ex his modis præter naturam affectus, etſi affinia ſymptomata hyſtericis inferre poteſt, tamen non eadem prorſus, ſed catalepſin potiùs, apoplexiam aut delirium, concreſcens ſcilicet catalepſin vel apoplexiam; putreſcens autem delirium, minimè verò convul-

Nequaquam autem ſanguinem.

ſiones fugaces, quæque brevibus ex intervallis quieſcant & repetant, quippè cùm ſanguis concreſcens quidem aut etiam putreſcens, ob craſſitiem innatam minimè deſubitò reſolvi, aut loco dimoveri ſit facilis, putreſcens autem ſpeciatim febrem neceſſariò invehat.

Neque lentum cerebri mucum.

Atque ob eandem ſanè craſſitiem lentus ille mucus cerebri minimè poteſt cenſeri hyſtericorum affectuum auctor, cùm viſcidus craſſuſque à naturâ non poſſit varias brevibus ex intervallis ſubire mutationes, atque huc illuc moveri, multòque minus reſolvi, ſed potiùs magis magiſque incraſſari, & in lutulentum pulverem faceſſere: cùm præterea veroſimile ſit illum à ſero depluente & præter cerebrum labente dilui atque detergeri, (ratione cujus permixtionis ſerum lentorem quemdam contrahit) ut non eâ unquam copiâ congeri mucus poſſit, quæ tantam diſtentionem inferat, quanta ad ſymptomata hyſterica importanda deſideratur: neque verò mucoſum excrementum ſpumeſcere, à prædominio ſcilicet terrenum non aqueum, dici poteſt; & ſi ſpumeſcens excerni conſpicitur, non ipſe eſt mucus, ſed ipſum ſerum purum putumque quo diluitur, quodque quia à naturâ, ut aqua omnis, facilè concepto calore alieno rareſcit ſpumeſcitque, itaque mucoſum excrementum non debet dici auctor hyſtericorum affectuum, cùm rarefactio illi non conveniat, ut brevem & fugacem paroxyſmum ciere dici poſſit; quicquid namque ſpumeſcit, actu & à prædominio humidum ſit neceſſe eſt.

Nova Autoris opinio ſeq. arg. Probatur. 1. Argum. ſuppeditat, ſeri inter membranarum cerebri ſpatia facilis collectio.

Quòd ſi ex adverſo reputemus, ſerum naturæ ſpontè confeſtim, atque ſuum vehiculi ſanguinis uſum expleverit, è vaſis diffluere in ſpatia membranas cerebri interjecta (nam neque in nutritionem impenditur, ſiquidem aqua non nutrit, neque ei relegendi iter ſive remeandi in vaſa unde fluxit poteſtas ab appellente continenter ſanguine conceditur) ſpatia, inquam, membranarum vacua ob alternantes cerebri motus, ibi porro reſidens ob denſitatem cranii locique teporem non utique prorſus reſolvi, ſed cunctari, & per effluxum ejus è vaſis continuum ſenſim congeri & colligi, ſi eos præſertim offendat meatus obtu-

ratos, qui ſenſibili ejus excretioni inſerviunt, *habemus ſanè neceſſarias & evidentes* συναθρισμȣ̃ *ſive collectionis ſeri in capite cauſas.*

Ad hæc ſi ſerum & aqua eo eſt ingenio ut redundans ubicumque facile huc illuc moveri & exundare, aut etiam effervescere & ebullire ab alieno calore & ebulliens brevi tandem reſolvi, tenueſque in auras poſſit abire mirabimur ſerum in capite ſuperfluum, & redundans ab his cauſis, & quomodocumque impulſum, aut etiam fervens ſpontaneo & præcipiti lapſu in obvia quæque vacua ſive principium nervorum, ſive ſextum ſeptimumque paria illi principio ferè contigua, ſive in ambo ſimul cum impetu ferri, eaque implere, & impleta diſtendere, atque per vim contrahere, contractiſque iis univerſum corpus variis concutere motibus præter naturam, imò verò ſenſus ipſos in conſenſum trahere?

2. Motus; & 3. Ebullitio atque effervescentia.

Scilicet cùm ſerum invadat poſticum & infernum caput modò majore, modò minore cum impetu & copiâ, hinc contractio cerebri modò in ſe tanta eſt ut etiam ad ſenſoria quatuor externa anterius ſedentia convulſio perveniat, unde eos ſenſus ſopor altus detinet; modò & primùm antè reliquos ad ſolos oculos pervenit, utpote extremos, unde ſæpè caligo vel horam unam præcurrit paroxyſmum ſervato auditu, atque etiam odoratu, guſtuque, ut probabiliter conjici poteſt ex eo quòd quædam hyſtericæ excitantur facilè odoramentis tetris atque acutis, aut admotis palato acribus, aut amaris medicamentis: in his ſcilicet caſibus non tam vehemens eſt corrugatio cerebri, ut nervos ſenſuum eorum & præſertim aurium convellat.

Unde apparet: ſero Poſticum & infernum caput invadente, ſenſus aboleri,

Jam cùm idem ſerum impetat modò totum principium nervorum cum ſexto ſeptimoque paribus, modò ſeorſim illud vel hæc duntaxat, hinc nunc corpus univerſum concutitur, modò ſolùm partes externæ, modò internæ, & in primo caſu ſumma ſunt omnia ſymptomata unà cum totius corporis algore, ſiquidem ſexto pari ſeptimoque occupatis & diſtentis neceſſe eſt omnia interna membra, ad quæ hæc propagantur, laryngem ſcilicet, pulmonem, cor, dia-

Idem, ſi totum principium nervorum impetat, univerſum corpus concuti:

phragma, ventriculum, intestinaque cum utero & vesicâ convelli, itaque munera vitæ præcipua quodammodo cessare, & corpus universum quasi emortuum jacere.

Si principium sexti, septimique paris; partes internas solas:

Nam propagine sexti septimique (hæc paria enim ab anatomicis confunduntur) quæ cordi inseritur contractâ convulsâque necesse est cor ipsum rigescere, omnique motu privari, itaque spirituum in corpus universum influxum intercipi, ac proinde vitæ usum subsistere sive intermittere, & corpus algescere: variæ namque sunt origines seu capita horum parium, quæ origines licet coëant, diversis tamen quæque partibus inseruntur. Atque hinc fit ut variæ partes afficiantur & vibrentur duntaxat cæteris integritatem servantibus, scilicet modò musculi laryngis, modò diaphragma, modò & frequentissimè uterus & vesica, utpotè partes in quibus extremitates horum nervorum terminantur.

Si principium spinalis medullæ; partes externas, & quasdam etiam internas.

Jam si principium spinalis medullæ à sero cum impetu impetitur, necessariò certè externi artus convelluntur; sed & quia paria extrema quatuor cervicis necnon lumbares & sacri ossis nervi introrsum etiam quasdam emittunt propagines, è cervice quidem exorti in laryngem & diaphragma, lumbares autem & sacri in uterum, atque hæc propagines coëunt, sive potiùs colligantur cum quibusdam propaginibus sexti septimique parium, inde cum externis partibus unà quoque convelluntur larynx, diaphragma & uterus. Quò sanè in plerisque mulieribus hystericis hæ partes ferè semper & frequentissimè, & sæpè solæ convelluntur, sive contractis primò propriis medullæ spinalis propaginibus, sive pertractis potiùs per consensum propaginibus sexti paris in illas partes tendentibus, utpotè quæ propagines invicem miscentur ac colligantur.

Horatii Eugenii opinio refutatur:

Ut longè aliena sit ab experientiâ quotidianâ *Clarissimi Viri Horatii Eugenii* opinio statuentis in hystericis inanem esse duntaxat suffocationis metum, & læsæ mentis vitium esse potiùs, quàm verum strangulationis sensum non enim dubium est verum esse ejusmodi & non imaginarium sensum suffocationis in omnibus, cùm, an-

notatione [a] Hippocratis, *faucium dolores, sine tumores suffocantes, siquidem à capitis dolore ortum habent, convulsionem accersant*, & in plerisque vel collum ipsum intumescat judicio sensus astantium; & cùm præterea revulsio uteri sensim per contractionem nervorum facta, quam nos ultrò fatemur, & sensu globuli deprehendimus, necessariò per diaphragmatis compressionem inferat suffocationis sensum.

De affect. hyst. ut & sequ.

& Autoris sententia experientiâ confirmatur.

OBS. XXVI. *Hîc obiter non importuna erit brevis narratio affectûs hysterici, qui à sex annis generosam mulierem in vico primum à Ponte lapidem habitantem & nuper circa mensis Augusti initium imminentibus duabus procellosis tempestatibus graviter semel & iterum afflixit, quæ certissimam modò dictis de suffocatione fidem astruit. Illa igitur primùm gravissimo & trium dierum occipitis dolore premitur, tum desubitò insigne frigus genam utramque stringit, & simul costæ inferiores, atque utrumque hypochondrium sibi divelli videntur, mox extortis aliquot suspiriis fauces præcluduntur, voxque omninò surripitur, integris tamen auditu & visu, certè oculi prorsus stant inconniventes, quanquam visorum & auditorum non nisi levem admodum memoriam jam suî compos habeat: tum verò jugulum inflatur & excrescit in eum tumorem qui menti marginibus exstet, certè adæquet ex astantium relatione, & miram duritiem atque renitentiam eorum tactui præ se ferat: denique non ita post sopor irrepit, isque per tres duasque horas ineluctabilis; quo postremo sensim solvente rigor quoque ille colli sensim quoque exsolvi laxarique à domesticis percipitur, & tumor omnis facessere, sed tamen sensum superesse doloris imum pectus opprimentis ægra ipsa testatur. Ad hæc convulsionis juguli tumor ejusdem index & suffocationis hystericæ comes non solùm fide & ex relatu astantium, sed sensu etiam ægrarum mulierum & nostro confirmari potest.*

OBS XXVII. *Observavi nuper in illustri & ingenii facundiæque laude commendabili muliere, cùm suffocaretur imminente tempestate, quæ circa primam lunæ quadram Julii mensis Anni præsentis decimi septimi supra sexcentesimum con-*

a Coac. præn. Aph. 262. τὰ ἐν φάρυγγι ἰσχνῷ ἀλγήματα πνιγώδεα, ἐπὶ κεφαλῆς ἀλγηδόνος ὁρμώμενα, σπασμώδεα.

tigit, genam ſiniſtram præſertim unaque colli ſiniſtram partem manifeſtum in tumorem tolli, quem tumorem ſeſe perſentire nobilis mulier mihi ultrò eſt confeſſa, quippe qui pertineret ad muſculum maſtoideum rigore comprehenſum. Nam ſenſus non prorſus in ea labefactantur durante paroxyſmo, & aliàs brevi admodum & fugace: ſed ad inſtitutum redeamus.

Sexti ſeptimique parium nervorum incolumitatis neceſſitas.

Magnum eſt profectò in nervorum ſexti ſeptimique parium incolumitate ad tuendam animantium vitam momentum, cujus ſi variam propagationem & cum nervis ſpinalibus connexionem *Galenus (neque enim eam ignoravit)* ſeriò & penſitatè attendiſſet, in horum primariam diſtentionem & contractionem potiùs quàm in uterum ſymptomata hyſterica dicta retuliſſet. *Hæc ſanè conſideratio omnem admirandi varietatem ſymptomatum hyſtericorum adeò prodigioſam Magnis Medicis videri ſolitam facilè occaſionem eximit, atque evidentem reddit rationem omnium, quæ alioqui ſtuporis plena in contemplatione eorundem occurrunt*, ut ſanè ſupervacanea fuiſſe videri poſſit diligentia *Magni Medici Lud. Mercat.* qui tot paginas in inquiſitione varietatis horum ſymptomatum fruſtrà implevit.

Reſolutio Cap. II. Omnium ſymptomatum cum hyſtericis affectibus conjunctorum, rationem reddit. 1. Infimi ventris.

Et verò non difficile ſit *omnium, quæ conjunguntur cum hyſtericis affectibus, ſymptomatum rationem reddere*, v. g. quia convulſis inteſtinis neceſſe eſt quodammodo comprimi exprimique ſtatus calidis naturis familiares, & compreſſos pro ingenio ſuo ſurſum ferri moverique, hinc murmura, ructus, dolores inteſtinorum, hinc tumor inflatioque ventriculi inſignis & ſtupenda (ut ſedulò in omnibus hyſtericis obſervavi non ſolùm tactu ſed viſu etiam: exſtare enim ſupra coſtas ventriculus totus cernitur) obſeſſi inquam ventriculi diſtentique flatuum copiâ illum impetentium, ibique ob capacitatem hærentium hyſtericis & omninò epilepticis familiaria. Sic contrà convulſo primùm ventriculo vomitus negotium faceſſit.

Age verò ſupervacaneum fuerit ſanè pluribus demonſtrare velle aut quantam vim ſerum ſive aqua coërcita ſive cum impetu impulſa, ſive fervens in diſtendendis contrahendiſque & concutiendis partibus ſuâ naturâ tractilibus,

ubi eas ſimul impleverit, habeat, cùm longè tenuiora corpora, ut flatus in iiſdem diſtendendis frangendiſque validam vim obtineant: aut verò quàm facilè eadem aqua huc illuc perfluere impellique poſſit; pariterque quàm facilis ſit fervorem concipere aut deponere modò æqualiter, modò inæqualiter ob permixtionem humoris mucoſi ſuperſtitis ex nutritione particulari cerebri, quem in percurrendo cerebro diluit, ſibique adjungit atque permiſcet: ab hac enim cauſâ fit, ut rigor corporis partiumque ſemel contractarum modò magis ſit pertinax & conſtans, modò inconſtans interrumpaturque motibus concuſſivis, aquâ ſcilicet fervorem de novo patiente atque diſtentionem redintegrante ſeu augente, proindèque conquaſſationem ex intervallis moliente.

2. Rigoris corporis.

Ab hâc etiam cauſâ evenit ut paroxyſmus quidem exiguæ ſit durationis, ſed mox recurrat, ſiquidem aquâ ex parte vacuatâ, aut brevi reſolutâ diſtentio contractioque ceſſat, ſed impetente de novo aliâ, aut quæ deliteſcebat fervore augeſcente, repetit mox contractio donec aut affluxus ceſſet, aut reſolutio integrè fiat ejus quæ antè appulerat: hac etiam de cauſâ acceſſio ſæpè unum pluresve dies, nedum horas durat in quibuſdam, ut pro apoplecticis aut mortuis habeantur, ut annotavimus in duabus nobilibus puellis quarum antè meminimus, ſive ob inſignem ejus copiam, quia ſive calor rarefacere quidem poteſt ſed reſolvere præ imbecillitate nequit, ſive ob permixtionem majorem pituitæ ſeu muci cerebri.

3. Paroxyſmi brevis, ſæpiuſque recurrentis.

Hâc denique de cauſâ quævis capitis ſive ſolius, ſive cum reliquo corpore motio agitatiove eſt repetentis paroxyſmi occaſio: capite namque commoto vehementer neceſſariò aqua ſtagnans vel etiam ebulliens in eo fluctuat quodammodo & hac illac perfluit & præſertim in nervos ſubjectos, quorum cava in viventibus patent.

4. Agitationis capitis ſive ſolius ſive unâ corporis reliqui.

Hîc non inutilis credo & ingrata futura eſt *inquiſitio particularis, quonam modo ſcilicet unaquæque cauſa externa principium dare paroxyſmo, & morbum de novo exacerbare nata ſit*; non ſolùm enim ſenſibilis & manifeſta capitis jac-

Reſolutio Cap. III. Complectens particularem inquiſitionem externa-

rum causarum singulos paroxysmos excitantium.

tatio, commotioque sive à vectione in lecticâ, sive à fortuitâ succussione lecti paroxysmo novo occasionem nostro experimento dare potest, sed vel insensilis propè à strepitu scilicet perambulantium cameram, aut sonitu campanarum illata. Quid ita? nimirum aër externus sive per aures, sive per meatus potiùs ab auribus in palatum patentes illapsus irruensque in caput cum impetu stagnantem in eo aquam commovet necessariò, atque huc illuc impellit mediante motu aëris interni, non aliter atque hic idem aër titillatione & scalptu tympani commotus impellensque aërem in meatu illo delitescentem, & desubitò in tracheam arteriam tussim excitat.

1. Insensibilis propè corporis commotionis.

2. Animi perturbationum.

Jam animi perturbationes sive terror, sive lætitia ex inopinatò suborta evidente sanè ex causâ hystericos cient affectus; videlicet per hæc animi pathemata membranæ cerebri non contrahuntur comprimunturque, nunc explicantur & dilatantur; his autem sive contractis, sive explicatis aquam residem necesse est commoveri & in cava nervorum aut spontè exundare, aut veluti exprimi.

3. Usus alimenti externi, & præcipuè vini.

Cur porrò usu alimenti externi & præcipuè vini hysterica recrudescunt symptomata, nisi quia vaporum de novo ex alimento expirantium, eorumque calidorum accursu & permixtione aqua in capite cunctabunda intumescit & fermentatur, conceptoque fervore ampliorem quæritans locum deërrare in nervos subjectos cogitur? vero simile id certè est, & cum vino præsertim generoso nihil fumosius sit, aut calidius, haudquaquam mirum si hujus usûs præsentissima est occasio mox recurrentium hystericorum affectuum. Quod si vini ingesti & ebullientis in ventriculo id est ingenium, eaque propensio, ut ipsum etiam nondum coctum in caput irruat, quod [a] *Hippocrates* observavit, nedum vapores submittat, multò minus mirum videri debet si aquam perturbet illic residem. Equidem hoc possum affirmare seriò, ut suo loco fusius dicetur à nobis, ab usu vini succedere ferè doloribus seu convulsionibus intestinorum maximam partem horum symptomatum, vel paralysin.

Vino generoso nil fumosius, aut calidius?

a Lib. de flatib. Aph. 31. 32. &c.

Scilicet

Scilicet sanguine in febribus quibusdam conjunctis cum ipsis doloribus ab usu vini magis magisque ebulliente despumat serosa ejus portio, & cum vino rapta in caput aquam in eo residem offendens & sive augescens sive fermentans epilepticos aut lethargicos affectus excitat, eosque lethales, nisi aquâ penitus descendente in nervos paralysis superveniat.

Resolutio Cap. IV.

Ex quorum affectuum analogiâ, quemadmodum & *ex solutione hystericorum*, seu potiùs degeneratione in paralysim nostra hæc de fomite causa hystericorum affectuum sententia confirmationem capere potest: enimverò ad contemplationem & modi & causarum sive invasionis, sive recursuum frequentium affectuum hystericorum adjungere placet considerationem speciei humoris, cujus excretionem sequitur solutio affectus, & simul earum rerum, quarum usus levamen aut nocumentum afferre observatus est semper; quæ argumenta à solutione affectuum petita apud [a] *Hippocratem* & *Galenum* sunt validissima totius causæ firmamenta.

Ubi asseritur: I. Argumenta à solutione affect. petita, validissima esse;

Monuimus nimirum suprà paroxysmum quidem unumquemque cum screatu & excretione spumescentis aquæ solvi semper; vehementiam autem morbi tum primùm remitti visam & posteà semper clanguisse, cum Nobilissima Virgo primùm pelves integras aquæ puræ putæ è capite à medicamentis elicitæ cœpisset evomere, & ad libras non unas, sed plures, & deinceps usum familiarem habuisset eorundem medicamentorum. *Quî enim screatu aquæ affectus solveretur omninò, certè vehementia remitteretur, nisi aqua ejusdem fomes esset & materialis causa?*

Et affirmatur: paroxysmi solutionem per excretionem aquæ spumescentis,

Causam continentem affectus indicare:

De Affect. Hyst. per excret. aqu. solut. ut & seq.

OBS. XXVIII. Memorabile sanè est quod annotavi in *generosâ & ingeniosâ puellâ in vicino schol. nostris vico ægrotante, quæ toto vere anni præsentis decimi septimi circa plenilunia hisce symptomatis percussa fuit, iisque cùm vehementissimis, tum pertinacibus, quippe totam lunæ quadram durantibus: nam cùm primùm diem reciprocis motibus conquateretur, biduum post* ἀναυδία *soporque altus detinebat puellam, reli-*

Idque duobus exemplis verum esse demonstratur.

a Coac. præn. Aph. 531. 554. 555.

quum quaternarium quo videbatur aliquatenus ad se redire, quiritabatur tamen, nugabatur, sive leviter delirabat, vigilabatque. Ergo primo insultu nostrâ observatione incredibile dictu est quanta vis aquæ spumosæ plusculos dies confertim diffluxerit ex toto ore, ut lintea ei excipiendæ & ebibendæ vix sufficerent. Secundo autem paroxysmo declinante assidua salivatio diu noctuque & toto septenario eam exercuit, & tam copiosa ut cùm meo jussu in scutellam excreasset aquam puram liquidamque, intra horulam unam illud vasum impleverit ut non dubitem si excepta fuisset aqua sedulo, quin quatuor libras vel uno die eam reddere ore satis constaret. Quò sanè mihi verosimile est perpetuum quemdam seri in vasis ebullientis (febris enim jam antè annum varia habebat puellam ingenuam) fuisse toto eo tempore ad caput raptum sive ascensum, & reciprocum ejusdem desluxum è capite in os: *tertius denique paroxysmus pariter salivatione etsi non tam liberali fuit solutus.*

OBS. XXIX. Idem autem observavi in *quodam Pistore cive Pontano in plateâ urbis habitante, nam cum semel & iterum vigente Junio mense ejusdem anni circa primam & secundam lunæ quadram epileptico paroxysmo eoque gravi & stertoroso, ut apoplexiam minaretur, fuisset comprehensus, eo liberatus fuit per sequentem diem largâ sputatione aquæ puræ.*

VI. Spumescentem aquam, non è pulmonibus, sed ex capite provenire;

Neque enim mihi probabile videtur circa os spumam edi, quod cùm omnes musculi respirationi inservientes convulsi pulmoni ad dilatationem morem non gerant, hinc aër in ergastulo inclusus afficitur, & incalescit eoque calore materiam, quæ est in bronchiis illis, in spumam vertit per flatulentum spiritum fuliginosum sese in omnes materiæ ipsius partes æqualiter insinuantem. In primis namque in primâ comitialis morbi & quidem summi invasione contracto thorace aër omnis qui inspiratus erat exprimitur, siquidem vociferationem tum ægri edunt: quia autem deinceps respiratio ablata est, certè aër inclusus in bronchiis; nullus quippe, accusari non potest ut motor & causa spumæ longè post & sub finem paroxysmi apparentis: deinde in hysterico affectu summo refrigeratio corporis est tanta, ut

aër incaleſcere nequeat. Denique præter aërem & ſpiritum in ſpumâ humidum corpus craſſius aëre adſit oportet, quod in bronchia niſi è capite illabi non poteſt: *quò ſane ſpuma illa in hyſterico affectu & epilepſiâ ſummâ circa os edi ſolita, portio quædam cenſenda eſt aquæ illius ferventis in capite, cujus quidem præſentiâ excitatur paroxyſmus, & cujus excretione ſolvitur, & ſatis id confirmat ſtupenda illa aquæ vis, quæ redditur per os, quàm è pulmone venire prorſus dici nefas.*

Quod 1. autoritate Hippocr. & Galeni confirmatur: ab aliis ſcil. excretionibus.

Age *Hippocrate & Galeno præmonentibus* febrem præſentiſſimum eſſe convulſionis in genere remedium hactenus Medici obſervarunt, cui præterea adjunxit *magnus Hippocrates* urinam multùm vitream, fluxum alvi & ſomnum. [a] *Convulſionis remedium*, inquit ille, *eſt acuta febris ſuperveniens quæ priùs non fuit, aut ſi quidem priùs exiſtit jam invaleſcens. Juvat quoque vitrea urina multa effluens, & fluxus alvi, & ſomnus.* Quid ita? quia ſcilicet ſeri efferveſcentis in capite principioque nervorum ſenſibilis quidem vacuatio fit per urinam vitream & alvi fluxum, inſenſilis autem ejuſdem diſcuſſio per febrem & ſomnum: nam urina vitrea evadit ſanè à mucoribus lentis excrementitiiſque cerebri cum ſero ſubagitatis plurimo ac permixtis. Quanquam autem communis eſt opinio à febre, & ſomno pituitoſos, crudoſque humores concoqui & attenuari, tamen eos ab iis cauſis minimè diſcuti reſolvique penitùs, ſed incraſſari potiùs credibile eſt; quo ſanè convulſionem & epilepſiam contumaciorem potiùs reddiderint, aut in apoplexiam verterint febris & ſomnus, ſi ii affectus à pituitoſo, ſuâque naturâ terræ & aquæ participe humore ſuccreſcerent: *Quoniam itaque unus ſeroſus humor à prædictis quatuor cauſis obſervatione Hippocratis annotatis diſcuti poteſt reſolvique omninò ab eo ſanè convulſiones foveri colligere eſt.*

2. A transmutatione hysteric. affect. in paralysin.

Atque hoc argumentum à modo ſolutionis paroxyſmi deſumptum (quæ ſolutio excretâ aquâ ſuccedit) compro-

a Coac. præn. Aph. 358. Σπασμοῦ λυτικὸν πυρετὸς ἐπιγενόμενος ὀξὺς μὴ πρότερον γεγονὼς ἢν δὲ εἴη πρότερον γεγονὼς παροξυνθεὶς, ὠφελέει δὲ καὶ οὖρον διέξοδον ὑαλοειδὲς πολλὸν καὶ ῥύσις κοιλίης, καὶ ὕπνοι.

batur quoque ſolutionis hyſtericorum affectuum eâ ſpecie, quæ fit non quidem morte ſuperveniente: *neque* enim *ſunt lethales convulſiones in iis quæ uterinâ ſuffocatione tenentur, ſed faciles, ut Dorcadi* obſervatione [a] *Magni Hippocratis*, *ſed* ſuperveniente paralyſi comitiali morbo, ſive hyſterico affectui: cujus commutationem cum paralyſi ſive ſucceſſionem paralyſis ceſſantibus hyſtericis ſymptomatis annotarunt Viri magni, & ego obſervavi in *Nobili Virgine moniali, de quâ ante: nam cùm ſæpius ſymptomata hyſterica ab aliquot annis fuiſſet perpeſſa, bis jam in paralyſin incidit (dante inducias & intermittente hyſterico affectu) primum quidem brachii, & cruris ſiniſtri, deinde iterum ſolius brachii.*

Obſervatio. Sed & annotavi hoc anno *in altera ingenuâ vicinâ noſtrâ de quâ antè, quæ à ſecundo paroxyſmo tremorem brachiorum inſignem paſſa eſt, tertio tandem in paralyſin eorundem incidit.* Si itaque paralyſis fit ab aquæ ingreſſu in principium nervorum eoque non ſubſiſtente, ſed currente longiùs & ad extremum nervum delabente, priorem certè morbum, hoc eſt hyſtericum affectum, cui ceſſanti paralyſis ſucceſſit, ab ejuſdem aquæ ingreſſu ſed ſubſiſtente & principium occupante tantùm factum eſſe oportuit.

Paralyſis & Comitialis morbus quomodo differant?

Nam in hoc paralyſis à comitiali diſtinguitur, quòd materialis cauſa in comitiali quidem principium nervorum tantùm occupat, ibique hæret & ſubſiſtit, ſcilicet ſive in cavo, ſive in quarto ventriculo in principio ſpinalis medullæ inſculpto, ſive in ſpatio inter duas membranas ex quibus contexitur principium ſpinalis medullæ & unuſquiſque nervus, ſive in cavis nervorum parium ſexti ſeptimique, ſed in paralyſi eadem cauſa decumbit deſcenditque ſecundum totum nervum, eumque emollit & effœminat.

Objectio.

Quæret autem hîc aliquis, cur in epilepticis affectibus ſubſiſtit materiæ ingreſſio in principio nervorum, nec deſcendit ſtatim ab initio neque paralyſin ſemper inducit, cum aqua ſuâ ſponte deorſum moveri prona ſit? cui ſanè ob-

a. Coac. præn. Aph. 554. lib. 1. prædict. Aph. 119. Οἱ ἐν ὑστερικῇσιν ἀπύρετοι σπασμοὶ εὐχερέες οἷον καὶ Δορκάδι.

jectioni apposité responderi & satisfieri potest meo judicio, si dicamus aquam in capite stagnantem & ebullientem suâ naturâ sursum affectare potiùs quàm locum declivem, fervore autem deposito tum demum delabi duas inter membranas, ex quibus nervi contexuntur, aut cavum eorum, nisi aut penitus resolvatur, aut per meatus à naturâ ejusdem excretioni dicatos, & in palatum patentes sensibiliter excernatur, ut plerumque fieri observamus, & solutio adveniente spumâ facta satis indicat: vana enim responsio eorum qui negant paralysim succedere epilepsiæ, quemadmodum apoplexiæ succedit; quòd materia non ad posteriores partes cerebri vergat sed anteriores & in gulam, thoracem & os, cùm convulsio illa universalis in epilepsia fiat principio nervorum affecto.

Solutio.

Jam verò si naturam viresque earum rerum ex agendorum genere, *quas ad levamentum evidens aut noxam afferre hystericis mulieribus præter illa quæ antè ex Hippocrate annotata sunt experientia docet*, consideramus, certè non aliâ ratione eas juvare quidem reperiemus, quàm quia vel aquam è capite eliciunt, illectamque purgant, aut insensibiliter discutiunt; vel sopitos sensus excitant & excitatam naturam ad excussionem irritant, coguntque etiam invitam: alias autem nocere quia aquam fermentant, molemque ejus adaugent, vel etiam commovent. Quæ si vera sunt, ut sunt verissima, evidenter indè colligitur *fomitem hystericorum affectuum esse serum seu aquam: hi namque recrudescunt per seri præsentiam fervorem & commotionem, contràque ejusdem vacuatione vel discussione sedantur & conquiescunt.*

Resolutio Cap. V. Ubi ea expenduntur, quæ adjumentum aut noxam hystericis mulieribus adferunt.

Experientiâ teste adversus hystericam suffocationem præcipuè commendantur graveolentia fœtidaque naribus admota, benè autem & suaviter olentia admota potiùs mulierum naturalibus partibus: quid ita? quia scilicet illa quidem calore insigni trahunt discutiuntque materiam serosam, & quodammodo absorbent, aut potiùs acrimoniâ quadam & morsu naturam pungunt, vellicant atque excitant, quæ excitata forti membranarum cerebri compressione

1. Juvant, graveolentia naribus, & suaviter olentia naturalibus admota.

excutit aqueam colluviem per obvios meatus : hæc autem quia suo tepore seu calore humido partium internarum , & imprimis uteri convulsi rigorem laxant , & ad instar balnei seu fomenti exsolvunt , suæque naturali constitutioni restituunt. Ex adverso autem nocent eadem benè & suaviter olentia si naribus admoveas , quia scilicet caput implentia serosam in eo materiam commovent quidem , rarefaciunt tantùm , sed non discutiunt ac resolvunt , imo potiùs adaugent : graviter autem olentia utero admota feriunt læduntque sensum tactus , itaque expultricem ad sui excussionem sollicitant , indeque uterum commovent & depravant ejus motum. Sternutatoria porrò , pariterque confectiones quæ palato illinuntur , aut quæ antidoti affricantur , iisdem de causis solvunt , aut minuunt paroxysmum , quibus graviter olentia.

2. Nocent verò utraque naribus admota :

Sed utero graveolentia sola.

Ac purgantia medicamenta , ut *agaricus* , *semen ebulli* , *bryonia* , imò etiam leviora , ut *hiera* magni fiunt ab omnibus medicis , & proprietate occultâ hystericæ suffocationi prodesse perhibentur ; sed ego potiùs qualitate sensibili crediderim utilia , nimirum quia ea manifestè serosam capitis colluviem trahunt , purgantque sive vomitu , sive potissimùm per alvum.

3. Juvant quoque : purgantia ,

Ruta porro , *valeriana* , *pæonia* , *hyssopus* , *calamentum* , *artemisia* , & ejusmodi pariter recensentur passim inter hysterica , quemadmodum & *pulvis stercoris pavonis* , *pulvis perdicis* , *cranii humani* & ejusmodi quæ amuleta perhibentur. Sed ea quoque principatum tenent inter medicamenta quæ robur cerebro afflare , & luxuriantem ejus humiditatem sensim sine sensu exsiccare creduntur , imò etiam sensibiliter evacuandi vim habent per renes scilicet. Denique balnea naturalia præsertim in affectionibus hystericis utilia habentur non aliâ certè ratione , quàm quia serosam totius colluviem , unâque capitis vacuant sensibiliter per cutem.

Siccantia ,

Et cerebrum roborantia ,

Atque balnea naturalia.

Postremò epilepticos affectus à sero caput opplente , & præcipuè posticam ejus partem excitari partim ex anatomiâ didici.

Hæc omnia confirmat anatomia cadaverum ,

OBS. XXX. *Nam dissecto anno superiore cadavere honesti*

civis Pontani, Claudii Juvenis, ut infra luculentius declarabitur, posticum caput universum aquâ turgens repertum, ut non solum principium nervorum aquæ innataret, sed membranæ ipsæ aquâ prægnantes & imbutæ non secus atque papyrus aut tela aquæ diu immersa conspicerentur, & quamprimum cranium sectum, aquâ ex eâ parte diffluxit plurima, quin etiam sanguis in venis eâ parte concretus inventus à frigore scilicet aquæ stagnantis: partim idem colligere est ex analogiâ affinium morborum, scilicet catalepseos. Narrat enim *Doctus Hollerius in occipite cujusdam vi catochi demortui plurimum serum quasi rufum repertum in cerebro posteriore, una cum sanguine concreto in majore venâ quæ medium caput perreptat.*

Atque hæc sunt argumenta quæ ex naturâ symptomatum hystericorum, eorumque proprietatibus, occasionibus, nec non solutionis modo excretoque humore, & juvantibus, lædentibus, denique ex analogiâ similium affectuum desumpta ex uno seroso humore ebulliente & occupante, ac distendente seu præter naturam contrahente principium nervorum sive externorum, sive internorum eos suboriri posse demonstrant. Quibus si adjungamus indicia serosæ in Illustrissimâ Virgine plenitudinis ejusque cephalicæ, quæ sanè pariter in omnibus ferè sive hystericis sive epilepticis sese produnt, perevidenter certè perorata est causa, nullusque dubitandi locus deinceps relinqui videtur.

Et analogiâ similium affectuum.

Et ultimò in hoc casu indicia serosæ humiditatis in capite;

Etenim quæ certa indicia plenitudinis serosæ in capite haberi possunt, ea sese hîc offerunt universa. Scilicet constitutio in primis naturalis, in quâ splen & sanguis arteriosus ad intemperiem calidam siccam inclinant, & in quâ serum toto effusè exundat corpore, & præcipuè capite, quippe quod longè numerosioribus ex arteriis contexitur. (Nam ex anatomiâ serum longè uberius in arteriis reperire est quàm in venis) serosæ namque colluviei in ejusmodi temperaturâ redundantis indicia sunt serum in massâ redundans plurimum, ut vel sextuplo excedere videatur ubi resederit sanguinis massa, ut in omnibus observavi, & nuper in Illustri muliere & ingeniosâ de quâ antè, & quod ex[a] *Hip-*

Quæ desumuntur 1. à naturali ægræ,

[a] Passim in Epid.

pocratis obſervatione melancholici, id eſt atrabilioſi ſunt perpetui chremetes, id eſt ſputatores & ſudoribus copioſis diffluunt, ut ex quartanariis intelligere eſt: cui naturali in *Nobiliſſimâ Virgine* conſtitutioni, & ſeroſæ redundantiæ atteſtatur ſimilis conſtitutio in *Illuſtr. Majoribus* ejus præſertim *avis*, *patruiſque* ex ſtirpe *Valeſiâ*, nec non *Illuſtriſſimis fratribus*, quibus omnibus caput ſero abundavit plurimo ſemper, ut alvus liquidis diffluens excrementis, aſſiduæ fluxiones, aliaque ejuſmodi ſatis indicarunt.

Atque ipſius familiæ conſtitutione.

2. A Morbis.

Quòd ſi à morbis, in quos propenſa fuit *Illuſtriſſima Virgo*, argumenta repetere placet, certè frequentes & pertinaces fluxiones modò in pectus, modò in dentes, modò & præcipuè in aures tum vero febres ſudoribus quotidianis largiſſimiſque diffluentes, ejuſque generis alia unam profectò ſeroſam colluviem in toto & præſertim capite redundantem ſatis prædicant: fluxiones namque ejuſmodi materialem cauſam nullam aliam à ſero ſanguinis vehiculo habere cùm ſuo loco demonſtratum eſt, tum vel ſenſus ipſe viſus ſatis docet.

3. A variis ſymptomatis paroxyſmum tam antecedentibus, quàm ei ſe jungentibus.

Quid quod antè paroxyſmum tanta ſemper gravitas præobtunderet caput, ut nullum murmur, nullum ſtrepitum niſi ægerrimè ferre poſſet, an non ea capitis plenitudinem ſatis convincit? quid præterea torpor mentis, rerum omnium oblivio, pigritia totius corporis, crurum imbecillitas, faciei pallor, & dolor capitis cum rubore labiorum, conniventiaque oculorum ut vix aperiri poſſint, & ejuſmodi ſymptomata prænuncia jamjam inſtantis paroxyſmi ferè omnibus ſive epilepticis, ſive hyſtericis familiaria, *an non caput affectu idiopathico laborare oſtendunt, & pleonexiâ ſeroſâ turgeſcere? ita ſanè eſt*: quibus ſymptomatis experientia quotidianâ confirmatis addit [a] *Hippoc.* urinas tenues & crudas præter conſuetudinem, *epilepticis*, inquit, *urinæ tenues & crudæ præter conſuetudinem ſine repletione epilepſiam denunciant.* Quid denique quod lachrymæ involuntariæ, fletuſque multus paroxyſmo ſemper ſe adjungeret, *an non ſero-*

a Coac. præn. Aph. 599. Ἐπιληπτικοῖς οὖρα λεπτὰ καὶ ἄπεπτα παρὰ τὸ ἔθος ἄνευ πλησμονῆς ἐπίληψιν σημαίνει.

ſam

ſam ejuſdem capitis plenitudinem lachrymæ illæ manifeſtè arguunt?

Summam ergo tandem ineamus, concludamuſque varia illa ſævaque ſymptomata, hyſterica vulgò dicta, quibus Nobiliſſima Virgo *hactenus vixit obnoxia, non à retentis in utero menſibus, corruptove circa uterum ſemine, ſive ſeminiformi ſubſtantiâ, non à viſcerum ſive ſplenis, ſive ventriculi impuritate originem traxiſſe, ſed unum fomitem habuiſſe plenitudinem ſcilicet ſeroſam in poſtico capite ſtagnantem ferventemque & principia nervorum omnium implentem ac copiâ diſtendentem & contrahentem in ſe, unaque membra omnia non ſolùm externa, ſed interna quoque convellentem, imò etiam ſenſum labefactantem: colluviem autem aquæ in capite ſtagnantis ſcaturire primò & derivari è viſceribus & præſertim liene, totoque corporis habitu ſeu rivulum quemdam è fontibus variis & ſimul confluentibus, ſed in caput affluxam per varios ſinus toto cerebro inſculptos & poſtico capite terminatos huc commeare non tam fortè ob meatus externos minus liberos & patentes, quàm ob declivitatem loci; collectam denique poſtico in capite ratione caloris loci & inculcationis fervorem quemdam concipere, ratione cujus duo nervorum principia ſubiens ibique ſubſiſtens ob ingenium ſuperum potiùs locum quàm inferum affectans, & ſubinde affluens uſque & uſque ſuâ tandem mole diſtendit corrugatque appendices nervoſas & muſculoſum genus, imò verò membra omnia ſive interna, ſive externa.*

Summa totius conſilii proponit ſedem cauſæ continentis:

Ejuſque derivationem,

Ac cùm ſeri in capite collectio foveatur à colluvie ſeroſâ totius, certè propagatio ejus ſeu corrivatio è toto in caput vel ſenſim ſine ſenſu fieri poteſt, vel cum raptu quodam: ac ſenſim quidem duplici nomine. Scilicet vel attrahitur ſerum à parte ratione nutritionis, vel ſponte ſuâ idem movetur ad caput, ſive quia ſanguis præcipuè tenuis & aquoſus ichore bilioſo affuſus ſuperum affectat à natura locum, ſive quia ratione officii ſequitur motum ſpiritus vitalis: nam cùm ſpiritus vitalis cuique parti laboranti ſuccurrere ſoleat, unà cum ſpiritu vitali ſanguis præſertim arterioſus ad caput movetur, utpotè cujus perpetua ferè eſt actio, ac proinde ſerum ad caput

Et propagationem,

Quæ fit ſenſim ſine ſenſu;

Vel confertim cum quodam raptu.

abundè confluit. Jam confertim in caput idem ſerum quodammodo rapitur, à quacumque cauſâ ſanguini in vaſis fervor accidit: tum enim cùm in illo fervore tenuem ſanguinis partem ſuſtolli & deſpumare neceſsè ſit, evenit ſeroſam & bilioſam partem ſurſum rapi, & caput impetere. Quod contingere videmus in quibuſdam febribus, à quâ cauſâ affluxu ſcilicet ſeri biliosi oppletum cerebrum tentatur epilepticis inſultibus & delirio, ut noviſſimis annis obſervavimus in pluribus febricitantibus; quibus familiaris fuit dolor & cruciatus abdominis convulſis ſcilicet inteſtinis, veſicâ & utero ab incipiente diſtentione principii nervorum: quibus doloribus oppleto jam magis cerebro apparentes totius convulſiones, ſoporque ſunt conſecuta, & in pleriſque etiam, cùm materia illa excuti non poſſet, mors tandem.

Quò major feroſa colluvies in toto eſt; Eò magis in capite redundat. Unde mulieres gravidæ iis affectibus obnoxiæ ſunt.

Quæ cùm ita ſint, quò colluvies in toto ſeroſa major eſt ſive ob naturalem viſcerum conſtitutionem calidam, ſive ob immoderatum aquæ potum, ſive ob ſuppreſſas purgationes ſolemnes & familiares menſtrui ſcilicet ſanguinis, hæmorrhoidum, & ejuſmodi, tum ſanè colluvies in capite ſeroſa redundet neceſsè eſt. A quâ cauſâ, ut obiter hoc dicam, non mirum eſt gravidas etiam mulieres hyſtericis affectibus ſeu epilepticis obnoxias vivere: nimirum ſanguine menſtruo non repurgato partem in eo alibilem fœtu ſibi attrahente & inſumente, ſeroſa in toto pars & proinde in capite ſuperfluat oportet. Epilepſiam autem illam quæ ex ſeroſi in ſanguinis maſſâ humoris redundantiâ ad caput tranſlatâ ſubitò quodam raptu contingit, non abſurdè meâ quidem ſententiâ idiopathicam dicere poſſumus, ſed per deuteropathiam ſive per epigeneſim, id eſt propagationem materiæ: nam revera prior affectus totius ſcilicet febris, cujus ratione fervente ſanguine ſeroſa ejus pars ſurſum rapitur, minimè conquieſcit; ſed urget magis & magis.

Hinc patet: Epilepſiam hanc idiopathicam, ſed per propagationem materiæ, eſſe.

Præſervatio à Paroxyſmo in duobus ſcopis conſiſtit.

Quibus ita conſtitutis ſpes ſanè omnis *prophylaxeos ſeu præcautionis* hujuſmodi affectuum in *emendandâ totius colluvie ſeroſâ, & à capite avertendâ, tum verò ea, quæ caput jam obſedit, vacuandâ diſſipandâque omninò conſiſtit*, quibus autem artibus utrumque obtineri poteſt? *primum certè, hoc*

est, colluvies totius (nam frustrà de particulari capitis plenitudine consilium inibitur, nisi affluxus seri è toto in caput sistatur cohibeaturque) *colluvies igitur in toto emendabitur, si & redundantiæ ejus causarum ratio habeatur, & si humor collectus vacuetur & exinaniatur.*

Quorum I. ad colluviem totius emendandam spectat: perficiturque

Atqui quandoquidem extrinsecus materia serosæ colluviei, hoc est, cum alimentis in corpus nostrum illabitur, illapsaque ab æstuosis visceribus arripitur trahiturque in vasa magna, præcipuè à liene in arterias, certè causarum redundantiæ in toto seri remedio erunt cùm *victus ratio sicca*, minimum aquosi humoris subministrans, hoc est tantum, quantum elixatio alimenti externi, & diadosis ejus per universum corpus postulant (nam liquidis certè vita prorsus carere non potest ob hos usus) tum *viscerum ac præsertim lienis reductio ad mediocrem temperaturam*, hoc est correctio caloris serum omne affatim & magis quàm par est elixato jam alimento externo attrahentis & exugentis, hanc enim ob causam unicam crediderim serum plurimum abundare in corporibus calidis siccis & æstuosis, cujus indicium alvus semper dura iis familiaris ab immoderatâ seri omnis è ventriculo & intestinis exuctione.

1. Per siccam victûs rationem,

Et viscerum, ac præsertim lienis intemperati attemperationem.

Ratio ergo victus futura utilis imprimis sicca esse debet, & ad frigus potiùs inclinare quàm calorem. Siccam autem intelligo non quæ in alimentis qualitatem siccam desideret, ut sunt carnes salitæ, & terrestris maximè generis, ut bubulæ, venaticæ, & maximè legumina omnis generis, quæ non possunt à me probari, tum quia hæc potissimum in magnâ mole minimùm nutriunt, tum quia ab illis omnibus Nobilissima Virgo hactenus abhorruit semper, quam fortassè ob causam ventriculus iis edomandis par esse nequeat, præsertim cùm ratione otiosi vitæ instituti flatuosæ ex iis necessariò superstites reliquiæ non possint facilè corrigi. Sed siccam victus rationem penes substantiæ modum potissimum intelligo, scilicet tum eam quæ parco potu parcoque usu rerum liquidarum contenta sit, tum quæ plus humidi solidioris & nutritii quàm aquosi sufficiat substituatque. Quo in genere sunt: *carnes adultiorum anima-*

Quid per siccam victûs rationem intelligitur.

lium, tum verò *aves montanæ*, quæ recens natorum carnibus & avibus fluviatilibus aut palustribus semper præferendæ; quanquam autem *carnes gallinaceæ*, *vitulinæ*, *hædinæ carnibus perdicum*, *turdorum & phasianorum* sint humidiores, tamen quia illæ viscerum sanguinisque fervori compescendo & alvo leniendæ sunt oportuniores, idcircò non minùs à me probantur, earumque usus quia assuetus & familiaris potior habendus. Ac quanquam siccam victus rationem potiùs commendo per quam seri scilicet in toto synathrismus imminuitur, non interdixerim tamen omninò usum *jusculorum super iis carnibus*, sed in mediocri admodum quantitate, ut eorum beneficio tantùm alvus in officio contineri possit, & præsertim si ea alterentur vere, & æstate quidem *boragine*, *buglossâ*, *endiviâ*, temperamenti viscerum gratiâ; hyeme autem non quidem radicibus petrosolini, quod epilepticis famâ communi noxium valde, sed potiùs *capparibus*, *hyssopo*, *thymo*, *majoranâ*, *serpillo*, quæ serum tempestatis illius injuriâ coërcitum repulsumque in vasa per renes educant extra corpus.

Fructuum horatiorum usus aut nullus, aut paucus sit.

A fructibus porrò horariis & præsertim pomis & piris pro more vel abstineat vel parcissimè utatur, quia hæc serosam plurimùm augent & flatuosam colluviem: *passulæ & ficus* gratissimam vicem omnium & saluberrimam gerent.

Vinum in his affect. venenum.

Non mediocriter autem lætor eique congratulor plurimùm vino jam facilè posse carere, *cùm vinum in his affectibus si quid aliud quasi venenum sit*, non solùm quia auget serosam in vasis colluviem quippè quod est aquæ genus, sed etiam quia ut antè à nobis monitum, sanguinem tenuem & calidum, potissimumque aqueam ejus partem secum in caput rapit, & ei quod jam stagnabat in capite se immiscet atque fervorem inducit, itaque comitialem morbum sopitum quodammodo suscitat: ejus ergo vicem erit *decoctum à Clarissimo Medico præscriptum*, vel vicaria esse poterit (gratæ enim rerum vices) præsertim vere & æstate *ptisana magistralis vulgaris*, sed *melissâ & tantillo hyssopo condita*, itaque lieni capitique gratior reddita & magis diuretica.

2. Per ea remedia quæ alvum in officio suo retinent.

Non est autem necessè hic latiùs evagari & excurrere in singula momenta, in quibus privata victûs ratio consistit, ne quod est in proverbio noctuam Athenas: nam præscripta rerum liquidarum moderatione alvus spero in officio retinebitur, si tamen ob tempestatis æstum, aut in lecticâ motum diuturniorem votis alvus non responderit, tum certè unum & alterum cochlearia sive *syrupi*, *sive mellis rosacei laxativi*, *vel passulatum*, *passulæve præmansæ antè pastum*, *vel glans è butyro concreto* satis erunt, certè *pruna damascena cum senâ saccaroque leviter incocta*, *serum lactis*, *in quo prius flores buglossi*, *cichorii & hyssopus macerati fuerint*; nam generosiora in hunc unum finem non laudarim, quia ab eorum usu alvus magis magisque indurescit.

3. Quæ perturbationes animi, & quasvis serias contentiones avertunt.

Supervacanea hîc foret animadversio quantum sit momentum in vacuitate, certè compositione perturbationum animi, cùm ab his experientia satis constet paroxysmum suscitari & commoveri: hoc tamen seriò moneo, ut curis acrioribus & meditationibus contentionis plenis atque extaticis modum ponat in posterum, nam hæc cùm maximè excitent paroxysmum, ut antè insinuatum est, tum verò fomitem mali augent sive raptu sanguinis ex se serosi ad caput unà cum spiritu partibus omnibus laborantibus pro suo more succurrere solito, sive aversione facultatis expultricis ab excretione redundantis in eo seri affluxui ejus respondente: quas ob causas experientia confirmat homines altâ mente præditos & acerrimi ingenii laude celebres comitiali morbo vixisse obnoxios.

4. Per exercitationem corporis.

Ergo longè salubrior illi corporis exercitatio quàm seria illa & nunquam intermittens animi contentio. Equidem cùm magnum ad corporis incolumitatem retinendam momentum sit in ejusdem exercitatione positum, verè namque scriptum à *Magno* [a] *Hippocrate*, *necesse esse quisquis cibo potuque utitur* (ut omnes utuntur) *eum ægrotare*, *si victui convenientem non adjungat corporis exercitationem*: tum verò ad epilepsiæ præcautionem maxima inest opportuni-

a Lib. 1. de Diæta. Aph. 5. in fine. ὀ δύναται ἐσθίων ἄνθρωπος ὑγιαίνειν, ἢν μὴ πονέῃ.

tas, per eam namque serosa omnis in toto & capite colluvies, vel sensibiliter evacuatur sub sudoris formâ, vel certè atteritur sine sensu, si præsertim pertinax est & quotidiana, nec non mediocris. Quò sanè à nobilissimâ Virgine obnixè contendo ut nullum diem intermittat quin, si fieri potest, pedes summa montis vicini domicilio adeat, & obambulet jejuno stomacho, certè præhausto duntaxat jusculo, sed hyberno pluvioque tempore unam horam ambulationi concitatiori loco conveniente impendat.

5. Per eà quæ circa vestitum & cultum corporis notanda.

Neque verò silentio præterire debeo non negligendam vestitus cultusque corporis rationem, quæ maximè institui debet ad raritatem texturæ servandam, cujus scilicet beneficio sensim sine sensu colluvies serosa vacuari potest, atque ejus collectio impediri. Ergo benè tecto corpore incedet semper, vestes pelliceas è mure pontico, aut marte si placet, calidis quippè & levibus induta, sed de nocte culcitris plumeis subtus superque stratis indormiet præsertim hyeme: ita enim calefacto corporis habitu, porisque ejus apertis aut sudor erumpet, aut certè vapor omnis aqueus tenues in auras facesset, præsertim sub secundum somnum. Quâ de causâ quieti in lecto tempus aliquod dare non erit illi religioni saltem verno tempore & autumnali, opportuniore scilicet sudoribus movendis temporis constitutione tum existente: quos sudores etiam aliquatenus promovebunt, certè insensilem expirationem universi corporis frictiones, eæque longæ & quotidianæ. Speciatim autem quod spectat ad capitis vestitum à pannis coccineis abstinendum, quibus quippè astringendi poros cutis vis inest, ideòque insalubritas: bibula potiùs charta & crassa substituetur iis, & quotidie nova insternetur. *Atque hæc de victus ratione pauca, sed accurratè mordicusque servata sufficient.*

II. Scopus humorem collectum vacuare docet.

Age verò quod attinet ad *reliqua præsidia, quæ sive medicamentis, sive manuum operâ perfici solita* mederi possunt serosæ in toto colluviei, quæ fomes est capiplenii ejusdem generis, ea sanè cùm causis ejus corrigendis, tum verò eidem partim atterendæ insensibiliter omninò accommodari

debent. Quoniam ergo intemperies viſcerum, lieniſque potiſſimum, & denſitas habitus corporis ſive ratione ſexûs, ſive ætatis ſunt cauſæ hujus plenitudinis neceſſariæ & congenitæ (nam de non naturalibus cauſis nuper diffuſius actum eſt in victûs ratione inſtituendâ) illarum providentia ſic haberi debet, ut quoniam vix ac ne vix corrigi deinceps poſſunt, earum certè augmentum quoad fieri poteſt arceatur, quamobrem quæ viſcerum & ſanguinis æſtui temperando & relaxandæ cuti aperiendiſque ejus poris ſunt opportuna, hic meritò uſurpanda: quoniam tamen medicamenta cujuſcumque generis corpus à plenitudine liberum deſiderant, antequam in uſum veniant, certè his præmittenda eſſe ratio jubet quæ totius plenitudini medentur.

Idque cùm particulariter capite;

Tum univerſaliter è toto corpore.

Principiò igitur quoniam duo ſunt plenitudinis humorum univerſalis celebria magnaque & generalia remedia, *Venæ Sectio* ſcilicet, & *Purgatio*, hîc quæri poteſt venæ ſectio num conveniat nec ne? Ut autem quod ſuadet ratio brevibus concludam habitâ potiſſimum ratione hypotheſeos propoſitæ, tametſi venæ ſectio non valdè ſit neceſſaria Nobiliſſimæ Virgini, cùm natura ejus particularis ſit ſatis ſollicita, memorque ſui hac in parte officii, & plenitudini ſanguinis totius mederi ſit ſolita partim purgatione menſtruâ, partim fluxu hæmorrhoidali, iiſque legitimo tempore & modo fluentibus & repetentibus, tamen eam non inutilem futuram *duabus in occaſionibus* moneo: ſcilicet *quocumque tempore alterutra è purgationibus ſubſiſtente illa ſibi corpus inſuetâ quadam gravitate premi onerique eſſe perſenſerit*, præſertim ſi hæmorrhoides moleſtiam exhibeant; certum eſt namque venarum tali apertionem ſanguini deorſum nutanti, hæmorrhoidumque apertioni non mediocriter momentum afferre poſſe, & præſentiſſimum ex abundanti levamen doloris inferre quoque.

E quibus univerſalis evacuatio particulari præmittitur; & procuratur, partim venæ ſectione, partim purgatione.

V. S. habet locum,
1 ordinariis naturæ vacuationibus ſubſiſtentibus.

Altera autem occaſio ſecandæ venæ erit quotieſcumque de uſurpandis balneis calidis, quæ poſteà à nobis commendabuntur, apud ſe ſtatuerit, in quâ occaſione vena baſilica vel potiùs mediana, ut capitis plenitudini ſimul conſulatur, ſed ut ſpleni quoque, ſiniſtri brachii tundi debet;

2. Ante uſum balnei calidi, & diætæ ſudorificæ.

ejusdem autem generis occasio censenda est quoties diæta sodorifica instituetur. *In universum autem ætate viribusque consentientibus, & suadente tempestate anni quà periodice epilepticus affectus recurrit, & corpus plethorâ laborat, non potest non prodesse plurimum venæ sectio*, tum quia unà cum sanguine pauco plurimum seri vacuatur; tum quia potissimum fervor sanguinis compescitur, cujus vi serosâ in sanguine portio ebullit despumatque in caput & desubitò hos affectus renovat.

3. In genere, in corpore plethorico.

Purgatio universalis perficitur

Jam verò quod ad *Purgationem universalem* attinet, quanquam si viæ naturæ in repurgando sero familiaris in genere ratio habeatur, purgatio per cutem aut renes, dejectioni, quæ per alvum fit, videtur præferenda, nam ex instituto naturæ serum perfunctum munere vehiculi alimenti communis & elixationis ejusdem partim ex utroque viscere per renes in vesicam distillat, & è corpore tandem excernitur, partim per cutem sub vaporis vel madoris sudorisve formâ excluditur, tamen si naturam acquisititiam in illustrissimâ Virgine, hoc est, consuetudinem attendimus, hæc sanè contrà purgationi quæ per sudorem aut urinam copiosam fit, anteponenda videtur: ab ineunte namque adolescentiâ, quo tempore primùm ejus valetudo variis morbis obsideri cœpit, purgatio per alvum illi fuit familiaris & frequens: quam consuetudinem tam inveteratam interrumpere nobis religioni esse debet. Ergo singulis saltem interluniis & potissimum statim à peractâ menstruâ purgatione (sanguinis enim vacuatio quoquo modo fiat arte aut natura reliquorum humorum purgationem prævertere semper debet) ex usu erit *Purgatio per medicamenta sibi à longo tempore amica, si modò ex hydragogis eligantur, quæ purgando sero, & aliàs in hystericis affectibus diuturna medicorum experientia utilia esse confirmavit*, qualia sunt: *agaricus, semen ebuli, carthami, mechoaka*; nam à bryoniâ vulgari tanquam venenatâ abstinendum censeo, licet à Quercetano commendetur. Itaque habitâ ratione consuetudinis *pilulæ ex usu erunt de agarico scilicet, de fumariâ tanquam spleni gratæ, & ejus generis, quæ tamen sine croco, mirrhâ*

1 Medicamentis vitiosos humores per alvum dejicientibus;

ut simplicibus variis,

&

& cæteris caput tentantibus componantur, quorum loco ſarcocola & pæonia vicem gerunt.

In calidis naturis mihi familiares ſunt *quæ ex pulvere diaſenæ, agarico, rheo & tantillo diagridii*, hæc enim ſerum potenter & bilem ſeri vehiculum repurgant, & minus æſtum aut ſanguinis fervorem augent, *ſi non aloë & aromati, ſed ſuccis citoniorum, cichorii aut bugloſſi* per dies caniculares condenſatis incorporentur & immiſceantur; quibus deglutitis *juſculum refrigerans, aut ſerum lactis, aut hordeatum potiùs ſtatim vel poſt aliquot horas ſuperbibendum.* Quoniam tamen pilularum uſus in calidis viſceribus & ſiccis ob ſiccitatem metui debet, potioni aſſuefacienda eſt ſi fieri poteſt, *quæ utiliter parabitur ex infuſis agarico & rheo in ſero lactis, aut decocto refrigerante & ſplenico, in quo diſſolvetur ſyrupus roſarum ſolutivus vel de polipodio aut manna gratiæ ergo, quæ potio interdum acui poteſt tabellis diacartami, aut confectione hamech ſine diagridio tamen & coloquintide.*

& compoſitis uſualibus:

Syrupi magiſtrales parari poſſunt in hunc uſum ſub unâ ex his formulis, quæ à *Mercato* appoſitè deſcriptæ ſunt. *Recipe Aquarum boraginis, cichorii, lupulorum ana uncias x. ſucci boraginis clarificati uncias viij. ſucci pomorum redolentium uncias vj. foliorum ſenæ uncias iij. florum cordialium ana unciam ſemis, radicum ſcorconeræ minutim inciſarum uncias ij. bulliant lento igne ad conſumptionem vigeſimæ partis, factâ colaturâ adde rhabarbari electi & agarici trochiſcati ana ℥. iiij. ß & factâ leviſſimâ ebullitione iterum exprimantur, expreſſioni adde ſacchari albiſſimi quantum ſatis, ut fiat ſyrupus mediocris conſiſtentiæ cum modico cinamomo, cujus doſis unciæ duæ vel tres.* Alia formula ſit hæc. *Recipe polipodii querni uncias iiij. radicis pæoniæ & ſeminis ejuſdem ana uncias ij. gallitrici, violarum, mercurialis ana m. j. ſummitatum cuſcutæ, pulegii, betonicæ, hyſſopi, ana. m. j. paſſularum exacinatarum & prunorum ana uncias ij. aniſi, ſeſeleos ana unciam ſemis, ſeminis carthami contuſi, & foliorum ſenæ ana uncias ij. florum violarum pugillos duos, bugloſſi, anthos ana pugillum j. fiat decoctio in quatuor libris hydromelitis, & unâ conſumptâ infundantur (factâ expreſſione) in libris duabus*

Tum etiam magiſtralibus, ſcilicet ſyrupis,

prædicti decocti agarici drachmæ sex, cum saccharo, fiat syrupus.

& decoctionibus, vel Clysteribus.

Horum syruporum loco erit *decoctio veteris galli cum brassicâ marinâ, polipodio, carthamo, passulis, senâ & pæonia*: vel etiam *clyster*, cujus hæc formula. *Recipe mercurialis, bliti, artimisiæ, cuscutæ, melissæ, majoranæ ana m. semis, senæ, polipodii, carthami, ana unciam semis, epithymi, thymi ana ℥. v. seminis anethi, rutæ ana ℥. ij. fiat decoctio, adde diasenæ, diacatoliconis ana unciam semis, oleorum chamæmelini & anethini ana unciam unam, misce, fiat Enema.*

Hæc maximè opportuna est tempore hyberno:

Atqui quoniam per hyemem non solùm redundat serum quia cohibetur, sed introrsum vi ambientis quoque pellitur, inde seri evacuatio per alvum ab hydragogis medicamentis concitata hyberno tempore maximè est opportuna.

quam tamen levis præparatio antecedere debet.

Quæret postremò aliquis quænam præparatio ejusmodi purgationem prævertere possit & debeat: certè quandoquidem serum ex se satis fluidum est & sequax, atque lentoris omnis omninò expers, nullâ haud dubiè præparatione egere videtur, præsertim cum Nobilissima Virgo sicca sobriaque sit admodùm, tamen quoniam ob curarum animi, & meditationum assiduitatem ventriculus & intestina non possunt non scatere pituitâ acidâ, *inutilis non fuerit hydromelitis per aliquot dies usus, in quo melissa, hyssopus vel absynthium incoxerint; atque hoc hydromel præcedet mel, aut syrupus rosaceus solutivus ad uncias tres circiter præhaustus.* Atque hæc de seri per alvum expurgatione universali.

a. Diureticis, lieni gratis, & ad frigiditatem vergentibus.

Age autem quod ad ejusdem vacuationem attinet, quæ naturæ congruenter per renes instituitur, ea cùm omni tempore feliciter usurpari possit, quòd naturam semper adjuvantem habeat, ut est insinuatum antè, commodùm certè alterationi quoque seu attemperationi viscerum, lienisque præsertim & sanguinis, quæ per medicamenta vulgò dicta alterantia fit, misceri potest, cùm hæc quoque omni tempore sit perficienda; itaque ex diureticis omninò eligenda quæcumque lieni amica sunt, ejusque calidam intemperiem temperare possunt; ejus generis simplicia qui-

dem sunt, *radix capparorum*, *cortex medianus fraxini*, *sambuci*, *radices eryngii & pæoniæ*, *folia melissæ*, *cardiacæ*, *capilli veneris*, *buglossi*, *boraginis*, *betonicæ*, *agrimoniæ summitates cuscutæ*, *semina dauci*, *agrimoniæ*, *pæoniæ*, *angelicæ*, *cortex mali citrii*: composita autem sunt: *conservæ sive è radicibus ut eryngii*, *buglossi*, *sive ex herbis ceterach*, *capilli veneris*, *pulveres lætitiæ Galeni*, *diarhodonis Abbatis*: hæc namque universa passim probantur à medicis in hystericis affectibus, quorum usum non possum non commendare vel hoc nomine quòd serum per urinas potenter repurgant & lieni maximè sunt amica, alteri scilicet fonti serosæ plenitudinis: ex his igitur vel decocta, vel opiatæ, vel tabellæ pro gustu ægrotantium poterunt concinnari. *Pulveres autem è gemmis sicut & perdicis*, *stercoris pavonis & cranii humani*, quia ebibunt absorbentque superfluam in corpore humiditatem non improbantur à me, etsi revera superiora præferuntur, quòd scilicet corrigendis viscerum intemperaturis commodiora sint: quo nomine quoque magis à me æstimantur quàm theriaca, & quæ ex aromaticis, ligno aloës, cinamomo, gariophillis componuntur, licet eximiâ vi diureticâ præpolleant.

3. Sudorificis:

Jam verò quæ tertia restat seri per cutem vacuandi ratio cùm sit naturæ instituto valdè congrua, tum verò maximam anni partem institui potest. Nam si hyemem excipias ea vacuandi ratio quam in victûs ratione inculcavimus, & quietis in lecto atque stragulorum beneficio obtineri potest, haud dubiè ferè toto anno promoveri potest: sed quæ per medicamenta sudorifica perficitur, & longè majores vires habet, ea verno tempore autumnoque toto, imò ineunte æstate etiam usurpari potest; eo autem erit gratior Nobilissimæ Virgini, quia iis hactenus medicamentis assuevit: nam & sæpè balnea calida experta, & ab aliquot mensibus vinum cum decocto sudorifico commutavit. Quoniam autem non potest non nisi ægrè & incommodè domum relinquere, ita temperandum usum sudorificorum censeo, ut Maio ineunte unam saltem det septimanam plumberianis balneis, reliquum autem mensem

diætâ ſudorificâ domi inſtituendâ inſumat. Apertis poris cutis à præmiſſo balneo, depoſitâque magnâ parte plenitudinis ſeroſæ (partim à ſectione venæ & purgatione per alvum, quæ domi antequam balneas adeat adminiſtrabuntur, partim ab uſu ſequente balnearum, quas manè & veſperi ingredietur) ſequentia certè decocta ſudorifica faciliùs ſubibunt abdita quæque corporis, & reliquias ſeri diſcutient. Supervacaneum hîc foret legitimum utendi ſive balneis, ſive decoctis ſudorificis modum minutiùs velle perſequi.

De quibus adhibendis, cautio additur.

Hoc tantum moneo quòd *decocta è Sinarum ligno, ʒaʒaphraſſâ utiliter infundentur in aqueis hordei, buglosſi, cichorii, quorum trajectorum per paſſulas, & tantillum cinamomi hauſtus matutinus ſatis erit.* Toto autem eo tempore non exquiſitiorem, nec moroſiorem ordinariâ victûs ratione imperandam cenſeo, modò ſemper caveat ſibi ab aëris inclementiâ, videatque accuratè ne boreales venti corpus his artibus perſpirabile redditum deſubitò feriant. Admoneo quoque in balnearum quidem uſu utilem futuram embrocham, ſeu ſtillicidium ex alto aquæ thermalis ſaltem poſtremis diebus, quibus apud balneas commorabitur: in diætâ autem domeſticâ ex decoctis ſudorificis inſtituendâ uſum ſacculorum ex herbis, floribuſque cephalicis capiti admotorum ſtatim à deterſo ſudore probo.

Ad hunc denique ſcopum pertinet hypocauſti uſus, cui aſſueſcere poteſt deinceps (ſi primum ejus uſum ineat à reditu à balneis plumberianis, aut exactâ diætâ ſudorificâ) in quo à cucurbitulis abſtineat per me licet cùm in ſanguine ſuperfluo excernendo natura nunquam ſe impigrè hactenus gesſerit.

& 4. tandem frictionibus & exercitio corporis.

Poſtremò quæ ſupereſt ſeri in habitu corporis redundantis inſenſilis diſcuſſio, ea ſanè faciliùs obtineri nequit quàm aut crebris frictionibus, aut exercitatione ſive labore, de quibus ante à nobis dictum eſt: de exſiccantibus ſive inunctionibus corporis, ſive inſolatione ſive volutatione in arenâ & ejuſmodi nihil dico, quia religioni eſſet piiſſimæ virgini tantum temporis in cute curandâ ponere.

Particularis capitis evacuatio instituitur :

Ergo tempestivum est jam *ad ea accedere remedia, quibus particularis seri in capite collecti vacuatio perfici potest sive manuum operâ, sive medicamentorum beneficio.* Quæ sanè particularis seri purgatio omninò necessaria est, cùm collectio ejus & proventus à causis necessariis & inevitabilibus importetur: nimirum necessarius omninò est & continens seri ex toto corpore in caput juxtà atque sanguinis affluxus, pariter ejusdem è vasis exudatio, decursusque sequens è toto capite in posticam partem subjectam scilicet, & meatibus sensibili excretioni seri dicatis inferiorem, denique effervescentia ejusdem à morâ in capite si non quotidiana, certè statis lunæ quadris annique tempestatibus experientiâ teste fieri solita, unde hic morbus lunaticus dicitur, quia igitur harum causarum providentia à nobis haberi nequit, æquum est, ut synathrismus seri in capite tot tantisque tumultibus excitandis per continente & sensim facta seri evacuatione, quæ spontaneo ejus in occiput motui respondeat, omni arte arceatur, quæ vacuatio sanè partim sensibilis esse potest, partim insensilis, sensibiliter igitur illa promovebitur sive manuum operâ, sive usu medicamentorum convenientium.

Tum manuum operâ.

Scil. cauteriis capiti admotis.

OBS. XXXI. *Ac manuum opera promovetur cauteriis scilicet.* Certè *cauterii usu admoti propè suturam coronalem olim epilepticum quadragenarium quemdam segmentarium Petrum nomine, civem Nancejanum sanitati perfectæ divino beneficio restitui. Et superiore æstate accepi à Religioso viro ordinis D. Fr. à Paul. Nobilem fœminam trienno ferè continuo hystericis oppressam symptomatis sibi restitutam beneficio cauterii pariter suturam prope coronalem admoti consilio Clar. Medici Bisuntini* (nominis non benè memini:) quia tamen inustio in illâ parte ob viciniam membranarum cerebri non vacat periculo inflammationis earum, commodè autem & tutò fit propè partem affectam, occipiti postico inurendum potiùs censeo; hoc namque cùm æqualiter caput totum evacuet, perfectè colluviem capitis omnem sensim eluere, & synathrismum ejus impedire potest. Quin etiam interceptionis seri è toto capite derivantis in posticum cerebrum

gratiâ probo cauteria ponè imulam auriculam.

Tum medicamentis vel ſenſibiliter aquam educentibus: ut ſunt veſicantia,

Ad hunc autem ſcopum medicamenta paſſim commendantur ſive *veſicantia*, quæ pariter ponè aures admoventur & manare ulcuſcula ab iis inflicta ſinuntur per quadraginta dies, ſive *phænigmi*, *ſinapiſmi*, & ejuſmodi quæ ex alto aquam eliciunt, ſed iis remediis aſperis & ſævis habitâ ſexûs & dignitatis ratione prætulerim potius medicamenta quæ manifeſtè & generosè è capite aquam pelliciunt ſive *palato illita*, *maſticata*, *aut ore colluta*: *ſive naribus indita vel odorata*. Ac illinuntur quidem palato *mel roſaceum ſolutivum*, *anthoſatum*, *oxymel ſcylliticum*, *ſuccus rutæ*, *confectio hieræ*, *magnæ anthidoti*: os colluitur *decoctis hyſſopi*, *ſalviæ*, *ſinapi in vino rubro cum modico melle*, manduntur *pulveres piperis*, *radicis pyrethri*, *ſtaphyſagriæ*, *cardamoni linteo ſcilicet incluſi*, *aut in trochiſcos*, *vel pilulas cum maſtiche*, *paſſulis*, *melle*, *aceto ſcyllitico & cerâ formati*.

Oris collutiones,

Maſticatoria,

Caput purgia, Errhina,

Sternutatoria.

Errhina autem, *& caput purgia ex ſuccis betæ*, *anagallidis*, *majoranæ*, *vel aquâ majoranæ adjecto pipere*, *ſinapi*, *cyclamine*, *pyretro fieri poſſunt*: *nam ephorbio*, *helleboro vel etiam elaterio morbus niſi ſummus carere facilè poteſt*. Hi igitur ſucci volâ manus excepti prono capite naribus identidem attrahuntur, pariter *oxymel ſcylliticium quo pulveres prædicti*, *vel oleo irino*, *vel de coſto illiti induntur*, *aut per ſe*, *niſi placeat inſufflare*.

De quibus omnibus notandum

1. ut nimis odorata omittantur.

2. Jejuno ſtomacho aſſumantur.

3. Non pectus & pulmonem offendant.

4. Non ingrata & faſtidii plena ſint.

In horum autem omnium compoſitione vitanda eſt permixtio rerum odore eximio excellentium, cujus cenſus *moſcus*, *ambra*, *gallia moſcata* quæ ſcilicet experientiâ probantur excitare paroxyſmum ut antè monuimus: quoniam tamen hæc particularia medicamenta in uſum quotidianum venire debent & jejuno ſemper ſtomacho, & eâ quidem conditione ut pectus pulmoneſque concitatâ aliquâ fluxione non offendant, ut ſæpè evenit, imò etiam ventriculum non lædant, ex iis certè eligenda cenſeo, quæ & non ingrata ſunt faſtidiiique plena, & verò lentè ac ſenſim aquam è capite proliciunt, meatuſque palati & narium deobſtruunt: itaque contenta erit Nobiliſſima Virgo quotidie antè modò *paſſulas damaſcenas circiter viginti*, *vel nucis moſcatæ fruſtu-*

lum, aut radicem angelicæ egregiè conterere dentibus, & passulas quoque deglutire non dubitabit tanquam saluberrimum & leniens alvum medicamentum, aut horum loco os sæpiùs colluere decocto salviæ ex vino rubro.

Vel eam insensibiliter discutientibus: ut sunt interna exsiccantia:

Jam verò aqua in capite stagnans discuti resolvique potest *insensibiliter usu medicamentorum calidorum sive exsiccantium, quæ assumi possunt, aut exterius admoveri.* Primi generis sunt ea, de quibus in discussione seri in toto redundantis dictum est particulatim, quæ vapore quodam emisso ad cerebrum pervenire creduntur, & illud exsiccare & ebibere superfluam in eo humiditatem ut sunt *conservæ anthos, salviæ, melissæ, diamoscus, aromaticum rosatum, triphera magna, magnæ antidoti*, quæ tempore somni exhiberi possunt, sed priùs corpore benè repurgato, imò capite: nam periculum est ne ab horum usu si aqua in capite restitet fervorem concipiat & paroxysmus recrudescat, quam ob causam satius diamosco & cæteris abstinere, præsertim si ratio temperaturæ totius habeatur, & solis conservis uti.

& externa capiti applicata varii generis:

Secundi autem generis medicamenta sub variâ formâ adhiberi possunt, & in primis cùm Illustrissima Virgo lixiviis assueverit, ea minimè improbantur à me præsertim sub finem veris & tota æstate, quæ parari possunt ex *serpillo, salviâ, pulegio, hyssopo, majoranâ, roremarino, calendulâ, calaminthâ, seminibus calidis, & agarico:* ex quibus quoque sacculi concinnari possunt & in usum venire, sed duntaxat eo tempore, hoc est matutinò, quod cultui corporis reliqui tribuitur: nam de die incommoda esset eorum gestatio, de nocte insalubris, quia vaporibus è ventriculo somni tempore attractis caput compleretur, ejusque plenitudo augeretur: quam ob causam cucuphis carere potest, & præterea quia illæ brevi sordescunt; undè aspersi pulveres præferendi, iique parati ex *seminibus cumini, fæniculi, pæoniæ, melanthii, baccarum lauri, floribus anthos, salviæ, nuce moscatâ, cinamomo, mastiche, sandaracâ.*

Omissis iterum odoratis:

Quod ad odoramenta spectat, ea minimè mihi placere possunt, quia sive grata, sive ingrata paroxysmum reno-

vant commotâ materiâ, etsi ingrata discussâ materiâ corrigunt tandem: denique linimentis tanquam molestis carere potest, & multò magis emplastris præsertim calidis, ut [a] metasyncriticis, quia hæc à longiore morâ unà cum sanguine serum profusius trahunt atque tractum fervefaciunt, & camerinam movent. Non improbarim tamen hyberno tempore vel *emplastrum ex betonicâ, vel ex gummi takamahaca & similibus temperatis.* Atque hæc de prophylaxi epilepticorum insultuum, ad quorum præsentium curationem jam tempestivum est accedere, à quibus quippè suffocationis & interitus metus sæpè impendet.

& calidis attrahentibus.

Quoniam igitur epilepticus paroxysmus fit principio nervorum ab implente sero copioso & ebulliente distento, & in se corrugato, nervosumque genus secum magnâ vi contrahente, *præcipuæ sanè ejus solvendi rationes & corrigendi tum in depletione seu inanitione principii nervorum, tum in laxatione violentæ nervosi generis contractioni contrariâ, nec non emendandis symptomatis velut respirationis læsione consistunt. Primus autem scopus obtinebitur vacuatione seri influxi sive sensibili, sive insensibili, fervorisque ejus temperatione, & influentis revocatione seu revulsione.* Vacuatio ergo seri influxi in caput sensibilis promoveri potest partim beneficio naturæ comprimentis scilicet nervosum genus & suâ concussione excutientis, quod violenter caput distendit, partim ejusdem attractione à medicamentis hydragogis factâ.

Curatio in paroxysmo:

Cujus sunt tres scopi:

I. Scopus inanitionem principii nervorum intendens obtinebitur

1. seri in caput influxi vacuatione:

Quoniam autem natura in hoc affectu alto sopore detinetur & sensus omnis ferè sepultus jacet, nunquam autem facultas expultrix ad excutiendum quod molestum est movetur & insurgit, quin irritationis sensus præcesserit, certè natura excitanda est soporque solvendus, & sensus in primis restituendus quoad fieri potest. Quoniam ergo sensus excitatur maximè ab objectis excellentibus, antè omnia sensoriis omnibus eximia objecta sunt objicienda, scilicet apertis oculorum palpebris si connivent magna ob oculos

tum beneficio naturæ ipsius, quæ statim à sopore excitanda,

a. Ob oculos luminaris accendendo.

a Recorporativis ut passim in Cæl. Aureliano de morbis acutis & chronicis.

luminaria

luminaria accendenda, & ſtrepitu magno & vociferationibus aures diverberandæ, nares acribus ſimulque ingratis pungendæ odoribus, in quo genere *ſuffitus lapidis gagatis potentiſſimum eſt remedium & objectum ſimul ut mox dicetur.* Palatum autem amaris & acribus *ut hieræ confectione, ſinapi irritandum.* Tactus denique excitandus *vinculis, vellicationibus, avulſionibus pilorum præſertim è pudendis partibus, tum etiam acribus clyſteriis injectis ſi immitti poſſint.* Natura his artibus excitata violentam diſtentionem non ferens comprimet ſeſe quantum poterit, & ſerum quâ datâ portâ excutiet, ſi præſertim interea, dum illa vellicatur & exſuſcitatur, portio aliqua ſeri vacuari cœperit, & diſtentum poſticum caput aliquatenus ab eâ evacuatione arte factâ laxari cœperit.

b. Magno ſtrepitu aures diverberando.
c. Nares odoribus ingratis,
d. Palatum amaris irritando!
e. Tactum diverſimode excitando.

Hæc igitur vacuatio primo quoque tempore tentanda eſt, quoniam autem viæ à naturâ expurgationi cerebri inſtitutæ ſunt meatus in palatum, in nares, & quandoque meatus aurium, imo ſuturæ totius capitis, hinc medicamenta aquam elicere è capite aut diſcutere apta iis omnibus partibus admoveri debent, quæ ante in prophylaxi recenſuimus, ex quibus generoſiora eligi debent, tum quia ſuffocationis metus imminet, tum quia ſopitis ſenſibus adminiculantem naturam non habemus: ejus generis ſunt *acetum vel oxymel ſcylliticum, hiera, magnæ antidoti palato naribuſque illinenda, tum aquæ ex diſtillatione ceraſorum vel hirundinum à magnis viris deſcriptæ & commendatæ plurimùm, & imprimis lacrymæ fœtidæ, caſtoreum, lapis gagates cujus odor præſentiſſimum eſt remedium, ut in pluribus expertus ſum.*

Tum medicamentis: ut hydragogis cephalicis generoſioribus,

OBS. XXXII. *Et in famoſâ illâ viragine Gallâ Maturinâ, quæ pro mortuâ à Medicis etiam habita hujus lapidis primo olfactu è lecto reſtituta alacris extemplò præter ſpem ad menſam aleamque cucurrit*: ejus tamen generis tetris odoribus non niſi urgente neceſſitate uti permiſerim: præſtat enim paroxyſmum produci ac ſenſim ſolvi ut paſſim evenit, quàm odoribus fœtidis caput complere ac gravare, atque cerebri ſpirituumque ſubſtantiam conſpurcare: iis ergo

Fœtidis non niſi urgente neceſſitate admiſſis.

locus non ſit, uti neque helleboro, elaterio & ejus cenſus per nares aquam elicientibus aut potenter digerentibus, niſi producto ad plures horas paroxyſmo, & tentatis priùs fruſtraque levioribus remediis.

2. Fervoris ejus temperatione.

Contenti ergo ſint qui ægris adſtant naribus admovere *rutam, pulegium, calamintam, eaque aceto ſcyllitico ſi placet madeſacta.* Eodem fine auribus totique capiti applicantur *olea calida tenuiumque partium, ut ſunt de ſpicâ, de ſampſuco, nuce moſcatâ, rutaceum, additâ penetrationis gratiâ aquæ vitæ tertiâ parte.* Quòd ſi paroxyſmi pertinacia oſtendat rapi etiam è toto aquam in caput, tum certè frictiones vinculaque partium externarum, necnon etiam venæ ſectio è talo locum habebunt, ſi corpus ſit plethoricum, probabileque ſit ſanguinem tenuem unà cum ſero raptum ad caput, quod inſinuabit purgatio aliqua naturæ ſolemnis ſuppreſſa; *quibus ſi non cedit paroxyſmus, indicium eſt apoplexiæ propriorem eſſe.*

& 3. à capite revulſione.

II. Scopus indicat nervoſi generis relaxationem.

Jam vero relaxatio nervoſi generis contraria violentæ ejus contractioni chalaſticis remediis intus extraque admotis obtineri poteſt. Hoc autem perficiunt odoramenta ſed grata ſuffita partibus infernis ſive genitalibus vapore ſcilicet ſuo tepido, ſimiliterque *linimenta ex oleis liliorum alborum, amygdalino, rutaceo*, quibus ex abundanti flatus diſcutiuntur in his affectibus moleſti.

III. Reſpirationis læſæ emendationem.

Poſtremò reſpirationis difficultati medebitur erectio corporis capitiſque, & oris apertio (nares ferè obſtructæ) dentiumque à convulſione muſculorum temporalium arctè conſtrictorum diductio manibus facta. Spiritus namque ita & fuligo, ille aditu, hæc exitu ante prohibita faciliùs ducitur aut educitur.

Atque hæc ſunt quæ de naturâ, cauſis, remediiſque ſymptomatum vulgo hyſtericorum dictorum mihi liberè pro more & libertate, quam natura inſtitutioque inſevêre, philoſophanti ratio dictavit, ſuaſit, quæ Nobiliſſimæ Virgini ac Dominæ colendiſſimæ profutura haud dubito voveoque, ſi Viri Clariſſimi ea candido animo ut cætera, ſerioque examine & æquâ cenſurâ pro veſtrâ ſapientiâ excipitis, probatis, corrigitis, quod à veſtrâ humanitate obnixè peto contendoque.

CAPUT VIII.

Appendix seu Annotatio ad Consilium de Epilepsiâ.

Superiori illi & paradoxæ doctrinæ in consilio de epilepsiâ & hystericis affectibus à nobis traditæ lucem atque fidem non mediocrem afferunt sequentia, & imprimis accurata consideratio omnium affectuum ad soporem attinentium antè à nobis explicatorum, qui cùm sint cum epilepsiâ facilè commutabiles, & à serosâ colluvie diversis in capitis regionibus vagante eos suæ originis primordia repetere antè sit demonstratum, epilepsiæ certè materialem causam ipsissimam esse colluviem serosam arguunt manifestè.

Confirmatio ulterior superioris doctrinæ de Epilepsia.

I. per affectus soporosos, cum Epilepsiâ facilè commutabiles.

OBS. XXXIII. Deinde id speciatim confirmat *contemplatio hystoriæ hemicraniæ in Nobili Puellâ antè à nobis exaratæ, cujus primus insultus quidem certò fuit Epilepsiæ rudimentum, sive levis epilepsia, in quâ symptomata sunt breviora & leviora adeò ut æger se contineat, neque cadat, sed brevi admodum ad se redeat, quam solâ victûs ratione penitus sanari* [a] Galenus *scribit; recursus verò ejusdem nonnihil hysterici affectus vulgò dicti evidentissimè complicatum habuere.*

De Epil. levi.

II. per exemplum.

Postremò eamdem comprobat omninò doctrinam series symptomatum quibus tenentur pleræque mulieres hystericæ passim à medicis habitæ, quarum nomina ut subticeam muliebris pudor monet sive jubet.

III. per symptomata hysterica vulgò habita.

OBS. XXXIV. *Eam autem seriem talem observare est; scilicet illis quanquam ex animi sententiâ semine & sanguine menstruo repurgatis, & rarò à mariti lumbis discedentibus circa insignes vere & autumno tempestatum mutationes primum sensus acuti cujusdam veluti gelu summum caput constringit, dein non ita post dolor gravis sævusque frontem & tempus sinistrum (ferè namque sunt splenicæ ut habitus gracilis ac fuscus, & nigrum capillamentum indicat) imò & caput posti-*

De sympt. mulier. hyster. vulgò habit.

[a] Lib. de attenuante victûs ratione.

cum premit, mox torpor, atque motus veluti oberrantium formicarum brachium & sæpè crus ejusdem lateris præpedit, tandemque sopor desubitò sensum omnem subripit, & simitu universum convellitur concutiturque corpus identidem. Scilicet excitatis suffocatio atque quidem cruciatus, illa quidem thoracem, hic universum ventrem affligunt & per plusculos dies unà cum brachii torpore, quanquam sopor & convulsorii motus inducias præbeant, nam hæc quoque ferè brevique recurrunt, ut quibusdam vix mediam anni partem salubriter degere concedatur, & recurrunt vel à levissimâ occasione, non solùm à mutatione tempestatis aëreæ, sed à quavis corporis commotione aut rerum etiam suave olentium fortuito olfactu, vel quâvis animæ ægritudine.

Inter quæ ea 1. quæ caput tentant semper prævertunt.

Enimverò quandoquidem hæc symptomata ingruunt simul universa, aut certè sibi mutuo succedunt, ea sanè ab unâ eâdemque causâ fluere & originem quota quota sunt repetere necesse est: quoniam autem eum inter se ordinem servant, ut dolores, sopor, & reliqua, quæ caput maximè tentant prævertant semper, & aliàs graviora sint quàm motus, & si quæ alia uteri symptomata; & verò illa nunquam absint, cùm suffocatio, quæ utero imputatur, non semper jugulo instet, ut certis constat experimentis, cur uterus & non potiùs caput tanquam capital & author omnium malorum damnatur? & si ab utero pravus sive humor, sive vapor ad caput etiam usque affertur, cur strangulatio non antevertit dolores capitis totiusque convulsiones, cùm priùs vaporem vel humorem ex utero elatum diaphragma & laryngem ferire & vellicare, quàm caput tentare & lædere necesse sit? quî potest verò torpor brachii ac cruris in plerisque, & speciatim contortio illa convulsiove cervicis in hemicranicâ puellâ in uterum rejici, cùm præsertim *Soror illius germana anno ætatis septimo (quâ ætate ob omni criminis suspicione longè alienus est uterus) passa sit colli perversionem eamque non dialem, uti contingit hemicraniæ, sed adeò pertinacem, ut tres annos venustatem virgunculæ deformaret, nec nisi usu aquarum plumbariarum corrigi potuerit.* Nec enim ullus qui paris illius sororii ora vultumque noverit

2. Strangulatio eis succedit.

Observatio.

de perfectâ temperaturæ capitis & totius similitudine ambigere ullo modo potest.

Quid denique quòd horum omnium symptomatum congeries seriesque eadem extitit in me, & in puellâ hemicranicâ, ut ex observationibus satis constat, nisi fortè quòd primo insultu humor è capite in brachium decubuit, & exacto tantùm anno in intestina partesque ventre contentas? in me autem duntaxat in has partes, & decimo quarto tantùm anno à primâ morbi impressione? quòd si hæc capitis mala unius ejusdemque causæ effecta mihi cum mulieribus communia, prorsusque eadem in uterum regeri in me non nisi ridiculè & absurdè possunt, sed in unam capitis colluviem omninò debent resolvi, cur in fœmineo sexu uterus accusatur & non caput?

3. Omnia ferè viris cum mulieribus communia sunt.

Neque enim dubitari potest epilepticis hominibus strangulationem instare faucesque præcludi, sed cùm in iis hæc symptomata summa sint omnia ob robur viresque majores, itaque leves epilepsiæ raro contingant, qualis est, quæ suffocationis sensum duntaxat infert, certè obscuratur suffocatio ab aliis gravioribus, quæ vix seorsum in illis divelluntur ob causæ magnitudinem: nam ob robur ingenitum mares à levi causâ facilè se liberant.

Strangulatio & suffocatio etiam epilepticis accidit.

Atque hæc de affectibus capitis à serosâ in eodem cunctante colluvie præcipuè pendentibus; nunc de aliis ab ejusdem diluvie è capite exundante in subjectas partes, si prius dicamus de syncopes quâdam specie, quæ utriusque partis vitio tribui potest, & ab eâdem serosâ diluvie pendet.

MORBI
THORACIS INTERNI
AB ILLUVIE SEROSA.

SECTIO III.

CAPUT I.

De Syncope lethali & [a] 'Ανελπίστῃ ab interceptione nervi cordi implantati factâ, ſcilicet à ſeri è capite in hunc depluvio.

NUlla regio eſt, aut urbs quæ non ſingulis ferè annis videat doleatque aliquem ex incolis ſanum alioqui, valentem, & firmo habitu, & ab omnibus externis immunem injuriis concidere derepentè, & reſpiratione vitâque propè momento privari.

Syncope affectus qualis.

OBS. XXXV. *Hoc ſubito certè & inopino occaſu non paucos corruiſſe memini homines mediâ jam ſenectute & annorum circiter 63. habituque euſarco, imo polyſarco, quos non eſt neceſſe recenſere: quem occaſum ſive ſyncopem, ſive apoplexiam dicas parum refert, modo conſtet affectum & graviſſimum funeſtiſſimumque juxtà ac propè momentaneum eſſe, ſed aliàs obſcuriſſimum, cujus cauſa externa ſive procatartica, imò neque interna ullis ſeſe evidentibus prodat ſignis.* Cum igitur adeò funeſti & celeris occaſus aliqua ſit neceſſaria cauſa, eaque vehementiſſima æquè atque obſcuriſſima, hac certè ratiocinatione detegi & innoteſcere poſſe mihi videtur.

Enimverò quoniam in eo tantus tamque præceps virium

[a] Deſperatâ.

lapsus ut certa mors, hoc est, animæ separatio à corpore nihil tale metuentibus ingruat (*dissolutio, inquam, animæ aut utriusque, aut certè vegetantis partis primò & per se, sed sentientis per necessariam concomitantiam, quippè quæ non nisi instructum vegetante animâ corpus potest informare, ut in physicis docuimus*) causam sanè quæ sit vehementissimæ & celerrimæ actionis oportet ab iis rebus repetere quæ animam cum corpore conjungunt conjunctamque retinent, & in quibus virium robur secundùm naturam continetur atqui quandoquidem vires tum constant ac vigent, animaque ipsa corpus tandiu regit, vegetat, & inhæret, quandiu & spiritus vitalis, qui est animæ ac corporis commune vinculum atque instrumentum, ut ex physicis constat, & partes solidæ, viscera nimirum & imprimis cor firmitudinem suam nativamque constitutionem retinent incolumem, *Syncopes profectò in universum, sive præcipitis virium lapsus causam esse oportet, constitutionem spiritus, vel solidarum partium, ac præcipuè cordis à naturali longè immutatam.*

Ejus causa quomodo investiganda.

Quæ in universum est constitutio spiritûs, vel solidar. cordis partium, à naturali longe immutata.

Quoniam autem vernacula sive spiritûs, sive solidarum partium constitutio ex temperie aptâ usibus, & juxtâ mole ac quantitate efflorescit, certè syncopes causam in intemperie valdè excedente, & tabe ac defectu spirituum solidarumque partium statuere oportet. Ac tabes quidem solidarum partium, & præcipuè cordis vel sensim corpore alimenti defectu laborante & extenuato, vel confestim colliquato eodem præ morbi acutie, aut cacoëthiâ succedere potest; intemperies autem earumdem multiplex est, sed præcipuè quæ à putrente intus aliquâ materiâ inuritur, cujus fœtorem quippe exitiabilem anima nunquam ferre potest.

Hæc consistit partim in tabe,

partim in intemperie;

Jam nativa spirituum temperies cùm plurimùm immutetur sive à succis in corpore vitiosis, sive à corruptelâ aëris, sive à venenis, rebusque toto genere naturæ humanæ infestis, tum verò penuria ac defectus contingit, quia aut continens ejus generatio intercipitur, aut quia is, licet sufficienter generatur, tamen exhauritur & quocumque modo deperit.

illa iterum vel in intemperie, tam ab internis quàm ab externis causis:

Generatio five nutritio intercipitur 1. Materiæ defectu. 2. Cordis impotentia.

Ac generatio intercipitur partim materiæ defectu; partim cordis trahentis & generantis impotentiâ; materia autem cùm ſit aër, & laudatiſſima tenuiſſimaque ſanguinis anathymiaſis, ille quidem denegatur in ſummâ ſpirandi difficultate, hæc in extremo corporis marcore; ac quia cor utramque materiam trahit ſuâ diaſtole, & ex eâ tractâ ſpiritum generat caloris inſiti beneficio (quæ univerſa in phyſicis ſunt demonſtrata) pulſus profectò cordis labefactatus frigidaque ejuſdem intemperies generationis ſpiritus abolitæ cauſæ ſunt præter reſpirandi difficultatem ſummam & tabem corporis.

Spiritus exhauritur. 1. frigore, 2. Evacuatione nimia. 3. Reſolutione. 4. Tabe. 5. Suffocatione.

Porrò ſpiritus exhauritur & deperit, vel quia à contrario extinguitur frigore ſcilicet ſummo ſive ambientis, ſive [a] opiatorum medicamentorum; vel quia evacuatur confertim, ut in immoderatis ſanguinis, & excrementitiorum humorum, vel etiam pravorum & toto genere præter naturam excretionibus; vel quia ſenſim reſolvitur ſive ſpontè naturæ ob rariorem corporis texturam ſummamque ſanguinis & humorum tenuitatem & evanidam ſubſtantiam; ſive ab immodicis, diuturniſque corporis laboribus, aut doloribus aut pertinacibus animi pathematis uti gaudio, vigiliis, curiſque acrioribus, vel quia tabeſcit alimenti defectu, ut in inediâ, aut boulimo, calore ventriculi extincto appetentiâque dejectâ; vel denique quia [b] ſuffocatur ſive per ſpontaneum ſubitumque ſui ipſius recurſum ad cor per vehementem terrorem & cordis anguſtias, ſive quia intus cohibetur exituque prohibetur ob ſummam humorum cruditatem & obſtructionem circa cor, ut in febribus ſyncopalibus humoralibus.

In ſpecie propoſitæ ſyncopes Cauſa eruitur:

At enim verò cùm tot & tantæ ſint ſyncopes cauſæ, videndum deinceps quæ ex illis propoſitam à nobis ſyncopem invehere natæ ſint. In primis igitur quia propoſita ſyncope hominem ab omni alioqui externâ injuriâ ex hypotheſi ſartum tectum adoritur, ſimituque mactat, fateri oportet

a Gal. ad aphor. 23. lib. 6.
Gal. 12. met. cap. 6.
b Gal. lib. 13. met. cap. 3.

extra

extra culpam esse quamvis ambientis inclementiam, qualis sæviente boreâ & cœlo ningente, aut contrà austro flante per summos sirii ardores, tum pravum & pestilens ejusdem ingenium; sed & venena naturæ humanæ infesta, & spiritus præter naturam alterantia aut etiam extinguentia.

quæ minimè à causâ externâ,

Præterea quia syncope, de quâ agitur, valentes & athleticos homines aggreditur atque prosternit, in quibus nulla marasmi & tabis, nulla colliquamenti, nulla ad hæc insignis putredinis vel summæ viscerum intemperiei signa apparent, & verò summa quævis intemperies non nisi sensim contrahi potest, proposita sanè syncope solidarum partium vitio imputari non potest.

neque à tabe vel intemperie solidarum cordis partium;

Jam extinctionis spirituum nulla utique adest occasio externa aut interna in iis, quos hæc syncope propè momento enecat, nullaque præcessit sensibilis evacuatio, sive hæmorrhagia aliusve sanguinis effluxus, sive diarrhœa, aut vomitus humorum toto genere pravorum, quibuscum etiam affatim spiritus diffluere solent, nulli pariter immoderati corporis labores vel animi motus, nullæ prægressæ vigiliæ, aut acriores sollicitudines, nulla inedia, & similes causæ evidentes & externæ, à quibus sine sensu spiritus exteruntur non mediocriter, raræ quippè causæ in hominibus sub benigno Jovis sydere natis, genioque proprio indulgentibus: nec verò febris ardens, similisve affectus spiritum affatim conterens prægressus: nec denique accusari possunt sive rarior præter naturam textura corporis, sive summa evanidaque humorum tenuitas, quorum ratione spiritus suâ sponte exhalant in eâ scilicet ætate, in quâ potiùs crassitie laborant humores, & cutis astricta, densaque est valdè.

Neque à spirituum sive extinctione, &c.

Postremò tantum abest ut inediâ vel boulimiâ laborent, qui hac syncope comprehenduntur, ut potiùs cœnatos tangat juguletque hoc malum.

OBS. XXXVI. *Memini enim quemdam Capellanum Collegii Navarrei obesum hominem ante quadraginta annos, & à duodecim annis Nobilissimum virum de Lunem* CAROLI III.

Principis domesticum, & Reverendum Patrem Societatis JESU *Hordal in gratiarum cœnæ actione derepentè concidisse: quò sanè defectus alimenti seu principii alterius spiritus vitalis præsertim in corporibus benè habitis, sed & aëris alterius principii crimine vacat, cùm spirandi difficultas nulla hanc syncopen prævertere consueverit.* Restat igitur ut vel suffocatio spiritus veniat accusanda, vel certè quod unum restat, motus cordis tanquam opificis sit ablatus.

Sive suffocatione, &c.

Atqui suffocationis spirituum cum externæ quidem causæ absint repentinus scilicet terror, & similes, tum verò summa humorum cruditas in benè temperatis reperiri nequit, ac quanquam sanguinis ubertas congelatioque sive in magnis vasis, sive in carotidibus meritò pertimesci potest, tamen & ab hac causâ syncope non adeò instantaneam mortem adfert, & dignoscitur non fugacibus adeò accidentibus aphoniâ repentinâ, ruboribus faciei, pulsationibus maximis, & conspicuis circa tempora, oculorum immobilitatibus, manuum distentionibus, dentium stridoribus, adductione maxillarum, postremò refrigerationibus extremorum, quæ signa prodidit [a] Hippocrates; & vero prænunciis quibusdam symptomatis antè significari solet, scilicet præfocatione non juxta fauces, partesque respirationi dicatas, sed in præcordiis, ac si cor manu constringeretur, pallido colore cum ephydrosi circa frontem, tristitiâ melancholicâ, capitis gravitate, in somnum propensione, gravi difficilique respiratione, pulsu intermittente, crebris denique animi deliquiis.

Sed à motu cordis, à cerebro proveniente, abolito, provenit.

Quæ symptomata cùm minimè propositam syncopem præcurrunt, superest sanè, ut motus cordis abolitus sit unica ejus causa. Quæ igitur aboliti pulsus causa, eaque minimè manifesta in valenti alioqui & benè temperato, eaque maximè præceps, nisi subita interceptio facultatis moventis, hoc est animæ sentientis, sive animalis spiritus per nervum

a Lib. de diætâ acutor. Aph. 38. ξυμπίπτει δὲ τοῖσι πλείστοισιν αὐτέων τοιάδε, ἐρυθήματα προσώπȣ ὀμμάτων στάσιες, χειρῶν διαστάσιες, ὀδόντων τρισμοί, σφυγμοὶ, σιαγόνων ξυναγωγή ἢ κατάψυξις ἀκρωτηρίων, πνευμάτων ἀπολήψιες ἀνὰ τὰς φλέβας,

è cerebro in cor pervenientis? nam neque vulnus, aut intemperies momento in corde in tantum excrescere potest, ut ad fatum ita præceps & momentaneum necessariò trahat.

Ex adverso autem cor accepto à cerebro motus principio movetur ut est in physicis demonstratum; & præterea eâ ætate, & in corporibus calidis humidis, qualia sunt eusarca & multò magis polysarca quibus scilicet maximè proposita syncope bellum indicere consuevit, cùm serosa in capite colluvies abundat, tum nervi multâ mole carnis oppressi, & semi-angusti facilè possunt obstrui: quo non mirum sero per tempestatem aëream impendentem, aut similem aliam causam occultam commoto & irruente nervorum principium, vel saltem guttulâ ejus speciatim in propaginem nervi cordis deërrante, eumque obstruente; spiritus animalis, unaque animæ moventis influxum in cor penitus ac ex improviso intercipi, itaque cordis motum utrumque cum vitâ ipsâ intercidere, & præcipiti atque inopinato casu hominem mori, magnamque parentem exosculari. Nam quæ obscurior causa esse potest hujusmodi aquæ depluvio in reconditam adeò partem?

Cujus causa serum abundans commotum,

Itaque concludamus: *Syncopes funestissimæ alioqui & momentaneæ causam esse motum cordis repentè abolitum ab interceptione seu obstructione nervi sexti paris cordi implantati ab aquulâ in eum è cerebro derepentè depluente.*

Nervum sexti paris cordi implantatum obstruen.

Quòd si quis quærat quibus artibus adeo exitiale malum averruncari possit; uno verbo respondeo, plenitudinem corporis ex consilio [a] Hippocratis haud cunctanter esse corrigendam & solvendam detractione scilicet sanguinis, & imprimis capitis impuritatem eluendam, potissimumque per vias naturales à postico cerebro multo screatu & emunctione remediis antè sæpè memoratis derivandam, si prævideri potest affectus.

Curatio & Præservatio.

a Lib. Aph. 1. Aph. 3.

CAPUT II.

De Palpitatione Cordis.

OBS. XXXVII. *Audivimus sæpè multorum querelas de cordis saltu, imò manu mammæ sinistræ prætenta tactu sæpè deprehendimus cor micare pulsareque inordinatè & præter naturam, nunc vehementiùs, nunc languidiùs. Sed & vidimus, quibus non solùm ab assiduo thoracis à corde motu & diverberatu indumenta veluti flabello motitata inæqualem cordis motum æmularentur & significarent, verùm etiam thorax atque sternum ab illo motu è sede naturali dejecta non mediocriter extuberarent.*

Hic affectus quibus familiaris.

Affectus sanè lienosis, hypochondriacis, & mulieribus quibus ex voto menses minimè fluunt & id genus familiaris, isque nunc periodicus & interpolatus atque ex improviso sanos alioqui invadens, nunc continuus pertinaxque & non nisi ægris commoriens.

Utrum autem ejuscemodi motus vera sit palpitatio, tremorne, an concussio cordis, an verò mixtus aliquis ex iis motibus discutere ad amussim non est hujus loci, modò constet cor ejusmodi motuum minimè esse incapax.

In eo cordis motus qualis.

Nam cùm illud supernè in suâ basi appensas habeat partes flexibiles & mobiles ac tenui corpore, quæ auriculæ dicuntur, quid prohibet secundùm eas saltem dilatari cor & distendi, imò & secundùm parietes ab impetente violenter aliquo corpore, sibique exitum quærente disjici, ac dilatari quia impletur, hoc est palpitare & interturbari vernaculum ipsius cordis & arteriarum motum, ut ob inordinationem motuum nunc majorum, nunc minorum quasi salire videatur? densitas enim corporis etsi prohibitâ transpiratione materiæ mordentis seu morbificæ contumaciorem reddit motum, tamen palpitationem tollere non potest, si quidem verè & propriè sub cute fit palpitatio, quæ tamen præ hujus densitate majore vel minore faciliùs aut difficiliùs subsidet.

Neque verò ad veram palpitationis naturam pertinet materiam, quæcumque ſit, primo quovis pulſu evaneſcere & abire, ſed ſæpè fruſtrà quærit tentatque exitum ac plures edit motus, antequam à pulſando deſiſtat & evaneſcat: ad hæc raritatis in corpore cordis defectum compenſat calor in corde eximius & in reſolvendo actuoſus.

Materia morbifica plures edit motus.

Neque porrò neceſſe eſt in corde duplicem percipi motum naturalem ſcilicet unum pulſum, & alium præter naturam, quanquam revera non unus & uniformis, ſed quodammodo duplex ferè percipitur: nam qui motus præter naturam à materiâ morbificâ intercidit cum naturali, is mirificè hunc depravat, ut æqualitatem & ordinem naturalem nuſquam ampliùs retineat; cùm enim materia præſertim craſſiuſcula, nec ſubitæ reſolutionis capax, magis magiſque in loco calido rarefiat & fermentetur, & præterea ob anguſtiam loci in girum volvatur, non ſolùm naturalem ſuo pulſu dilatationem amplificat & intendit, ſed ſubſequentem interturbat conſtrictionem, imò quietem inter motus naturales propè tollit, unde unus duntaxat motus cordis percipitur, iſque nullâ quiete interruptus ſed difformis, major ſcilicet in dilatationis tempore, minor in utriuſque quietis tempore, ut & in ipſâ naturali conſtrictione.

Motus præter nat. naturalem depravat.

Sed cùm & per eos motus naturales ita depravatos non plenè ſatisfiat uſui naturali, cùm ſcilicet ſinus ab alienâ occupati materiâ materiæ ſpiritus non ita liberum ſpatium ut antè concedant, ideoque augmentum uſus crebritate, velocitate, imò magnitudine compenſari debeat, ſiquidem cor ſanum robore non caret, fit ſanè ut pulſus in illis deflectat à naturali, mirèque ſit inæqualis. *Eſt itaque palpitatio affectio ſeu accidens naturali pulſui à cauſâ morbificâ ſuccreſcens.*

Palpitationis cordis definitio.

Quid ſi ea materies corpulentiâ ſuâ & gravitate moleſta eſt & multò magis ſi acri quâdam qualitate, aut aliâ ſimili naturæ infenſâ ſenſum tactus pungit expultricemque irritat? tum certè haud dubiè ſeſe concutit & concitatius fertur, majoreſque & varios, atque inæquales motus ciet, & præſertim conſtrictionis, ac veluti ſaltus. Nam quia in

illis majoribus constrictionibus cor sinubus compressis longius se ipso redditur, mucro certè pectus diverberat ac tangit adeò, ut sibi cor extra corpus prosilire & erumpere clament ægri.

Palpitationes superius notatæ spuriæ sunt:

Atque hi motus etsi palpitationes legitimæ veræque non sunt, sunt tamen spuriæ, & veluti pulsus caprizantes & intercurrentes, sive concussiones & subsultus, quos pariter motus cor edere modò valens & firmum credibile est, sive quoties propria ejus membrana humore multo prægnans intumit, ut Galenus in simiâ observavit, sive pericardium ipsum humore similiter distentum aut compressum à pulmone vel gravat, vel certè impedimentum adfert cordis pulsui, nec liberum ei spatium, in quo excurrat liberè concedit: tum enim cor in angustias veluti redactum, ut se ab iis liberet, onusque excutiat, & retardatum motum resarciat, concitatissimè sese quantum potest movet, & sine ordine, conatuque veluti duplicato geminat motum ad instar hircorum invicem dimicantium, ac tam diu concutit se & perturbatè movet, quoad instans veluti à tergo onus, sive impedimentum si potest excutiat.

Quæ accidunt, vel corde adhuc valente, sibi molestum excutiente,

Atqui si dum cor his angustiis premitur opprimiturque, simul quoque vellicetur, & mordeatur adeò, ut robur ejus non mediocriter frangatur, vel aliis de causis languescant ejus vires sive retractione spirituum spontaneâ, ut per animi perturbationes, sive attritione à quâcunque causâ ex superiori capite commemoratis, quid prohibet si non propriè ac simpliciter tremere, sed veluti contremiscere, hoc est motu tremulo concuti & subsultare, motu scilicet conflato ex tremore, & ex motu convulsivo; ex tremore quidem per facultatis sive oppressionem, sive essentialem infirmitatem; convulsivo autem quòd desiliat ob conatum à morsu concitatum, qui motus formicanti pulsui haud absimilis.

Vel jam infirmo, & veluti contremiscente,

Quem sanè motum edit quoque cor, cùm vasa ipsa exsiccata præter naturam, ut ab ardore febrili, convelluntur quodammodo: cùm namque cor fibris carnosis nervosisque quodammodo constet, & carnem musculosæ affinem ha-

Vel tandem vasis ejus exsiccatis & quodammodo convulsis;

beat, moveatur autem ab animâ sentiente si non κατὰ προαίρεσιν id est ab electione, certè καθ' ὁρμὴν, cur non tremor in id cadere potest? aut certè in thoracem, qui cordis instar ab instinctu movetur, saltem inter dormiendum non cadet. Quia igitur cor movetur motu animali sed irritatum, & subsilit subsultatve, ut excutiat noxiam, motus hic cordis minimè simplex censendus, sed compositus ex tremore scilicet & convulsivo motu, qualis in piscibus sive moribundis, sive vibratione corporis & resilitione evasionem molientibus, aut qualis in corpore jacente & supino si pungitur, quippe quod simul universum attolli nequit.

& constant motu composito, convulsivo scil. & tremulo.

Sed enim amabò quænam materies & undenam in cor irrepens eas turbas ciet? an sanguis tenuis fervensque in magnis vasis & cordi vicinis, certè ejus anathymiasis? propensio sanè adolescentiæ & temperaturæ calidæ humidæ in palpitationem [a] Galeni experimento, & prægressa mensium suppressio in mulieribus frequentissima non levia sunt argumenta; sed longè certius quòd liberalis venæ sectio semper profuit Galeni annotatione.

Causa earum materialis esse potest vel sanguis tenuis fervensque.

An spiritus seu vapor quicumque acer & mordax imò venenatus? ita profectò invasio solutioque morbi id satis insinuant, & flatus toto ventre turgentes, pulsatioque arteriarum ad dorsum, & in temporibus, sibilique aurium prænuncii, imò comites palpitationis cordis in hypochondriacis id significare videntur, & experientiâ constat à venenis omnibus præsertimque calidis expirantibus vaporibus tetris & deleteriis cor salire vehementer.

vel spiritus seu vapor acris, mordax & venenatus,

Quid verò serosa colluvies? hæc sanè frequentissima causa palpitationis cordis si ea ventriculos ejus irruat sive ascensu quodam & metastasi, aut epigenesi è vasis magnis scilicet & potissimùm arteriis, imò è visceribus sanguinis officinis fervore concepto desubitò exundans, concepto (inquam) à levi & latente causâ, ut vi tempestatis aëriæ, aut animi perturbatione; sive descensu è pulmone multâ aquâ scatente, eâque aut à liberaliore potu ut indicavit

sed frequentissimè serosa Colluvies,

a Lib. 2. de locis affectis.
Pauli lib. 3. cap. 24.

[a] Hippocrates, vel è cerebro ſenſim depluente.

OBS. XXXVIII. *Ut obſervavi hodiè manè in pauperculo adoleſcente viginti annorum ſcilicet, qui à tuſſi biennio jam durante palpitationem cordis cum difficultate ſpirandi patitur à ſex & amplius ſeptimanis.*

quæ in vaſis ebulliens ſubitam invaſionem & ſolutionem facit;

Atque ob cauſas primi generis palpitatio benè valentes & ſine cauſâ manifeſtâ derepentè quidem, ſed non ita pertinaciter exercet: nam à ſero ebulliente ſubita certè invaſio ſolutioque eſſe poſſunt ob inſitam ejus tenuitatem. (Neque enim flatum ſeu vaporem alienum è viſceribus per vaſa irrumpere adeò anguſta facilè dixerim, niſi per eum ſerum ebulliens intelligere placet & ita de nomine duntaxat altercatio erit, eaque logica id eſt vana) hinc [b] palpitationi maximè obnoxii tum qui ſatietati, temulentiæ, otioſæ vitæ, & ejuſmodi cauſis, quæ ſeroſam augent colluviem, mancipati ſunt: tum ætates, & temperies, atque tempeſtates anni ejuſdem congeſtionem propenſæ.

At ex eis in pericardium & propriam cordis tunicam ſenſim exiliens, difficilem & pertinacem:

Quid ſi ſerum ipſum ſenſim è particularibus vaſis tunicarum cordis (pericardium intelligo & propriam cordis tunicam) exiliens ſive inter cordis parenchyma tunicamque propriam, ſive in amplum pericardii ſpatium vacuum gliſcat, eâque copiâ congeratur tandem, quæ oneri ſit cordi, & liberantem in eo ſe movendi deneget? haud dubiè ſanè difficilis & pertinax ab hac cauſâ palpitatio cordi accidit, quam non ſolùm ſenſus ægri ſibi cor veluti in aquâ innatare ac moveri ſentientis declarat, ſimulque morbi diuturnitas, quippè cùm hæc aqua haud facilem exitum habeat, & viam minimè relegere poſſit, ob denſitatem autem & teporem membranoſi corporis neque facilè digeri valeat.

Atque hoc experientiâ confirmatur.

Sed anatomia confirmat potiſſimùm experientiaque non ſolùm Galeni ſed omnium ferè Medicorum, *nam apertis cadaveribus diuturnâ laborantium palpitatione pericardium plurimâ turgens aquâ reperitur:*

OBS. XXXIX. *Ut in quibuſdam obſervavi, & anno*

a Lib. de flatib. Aph. 20. 21.
b Galen. lib. de tremore cap. 5.

ſuperiore

ſuperiore viderunt M. Petrus Barotus, Doctor & Profeſſor Anatomicus noſtri Collegii, & M. Antonius Chirurgus in corpore cujuſdam Gorzenſis oppidi incolæ Jacobi Loret longè antè palpitatione laborantis, & ſpirandi difficultate: in eo namque repererunt pericardium immanem in tumorem elatum pluribus libris aquæ diſtentum. Nec enim mirum eam membranam diſtendi poſſe ſenſim ſine ſenſu in eam amplitudinem, *cùm olim obſervârim in Elizabethâ des Bordes membranam renis in eam amplificatam longitudinem, quæ univerſam abdominis capacitatem ſervatâ tamen figurâ exactè coæquaret, & quatuordecim libras puris exeſo ſcilicet parenchymate & ſuppurato contineret, nec ab eo pondere per aliquot annos continuitatem amiſiſſet.* Scilicet natura membranæ eſt ductilis & extenſilis in omnem differentiam ſupra fidem.

Obſervatio.

Atqui cùm palpitatio potiſſimum ſuccreſcat aut à ſero in vaſis ferveſcente, & inde in cordis ſinus deſubitò inſiliente, aut in pericardio contento, vel propriâ ejus tunicâ; illam quidem cauſam ſubitus indicat inſultus, pulſatio arteriarum in temporibus, ſonitus ſibiluſque aurium, oculorum caligo, & repentini dolores, & ſenſus flatuum diverſas pervagantium partes, quam conjecturam confirmat temperies, & conſtitutio viſcerum ad calorem & ſiccitatem prona, cujus indices præcipuè ſunt gracilis habitus & capillamentum nigrum.

Prioris ſigna diagnoſtica,

& cauſæ antecedentes.

At verò palpitationem ab aquâ in capſulâ cordis, tunicâve ejus propriâ contentâ arguunt cùm ſenſus cordis ſuffocationis in multo humido, tum pulſus non adeò magnus, vehemens & concitatus, ſiquidem cor non poteſt liberè ſpatiari in obſtructâ capſulâ; tùm verò affectus continuitas pertinaciaque ob cauſas antè memoratas, & febricula hecticæ ſpeciem referens, ſiquidem & aqua loco cordi adeò vicino concludi & quieſcere minimè poteſt, quin tandem putorem contrahat, & verò cor eam putredinem ferre nequit quin viciſſim recaleſcat præter naturam. Coindicant autem ejuſmodi cauſam tabes corporis, & ſpirandi difficultas, tabes quidem eaque ſine cauſâ manifeſtâ, febriculæ ſcilicet illius & ferè imperceptibilis comes, ſpirandi autem

Poſterioris ſigna.

difficultas, quæ à parvo licet corporis motu non mediocriter augetur, quia nimirum parvus pulsus & impeditus minimè usui satisfacit, ut crebritate respirationis sit compensandus, aut potiùs quia pulmoni non est liberum in hoc affectu respirare quantum usus exigit.

Age igitur quoniam palpitatio cordis subita quidem & benè valentes sine manifestâ causâ adoriens causam habet illuviem seri in vasorum truncis ebullientem, impetumque in cor facientem, quæ autem lentè invadit & pertinaciter diuturnoque tempore cor præpedit & constringit sine induciis, ea causam habet synatrismum ejusdem seri in cordis tunicas sensim sine sensu illabentis, illius quidem profectò *Curatio* quemadmodum *Præservatio* (nam quæ præsentem affectum aliquem curare nata sunt, illa multò magis impendentem avertere & prohibere possunt) tentari debet *remediis serosam plenitudinem imminuentibus* nec non *ebullitionem atque etiam impetum in cor coërcentibus*, denique *collectum serum vacuantibus*: hæc autem *potissimum his remediis ultimis* compleri debet. *Cùm autem hisce scopis accommodata sint innumera medicamenta, ea certè ex tam magnâ sylvâ eligenda sunt, quæ cum corde familiaritatem habent, eique robur afflare idonea sunt, in cujus quippe roboris conservatione præcipuum momentum positum est.*

Curatio & Præservatio eadem:

Perficiturque triplici scopo

Qui in universum absistendo

I. Serum abundans & ebulliens solvitur:

per V. S.

(Lenientib. & minorantib. præmissis.)

Ergò principiò quia serum non nisi simul cum sanguine ebullit, etsi hujus levis obscùraque est admodum ebullitio, & præterea impetus, quemadmodum & ebullitio seri non meliùs sisti potest quàm detracto derivatoque à præcordiis sanguine; & calida porrò complexio quæ sanguinem ad ebullitionem maximè reddit opportunum, non mediocriter temperatur à sanguinis detractione, quâ potissimum etiam minuitur copia ejusdem, quæ est occasio effervescentiæ spontaneæ sanguinis & seri; denique quia particularia remedia quæ dissipare valent serosam in corde aut juxtà cor colluviem, & topica sunt, tutò atque impunè admoveri nequeunt corpori plethorico, consultum sanè erit imprimis præmisso leniente & minorante medicamento sive *hierâ simplici*, sive *melle rosaceo solutivo* tundere *basilicam* ex

[a] Galeni consilio, vel ad majorem revulsionem *saphenam pedis* praesertim si *menses vel haemorrhoides* substiterint, & utramvis è directo visceris, quod fons serosae plenitudinis judicabitur esse sive sit hepar, sive lien: quae sanguinis detractio partitè, & per epicrasin fieri debet potiùs quàm confertim, ut virium robur magis conservetur; imò omitti debet in evidenti jam macie à palpitatione vitio pericardii succrescente.

II. Idem evacuando per universalem purgationem.

Eam autem statim excipiet universalis seri purgatio per alvum: nam serum purum putum ut purgetur nullâ incisione, abstersione, aut ejusmodi alio apparatu indiget, ut antè monuimus. In medicamentorum autem purgantium censu familiam ducunt *semen carthami, sena orientalis, terebintina, pulvis hierae, agaricus rheumbarbarum, brassica marina, & diaphoenicum electuarium de citro & ejus generis exhibita in formâ aegris gratiore solidâ, vel liquidâ, cum illis scilicet manna, syrupo vel melle rosaceo, aut de polipidio dissolutis:* nam ratione conservationis virium, quarum monitu [b] Galen. providentia haberi debet, vehementiora cathartica minimè placere possunt.

Quae duo Vere & Autumno nonnunquam repetenda.

His igitur duobus generosis remediis venae sectione scilicet & purgatione praemissis, & si affectus contumacia exigit repetitis, imò usurpandis Vere & Autumno praecautionis gratiâ: & quovis tempore palpitationem periodicè recurrere fuerit observatum, commodùm accedent praesente affectu *particularia diversionum genera* sive *externa*, sive *interna*. Atque in illis principem locum habent *cucurbitulae frictionibus, & ligaturis praesertim extremarum partium adjunctae cruribus, lumbis, vel etiam sed rariùs dorso admotae*, quae scarificari possunt, si praesertim venae sectio metuitur ob virium languorem.

III. Per diversionem imminuendo tam per externa,

quam interna, scilicet diuretica.

In internis autem sunt *diuretica*, quae eò obnixiùs usurpanda, quò minùs aestus totius, qui à sudorificis accendi potest, horum usum permittit, & quo iis inest quoque vis quaedam influxam dissipandi materiam. Illius ergo generis

a Lib. 13. Meth. cap. 11.
b Lib. 7. Meth. c. ult.

medicamenta *simplicia* quidem sunt *radices quinque aperientes*, *rubiæ majoris*, *scorzoneræ herbæ capillares*, *betonica*, *melissophyllon*, *rosmarinus*, *sampsucus*, *cardiaca*, *virga aurea*, *scordium*, *semina anisi*, *citri*, *ocymi*, *lignum aloës*: *composita* autem sunt *syrupi ex prædictis radicibus & herbis*, *syrupus conservationis citri*, *oxymel simplex & scilliticum*. Ex hisce medicamentis *decocta*, *apozemata*, *pulveres*, *tabellæ aut conservæ paratæ* commendantur, & iis *rheum adjunctum* ob mirificam vim diureticam; pariterque *pulverem radicis rhapontici*, *aut infusum ejus in vino* maximoperè laudo: quibus tamen frigida & temperatiora adjungi censuerim (cùm præsertim temperies totius ad calorem vergit & siccitatem, ut ferè vergit) qualia sunt *borago*, *buglossa*, *rosa*, *scorzonera & syrupus de pomis*, *syrupus de succo acetosæ*; quæ temperata præcipuè locum habent in palpitatione periodicâ, quæ à fervore seri in vasis magnis ortum habet, in quo maximè comprobo *aquas acidas*, quòd insigni vi diureticâ polleant, & serosam colluviem totiùs maximè eluant.

& per alvum & renes simul: Ut Syrupo de scoriâ chalybis Ludov. Mercati.

Utrique autem prædicto scopo scilicet vacuandi aquas per alvum, & maximè renes mirificè satisfacere potest *Syrup. de scoriâ chalybis* utpotè experimento fidissimo comprobatus ab autore *Lud. Mercato*: lubens enim fido ut debeo, Magnorum Virorum experimentis & inventorum gloriam autoribus refundo, nec aliorum labores instar mulieris Plautinæ eo suppositum mihi. Est autem hujusmodi ℞. *Aquæ lupulorum libras iiij. in iis extinguantur quater chalybis igniti ℥ vj. & iterum in eâdem aquâ totidem ℥ chalybis & toties extinguantur: factâ colaturâ adde scoriæ chalybis præparatæ aquâ rosarum ℥ vj. passularum sine nucleis ℥ iiij. & per tres dies in prædictâ aquâ macerentur, tandemque ad consumptionem tertiæ partis ebulliant: factâ iterum colaturâ adde radicum rutæ & rumicis ana ℥ ij. radicum cichorei & fœniculi ana ℥ j. ß agrimoniæ & capillorum veneris ana m. ij. iterum bulliant & post separationem ab igne adde foliorum senæ ℥ ij. seminis carthami conquassati ℥ j. factâ post refrigerationem mediocri expressione adde saccari q. s. & fiat syrupus, cui adde antequam refrigeretur syrupi de duabus radicibus, &*

de cichoreo ana ℥ ij. ejus autem ſyrupi ℥ ij. manè exhibendæ ſunt.

Interea autem dum ſerum divertitur prædictis diureticis, non inutile erit *repellentibus topicis*, & ſimul *modicè diſcutientibus cordi admotis* ut præſertim in palpitatione periodicâ, cujus generis *unguentum roſaceum cum tantillo corticis citri, aut cinamomi pulvere, vel unguentum naphæ, ſacculi ex floribus cordialibus, chamæmili, anthos, & granis aliquot moſci.*

IV. Repellendo & modicè diſcutiendo per topica.

Age autem aqua ſive cordis ventriculos oberrans, ſive potiſſimum à longo tempore in pericardio ſtagnans *potenter diſcutitur tum internis, tum externis*. Inter illa autem commendantur *flores & cortex citri conditus, mirobalani conditi, nux moſcata condita, aquæ & conſervæ meliſſæ, anthos, cardiacæ, ſcorzoneræ, naphæ, tum ſpecies aromatici roſati, diamargariti calidi, diaſcordii, de gemmis, diambræ, diamoſci, conſectio alkermes, magnæ antidoti*: ex quibus tabellæ opiatæ, aut mixturæ diverſæ parari poſſunt, niſi ſimplicium uſus magis placeat, quæ tamen meo judicio temperari ſemper debent additis cardiacis refrigerantibus cujus generis ſunt *flores cordiales, ſcorzonera, ſantala, ſyrupi de pomis, de limonibus, conſervæ bugloſſi, ſcorzoneræ*, quæ in calidis admodum naturis ſuperare debent in mixturis: exempli gratia hic *Julepus* utilis erit, ℞. *Aquar. bugloſ. borag. ſcorzon. ana q. ſ. ſyrupi de pomis & conſervationis citri ana ℥ ij. miſce, fiat julep.* vel hic *ſyrup.* ℞. *ſuccor. depuratorum borag. acetoſæ, endiviæ, citri, betonicæ, pomorum redolentium ana ℥ ij. aquar. borag. & ſcorzoneræ ana ℥ iij. pulveris electuarii de gemmis ʒ ij. conſectionis alkermes ʒ j.* ſs *bulliant leviter, & colaturæ adde ſaccari q. ſ. cujus uſus bis in die cum aquis cardiacæ, ſcorzon. & tantillo vini aromat.* Atqui hujuſmodi temperatis ſive julepis ſive ſyrupis non abſurdè præmandi poſſunt vel *conſerva anthos, vel tabella aromatici roſati, vel opiata ex illis calidioribus & magis diſcutientibus concinnata.* Atque hæc interna ſuperiùs memorata remedia non ſolùm ſerum ſive in corde, ſive in toto inſenſibiliter diſcutiunt, ſed etiam ſenſibiliter per renes vacuant.

V. Potenter diſcutiendo tam per interna;

Porrò Galen. *castoreum* summoperè commendat & *thermales aquas nitrosas, sulfureas quales nostrates plumberianæ*, quæ epotæ saltem non possunt non prodesse, nam ambigo certè an palpitantes corde per spirandi difficultatem conjunctam lavacrum thermarum ferre possint: quam ob causam metuo à sudorificis quanquam hæc aversioni & vacuationi serosæ illuviei oportuna esse videntur.

quàm per externa remedia.

Cæterùm quod ad *externa remedia & topica* attinet varia laudantur, litus scilicet calidi actu toti thoraci admoti ex *oleis liliorum alborum cum aromatibus, jasmino, nardino, anisi, cum diambrâ & similibus*: *vel unguentis naphæ, epithemata ex aquis melissophylli, calendulæ, majoranæ, florum citri, vini albi aromatici cum pulveribus cinamomi, croci, mosci*: *sacculi pariter* cujus exemplar hoc: ℞. *cariophyllorum, rosarum, florum anthos, citranguli ana* ℥ *ij. corticis citri, zedoariæ, maceris, seminis ocymi angelicæ ana* ℥ *j. mosci, ambræ ana, g.* v. denique ex eorundem decoctis in *aquis naphæ, scorzoneræ, & modico vino fotus fieri possunt.* Postremò *emplastra ex magnis antidotis* adhibentur utiliter, sed eâ lege, ut temperentur additis refrigerantibus, nam calida vehementer non ita tuta, à quorum quippe usu fervor feri increbrescere potest.

VI. Attenuando & siccando per diætam.

Postremò certum est victus rationem attenuantem & exsiccantem omnino convenire, quæ potissimum in parciore potu & liquidorum usu consistit. *Carnes* igitur in esum venient *euchymæ & assæ vinum vetus & optimi odoris, sed aquosum aut dilutum aquâ melyssæ & parcissimè sumptum*, cujus vicem gerunt *aqua in quâ aurum sæpius extinctum*, vel *decoctum sazaphrassæ, aut aqua stillatitia in duplici vase parata ex jure pulli infarcti floribus & radicibus cardiacis cum pulveribus gemmarum*: denique hic *pulvis digestivus non inutilis* ℞. *coriandri præparati, fæniculi dulcis ana* ℥ *j. rasuræ cornu cervi, eboris, ossis de corde cervi, pulveris margaritarum, coralli rubri ana* ℨ. *j. cinamomi g.* v. *saccari rosati lib. j.* denique alvus in officio retinebitur usu *clysterium lenientium & modicè calefacientium.*

CAPUT III.

De Tussi.

OBS. XL. *REverendum Patrem Societatis* Jesu *Reip. litterariæ gubernacula tenentem hyemes circiter decem hactenus tussis, eaque trimestris, vel etiam pertinacior exercuit, & de die molestissima, sed de nocte inducias præbens, eaque febriculâ comitata & aliquando inflammatione gargareonis, palati & glandularum oris.*

Tussis quid.

Principiò igitur [a] tussis est depravatus motus naturæ seu facultatis, ejusque animalis asperæ arteriæ, nam ut docuimus in physicis, aspera arteria movetur motu animali à musculosis quibusdam fibris seu carneis annulosis cartilaginibus insertis: est inquam motus naturæ sed irritatæ à causâ morbificâ, scilicet expiratio conferta ac vehemens: sive exsufflatio naturali crebrior & major, ac sonora, in quâ bronchia pulmonum sese inordinatè & præter naturam contrahunt, aëremque violenter reddunt, & ad laryngem elidunt non sine concussione quâdam repetitâ, quem motum adjuvat compressio thoracis, [b] quo motu aliàs plurimus simul, celerrimèque latus spiritus suo impetu extrudit atque explodit quæcumque vias spiritus obstruunt & impediunt.

Causa irritans seu continens est Aqua.

Causam autem irritantem satis indicat conditio tussis humida: nam eâ tussi rejicere per os consuevit multam aquam, eamque magis minusve lentam, pro temporum morbi diversitate: atqui quia ejusmodi aqua non nisi sæpiùs iteratâ concussione & expiratione vehementi excernitur, arguere est eam ex ipsis bronchiis vel extremis, non ex solo larynge seu capite bronchiorum aquam molestam excuti, sursùmque attolli, & in fauces ascendere, ex quo illius fontem seu scaturiginem vel esse pulmonem seu vasa pulmone inferiora, quæ in pulmonem aqueum humorem re-

a Gal. lib. 2. de sympt.
b Gal. lib. 1. de sympt. cap. 4.

jectârint, arterias scilicet leves, vel esse caput necesse est: nam quidquid influit in pulmonem id subierit per asperæ arteriæ vel levium arteriarum orificia necessariò.

Cujus fons caput.

Sed enim non pulmonem sed caput potiùs fontem esse, è quo is humor vel sensim sine sensu in asperam arteriam depluerit idque de nocte, ibique cunctatus tantillum, & ob cordis viciniam fervore novo concepto fermentatus irritaverit subitò facultatem, atque ad tussim, hoc est, expirationem præter naturam coëgerit; vel potiùs affatim decubuerit de die (quippe noctu supprimi solet omnis per somnum vacuatio præter sudorem) & ob tenuitatem quidem primis diebus; ob crassitiem autem & lentorem progressu morbi primo quoque motu minimè sursum à spiritu efferri potuerit, sed tantùm iterato sæpius motu, hæc sanè habeo argumenta.

Quod probant 1. lentor aquæ tussi rejectæ.

In primis namque aqua tussi rejecta lentoris est particeps magis minusve; & omnino germana & similis ei, quæ è capite secundùm naturam per colatorium trajecta expuitione in sanis reddi solet, certè in principio catarrhi, (progressu enim temporis crassior lentiorque evidenter redditur) & in gravedine & coryzâ: lenta (inquam) quia inter depluendum è cerebro serum abstergit necessariò aliquid mucosi cerebri excrementi.

2. Nullus in thorace gravitatis sensus.

Præterea è pulmone certè primò non potuit venire, & ab eodem rejici, quin primis diebus sensus aliquis in thorace gravitatis & oppressionis fuerit, unâque aliqua in spirando difficultas; quæ symptomata quia non nisi progresso multùm morbo ægrum premere consuevêre, à pulmone primò fluere materiam molestam probabile non est.

3. Colluviei cephalicæ indicia manifesta: desumpta tum à causis procatarcticis,

Accedit quod colluviei cephalicæ indicia longè manifesta semper adfuêre, & imprimis studia seria, morosaque Theologiæ scholasticæ, quam plures annos publicè professus est, acerrimæque animi meditationes, & curæ graves ac assiduæ occasionem ei maximam præstitere: nam cùm animo curis studiisque intento sanguis unâ cum spiritu plurimus ad caput continenter accurrat, necesse est profecto plethorâ illud laborare, & maximè serosâ colluvie: præterea

præterea calore & ſpiritu animalibus vacante functionibus certum eſt naturæ munia non mediocre capere detrimentum, & in primis excrementorum excretionem per vias convenientes & à naturâ inſtitutas.

Ad hæc plethora non poteſt non oneri eſſe homini ſedentariæ vitæ mancipato; nam etſi ambulationibus crebris per amplam domum officia publica eum obligarent, tamen ejuſmodi ambulationes tardæ, quæ virum gravem decent, minimè vim exercitationis habere poſſunt, quippe quæ ſemper labor eſt & ſudorem terminum habet: ſed ad ejuſdem plenitudinis ſeroſæ in toto, & capite augmentum hyberna conſtitutio non minimum momentum adferebat, cùm illa nihil digerat, ſed denſatis toto corpore poris ſerum cohibeat.

tum antecedentibus internis,

Poſtremò confirmant hanc plenitudinis ſeroſæ opinionem hæc, ſcilicet inſolitæ capitis gravitatis ſenſus in mediâ tuſſi, totius oris inflammatio, vox minimè libera præ obturatione meatus palati & narium, denique torpor alterius brachii ab aquæ è capite decubitu ſæpius & diu in anno viro religioſo incommodus. *Quæ cùm ita ſint, quid mirum accedente cauſâ movente plenitudinem eam capitis ſive per*[a] *colatorium, ſive per venas extremas oris impetum cœpiſſe in partes capiti ſubjectas: ſerum ſcilicet primum magnâ vi expreſſum depluiſſe in pulmones, tum poſteà ſanguinem etiam ipſum ſubſtitiſſe in oris partibus?*

Ita enim ſentiendum eſt cùm hyberna frigidaque anni conſtitutio plethoricum corpus in $R^{do.}$ *Patre* offenderet (licet namque domi reſidem vitam ageret, tamen injuriis ambientis obnoxium vixiſſe non ſolùm ex frequenti è conclavi egreſſu intelligere eſt, ſed ex eo quòd in peramplo conclavi tepore ignis domeſtici nuſquam recreato ſederet dormiretque hyemes totas) ita, inquam, ſentiendum eſt ſanguinem quidem ex corporis habitu externi vi frigoris intrò repulſum ſponte ſuâ ut ſolet viſcera & maximè hepar impetere, ejuſque vaſis uſque & uſque intruſum & incuneatum continenti febri eique parvæ; ſed diuturnæ (*quales*

Cauſa externam ovens.

Unde febris continens & diuturna.

a Os Ethmoides.

hyeme vigere ſolent & ideò laticæ dicuntur, & alioqui in magnâ plethorâ exiſtunt ferè principia inflammatoriorum affectuum viſcerum) principium dediſſe, plethoram autem capitis ab eâdem cauſâ leviter ebullientem cum reliquo ſanguine & commotam tuſſi unaque inflammationi partium oris materiam præſtitiſſe, commotam ſcilicet ſive ratione febris ſed mox depoſito fervore ſpontè ſenſim depluiſſe, ſive etiam ratione frigoris ambientis expreſſam depulſamque in thoracem decubuiſſe. *Hæ enim ſunt frequentiſſimæ cauſæ impellentes ſeroſam in capite colluviem ſubjectas in partes ſive externas, ſive internas & catarrhorum, quemadmodum & gravedinis, corizæ & raucedinis motrices.*

De ejuſmodi autem exeuntibus immutatis per os, nares, fauces decumbentibus quanquam frequentiſſimis, quia tamen leviſſimis non fuit tanti ut particulares obſervationes traderemus, cùm præſertim de iis raræ apud Medicos querelæ & quarum alioqui cauſa providentiaque ex hoc diſcurſu haberi facilè poteſt.

Hæ ergo ſunt cauſæ moventes catarrhi, imò febrium continentium à ſanguine viſcera ſeu fontes ſuos impetente, quæ paſſim cum catarrhis ſunt conjunctæ, quia in ſanguineis naturis ſeu corporibus plethoricis & calidis humidis caput paſſim multo ſcatet ſero, & aliàs hyeme graſſantur nunc modicæ, nunc vehementes pro plethoræ magnitudine & hyemis algore, ut aliàs pluribus demonſtrabimus. Nam à febris calore quanquam eſt communis opinio fluxiones concitari, quod humores liquentur fundanturque, & per apertas ab eâdem cauſâ vias procliviores ſint ad deſcenſum, id mihi tamen parum probabile videtur, cùm nec concretos in cerebro humores reperire ſit, nec reliquos è ſeroſo humores calor liquet, ſed incraſſet potiùs, ut ex phyſicis conſtat.

Itaque veroſimile eſt potius per febrem ſerum in ſanguine ferveſcere & ferveſcens è vaſis exilire, atque effuſum poſtea ſpontè depluere.

Frigus fluxionem concitat,

Jam quod ad frigus attinet alteram fluxionis motricem cauſam, illud ſanè non eâ ratione fluxionem concitare

quòd ejus vi calore influente (*quanquam est opinio Mercati*) coacto introrsum & adaucto humores liquentur, atque viæ aperiantur, verosimile mihi videtur propter dictas modò causas & multò minùs quòd id congelet humores in nobis, vel comprimendo cerebrum eosdem humores exprimat, licet communis sit omnium medicorum opinio: quia nimirum (*ut prudenter advertit Mercatus*) cerebrum tantum viventi animali frigus sustinere nequit quantum opus est, ut partes præ congelatione condensatæ intra cranium depellant humores, partim scilicet quia tantum abest ut cerebrum eam ferre summam frigiditatem valeat, quæ calorem extinguere gravissimaque invehere mala potest, ut ne minorem impunè ferendo par esse valeat à minore, quippe cum cerebrum lethargo, & soporiferis id genus affectibus soleat tentari? partim quia aqua longè faciliùs congelascere nata est, quàm cerebri corpus crassum concrescere: subsidet itaque aqua potiùs contra hypothesin quàm fluet, ut intelligere est ex refrigerantibus & comprimentibus medicamentis, quæ coërcere systereque fluxiones experimento constat: partim denique quia calent in nobis revera actu omnia, ut Galenus neget excrementa in alvo frigore posse indurari. Itaque fluxio certè à cerebro non fit in partes subjectas à frigore per cerebri compressionem qualiter compressâ manibus spongiâ aqua intus asservata exprimitur diffluitque: quid igitur?

non humores liquando, neque congelando, aut cerebrum comprimendo;

Probabile mihi certè videtur à frigore vasa externa præcipuè sed interna quoque si præsertim rariorem corporis habitum à calore interno redditum offenderit, altiùs penetrante densari comprimique aliquatenus, & ex iis serum exprimi expellique redundans alioqui in massâ & fluxile à naturâ, itaque expressum, & simul pulsum spontè posteà delabi & decurrere. Hoc docet profecto experientia quotidiana: Autumni namque primo frigore unusquisque in se experitur aut mictionem plurimam & crebram, aut alvum liquidis diffluentem excrementis; imò quâcumque anni tempestate desubito Boreâ sæviente, totâque hyeme evenire idem, quanquam etiam vis frigoris altiùs penetret, suique potiùs inducat

Sed vasa externa & internadensando, hinc inde serum redundans exprimitur, expelliturque.

sensum quàm adaucti caloris, ut hæc calori liquanti humores accepta referri nequeant. Id sanè confirmant arthritides & omnis generis fluxiones præcipiti autumno, & constitutionibus frigidis ex [a] *Hippocratis observatione* familiares, quæ fluxiones diluviei è capite sunt effecta, ut postea docebimus.

OBS. XLI. Denique ut ad tussim sermonem contraham, *eam vim ambientis hactenus semper probavi periculo meo, ut nunquam hyeme verticem capitis & suturam coronalem detegam, quin extemplò tussicula mihi suboriatur, quod & plerisque aliis familiare esse animadverti*: adeò magnam frigus externum vim habet in ciendis fluxionibus è capite, quippe quod nunquam non aqueâ colluvie scatet.

Summa dictorum.

Concludamus ergo, *per anacephalæosin præsentem tussim seu depravatum motum pulmonum, aut potiùs bronchiorum in iis sese unà cum thorace coarctantium* (hæ namque partes mutuas sibi ratione communis officii præbent operas, & eo fine, ut aëre confertim expirato emissoque per arterias extrudatur sursumque efferatur quidquid molestiam iis exhibet) *excitari à sero lento è capite sive sensim de nocte in bronchia distillante moxque concepto ob loci calorem fervore naturam irritante ad sui excretionem, sive potiùs affatim & de die magnâ vi depluente, nec tam pravâ qualitate aut fervore irritante, quàm copiâ & præsentiâ suâ libero aëris ingressui egressuique officiente; ejus porrò depluvium seu defluxum quidem aquæ è capite esse motum ejusdem spontaneum sive eruptionem è vasis, ebullitionem scilicet seri cum sanguine in vasis factam consequentem, simulque pulsum ejusdem à frigore ambientis; synatrismi denique aquæ in capite causas seu occasiones esse partim raptum seu affluxum sanguinis, serique è toto per assiduas & immoderatas animi occupationes, partim desidem vitam & in otio corporis traductam, partim totius habitus corporis densitatem à frigidâ anni constitutione invectam.*

Ex quibus ita positis facilè est *agendorum Indicationes* eruere; certum est enim quia tussis excitatur naturâ irritatâ à causâ morbificâ commeatum spiritûs seu aëris reciprocum

a In Lib. 3. Aph. 22.

impediente, eam materiam quam demonſtravimus aqueam eſſe cùm ſit *fluxa*, *fluens*, *vel fluxura*, *fluxam* quidem è parte eſſe *expurgandam*, *fluentem intercipiendam ac derivandam*, *fluxuram avertendam*, & *per aliam viam ſeu regionem citra cujuſquam partis injuriam eſſe vacuandam*: & porrò cùm ſive conſiſtentis, ſive commotæ aquæ cauſæ ſint aliquæ & occaſiones, eas omnes *cauſas ſive ſiſtentes*, *ſive impellentes eſſe amoliendas corrigendaſque* quoad fieri poteſt: ac cùm *Tuſſis* etiam quâ motus & ſymptomata præ vehementia graviora mala invehere poſſit, itaque *Curationem* ad ſe trahere, *ejus quoque moderationis ſeu mitigationis rationes quærendæ ſunt*.

Curationis ſcopus triplex: I. Reſpicit cauſam continentem. II. Cauſas antecedentes internas & externas, III. Symptoma urgens.

Quoniam ergò in propoſitâ tuſſi ſymptoma in primis aliquatenus urget, & præ ſuâ vehementiâ & crebritate ruptionis vaſorum in thorace metum injicit, adeſt certè ejus moderandi juſta cauſa, cui vel ante omnia vel ſimul cum aliis intendendum ſi fieri poteſt. Atqui quia ea irritatio cauſæ non fit ob triſtem aliquem ſenſum, quem prava qualitas aſperitaſve, aut ſimilis noxa infligat bronchiorum acerrimo ſenſui, aqua ſiquidem ſuâ naturâ lenis & æquabilis, atque in hoc caſu expers alienæ qualitatis & mordacis; ſed quia ſuo corpore liberam viam aëri minimè relinquit, quam obſtructionem inſolitam natura non ferens tam diu ſeſe coarctat ac viciſſim dilatat quoad ſurſum expulerit humorem obſtruentem, illæ certè indicationes, quæ vulgò circumferuntur, aut in leniendâ tracheæ arteriæ aſperitate, ſeu æqualitate obducendâ per lenia lentaque medicamenta, ut ſunt *amylum*, *lac*, *butyrum*, *oleum amygdalinum*, *mucilagines citoneorum*, *pſyllii*, & *id genus*; aut in obtundendâ ſenſus acrimoniâ per refrigerantia v. g. *ſyrupos violaceum*, *de papavere*, & *ſimiles*, locum hic habere non poſſunt, & præſertim hæc, quæ effœminare carneas bronchiorum fibras, quibus tanquam muſculis bronchiorum completur munus; ex quo officii medici ratio in eo potiùs poſita eſt, *ut omnino juvetur perficiaturque naturæ motus in materiâ fluxâ ſtatim & quàm citiſſimè è parte expurgandâ*, præſertim cùm materia hæc ſi moram trahat

I. & III. Scopus unius generis remediis procuratur;

(Neglectis iis quæ vulgo indicantur.)

(Prognoſis)

per viginti dies asthma inferre sit nata apta judicio viri multùm experti. Itaque hæc indicatio prima concidit cum eâ, quæ materiam fluxam respicit, quæ certè versatur potiùs in amoliendis iis quæ motum naturæ retardare possunt, & interea in robore moventibus partibus addendo.

Ubi 1. materia influxa, desiderat,

Atqui *tenuitas humoris, vel crassities, illa quidem in principio, hæc in progressu* affectus sunt in causâ difficilis motus naturæ sive expurgationis humoris fluxi, quæ expurgatio, quàm per tussim perfici non potest nec debet, (nam etsi per vasa pulmonum levia diureticis tentari potest, tamen tutum id non est, ne magis magisque lædatur pulmo, & graviora symptomata, asthma scilicet & palpitatio inducantur) tenuitas nimirum est in causâ, ut antè à spiritu emisso humor dividatur ac diffluat, quàm arripi comprehendique ab eodem possit, ut sustollatur protrudaturque, crassities autem & lentor ejusdem spiritus vires exuperant, & respuunt, ex quo excretio profectò materiæ fluxæ plurimum juvabitur, si tenuitas & crassities lentorque corrigantur.

In principio, humoris tenuis incrassationem;

Illud igitur fiet beneficio a medicamentorum arteriacorum lambendo assumptorum, quòd eâ ratione in arterias sensim tenuiores eorum partes resudent, eorumque temperatorum, sed molis crassioris, & alioqui facilè cum aquâ coëuntium, ut per eorum commixtionem aqua ad mediocrem substantiæ modum reducta non ita prætersugere possit aëris efferentis conatum: *Hoc* verò consequi licet à medicamentis tenui fluxilique substantiâ modò constantibus, & vim abstergendi validam habentibus. In primo sensu sunt, *radices buglossi, semina frigida, malvæ, bombacis, portulacæ, jujubæ, saccarum candidum, rosaceum, syrupi de jujubis, de rosis siccis, de liquiritiâ, & succus ejus, syrupus myrtillorum, diatragacantum, diaspermatum, diacodion simplex, ex gr. ℞. emulsiones seminum melonum, papav. albi, psyllij ℥ iiij. tragac. amyli ana ʒ. j. cinamomi ℈. j. cum saccaro rosato q. s. fiant tessellæ pro ʒ. iij. quarum usus ante prandium & somnum.* In hoc verò genere commendantur *mulsa, sac-*

In progressu, ejus ad mediocritatem

a Gal. lib. 8. de placitis Hipp. & Platonis.

carum candidum, *syrupus de farfarâ*, *capilli veneris*, *oxymel simplex*, *syrupus de hyssopo*, *syrupus de prassio*, *oxymel compositum*, *oxymel & acetum scylliticum*. Hùmoribus autem fluxioni aptioribus redditis motus partium juvari potest per *medicamenta bechica seu tussicularia*, quibus natura sopita excitatur quodammodo ad citatiorem & vehementiorem motum, id est tussim; hujus generis *acetum*, & quæ ab eo composita modò enarrata: qui motus etiam juvabitur ex *litu olei irini ℥. ij. axungiæ gallinæ ℥. j. mucilaginis seminum lini*, *& fœnugræci cum modico vino ℥. ß. & croci tantillo*.

reducti absterfionem, & per tussim ejectionem.

Age *fluens materia certè intercipi potest sive retineatur*, *sive derivetur*; retinebitur autem incrassantium usu, quæ siccandi & astringendi simul vim habeant, quæ ore continebuntur, quibusve os colluetur. Ejus generis sunt incrassantia modo præscripta: *mucago tragacanti extracta in aquâ rosarum*, *saccarum rosaceum cum terrâ lemniâ*, *tragacantum cum bolo armenâ*, *syrupus de rosis siccis*, *e. g.* ℞. *penidiorum*, *succi liquiritiæ*, ana ℥. *j. amygdalarum purgatarum*, *nucleorum pini*, *passularum exacinatarum*, *tragacanti*, *rhodomellis q. s. fiat electarium ad* ℥. ß. derivatio autem fiet non solùm digito in os immisso, & extracto lento humore ut fit in infantibus, sed *pane calido*, *cervici imposito*, *vel cauterio*.

2. Fluens, interceptionem, sive ejus retentione; sive derivatione.

Jam *fluxura è capite materia averti sanè potest purgatione capitis*, *& purgatione totiùs*, *atque omni diversionum genere*. *Purgatio autem totius* mediocris quidem erit, ne à vehementiori medicamentorum usu fluxio major cieatur, ideoque repetenda sæpiùs. Commodùm autem fiet per ea quæ partim refrigerant ratione febris & phlegmones partium oris, partim simul astringunt, ne concitatior fiat fluxio: convenient itaque, *cassia*, *manna*, *terebinthina*, *species hieræ*, *myrobolani omnis generis*, *rheum*, *agaricus*, quorum usus in formâ ægris magis familiari, & primo quoque tempore administrandus, serosa siquidem illuvies minimè præparatione eget.

3. Fluxura sui aversionem exposcit: quæ perficitur, a. Purgatione totius mediocri.

Quanquam autem materia fluxionis propositæ *venæ sec-*

ubi etiam locum habent, V. S.

tionem minimè postulet, eam tamen febris ex genere synochorum (quanquam parva admodum ratione tempestatis anni) & partium oris phlegmone exigunt, quippe cujus beneficio sedatâ aliquatenus sanguinis ebullitione, & febre remissâ, seroque ipso cum sanguine vacuato, & alioqui redundante substrahitur materia fluxionis contumacis fomes: cùm autem per epicrasin, & ratione revulsionis majoris semel & iterum administrari debeat, *primò secabitur basilica, dein cephalica*, interea dum purgatio per medicamenta præscripta instituitur.

Sudorifica,

Laudantur autem ad majorem totius, & capitis vacuationem serosæ colluviei *medicamenta sudorifica ex decocto præsertim sinæ, sarzæparillæ*: nam febris usum guajaci haud permitteret.

OBS. XLII. Equidem vacuationem serosæ in toto colluviei factam per sudorum etiam spontaneum in avertendâ tussi plurimùm valere *comprobavi in Rev. altero Patre D. Theol. qui à pluribus annis tussi gravi assiduâque & cum difficili spiritu imò sputo sanguinis conjunctâ laborans, cùm à biennio sudoribus matutinis & quotidianis assuescere ex meo consilio cœperit, eum demum fructum percepit, ut à longo tempore vixerit jam ab illis affectibus immunis, nec nisi rarissimè ampliùs tussiat, & solùm cœlo frigido uvidoque.* Ergo illius exemplo sudorem assiduum & de mane R. Pater salubriter conciliabit. Etsi autem sudorifica probantur, illis tamen eâ lege utendum, ut non tam sudor provocetur, cùm repugnat constitutio aëris, ut in proposito casu, quàm ut serosa illuvies per renes repurgetur.

& maximè diuretica.

Quæ sanè *aversio seu purgatio seri per renes* mihi valdè probatur non solum per hæc *decocta lignorum exoticorum, sed etiam herbarum vulgarium betonicæ, sampsuci, origani, calamenti, serpilli, melissophyli, & syrupos de radicibus, oxymel, & id genus.*

b. Purgatione capitis particulari, tam sensibili,

Ac *particularis serosæ illuviei cephalicæ Purgatio* commodè & *sensibilis* quidem fiet per *erhina*, de quibus aliàs sæpè (nam apophlegmatismorum usu fluxio magis magisque præceps rueret) exempli gratiâ: *Recipe majoranæ, salviæ recentis*,

recentis, ana *m. j. radicis iridis ℥. j. s. contusis omnibus affunde vini albi generosi qu. j exprimatur succus prono capite in nares attrahendus antè prandium & cœnam.*

Insensilis autem *purgatio* fiet per ea *quæ caput exsiccant*, *roburque simul adserunt*, sive *externa*, sive *interna*. In illo genere sunt lixivia quale hoc: *Recipe agarici albissimi ℥. s. baccarum juniperi, mirtillorum, anisorum* ana *m. s. decoquantur in lixivio è cinere sarmentorum facto*, quo caput semel in septimanâ ablui potest, nisi obstet cœli inclementia aut febris; quorum vicem sacculi, suffitus, cucufæ gerent. *Recipe majoranæ, thymi, spicæ Italicæ, salviæ* ana *m. j. baccarum lauri contusarum ʒ. x. specierum diagalangæ ʒ. ij. salis communis ℥. ij. milii lib. s. omnia simul in sartagine torrefiant, mox sacculus impleatur, quo calido derasum caput fricetur mane tandiu quoad rubescat. Recipe rosarum rubrarum, masticis, vernicis, succini* ana *℥. s. melanthii ʒ. ij. styracis calamitæ ʒ. j. cariophyllorum ℈. j. contundantur teranturque in pulverem crassiusculum pro suffitu capitis manè. Recipe sampsuci, rosarum rubrarum, florum anthos, salviæ & stæchados, spicæ nardi exsiccatorum* ana *ʒ. ij. myrtillorum ℥. s. succini ʒ. ij. corticis citri sicci, grani infectorii, maceris, piperis, nucis moscatæ, cariophyllorum* ana *ʒ. iij. fiat pulvis, qui bombice carptâ exceptus aptetur in pileolum de manè & antè pastum duntaxat gestandum.*

quàm insensibili, sive per externa,

Interna autem sunt aromaticum rosatum, & id genus, magnæ antidoti ex saccaro rosaceo sumptæ, quarum tamen usum si febris interdixerit, vicariæ erunt *conservæ rosarum antiquæ, betonicæ, melissæ, anthos cum pulveribus diarrhodonis abbatis.*

sive interna.

Jam quòd ad *alia diversionum genera* attinet, commendantur passim *frictiones, ligaturæ, cucurbitulæ, clysteres, cauteria sive cruribus, sive utrique brachio, & suturæ coronali potissimum inusta*; nam hoc è diametro thoraci recipienti opponitur, & originem fluxionis proximè respicit præsertim cùm suturæ capitis eum habeant usum, ut tenuibus humoribus, nedum vaporibus exitum præbeant: denique *synapismi* laudantur nisi febris prohiberet.

c. Omni diversionum genere.

II. Scopus indicat, intemperiei capitis emendationem: causarumque serum in eo colligentium ablationem.

Atqui quoniam frustrà commemorata remedia usurpantur nisi capiti seu parti mandanti provideatur, hoc est *intemperies si quæ sit emendetur, & causis simul omnibus sive serum colligentibus, sive impellentibus eatur obviam*, harum certè causarum providentia accurata haberi debet. Quanquam igitur vulgò temperies frigida cerebri ceu parens materiæ fluxionum perhibetur, tamen experientiæ fide, a Galenique annotatione, & ratione non reclamante calida humida cerebri temperies potiori nomine accusanda venit; nam ut constat ex superiùs dictis & præfatione operis, serosa materia fomes fluxionum omnis generis non tam in capite primò generatur, quàm in visceribus calidis primò genita fluit rapiturque in caput & ferè colligitur, redundatque in iis, quibus cerebrum non quidem à naturâ calidum, revera enim per se semper frigidum est, sed incaluit ob sanguinis sursum appulsum sive spontaneum, sive potissimum ratione perpetuæ contentionis animi, ac sensationis, & curarum vigiliarumque: quò sanè non tam studendum corrigendæ cerebri intemperiei, quàm modus adhibendus iis quæ geruntur animo. Itaque nuncius remittendus curis acrioribus, immoderatis, & intempestivis studiis, atque intentioribus animi meditationibus; si quæ tamen frigida humidave capitis intemperies contracta est ab aëris injuriis: ea facilè corrigi potest præscriptis antè remediis, *sacculis*, verbi gratiâ, *ex milio, sale, seminibus carminantibus & nigellæ*.

Hoc obtinetur partim fluentis materiæ cohibitione, partim influxæ expectoratione;

Age verò cùm tot & tanta sint sive avertendæ, sive leniendæ pertinacissimæ tussi præsidia, non immeritò quis desiderabit scire, quo unumquodque ordine in rectum salubremque usum venire debeat. Uno verbo respondeo *universalia quidem ut venæ sectionem à præmisso leniente pharmaco, & expurgationem totius particularem sive capitis sive thoracis expurgationem, uti & omne diversionis genus ita quidem antevertere debere, ut nihil tamen vetet interea uti sive fluentem materiam cohibentibus, sive motum thoracis & materiæ influxæ expectorationem juvantibus*, modò recta omnium

a In arte parvâ.

occasio captetur, & indigentiæ usus præcognoscatur non habitâ ratione temporis, adeò ut si de nocte fluxio sensim depluat, sistentia impetum ejus tùm exhibeantur prius ingressuro scilicet lectum, & evigilanti de manè porrigantur, quæ provocatâ tussi quod influit excutere valeant.

Cæterùm quanquam *Vir Reverendus* pro suo singulari animi affectu in publico munere exercendo otium ac tempus, quod legitima curatio præscripta expostulare videbatur, sibi denegarit, nec nisi morbo longiùs progresso medicam imploraverit opem, itaque pleraque levamenta ex supra scriptis severioris vitæ consuetudine neglexerit, contentus sectione venæ, unâ & alterâ potione purgante, oris collutione, & victus ratione in cibo duntaxat & potu accuratâ, tamen in tyronum gratiam nihil omittendum esse duxi, quod affectus frequentissimi, nec negligendi ob graviora mala, quæ ferè importat, sive prophylaxin sive curationem spectaret, si de *Victus ratione* unum aut alterum momentum adjunxerimus.

Illud, victus ratione attenuante, siccante & moderatâ, rerumque non naturalium recto usu.

Quæ sanè *attenuans* omnino esse debet & *sicca*, siquidem serosa colluvies in toto atque adeò in capite à victus ratione humidiore quàm par sit ferè succrescit: sicca igitur erit, in quâ & media pars de quotidiano demenso subtrahitur, præsertimque in cænâ, cujus vicem *hordeatum esto cum saccharo rosaceo*, & potus rarus ac parcus admodum, nullum namque præsentius remedium in tenui exsiccando catarrho triduanâ siti in se ipso est expertus *Politus Medicus Heurnius*, & ego in plerisque post illum. Cùm autem vinum maximè sit vitandum, ejus loco salubriter præscribitur *decoctum hordei saccharo edulcoratum, vel julapium ex aquâ, in quâ flores violarum macerati cum saccharo leviter incoxerint.* De ciborum qualitate satis quippè notâ supervacaneum est dicere, uti & de somno, quem longè à cibo & de nocte tantùm, atque brevem alioqui esse debere tonsoribus notum est, uti & aërem atque domicilium ad serenitatem & siccitatem omnino esse comparandum. Denique hoc iterum atque iterum inculcandum seriis gravibusque animi studiis esse valedicendum.

CAPUT IV.

De Asthmate intermittente. Consilium.

OBS. XLIII. NObilissimus puer visceribus & capite à naturâ calidis, (si liberi progenitorum temperiem retinent, & non mediocris in toto habitu calor, atque adstrictior alvus temperamenti calidi sunt indices) aliàs autem tussiculosus & odontalgiæ, certè assiduæ spuitioni obnoxius cui denique achores antè à toto capite identidem manantes suppressi repressique tàm intempestivè quàm imprudenter refrigerantium ab usu medicamentorum à pharmacopolâ per unum aut alterum mensem applicatorum, jam à duobus annis gravissimâ premitur in spirando difficultate, eâque desubitò & circa insignes præsertim temporum mutationes æquinoctia scilicet, & solstitia invadente & opprimente, ut non solùm majorem & præsertim crebriorem naturali spiritum trahat anhelanti à vehementiori cursu similis, & cum sonitu seu sibilo, sed erectâ duntaxat cervice & ægerrimè non sine domesticorum terrore id possit.

Atque hæc difficultas febris quidem expers, sed tussi eique siccæ conjuncta sæpè unum aut alterum dierum septenarium coarctat fatigatque puerum: sed ab eo paroxysmo liber facilè spirat, currit, ludit pilâ, & ad unum vel duo miliaria deambulat.

Præsens affectus asthma nuncupatur: quod est symptoma depravatæ respirationis:

Quæ sanè dispnoeæ species haud dubie est *asthma suis omnibus numeris absolutum, quod ad depravatam respirationem pertinet, in quâ quippè movet se natura aliter quàm secundùm consuetudinem irritata à causâ præter naturam præcavendi scilicet majus damnum occasione; quo fit ut crebrum densumque ducat spiritum parvam in quiete moram trahens.*

Cujus causæ melioris investigationis gratiâ ex physicis respirationis natura describitur.

De hujus igitur asthmatis causis ut certum quid ac definitum pronunciare possimus, supponendum ex physiologiâ respirationem secundùm naturam fieri pulmone quidem & thorace simul dilatatis, & successivè compressis, sed interpositâ quiete, & eum utrumque motum, nec non quietem

certis à naturâ circumscribi terminis sive temporis, sive spatii, sive modi: utrumque porrò motum effici ab animali facultate gratiâ commoderationis conservationisque caloris cordi insiti, & in universum influentis, hoc est generationis continentis spiritus vitalis; ex quò sanè quia in dyspnœâ respiratio fit crebrior, hoc est anticipat motus, & de quietis tempore aliquid subtrahitur, necesse est ab aliquâ ex hisce tribus causis naturam invertere ordinem, itaque vel ab usu auctiore acriùs & intemperantiùs moventem sollicitari facultatem, ut in quiete minùs hærens antevertat motum, vel ipsam facultatem per sese debilem haud posse ex æquo usui satisfacere, ideoque quod unico spiritu non potest consequi, id pluribus tentare obtinere, vel ipsa denique instrumenta non esse tanti spiritus capacia quanti antea, proindeque ut unius spirationis damnum natura reparet ingeminare motum, & pausas breviores facere.

Atqui quoniam hæc dyspnϾ species est expers febris, suspicio certè accensæ caliditatis in corde adauctique usus nulla esse potest. An igitur facultas in movendo languidior & infirmior? minimè sanè, cùm major ferè sit respiratio naturali, quæ non potest nisi à constante facultate proficisci: præterea quia propositæ dyspnϾ differentia constitutiva est crebritas, atque hanc amat semper elanguida natura, & celeritati præfert si ad languorem indigentiæ usus accesserit, quia scilicet quanquam minùs quiescat in crebritate, minùs tamen quàm in celeritate laborat, inde intelligere est usus indigentiam esse potius perturbationis caussam: quia igitur aliàs flammea caliditas in corpora febris experte nequaquam est accensa, relinquitur profectò incusanda esse instrumenta quod non tanti aëris sint capacia, quantum caloris influentis postulat conservatio; *itaque usum esse adauctum per* [a] *ametriam instrumentorum.*

Respirationis in Asthmate adauctæ causa.

Sed enim *instrumenta respirationis*, ut constat ex physicis, alia sunt *aërem excipientia, & ad vitalitatem præparantia*, alia *moventia*, & *deducentia* alia; excipientia autem & deducentia pulmones scilicet & arteriæ suum præstant offi-

Respirationis Instrumenta sunt triplicia, scilicet aërem excipientia a deducentia.

a Immoderationem.

cium per cavitates ſibi à naturâ datas ſive ſenſiles, ſive inſenſiles eaſque liberas & patentes, quas motu amplificatas vel contractas aër ultrò citròque ſubit, & in tranſitu veluti per cribrum defecatur: moventia verò inſtrumenta mediocri temperie, certâque conformatione, & ſpiritus vitalis influxu illuſtrata ſeſe dilatant, viciſſimque contrahunt, neceſſe eſt igitur illa quidem hujus affectus culpam ſuſtinere, quòd aliquam præter naturam in ſuis meatibus patiuntur anguſtiam, certè moveri diſtendique quantum par eſt nequeunt: hæc autem quòd intemperie aliquâ aut morbo organico laborant, aut ſpiritus influxu ſive animæ moventis per affectum capitis aut nervorum cervicalium deſtituuntur, vel ab externo corpore ut hepate præter naturam diaphragmati agglutinato impediuntur retardanturque in ſuo motu, *ut nos vidimus non ſemel, & nuper in juvene Nobili & Religioſo ex familiâ de Pouly.*

& moventia,

At enim verò cùm malè affecti diaphragmatis, aut muſculorum ſive thoracis, ſive abdominis nulla ſigna adſint, nulluſque dolor thoracis aut gravitas circa hypochondrium dextrum premat, & verò reſpiratio naturali ſit major, extrà culpam eſſe inſtrumenta moventia colligere eſt, itaque in deducentia & excipientia, hoc eſt, bronchia & pulmones crimen rejici debet, ſcilicet vel in eorum anguſtiam, vel in motum ſeu diſtentionem ad certos uſque terminos à naturâ præſcriptos impeditam. Quoniam ergò aſperæ arteriæ cavitates firmiſſimis & duriſſimis vallatæ ſunt cartilaginoſis annulis, qui non ſunt flexiles & compreſſiles, certè ex anguſtiæ ſpeciebus ſolam pati poſſunt obſtructionem, ſpeciatim tamen caput aſperæ arteriæ obſtipationem à phlegmone muſculi rimulam in larynge conſtituentis.

Hic tantum duo priora in culpâ ſunt,

quæ obſtructionem pati poſſunt,

Atque obſtructio quidem fieri poteſt cùm à cauſis externis, ut vaporibus craſſis & copioſis, fumo è carbonibus excitato, vapore è muſto ferveſcente, halitibus ex fodinis, tùm verò ab internis rebus ſive corporibus congeſtis in nobis, aut aliundè defluxi, de quibus mox.

cùm à cauſis externis.

tum ab internis.

Jam quia dilatatio & contractio reciprocæ bronchiorum pulmonum ad naturales terminos ſecundùm naturam per-

Sed moventia, dilatatione & contractione

ficiuntur ope fibrarum carnosarum tanquam exiguorum musculorum, sed concurrente parenchymatis pulmonum iisdem continuati insigni levitate & porositate, cujus merito pulmones nullam moram in sequendo motu seu tractu bronchiorum adferunt, nulloque negotio unà cum thorace dilatantur & contrahuntur, & præterea spatio in thorace vacuo liberoque reddito per motum ejusdem thoracis à diaphragmate musculisque ejus variis factum, efficitur profectò dilatationem & contractionem bronchiorum & pulmonum impediri, aut quia parvi illi musculi atoniâ laborant, aut quia pulmones suam levitatem amiserunt: aut quia spatium thoracis minimè est liberum, ut par est.

eorum impedita, laborant aliàs,

Musculi igitur atoniâ laborant per summam cujusque generis intemperiem, vel spiritus animalis interceptionem: levitas autem pulmonum deperditur ab accessu, seu additamento corporis alicujus gravis sive in iis congesti sensim, sive aliundè influxi, & cujuslibet vel bronchia ipsa occupantis, vel leves arterias, vel proprium parenchyma pulmonum.

aut I. ob musculos atoniâ affectos, aut II. propter pulmonum levitatem amissam:

Ac quidem in pulmonum sive vasis omnis generis, sive substantiâ congeri potest multiplex substantia, sanguis scilicet imprimis ex rupto, aperto, exeso aliquo ex levibus vasis quâcumque ex causâ; grumus sanguinis; pus ex eodem genitum vel ex pituitâ è capite defluxâ & sensim putrente, aut consequens suppurationem peripneumoniæ; humor crudus viscidusque & consistens in tuberculum crudum congestus ac incuneatus, & vesiculâ etiam conclusus.

Cujus diversæ sunt causæ.

OBS. XLIV. *Qualem vidi in cadavere Adolescentis Nobilis Nicolai Jacques D. de Lumbar Burgundi;* tum verò corpus grandinosum ex pituitâ lentescente & concrescente ex observatione Galeni, seu lapilli sive ex eâdem pituitâ induratâ, sive forte ex ichoribus aut grumo sanguinis, aut reliquiis puris vi caloris loci tandem induratis, *cujusmodi lapillos plures religiosus juvenis quidam Societatis Jesu hæmoptoicus à pluribus annis sæpè cum tussi reddere solet.*

De pituitâ in pulm. concretâ, &c.

Influere pariter possunt in vasa pulmonum, & ipsam-

met ſubſtantiam ſanguis è cordis vaſis tranſmiſſus, à quo peripneumonia excitatur, ſive è thoracis cavo ſenſim per membranam pulmonis in eum trajectus, ut in pleuritide, pus item ſimiliter è thorace exudans in pulmones ut in empyemate thoracis : aqua denique & præcipuè, eaque aut aſſumpta ſive epota largiùs ex [a] *Hippocratis obſervatione & noſtrâ recenti in viro religioſo dyſpnœâ laborante, qui mihi hodiè faſſus eſt à potu admodum difficultatem ſpirandi ſibi increbreſcere, non æquè autem à cibo ſolito* ; aut è capite ſenſim vel confertim defluens, eaque lenta & excrementis cerebri craſſis, vel bilioſis ichoribus, ut ferè fit, immixta ; aut denique ſerum ſanguinis, quod è vaſis ſcilicet cordi implantatis exundans per medium cor in leves pulmonum arterias, atque ab iis tum in bronchia, tum in ipſum parenchyma invadere & quendam veluti pulmonis hydropem inferre poteſt.

Obſervatio.

Jam verò thoracis ſpatium intercipitur ſive quia illud ab aliquo alieno occupatur corpore, ſive quia ſepta cavitatis thoracis per vim introrſum compulſa adactaque ſunt. Corpus autem alienum cavum thoracis occupans poteſt eſſe vel pars aliqua ſecundùm naturam quidem in thorace contenta, ſed præter naturam majorem in molem aucta ſeu tumefacta, ut ſunt pulmones phlegmone, aut empyemate, aut tuberculo obſeſſi, pericardium aquâ diſtentum & hydrope (de quo antè) laborans, vel extraneum aliquod aliud corpus, ut humor craſſus in tuberculo crudo ſpinæ adnato collectus, aqua pariter pura ſive extrinſecus veniens, ſive ſeroſa pulmones inter & thoracem ſtagnans, atque hydropem thoracis, de quo infra, faciens, pus denique in empyemate ex apertâ vomicâ in pleuritide, aut peripneumoniâ effuſum in thoracis ſpatium confertim, & ſæpè in copiâ incredibili collectum.

Aut III. denique ob thoracis ſpatium minimè liberum : quod occupant vel 1. partes in thorace ſ. n. contentæ, p. n. ſe habentes, vel 2. extraneum aliquod corpus,

OBS. XLV. *Nam obſervavimus Illuſtriſſimum Comitem de Furſtenberg adhuc ephæbum & à pleuritide empyicum quater quinquieſve diverſis vicibus vomitu reddidiſſe ſingulis vi-*

De empyem. expurg.

a Lib. 2. prædict. Aph. 17. Ἀνάγκη οὖν ἐν τῷ τοιούτῳ, τοὺς μὲν τῷ ποτῷ πλέονι χρησαμένους, δυσπνοωτέρους γίνεσθαι. Neceſſe eſt igitur, eos, qui uberiori potu uſi ſunt, difficilius ſpirare.

cibus

cibus ſequi-librum circiter puris perfectè cocti idque ſalubriter, præterquam quod inter cutem & muſculos totius abdominis & cruris alterius non exigua copia effuſa ſenſibus ſeſe evidentur prodebat; ne commemorem alios empyricos, ut Generoſos adoleſcentes D. d'Anſeruille, & Jacobum de Saint-Ignon D. d'Eſne, in quorum præ vehementiâ pleuritidis à quarto morbi die jam ad ſuppurationem tendentis jugulatorum cadaveribus ad libras plures collectum pus repertum eſt præter eam particulam, quæ affini meo de Saint-Ignon magnam exhalanti animam è naribus me præſente effluxit.

Porrò cavitatis thoracis ſepimenta quæ introrſum compulſa eam intercipere poſſunt, ſunt hinc ſpina, illinc ſternum, ſed præcipuè diaphragma; ſpina quidem, & ſternum, & thorax univerſus ſtrictiora à naturâ & quomodocumque curvata, ut in quibuſdam gibberi ſpeciebus, vel preſſa quâcumque ratione ut à decubitu in dorſum, aut latus alterum; diaphragma autem introrſum compulſum vel à flatibus, vel aquâ in abdomine magnâ copia ſtagnantibus, ut in hydrope ventris inferioris, vel à ventriculo ipſo cibo diſtento, aut tumente, & pure inter duas membranas collecto prægnante.

Seu ipſa thoracis ſepimenta.

OBS. XLVI. *Ut obſervavi in Honeſtâ Matrona uxore Magiſtri Joannis Chavotii, Pharmacopolæ & civis Pontani*: aut compreſſo unà cum inteſtinis ab immani renis alteris tumore, *ut in Eliſabetha des Bordes uxore Panarii principalis*, vel denique ab altero viſcere, aut utroque in inſignem tumorem elato juxta illud a Hippoc. *Orthopnœam adferunt hydropici affectus duri, ut hoc tempore vidimus in ſtudioſo quodam Iſraële l'Alman, qui à quatuor menſibus inſigni tumore inflammatorio hepatis oppreſſus cathedræ toto eo tempore inſidere & indormire coactus interiit initio Auguſti præteriti, cujus parens Joannes l'Alman receptor D. de Quarmi in eodem hoſpitali D. Anthonii orthopnœâ ſimili menſe Maio triennio antè jugulatus eſt, in cujus cadavere hepar ſcirroſum valde inventum una cum liene in tabum converſo.*

De compr. thoracis ut & ſeq. Obſervatio.

Obſervatio.

a Coac. præn. Aph. 424. τὰ ὀρθοποϊκὰ ποιέει ὁ ὑδροπικίδεα σκληρά. Erectæ Cervicis ſpirationes Hydrops ſiccus facit.

OBS. XLVII. Sed & annotavimus ante viginti & plures annos *in eximiæ pietatis Adolescente fratre Angelo Capucino, cui ab utriusque visceris tumore oppidò insigni & è costis etiam extante diaphragma ita coarctatum fuit, ut coactus fuerit diu noctuque in humili cathedrâ erectâ cervice incubare somnumque capere vel integrum annum currentem, medicis incubo eum laborare opinantibus: sed cum ego de mediâ die adolescentem brevispirum, atque febriculâ confectum, viscera porrò adeò prætumida distentaque offendissem, nec temerè in eum tumorem viscerum gravissimam dispnœam rejiciendam judicassem, author fui ut acidis uteretur aquis, quarum recens experimentum habebam certissimum in levandis viscerum infarctibus. Commodùm ergo aquis è fonte Birkefeldensi propter Pontes haustis, eique à splendido viro præfecto ærarii principalis fortè tum iis aquis utente missis usus pius adolescens intra quindecim dies febre atque orthopnœâ liberatus liberali alvi profluvio superveniente ad intermissum per adversam valetudinem officium janitoris reddiit*

Atqui cùm tot tantisque de causis respirationis instrumenta lædi possint, & impotentia incapaciaque uno spiritu trahendi capiendique aëris tanti quantum cordis usus exigit, adeò ut natura accelerare eum motum unius defectum pluribus compensando; & vero ipse cogatur æger præ suffocationis metu eam in respirando corporis positùram eligere, in quâ maximè liberi sunt pulmones nec à thorace ullo modo premuntur, qualis sanè est cùm corpus sedet, & erectam cervicem tenet, videndum deinceps à nobis accuratè quandoquidem usum & facultatem extra noxiam esse antè demonstravimus, quis instrumenta effectus præter naturam gravissimæ author dispnœæ obsideat.

Principiò igitur quoniam in propositâ dispnœâ quanquam nulla est accensa in corde flammea caliditas, magnaque nihilominus inspiratio usui ordinario minimè sufficit, sed crebritas magnitudini etiam, ne dum parvitati adjuncta est semper, necesse est profectò vias spiritus & asperas inprimis arterias omninò esse coarctatas, & in eam deductas

angustiam, ut quamvis dilatentur trahere tamen concipe-
reque tantum aërem, quanto opus est, nequeant: namsi
prorsus essent liberæ, magnitudo sanè sola usui satis esset.

Quibus de asthmatis naturâ in genere præmissis,

Præterea quoniam stertor, sibilusve adjungitur, atque
hic sonus non quidem jussu voluntatis fit, sed spontaneus
est aëris ipsius sive emissi exspirando, sive potius inspirando
immissi, siquidem in ipsâ inspiratione exauditur, fit au-
tem sibilus quia aër percutitur & alliditur ad solida corpora,
atque hoc contingit cùm citatissimo fertur motu, eò verò
citatius fertur, quo magis via seu spatium liberum dene-
gatur ei, exauditur porrò hic sibilus ab alto pectore ve-
nire non solo è capite arteriæ, itaque sonus hic & ster-
tor editur, quia bronchia per pulmonem dispersa sunt quàm
antè angustiora, perque ea coactus celeriùs aër currere va-
lidiùs bronchia ferit: *quo sanè in asthmate concludere est
coarctata esse vasa pulmonum, & imprimis quæ sunt solida,
dura, hoc est, asperas arterias seu bronchia.*

Concluditur, in præsente ægro coarctatas esse asperas arterias pulmonum,

Sed enim cùm affectus desubitò corripiat, eam coarcta-
tionem vasorum asperorum nequaquam fieri à corpore ali-
quo sensim congesto adnatove, sed confertim invadente ea
vasa verosimile est, & præsertim cùm tussis conjuncta,
causam affatim potiùs influere quàm paulatim sensimque
nedùm multò antè congestam insinuet: cùm porrò tussis
ea sit sicca, conditionem sanecausæ talem esse indicat quæ
apprehensionem spiritus emissi eludat. Quia ergo ex supe-
riore observatione nimia tenuitas corporis tussiferi, aut
crassities contrà & visciditas sunt siccæ tussis causæ (quod
namque tenue est multum & aquosum efferri sursum ne-
quit, sed circum spiritum fluit & elabitur, crassum autem
lentumque, id à pulmonibus detergi nisi ægerrimè potest)
certè tenuem vel crassum esse obstruentem bronchia hu-
morem necesse est: nam lapillorum aut grandinosi corporis
suspicio nulla esse potest, cùm hactenus ejus generis nihil
tale excreverit.

Atqui quia nulla vasorum erosionis, apertionis, aut si-
milis affectus causa præcessit, nec similiter pleuritidis, pe-
ripneumoniæ, aut sanginеæ signa prægressa, aut subsecuta

ab humore aqueo in eas illapso.

ſpuitio cruenta purulentave, ſanguinem ſanè, aut pus obſtructionis pulmonum cauſam opinari non licet; *relinquitur itaque aqueum eſſe humorem, eumque aut purum, liquidumque, aut jam incraſſatum calore loci.*

Hujus Colluviei ſigna in capite,

in toto,

& Cauſa antecedens interna & externa.

Etenim ſeroſæ in capite, & in toto colluviei ſigna clariſſima; in capite quidem aſſidua ſpuitio, tuſſis creberrima extra paroxyſmos, pariterque odontalgia, & achores noviſſimè repreſſi; in toto autem calida viſcerum intemperies & maximè evidens hepatis à parentibus calido admodum temperamento impreſſa, & vitæ genus omnino deſes & otioſum in ſcholis ſcilicet traductum: quid quòd Nobilis æger extra paroxyſmum ſpirat quàm facillimè, an non hoc arguit humoris obſtruentis nihil ſuperare, ſed penitùs reſolvi in eo æſtu & labore reſpirandi? quoniam igitur unus ſeroſus humor eo eſt ingenio, ut vi caloris penitùs reſolvatur, nullumque ex ſe craſſamentum relinquat, *efficitur profectò aſthmatis propoſiti ſeroſum humorem eſſe continentem cauſam.*

Is humor ſeroſus, eſt ſincerus, à calore lenteſcens:

Quod tamen intelligi debet de ſeroſo humore ſincero, cuique nihil reliquiarum mucoſarum cerebri ſit admixtum: hoc enim nihil repugnat à calore lenteſcere & craſſamentum relinquere aliquod, quale ſanè tuſſi tandem reddit Nobilis æger; nam principio tuſſis infeſta eſt ſed ſicca omnino præ tenuitate humoris. Cùm igitur affectus ſit ſummus & graviſſimus, veroſimile eſt ſerum in toto capiteque redundans ab externâ ambientis commotione fervore aliquo concepto ex toto habitu irruere magnâ vi & deſpumare in pulmones, eorumque vaſa omnia, quæ cùm ultra pulmones non porrigantur, ſed in iis ſiſtantur, inde affectus tam diu durat quoad humor perfectè fuerit reſolutus, aut incraſſatus tuſſi & expectoratione forti crebrâque rejectus.

Quem partim è capite magnâ vi in pulmones irruere,

Partim è ſtipitibus magnorum vaſorum aſcendentib. per cor dextrum pulmones impetere.

Neque enim mirum videri debet, ſi in ſtipitibus magnorum vaſorum deſcendentibus ebulliens ſerum, & periodicè in vaſa articulorum exundans arthritidem artuum inferiorum inferre poteſt, idem etiam in ſtipitibus eorum adſcendentibus per inſignes temporum mutationes derepentè

ſervens per cor dextrum impetere pulmones affatim, ſimulque etiam quod in capite redundat per colatorium in trachœam arteriam ſponte ſuâ confertim decumbere rectaque.

Equidem cùm hanc præſentis aſthmatis cauſam ſuperior ratiocinatio evidenter demonſtrat, tum verò cæterarum abſentia cauſarum, à quibus diſpnœa cum ſtertore, vel orthopnœa invehi poſſunt, ſive eæ forinſecus veniant, ſive intus genitæ & per congeſtionem, aut influxum aliundè pulmones invadant, ſpatiumque eorum quocumque modo impediant atque intercipiant, ſatis ſuperque probat firmatque, quam non eſt neceſſe latius diducere cùm intelligenti pauca ſufficiant.

Poſtremò ſi aſthma eſt ea in ſpirando difficultas, quæ non ſolum citra febrem, ſed cauſam manifeſtam & evidentem ſive externam, ſive internam derepentè adoritur, & penè ſuffocat, pleræque autem earum cauſarum à nobis enarratarum ſive externæ, ſive internæ tam conſtantibus certiſque quàm evidentibus ſunt conjunctæ & cohærentes affectibus, ut medicum modo ſagacem nullum fallere valeant: ebullitio contrà ſeri ab externis & incertis omninoque obſcuriſſimis, imminente ſcilicet tempeſtate aëriâ illata, eaque levis, & conſequens ſimiliter eruptio è vaſis irruptioque in pulmones adeò ſunt obſcuræ ut oculatiſſimum quemque lateant, nec niſi divinando conjici poſſunt, quid moræ eſt cur non concludamus: *propoſitum à nobis aſthma eſſe ſymptoma obſtructionis vaſorum omnium præſertimque bronchiorum, imò etiam pororum ſubſtantiæ ipſius pulmonum illatæ ab invadente deſubitò aquâ ſive ſeroſo humore, partim à capite depluente, partim anadrome quadam è ſtipite cavæ & fortè etiam aortæ pulmones impetente?*

Concluditur.

Cujus ſignum quod cordis, per quod ſcilicet ille neceſſariò trajicitur, palpitatio cum hac diſpnœâ eſt conjuncta: undè morbus non temerè hydrops pulmonis indigetari poteſt.

Sed urgebit aliquis, quî fieri poſſit ut citra febrem ſanguis ſeu potiùs ſerum ebulliat? eam ſanè ebullitionem ſta-

tuere oportet levem admodum eſſe, ideòque obſcuram, & à cauſâ potius externâ tempeſtate ſcilicet aëriâ induci, quàm à latente putredine, cujus cauſa ſit obſtructio vaſorum. Itaque quanquam communis eſt medicorum opinio aſthma febris eſſe expers, tamen eam valdè ſuſpectam habeo cùm febris in nonnullis etiam ſenſui ſeſe non inevidenter prodat, tametſi calor non ſiccus aut acer, ſed halituoſus plerumque humiduſque & blandus ob ingenium ſcilicet aquæ ſuâ naturâ minimè mordax, ſed ſuave & demulcens.

Signa febris in Aſthmate ſunt incerta, quæ deſumpta vel à pulſu,

Ejus namque vulgaris opinionis de carentiâ febris in aſthmate occaſionem non obſcuram eſſe credo, quòd à pulſu aut urinâ alioqui indicium febris non niſi obſcurum peti poteſt, à pulſu quidem quia palpitatio quædam conjunctâ ferè eſt cum aſthmate, ratione cujus pulſus inæqualis, & varius admodùm palpitationi uni tribuitur, cùm tamen crebritas varietaſque pulſus febri quoque accepta referri debeat: ab urinâ autem pariter haud certum ſignum febris peti poteſt; cùm urinæ in hujuſmodi dypſnoeâ copioſæ admodùm, ideoque tenues & aquæ inſtar perſpicuæ, itaque longè diſſimules urinis familiaribus & propriis febrium putridarum ſuſpicionem omnem febris tollunt, revera namque in omnibus febribus, quæ cum fluxionibus ſunt conjunctæ, ut cum arthritide, & ſimilibus, quæ à ſanguinis arterioſi potiſſimum ſerique in eo redundantis fervore pendent, experimento noſtro urinæ ſemper ſunt prorſus aqueæ, & admodum copioſæ. *Itaque quanquam urinæ pulſuſque non certè arguant febrem, tamen æſtus & caloris interni ſenſus quem æger habet, imò externi, qui medicum fallere nequit, blandus licet, & non inſuavis, ſatis atteſtatur febris præſentiæ.*

vel ab urinâ.

Ejus tamen præſentiam comprobant. 1. ſenſus caloris tam interni, quàm externi

2. Signa aſſidentia.

Nec reclamant, ſigna συνεδρεύοντα, ſpontanea laſſitudo, oppreſſio pectoris, vigiliæ, ſitis, dejecta appetentia & ejuſmodi. Equidem non poſſum non ſæpè mirari eos Medicos, qui niſi vehementes & urentes admodum febres nunquam agnoſcunt, quaſi verò in febrium ut in reliquorum omnium morborum genere differentia penes magnitudinem, & vul-

gata illa magis & minus non reperiantur? certè in calidis à naturâ corporibus ac sanguineis febris asthmati conjuncta satis superque manifesta est, & non obscuro sed eximio sese calore prodit.

3. Experientia,

De asthmate cum febre.

OBS. XLVIII. Ut in plerisque sum expertus, & præsertim in *Religioso illo Sene Societatis* JESU *octogenario Bernardo dicto, & in Nobili Viro incolâ vici Pagni, cui nomen Georgius Warno, qui acer & calidus naturâ, aliàs alacer & firmiorum laterum, facileque spirans in omnibus laboribus diutiùs sustinendis, jam à decennio singulis annis circa insignes temporum mutationes, & novissimè circa eam, quæ hoc anno 1616. bis sub finem scilicet Julii contingit memorabilis, tam gravissimo asthmate opprimitur ut ipse astantesque perpetuò jam jam instantis suffocationis metu angantur & ad sacrum ille Chrisma licet minùs necessarium confugere sit à vehementiâ morbi coactus: in illo namque vel mediâ hyeme superiore febris non obscura toto paroxysmo licet plurium septimanarum mihi apparuit.*

Ulterior confirmatio de sero continente asthmatis causa.

Cæterum nostram de seroso humore asthmatis continente causâ sententiam confirmat largissima aquæ puræ putæ expectoratio toto paroxysmi licet diuturni admodum tempore Nobili huic Viro familiaris & consueta; nec ne movet quòd præter consuetudinem ultimo paroxysmo mensis Julii crassa flavaque multa reddidit: nimirum cùm corpus illi ab insolatione & insueto labore non mediocriter exarsisset, itaque summis caniculæ ardoribus derepentè nymbo uno & altero succedentibus longè gravissimus ex inopinato paroxysmus invasisset, serum è capite ratione prægressi ardoris lentius redditum ab æstuoso corpore facilè excoqui, brevique incrassari potuit.

Curandi ratio, quæ non tam accommodata est puero, quam morbi speciei non habitâ ratione ætatis.

Age igitur quoniam periodicum suspirium, idque stertosum & rectaspirum obstructionem sequitur vasorum pulmonis & præsertim asperorum ab irruente confertim seroso humore cùm per anadromem è vasis magnis, tum [a] κατάῤῥοπὴν è capite, cujus motus occasio est ebullitio sive ab immoderato motu animi, exempli gratiâ irâ, & corporis sive à commotione aëris, sive ab omnibus simul, ut in

a Inclinationem.

Nobili Viro cujus modò mentionem fecimus, perſpicuum eſt *Curationis ſcopos in ſyſtendâ ſanguinis, ſerique ebullitione, cauſiſque impellentibus*, ſi ſunt in noſtrâ poteſtate, *moderandis conſiſtere*, tum *in purgando ſero in toto habitu redundante ac fluxuro, avertendoque eo quod fluit*, denique *in eo quod jam influxit expectorando*; nam repulſio certè locum minimè habere poteſt.

V. Scopus abſolvitur.

Quorum I. conſiſtit, in moderatione cauſarum impellentium II. In ſanguinis miſſione.

Itaque *motibus animi & corporis primùm compoſitis*, primo quoque tempore *Venæ ſectio* præmiſſo tamen eccoprotico medicamento ſi alvus ſtrictior fuerit, tentanda eſt, niſi ætas repugnet, quippè quæ ſanguinis ebullitionem compeſcere poteſt, unaque ſeri redundantiam minuit, fluxumque revellit, & quidem baſilicæ lateris reſpondentis fonti ſeroſæ in toto plenitudinis, niſi ſuppreſſa ſit aliqua ſolemnis & conſueta ſanguinis expurgatio ſive menſtrua, ſive hæmorrhoidalis: nam tum vena malleoli tundenda potiùs; ſed quæcumque incidatur parcâ manu ſanguis extrahendus ob virium languorem huic malo conjunctum, quæ ideò ut uſui ſatisfiat & ſimul revulſio efficiatur major, repeti poteſt vel eodem die ita jubente gravitate affectus.

III. In univerſali purgatione:

Sanguinis autem detractionem ſtatim excipiet *Purgatio* non quidem minorativa, ſed quæ avertendi, ſimulque evacuandi è toto habitu, & capite vim habeat ſed mediocrem tamen habitâ virium ratione, & aliàs minimè calefacientem nec turbantem. Nam cùm ſerum è vaſis magnis & capite fluat, uſuſque ejus avertendi maximè urgeat, & aliâ ex parte ipſum ſatis ex ſe liquidum, jamque ebulliens apparatu non egeat, purgationem ejus non niſi periculo ſuffocationis, protelari poſſe ratio ſatis dictat: itaque ſtatim à venæ ſectione iteratâ exhibeatur *bolus ex caſſiâ cum rheo & diaphœnicone, vel pilulæ de quinque generibus mirobalanorum, aggregativæ, de hierâ cum agarico, vel cocciæ, quibus deglutitis ſalubriter ebibitur juſculum refrigerans, ut hordeatum, aut decoctum braſſicæ rubræ*, compeſcendi æſtus & agitationis ſeri gratiâ. Potio tamen in eâ ſpirandi difficultate faciliùs hauriri poteſt parata *ex expreſſo agarici & cum tantillo rhabarbari* (nam calidæ naturæ his affectibus maximè

a Exagitari. obnoxiæ,

obnoxiæ, in quibus quippè redundat ſerum) *infuſorum in decocto cephalico, in quo expreſſo diacarthamum, diaphœnicum, vel electarium de citro cum mannâ, ſyrupo roſaceo, aut melle roſ. ſolutivo habitâ ratione naturæ & conſtitutionis anni diſſolvetur.* Clyſteres ad hunc finem laudantur maximopere experientiâque probantur, quippè quibus revellitur à thorace ſeroſæ alluviei raptus.

Quoniam autem periculi admodum plenus affectus meâ quidem ſententiâ *purgatio univerſalis quarto quoque die eſt repetenda, eam enim plerumque curſum tenet æſtus ſeri in corpore, comes nimirum motus Lunæ in quadras variantis, uti experientiâ obſervavi ſemper*: ſed tum commodùm in uſum venient non ſolùm quæ capiti, ſed pulmoni familiaria ſunt, *quale eſt decoctum veteris galli infarcti ſeminibus carthami, polipodio, agarico, ſoldanellâ, & herbis pectoralibus.*

Quando ea repetenda.

Interea autem dum corpus repurgatur ex intervallis, *ceteris revellentibus remediis locus erit frictionibus ſcilicet, ligaturis, lotionibus extremarum partium, cucurbitulis & id genus*; tum verò diureticis pectori gratis ſive *decoctis radicis iridis, capilli veneris, betonicæ, amaraci, hyſſopi, botrios, & conſervis capilli veneris, betonicæ enullæ campanæ:* uno verbo commendo plurimum quæ ſuperiori obſervatione à nobis probata ſive avertendæ, ſive ſiſtendæ fluxioni è capite, ſive expurgandæ trachoeæ arteriæ, quorum neceſſitas cùm longè major in aſthmate quàm in tuſſi, eò obnixiùs uſurpanda; & præterea in ſummo periculo *ſynapiſmata*, & *cauteria* ex conſilio Aëtii uſurpari poſſunt.

IV. In ſeri fluentis averſione.

& V. influxû expectoratione.

Atqui quod ad *Victus rationem* pertinet, eam ſuperiores obſervationes abundè ſuggerent: hæc namque ſine dubio *attenuans & eò ſiccior* eſſe debet, quo periculoſior affectus: Quò ſanè potu primis diebus omnino interdicendum, quia pulmone à crebro & laborioſo motu æſtuantes aſſumptum omnem liquorem hauriunt ebibuntque, & eo augent pulmonent infarctum, atque hydropi ejus particulari materiam præſtant.

Hiſce accedit victus ratio attenuans & ſiccans.

Quoniam porrò præſervatio iiſdem præſidiis comparari poteſt, non eſt neceſſe de eâ pluribus dicere, ſiquidem ſa-

Præſervatio iiſdem reme-

diis comparatur: additis tantum sudorificis.

tis superque motum est quæcumque præsenti affectui mederi possunt, ea imminentem quoque amoliri, & avertere posse. Ad ea tamen accedent *sudorifica*; quorum formula hæc esto: ℞. *ligni sancti lib. j. corticis ejusdem ℥. j. ß. macerentur in aquæ betonicæ lib. 12. coctio fiat ad dimidias sub finem addendo polypodii querni, passularum ana ℥. j. seminum carthami & bombacis contusorum ana ʒ. j. majoranæ, betonicæ, stæchados ana m. ß. colaturæ, sumat ℥. viij. in aurorâ seque contineat in lecto ut sudet.* Loco autem vini hoc decoctum esto: ℞. *ligni indici ℥. vj. radicis liquiritiæ recentis ℥. ij. macerentur horis x. in lib. aquæ communis xij. & coctio fiat ad dimidias, colatura dulcoretur saccari lib. ß.* Eorum tamen usus in curatione paroxismi ut ferri possit corpore toto æstuante & propè suffocato ægro non facilè video, sed ad prophylaxin magnas certè oportunitates habere tàm certum est, quàm quod certissimum; sed & quæ serum sine sensu in toto absumunt & alioqui robur omnibus partibus addunt, ut sunt *magnæ antidoti & id genus* si ætas puerilis ferret, ut sanè ferunt reliquæ ætates.

CAPUT V.

De Asthmate Continuo. Consilium.

Asthmatis signa. Causæ procatarcticæ.

OBS. XLIX. *CLarissimum & Reverendum Decanum Ecclesiæ Cathed. Rhem. D. Frison annum jam vertentem difficultas in spirando ea premit, quæ etsi non est summa, quòd orthopnæa nondum accesserit; tamen quia & stertorosa & continua est, nec ullas dat inducias, gravissima sanè habenda est. Nam quòd nuper dum aquis Spadensibus uteretur eam summam passus est angustiam, quæ rectâ eum cervice & sedentem ducere spiritum cogeret, id verò tribui potest frigori earum aquarum è fonte ipso haustarum, quod sanè pectori adversissimum esse constat annotatione* [a] *Hippocratis, & experimento nostro, siquidem numquam ejusmodi aquas è fonte*

a Lib. 5. Aph. 24. τὰ ψυχρὰ &c. τῷ στήθει πολέμια, &c. frigida &c. pectori inimica, &c.

ebibi, quin subitò evidens molestusque frigoris sensus pectus ferire, & constringeret, tum in anhelitu augendo non mediocrem vim habet: nam si aqua ipsa ab æstuoso pulmone allicitur, certè ejus frigore pulmonem lædi mirandum non est. Ac quanquam ob exesam columellam aërem frigidum magis integris cum viribus, & minus alteratum cor in Reverendo viro trahat, ut ea non sit necessitas spiritum rectâ cervice trahendi, quanta in iis, qui columellâ non carent, tamen gravissima est judicanda & periculi plenissima affectio.

Antecedentes:

Quoniam autem vocis raucitatem, tussimque siccam ab initio comitem habuit, & frequentem alioqui, variisque catarrhis modò in hanc, modò in illam partem externam irruentibus successit, excepitque hæc difficultas spiritus, & præterea quanqaam tussis sicca est, tamen quia violentia tussis quid excreat, id verò crassum apprimèque tenax est, hujus certè asthmatis causam continentem (supponimus enim discursum superioris in omnes asthmatis causas latè dilucidèque diffusum) statuere oportet obstructionem magnam bronchiorum pulmonis à serosâ diluvie è capite in illa sensim dilapsâ, sed jam hoc tempore præ diuturnâ morâ incrassatâ ac fortè etiam putrescente & tamen brevi immedicabilem comminante.

Continens.

Accedit quòd cum ab aliquot annis exesa ei columella fuerit, haud dubium est pulmones frigidam intemperiem & habitualem contraxisse (nam gargareonis hic hujus inter alios plures ad effringendam ambientis frigiditatem eximiam spectans vel tonsoribus notus est) ob quam eum humiditate ab assiduo depluvio illatâ conjunctam pulmonibus non id robur inesse potest, quod contumaciam & crassitiem materiæ queat evincere.

Cùm præsentis affectus causa antecedens sit catarrhus inveteratus, hujus causa generans investiganda est.

Age autem quoniam frustrà consilium de liberando ab hujusmodi humore infarcto pulmone inibitur à nobis, nisi catarrhus jam inveteratus si fieri potest coërceatur, in ejus sane causas priùs sedulò inquirendum. Principiò itaque cùm terminus catarrhi (fluxio enim omnis motus est quidam) sit citra controversiam caput, meritò quæret aliquis tam pertinaciter & diu depluentium humiditatum causas generantes sive colligentes, quæ ut plurimùm impellentibus

longè ſunt obſcuriores. Medici ſanè, quod hactenus *Reverendus Vir* conſuluit quantum ex illo intellexi, *corpus inæquale & mirè diſcratum omnium malorum parentem criminantur, cauſanturque hepar quidem impensè calidum, ventriculum autem contrà frigidum humidum materiam tenuem & vaporoſam cerebro continenter communicare: hoc verò ratione poſitûs, ſiquidem veluti tectum calidæ domui ſuperponitur, eam excipere de facili, imò inſtar cucurbitulæ allicere & haurire, ſed allectam præ humiditate & frigore reſolvere & ſuperare non poſſe: itaque vaporem ſupeſtitem ad ingenium nativum aquæ redire.*

Quæ non dependet à corpore inæquali & diſcrato;

Quæ profectò etſi probabilia ſunt & tritis Medicorum ſcitis confirmata, ſi tamen accuratè expendantur, pleraque ex his gratis jactata incertaque admodum æquis rerum æſtimatoribus judicabuntur. Enimverò floridus nitiduſque qui non ita pridem in facie hominis totoque habitu emicuit ſemper color, mira ad omnes functiones animi & corporis alacritas, incredibilis morum ſuavitas, & præſertim ſingularis prudentia, cujus laude apud omnes commendatiſſimus ſemper vixit, an non æqualis optimæque temperaturæ certa ſunt *judicio* [a] *Galeni* argumenta? quod ſi eſt, hepar certe ſupra mediocritatem à naturâ incaleſcere non niſi temerè dici poteſt, & hoc confirmat vaſorum in procero aliàs corpore mediocritas. Atqui ſi hepar à mediocritate versùs calorem non excedit, quod ſupereſt firmum ventriculi præter naturam frigidi humidi indicium? *quanquam certè ſi ex ſapientum ſenſu, non ex vulgi medicorum opinione res hæc definienda eſt, hæc frigidæ in ventriculo intemperiei conjectura ab immoderato hepatis calore petita vana admodum eſt, incertaque, cùm ventriculus ſitum in medio viſcerum obtinuerit, ut in phyſicis demonſtratum, & monuit* [b] *Galenus, ut tepidas alias ejus calor à vegetiores viſcerum circonſtantium calore non mediocriter juvaretur.*

Non ab hepate impensè calido;

Non à ventriculo frigido;

Sed ſanè mediocritatem temperaturæ ventriculi laudabilis ciborum coctio ſatis ſemper demonſtravit, cujus coctio-

a In arte parva.
b In Lib. de uſu part.

nis excrementa optimæ notæ indices fuêre hactenus. Nec enim illi alvus liquidis fluere excrementis, non ructus acidi molestiam facecere solent, & si quos emittit nidorem potiùs illi præ se ferunt calidæ indicem temperiei. Denique quanquam à pluribus annis assiduam ille in equitatu vitam egerit, tamen nusquam crudos indigestosque vemitu cibos reddere contigit; nec pariter ullâ animi contentione ventriculus in suo munere perbellè & feliciter defungendo interturbatur; itaque laudabilis naturalium in eo viscerum agnoscenda est symmetria.

Quòd si plus justo hoc tempore volæ manuum ac pedum incalescunt, cum calorem hepati adventitium esse, & febriculæ tribuendum reor, quam aut putrescens in pulmone humor frigidus & crassus, aut obstructio hepatis voveat, quâ *Reverendum Virum* scatere ex ærumnosâ & laboriosâ præsertim à cibo vitâ, cui civilia bella illum astrinxerunt, conjicere est: nihil namque viscerum & meseræi obstructiones æque facilé parit & auget, atque immoderatus statim à cibo labor sive equitando sive alio quovis valido corporis exercitio susceptus, uti vel mediocriter in arte exercitatis satis perspectum est. Sed & hoc certè testari multis experimentis possum gravibus & importunis illis catarrhis febriculas à viscerum obstructionibus pendentes perpetuò ferè adjungi comites.

(Incalescentia volæ manuum & pedum unde?)

Postremò cerebrum à naturâ non esse frigidum humidùm quàm par sit cùm acres sensus, tum eximia in homine prudentia tot in negotiis publicis rectè & sapienter administratis testata manifestè declarant.

Neque à cerebro frigido humido:

Unde igitur urgebis, catarrhi tanta contumacia, quam nec temporis longinquitas, nec tot Sapientum Medicorum consilia hactenus edomare, aut moderari potuere, si non ab habituali capitis humiditate? equidem etsi ultrò fateor plurimam in capite redundare colluviem serosi humoris tot malorum fomitem, hujus tamen synathrismi præter causas naturales & necessarias in operis præfatione explicatas, vitæ rationem in assiduis vigiliis acrioribusque curis & gravibus animæ contentionibus pro administratione negotio-

sed à serosâ colluvie in capite redundante,

rum suæ fidei industriæque commissorum susceptis positam; & omnibus aliàs aëris injuriis expositam opportunissimam dedisse occasionem: & præterea postremam hanc quoque causam esse maximam redundantiæ in toto serosi humoris, quæ cephalicam illam alteram foveat augeatque arctè teneo, accurateque defendo. Nam qui mirum videbitur homini politico diu noctuque sereno, uvido cœlo assiduò equitanti, & ab aliquot jam annis in frigidiore Lotharingiæ solo versanti corpus constantis ætatis ratione densitati proximum eam toto in habitu pororum adstrictionem contraxisse, quæ omnem serosi humoris difflationem inhiberet & introrsum cogeret?

ab ejus in toto redundantiâ auctâ,

Cui mirum videbitur in homine functionibus animæ assiduè intento, atque apricationi obnoxio caput laborare serosâ colluvie sive spontè è toto cum sanguine & spiritu de moræ naturæ ad caput allabente, sive vi caloris externi concitatâ, & ibidem aliàs congestâ ob neglectas per animæ aliorsum distractionem vacuationes naturales, ut spuitionem & emunctionem?

& à causis externis concitatâ:

Ac de causis impellentibus non est quod anxiùs satagamus, cum ex eodem victus instituto illæ possint intelligi. Nimirum homini desultoriam vitam agenti cùm variæ aëris injuriæ, eæque in hoc solo creberrimæ perferendæ sint, nova sanè in dies & sæpè contraria suboritur occasio catarrhi concitandi, quas occasiones satis cuique notas supervacaneum est pluribus explicare.

Postremò cùm ex supradictis constet *fluentem humorem esse serosum*, eum tamen lentum esse & mixtum ex parte excrementis cerebri mucosis, hinc intelligi potest, quod hominem officiis animæ prorsus addictum, & munerum naturæ securum non ita felicem coctionem & particularem cerebri nutritionem edere posse necesse est, itaque multum mucosi humoris in capite congerere; ex quo serum certè in eodem redundans lentis illis excrementis immisceri inter delabendum oportet. Defluere namque tenuem admodum humorem è capite in catarrho proposito, qualis per coryzam solet, arguit lingua albicans & aquosus è na-

quæ à capite cum lentis cerebri excrementis in bronchia pulmonum defluens,

ribus distillans humor, confirmatque quòd & nulla palatum acrimonia caliditatis index ferit ac titillat, & tussis sicca est, quòd humor præ tenuitate spiritus subterfugiat impetum; nihil namque prohibet eum humorem bronchiis pulmonum jam conclusum vi caloris brevi crassescere, & concrescere partibus tenuioribus resolutis.

ibi vi caloris brevi crassescit.

Atque his ita constitutis *Curationis scopi in catarrho sistendo & pulmonibus ab infarctis humoribus liberandis potissimùm versari debent.* Quoniam autem hactenus multa à Clarissimis Medicis sapienter administrata esse intelligo, mihi moderabor hac in parte & intento tantùm digito indicabo ea remediorum genera, quæ avertendi catarrhi vim habent, ut si quæ ex iis fortè antea sunt prætermissa, ea deinceps tentari possint.

Curationis scopi II.

Principiò igitur ea usurpanda censeo primo quoque tempore, quæ *colluviem in toto sensibiliter expurgare possunt per alvum* & citrà aliàs apparatum humoris ex se fluxi, nec incisione aut detersione egentis (nam in morbo ita provecto venæ sectionem vires languidæ perferre nequeunt) exemplum esto hic bolus. ℞. *cassiæ* ʒ. *vj. diaphœnici* ʒ. *j. pulveris rhei electi* ʒ. ß. *penidarum* ℈. *iiij. misce cum saccaro, fiat bolus, & assumpto superbibat jus galli*: tum verò *diuretica* in formâ liquidâ exhibenda, de quibus superiore observatione; tertiò *quæ simpliciter avertunt*, ut sunt *frictiones, ligaturæ.*

I. Scopus in Catarrho sistendo versatur. ubi I. Colluvies totius expurganda a. per alvum: b. per urinam, c. per avertentia.

Quibus succedere utile *particularem capitis illuviei serosæ expurgationem eamque partim sensibilem*, ut per *errhina*, quale hoc: ℞. *majoranæ, salviæ recentis ana m. j. radicis iridis* ℥. *j.* ß. *contusis omnibus affundito aquæ vitæ* ʒ. *j. vini albi generosi* ℥. *iiij. expressus succus in mares prono trahatur capite*, partim *insensilem* per ea quæ exsiccandi vim habent sive assumpta, ut sunt *magnæ antidoti*, sive admota qualia sunt tum *calida astringentia masticæ, sandaracha, juniperi grana, macis, cariophylli rosis additis in sacculo imposita*, tum *vesicantia*, ut *cantharides*, & quæcumque ex alto trahendo proximè à parte mandante avertunt, quale hoc emplastrum. ℞. *ficuum pinguium, fermenti acris ana lib.* ß.

2. Caput particulariter à sero vacuandum cùm sensibiliter; tùm insensibiliter.

seminum viticis & nasturtii contusorum ana ℥. j. seminis synapi contusi ʒ. iij. emplastri de betonicâ ℥. iiij. malaxentur & concorporentur cum olei irim sufficienti quantitate, formetur emplastrum, extendaturque super alutâ, & capiti raso impositum quotidiè manè renovetur. Ad quem scopum pertinet *cauterium vertici impositum.*

5. Fluens materia intercipienda est per astringentia.

Quintò denique *fluens materia intercipienda est* astringentibus deglutitis aut ore contentis. Quale hoc ℞. *boli armeni ʒ. ij. aquæ consolidæ & sarsare lib. j. misce in phialâ, quæ agitetur donec tota fiat rubra, cujus misturæ ℥. j. aut altera sero bibatur. Syrupus myrtillorum, diapente, & opiatæ sive pilulæ, sive electaria ab Hollerio descripta non improbantur.* Atque hæc sunt, quæ cùm fluxuram tum fluentem respiciunt materiam.

II. Scopus in pulmonibus ab infarctis humoribus liberandis occupatur: Quod assequimur vel eorum expurgatione sensibili instituta 1. per alvum.

Quod autem ad eam *quæ jam in pulmones fluxit*, hæc sanè *cùm sensibiliter expurgari, tum verò insensibiliter exsiccari* quodque potest: *sensibilis igitur evacuatio* fieri potest per alvum, per renes, per os tussi concitatâ. *Ac per alvum* magnifacio cum magnis viris *generosos pastillos Galeni ex synapis scilicet attenuantis humoris crassitiem ʒ. j. salis communis lentorem detergentis ʒ. ß. & elaterii vacuantis granis xv. tritis scilicet omnibus cum aquâ & in octo pastillos redactis, qui exhiberi possunt alternis diebus, sed præmissis clysteribus & superbibitis ℥. vj. mulsæ ad celeriorem elaterii descensum*, quod ob vim veneficam & hypercatharticam diu morari non debet. Idem præstant *succus radicis sambuci ad ℥. ß. cum melle rosaceo, & radicis ireos sed in longè minore dosi, & cum mannâ*, si tamen eorum vis in corpore diuturnitate morbi fracto pertimescitur, alternis diebus hæc purgatio saltem utilis erit: ℞. *radicis enulæ campanæ, polypodii querni, seminum carthami passularum exacinatarum ana ℥. ß. hyssopi, satureiæ, thymi ana m. j. foliorum senæ mundatorum ℥. j. fiat decoctio ad lib. ß. addendo sub finem agarici recens trochiscati ℥. ß. radicis ireos florentinæ ʒ. iiij. in colaturâ dissolve saccari albi, mellis optimi ana ℥. j. fiat aposema in tres doses manè quatuor horis ante cibum sumendas.* Vel hoc ℞. *radicis petroselini, fœniculi, asparagi, seminis*

minis carthami ana ℥. j. radicis ireos ℥. ß. thymi, epithymi, hyssopi, tussilaginis, capillorum veneris, scabiosæ, buglossæ, & borraginis ana m. ß. jujubarum, sebesten ana num. xij. passularum sine granis ℥. j. foliorum senæ ℥. j. ß. coquantur ad tertias & factâ colaturâ agarici trochiscati ʒ. iiij. cujus porrige ℥ ij. vel denique *dococtum galli veteris infartum seminis cathami ℥. j. foliorum senæ ℥. ij. anisi, & seminis anethi ana ʒ. ij. radicum enulæ, polypodii querni, liquiritiæ rasæ ana ℥. ß. hyssopi, prassii, satureiæ ana. m. j. passularum exacinatarum ℥. ß. pulmonis vulpis triturati ʒ ij. his gallus infartus in libris xv. aquæ ad medietatem coquatur, & forti expressione factâ decoctum percoletur, & aëri exponatur, residentiâque separatâ quod liquidius est in usum veniat ℥. vj. addendo oxymelitis ℥. j. residentia autem cum hierâ, oleo & sale per clysterem infundatur.*

Jam per renes expurgari potest contenta pulmone materia decoctis superiore observatione declaratis. 2. Per renes.

Denique *per os anacatharsis* promoveri potest lambitivis, in quo genere sunt *syrupi de hyssopo, de marrubio, eclegma sanum & expertum, è pino, & hoc ex piperis albi calsacientis frigidum humorem, syrupi de prassio & oxymellis scillitici tanquam attenuantium & detergentium crassitiem & lentorem ejusdem ana ℥. j. huic basi additis penidiis & pineis acrimoniam superiorum guttur abradentem obtundentibus, simulque tussim excitantibus, & humectantibus, nec non edulcantibus.* Vel hic Augenii syrupus de helinio ℞. *radicum helenii & polypodii querni maceratorum in vino albo dulci horis 12. ℥. ij. passularum corinthiacarum ℥ ß. sebesten num xv. farfaræ, pulmonariæ, foliorum satureiæ & calamenthi ana m. j. folium unum magnum tabaci, liquiritiæ rasæ ʒ. ij. seminum urticæ, bombacis ana ʒ. j. ß. coquantur in mulsâ dilutissimâ ad lib. j. ß. & cum pari quantitate saccari fini, fiat syrupus perfectè coctus, cujus usus lambendo, cui oleum de sulphure injici potest, scilicet olei de sulphure arte chymicâ extracti ʒ. j. ℥. iiij. syrupi superioris.* Aut denique syrupus de tabaco ejusdem: ℞. *decoctionis foliorum tabaci lib. j. ß. saccari fini tantundem, fiat syrupus perfectè coctus, qui cum mulsæ dilu-*

3. Per os.

(Augenii syrupus de helenio & de tabaco.)

tæ ex decoctione hordei factæ ℥. iiij. pro duabus syrupi lambendo sumatur: cui syrupo addi passunt species diairis calidi Nicolai, & pulmonis vulpis, illius quidem ʒ. ij. hujus ʒ j. pro tribus ℥. syrupi, ut fiat eclegma: quæ eclegmata vim habent mirificam *exsiccandi insensibiliter pulmones*, & robur iisdem addendi, *quæ sunt postremæ indicationes.*

vel insensibili.

Ad quas commendatur (ut suffumigia omittam, quæ cùm in aëre solùm libero ægri respirare, nec nisi ægrè possint, ut in usum commodum veniant facilè non videò) *conservæ enulæ campanæ, anthos, uti & laudo pulverem aut decoctum botrios, & pulmonis vulpis, sive conservam, sive aquam quæ fit & extrahitur ex iis pulmonibus additis salviâ, hyssopo, capillo veneris, radicibus ari, liquiritiæ cum saccaro candido, & ad ℥. iiij. propinatur. Denique flores sulphuris cum omnibus probo sed sic correctos.* ℞. *Floris sulphuris ʒ. j. pulveris ireos, & cinamomi ʒ. j. ß. saccari candidi ℥. j. misce, fiat pulvis cujus ʒ. j. sumatur cum duobus coclearibus aquæ cardui benedicti.*

Observatâ quoque Victus ratione tenui, parcâ, atque siccante.

Age tandem *Victus tenuis & parcus siccansque* esse debet, hoc est *è solidis & siccis non sorbitionibus, jusculis, cæterisque liquidis constans, & ferè ex carnibus assis iisque boni succi & concoctu facilibus*, quales optimè innotuerunt Viro prudentissimo: *panis fermentatus satis & sale ac fæniculo conditus, vinumque esto mediocre quoad vires, aut hydromel ex decocto radicis enulæ, hyssopi, tussilaginis, scabiosæ, passularum, florum cordialium:* vel hoc melicratum. ℞. *fænigræci p. j. hyssopi m. j. ficus num. vj. fiat decoctio ad lib. j. in colaturâ dissolve mellis crudi ℥. ij.* Ut autem omnis satietas varietasque vitanda, sic parcissimè bibendum, & fallenda sitis, *prunis, vel liquiritiâ in ore masticatis.* Fructus autem omnes cavendi præter dulces, quales *uvæ passæ, ficus & pruna.* Omninò arctè exquisitèque vivat ut sensim supervacuus omnis humor exsiccetur & catarrhi fomes exhauriatur.

De curatione Asthmatis.

OBS. L. *Hujusmodi victus accuratè observati beneficio & pilularum duntaxat serosam in capite colluviem expurgantium quidam Religiosus è Societate Jesu adhuc juvenis qui antè*

sesquiannum à diuturno catarrho eam in spirando contraxerat difficultatem & corporis extenuationem ut jam marasmo tabefieri canficique præter meam sententiam corpus Medici docti judicarent: (Autumnus tum vigebat) curationis autem spem sed exiguam tamen in usu lactis asinini circa veris initium ponerent, restitutus est sibi ita, ut vel antè veris adventum & florem corporis recuperarit, & tantam spiritus trahendi facilitatem, quæ ei ambulationem eamque vehementem & æqualem diebus vel integris, reditumque felicem ad suos hoc est Rothomagenses permitteret. Eum antè memini calculos identidem rejicere tussi solitum, quos ipse vidi, quibusque serum è capite continenter delabens & à longo tempore unà cum mucosis cerebri excrementis materiam dederat & æstus partium thoracis (rufus enim erat calidoque admodum à naturâ temperamento) concretionem in corpus solidum durumque & lapidosum.

Cæterum non erit ingratum consilium quod reperi inter scedulas meas ad dyspnϾ majorem intelligentiam pertinens hic inserere quanquam nomen ægroti mihi effluxit è memorià, quippè scedæ non inaratum.

CAPUT VI.

De Hydrope Pulmonis.

OBS. LI. I*Ngenuus puer & scholasticus habitans è regione sacratum ædium R. Patrum in spirandi difficultatem duos antè menses (ut accepi) incidit, quæ sensim increbrescens æqualiter sine febre & sine tussi orthopnoicâ, & stertorosâ quodammodo videtur jam fieri: nam non nisi cum alto anhelitu & gravi spirare videtur imò auditur, & decumbit semper cum gravi stertore: ac tametsi corpus exercere potest, à laborare tamen quolibet non mediocriter affectus augescit.*

Causæ præsentis affectus investigatio est difficilis.

Causam hujus difficultatis non facilè statuere, est quippè nulla hactenus præcessere indicia vel levia, vel obscura decubitus humorum è capite, non tussis, non raucedo vocis, aliave signa fluxionis: pariter neque obstructionis

bronchiorum pulmonis, ut suspicio aliqua esse asthmatis præsertim cùm quamdam æqualitatem & eundem tonum, progressumque affectus semper tenuerit, nec periodicam exacerbationem ex intervallis asthmati familiarem habuerit: similiter sanè tuberculi crudi, vel epyematis nullæ notæ sese prodiderunt hactenus, nec peripneumonia aut pleuritis prægressa, ut omnis suspicio facessat membranas pulmonis thoraci adhæsisse, quanquam sæpe hanc causam conjunctam esse cum simili anhelitu observo. Denique nullus viscerum subjectorum tumor scirrhosus, qui diaphragma premere possit accusari potest.

Causa procatarctica,

Unica autem eaque evidens admodum causa præcessit potus scilicet plurimus & frequens, imò ordinarius aquæ frigidæ, isque diuturnus totâ superiore hyeme, & maximè à quovis corporis exercitio pueris ordinario, quam aquam haud dubium est sané propositam spirandi difficultatem producere potuisse sive impressâ intemperie frigidâ & veluti congelatione, ut loquitur Galenus, diaphragmati, musculis, nervisque thoracicis, imò & fibris musculosis bronchiis pulmonum insertis, de quibus antè, sive potiùs obstructione eorundem vasorum quemadmodum & levium arteriarum, sed & pororum toto parenchymate pulmonis dispersorum, *qui affectus hydrops pulmonis dici potest ex analogiâ Hydropis cerebri de quo antè ex* [a] *Hippocrate.*

& continens.

Verisimile est enim ab exercitio æstuantes, vel ab aliquo affectu latente febriculoso pulmones epotam largiùs aquam attraxisse ex parte & imbibisse, itaque sensim cellectam oneri pulmoni fuisse, atque eum ad has angustias adduxisse tandem. Quanquam non improbabile dictu ex eâdem aquâ effervescente hydropem thoraci succrevisse etiam, ut sequenti observatione pluribus demonstrabitur.

Curatio instituta

1. per purgationem.

Cùm igitur *in has duas causas intemperiem scilicet frigidam partium inspirationi inservientium, & præsertim hydropem pulmonibus hactenus totius curationis scopos direxissem*, semel & iterum *purgationem* præscripsi *serosorum humorum* exhibitis *mannâ, melle rosaceo solut. expresso agarici partim*

a P. 72. hujus lib. Pisonis.

in potu partim in jusculo veteris capi : cui adjunxi postea *diuretica* in affectibus thoracis valdè commendata & simul intemperiei frigidæ acommodata , *decocta scilicet hyssopi*, *calamintæ* , *scabiosæ* , *botridis* , *iridis* , *& similium* , *tum sy-rupos ejusdem census* , *tabellas diairis* , *conservas enulæ cam-panæ* , *anthos* , *nec non fotus & unguenta modicè calefa-cientia*.

2. per diuretica.
3. per frigidæ temperiei correctionem

Sed frustrà , quia & puer gustata semel medicamenta ferè respuit & affectus altiùs radicatus illa sprevit quoque , tum mihi consilium ad generosiora vertendum esse putavi *ad antidotos scilicet magnas* , *eclegmata vulgaria* , *flores sul-phuris* , *emplastra diachylon* , *vel ex synapi & ficubus uni-verso thoraci admota* , præterquam circa regionem cordis ne febrim inducant.

Hac frustratâ alia adhibita est.

Quibus remediis nisi puer juvetur , deliberandum certè videtur *de evacuatione sensibili per thoracis apertionem cum cauterio potentiali factum* (nam sudorifica aut suffumigia crebra spiratio non facilè tulerit) sed de illo statuent Medici , quorum fidei æger committetur.

Eâque nihil juvante, quæ demum instituenda.

CAPUT VII.

De Hydrope Thoracis, & Hydatide Pulmonis.

OBS. LII. *NObilis Vir Christianus de Chatenois D. d'Ecuelle , temperamento impensè calido , & anno-rum aliquot supra octoginta sensim gravi spirandi difficultate opprimi cœpit , & eâ quæ de nocte potissimum negotium exhi-beret. Scilicet cùm primùm somnus eum de more teneret , tum desubitò suffocatio sumno interrupto semen excitabat , ut invitus è lecto surgere , & simitu ad fenestras cubiculi confugere li-berioris aëris naribus apertis captandi cogeretur : videre erat semen inflammatâ facie spiritum ex alto citantem scapulis pal-pitantibus , & nullibi locorum consistentem placidè , & vel ri-gidiore de hyeme ab omni foco maximi aversum , imò dio sese*

ultrò exponentem, ab eâ tamen angustiâ sensim sine sensu die procedente liberiorem fieri præsertim post meridiem; sed succedente somno iterum affectio recurrebat & urgebat pariter optimum semen.

Jam autem unum & alterum annum ita æger mirè suspiriosus vixerat, ut animam in dies aut potiùs in noctes agere videretur, Medicis quos ille consuluerat aliis incubum: aliis sonticum morbum opinantibus, cum meo consilio ut illi visum.

Ego igitur attente anhelitum illum intuitus, multaque per unam aut alteram horam apud me meditatus super causis tam pertinacis angustiæ, & quotidianum circuitum præ se ferentis, conclusi tandem humorem illum sive bronchia ipsumque pulmonem occupantem, sive medio in pectore potiùs stagnantem ejusmodi esse, ut somni quidem tempore per palindromen spiritus vitalis in præcordia refluentis novum conciperet quendam fervorem, adeò ut cum ita effervescens spatio veluti suo contineri ut antè non posset, pulmones comprimeret necessariò, itaque motum liberum interciperet; fervore autem eo sensim quiescente per se spiritu scilibet è præcordiis in habitum corporis, ut fit in vigilantibus, refluente, tum pulmones spatium liberius recuperare, ægrumque sic spirare non tantâ cum angustiâ: eum porrò humorem unum serosum esse posse sive aqueum, qualem videram olim semel & iterum in dissectis corporibus. *Quammobrem summa ratiocinationis meæ adducta eò est tandem, ut dèfficultatem illam spiritus singulis noctibus urgentem & de die nonnihil remittentem in hydropem thoracis rejiciendam esse apud me statuerim.*

Præsentis affectus causa continens.

Cùm autem affectum diuturnum & gravissimum nondum attritis adhuc viribus primo quoque tempore corrigendum est ratio juberet, *corpus statim repurgandum præscripsi, & consului ut aperiri sibi permitteret latus alterum, ut sensim aquâ illâ eductâ animam libertorem duceret æger.* Quod consilium meum tardius quàm par erat cùm audisset Magister Joannes Vincentius Chyrurgus Suæ Celsitudinis nimium in hac re mitis & ægro blandiens, interea hic

Curatio peracta.
1. corporis expurgatione.
2. Aquæ per lateris apertionem eductione.

Eventus.

morte non immaturâ excessit è vivis; *sed Chyrurgus cùm in demortuo dissecando audacior fuisset quàm in latere vivi adhuc tundendo & aperiendo, reperit pulmonem præcordiaque in plurimâ aquâ septis thoracis interclusa innatantia:* Quod comprobavit mirificè judicium à me super causâ morbi factum.

Aqua in thorace cadaveris aperto inventa est.

OBS. LIII. *Anno verò circiter nono supra 1600. mense Febr. Adolescens pius & doctus ac nobilis Burgundus Nicolaus Jacques, D. de Lombar ortophnœâ inveteratâ à multis annis & febre funestâ laborans hic extremum obiit diem vi morbi repentè jugulatus. In ejus cadavere præter inflammatorium in hepate tumorem repertus hydrops thoracis, sed in uno duntaxat latere, & pulmo vesicis humore consistente lentoque & pellucido instar albuminis ovi prægnantibus refertus.*

De eod affect.

OBS. LIV. *Hyeme autem superiore duos quoque alios hydrope thoracis oppressos vidimus, quorum unus fuit Reverendus Canonicus Collegiatæ S. Crucis Desiderius de Rupè, qui circa Octobrem Mensem primo Autumni frigore febre & catarrho in pectus decumbente correptus exactis sex septimanis circiter utcumque revaluit; sed die Natalis Domini, optimo dierum, Aquiloniâ tempestate desubitò sæviente cùm sacri pervigilii celebrandi mediâ de nocte domo exiisset, ab horrore longo in febrem rursus ac difficultatem spirandi gravem incidit, quæ somnum abrumperet nec nisi sedenti & erecto spiritum ducere permitteret. Ego tum insignem in hypochondrio utroque, sed præsertim dextro tumorem febri vehementi conjunctum cum deprehendissem, non aliam (ut ingenuè fatear) dyspnœæ causam sum suspicatus, quàm evidentem illam diaphragmatis compressionem à distentis nimium visceribus, sed in dissecto cadavere demortui Reverendi viri sexagesimo scilicet die à recursu fæbris præter hepar tumidum, induratum, retorridumque & pumicis instar hiulcum ac poris distinctum, universus thorax aquâ purâ plenus inventus & in stupendâ copiâ.*

De eod.

Scilicet vi frigoris ambientis sanguis à prægressâ febre adustus in viscera præcordiaque seu sanguinis fontes impulsus ut horror diutinus, pulsusque indicavit parvus adeò per quatriduum, ut venæ sectionem ab urente febre aliàs insinuatam

prorſus diſſuaſerit, impulſus (inquam) ſanguis in vaſis ſubſtiterat, ſed ſerum in thoracis medium ſpatium longè latèque è vaſis exudarat, quam ſeri copiam ſtupendam auxiſſe probabile eſt epotam ptiſſanam largiùs pridie mortem ab anheloſo ſcilicet, ſed æſtuoſo pulmone attractam immodicè impenſiùſque, ut urina tum ſuppreſſa penitus arguit. Animadverſione autem digna fuit in Reverendo Viro reſolutio ferè utriuſque brachii jam à principio recurſus manifeſta, quàm tamen tribui debere fluxioni è capite non improbabile tum fuit quod catarrhus priori febri ſeſe adjunxerat, facilèque is commutari poteſt cum ſtupore brachiorum. Hic ut reliqui hydrope thoracis laborantes pariter ægerrimè reſpirabat circa primam vigiliam nec ſe loco continere poterat, non ſolùm ob motam febris veſpere recrudeſcentis ſed ob fervorem aquæ thorace deliteſcentis.

De eod.

OBS. LV. *Alter fuit honeſtus civis Pontanus Gerardus Bruneſſau, qui annum ferè vertentem dyſpnæâ laboravit, quæ ſimiliter ſuccedente veluti ſuffocatione quâdam ſomnum quotidie interrumperet, hominemque in cathedrâ ſedere & quieſcere perpetuò cogeret. Hunc verò, quanquam non eſt diſſectus, poſtquam ceſſiſſet naturæ, tamen hydrope thoracis certiſſimo laboraſſe facilè ſemper ſum ſuſpicatus ex invaſione illâ ſuffocationis ſomnum abrumpentis, & confirmavit quod uno aut altero menſe antè mortem venter quidem imus deſubitò intumuit, ſed ſcrotum maximè immani & ſtupendo hydrocele diſtentum eſt: nam mota eſt Medicis omnibus ſympathia mirificà, quæ thoraci convenit cum partibus genitalibus ab* [a] *Hippocrate paſſim annotata, & frequenter à me in tuſſiculoſis comprobata.*

De eod.

OBS LVI. *Hoc dydropis thoracis genere conjicio Reverendum Patrem unum ex primariis Societatis,* Jeſu *viris midi hic olim benè notum & à duodecim circiter annis apud Fixenſes viventem teneri ab eo tempore, imò antè.*

Audio enim illum omnino ſimili laborare ſpirandi difficultate, qualem in ſuperioribus ægrotis obſervavimus, continuâ,

a In epid. lib. 2. ſect. 1. Aph. 41. Ὄρχις οἰλήσας ἀπὸ βηχέων ὑπόμνημα κοινωνίς σηθέων γοιῆς; teſtis tumor a tuſſi ceſſans nos commenefacit genituræ & pectoris conſenſionis.

ſed

sed quæ singulis diebus circa decimam horam noctis interrupto primo somno virum pium è cathedrâ, in quâ rectâ cervice quietem capit, derepente excitat & ad auram frigidam apertis fenestris captandam hauriendamque quanquam invitum, cogit, quæ tamen difficultas sensim post aliquot horas de illâ vehementiâ remittit.

Pertinacia certè paroxysmi necnon diuturnitas affectus conjecturam nostram de hydrope thoracis potiùs quàm de incubo confirmare videtur. Cùm enim exquisitam vitæ rationem pro singulari animi moderatione & temperantiâ hactenus semper vir pius servaverit, atque ab omnibus aëris injuriis sartum tectumque se defenderit, nemini mirum videri debet tot annos ferre potuisse hujusmodi morbum, si constat in palpitione laborantibus susque deque pro animi libidine viventibus cor impunè posse fere viciniam aquæ in suâ capsulâ perpetuò merantis: quod volui annotasse pro singulari meâ erga tantum virum observantiâ & animo juvandi ex parte adversam ejus valetudinem, si quæ restat spes redintegrationis ejus convenientibus remedii, de quibus infra.

Præfamen in morbi historiam.

Etenim cùm hic affectus sive quia rarus, Galeno siquidem semel visus, sive quia oscurus & abstrusus, hactenus omnino quod sciam à Medicis Practicis sit prætermissus, operæ prætium mihi facturus esse videor breviter *de naturâ, diagnosi, & curatione* quod sentio dicere. Principiò igitur quanquam hydrops ventris inferioris, vel etiam supremi hoc est cerebri, de quo antè, ad tumorem præter naturam meritò potest referri quod sensu judice abdomen non mediocriter intumescat, tamen cum thorax osseus quippè ex parte distendi totus nequeat, non loquor de tumore solius cutis, hydrops sanè thorbcis ad tumoris genus referri nequit. An igitur intemperiei cum materiâ, ut hydrops quivis; an potiùs morbis in numero, ut aqua in pupillâ & empyema thoracis à Galeno, accensebitur? utri certè annumeraveris & vera dices, & ad curationem parum interest.

Ad quod morbi genus pertineat.

Sed unde hæc aqua sincera puraque in thoracem venire potest, & per quas vias decurrere cùm manifesti meatus

nulli ſint per quos tranſponi queat? an exeſa, aperta, rupta, fiſſave aliqua pars vel potiùs vas aliquod ſed ſi ita eſt cur non etiam ſanguis ſero in thorace collecto immixtus reperitur?

Aqua quomodo in thorace colligatur,

An autem [a] *natura ſibi invenit vias*, ut loquitur *Hippocrates*, cœcaque per ſpiracula ſibi apprimé cognita aquam redundantem refundit, ut ſæpè alia excrementa vel craſſiora, pituitam quippè *Hippocrates*, pus & ſanguinem *Galenus* excludi obſervarunt? an potiùs aquoſus humor unà cum ſanguine leviter è vaſis ebulliens reſudat ſub vaporis formâ ex iis, imo ex membranis ſive pleuræ ſive pulmonum iiſque ſuperatis mox in amplo eo ſpatio remiſſo calore ad ingenium redit aquæ, non aliter atque è cute ipſâ quicumque vapor aqueus abire ſolet? id ſanè fiere poſſe haud dubium eſt, cùm internæ membranæ in raritate externam cutem longè ſuperent. *Confluxio una, conſpiratio una, compatientiâ omnia* inquit [b] *Hippocrates*: an denique idem ſerum è finibus extremorum vaſorum per amplas thoracis membranas decurrentium ſub propriâ formâ, & ſenſibili exilit exundatque confertim in thoracis cavum, ut è vaſis ventris inferioris quandoque in abdomen, vel in inteſtina ipſa, ut hydrops abdominis & diarrhœæ aquoſæ ſatis indicant? *hic ſanè modus mihi probatur præ cæteris: & analogia ſimilium affectuum ſatis evidenter confirmat.*

De Hydat. pulmon. Hydat. pulm. cauſa continens.

OBS. LVII. Atqui ſi hæc ita ſunt, vaſa autem que corpus viſcerum percurrunt longè rariora ſint, quippè quæ externa deſtituuntur membranâ, *non eſt profectò difficilis inquiſitio hydatidum, quæ medio in pulmone pii Adoleſcentis Burgundi cujus nentio antè facta, mihi obſervatæ: Nam quid mirum ſerum tantillo muco, vel potiùs purulentæ materiæ exquiſitè permixtum alicubi colligi, & ejus puris ſive pituitæ lentæ partem concreſcere in veſicam ſive cyſtin, ut in abſceſſibus ſatis frequentibus atheromate, ſteatomate, & melice-*

a Lib. 6. ſect. 5. Aph. 2. Epid. Ἀνευρίσκει ἡ φύσις αὐτὴ ἑαυτῇ τὰς ἐφόδους οὐκ ἐκ διανοίης.

b Lib. de alim. Aph. 15. ξύῤῥοια μία, ξύμπνοια μία, ξυμπαθέα πάντα.

ride? nam hydatides certè citra abſceſſum nuſquam mihi obſervatæ.

Age autem cùm hydrops thoracis magni momenti ſit affectus & plenis aleæ remediis duntaxat medicabilis, ut poſteà dicetur à nobis, magni ſanè refert eum à tot tantiſque affectibus ſimilitudine & difficultate ſpirandi ei conjunctis diſtinguere: *primum itaque & commune illi cum empyemate ſignum* erit murmur ſcilicet aquæ, quod imo in pectore exaudiri poteſt corpore horſum vorſum tranſverſim convoluto, vel ſecuſſato à valente homine ſcapulis inſtante & apprehendente, agitanteque: ſed *ſignum pathognomonicum* ſtatuere oportet eam in ſpirando difficultatem ac crebritatem, quæ deſubitò ſomni primo tempore invadat, & quiete defraudet, ſed tamen procedente die ſenſim lenteſcat, quod ſignum cùm ratio mihi dictaverit, tum experientia in omnibus comprobavit: *denique ſignum alterum etſi fortaſsè non commune* omni hydropi thoracis, ſed ei cujus origo ab aquæ è capite in pulmones depluvio, reſolutio ſcilicet alterius brachii aut utriuſque, cujus cauſa vel exundatio aquæ in pectore ſtagnantis per viciniam & communionem vaſorum inſignium ſub axillis repentium, vel propagatio materiæ è capite diſtillantis, vel potiùs compreſſio refrigeratioque ab aquâ in thorace ſtagnante intercoſtalium muſculorum, à quibus ad brachia derivantur nervi, his namque impeditis brachium ſenſu motuque deſtituatur oportet. Sic enim pulmone imflammato brachium reſolvi obſervavit [a] *Hippocrates, ſi*, inquit, *vehementer inflammentur appendentes utrimque pulmonis partes, ut in latis incumbat, reſolvuntur eâ parte corporis.* Hanc ſanè paralyſin brachii obſervavi in memoratis nuper ægrotis.

Hydropis Thorac. ſigna diſtinctiva.

Pathognomonica,

non omni communia.

OBS. LVIII. *Sed & ante viginti quatuor annos fuit obſervata in Illuſtri Viro Ludovico Joanne de Lenoncourt D. de Serres, qui hujuſmodi hydrope oppreſſus extremum obiit diem, uti edocuit diſſectio cadaveris, cui opportunè rure urbem forte reverſus interfui.*

De Paralyſi brachii per ſympathiam Thoracis.

a Coac. præn. Aph. 400. in m. ἢν μὲν ὖν σφόδρα φλεγμαίνωσιν αἱ ἀορσαὶ προσκαθῆσθαι πρὸς τὸ πλευρὸν, παραλύονται τὸ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος τοῦ σώματος.

De eod.

OBS. LIX. Quin etiam nuper me adiit *Vir honestus Joannes Valtrinus civis Marvillensis orthopnoicus, qui quoties urget orthopnœa, tum sibi summum brachium vehementer testatus est dolore. Argumentum non inevidens sympathiæ brachiorum cum thorace.*

Curatio absolvitur aversione causæ anteced. & vacuatione continentis quæ fit per purgantia, sive discutientia præsertim per cauterium potentiale, & actuale.

Postremò ut ad *Curationem* veniam cùm *scopi ad aversionem & vacuationem antecedentis causæ* pertinentes, remediaque iisdem satisfacere idonea ex superioribus observationibus facilè colligi & repeti possint, *vacuatio certè contentæ materiæ in thorace* tentari quidem posset sive *purgantibus*, *sive per tussim vacuantibus*, *sive discutientibus*, *sive aliis id genus*, sed verendum ne ab eorum calore agitatâ materiâ dyspnœa increbrescat suffocatioque suboriatur. Quò sanè consultiùs videtur, ut vacuetur illa sensibiliter thorace aperto *cauterio potentiali*, eoque involuto tectoque sive emplastro, sive cataplasmate in iis qui muliebres animos gerunt, in aliis autem masculi animi *cauterio actuali*, eoque sive multiplici ex Aëtii sententiâ, sive simplici potiùs, nam unicum sanè satis esse potest cùm præsertim nullum excrementum neque pus nedum aqua confertim evacuari debeat. Equidem si quo in morbo illud [a] *Hippocratis* valet *hydropicos statim secare*, in hydrope thoracis præcognito sine cunctatione valere debet, cùm vires in eo minùs effœte sint, quàm in hydrope qui calamitosis succedit febribus, viscerumque inflammationibus, aut empyemati.

CAPUT VIII.

De Dyspnœa gravissima, multiplicis variique morbi Effectu.

Morbi invasio prima;

OBS. LX. GEnerosa mulier *Francisca Borgia de Mory Dageno, uxor Nobilissimi & Fortissimi Equitis N. Marci de Noroy D. de Port-surseille mense Februario ineunte Anno decimosexto supra millesimum sexcentesimum eam spirandi difficultatem sensim incurrit, quæ tandem evidenter gravis cre-*

Signa.

a Lib. Epid. 6. Sect. 7. Aph. 8. ὑδρωπιώδεας ὀξέως τάμνειν.

bra, sublimisque esset & cum erectâ cervice, sed inæqualis; de nocte scilicet plurimùm sed diversis horis ingravescens, modò primâ vigiliâ, modò secundâ aut tertiâ provariocanæ pruinæ casu; at de die remittens de suâ vehementiâ. Huic difficultati palpitatio cordis sese adjunxit, à quâ pulsus non admodum depravaretur, sed increbresceret tamen & minueretur admodum adeò ut in acme paroxysmi prorsus in brachio sinistro delitesceret.

Symptoma.

Animadversione autem dignissimâ hæc ex auditu accepi, ex quibus de affectus specie certæ conjecturæ potuerunt elici. In primis quartana febris Nobilem Mulierem magnam superioris Autumni partem detinuerat satis vehemens illa quidem, quæ etsi sub hyemem languisse prorsus videretur, sæpicule tamen & ex incertis intervallis non mediocrem æstum inferebat, & continuâ siti atque inexplebili urebat, & ad aquæ frigidæ potum largum & frequentem quotidie cogebat. Quid amplius? cùm superiores hyemes totas coryza, tussisque negotium optimæ mulieri exhibuissent, tum hoc tempore acriùs instare cœperunt; prurire quin etiam, erubescereque præter morem nares, partesque confines, ac sanguis ex iisdem grumosus sæpe stillare, uti & in morbi decursu pustulæ aquosæ os fædare, & aqua ex dormientis ore continuò diffluere; denique caput gravari & sternutatione frequenti concuti.

Causæ antecedentes:

Cùm igitur manifesta adeo essent capiplenii, & catarrhi in pectus indicia, atque propinato medicamento phlegmagogo à præsente medico Doct. Petro Baroto egregio Anatomico Collegii nostri gravis illa dyspnæa tantum cœpisset levamentum, ut ægra itare per domum, hortosque perambulare posset, prope sui juris facta, ecce derepentè tertio die sub crepusculum & primam vigiliam dyspnœa ingravescere adeo vehementer cœpit, ut in manifesto ægrotam suffocationis versari discrimine domestici omnes crederent.

Morbi medicamento quodam absolutio.

Invasio altera priore gravior.

Quod morbi incrementum non temerè errori externo fuit imputatum, subito scilicet & magno terrori, quo fortè tum perculsa fuit, nec non pariter summæ aëris injuriæ, cui circa crepusculum primamque & plurimam noctis partem illa animi anxia propter subitum casum domesticum incautè per pauculos licet dies sese exposuerat.

Hujus causæ procatarcticæ.

Exinde igitur dyspnæa & præsertim de nocte gravior non destitit opprimere Generosam Mulierem, sed ita ut per insignes temporum mutationes valdè semper angeret ac propè suffocaret per aliquot dies, dein verò mitiùs benigniùsque sed premeret tamen. Febris interea non dare quietem etsi levis admodùm, sed tamen siti, vigiliisque ferè perpetuis comitata. Lingua autem nigra quidem non tamen arida: & urinæ perpetuò decolores, hoc hest, aqueæ seri lactis sed non exquisite depurati instar, & sedimento carentes nisi quòd aliquando purulentum quid in imo subsidebat.

Signa. ἀποδεικτικά.

Cùm hic status rerum esset toto quadragenario, vomitus inde urgere cœpit & de nocte ferè quotidie, isque non solùm assumptorum ciborum, sed etiam si cœnâ abstineret, aquæ sincere ejusque supra admirationem profusæ, cui vomitui quanquam non cessanti sese post occiduum circiter diarrhœa etiam aquosa & diuturna adjunxit.

Signa Causarum,

Non est autem silentio prætermittendum ferè ab initio morbi universum caput cachexiam evidentem præ se tulisse, abdomenque sed præcipuè hypochondrium dextrum distentum apparuisse & maximè pedes, qui sedenti præsertim ægræ adeo immanem in modum intumescebant, ut aqua per cutem quasi tralucere videretur, nedum fluctuantem eam tactu deprehendere erat.

& assidentia.

Demum ad hæc accessit circa deliquium Lunæ in initium Maii incidens soporosa affectio & insolens, quæ cùm apoplexiæ aut lethargi metum non vanum mihi injicisset, tum non protelandam ultra putavi providentiam animæ & rerum domesticarum & tempostive quidem: nam feliciter ejus ratione habita, ut prudentem piamque mulierem decuit, mox apoplexia gravis adoritur, quæ vix exacto dimidiato die optimam mulierem longè antè cœlo aspirantem communi vitalique interdixit aëre.

Prognostica.

Eventus.

Dyspnœa hæc complicata erat.

Atque hæc est historia vehementissimæ ex se & immedicabilis dyspnœæ, cujus causas haud facilè fuit in tantâ symptomatum hæterogeneorum multitudine distinctè cognoscere: sed tamen singula pensitatè revocanti ad partes affectas suaque principia non fuit omnino *ἀδύνατον*. *Mihi*

igitur singula expendenti præter catarrhum è capite satis manifestum duo detecti alii longè graviores affectus, licet ex se obscuri, scilicet hydrops thoracis, & tumor viscerum ac præsertim dextri phlegmonodes.

1. Cum Catharro:
2. Hydrope thoracis,
3. Inflammatione & tumore viscerum.

Hujus signa & causæ procatarcticæ.

Phlegmonodis quidem affectus [a] tecmiria habui febrem continuam etsi valdè mediocrem & quasi latentem tumoremque hepatis non obscurum, & occasiones externas, terrorem scilicet animi vehementem ac subitum, & horrorem corporis triduanum ferè ab inclemente cœlo. Hisce scilicet ex causis sanguis spontè in viscera, hoc est, officinas seu fontes & præsertim hepar recurrit, simulque vehementer compulsus fuit, ut crassiore parte restitante in iis tumor non mediocris fuerit excitatus isque brevi scirrhosus per resolutionem aqueæ in eo partis scilicet factam ab incendio febrili. Nam reliqua aquosior portio megnâ ex perte tum compulsa ab iisdem causis redundavit in vasa magna despumavitque & irruit in thoracem, unde simitu hydrops quoque thoracis secutus eo modo, quem antè aperuimus.

Illius causæ,

Hujus autem tecmirium fuit exacerbatio dyspnϾ sive primo somni tempore dictam antè ob causam sive quotiescunque serum semel ibi collectum aliquem conciperet fervorem aut à commotione aëris per tempestates seu temporum mutationes subinde ingruentes; aut per animi pathemata & præsertim iram: Nam aliàs cùm defervesceret serum spontè, tum ægra minùs angebatur præsertim cùm dextrum tantum latus thoracis aquâ scateret, ut decubitus & quies in eo uno non ita difficilis arguebat.

& signa.

Mihi igitur probabile admodum videtur *priorem illam difficultatem fuisse* catarrhi sobolem adeo ex se evidentis, ut supervacaneum videatur ejus signa repetere & apparatum ad asthmata in pulmonibus longè antè scilicet à superioribus annis impressum explicare: sed *secundum longe graviorem illi adhuc superstiti supervenisse censeo* per seri è vasorum stipitibus decubitum & confluxum in thoracem sensim ab ambientis inclementiâ toto triduo quo se crepusculo & fri-

Causa primæ invasionis;

secundæ;

a Gr. τεκμήριον. Id est: nota affectus, ut Hipp. annot. lib. præn, Aph, 76.

fuit. Febris autem, dolorque lateris tertio quoque die impari, ut ferè fit, plurimùm ingravescebant, remittebantque nonnihil sequentibus paribus: dolor universum latus vel scapulâ tenus constringebat pungebatque sub mammâ graviter, ac præsertim quo tempore tussiret, & alterius quoque lateris jugulum balthei instar attinebat, decumbendique facultatem nisi supino corpore, certè super dextro latere permittebat: atque hic dolor septimo die à largiore & profuso sudore desævire cœpit, tuncque lingua ex nigrâ, aridâque humescere primùm: denique alternis similiter diebus sudore liberaliùs manante dolor sensim elanguit, ut decimo quarto die prorsus conquieverit, indeque febris sensim imminui, ut vigesimo octavo tandem die morbi homo suæ sponti redditus fuerit.

Pleuritidis signa diagnostica.

Hic morbus haud dubiè *Pleuritis* fuit, propriis quippé insignitus tecmiriis, febre continuâ, dolore lateris punctorio, sed extenso admodum, crebritate & pervitate spiritus, pulsuque serrato, tussi atque siti. Quæ signa cùm ex se tam sint evidentia, quàm quæ evidentissima, non possum non sæpè stomacari, certè mirari eorum socordiam, quibus dum hærent & cunctantur in hoc morbo actutum atque invasit definiendo exprimendoque, & nescio quem catarrhum fingunt, magno cum ægrorum dispendio occasio præceps semper avertendæ fluxionis elabitur & præripitur, cùm nullum morbi genus certioribus æquè & notioribus circumscribatur notis, ut non facilius sit ex litterarum conjunctione vocabulum formare, quàm ex quinque illorum symptomatum sydrome designare pleuritidem.

Utinam verò causa continens ejus tam certò exprimi posset quàm & genus morbi, & pars affecta: cùm enim extra controversiam sit ejusmodi dolorem fluxionis unitatem partis, & temperiem confertim corrumpentis esse sobolem, tamen non ita proclive est humoris speciem tumorem constituentis definire.

Causa continens secundum omnes Medicos quadruplex,

At quanquam passim quadruplicem ejus differentiam scholæ omnes deprædicant pro quadruplici humorum qui in sanguinis massâ continentur differentiâ, tamen hanc doctrinam ita audiendam esse sentio, ut pleuritis ab uno ali-

quo ſincero humore minimè fiat, ſed omnis omnino à ſanguine quatuor complexo humores qualiſcumque in vaſis reſideat ſive venis, ſive arteriis, ſed ita tamen, ut cùm in ſanguinis maſſâ aliquis ex quatuor humoribus præcellat ſemper cæteris, inde pleuritidis quatuor differentiæ ſtatui poſſint expreſſæ nomine humoris in maſſâ ſanguinis prædominantis.

Juxta quatuor humores in maſſâ ſanguineâ prædominantes;

Neque enim in vaſis ſinceros humores reperire, aut credibile eſt aliquem ex iis à maſſâ ipſâ ſeparari, & ſeparatim pleuram invadere; hæc namque humorem ſecretio à ſe invicem abſque putredine fieri certè nequit, quippè putredo niſi progreſſo morbo fit, & in ſanis corporibus nuſquam reperitur, qualia ferè ſunt, quæ pleuritide corripiuntur, morbo ſcilicet præcipiti ſubitoque ſi quis alius, & plethorica ferè ex inopinato adoriente corpora. Itaque quævis pleuritis à ſanguine fit ſemper ſive temperato, ſive intemperato, hoc eſt, glioſo, pituitoſo, aut melancholico.

Atqui quanquam ita eſt, *tamen experientia me docuit pleuritidem ſæpè ſæpius fieri à ſeroſo ſanguine prono quippè ad fluxum ratione ſeri plurimi adfuſi, & inflammabili ratione calidi in ſanguine temperamenti, qualis ſanguis ferè eſt arterioſus, cujus doctrinæ argumentum habeo ſalutarem ſolutionis modum, eumque duplicem, inſenſilem ſcilicet materiæ continentis reſolutionem, & ſenſibilem per ſudorem vacuationem ejuſdem, quarum illa ſit lentè, hæc conſertim: quibus fortè addi poteſt ea que ab arte fit reſolutio.*

Secundum Autorem eſt plerumque ſolus ſeroſus ſanguis;

Fateor equidem à quovis ſanguine produci pleuritidem & ſalutaris ejuſdem ſolutionis prædictos eſſe modos, inſalubris autem & funeſtæ gangrenam ſeu corruptelam quandam latentem, neutrius denique eſſe ſuppurationem: ſed quæ primis modis ſalubriter finiatur, in eâ ſanguinem quidem integrum atque complexum quatuor humores adhuc in vaſis ſtabulantem ſed accenſum ac ferventem febris eſſe conjunctam cauſam, partem autem ſeroſam duntaxat è vaſis erumpentem deſpumantemque effundi, & longè latèque invadere in ipſum membranæ corpus, ſeu ſpatia duas inter pleuræ particulas, vel in pleuram, & thoracis muſculos,

Sed ita, ut ſanguis febrem,

Serum dolorem excitet,

doloris scilicet continentem causam, arctè teneo accuratèque defendo.

Quod comprobat salutaris morbi solutio: tam per insensibilem resolutionem; quam sensibilem per sudorem evacuationem,

Qui enim fieri potest, ut sanguis ἄκρατος hoc est, crassus & lentus, & sero pauco dilutus in extrema vasa effusus aut prædicta potissimùm spatia iter relegere spontè in vasa unde fluxit interiora possit, aut verò à calore sive resolvi penitus tenuesque in auras abire, sive in vaporen aqueum sudoris materiam facessere? hujusmodi certè conversio in aqueum vaporem aut etiam tenuiorem substantiam fibroso corpori minimè competere potest, sed uni sero, sive humori aqueo à quâcumque causâ fervorem primò concipiat.

(Dolor quomodo sedatur)

Quomodo enim superstite quidem febre, sudore autem superveniente dolor conquiescit, nisi quia resoluto humore distendente pars effecta, seu membrana laxatur suæque naturæ restituitur, hoc est parte aqueâ sanguinis dissipatâ; sanguis autem ipse in vasis restitans sincerus ac putrescens, aut potiùs mojorem ustionem patiens fovet febrem? ita sanè necesse est & eum cursum meâ sententiâ tenent pleuritidis eæ species, quæ salutarem ferè exitum habent sive per sudorem, sive per insensilem vacuationem, sive per urinas copiosas. Hanc enim ob causam *mirus* [a] *Hippocr. sudores, & urinas in pleuritide probè fieri bonum esse & salutare dixit.* Fieri namque vix potest, ut si sanguis qualis qualis occurrit in venis membranam impetat, penitusque in eam effundatur, cùm sit crassarum partium, non ad suppurationem tendat, aut malignam aliquam tetramque corruptelam contrahat: à quibus sanè periculis immunes sunt eæ pleuritides, quæ à tenui & seroso sanguine excitantur.

(Quomodo febris oboritur)

Nam cùm à levi ebullitione sanguinis serum in eo statim secernatur ac longè latèque despumet, ac membranas invadat hinc febris simulque dolor acutus subitò adoriuntur hominem & cùm sanguis serosus biliosus fierè sit, imò atrabilaris, ideoque facilè inflammabilis; tertianos certè

a Coac. præn. Aph. 393. ἐστὶ δὲ ἀγαθὸν μὲν καὶ τούτοισιν ἱδρῶτας, οὔρων διαχώρησιν χρηστὰ γίνεσθαι.

motus tum febris tum dolor ſervant, ſed partim fervore ſanguinis per ſe conquieſcente, partim ſeroſo humore per ſudorem reſoluto uterque affectus febris ſcilicet & dolor remittuntur ſenſim, & paribus diebus langueſcere videntur.

Hujus generis pleuritides calidis naturis meo experimento familiares ſunt, ſæpiuſque in vitâ ſolent recurrere.

Hujus generis pleuritides quibus familiares,

OBS. LXII. *Memini namque plures & ſpeciatim collegam & affinem meum Cl. Doctorem Tuſſanum Furnerium ter quaterve pleuritide laboraſſe, & feliciter liberatum eſſe.* Nam quæ à ſanguine ſincero & pauco ſero diluto gignuntur, dubii ferè ſunt exitus, & plurimùm lethales, quia ſanguis craſſus ſive in vaſis, ſive ſpatiis membranarum conſiſtens neceſſariò tandem ſuppuratur, aut corrumpitur; itaque tranſit vel in empyema tabiferum; vel in gangrenam brevi interficientem.

Quæ pleuritis lethalis?

Ratum itaque ſit fixumque in propoſitâ pleuritide febris quidem continentem cauſam fuiſſe ſanguinem adhuc in ramis venæ, ſive potiùs arteriæ ſine pari accenſum & inflammatum: doloris autem acuti membranæ ſerum ipſum magnâ vi è vaſis exundans & vehementer diſtendens membranam ipſam.

Præſens pleuritis eandem cauſam continentem agnoſcit;

Quoniam porrò linguæ nigredo cum inſigni ariditate conjuncta fuit & φλοτέσιως ſive inflammationis ſanguinis, quàm putredinis clariora extitêre indicia, nihil enim purulentum exſpuit, & ſolis ſudoribus dolor febriliſque ardor ſoluti ſunt; febris autem alias continuarum termino, hoc eſt menſe lunari terminata eſt, *credibile eſt profectò urterioſum ſanguinem potiùs quàm Venoſum cumque inflammatum magis; quàm putrentem ejus febris fuiſſe fomitem.*

Ejus ſigna;

Atqui cùm in latus neutrum ab initio quidem in dolens quoad dolor viguit decumbere uſquam potuerit, *pleuram externam certè affectam fuiſſe facilè eſt conjicere*, quod etiam confimat ſputum cruoris ſemper expers: nam in quibus externa afficitur pleura, fieri vix poteſt ut ſanguis duplicem per membranam pleuram ſcilicet internam, & pulmonis propriam pervadere, ſputaque cruore inficere valeat.

& pars affecta.

Fueritne verò propterea ſpuria pleuritis, an legitima non diſputo, modò conſtet externas ejuſmodi pleuritides, quæ ſive externam pleuram, ſive muſculos intercoſtales obſident internis gravitate & diſcrimine non cedere, imo ſuperare: quod cum diuturnâ comprobarim experientia, tum ratio etiam dictare videtur, ſcilicet in illis materia vacuationi per anacatharſin minùs eſt dictam ob cauſam opportuna.

Cauſæ antecedentes internæ, & externæ.

Age igitur quod ad cauſas ſynathriſmi ſeroſi humoris in toſo attinet, hæ ſunt ſanè partim internæ & neceſſariæ, calida ſcilicet & ſicca viſcerum intemperies, partim externæ, potus aquæ largior aſſiduus, juſculorum uſus, denſiorque corporis habitus à neglecto corporis cultu in durâ ſævâque hyeme prægreſſâ: inter moventes autem ſeu impellentes familiam ducit aquilonaris conſtitutio derepentè ſæviens præſertim ſi auſtrina præceſſerit, cujus merito ſanguis calidior & ad motum proclivior reddi ſolet: non ſolùm enim externi vi frigoris ſanguis introrſum pellitur, ſed influens calor præſentiam ejus perhorreſcens ſponte refugit in præcordia, ejus motum quia ſanguis potiſſimùm arterioſus ſequitur, hinc motus ſanguinis non tam in viſcera interiora ſeu fontes à quibus primò fluxit hepar ſcilicet & lienem, quàm in partes cordi adjacentes uti ſunt pleura & pulmones ὁρμὴν & impetum habet.

Què ſanè plerumque miſcentur complicanturque pleuritis, & peripneumonia ob communionem vaſorum, teſte experientiâ.

(Cur ruſtici in Galliâ ſingulis hyemibus pleuritide infedentur.)

Atque hæc cauſa externa, diverſa ſcilicet aëris conſtitutio magnam vim ſanè habet in jugulendâ innumerabili hominum paganorum turbâ ſingulis hyemibus, experientia me hactenus diuturna docuit: nam cum illi ruſticis operibus intenti æſtuent, ſubito Boreæ flatu concuſſi, quem levandi æſtus & ſitis gratiâ ultro libenterque nudo excipiunt corpore, incidunt frequentiſſimè in hunc morbum, ejuſque violentiâ primo tempore minimè fractâ, ope medicâ quippe deſtituti, brevi corruunt. Quod ſanè annotavit

etiam *Magnus Hippocrates* : [a] *Exercitata ac densa corpora*, inquit, *citiùs à pleuriticis morbis & pulmonis intereunt quàm otiosa*.

Quibus accedit interna alia & inevitabilis.

Sed ad illam causam externam accedit *interna alia & inevitabilis, in situ scilicet venarum azygos posita: ramis nimirum illis in pleurâ ultimò sistentibus sanguis semel impulsus hærensque, quippè cui pergendi ulteriùs facultas denegatur, firmetur in pleurâ inflammeturque aut putrescat necesse est.*

Peripneumoniæ & Pleuritidis distinctio.

Ceterùm quanquam principium curationis pleuritidis & peripneumoniæ in iisdem scopis versatur, tamen quia utrumque distinguere à se invicem operæ prætium est, sunt autem ferè germani & similes ideo affectus, quæ similitudo vel doctiores sæpè fallit [b] *Hippocratis annotatione*, juniores deinceps meminerint non solùm *doloris specie* distingui, pleuriticus namque acutus est & pungit vehementer alterutrum latus aut utrumque, cùm in peripneumoniâ gravis quidem sed obtusus & parvus, ac paucos alioqui dies premat pectus ferè supra mammas, sed etiam hisce notis: scilicet in peripneumoniâ *sputum cruentum* primis statim diebus & largiùs diffluit si salubris præsertim futurus sit exitus, sed diutiùs & quadraginta etiam dies, *ut observavi non sine admiratione in Amplissimo Prudentissimoque Viro Antonio de Gatinois D. de Drouville, qui à pulmoniâ & pleuritide complicatis convaluit beneficio tam copiosæ excreationis cruente, ut quotidie linteum unum & alterum lecto instratum tabo rejecto complueret*: præterquam quod enim è pleurâ tanta cruenti sputi copia rejectari nequit, *abscessus in pulmone relictus, sed detectus quadriennio post in cadavere scilicet Magni Viri à simili affectu recrudescente interrempti repertus satis docuit.*

1. Diversitate doloris.

2. Sputi.

(Observatio.)

3. Vomitu pulmonicis familiari.

Deinde vero *vomitu* utrumque affectum à se distingui, quanquam nullus quod sciam practicorum annotaverit, diuturna tamen me experientia docuit: primis nimirum

a Coac, præn. Aph. 398. τῶν δὲ σωμάτων τὰ γεγυμνασμένα καὶ πυκνὰ θᾶσσον ὑπὸ τῶν πλευριτικῶν ἐν περιπλευμονικῶν ἀπόλλυται τῶν ἀγυμνάστων.

b Lib. 1. de morbis. Aph. 56. usque ad finem. Galen. lib. 2. de decretis Hipp. & Plat. & alibi.

diebus obſervatione noſtrâ pulmonicis vomere familiare eſt, fortè quòd membrana communis eſt œſophago & bronchiis pulmonum ideoque facilè pulmonibus ventriculus συμπάσχειν ſolet.

Prognoſis. Advertent quoque juniores obiter, quanquam [a] *Hippocratis obſervatione* pleuritis non antè decimum quartum diem ad ſuppurationem tendit, *noſtrâ tamen obſervatione* non ſolùm in juvenibus, ſed etiam viris ætate conſtante ſeptimo vel atiam quarto id evenire, & evidenter detegi rigore & ſubſequente febre ab illis diebus invadentibus, & ſingulis diebus recurrentibus.

Obſervatio. *Sic ſanè in Generoſo Adoleſcente ex familiâ d'Anſeruille quarto ſtatim die morbi poſt triduanum horrorem incepit perfectaque fuit ſeptimo ſuppuratio.*

Obſervatio. *Sic in generoſo juvene Jacobo de Sainct-Ignon rigor febriſque quarto, quinto, ſexto ſeptimoque repetentes prænunciarunt ſuppurationem, diſſectio autem cadaverum ſecundum intra morbi ſeptenarium in illo facta ſuppurationem anté perfectam fuiſſe ſatis demonſtravit, cùm univerſus thorax pure prægnans repertus eſſet. Quin memini me vidiſſe pus in thorace cujuſdam*

Obſervatio. *Sacerdotis Armorici (qui antè quindecim annos fere quinquagenarius huc venerat ſtudiorum causâ) & pleuritide nono die extinctus obiit, quòd præpoſtero conſilio purgante medicamento uſus eſſet neglectâ venæ ſectione & dilatâ in ſextum, quo ſum*

Agedum autem ut brevibus paucisque perſtringam *Cu-*
advocatus.
rationis propoſitæ Pleuritidis ſummam, cùm hujus doloris continens cauſa ſit ſanguinis fluxus, & præſertim ſeroſæ

Curatio tres habet ſcopos. in ejus maſſa partis in pleuram externam, *ſcopi ſanè curationis præcipuè in evacuandâ totius plenitudine ſanguinis, & ſeri ad fluxum paratâ, in revellendâ derivandâque fluente ejuſdem portione, denique in fluxâ vacuandâ quâcumque ratione conſiſtunt*; repulſio namque locum hic hebere non po-

a Lib. 2. de morbis Aph. 96. ut &
Lib. Aph. ſect. 5. Aph. 8. Ὁκόσοι πλευριτικοὶ γενόμενοι οὐκ ἀνακαθαίρονται ἐν τεσσαρεσκαίδεκα ἡμέρῃσι, τουτέοισιν ἐς ἐμπύημα μεθίσταται. Quicunque pleuritici facti, in quatuordecim diebus non repurgantur, his ad ſuppurationem tranſitio fit.

ceſt,

test, quòd motus sanguinis introrsum à repellentium thoraci applicatorum usu non sine magno ægri discrimine momentum caperet non mediocre.

Sed reliquæ supra dictæ sanè indicationes in vehementissimâ ac pleuritide magni sunt faciendæ, cùm aliàs in miti & parvâ & corpore minimè plethorico una materiæ contentæ resolutio satis esse possit, quæ non solùm fomentis obtineri potest, sed solo pectoris tegumento, & quiete in loco tepido.

De Pleuritide miti & parvâ

OBS. LXIII *Ut ego in me sum expertus: nam cùm Anno 1606. ineunte hyeme per plures dies, eosque totos ripè fluminis adstitissem, operis palos illic pangentibus animum præsentiâ meâ additurus, ecce doler extensivus ab aquæ è toto decubitu pectus dextrum externumque oppressit toto occiduo, sed hic sensim elanguit, ex quo primum domum reversus calido me loco continui resoluto scilicet per se humore seroso.*

I. Scopus indicat, sanguinis serosam plenitudinem minui I. V. S.

Ergo ut ex orbitâ in viam redeam, *quia plenitudo sanguinis serosi minui simulque revelli potest venæ sectione, seri expurgatione per alvum, diureticis, sudorificisque*: secta igitur fuit primo quoque tempore vena κατ' ἴξιν, basilica scilicet dextra, & iterum, ac tertio, ita jubente morbi vehementiâ & exacerbatione nova alternis urgente, nec viribus aut ætate abnuentibus cùm spes omnis sanationis alioqui in hoc uno ferè præsidio sita sit. Nec enim procrastinandum unquam reor, quoties febris se primùm ostendit gravi spirandi difficultate & dolore lateris succincta, & sæpè vel in ipso exortu hujusmodi inflammationis (ut cum Galeno loquar) jugulare mihi contigit hoc uno remedio, sed opportunè & haud cunctanter administrato, non protelato, ut passim fieri video à nimium meticulosis medicis & signa expressiora parum consideratè exspectantibus.

Circa quam abusus notandus.

Quanquam contrà non minùs perniciosa mihi videtur nimia eorum fiducia, qui quamdiu æger de dolore querelas effundit, à sectione venæ minimè desistunt, nullâ habitâ ratione suppurationis non solùm progressæ, sed etiam sæpè intra primum septenarium perfectæ: quibus importunis sanguinis detractionibus vel decies, aut pluries repe-

titis ſpiritu vitali cum ſanguine exhauſto vires, roburque ægris crudeliter adimunt, quippé quæ neceſſariæ prorſus ſunt perfectæ puris anacatharſi, quæ ſæpè non niſi plurium menſium ſpatio obtineri poteſt.

OBS LXIV. *Ut olim obſervavi in Illuſtriſſ. Adoleſcente ex comitum de Firzemberg familiâ, qui empyicus à pleuritide malè curatâ redditus meæque fidei tandem commiſſus, liberali & conſertâ per os rejectatione puris, ac vomitu repetito ter quaterve ad libram unam & ampliùs ſingulis vicibus, tertio tandem menſe exacto ſervatis accuratè intereà viribus ſibi reſtitutus eſt ex integro.*

2. Purgationem tam per alvum,

Jam ſectioni venæ commodùm adjungitur *Purgatio* per ea, *quæ ſerum è toto deducunt*, qualia ſunt *manna*, *mel roſaceum ſolutivum*, *iris*, *agaricus*, & *rheum etiam in febribus*, in quibus ſanguis dum inflammatur bileſcit, imò atrabilileſcit. *Clyſteres* ad hæc valdè commendantur, & cum opinione quorundam excuſare poſſint venæ ſectionis, nedum purgationis defectum, ſæpiùs & certè tutò injici poſſunt.

quàm per venes.

Diuretica autem omnino mihi probantur ſed quæ pectori familiaria ſunt imprimis, de quibus in aſtmate, uti ſunt *decocta ex capillaribus herbis*, *hyſſopo*: *origano*, *ſeminibus urticæ*, *bombacis*, *floribus tuſſilaginis*, *oxymel*, *ſyrupi de hyſſopo* & *ejus generis*.

II. Fluentem materiam revelli eod. modo.

Atqui cùm ſuperiora omnia inſignem in *revellendo* vim habeant, tum ſpeciatim hanc utilitatem exhibent *frictiones*, & *ligaturæ*.

III. Intendit feri influxi vacuationem, tam per inſenſibilem reſolutionem:

Poſtremò quod ſpectat ad *continentis cauſæ vacuationem*, ea certè partim *diſcuſſione ſeu inſenſili reſolutione*, partim *expectoratione* tentabitur, ſi modò reſudet materia in bronchia. Reſolutio igitur obtinebitur uſu calidorum *fomentorum*, *linimentorum*, *ceratorum*, *vel cucurbitula ex Paulo*. *Fomenta* autem principiò temperata & ſicca, quia hyemalis morbus eſt, commendantur, ut ex *furfure*, *milio*, *farinâ avenæ*; ſed declinante morbo calida humida etiam probantur: ℞. *radicum altheæ p. j. chamæmeli*, *anethi* ana *m. j. ſeminum lini*, *fænigræci* ana ℥. ß. *ſeminum cumini* ʒ. *iij*.

bulliant in aquâ pro fomento. Linimenti forma hæc fit. ℞. *olei amygdalarum dulcium recentis* ℥. *j. chamæm.* ℥. ß. *adipis gallinæ, anseris, anatis* ana ʒ. *ij, fiat linimentum.*

Quàm per expectorationem.

Anacatharsis verò perficietur partim *laxantibus* bronchia uti ſerum faciliùs reſudet: & *tuſſim irritantibus*, ut excretio juvetur, partim *exſiccantibus*. Primi generis ſunt *laxatia oleum de ſemine lini, ſyrupus de bechio; capilli veneris irritantia autem tuſſim ſunt oxymel & ſyrupus acetoſus, quæ lambendo tepidaque ſumi debent, & longè à paſtu ſemper, proindeque manè, & jejuno ſtomacho. Jam ſiccantia ſunt ſyrupus florum papaveris rubri, raſura dentis apri.* ℞. *olei ſeminis lini* ℥. *iiij. pulveris dentis apri* ʒ. *j. miſce & calidum ſummo mane exhibeatur.* ℞. *raſuræ dentis apri* ʒ. *j. conſervæ tuſſilaginis, bugloſſi* ana ʒ. *iij. ſyrupi florum papaveris rubri q. ſ. fiat opiata.*

MORBI VENTRIS INFERIORIS, A PROLUVIE SEROSA.

SECTIO IV.

CAPUT I.

De Diarrhæa Serosa : Vomitibus aqueis.

I. Diarrhœæ serosæ in medio & fine autumni frequentes sunt.

UOTUS quisque est qui medio, certè præcipiti Autumno, quo tempore primo lapsa cadunt folia, si modò negligentior fuerit in corporis cultu, & ambientis injuriâ minimè se vindicaverit, non experiatur alvum liquidioribus solitò sibi fluere excrementis, iisque revera ex prædominio aqueis, sed biliosis aut lutosis & per plures quandoque dies? Nam depluvii aquæ è capite in ventriculum & vomitu vi naturæ rejectatæ ex superioribus observationibus exempla repetere licet, & supervacaneus, sit particularis de eodem argumento tractatus.

De Diarr. Seros.

OBS. LXV. *Anno certè præsente, ut superiore, sub Augusti finem cùm jam calor & frigus diversis eodem die alternarent horis, observavi non paucos è studiosis & præsertim eos qui libris assidui plus olei in animi elucubrationibus, quàm vini in commessationibus impendissent, cùm fortè primâ noctis vigiliâ in tegendo corpore fuissent minus cauti, hujusmodi laborasse diarrhœis, per quas fluerent quatuor aut septem dies Hippocrati dicta*[a] αὐδατόχλωρα ὑποχωρήματα, *sed in quibusdam tantillo affusa cruore.*

De eod. affect.

OBS. LXVI. *Mihi sanè cùm medio alioqui Autumno*

[a] Egestiones aquæ similes. Vid. Coac. præn. Aph. 134.

id contigisset olim sæpiculè, præter consuetudinem jam eodem ineunte & in omnibus tempestatum anni superioribus mutationibus contigit, ut saltem unum diem alvus flueret liquidis id genus excrementis, quibus non ita post dolores nephritici succeſſere. Anno autem præsente sub finem Septembris contrà nephriticis doloribus pertinacibus admodum diarrhæa profusa satis successit, duravitque duos septenarios eaque serosa ferè, ideoque cum euphoriâ conjuncta.

Earum causa promima interna: & προκαταρκτικαι,

Scilicet in quibus corporibus serum redundat plurimum ratione vitæ in otio traductæ, id frigus Autumni nocturnum sive matutinum apertos à calore meridiano, vel tempore lecti poros offendens itaque altiùs & intimiùs penetrans introrsum deorsumque extimis è vasis magnâ vi pellit secum detruditque: serosi namque humores: sanguini toto habitu immixti, quia non accuratè cum eo coëunt, facilè separantur quidem, & separati quia suâ naturâ proni, fluxi, & graves à frigore repercussi relegunt iter quod fecêre, & in vasorum stipites insignes refluunt, præterque viscera labentes remeant decurruntque per inferiores vasorum truncos in mesaraicos gastricosque ramos, sed illos præsertim utpote deorsum repentes (nam gastrici in ventriculum ascendunt) indeque in amplam intestinorum cavitatem. Quo sanè diarrhϾ aquosæ vomitu aquoso crebriores sunt.

Viæ, per quas movetur serum.

Cur, vomitu aquoso crebriores sunt;

Quia autem in medio per hepar decursu radices meatuum cholidocorum præterfluunt, inde si bile prægnantes eos offendant, ut fere offendunt, abluunt sanè bilem, uti pariter in medio per intestina descensu abstergunt secum reliquias, aut etiam adipem si fortè intestina eo sint oblita, *itaque evadunt dejectiones copiosæ & aquæ ex prædominio, sed biliosæ aliquatenus aut limosæ, aut pinguiusculæ.*

atque biliosæ & limosæ nonnunquam evadunt?

Atqui sanè ejuscemodi dejectiones minimè præter naturam statui debent, *sive materiæ conditionem, sive viam & regionem, sive moventem spectemus causam*: nam serum defunctum suis muneribus nec ampliùs utile, quid est nisi excrementam, quemadmodum & multò magis cætera, quæ ab eodem inter defluendum absterguntur; itaque omnino excerni serum debet quâcumque viâ.

Prognosticum I. desumptum à causa internâ.

II. à viis, quas serum pervadit.

Sed enim cùm per densatos ab ambientis inclementiâ poros evadere nequeat, ex aliâ autem parte venter inferior, præsertimque crassa intestina sentinæ cujusdam utilitatem ex instituto naturæ exibeant, nequaquam diarrhoeæ ejusmodi præter naturæ ordinem succedere censendæ sunt, si redundantiæ seri non aliâ ratione obviam iri potest, quàm excretione, & verò ei omnino medendum est: nam certum est superfluum in corpore serum non minimis naturam urgere & mactare incommodis, quæ ex se satis evidentia, & alibi jam insinuata non est necesse denuò inculcare.

III. à causis externis.

Postremò si occasionis, causæque impellentis ratio habeatur, quoniam principium motus non est morbus aliquis, aut qualitas præter naturam, à quibus natura aliàs irritari solet, sed constitutio aëris frigida externa scilicet causa, hac ratione quoque diarrhoeæ propositæ præter naturam utique non sunt judicandæ. *Quæ si ita sunt, susque deque ejusmodi profluvii providentiam habere par est.*

Quoniam tamen ex adverso serum per vasa retrorsum refluens non potest non aliquâ ratione sanguinis commeatum remorari, & diadosim chyli, vel etiam perfectionem ejus in intestinis interturbare, ac ceteroqui homini ad philosophiam, civiliaque nato negotia non potest non incommodum esse, videndum ut quàm citissime eâ homines liberentur molestiâ.

Curatio Perficitur. 1. aversione causarum moventium. 2. materiæ subtractione. 3. Confortatione partium.

Hoc ergo obtinebimus, si *imprimis ab injuriâ ambientis corpus vindicetur, tepidoque seu calido potius loco quiescat, quò vis causæ moventis impetusque refringatur,* deinde *materia fluxi subtrahatur, tum siccâ victus ratione, tum derivatione seri per renes*; denique interea *excipientes partes roborentur.* Quæ beneficia conferunt, partim *usus vini absyntitis diluti decocto cichorii, aut aquâ calybeatâ, conservæ rosarum antique*; partim *litus abdominis ex oleis chamæmelino, rosaceo, masticino, absyntite*; partim denique *emplastrum de crustâ panis.*

Atqui non infreqnentes sunt serosæ quoque diarrhoeæ à decubitu aquæ ex capite in alvum sive earum occasio sit insolatio, sive quæcumque alia in catarrho ciendo potens.

OBS. LXVII. *Commemorabile est certè quod Octobri Mense præsentis Anni Fratri Roberto Ravanne contigit: tametsi enim arthritis cum superiori mense præter morem afflixisset, nihilominus in summam eamque insolentem spirandi difficultatem cum terrifico stertore conjunctam incidit, unâque sed post quatuor dies in alvi profluvium profusum admodum, à quo nonnihil meliùs habere visus est. Sed infidum fuit judicium, cùm post alterum septenarium suffocatus interierit.*

De decubitu aquæ ex cap. in alvum.

Agedum observare est in *principiis febrium continuarum*, quarum præsertim focus hepar est, maximè si inflammatorio aliquo affectu opprimitur, cujus index tensio, renitentiaque visceris alvum ut plurimùm aqueis biliosis fluere excrementis non solùm per septem aut quatuordecim dies, sed ad quadraginta etiam.

II. Diarrhœæ aquea & biliosæ accidunt etiam in principiis febrium continuar.

OBS. LXVIII. Ac ut omittam eos, quibus per unum aut alterum septenarium duravit ejusmodi profluvium, *memini in Illustriss. & Reverendiss. Sene Anna d'Escars, Cardinali de Givri sanctimoniâ vitæ commendabili, insigni hepatis obsesso phlegmone de tumore, quique diuturnitate morbi abierit in scirrhum, quadraginta dies totos alvum fluxisse liquidis, copiosisque admodùm & manifestè biliosis.*

De diuturno alvi profluvio bilioso.

OBS. LXIX. *Anno autem superiore Illustris Baro Ferdinandus ab Honausem, cùm inflammatorio hepatis affectu febreque continua tertiùm & intra annum recrudescente teneretur, toto morbi decursu aquea-biliosa profusè reddidit. In cadavere autem ejus inter alia cacopragiæ viscerum indicia jecur immani tumore extuberans repertum, cujus superficies quidem tota duos circiter transversos digitos vitia prorsus flaccidaque, & mollis prementi manui apparuit, interiùs autem corpus ligni instar edurum & retorridum prorsus.*

De eod. affectu.

OBS. LXX. Nec mirari debet quisquam eam æstuantis hepatis in bilis proventu fœcunditatem. *Memini namque Clariss. Medicum Franciscum Poirotium phlegmones erysipelatodis hepatis decimo tandem mense violentiâ fractum, morte jam instante, evomuisse non sine summis cruciatibus & intolerabili cardiogmo meracæ bilis porraceæ libras tres quatuorve, & porro in ejus cadavere hepar scirrhosum, atroque virore totum luridum fuisse repertum.*

De vomitu bilioso.

Quin etiam in continentibus febribus, & præsertim iis, quæ phlogosin sanguinis arteriosi consequuntur, cujus tecmirium magna linguæ nigrities & ariditas, si præsertim insignis habitus corporis densitas sive ratione ætatis sive ratione constitutionis temporis accesserit, experientia docet alvum liquidis diffluere excrementis, etsi minùs biliosis quàm in superioribus.

De diuturno alvi profluvio seroso.

OBS. LXXI. *Memini equidem in Illustriss. Arthritico, de quo postea, & antè in historiâ lethargi intermittentis, totoque febris decursu ejusmodi seri diluvium per alvum observasse me sedulò semper, quanquam pluries febris in anno repeteret, & ad quadragesimum diem excurreret.*

Harum Diarrh. causæ:

Scilicet in illis febribus omnibus fervente sive in toto, sive præcipuè circa hepar sanguine maxima portio serosi humoris longè latèque effervescens, porosque habitus occlusos offendens, & maximè si ab ambiente repellatur, facilè præ vernaculâ tenuitate despumat per portas viscerum in mesentericos ramos, indeque in intestina, cùm sanguis reliquis fervore concepto attenuatus in poros parenchymatum viscerum subeat spontè suâ, vel etiam attractus, ejusque ichorosâ portione cum sero diffluente crassamentum terrenum restitans viscus reddat scirrhosum, & indomabilem duritiem relinquat.

Prognostica,

Quanquam autem ejuscemodi dejectiones verè sunt symptomaticæ, quia in morbi principio & cruditatis superveniunt tempore, tamen utiles sunt habendæ, cùm materiam morbificam aliàs per sudorem, aut urinam abituram imminuant ideoque sinendæ, quòd in copiâ non valdè exorbitare soleant, & natura aliàs facilè ferat, etsi minùs quàm sudorem aut urinam. *Experientiâ certè comprobavi semper febres ab iis imminui non mediocriter, excipio tamen easque cum phlegmone viscerum sunt conjunctæ & ferè sunt lethales ex se in quibus exigua utilitas ex ejusmodi dejectionibus emanat.*

Curatio per purgantia,

Quæ cum ita sint, *iis remediis* duntaxat locus esse videtur, *quæ astringendo roborandoque simul purgare serum cum bile experientia docet*, in quo genere familiam ducit *rheum barbarum*. Itaque ex usu erunt *infusum ejus ex decocto myrobalanorum*,

lanorum, & *id genus*, vel *syrupus de cichorio compositus cum rheo*, quæ medicamenta quarto quoque die salubriter repeti possunt, & interea *alterantia*, ut *syrupi granatorum de cichorio simplex*, *julepus Alexandrinus*, *aut conservæ rosarum*, & *cichorii* utiliter exhibebuntur. *Monendi tamen sunt juniores, ne his duntaxat contenti potiores negligant scopos, qui febrem, vel inflammationem respiciunt, ut ferè à practicis vulgaribus fieri video, qui alvi fluxui, catarrho, aut ejusmodi minimi momenti symptomati duntaxat intenti, venæ sectionem, & graviora ejusmodi præsidia, quæ febris alioqui consuadet, non sine magno ægrorum discrimine prætermittere consuevêre.*

& alterantia.

Cautio.

Porro præter superiùs memoratas dejectiones serosas annotavimus sæpè in *declinatione febrium sive intermittentium sive continuarum dejectiones liquidas quidem sed cineraceas omnino*, & crudo lixivio tam germanas & similes, quàm lac lacti.

III. Contingunt dejectiones serosæ cineraceæ in declinatione febrium.

OBS. LXXII. *Mihi quidem illæ antè annos triginta sex, quo tempore medicas scholas Lutetiæ adire cæpi, contigêre in tertianæ febris declinatione*: & *easdem postea in plurimis sedulò annotavi.*

De quibus meâ quidem sententia sic sentiendum est, ut omnino criticæ & salutares haberi debeant, quippè per quas focus febrilis perfectè cumulatéque expurgatur, ut recidive metus omnis deinceps facessere debeat, & enfida ferè febrium solutio sit, quæ ejusmodi excretionem prævertit: nam cùm putredinis omnis finis sit calx, & cinis ex doctrinâ [a] Aristotelis, quoties certè cinis ejusmodi è corpore excernitur, tuto loco res ægri esse necesse est, & nihil materiæ morbificæ relinqui.

Prognostica.

Experientia autem me hactenus docuit longè post perfectam morbifici humoris coctionem supervenire hasce dejectiones, & non antè quàm serum quâcumque ex causâ redundari in corpore, impetum fecerit in alvum, ut derepentè flante Boreâ, aut aliâ simili ex causâ: non enim cinis ille in angustis vasorum anfractibus hærens ab alio di-

[a] Meteor.

lui, abstergique solet, quàm à sero confertim scilicet è toto habitu irruente in alvum; tametsi non negaverim aquas acidas id beneficium olim contulisse multis, & nominatim iis quorum antè memini in Asthmate, qui à diuturnis lentisque febribus infarctum viscerum consequentibus liberati sunt succedente profluvio cinereo usui aquarum Birkefeldensium propè Pontes.

IV. Tandem diarrhœæ ejusmodi aqu. tumores tam universales quàm particulares sequuntur.

Postremò *Hipp. Magni observatione*, [a] *diarrhæa spontanea aquosa est saluberrima crisis tumorum aqueorum sive totius*, qui leucophlegmatias dicitur, *leucophlegmaticos* (inquit ille) *alvi profluvium solvit*: sive *particularis abdominis*, [b] *incipienti* (inquit) *hydropi alvi profluvium aquosum sine cruditate morbum solvit* sed ea diarrhœa supervenire debet ἀρχομένης τῆς νόσου *in principio morbi*, fracto enim ægro longitudine morbi ab imbecillitate retentricis profluvium alvi lethale est, & præterea *fortis esse* ἰσχυρὴ sive copiosa non impar morbo, nam nihil paucum criticum: certè ea omninò est cum conferentiâ conjunctâ, quia per eam purgantur qualia oportet.

De deject. aquos. ex intervallis repetentib.

OBS. LXXIII. *Hujusmodi sanè dejectiones aquosas ex intervallis sponté repetentes onservavi non ita pridem in Religioso Patre Societatis Jesu, quarum boneficio factum est ut ascites quanquam inveteratus à pluribus mensibus substiterit intra modiocrem admodum tumore nec valdè incommodum, qui tandem etiam exacta victus ratione detumuit.*

a Coac. præn. Aph. 482. τοὺς λευκοφλεγματοῦντας διάῤῥοια παύει.

b Coac. præn. Aph. 457. ἐπὶ δὲ ὑδέρῳ ἀρχομένῳ διάῤῥοια γενομένη ὑδατώδης χωρὶς ἀπεψίης λύει τὸ νόσημα.

CAPUT II.

De doloribus totius ventris inferioris, aut certè quarumdam in eo partium, ut coli, ſtomachi, veſicæ, ureterum, uteri & ejuſmodi paſſim pro colicis, ſtomachicis, nephriticis, hyſtericis, ſed perperam habitis, quippè qui fiunt per ſympathiam principii nervorum, ſexti ſeptimive parium convulſorum, à ſeroſo humore per febres in vaſis magnis effervеſcente & rapto in caput, & ſiſtente in prædictorum nervorum principio, itaque violenter diſtendente.

Dolorum ventris inferioris complicat.

OBS. LXXIV. *ANno circiter monageſ. ſexto ſupra milleſimum quingenteſimum miſſus ab Illuſtriſſ. & Reverendiſſ. Cardinale Lotharingiæ Carolo piæ memoriæ ad cænobium Belliprati, Ordinis Bernardinati, tertium ab urbe Lunæ lapidem diſtans, explorandæ Religioſorum valetidinis ergo, offendi altos quidem graviſſimis torqueri abdominis totius cruciatibus, iiſque conjunctis cum tanto alvi ſtupore ut nihil prorſus emitteret infernè, atque cum crebris vomitibus ructibuſque, & id genus ſymptomatis, quæ affectum vulgo dictum colicum conſequi ſolent, & præterea febre eâque valdè mediocri, ſed pertinaci admodum, alios autem hiſce ventris doloribus jam liberatos, ſed ex iis hos quidem inveteratâ paralyſi emortua penè brachia & quaſi temerè homoplatis alligata tanquam telluris inutile pondus trahere, illos autem epilepticis inſultibus crebris ex intervallis vehementer concuti, monnullos denique lethargo, vel ſimili aliquo eoque ineluctabili ſopore opprimi.*

Signa, & varia ſymptomata.

Cauſæ προηγούμεναι: προκαταρκτικαί.

Intuitus porrò in ægrorum ora habitumque diligenter temperiem omnium ex fuſco ſed ſaturato rubore ſuffuſo totius colore, capillamentoque nigro, & ſqualido, ſtrigoſoque habitu ad calidam ſiccam & atrabilarem deprehendi omnino inclinare. Victus illorum plenus & liberalis ſatis

præsertim in meri usu, ad otium & quietem cæteroqui corporis plane comparatus erat: ædes autem undique sylvis cinctæ, & uliginoso admodum solo positæ, quod insinuabant satis templi ipsius parietes columnæque mirabili quodam situ viridantes infernè, sed superne tanto illustres candore ut pridianum diceres incrustamentum, quod antè quinquaginta annos inductum erat, quippè quod nec pulvis, nec ardor solis obfuscare fœdareque tanto tempore potuisset.

Priori similis.

OBS. LXXV. Age *septennio post cùm in profectione meâ ad fontem Spadensem divertissem ad alterum cœnobium opulentissimum Stabulense, incurri in multò plures Religiosos Benedictini ordinis omnino pari adversæ valetudinis conditione, eodem temperamento, victusque ratione non dissimili, sed in eâ hæresi omnes fascinum seu veneficium quoddam contumaciæ morborum antè memoratorum, quibus graviter divexarentur, non lautiorem victus rationem eique imparem corporis laborem crimen sustinere debere. Quam vanam sortilegii suspicionem abstersit ab animis eorum tandem (credo) levamentum quod à convenienti victus ratione à me præscriptâ, qui superfuerunt percepere, cùm non pauci antè ex eâ domo gravitate morbi oppressi fatis concessissent, & absterrere etiam debuit conditio eorum, qui his malis urgerentur: nam soli Religiosi Presbyteri & sui juris, quique lautiore victu uterentur, iis obnoxii vivebant, cùm adolescentes, quibus parcus aut nullus vini usus concessus esset, prorsus sani degerent.*

Dolores hi pro colicis habiti I. modò declinationibus tertianar. febrium succedunt, modò continentibus complicantur: Utrumque probatur Observationibus aliquot sequent.

Atqui cùm mihi per temporis in illis diverticulis concessi angustiam non fuisset datum pensitatiùs contemplari ideam febris, quæ sese comitem doloribus illis sacras pervagantibus familias adjunxisset, deinceps accuratè mihi annotatum *dolores eos pro colicis habitos* modò quidem *tertianarum febrium declinationi succedere*, modò *continentibus sese immisceri complicarique febribus*, certè iis quarum aliquæ exacerbationes sed obscuræ admodum, nec nisi valdè attentis notabiles eæque tardæ per septenarios quippe & quandoque quaternarios, ut jure illæ continentiam & homotonarum numero accensendæ viderentur.

OBS. LXXVI. Ac quod ad *Tertianas* attinet, *memini jam ante viginti quinque annos eam dolorum ejusmodi successionem febri prædictæ observasse in quodam ministro salinarum Medii vici, & aliquot post annos in illustriss. Antistite, de quo in lethargo, cui in fine tertianæ productæ, (cujus quippè paroxysmi naturalem longè excedebant diem) exactis jam uno & viginti paroxysmis dolor acerbissimus medium internumque ventrem septem per dies sine pausâ & quiete excrucians supervenit, eique sive ab usu asari vomitu succedente, sive potius spontè elanguescenti arthritis memorabilis, de quâ insra, circiter post unum & alterum mensem successit.*

De successione dolorum ventris in f. febri tertianæ.

OBS LXXVII. *Annis demum postremis hisce decimo quarto scilicet, decimoquinto, & decimo sexto & septimo, supra millesimum sexcentesimum raros certè tertianarios vidimus (vidimus autem longè plures hisce annis quam totis viginti superioribus propter constitutionem aëris, ut credibile est, calidam impensè & siccam) qui non in morbi non solùm declinatione, sed medio cursu hujusmodi dolorum sæpiùs quandoque ex intevallis recurrentium, & quaternarium saltem unum, aut plures continenter urgentium vim molestiamque experirentur.*

Antecedenti similis.

OBS. LXXVIII. Age quod ad *Continuas Febres* attinet, *pervagatæ sunt hisce etiam quatuor annis postremis febres continuæ quidem & Chronicæ, quæ non urente admodum sed mediocri calore, atque illo quarto quoque vel septimo die exacuente, sed sensim dein lentescente insignes doloribus antè descriptis intercurrentibus, & unum aut alterum septenarium continentem vexantibus longè morosiores reddebantur.*

De complicat. dolor. ventris cum febrib. continuis.

Sedulò porrò observavi ejuscemodi dolores in iis, quæ salubriter terminarentur febribus superveniente vel sudore largo, & in plerisque sed juvenibus, vel hæmorrhagiâ liberali quandoque, vel denique commutatione cum paralysi solutos fuisse, aut etiam aversos prorsus.

OBS. LXXIX. *Memini certè Adolescentem Nobilem Germanum Philippum à Sotheren Illustr. Episc. Spirensis nepotem febre continuâ tres menses, sed hisce doloribus exacerbatâ per intervalla laborasse: eos autem dolores spontè fluente saguine ad decem & amplius libras diversis vicibus quanquam vel*

De solutione ejusmodi dolor. per hæmorrhag.

sexies sectâ venâ ita suadentibus febre & hæmorrhagiâ immoderatâ conquievisse tandem.

Per sudorem. Per caput expurgantia. Per paralysin brachior.

OBS. LXXX. *In Joan. autem Rolino cive Pontano milite & aliis sudore assiduo profusoque sponte manante cessasse.* In aliis verò medicamantorum caput expurgantium frequenti usu, *ut in Reverendo Juvene M. Lambelin Canonico. In ministro denique quodam Societatis Jesu hos dolores cum brachiorum paralysi commutatos, eaque ægrè sanabili.*

De eorum commutatione cum Epilepsiâ. Cum lethargo.

OBS. LXXXI. Contrà autem in febribus lethalibus observavi commutatos partim cum epilepsiâ, *ut in pari conjugum Pontanorum, cujus marito nomen fuit Joannes Bouleau, quorum uterque intra duos menses sævitiâ dolorum, & epilepsiâ succedente verno tempore fuit extinctus,* cum lethargo autem, *ut in altero cive Pontano Joanne Rouan,* & *in Reverendo Juvene Joanne la Taye, Clerico Virdunensis Diœcesis.*

Cum delirio &c.

OBS. LXXXII. Denique cum delirio paralysi, & epilepsiâ succedente verno tempore, *ut in Parocho S. Crucis nomine Petit-Jean, & in Nobili Viro Claudio Charbonier, Consiliario ejusdem civitatis, cujus morbi historiam paucis perstringere non erit ab re.*

Hic primam senectam attingens & temperamento aliàs calido sicco circa mensem Septembrem Anni decimi quinti supra millesimum sexcentesimum febre corripitur continuâ, quæ etsi typica esset manifestè, tamen attentè consideranti momenta ejus per non septenarios & insignes temporum mutationes exacerbationem quandam obscuram licet accipere, sensimque remittere videbatur, semper tamen à pastu somnoque, ut ferè fit judicio sensusque ægri major & evidentior: scilicet sanguis inflammatus & ab his occasionibus introrsum coactus emicare solet postea & in habitum auctior quàm ante recurrere.

Ea autem fuit chronica diuturnaque admodum, quippe ad sextum mensem producta, sed imprimis insignis ob varia graviaque & periodica capitis symptomata, quæ omissa febris particulari historiâ annotatione digna mihi visa sunt. Primis igitur mensibus, cùm vehemens gravisque capitis dolor diu exercuisset hominem, ac secundo mense atroces abdominis cru-

ciatus crebris infestos vomitibus mirâque alvi segnitie esset passus, tum postea epileptici motus levi cum delirio vigiliisque circa insignes temporum mutationes recurrentes sed ferè diales fatigarunt, perculeruntque virum bonum, quibus brachiorum tremores & paralysis successere. Advertendum autem tertio mense Borea derepentè sæviente tussim negotium exhibuisse plurimum, & paralysim brachiorum sudore per aliquot dies è toto liberaliter emanente semel & iterum solutam fuisse, brachiaque sibi restituta in integrum. Circa porrò plenilunium & Martii initium recrudescente magis ac magis febre vigiliæ triduo urgere, delirium, motusque consulvi increbrescere; quorum violentiâ frequentiâque tandem in deliquio Lunæ abreptus Vir insignis pietate ac probitate è vivis excessit.

II. Complicantur etiam partim utriusque generis febres cum ejusmodi doloribus.

Atqui non est omittendum sæpè *Tertianas febres* commutari cum *continuis licet obscuris*, quæ ferè comitantur ejuscemodi dolores valde pervicaces, qui permutantur pariter in commemoratos capitis affectus.

OBS LXXXIII. *Memini certè cùm Claud. Juvenis civis Pont. anno superiore laborasse febre tertianâ, successisse continuam, sed quam ferebat ὀρθοστάδην, eique se adjunxisse dolores etiam ventris graves & quadraginta dies totos urgentes, quibus languescentibus paralysis brachiorum octiduo antè à me denunciata supervenit, quam excepit septimum post diem epilepsia lacessens hominem per unum diem, & post quartum recurrens & ægrum intra quaternarium prosternens.*

Postremò cùm colicus facilè commutetur cum memoratis illis capitis gravibus affectibus, tum omnium frequentissimè cum paralysi in *hoc solo Lotharingiæ*, ut olim annotavit *Cl. N. Piso parens meus piæ memoriæ*. Sed & *Melunensib.* familiaris est hæc mutatio: & certè si quos hactenus vidi sigillatim recensere vellem, res fastidii potiùs quàm utilitatis plena esset.

III. partim febres quartanæ.

Imo verò quartanarios observavimus hoc anno decimo septimo supra millesimum sexcentesimum iisdem doloribus ventris graviter exercitos

OBS. LXXXIV. *Ingenuus Adolescens Nicolaus d'Aubeterre Trecensis, cùm medio Septembri in quartanam incidisset, ferè statim ab ejus principio singulis paroxysmi ineuntibus per pauculas horas atroces passus est dolores toto ventre, unàque alvus ter quaterque liquidis illi semper fluit excrementis usque ad medium Januarium; quo tempore & dolores diarrhœaque inducias dare cœperunt (quanquam dolorem circiter mensem superiorem dissimulasset metu & horrore propomatum deinceps ingerendorum, quorum fastidium abominatioque ingens eum cœperat) sed altera tum de novo accessit febris, eaque quartana sub vesperam invadens cùm prior circa meridiem affligeret: hoc autem memorabile illi contigit, quod jam à primo paroxysmo utriusque febris exanthemata singulis paroxysmis toto febris duplicis tempore erupere, eaque alba lataque admodum sed principio paroxysmi exacto sensim evanescentia.*

Præcedenti similis.

OBS. LXXXV. Adhæc *Illustris quidem Eques sexagenarius habitu eusarco & calidus impensè humidusque à naturâ, & jam ab ineunte anno & paulò antè lentâ quâdam detentus febre conjunctâ cum catarrho aliàs illi familiari, unaque nephritico dolore ex intervallis recurrente, ut satis amplam fidem fecit urina atra, hoc est, atris magis minùs ichoribus perfusa præsertim ab equitatione, & arena semper plurima subsidens, imo lapilli quandoque, à quorum excretione dolor pausam caperet, generosus, inquam, eques vix dum defunctus labore nephritico trium septimanarum incurrit circa Octobrem medium in quartanum, quæ totum mensem comitata catarrho magis quàm antè exundante eum afflixit graviter; atque cùm sequenti mense accessisset ad priorem altera quartana pridie paroxysmi præcedere solita, & identidem dolores præsertim circa stomachum sive colum, nauseæque negotium exhiberent, exactis tandem circiter sex septimanis prior quidem quartanâ de vehementiâ nonnihil remittere cœpit, nisi quod constitutione anni ad borealem & frigidam ex tepidâ vertente rigor æstusque deinceps incrementum caperent: posterior autem circa initium Januarii ita evidenter elanguit, ut de die non nisi umbra ejus appareret, tametsi totam noctem æstus reciprocus sæpiculè somnum abrumperet & inquietum redderet hominem,*

nem,

nem, ut est familiare nocti quæ paroxysmum prægredi solet observatione [a] Hippocratis. Nam prior paroxysmus in dies horulam circiter antecapiebat, ut fere concideret cum posterioris declinatione, tum verò ab eo tempore in declinatione scilicet novissimæ febris & in principio atque toto inæqualitatis tempore primæ febris, quo antea sopor gravis & δυσδιέγερτος equitem premebat, dolores successêre totius ventris acerbi illi quidem & ferè continui cum alvi astrictione tantâ, ut vix clysteres admitteret & admissorum exiguam partem duntaxat redderet, sed elapsó eo deinceps tempore octo circiter horarum, morboque jam ad augmentum manifestè procedente dolor mox conquiescebat, tumque alvus reddebat reliquam & majorem partem clysterem suppressam antè, unâque multa excrementa non pauca, biliosa quippè, & muco albuminis instar ovi ejusque crudi concrescente pituitam vitream prorsus referente aspersa. Ac dolor quidem etsi vehemens universum ventrem occuparet ferè, tamen vagus nunc stomachum, nunc renes, aut latera, sæpiùs tamen imum ventrem divellebat, & simitu vomitus antea rarus frequens erat, isque partim humorum aqueorum, partim biliosorum, cum antea toto morbi tempore nausea illi semper molesta fuisset sed inanis, cùm solâ excreatione simplicem aquam redderet Denique præter mucos illos vitreæ pituitæ prorsus æmulos semper antea unos aut alteros sine ullo doloris sensu redditos (nam spontè bis duntaxat alvus fluxit liquidis excrementis) semper bilem longe plurimam excretam eamque croceam magis aut minùs sedulò annotavi. Postremò memorabile fuit quod toto morbi decursu ructus illi molesti admodum fuère familiares aliàs omnibus nephriticis. Ceterùm sub finem Januarii anni decimi octavi supra millesim. sexentes. secundâ quartanâ omninò extinctâ ex improviso die intermissionis sub vesperam febris nova derepente adorta est Illustrem Equitem, eaque tertiana sed satis facilis & cujus quartus paroxysmus septimo die vix fuit conspicuus, spemque in-

a Lib. Epid. lib. 6. sect. 2.
Lib. Aph. sect. 2. Aph. 13. Ὁκόσοισι κρίσις γίνεται τουτέοισιν ἡ νὺξ ρος, ἡ πρὸ τοῦ παροξυσμοῦ. Quibuscunque judicatio fit, his nox gravis ante exacerbationem.

jecit unam superfuturam deinceps quartanam quæ prima invasit & constantiam suam hactenus retinuit. Atque hæc de historiâ quartanæ doloribus ventris stipatæ, quam Typographus urgens opus & more impatiens non permittit ulteriùs progressam describere.

Hippocratis testimonio Autoris opinio confirmatur.

Atqui sanè, aut valdè exerro *mirum Hippocratem* hujusmodi dolores non latuisse, *Coaca ejus præsagia* satis insinuant, meminit enim *Optimus Senex* frequenter dolorum in lumbis & circa umbilicum cum febre conjunctorum, quos annotavit solvi salubriter partim hemorrhagiâ, [a] *dolores in lumbis eruptionem sanguinis sinificant*; & [b] *ex lumborum doloribus larga sanguinis effluxio*, vel alvi fluxu, [c] *quibus ex lumborum doloribus recursus fit in caput, & manus torpidæ sunt, doletque ventriculi os, aut sonant, sanguis largiter erumpit, & soluta alvus diffluit: his turbulenta mens est magnâ ex parte*, & infra, [d] *an non hæc solvuntur convulsionibus, aut ægrorum alvi laborant dum per ea symptomata aguntur.*: aut vero salubriter plerumque commutari cum gravissimis morbis stupore & paralysi manuum ex sententiâ modò allatâ, cum tremoribus brachiorum: [e] *quibus lumborum dolor, ii male habent, num iis tremores incidunt?* cum convulsionibus sive universalibus: [f] *dolores circa lumbos, & tenue, & labores ad hypochondria, sine appetentiâ cibi, una cum febre, iis progressus dolor in caput interficit celeriter convulsionis modo*; sive particularibus [g] *ex doloris lumborum recursu perversio oculi malum*: cum delirio deni-

a. b. c. Cocc. præn. 306. 307. 308. τὰ ἐν ὀσφύϊ ἀλγήματα, αἱμοῤῥοϊκά. Αἱ ἐξ ὀσφύος ἀλγήματος αἱμοῤῥοιαι λαῦραι. Οἷσιν ἐξ ὀσφύος ἀλγήματος ἀναδρομὴ ἐς κεφαλὴν, καὶ χεῖρες ναρκώδεες, καὶ καρδιαλγικὰ, ἠχώδεα, αἱμοῤῥαγικὰ λάβρως, καὶ κοιλίαι καταῤῥήγνυνται τούτοισι, καὶ γνῶμαι ταραχώδεες ἐπιπολύ.

d Eod. libro Aph. 313. in fine. Ἆρα καὶ λύονται τὰ τοιαῦτα σπασμοῖσιν; ἢ τῶν τοιούτων κοιλίαι νοτέουσι διὰ τῶν αὐτῶν ἰόντων.

e E. L. Aph. 318. Οἷσιν ὀσφύος ἄλγημα, οὗτοι κακοί. Ἆρα τούτοισι τρομώδεα λύεται.

f E. L. Aph. 317. τὰ κατ' ὀσφὺν καὶ τὸ λεπτὸν χρόνια ἀλγήματα, καὶ πρὸς ὑποχόνδρια πόνοι, ἀπόσιτοι ἅμα πυρετῷ, τούτοισιν ἐς κεφαλὴν ἄλγημα σύντονον ἐλθὸν, κτείνει ὀξέως τρόπον σπασμώδεα.

g E. L. Aph. 314. ἐξ ὀσφύος ἀναδρομῆς πόνου, ὀφθαλμῶν ἴλλωσις, κακόν.

que, [a] *quibus ex lumborum deloribus recursus fit in caput & cetera, his turbulenta mens est magnâ ex parte.* Et infra, [b] *qui ex lumbis dolor in cervicem, & caput redundat aberrat mente*; & infra, [c] *ex lumborum doloris recursione in os ventriculi mente aberrantes moriuntur*: postremò cum pluribus ex hisce simul coëuntibus: [d] *quibus ex lumborum doloribus recursus fit in caput & magnus torpidæ*, ut supra & [e] *qui ex lumbis dolor in cervicem & caput redundat ex quo resolvitur æger more particularis resolutionis, convellitur, aberrat mente; an non hæc solvuntur covulsionibus aut ægrorum alvi laborant, dum per ea symptomata aguntur.*

Non est autem consilium hîc agere de doloribus quibusdam ventris inferioris qui familiares sunt principiis sive paroxysmorum tertianarum febrium, sive exacerbationum earum febrium, quæ φλεγμονώδεις hepatis sequuntur affectus.

De Dolorib. ventr. inferni familiaribus febrib. quibusdam.

OBS. LXXXVI. *Cujusmodi dolores annotavi olim in Illustri Matronâ, Dominicâ de Bassompierre, qui quarto quoque die in ipsâ febris episemasiâ recurrebant acerrimi illi quidem & prope intolerabiles, & triginta circiter horas vigebant, cum in tertianis unam, aut alteram horam duntaxat ægros lancinent.* Nam in his febribus dolor manifestè motum sequitur humoris membranosum genus toto ventre insilientis ac vellicantis, ex hepate scilicet & liene symptomaticè rejectari, ut doloris species nullam tentionem, aut convulsionem; sed acrimoniam & exulcerationem quandam præ se ferentis, tum diarthœa biliosa simul conjuncta, imò icterus symptomaticè superveniens in *Nobiliss. Muliere* & exanthemata ex seri biliosi fervore in *Adolescente quartanario, de quo antè*, efflorescentia satis indicarunt.

Colicus dolor & nephriticus

Age autem colico illi dolori vulgò dicto finitimum aliud doloris genus non minus crebrò pervagatur & sævit in ho-

a. b. Vid. litt. d. Pag. 274.

c E. L. Aph. 316. ἐξ ὀσφύος ἀλγήματος ἀναδρομαὶ ἐς καρδίην &c. παρενεχθέντες &c. τελευτῶσι.

d Vid. litt. g. Pag. 274.

e E.L. Aph, 313. τὰ ἐξ ὀσφύος ἐς τράχηλον καὶ κεφαλὴν ἀναδιδόντα, παραλύοντα παραπληκτικὸν τρόπον, σπασμάδεα παρακρουστικά. Cæte

Vid. sublit. ω. Pag. 274.

maxime affines inter se sunt :

minum & præsertim in otio vitam traducentium genus; qui dolor passim nephriticus habetur & dicitur. Hic autem quanquam maximam cum colico habito modò descripto affinitatem & similitudinem sanè habet, ut Galenus ipse & perspicaciores medici in eo distinguendo hæreant laborentque sæpè plures dies, & fortasse unum & idem genus est doloris ab eâdem sæpè causâ oriundum, sed cum aliquo discrimine non magno tamem quod scilicet in hoc renes magis laborent & compatiuntur primario affectui de quo inquiretur diffusius infrà : tamen meâ quidem sententiâ utrumque inter se distinguere hisce notis licet. *Primum* quidem *dalor* hic sæpè & in principio *modò alterutrum renem latusve ureteri respondens*, *& maximâ ex parte sinistrum*, *modò imum ventrem & pubi conterminum discruciat*, non autem *universum semper abdomen*, ut ille alter de quo antè, etsi in progressu sæpè totum trahitur in consensum; sub finem autem os sacrum tam vehementer affligit, ut à ferreis id pistillis propè contundi videatur.

Distinguuntur tamen à se invicem.

1. Patre affectâ, ubi scil. magis vel minus dolor persentitur.

2. Doloris modo.

Ac cùm non *paulatim ut colicus; sed derepentè sæviat*, *& crudeliùs sæviat*, tamen sæpè inducias præbet ex intervallis contrà quàm colicus, atque ille idem assumpto cibo licet deliniatur, tamen à sommo ægrescit ferè, & desubito excitat ægrotantem, cùm secus sit in alterâ, omninoque pervicaciùs durat & ferè ad quadragesimum diem extenditur, cùm colicus vix quindecim continuos dies durare soleat, etsi aliquando ex intervallis per septenarios vel quaternarios recrudescere semel & iterum in eodem ægro sæpiùs annotarim. *Nam duorum tantùm memini quibus ad 40. protensam observavi, Claudii scilicet Juvenis & Reverendi Adolescentis Lambelin.*

3. Febre, dolori conjunctâ aut non.

Jam cùm colicus habitus dolor conjunctus sit semper cum *febre*, imò hæc per unum aut alterum quaternarium imo per plures sæpe menses præcedat, & commitetur tametsi ferè obscura, ut ægri de eâ querelas nullas edant, neque medici valde ejus satagant, vehementiâ quippè doloris & ægrum & medicum ad se omnino trahente; dolor contrà pro nephritico creditus febre ut plurimùm vacat, nisi fortè aliam ob causam succrescere eam contigerit.

Ac quod ad *causam procatarcticam* quidem attinet Nephritidis, evidens causa & frequentissima est aquilonaris constitutio circa medium Autumnum & primum ejus frigus & præsertim hyemis meo experimento quotidiano, quam *πρόφασιν Magnus* annotavit[a] *Hippocrates. Quibus*, inquit, *per hyemem sanis frigus circa lumbos & gravitas ex parvâ occasione fit, & alvus retinetur; ventriculo suo munere ritè fungente coxarius vel renalis dolor aut urinæ stillicidium fortassè contingit*, colici autem doloris occasio omninò obscura est.

4. Caussis procatarcticis utriusque doloris diversis.

Porro si *comitantia symptomata* spectemus, cùm alvus in colico ab initio & toto morbi progressu adeò astricta sit, ut ne flatum reddere possit, ex adverso in nephritico alvus primis diebus liquidis fluere solet excrementis, certè officium suum ex voto facit, vomitus autem quanquam frequentior est & importunior in nephritico, tamen is est pallidæ ferè bilis, sed cum aquâ plurimâ mixtæ, nisi per diuturnitatem doloris corrumpatur & æruginosa fiat: in colico verò viridis magis, aut prassina sed minore affusa aquæ rejectatur.

5. Symptomatibus comitantibus eorumque signis.

Ructus denique insipidus seu motus quidam ventriculi convulsivus singultui proprior familiaris est, imo proprius & perpetuus comes nephritico, ut eum pro pathognomonico signo & certissimo nephritici doloris semper fuerim expertus.

Postremò urina pauca admodum toto morbi colici progressu, vel etiam à primo insultu, eaque flava admodum redditur, & si quandoque turbatur, primò tamen cujusque exacerbationis febrilis per quaternarios, aut frequentiùs per septenarios recurrentis clara esse solet, itaque varias mutationes brevibus ex intervallis subit, ex clarâ scilicet in turbidam & ex turbidâ in perspicuam, ut ferè in omnibus observavi.

6. Tandem signis ex urinâ colicorum.

a Coac. præn. Aph. 487. οἷσιν ὑγιαίνουσι χειμῶνος ἐόντος περὶ τὴν ὀσφὺν ψυχρότης καὶ βάρος ἀπὸ βραχείης προφάσιος καὶ κοιλίης ἐπίστασις τῆς ἄνω καλῶς ὑπηρετούσης ἰσχιὰς ἢ νεφρῶν πόνος, ἢ στραγγουρίης τάχ᾽ ἂν συμβαίνῃ.

De urinâ in dolore colico.

OBS. LXXXVII. *Et ſpeciatim in Reverendo Præsbytero Treverenſi Schut, qui quarto menſe ab hujuſmodi febre & dolore evaſit tandem, ut ferè juvenes omnes evadere ſolent, contrà autem ſenes interire.* At verò in nephritico ab initio quidem urgentis doloris urinæ longè copioſæ fluunt ſive ſimul & ſemel multæ reddantur, ſive creberrimè & guttatim, idque non ſine pruritu in glande, ſed tenues perſpicuæque admodum, tametſi antè doloris inſultum, imò etiam ſæpè non ſuccedente dolore impensè rubræ, ſive potiùs atræ redduntur, ut pro cruentis niſi attentè conſiderentur haberi poſſint.

De urinâ doloris nephritici.

OBS. LXXXVIII. *Ejuſmodi urinæ atræ mihi ſanè olim fuêre in autumno familiares, & per pluſculos dies vel etiam quindecim aſſiduæ, ſed ferè iis poſt aliquot dies dolor nephriticus à me deſcriptus ſucceſſit, aliàs cùm nullam aliam injuriam iis ſuccedentem expertus eſſem, plurium ægrorum deinceps poſtea querelas ſuper iis compoſui, & animi anxietatem earum occaſione obortam longè faceſſere juſſi, de quibus poſtea diffuſius.*

Declinante autem dolore urinæ non amplius tenues, ſed turbidæ & diverſis craſſamentis ſive arenoſis, ſive etiam craſſioribus & adinſtar lapillorum friabilium conglobatis, ſive etiam lapillis ad inſtar ſaxi eduris ſcatentes & commixtæ. Signa hîc conſultò prætermitto infrà declaranda, quæ ſcilicet non perpetua in omni nephritide, ſed quibuſdam temporibus & certis naturis duntaxat exiſtunt familiaria: tempeſtivum enim eſt jam in *propoſitorum dolorum naturam & cauſas & primum in ejus, qui paſſim colicus dicitur, inquirere*; nam hiſtorias varias nephriticorum enarrare diſertè velle, eſſet de die facem accendere, quippe cùm morſus ſit omnium longè frequentiſſimus.

Inquiſitio in naturam & cauſas horum dolorum, & primò colicorum vulgo dictorum.

Inteſtini Coli ſtructura & uſus.

Agedum cùm colum maximum ac craſſiſſimum inteſtinorum ſit à naturâ flatuum conceptaculum, qui flatus vel de neceſſitate materiæ in primâ coctione ex cibis præſertim frigidis humidis & flatuoſis, ut ſunt quædam legumina, & fructus crudi, vel etiam ex temperatis cibis, ſed calore ventriculi languido non benè ſubactis, vel ex pituitâ

acidâ inteſtinis adhæreſcente, ſed fermentatâ quâcumque ex cauſâ ut calefacientium intempeſtivo uſu prodeunt, vel denique qui intrinſecus ventriculum inteſtinaque invadunt, quales ſunt externi flatus Boreæ ſævientis, haud dubium eſt apud me & omnibus in confeſſo eſt à flatibus ſive majori proventu ſuccreſcentibus, ſive diutiùs in alvo quâcunque ex cauſa e. g. durioribus fecibus retentis collectiſque uberiùs colum violenter diſtendi poſſe, quippè illis omnis quietis incapacibus & exitum perpetuò quærentibus, quòd loco contenti rarefiant agitenturque magis ac magis, itaque dolores inde admodum atroces ſolutâ partium exquiſitiſſimi aliàs ſenſus continuitate ſuboriri, eoſque extenſivos & vagos propter amplitudinem inteſtini, & aliàs cum ſonitu & murmure conjunctos, nec non turba ventriculi, ructibus, nauſeâ, aut etiam vomitu propter viciniam utriuſque partis, alvi denique inferioris aſtrictione inſigni; ſed tamen fugaces ferè eſſe hoſce dolores, & ſolutâ alvo brevi evaneſcentes cum exeuntis flatus ſenſu conſtat.

Quanquam autem eam doloris colici ſpeciem à flatibus inductam ſatis frequentem eſſe ultrò fatear ſive à cruditate, & victu inſalubri per hujus ævi intemperantiam collectis, ſive etiam aëris frigidioris inſpiratu in ſeptentrionalibus plagis.

De colico dolore flatuoſo.

OBS. LXXXIX. *Cujus vim ego in me à pluribus annis meo malo ita experior, ut numquam Boreas ſæviat, quin uri mihi inteſtinum quantum quantum eſt dies nocteſque ſentiam, ut ex eo dolore vel in conclavi imò in lecto Boreæ flatum etiam lenem certiſſimè diviner denunciemque*: tamen quos ante deſcripſimus *dolores abdominis frequentiſſimos & cum febre conjunctos, ac pro colicis paſſim habitos, etſi primâ ſpecie iiſdem affines, longè tamen diverſos eſſe, aliamque à flatibus, aut pituitâ vitreâ ſi placet, aut etiam Boreæ flatu cauſam habere, ſi attentè penſitatèque naturam, conditioneſque doloris, & concomitantia ſigna conſideramus, profectò reperiemus.*

Dolores abdominis frequentiſſimi cum ſebre conjuncti, pro colicis habiti, aliam quam quæ vulgò exiſtimatur, habent cauſam.

Licet namque conveniant omnes hi dolores cum verè colico in extenſione & acerbitate doloris? partiumque diverſarum adjacentium ſympathiâ, in ſegnitie alvi nullis

cedente medicamentis, in ructibus, in vomitu denique, tamen non sola summa intestini pars coli situ proprio circumscripta & ventriculo contigua dolet, sed modò hæc, modò illa duntaxat abdominis pars, modò & ut plurimùm universum abdomen quantum quantum est, & diversis temporibus hæc vel illa regio dolere primùm incipit sive ima, sive media umbilico aut lumbis respondens, sive denique lateralis. Nec verò venter distendi universus attolique & intumescere ac extare super costas, alia & pubem, sed contra potiùs percipitur deprimi, subsidere in se, unàque cum umbilico introrsum retrorsumque revelli, vel umbilicus lumbis videatur esse quasi assutus, ut in ægro veluti exterebrato efformetur insignis cavitas haud absimilis equino præsepio, eaque circumscripta terminis prædictis.

Quod confirmant, tum eorum quædam proprietates;

Denique dolor non tam distensivus secundùm epigastrii latitudinem, quàm lacerativus secundùm potiùs ventris longitudinem ac profunditatem, & quandoque perforans sentitur ac si terebrâ pertunderetur pars dolens, quæ potissimùm est umbilicus etsi in quibusdam doloribus citra febrem latus perterebrari sentiatur. Distentionem porrò secundùm longitudinem potiùs intestinorum fieri quàm latitudinem, ut fit in dolore colico à flatu, hinc intelligere est quod longanon secundùm longitudinem ita sursum revellitur & distenditur, ut non solùm exitu feces intercludat & flatus, sed aditu grandem vel siphonem clysteris prohibeat, ut nisi magnâ vi intus adigi possint. *Ridiculè enim operæ pharmacopæorum, dum frustrà immittere tentant clysterem, causantur magnam vim flatuum syphonem ingressu interdicentium, & magis ridiculi Medici qui iis credunt, cùm per revulsionem potius sursum subsidat conniveatque cavitas longanonis, non per distentionem à flatibus.*

(Quid clysteris in intestina ingressum impediat?)

Confirmat id autem ructus familiaris hisce doloribus qui satis docet motum peristalticum intestinorum, & flatus inclinationem sursum ob interclusam penitus viam deorsum tendentem: facilè enim est intelligere longanone secundùm longitudinem distento sursumque revulso parietes ejus in se considere, atque adeo cavitatem internam connivere,

Tum ructus iis familiaris.

vere: *Itaque dolores hos pro colicis habitos non tam distentionem intestinorum secundùm latitudinem ab obstruente aliquo corpore & implente ventrem, præque copiâ divellente, quàm convulsionem quandam seu distractionem secundùm longitudinem consequi verosimile est.*

Colici flatuosi causa.

Nimirum cùm dolor vehementissimus atque subitus non tam itemperiei simplici nudæque tribui possit: ut solutio etiam subita satis insinuat, quàm sensibili alicui solutionis continuitatis speciei, cùm præsertim nulla causa insigniter calefaciens aut refrigerans, accusari possit sive externa, sive interna; alia autem ex parte solutio continui intestinis superveniens sit vel exesio., erosiove, vel vulnus seu divisio, vel spasma divulsioque, erosionis porrò, aut vulneris cum his doloribus conjuncti, nulla justa suspicio esse potest, cùm & causæ ejusmodi nullæ præsentes sint, & ex excrementis etiam soluto dolore nihil tale conjici possit, *superest certè, ut uni divulsioni tanquam causæ dolores præpositi referri debeant accepti, eique secundùm longitudinem factæ, ut ex aditu infernè intercluso colligere est.*

concluditur esse divulsio quædam intestinorum.

Nam qui sensus veluti perforationis percipitur, is sanè meo judicio non est à causâ perforante illatus, sed potius ab inæquali partium convulsione seu distractione: nam quia una magis quàm alia divelitur introrsum ac retrahitur, atque major dolor obscurat minorem, indè certè quæ maximè convellitur illa quasi perterebrari videtur, quòd divulsio adjacentium minor quodammodo obscuretur.

Sed enim distendi possunt intestina vel per se, vel per sympathiam & ratione connexionis partium sibi adjacentium, aut certè adnatarum, & quævis distentio fieri potest vel secundùm totum intestinorum contextum, facta scilicet per extremorum seu finium distractionem, vel secundùm partes; ex quibus priorem evidenter angustia totius ventris ferre nequit, longè impar intestinorum longitudini corporis magnitudinem toties septies adæquanti: *itaque non distenduntur intestina secundùm longitudinem totam & per extrema, ita ut involutio contextus eorum dissolvatur; sed fit secundùm partes, ita ut superiores quidem deorsum, an-*

quæ fit non secundùm totum intestinorum contextum,

Sed secundùm partes.

reriores autem retrorsum, inferioresque sursum revellantur & sæpè inæqualiter. Quoniam porrò credibilevix est causam convellentem intestina ipsa universa afficere, & verò dolor ferè lumbis instat, urgetque maximè, atque aliâ ex parte non solùm intestina afficiuntur, sed partes omnes toto ventre inferiore contentæ evidenter eo afficiuntur: (Nam ventriculus & vesica fellis manifestè convelluntur, ut ex ructu ferè assiduo, & vomitu bilis arguere est, tum etiam vesica urinaria, & uterus ipse, ut dolor ad pubem manifestè docet) *verosimile est dolores prædictos sequi affectum seu divulsionem non tam intestinorum propriam, quàm partis alicujus communis intestinis cum cæteris omnibus membris inferiore alvo contentis*, cui consentiunt ratione connexionis intestinorum tunicæ propriæ unàque sursum introrsumque revelluntur, & fortè etiam non improbabile dictu est viscera ipsa quodammodo convelli per convulsionem illius partis communis: nam id difficultas in spirando comes memoratorum dolorum per revulsionem quandam viscerum sursum diaphragma prementium facta insinuare videtur.

ratione connexionis partium sibi adjacentium.

(Peritonei structura & ulus.)

Atqui certè *peritoneum* propagatum in mesenterium ex anatomiâ omnium omnino viscerum & partium inferiore alvo contentarum est commune vinculum; imò communis membrana, siquidem eas omnes investit involvitque, & cingit undequaque, ipsa scilicet è lumbis exoriens, sed propagata & diffusa ad omnes omnino eas partes. Præterea *nervi sextæ conjugationis* è thorace egressi omnibus omninò partibus inferioris ventris sese communicant, & ad omnes propagines aliquot emitunt. *Per sympathiam itaque sive propaginum nervi sexti paris, sive peritonei, convulsio omnium partium ventre inferiore conclusarum sequi potest:* facilè enim est intelligere contractis in se præter naturam vel ramis sexti paris, vel peritoneo adnatas iis partes necessariò quoque convelli contrahique in se.

Hæ partes sunt: vel 1. propagines nervi sexti paris; Vel 2. peritoneum.

Hæc porrò *convulsio sive nervorum: sive peritonei* sine dubio fieri potest vel *in ipso exortu nervorum quidem è thorace, peritonei autem è lumbis, vel in ipsâ radice seu principio primo*, hoc est, capite ipso, à quo scilicet primam originem repetunt.

Exque ubi & quomodo convellantur.

Interim tamen ultrò fateor dolores hujus generis non solùm contractionem communis partis seu vinculi membranæ scilicet, ac nervi prædicti sequi posse, sed aliquas in ventre esse partes, quæ eam contractionem violentam subire possunt, quæ trahat in sui consensum reliquas toto abdomine contentas partes. Nimirum experientia me docuit *Ureteres*, meatus quippe angustas quidem, sed tunicâ forti admodum constantes, quoties in enitendo excludendoque lapilo valdè laborant, contrahere se sponte naturæ ita vehementer, ut universum quantum quantum est peritoneum ceterasque ei colligatas partes divellant contrahantque non sine atroci dolore; cujus violentæ centractionis consequentis divulsionem ureterum cùm dolor totius abdominis sit evidens argumentum, tum verò eam retractionem vehementem & violentam declarat manifestè testiculi respondentis ureteri retractio tanta, ut in abdomine recondi totus videatur, & propè delitescat.

3. Ureteres.

Hucusque ergo efficimus dolores pro colicis, aut nephriticis habitos convulsionem veluti quandam sequi intestinorum, partiumque omnium, quas inferior venter ambitu suo complectitur, inæqualiter factam & confertim, sed quæ sequatur divulsionem seu contractionem peritonei, sive nervorum sexti paris, vel in exortu proximo conterminoque iis partibus, vel in mediato & remoto, in principio scilicet sive capite ipso, & quandoque etiam sequi ureterum spontaneam contractionem à summo conatu immoderatam & propè violentam, ut dolores qui dicuntur nephritici partim fiant convulso principio sive nervosi sive membranosi generis, partim sequantur particularem ureterum contractionem violentam trahentem in sui consensum adnexas sibi partes: etsi sanè, quoties priore modo contingit, non semper se prodit nephritis, quia scilicet non semper laborant renes saburrâ arenosâ quæ moveatur simul à communi causâ, ut mox explicabitur.

Age autem cùm ex continuitate doloris veram eum convulsionem sequi arguere sit, non autem motum convulsivum qui ex momentaneis intervallis interpolatur nec continuitatem habet, atque convulsionis veræ duæ sint omninò

Priores verâ convulsione laborant.

causæ ex [a] *Hippocratis Galenique* doctrinâ & omnium Medicorum, *Repletio* & *inanitio*: scilicet, ut in musicis instrumentis chordæ vel nimio humore imbutæ repletæque, vel vehementiùs siccatæ & inanitæ tenduntur & contrahuntur immodicè, ut quadoque etiam rumpentur, sic nervi atque corpora nervosa eâdem ratione ex nimiâ vel repletione, vel siccitate vehementer corrugantur, ut simul etiam musculi contrahantur, convulsioque succedat, certè alterutrius caussæ propositi dolores sint affectus necesse est. Atqui quia nullæ inanitionis & siccitatis immodicæ causæ prædictos dolores prævertunt aut comitantur, sed potiùs repletionis, & verò sudoribus copiosis, hæmorrhagiâ aut aliâ ejusmodi vacuatione superveniente dolores vel quiescunt, vel avertuntur, *causam profectò convulsionis dolorificæ, sive nervorum, sive membranosi generis in ventre inferiore, repletionem statuere oportet.*

& quidem à repletione.

Non negarim tamen eam convulsionem, quam ureteribus contractis in se tribuimus, aliam causam habere. *Nec enim vera convulsio ea ureterum contractio dici potest, quæ scilicet morbum sequitur, sed convulsorius potiùs motus, qui fiat à naturâ irritatâ & conante expellere id à quo gravatur: spasmodes pathos à Galeno propriè dicitur, vel spasmus non proportianatus ad materiam Arabibus.* Nam reverà convelluntur ureteres, & inde cum iis partes connexæ non tam ab implente lapillo, aut distendente quàm à naturâ sese comprimente contrahenteque & per eam contractionem conante excutere gravantem & prementem materiam ut satis intelligere est ex eo, quòd ejusmodi contractiones sunt interpolatæ, naturaque ipsa sæpè quiescit spontè, fatigata scilicet & lassa sed recreatis viribus, ut somno, mox insurgit de novo ad eam excusionem, quæ non nisi violentâ quâdam contractione fieri potest.

Ureteres, convulsivo tantum metu afficiuntur;

à naturâ irritatâ & rem noxiam expellere conante.

Atque cùm convulsio illa primò à nobis repatita sit à nervis sexti septimive parium, vel à membranis exortis è lumbis & disseminatis in mesenterium atque peritoneum,

a Lib. Aph. sect. 6. Aph. 39. Σπασμοὶ γίγνονται ἢ ὑπὸ πληρώσιος, ἢ κενώσιος.

haud dubium est certè eas partes ab humoribus è capite decumbentibus suique copiâ implentibus distendi convellique posse violenter, sed maximè nervosum genus.

In doloribus colicis serum, nervosum genus implens, convulsionem; in massâ sanguinis fervorem concipiens & ebulliens, febres excitat: harum solutiones & commutationes.

Etenim dolores propositi abdominis partim febribus superveniunt, quarum focus in viscerum partiumque vicinarum vasis hæret, quæque febres mutationes tempestatum anni sequuntur, per quas serum in massa sanguinis fervorem concipere potest non aliter atque aquea pars vini leviter ebullire, & aliàs hæ febres sudore copioso vel profusa hæmorrhagiâ solvuntur, aut commutantur cum affectibus capitis gravissimis paralysi, epilepsiâ, lethargo apoplexiâ vel simplicibus, vel mixtis & complicatis ejus generis affectibus, ut antè multis axperimentis est declaratum, quorum affectuum capitis causam frequentem esse serosam in eo colluviem superioribus est observationibus demonstratum, partim autem iidem dolores sequntur subitas & insignes temporum mutationes, sed eas, quibus serum ex habitu introrsum & confertim detrudit consueverit, cujusmodi sunt Aquiloniæ Austrinæ succedentes & verò hos dolores urinæ copiosæ quidem, sed tenues & aqueæ prorsus sive præcedunt, sive comitantur.

Ex quibus verosimile est profectò dolores quidem, qui cnm febre sint conjuncti, suboriri, quia quod serum vi caloris febrilis aut vitalis sed ab externo sive ambiente per mutationem constitutionis ejus commoti suscitatique ebulliens sub sudoris formâ, vel urinæ affatim erupturum erat, id in caput elatum per vasa soporaria, ex eorum finibus extremis exundat & effervescit partim quidem extrorsum, partim introrsum. Ac extrorsum quidem secuudum membranas aut inter eas effusum irruit impetitque vel principium nervorum spinalis medullæ, vel principium sexti septimive parium, atque alterutrum implet distenditque copiâ, & fervore, & secum tum nervos appendices, tum verò membranas pariter adnatas, aut fervore deposito descendens & decurrens sistitur in lumbis, atque nervos inferioris alvi, & maximè originem mesenterii & peritonei opplens corrugat contrahitque, & secum revellit distrahitque.

Serum in caput sublatum, indeque postea exundans, partim extrorsum.

quæ finibus adnascuntur membra, id est, in quibus tandem terminantur & implantantur, intestina scilicet & reliqua in alvo contenta, eâque violentâ contractione dolorem iis inurit. In consilio enim de epilepsiâ abundè demonstratum in convulsionibus nervorum maximè dolere & affici partes non tam laterales, quàm extremas, quibus scilicet nervorum fines ultimò implantantur, quæ contractioni inassuete, utpotè naturâ suâ minimè aut tractiles, aut certè non in omnem differentiam ductiles, necessariò à distentione seu divulsione insuetâ dolent. Introrsum autem & ad animam vergens, ut loquitur *Hippocrates*, hoc est, in ventriculos cerebri irrepens serum longè graviora soporiferaque inducit symptomata & convulsiones universales, cum quibus dolores propositi solent commutari.

Partim introrsum in ventriculos cerebri irrepit: ibique varios affectus excitat;

Enim verò cùm ex superioribus observationibus satis constet serum in febribus ebulliens ferè in caput rapi, tum verò ex abundanti ex hisce historiis recentibus memoratu dignis intelligi potest.

De Affect. à seri in caput raptu ortis.

OBS. XC. Etenim *observavi mensibus Septembri & octobri & sequentibus Anni superioris & præsentis sexti decimi scilicet supra millesimum sexcentesimum, in Religioso Viro, & in muliere Pontanâ herâ hospitii, cui insigne Delphinus, in principio paroxysmi quartanæ febris à raptu seri delirium quoddam sed paucarum horarum seu potiùs desipientiam quandam non absimilem ei quæ in parapoplexiæ historiâ antè à nobis expressa fuit; in alterâ autem similiter Pontanâ cive uxore sartoris è regione D. Laurentii habitantis, in principio paroxysmi tertianæ non solùm leve hujuscemodi delirium, sed convulsiones universales ipsissimaque symptomata vulgò hysterica dicta, sed prorsus quiescentia febre ad incrementum tendente & sudore superveniente, ut fit in inæqualitatis febrium intermittentium & diuturnarum tempore. Quæ æadem accidentia annotavi in cive Tullensi Dominâ hospitii, cui imago D. Huberti insigne est, quæ aliàs tempore sanitatis hystericis affectibus vixit obnoxia.*

Neque verò seri raptus in caput in principio paroxysmorum febrium ex iis affectibus solùm capitis conjici potest

ſed etiam ex ſeri in caput rapti, ut hemicrania tum vigens inſinuabat, ex eodem capite decubitu in partes externas ſtatim ſuccedente intelligi poteſt.

De Affect. à ſeri è capite in partes externas decubitu ortis.

OBS. XCI. *Memorabile certè eſt, quod obſervavi in duobus Reverendis Viris iiſdem menſibus: nam in principio cujuſque paroxyſmi febris tum tertianæ, tum quartanæ, & utriuſque duplicis poſtici capitis dolor non deſiit toto morbi tempore negotium exhibere, cui ſtatim rigor capitis & colli ſuccedebat ejuſmodi, ut non niſi obſtipo & repando capite incedere poſſent. Hic dolor ſtatim unà cum febre urgebat, & eâ lenteſcente langueſcebat ſenſim, & quod memorabile fuit, in tertianario partem poſticam ſed dextram, in quartanario ſiniſtram poſticamque infeſtabat.*

Serum in caput ſublatum, illorum cauſa exiſtit, ibidem ſtagnans, & non in lumbos depluens; Sed tantum nervorum principia obſidens:

Porrò cùm conſtitutum à nobis ſit convulſorios ejuſmodi inteſtinorum dolores cum febre conjunctos ſero vel etiamnum in capite ſtagnanti & deſidi, vel jam defluxo in lumbos eſſe tribuendos, certè affectus graves lethargus, epilepſia, & id genus, qui colluviei ſeroſæ non diluviei ſunt effectus, *inſinuant dolores prægreſſos abdominis non depluvio ſeri in lumbos, ſed colluviei potius ejus adhuc ſtagnantis in capite referri debere.*

Quod & confirmat reſolutio brachiorum quanquam decubitum ſeri ſequitur; quippe hæc cùm dolores ventris ſedet, tum non aliter fit quàm humore è capite ipſo in nervos irruente. Eſt enim inopinabile ſerum nervorum in cavitatem gliſcere, niſi principium cavitatis capiti conjunctum ſubeat, cùm per tranſverſa corpora membranoſa ſolidaque in cavitatem ipſam ingredi non poſſit, quanquam madeſcere extrinſecus poteſt quiſque nervus particularis ab humore inter membranas decurrente propriam ſcilicet nervi, & eam quam à particulari quoque membro accipit: ſed tum reſolutio perfecta, in quâ motus ſenſuſque omninò deperditur, non ſequitur, in perfecta enim cavitas ipſa repleatur neceſſe eſt, aliter ſenſus vigebit influente ſpiritu per cavitatem, etſi motus læditur, ſcilicet emollitâ membranâ nervi & effœminatâ plus ſatis. Quoniam igitur dolores abdominis ſedantur paralyſi ſuperveniente, & paraly-

ſis ab humore antè occupante cerebrum tantum fieri poteſt (perfectam enim intelligo paralyſim) *certè dolores abdominis non tam ab humore qui decurrerit in lumbos, quàm ab eo qui antè delituerit probabile eſt fieri.*

(Cur dolores ii poſt paralyſin recurrant.) (Obſervatio.)

Non negarim tamen interim fieri poſſe, ut dolores iidem iterum poſt paralyſim recurrant, ſed id fieri aſtruo duntaxat febre antea curatâ iterum poſt unum aut alterum annum recurrente, *ut in Reverendo Porrocho meo Petit-Jean (de quo antè) vidi, qui cùm anno 1613. verno tempore febre & doloribus propoſitis perſunctus reſtitiſſet toto anno paralyticus, repente denuo ſequentis veris principio febre atque doloribus ventris, & paralyſi, nec non gravioribus correptus ſymptomatis, eorum vehementiâ tandem oppreſſus vitam cum morte commutavit.*

(Cur eis non ſemper perfecta ſuccedat paralyſis?)

Obſervatio.

Non inficias etiam ièrim hujuſmodi paralyſim non ſemper perfectam ſuccedere, & fieri cavitate nervorum impletâ, ſed dundaxat ſero duas inter membranas depluente, quòd ſanè ſenſus ſuperſtes indicat ſatis ablato motu, *ut obſervavi in miniſtro illo juvene Societatis Jeſu, de quo antè, qui poſt graves cruciatus abdominis in brachiorum reſolutionem incidit, in qua motu prorſus deperdito vigebat tamen ſenſus acer, adeò ut fluxio in brachia gravibus admodum cum doloribus eſſet conjuncta.*

Pars ſeri è capite ſecund. ſpinam in lumbos depluere & convulſionem doloremque excitare poteſt.

Atqui quanquam ſerum adhucnum nervorum principia obſidens per eorum corrugationem poteſt longè diſſitas ſed tamen adnatas convellere partes, quia tamen dolor vehemens ſæpè lumbos urget, verumque eſt illud, *ubi dolor, ibi morbus*, haud dubium ſanè eſſe poteſt, *partem ſeri è capite in lumbos ſecundum ſpinam depluere, atque convulſionem doloremque membranoſo generi è lumbis exorto ad totum ventrem attiuenti inferre.* Ut ut ſit tamen de hac re, ad curationem parum refert, quia ſemper fontis ſeu ſcaturiginis ſeri ratio potiſſimùm eſt habenda.

Dubium I. cur iis affect. dolor capitis poſtici non conjungatur.

Sed hîc emergunt *non futilia duo dubia*: quæret enim merito aliquis ſi principium diſtendatur nervorum ſeu membranarum, cur poſticum, in quo illud latet, caput acerrimi alioqui ſenſus non dolet unâ cum abdomine perpetuò,

&

& quandiu serum fervet, cùm sensus integri vigeant, nec humor sensorium commune, ut in vehementi epilepsiâ invaserit?

Deindè si impletur à sero fervente nervorum sexti paris principium, quomodo sensus viget in suis propaginibus implantatis partibus abdomine conclusis, cùm sensu in principio intercepto ramos eo destitui necesse sit?

Dubium II. Cur sensus in propaginibus nervorum vigeat cum in principio sit interceptus.

I. Dubii solutio.

An igitur, quia ab assuetis non fit passio, nervorum principium à perpetuo aquæ aliàs humoris lenis contubernio quanquam ab eâ distenditur non dolet? nam cùm aqua è cerebro metropoli humidi scaturiens continenter alluat nervorum principium, hoc certè nullo negotio & sine dolore distendi aut contrahi per assuetudinem potest, quippè & præsertim cùm ejus sensus ab aquæ sive frigore sive humiditate necessariò hebescat, & propè obtundatur. Cujus signa sunt quòd in infernâ & posticâ cerebri parte, quanquàm secundùm eam decurrant omnes fluxiones, tamen nullus unquam sentitur dolor; & hemicraniæ posticæ infrequentes sunt, nisi quando ab aquâ magnâ vi collectâ & fervente universales instant convulsiones, ut in hystericis vulgò habitis.

Contrà autem dolor in fine nervi sentitur non tam ob contractionem propriam, quàm ob divulsionem substantiæ, cui nervus implantatur, quæ quia minimè assueta est, ea certè dolorifica omninò esse debet, aut certè membranæ externæ quàm à quâque perte nervi ipsi repetunt, quæ alioqui non solet aquâ allui, ut interna nervi & principio conjuncta. Sed si hæc minimè satisfaciunt, reddatur justa mihi causâ cur quanquam præsente dolorificâ causâ acri v. g. vapore caput in febribus invadente, tamen in *Socrate* caput dolet, in *Callia* non dolet, ego enim proposito dubio eandem rationem obtendam.

II. Dubii solutio.

Jam ad alterum dubium, non est fortè inopinabile animalem spiritum sentientis animæ vectorem per aquam in principio nervorum ferventem trajici, trajectumque illustrare omnes nervi appendices ad extre mam usque fibram parti insertam dolenti. Sed meliùs etiam responderi potest

partes circa ventrem dolentes ſpiritum animalem per nervos, qui ab ipſâ ſpinali medullâ & lumbis exoriuntur admittere & excipere, diverſos ſcilicet à propaginibus ſexti ſeptimique parium, quorum affecta ſunt principia.

Dolores inteſtinorum à flatu, nunquam cum prædictis cap. ſympt. commutari, adſtruitur, auctoritate Hippocratis.

Enim verò ut ſummam faciam, ſi judicio *Hippocratis eſt* dirimenda hæc controverſia, ſanè cùm *Hippocrates* non ignorarit dolores inteſtinorum à flatu, eos tamen non commutari uſquam cum ſymptomatis capitis prædictis, ſed fluxu alvi, aut hydrope terminari exiſtimavit. Nam cùm duplici ſint in differentiâ pro duplici temperaturæ frigidæ, quæ proventus flatuum cauſa eſt, diſcrimine: ſcilicet intemperies vel eſt hectica, vel eſt temporaria & recens: quæ igitur flatuoſa in inteſtinis affectio hecticam ſequitur intemperiem, illa fit ſine murmure licet hypochondria inflentur ac diſtendantur inſtar utris, & firmatur in hydropem ſiccum juxta aphoriſmum, a *Quibus tormina adſunt & circa umbilicum cruciatus & lumborum dolor, qui neque medicamento neque aliter ſolvatur, in ſiccum hydropa firmatur*; & ſententiam in coacis, b *Supra umbilicum dolores & lumborum dolor, qui medicamentis non ſolvuntur, in hydropem ſiccum deſinunt*. Quæ autem intemperiem fientem ſequitur flatuoſa affectio, ea brevi flatu emiſſo, aut dejectione, aut urinis copioſis ſolvitur juxta ſententiam. c *Qui verò tumor recens excitatus in hypochondriis ſiquidem ſine inflammatione eſt, ac dolores inde natos ſolvit murmur in hypochondriis factum, & maximè ſi exciderit per urinas & dejectiones alvi. Atqui ut is excluſus ea tranſierit, juvat tamen devolutus ad inferiores ſedes ventris*; & ſententiam prognoſti-

a Lib. Aph. ſect. 4. Aph. XI. ὁκόσοισι στρόφοι καὶ περὶ τὸν ὀμφαλὸν πόνοι, καὶ ὀσφύος ἄλγημα μὴ λυόμενον μήτε ὑπὸ φαρμακίης, μήτ᾽ ἐς ὕδρωπα ξηρὸν ἱδρύεται.

b Coac- præn. Aph. 304. ὑπὲρ ὀμφαλὸν πόνος, καὶ ὀσφύος ἄλτημα, φαρμακείῃ μὴ λυόμενα, ἐς ὑδρωπιῶδες ξηρὸν ἀποτελευτᾷ.

c Coac. præn. Aph. 281. in fine. τὰ δὲ πρόσφατα τῶν ἐν τοῖσιν ὑποχονδρίοισιν ἐπαρμάτων ἢν μὴ σὺν φλεγμονῇ ᾖ, καὶ τοὺς ἀπ᾽ αὐτῶν πόνους λύει βορβορυγμὸς γενόμενος ἐν ὑποχονδρίῳ, καὶ μάλιστα μετὸ διεκπεσὼν δι᾽ οὔρων καὶ διαχωρημάτων. Εἰ δὲ μὴ καὶ αὐτὸς διαπεραιωθεὶς ὠφελεῖ δὲ καὶ ὑποκαταβὰς ἐς τὰ κάτω χωρία.

corum iisdem ferè verbis conceptam; denique aphorismum [a] *quibus elata hypochondria murmurant, lumborum superveniente dolore alvus humectatur, nisi infernè flatus erumpant, aut urinæ multitudo prodeat, quoties enim hypochondria ita intumuerunt*, periphrasi boni Interpretis liceat mihi hic uti, *ut sine duritie suspensa videantur & non à phlegmone, sed à recenti occasione (ut potione aquæ frigidæ aut aëris frigidi inspiratu) dolorque lumborum accedit cum sonitu in intestinis excitato* (quibus verbis expressioribus colicus ferè dictus dolor & à flatu posset à quopiam describi?) *significatur flatus cum humore solidoque corpore permixtos in tenuia intestina angusta & anfractuosa descendere, & ita tumorem à flatu & dolorem à tentione solvi borborigmo: simul enim cum ipso causa utriusque descendit in eam ventris regionem quæ est ad lumbos, ubi in his quæ è lumbis nascuntur doloris alicujus sensum movet. Humor itaque inclusus & permixto flatu agitatus, vel in corpus distribuitur, ut soli flatus supersint qui per alvum erumpant, vel unà cum flatibus ex angustiis tenuium intestinorum in cæcum & colum evadit tandemque per alvum expurgatur. Nil autem refert sive serosa illa & flatulenta materia per intestina excludatur, sive per mesereum in hepar refluat atque inde per convexam partem deducatur in renes: utroque enim modo & dolor & tumor præcordiis adimuntur, quia tales vacuationes nihil prorsus superflui relinquunt, alioqui prodest quanquam non equæ humoris in corpus distributione factâ solum flatum per alvum prodire, aut utrumque humorem scilicet & flatum relictis partibus superioribus ad inferiores descendere.*

Et Autoris propriâ experientiâ idipsum confirmatur.

Equidem experientia etiam quotidiana docet dolores ventris à flatu & causis externis præsertim & recens enatos facilè brevique solvi nec cum horrendis illis symptomatis commutari: & sæpiùs in me sum expertus præsertim flante Aquilone atque à multis annis & impunè divinâ gratiâ citra successionem graviorem accidentium. *Ex quo sanè ab*

[a] Lib. Aph. sect. 4. Aph. 73. ὁκόσοισιν ὑποχόνδρια μετέωρα διαβορβορίζοντα, ὀσφύος ἀλγήματος ἐπιγενομένου, αἱ κοιλίαι τουτέοισι καθυγραίνονται, ἢν μὴ φῦσαι καταῤῥαγέωσιν, ἢ οὔρου πλῆθος ἐπέλθῃ.

iis illos alios à nobis antea descriptos lumborum & ventris longè differre meritò concludendum est.

Atqui cùm serum vi febris quocumque ejus tempore simul & semel raptum in caput impedito distendoque nervorum sexti paris & septimi principio possit convellere partes inferiore ventre inclusas, quid causæ est, cur si idem in capite quâcumque ex causâ, vitâ otiosâ, aut meatibus ejus excretioni naturali inservientibus obstructis collectum atque stagnans fervorem pariter concipiat ab aliquâ aliâ à febre causâ, ambientis v. g. mutatione insigni, cui succi omnes inviventibus teste experientiâ solent compati, idem nervorum principium invadere & vehementer corrugare, perque propaginum eorum violentam distentionem non possit membra in abdomine contenta contrahere, atque non sine acerbo dolore divellere? nulla sanè justa causa prætexi posse videtur, aut ego mihi valdè blandior, si memoriâ repetere, quæ in Hemicraniâ à nobis sunt observata, haud quaquam piget.

Equidem cùm in quâcumque aëris subitâ mutatione è serenâ in pluviosam, vel contrà ex Austrinâ in Aquiloniam, sed maximè nimbo aliquo è cælo ruente, dolores antè à me magis verè quàm graphicè descriptos à triginta annis toto ferè anno experiar, nisi quando æstate mihi sudor liberalis eruperit, non possum sanè non & mirari eorum pervicaciam, qui superiorum corporum in humanum negant imperium regimenque, & vehementer porrò confirmari in hac paradoxâ licet de doloris pro colico habiti causâ è capite uno arcessendâ.

De Hemicraniâ à seroso humore in capit. fervente; & ei succedentibus abdominis doloribus.

OBS. XCII. *Nam cùm per annos quatuordecim vixissem obnoxius anticæ Hemicraniæ, cujus fomes serosus humor in capite fervens, isque humor deinceps pronus posticas & infernas capitis partes solùm affligere cæpisset, tam cessanti Hemicraniæ summas capitis partes affligenti dolores abdominis, iique ut antè vomitu aqueorum prorsus humorum per illum fervorem è capite in ventriculum depluentium comitati successère, & reverà convulsorii, siquidem intestina mihi omnia unà cum cæteris partibus peritoneo colligatis tam manifestè sursum*

retrorſumque revelluntur, ut dubitandi de naturâ eorum cauſam non habeam.

Nam ſanè *flatus*, aut *pituitam vitream*, aut verò *bilem* ut accuſem, non poſſum nec debeo, quippè qui & adverſam flatuum copiæ victus rationem ſemper inſtituerim: & nunquam flatum niſi Boreâ ſæviente emittere contingat, & depreſſio abdominis versùs lumbos contrarium ſuadeat.

Quorum cauſa, non flatus:

Pituitam porrò vitream ut ab hac calumniâ vindicem, cum uſtionis ſenſus toto abdomine per eos dolores, nuſquam autem frigoris actualis à vitreâ pituitâ inferri ſolitus, tum verò dictat mihi perpetua bilis in inteſtina effuſio, quæ pituitam acidam aut vitream non patitur inteſtinorum parietibus aggeri & adhæreſcere.

Non pituita vitrea,

Quanquam verò ajuſmodi *bilis* proventus in me largus admodum ſit, tamen ut dolores abdominis bili ex hepate inter inteſtinorum tunicas effuſæ ſuâ naturâ aliàs mordaci minimè tribuam nunc, utcumque aliàs in eâ fuerim hæreſi, vetant certè partim feces quotidianæ & durantibus iis doloribus admodum tinctæ, cùm in bilioſis doloribus, ſive iliacis vulgò dictis cineraceæ appareant, tum verò quòd bilis inter tunicas inteſtinorum rejectata minimè ea ſurſum revellere poteſt, aut lumbis oſſique ſacro & veſicæ dolorem communicare.

Non bilis;

Etenim ſeroſæ in capite meo redundantiæ argumenta hæc ſunt ſanè illuſtria, ſcilicet deſidi & ſtatariæ vitæ hactenus me cùm intemperatiora ſtudia, tum gravitas renum à multâ ſaburrâ arenoſâ volentem nolentem obligarunt; deinde os nareſque mihi perpetuò ſiccæ contrà autem in ſomnum magna non ſolùm noctu ſed & diu propenſio; denique induciæ mihi cum illis doloribus eò duntaxat tempore quo aut coryza ſupervenit, aut ſudor per temporis clementiam & quietem ſtragulaque calida promovetur largiùs, aut alvus liquidis diffluit excrementis ut præter morem diffluxit magnam partem autumni præſentis quarto quoque ferè die ob brumæ inæqualitatem.

Sed ſeroſa in capite redundanita ſit, ex ſignis & cauſis demonſtratur.

Poſtremò hanc noſtram ſententiam, licet à communi ſenſu Medicorum longè alienam, *confirmavit tandem autopſia*,

Quæque Autoris ſententia autopſiâ,

confirmatur.

ſeu conſpectus colluviei ſeroſæ in ipſo poſtico capite ſtagnantis, quam diu expetitam à me per plures annos obtinui Anno præterito 17. ſupra 1600. ex diſſectione cadaveris mihi antè denegatâ, certè non prius oblatâ, quanquam non pauci à quatuor annis à violentiâ graviſſimorum ſymptomatum cephalicorum doloribus convulſivis abdominis ſuccedentium mortui eſſent, & præcipuè ſenes.

De aquâ plurimâ in diſſecti cadaveris capite repertâ.

OBS. XCIII. *Ergo cùm circa deliquium Lunæ incidentis in Februarium Honeſtus civit Claudius Juvenis, fractus tandem partim acerbitate dolorum abdominis antè à nobis deſcriptorum, quadraginta dies totos acriter urgentium, nec ullam quietem concedentium, partim vehementiâ motuum convulſivorum qui iis langueſcentibus ſucceſſêre, ut antè monuimus, poſt paralyſin, piam animam cælo reddidiſſet, impetravi ab uxore ut cadaveris nobis copiam faceret, quo, præſentibus medicis ſtudioſiſque & civibus non paucis diſſecto, deprehendimus inteſtina, quanquam cruciatu per tot dies acerbiſſimo fuiſſent afflicta, atque immedicabili ferè ſegnitie laboraſſent, tamen integra & inculpata fuiſſe, nullamque cauſam tot dolorum fomitem in iis repertam. Sed ubi ad caput ventum, cùm primùm ſerrâ poſticum cranium divideretur, tum aqua pura liquidaque ſpontè diffluere cæpit non pauca; avulſo autem cranio meninx occipiti & cerebello interjecta tota madida, decolorque apparuit ad inſtar papyri aut telæ in aquâ diu demerſæ; & verò totum principium ſpinalis medullæ nervique hinc inde in vertebras propagati in aquâ plurimâ innatare, vaſaque ipſa per membranas diſperſa concreto ſanguine liveſcere, congelato quippè à frigore aquæ circumſtantis, comperta: aperto demum cerebello non ſolùm ventriculus quartus aquâ ſcatens, ſed & ſubſtantia ipſa eâdem prægnans totaque imbuta conſpecta: cerebrum autem reliquum ſiccum prorſus & candoris nativi ceteræque conſtitutionis retinens repertum.* Quæ ſanè obſervatio mirificè comprobat noſtram ſententiam quanquam paradoxam ſive de effectu ad quem ſequitur convulſio inteſtinorum tam triſtis & dolorifica, ſive de cauſâ continente motuum epilepticorum, de quibus antè à nobis dictum.

Age verò ſerum non ſolùm in capite redundans, & adhucnum in eo ſtagnans inferiorem ventrem iis mactat doloribus, ſed etiam ſi ex capite totoque habitu corporis confertim & magnâ vi detrudatur in renes ſive ſpontè & vi natury, ſive à cauſâ externâ expreſſum. Etenim ſuppreſſum anté congeſtumque magnâ vi in vaſis totoque in habitu corporis ſive per denſitatem cutis ratione ætatis jam ſubſiſtentis, aut conſtitutionis temporis ad frigidam jam inclinantis, ſive per vitam in otio diutiùs traductam, ſive per defectum vacuationis ejus ſolemnis ſudoris v. g. aut alterius accedente deſubitò cauſâ aliquâ externâ, ut repentino Aquilonis flatu, cui magnâ vis ineſt in comprimendis vaſis, *neceſſe eſt profectò ex circumferentiâ corporis ſerum depulſum iter relegere ac remeare in interiora vaſa, indeque pleno alveo torrentis inſtar in vaſa urinæ deſcendere, renes ſcilicet.*

In recum & meatuum urinariorum affectibus ſerum è circumferentiâ corporisilluc depelli, concluditur.

Eos igitur, aut eorum alterum ſi offenderit multâ obſtructos ſaburrâ arenoſâ, aut etiam lapillis, graves ſanè contumaceſque primùm dolores illis infligere partibuſque vicinis neceſſe eſt: quòd ſi ſenſim ſaburra illa à depluente ſero demoveri loco poteſt, & tranſcolatis vel exeſis mēdiis & ſuperatis carunculis ex radicibus emulgentium in radices ureterum,utereſque ipſos ingredi quocumque modo, tum longè graviores & acerbiores excipiunt urgentque dolores, qui non ſolùm è regione renum & ureterum ſentiuntur, ſequunturque diſtentionem violentam vaſorum ab ipſâ illatam ſaburrâ arenoſâ, aut lapillis detruſis à ſpontaneâ contractione partium ſuperiorum vi naturæ in initendis iis excludendiſque ſummo conatu laborantis, ſed etiam modò è regione pubis, aut oſſis ſacri aut lumborum, vel umbilici ſentiuntur, diſtracta ſcilicet peritonei ſobole has partes contengente per ſympathiam ureternm.

Ubi tum & circa adjacentes partes contumaces atque acerbi dolores excitantur: & quando.

Incredibile ſanè robur ineſſe membranis renum ureterumque in contrahendis ac revellendis ſecum violenter & ſenſibiliter partibus adnatis non ſolùm ex revulſione teſticulorum antè annotatâ, ſed ex hoc argumento intelligere eſt.

De magnâ dilatatione membranæ renis externæ.
De validâ renum & ureterum facultate expultrice.

OBS. XCIV. *Vidi namque in Gabriele des Bordes uxore Panarii principalis, membranam renum externam ureteribus communem dilatatam in amplitudinem toti capacitati alvi æqualem, quæ talem continendis quatuordecim libris purulentæ materiæ sine dilaceratione par esset.*

OBS. XCV. Summum præterea conatum & pertinaciam miram facultatis expultricis renum ureterumque annotavi *in Magistro Chavotio Pharmacopæo Pontano: natura enim, quanquam dolore atrocissimo repugnante, numquam tamen à deturbando lapillo saxeo, superandisque ureterum angustiis destitit, nisi cùm ipsis jam dilaceratis præ laboris & enixus diuturnitate lapillus in fibris divulsis, tanquam piscis in rete, ita inhærere cœpisset, ut prorsus dimoveri non posset fractis tum prostratisque omnino viribus, cùm suppressa fuisset prorsus urina per viginti dies antè, ut toto eo tempore vix selibram urinæ reddiderit.*

Licet serum ejusmodi dolorum causa proxima non sit,

Quanquam autem serum reverà à hujusmodi violentæ & dolorificæ distentionis ureterum causa statui non potest, tamen ejus depluvium è toto habitu, & capite confertim factum omninò occasio censeri debet, & semper ejus delapsum subitum & præcipitem præsertim circa autumnum expertus sum in me aliisque quibus renes saburrâ multâ referti sunt, sequi dolores nephriticos verè dictos; nec hos observavi unquam infestare quemquam, quin præcesserit immodicum urinæ profluvium quo deturbari è suo loco lapillus potest.

Sed saburra arenosa, & lapilli in renibus & ureteribus latitantes;

Quî enim aliter lapillus aut arenula in meandris illis radicum emulgentium, aut ureterum latitans, & sæpè ob lentorem velut inviscata & firmiter adhærescens ex angustiis illis evadere, atque etiam interjectas caruncalas mammillares seu obices superare nisi ab aliquo vehementer à retro pellente & devolvente, simulque lubricante vias & emolliente rigorem tunicarum ureterum, atque lentorem arenulæ conglobatæ abstergente potest? quæ omnia sanè aqua è toto hâbitu præceps ex alto decurrens instar torrentis trusa scilicet expressaque è vasis subito ambientis frigore præstare ut possit in præfatione operis insinuatum, & res ipsa fatis per se loquitur, ut demonstratio aliundè quæsita supervacanea esse prorsus videatur.

Est tamen causa movens, & sine quâ non.

Atqui

Atqui etsi eo modo superfluum serum è toto habitu, unàque è capite introrsum depulsum ad occasione aliquâ, ut hyberno frigore expressumque in renes & ureteres dimovere potest & secum detrudere sive arenam, sive lapillos, sicque excitare nephriticos dolores qui seorsim urgeant, nec cum antè dictis colicis causam communem habebent: tamen ita sentio, *ut plurimùm utrumque doloris genus simul concurerre, convulsorium scilicet totius ventris pro colico habitum, & nephriticum simul, sed in iis duntaxat qui ferè semper saburram arenosam in urinæ conceptalis congestam habent.* Nam & quandoque *ego unum nephriticum experior dolorem, ut autumni frigore primo, & quoties subita fit mutatio constitutionis aëris in Aquiloniam, per quam serum exprimitur affatim ex omnibus vasis totius habitus introrsum, quo tempore plurima mictio & dejectio pariter liquida plurima simul mihi accidunt; aliàs autem & ut plurimum utrumque experior dolorem & convulsorium totius abdominis & nephriticum simul, quotiescunque scilicet tempestas aliqua imminet, vel nimbus omninoque mutatur constitutio aëris in pluviosam: quo tempore partes ventre inferiore contentæ sursum retrorsumque revelluntur, & alvus valdè astringitur.*

Dolor convulsorius scil. totius ventris pro colico habitus: & nephriticus simul ut plurimum concurrunt. (Observatio) Quod confirmatur 1. propriâ experientiâ.

Quid enim prohibet seri in vasis ebullientis unam partem quidem rapit in caput, ad eâque impleto postico cerebro revulsorios totius dolores abdominis invehi, reliquam autem partem eodem tempore in renes despumare & exundare, itaque suo motu saburrâ arenosâ commotâ nephriticos dolores accedere ad colicos habitos. Et certè, aut valdè fallor, *in Illustri quartanario, cujus antea mentio facta, ita cecidit: nam præsente paroxysmo ab effervescentis seri ascensu in caput quidem sopor convulsioque intestinorum, & alvi astrictio & simul ab ejusdem seri effervescentiâ, ac depluvio in renes nephritis Nobilissimum Virum miserrimis modis affligebant, ut arena in declinatione febris & sequente die plurima reddita semper demonstravit.*

2. A duplici motu seri, primò in caput, & dein in renes.

(Observatio)

Quod si ita est quid mirum ita complicatum & involutum affectum medicis sæpè obscurum & perplexum videri, ut quid statuant de eo hæreant animi, & alius coli-

Cur complicatus hic affectus Medicis sæpe.

obscurus videtur ? cum, alius nephriticum affirme & pertendat. *Que sanè controversia facilè dirimi potest, si ambos vera affirmare & enunciare constituamus, tametsi dessideant à seipsis, quandoquidem revera affectus à singulis licet dissentientibus pronunciati concurrunt & confunduntur.*

Novam hanc sententiam de causâ dictorum dolorum confirmant.

Enim verò ut redeamus ad dolores primi generis, concludamusque & confirmemus ex abundanti doctrinam omnem à communi sensu dissidentem, certè dolores ventris inferioris à nobis propositos descriptosque non aliam continuatis solutionem quàm convulsionem seu divulsionem sequi illatam à revulsione sursum sive nervorum, sive simul peritonei mesenteriive ea universa colligantis, cùm idæa & conditiones antè consideratæ à nobis, & anatomia demonstrarint apertè, tum verò mirificè insuper confirmant *assidentia omnia symptomata*, quæ non in aliam causam refundi possunt attentè pensitata; & *ea prætera remedia, quæ experientiâ constat certum adferre levamentum hujusmodi doloribus.* Nam inprimis vomitus importunissimus sive assumptorum, sive aqueorum & biliosorum quandoque humorum à quâ causâ proficiscitur si non à ventriculo simul cum intestinis in se veluti præter naturam contracto, divulsoque, & ab expressâ aquâ è capite sensim simulque bile è vesicâ cholidocho expressâ per vesicæ divulsionem sensibilem, rejectatâque in meatus in ventriculum patentes? si enim oppidò insignes hepatis tumores assiduum non inferunt vomitum, & quanquam inflammatorii in principio, scirrhi autem nusquam, cur distentum flatu colon perpetuum & pertinacem adeo invehit?

1. Assidentia diversa symptomata.

Quanquam sanè inficias non ierim ventriculum quandoque multo turgere & intumescere flatu, si quando dolore ingruente contingit inferiora intestina eo distendi: scilicet revulsis intestinis crassis sursùm, versus lumbos, flatus iis inclusi exprimuntur sursum, unde tumet ventriculus & frequentibus concutitur ructibus, flatibus hisce sponte quærentibus exitum, & supera captantibus, tamen ii motus quibus ventriculus infestatur, singultum potiùs referunt, quàm verum ructum. Atque hi motus haud dubiè sunt

convulsorii, & eos pro signo pathognomico præsertim eorum dolorum, qui nephritici sunt, longâ scilicet edoctus experientiâ habeo.

Nam quid necesse est segnitiem alvi immedicabilem denuò contemplari, quæ si quid aliud manifestissimè revulsionem intestinorum sursum factam consequitur, ob quam scilicet rectum intestinum in se subsidens nihil prorsus exire patitur, quæ tamen subsidentia flatum, quippe tenuem semperque quærentem exitum, ut exitu prohibere possit facilè non video.

Adhæc quî fierit possit ut ratione distentionis coli à multo flatu illatæ urina admodum pauca eaque inpensè flava emittatur? causa sanè hujus phænomeni non facilè reddi potest, quæ tamen obvia est, si seri raptum ex hypochondriis sursum factum dolorum causam statuamus.

Quî præterea febris comitem se necessariò adjungat dolori à flattu, nulla ratio excogitari potest, cùm evidens ratio sit, imò præcedat febris semper ex nostrâ hypothesi?

Denique commutationis horum dolorum cum gravibus capitis affectibus, paralysi, & aliis ejusmodi ratio idonea nulla fingi potest, cùm improbabile sit flatum è colo in caput efferri posse: ex adverso autem seri raptus fervorque in capite eos affectus secum trahere facilè possit, & luculenter sit à nobis antè demonstratum.

Sed non est prætermittendum Archigeni & Galeno probatum à juvantibus scilicet sumptum argumentum. *Paulus* sanè & *Trallianus* colicos dolores miraculosè sanari affirmant ab usu refrigerantium: quî autem hoc fieri potest nisi quia usu refrigerantium cohibetur raptus seri perpetuus in caput à fervore scilicet sanguinis à febre præsente etsi latente illatus? ita sanè est.

Experientia porrò docet nullum horum omnium propositorum dolorum abdominis totius remedium præsentius esse certiusve usu eorum, quæ divulsioni & contractioni violentæ sive nervosi generis, sive membranosi contrariâ relaxatione medentur & humectare insigniter nata sunt, exsolvereque convulsionem, & continuitatem divulsam suæ in

2. Per ea remedia, quæ ejusmodi doloribus levamentum adferunt.

ægritati restituere, qualia sunt *fomenta humida*, *& in primis semicupium*, cujus vim raro furstrari vidi præsertim in nephriticis doloribus.

Objectio. Neque verò est quod quisquam propositorum dolorum parentem bilem ex hepate duas inter intestinorum membranas latè effusam, & mordicantem incuset arguatque ex eo, quòd aut adstrictissima alvus est, aut dejectiones cinereæ seu caninæ, quæ ambo in dejectionibus symptomata

Solutio. bilis aversionem ab alvo certè insinuant : nam quanquam illa symptomata non negamus conjuncta esse cum doloribus, de quibus quæstio est, tamen negamus inde bilis in intestina effusionem necessariò cencludi, cùm illa vel per convulsionem vesicæ colidochi, ut antè monitum, rejectetur in ventriculum, aut etiam in vasa ipsa, hoc est, venosum genus, ut satis indicat urina ipsa ferè impensè flava. Certum est enim in sanguinis circa hepar fervore à quâcumque causâ, & eo non solùm magno confertoque qui febrem sensibilem inferat, sed etiam in levi unà cum sero bilem præcipuè & antè omnia fervescere, effervescentem autem suo ingenio sursum ferri, non deorsum, ideoque potiùs in ventriculum, & maximè in caput rapi & ascendere, quàm intestina infernè sita descendere.

Et confirmatur quia bilis tormina quidem in ipso decursu & erosionis sensum inferret, non autem revelleret introrsum retrorsumque intestina versus lumbos, quibus assui quasi videtur umbilicus : tanta est & tam vehemens ea revulsio seu convulsio facta quippe à principio nervorum in se per vim contracto.

Summa dictorum. *Quæ cùm ita sint, jam nihil moræ est cur concludamus, dolores, à nobis propositos convulsorios revera esse, hoc est convulsionem consequi partium omnium inferiore ventre contentarum, eamque consectaneam violentæ corrugationis divulsionisque propaginum nervorum sexii septimique parium, & simul membranorum ad eas partes attinentium, inductæ scilicet à colluvie serosâ vel in ipso capite adhuc ebuliente, vel ex eo totoque corporis gabitu in lumbos ipsos, aut vasa interna, & tandem in conceptacula urinæ affatim expressâ & irruente, per*

eorumque distentionem violentem universum ventrem affligente, cùm revera hæc sententia facilem evidentemque reddat rationum omnium φαινομένων, & accidentium concomitantium aut supervenientium, que statui, aut pituitæ, aut bili inter intestinorum tunicas effusæ nequeunt imputari.

Jam verò cùm ex superiùs dictis in proclivi sit hos inter se distinguere dolores, tum verò speciatim qui consequuntur ureterum distractionem vehementem à devolutis lapillis, & arenulis conglobatis à præcipiti seri ex alto in eos decursu, his insuper symptomatis facilè distinguuntur: scilicet præter communia signa antè descripta revulsione testiculi respondentis ureteri contracto, stranguriâ, & saltem pruritu in glande, ac frequenti sæpe mictione, tum verò stupore quodam seu tremore cruris respondentis pariter reni seu ureteri contracto, denique frigore extremarum partium infernarum. Quæ sanè symptomata tametsi non perpetua in omnibus tamen semper in me sum expertus, sed in descensu per ureterem lapilli, quo tempore scil maxima est ureterum in se contractio.

Particularia quædam signa dolores colicos à nephriticis distinguentia.

Nam per vehementem contractionem ureteris non solùm partes internæ, quæ peritoneo conjunguntur cum uretere, sed externæ quoque sursum revelluntur. Hinc & testiculus retrahitur recorditurque, & vesica pariter sursum revellitur, imo meatus ejus seu cervix, unde dolor pruritusque in extimâ ejus parte glandi adnatâ persentitur, ad quam sequitur stillicidium urinæ: non dubium enim est vesicam ipsam sursam revelli vehementer, ut etiam dolor ad pubem satis indicat.

Jam verò, qui stupor cruris è regione afflicti reni comitatur, is rectè à practicis compressioni vasorum nervorumque iis subjectorum lapillo grandiusculo tribuitur: sed quæ refrigeratio extremarum partium, imo, tremor evidens & mihi familiaris (nam non perpetuus in omnibus) adjungitur, ejus causam conferto caloris vitalis recursui ad partem graviter dolentem & naturæ familiari in omni dolore aut labore tribuere meritò licet.

Sed age qui sunt *Scopi Curationis* hujusmodi dolorum? ii sanè ex conclusione modò deducta nullo negotio erui possunt. *Scilicet in doloribus cum febre conjunctis quidem*

Curatio in colico dolore instituenda,

Tres habet ſcopos. Quorum I. conſiſtit in ſeri, caput impetentis, revocatione. II. In ejus ibi collecti vacuatione & exſiccatione. III. In doloris mitigatione.

inprimis ſeri caput impetentis raptus è viſceribus ſiſtendus revocanduſque: hoc autem obtineri nequit niſi fervore ſanguinis antè omnia compoſito ſedatoque. Tum verò ſerum quod caput oppetiit implevitque & jam norvoſum corrugat genus vacuandum omninò, exſiccandumque. Interea autem, quia dolor maximè curationem ad ſe trahit, partim quia naturæ maximè infeſtum eſt ſymptomata, partim ratione immoderatarum vigiliarum, quas importat neceſſariò, *obnixè medendum eſt dolorificæ convulſioni tam laxantibus & rigorem partium exſolventibus, quàm ſenſus acrimoniam aliquatenus hebetantibus.*

I. Igitur ſcopus expeditur, I. per uſum clyſterum emollientium, &c.

His itaque ſcopis ut ex arte fiat ſatis, tentandus *primum clyſterum uſus emollientium* quidem, & ad calorem mediocrem cum humiditate conjunctum inclinantium, ut & feces eduræ emolliri, & dolor qui præcipuè urget tanquam fomento interno demulceri, ſimulque gravibus præſidiis via commodè ſterni poſſit: quibus tamen ratione ſegnitiei alvi, & torporis inſignis addendum aliquid ſaltem iis, qui primum in uſum venient, non quòd ſenſum obtundat, ſed quòd potiùs acuat cogatque excretricem ad eorum excluſionem, alioqui ferè immorarentur in alvo non ſine ægrorum moleſtia. Materiam autem horum auxiliorum ſatis obviam quippè ſupervacaneum eſt minutiùs perſtringere.

Circa quem cautio obſervenda.

Sed hoc animadverſione dignum eſt, quòd ſi cunctari præter votum excrementum contingat, ſuſque deque potiùs id habendum eſt, quàm clyſteres clyſteribus ingerere, importunâque eorum injectione ægrum plurimùm aggravare: naturâ enim in his deloribus prorſus repugnante (motum quippè periſtalticum ſurſum & naturali contrarium prorſus tentante ſi modò tentat, & non potiùs convulſio hæc unius morbi eſt effectus) *fruſtra tot tantiſque decoctis per vim infuſis venter oppletur & intumeſcit magno cum ægrorum faſtidio, & ſine ullo fructu, cùm excrementa aliàs in ejuſmodi ægris à longò tempore, ἀσιτίᾳ inediâque laborantibus vix ſuperfluant.*

(Purgantia medicamenta quo tempore in colico dolo-

Quam etiam ob cauſam purgantia medicamenta tum temporis non niſi importunè exhibentur repetunturque vel eâdem die, quod paſſim factitatur à vulgaribus practicis, cùm ea

aut statim vomitu reddantur, aut si retineantur; ea certè nunquam postea, nedum humores peccantes excludantur à naturâ; & multò minùs globuli plumbei succedanei stibio vel antimonio hic ab antiquis usurpato non sine crassæ ignorantiæ suspicione. Verosimile enim est ita implicata esse per hujusmodi divulsiones intestina & præsertim tenua, ut interna eorum cavitas prorsus subsideat, & si quid admittit; tamen infernè non sinat excerni. Hinc quæcumque assumuntur & vel medicamenta generosa, ea aut statim vomitu excluduntur, aut retinentur ita, ut quandoquidem eorum nihil per alvum dejiciatur, in vasa gastrica & mesaraica, indeque in viscera sponte subiisse sit probabile.

re ut noxi non adhibenda?)

Sed dices, quibus igitur artibus serum sive caput impetens revelli, sive jam opplens evacuari potest? ratio sanè dictat, ut tentatâ levi purgatione per clysterem, qui quanquam retentus non valdè nocere ventremque distendere possit, primo quoque tempore *secetur vena* coërcendi scilicet fervoris sanguinis, & raptus seri in caput revocandi gratiâ; *quæ sectio & partitè fiet*, ut revulsio meliùs succedat, & in *modicà admodum quantitate* sanguis extrahetur, quia cùm antè insultum horum dolorum ferè semper suadente ita febre, quæ prægredi solet, administrata fuerit venæ sectio, tum verò conservationis virium per eos dolores cura summa esse debet: nihil enim æquè atterit vires, id est, spiritus vitales, in quibus virium robur, exhaurit atque dolor.

2. Per venæ sectionem partite & modicè factam.

OBS. XCVI. *Memini equidem cùm Reverendissimus Vir quidam, de quo antè, in declinatione febris tertianæ productæ hisce doloribus torqueretur, isque nihil quietis per septem dies præ eorum vehementiâ capere potuisset, ab administratâ tum venæ sectione (quanquam me dissuadente & ex compacto absente) eum in virium languorem delapsum, ut pro conclamato unum aut alterum diem ab omnibus fuerit habitus.* Itaque maximè attendendum virium integritati non solùm, quas præsens affectus desiderat, sed etiam longitudo morbi. Nam hujusmodi dolores meâ observatione pertinaces sunt admodum, quicquid ars moliatur sæpiùs septenarium

De malè institutâ venæ sectione in hisce doloribus.

Nota

unum aut alterum consequentes durant, quippè sequuntur momenta febris per septenarios conversiones accipientis & alioqui Chronicæ, ut ferè sunt febres omnes in visceribus hærentes : iis autem septenariis, quibus vigiliæ doloresque urgent perpetuò, veres insigne detrimentum capere est plus satis evidens.

De pertinaci & longâ duratione ejusmodi dolorum.

OBS. XCVII. *Imo non solùm in memorato cive Pontano C. Juvene dolores ad quadragesimum diem prolatus observavi, sed etiam mense Majo præsentis. Anni decimi septimi in Rever. Juvene Burgundo Lambelin æque obstinatos observavi.*

Quæ vena tundenda.

Sed quæ vena hîc tundenda ? hactenus equidem communem & tritam secutus medicorum sententiam insinuante ita febre *basilicam bracchii dextri* tundi jussi ferè, sed attentiùs re consideratâ fortè fructuosiùs *malleoli vena* tundi posset meâ quidem sententiâ : nam præterquam quod hæc vena, aut etiam poplitis æque viscera inferiore alvo contenta respicit, atque vena brachii *Galeni* animadvesione, vena certè malleoli sive poplitis (quæ jam desuevit per chirurgorum inertiam) revulsionis à capite beneficium conferens evidentius præ sectione venæ brachii : quâ ratione motus in Epilepsiâ *Galenus* saphenam tundit.

Quamobrem ut concludam, *nisi jam sæpiculè & satis copiosè jubente ita febre prægressâ extractus fuerit antè sanguis, statim in ipso dolorum insultu secandam sentio saphenam sed partitè, eamque alterutrius cruris, ut monuerit tensio ejus hypochondrii, in quo fomitem febris delitescere erit verosimile.*

3. per alia revellentia.

Sectioni autem venæ peractæ iis cum legibus utile erit adjungere *alia revellentia; ut frictiones, ligaturas extremarum partium, esaque crebrò repetitas.*

II. Scopus peragitur ; cum sensibili serosi humoris evaculatione 1. per medicamenta purgantia.

Et præterea *medicamentum, quod serosum humorem quidem è capite elicere valeat*, sed ejusmodi aliàs, ut nec ventriculum turbet, nec ad vomitum cogat quàm minimùm fieri potest, sed & quod quanquam retentum tamen febrem augere non possit si à dolore febrili rapiatur in viscera. Ejusmodi autem erit medicamentum *ex seminibus carthami, ebuli. foliis sennæ incoctis leviter in sero lactis, in*

quo

quo mel rosaceum dissolvetur, aut manna, aut cassia, & in eâ quantitate quæ emollire & eluere in intestinis feces induratas possit. Hujusmodi sanè purgantium usu crebriore in modò dicto Reveren. Juvene aversa fuisse gravissima capitis symptomata quæ passim excipere solent dolores abdominis & restitutum sibi tandem ægrum divinâ gratiâ favente, sed serò, haud vane conjicio.

Quòd si per vomitus assiduitatem purganti medicamento locus non detur, tum ejus vicem gerunt hæc sequentia. Scilicet in primis *sudorifica* modo temperata, ut *syrupus de quinque radicibus, syrupus capilli veneris cum decocto hordei & ficuum, tum syrupus ambrosianus*; quæ calida actu & ægro benè tecto propinanda: nam à sudoribus spontaneis maximè conquiescere, atque etiam averti hos dolores semper observavi, imo etiam averti symptomata capitis gravissima.

2. Per sudorifica.

Deinde in usum venient quæ *diureticam vim* habent, simulque febri consulunt viscera infarctu liberando, simulque refrigerando; cujus generis sunt præter modò dicta sed frigidè exhibita *decocta ex cichoraciis & id genus, syrupi acetosus, de bisantiis, & similes.*

3. Diuretica.

Denique juvabunt quæ contenta ore, *masticata*, aut aliter usurpata privatim caput expurgant, ut sunt *passulæ damascenæ modò succi vitalis plenæ, & recentes atque benè purgatæ ab acinis, & liberaliter præmansæ jejuno stomacho*; hæ siquidem serum potenter satis alliciunt, atque alvo leniendæ, sed in primis visceribus roborandis commodæ sunt: quibus si purgatio seri non succedit, *masticatoriis vulgaribus* non parcendum, atque etiam *litui palati cum melle anthosato*, vel etiam *theriaca*, sed eâ lege *ut mox ptisana os largius colluatur*, ne sitis implacabilis ab ejus usu inferatur.

4. Masticatoria.

Neque verò solùm *sensibili vacuatione colluviei capitis serosæ* providendum, sed etiam *insensili* admotis capiti *moderatè calefacientibus & potenter siccantibus*, ut sunt *cucuphæ è pulveribus cephalicis additis rosis, & chamæmelo*, tum *emplastra de betonica & è gummi tachamaca.* Sed hæc febre

Tum insensibili, per moderatè calefacientia & siccantia caput:

declinante duntaxat usurpanda, cùm ad raptum seri repellendum in principio *oxyrrhodino* potiùs locus esse debeat.

Jam verò his commodùm succedent *quæ serum fluxurum è capite in lumbos intercipere nata sunt*, quæ ex abundanti quoque idem circa principia nervorum hærens adhuc evacuare insensibiliter possunt, ut *emplastrum ex pice albâ diachylon ireatum*, *oxycroceum* quæ misceri quoque superiùs dictis queunt, admota scilicet toti cervici & per plures hærentia dies, imò *sensibiliter*, ut *cauterium imo occipiti ex arte applicatum* sive potentiale, sive potiùs actuale.

& emplastra cervici admota.

Quæ sanè omnia parti dolenti, quæ fluxa jam materiâ occupatur, adhibita non mediocrem utilitatem allatura esse confido, si tempestivè id fiat & citra metum novæ fluxionis, priusquàm fomentis anodynis, linimentis chalasticis, & aliis id genus pororum apertioni fuerit consultum, ad quæ scilicet properandum est.

Quibus adjungatur cauterium occipiti applicatum.

Enimverò cùm præcipuum *Anodynorum* genus sit quod causas doloris evidenter oppugnat, vacuatione scilicet causam implentem distendentemque suâ copiâ, qualitatibus autem contrariis intemperiem quamvis dolorificam juxtà doctrinam [a] *Hippocratis*; *sanantur que dolores*, inquit, *contrariis: idque etiam unicuique morbo proprium est.* Et aliis diffusiùs, [b] *in doloribus*, inquit, *proximum ventrem purgare, sanguinis ventrem rescindere, ustio, sectio, calefactio, refrigeratio, sternutatio.* Itaque hactenus doloribus propositis satis superque à nobis factum est superiori illâ & accuratâ causæ eorum providentiâ, *nihilominus tamen quia symptomatis ipsius sævitia implorat maximè opem medicam, & sæpè totum Medici consilium ad se vertit, opportunè adjungenda duo alia anodynorum genera consensu omnium Medicorum approbata.*

III. Scopus perficitur Anodynis:

Eorum igitur *primum genus* est quod suavi quodam temperari caloris & nativo nostro simillimi sensu partium do-

Quorum duo sunt genera:

a Lib. de locis in homine Aph. III. ὑγιαίονταί τε αἱ ὀδύναι τοῖσιν ὑπεναντίοισι τοῦτο δὲ ἴδιον ἑκάστῳ νοσήματί ἐστι.

b In lib. 6 Epid. Sect. 6 Aph. 7. Ὀδυνέων τὴν ἐγγύτατα κοιλίην καθαίρειν αἵματος δὲ κοιλίην διαιρέειν, καῦσις, τομὴ, θάλψις, ψύξις, πταρμοὶ

lentium tristitiam molestiamque demulcet & obscurat, simulque (meâ enim sententiâ præcipuè hæ sunt laudes sive vires) partim rarefaciendo attenuandoque crassa, & attenuata resolvendo, unàque poros aperiendo afflictam partem ab humore impacto aut flatu implente & distendente liberat, partim humiditate acrimoniam malitiamque materiæ dolorificæ obtundit, & laxat mirificè partes divulsas tensasque, itaque affectum dolorificum corrigit & tollit.

vel dolorem demulcentia propriè dicta;

Alterum autem genus est quod stuporem partibus inducit & sensus privatione dolorem persentiri vetat, scilicet spiritum animalem immediatum sensus omnis organum vel prorsùs ligando somni inducti vinculo seu obice, vel repellendo à dolente, vel denique in ipsâ extinguendo.

Vel stupefacientia & hypnotica.

Primi igitur generis sunt medicamenta omnia, quæ ex se mediocrem habent à naturâ temperiem, aut certè primum caloris gradum non excedunt, etsi in humiditate rigori partium & convulsioni contrariâ excellunt, & aliàs tenuium sunt partium, expertiaque adstrictionis, quæ ideo omni tempore morbi omnique ætati, & cuivis naturæ opportunè possunt administrari, idque sub variâ formâ, sive exteriùs sive interiùs. *Interius enim sumpta* laudantur *oleum de semine lini, amygdalarum dulcium, vel etiam commune, decoctum anethi cum seminibus odoratis, & præcipuè decoctum chamæmeli*, nisi esse paulò ingratiùs; nam certè nullam satis justam causam puto cur ventriculi frigitas, aut nimia laxitas ab usu hujusmodi humectantium metuatur, quia revera rigescit divelliturque ventriculus & laborat potiùs calidâ siccâque temperie, cùm hujusmodi dolores familiares sint calidis siccis & atrabilaribus tum naturis, tum ætatibus.

Primum genus complectitur.

1. Internè sumpta varia.

Injecta probantur quoque, maximè *clysteres sive ex lacte additis saccaro, & vitellis ovorum; sive ex decocto chamæmeli, anethi, altheæ, seminum lini, fænigræci, fæniculi, additis oleis communi, amygdalarum dulcium, adipe recenti anserino, aut gallinaceo, & melle rosaceo; sive ex oleis ex Galeni & Pauli sententià commemoratis scilicet, vel anethino, chamæmelino, vel de semine lini sibi invicem mixtis, aut*

2. Injectiones per clysteres.

seorsim injectis ad ℥. xv. Quibus *vinum* vulgò admiſcetur, & ad ejus conſumptionem *olea* coquuntur: ſe ſi id fiat, in modicâ admodùm quantitate addi debet, quia vinum dum quoquitur quocumque modo aſceſcit facilè mordetque ſenſum inteſtinorum acerrimum; *quod ego in me expertus ſum quoties jejunus & ſolo pane, & vino contentus transegi diem, ut ſacrum pervigilium Paſchatis: nam tum ab acore vini ſtatim dolores toto ventre ſæviſſimos ſum paſſus.*

(Obſervatio.)

3. Externa: ut linimenta, fomenta, & cataplaſmata:

Inter *externa* autem commendantur *linimenta ex oleis & adipibus prædictis*; tum *fomenta ſive ex filo crudo cum cinere in aqua incocto, ſive ex oleis iiſdem in veſicâ contentis, aut lanâ ſpongiâque exceptis, ſive ex decoctis iiſdem, ex quibus clyſteres parantur; tum cataplaſmata ex magmate dictarum herbarum & oleis: omentum vituli imbutum & tepeſactum iiſdem oleis, ut & ova contuſa frixaque in ſartagine cum iiſdem aut butyro mihi familiaria.* Nam prædictis calidiora & actu ſicca, *ut cineres, lapides ignitos*, quippè quæ augere potiùs nata dolorem quàm levare, minimè probare poſſum.

Atque balnea artificialia.

Sed mirificè laudo præ ceteris *ſemicupium*, vel etiam *balneum ſive ex decocto lenientium herbarum, ſive ex oleo puro ex Pauli ſententiâ, ſive potiùs ex utroque ſecundùm Aëtium*, cujus vis mirifica omnia curationis momenta explet, cercertoque ſemper probata experimento: nec formidavi unquam ab uſu ejus aut paralyſin, aut fluxiones arthriticas tum diuturnâ experientiâ edoctus, tum maximè hac ratione quòd hæc incommoda vi morbi quidem inferri ſolent, ut antè abundè inſinuatum: minimè autem ab uſu balnei ſive ſemicupii.

Alterum genus exhibat, narcotica varia artificiosè correcta;

Nota.

Jam quòd attinet *ad ſtupefacientia ſive hypnotica*, quæ neceſſario in fine tertii gradus: aut potiùs in quarto ſunt frigida, ex iis ſicca ſolùm ſunt uſurpanda, ut humida exteriùs, & quævis compoſita potiùs ab antiquis ſummâ cum arte, ex narcoticis ſcilicet ſed correctis, tum ex malignitati eorum adverſantibus, tum cauſæ doloris ſimul repugnantibus: uſurpanda, inquam, *ſed in magno duntaxat vitæ deſcriminæ ſive ab acerbitate doloris, ſive à vigiliarum*

indomabili pertinaciâ, & semper viribus adhuc constantibus. Exempla hæc sunto: ℞. *decocti chamæmeli* ℥. xv. *olei amygdalarum dulcium* ℥. *iij. philonii romani, vel requiei Nicolai antè sex menses confectorum* ʒ. *ij. misce fiat enema* ℞. *philoni romani* ʒ. *j. mellis q. s. fiat suppositorium octo digitos longum, fortique appendendum filo* ℞. *philonii romani, saccari violacei ana* ʒ. *j. misce fiat bolus.*

Patientiam & fortitudinem animi,

Sed non prætermittendum est hîc satis vulgare, sed *generosum tamen paregoricum cataplasma, æquanimitas scilicet, sive patientia, & fortitudo animi Christiano homine virtus dignissima*, quæ non tam à Stoâ quàm à Deo impetranda obnixè, & ad quam imprimis nos hæc pia consideratio invitare debet. Nimirum ea virtus est non infimus ad cœlum gradus, sed unus & maximè necessarius iis qui in hâc vitâ mortali cum summis divinisque virtutibus alioqui minimè excellant (talium certè numerus vix planetarum æquaverit septenarium) à pauperie alioqui ceterisve id genus adversitatibus, & miseriis, quæ mala falsò mortales existimant, immunem transigunt vitam, ac divitiis affluunt, quibusque omnia ex voto animique sententiâ prosperè succedunt; certè si attentè prospicimus in immortalitatem illam, quæ post hanc vitam nos manet, & ex adverso præteritæ nostræ ignaviæ, summæque erga Deum ingratitudinis, & vitæ retroactæ multis obnoxiæ criminibus non simus immemores, omnino nobis gratulandum est nedum dolendum de immissis cœlitus, aut potiùs nostro errore ægritudinibus, & molestiâ doloreque conditis ærumnis, quibus fortiter ferendis, certè æquiter, divina in nos ira avertitur, vitæ sordes eluuntur, denique ad cœleste domicilium aditus promeretur.

Cujus efficaciam Autor sæpè expertus est.

Hoc certè æris divini potiùs, quàm alieni emplastro, ut ita loquar, fretus jam assuevi spernero & frequentiam & acerbitatem dolorum nephriticorum & affinium qui me à multis annis continuò ferè exercent, ut mihi religioni sit nisi in summâ vehementiâ mox dicta tentare remedia quorum frustrà opem in plerisque juxtà, atque in me sum expertus, & memini olim parentem meum in viridi se-

nectâ frustra periculum fecisse, cùm ille ferè lecto accubuus obligatus esset operis pharmacopœis; sed generosius esse duco ægrcorum amiorumque colloquis, & contubernio librorum assiduoque ferè docendi munere publico fallere dolorem propè continuum. Nec me pudet pigetque obstipo capite repandum, manibus ilia constringentem, nauseantemque per urbem & identidem querulum incidere popotiùs, quàm lectulo affixum, unguentis delibitum, fomentisque madentem, aut egelidæ aquæ labro innatantem ingloriam atque infructuosam trahere vitam, & graviora fortè mala per inertiam mollitiemque animi, & importunum medicamentorum usum accersere, ac fatum accelerare, nedum vitam falsâ spe producere.

Medicamenta anodyna quamvis aliquando prosint, frequenter tamen nocent:

Nam medicamenta illa anodyna cujuscumque generis quanquam solamen fortasse, vel levamen etiam adferre nata sunt, tamen illud nocumento alicui admixtum aspersumque adferunt importuniore suo usu. Vera namque anodyna etsi tepida tamen calore actuali & excellente humiditate fluxiones concitant augentque quodammodo, certè fovent sive tractione materiæ, sive mollitione, effœminatione partis suscipientis, pororumque in eâ apertione, quod experientia de balneo aquæ dulcis calido docet, quo si quis diutiùs utatur carnis effœminationem, imbecillitatem nervorum, sive resolutionem fibrarum, cujus ratione excretio par attractioni non est, imò stuporem mentis sentiet. Frigidiora autem & narcotica sæpè necrosin nedum narcosin inferunt, certè caloris vitalis vires non mediocriter atterunt: ex quo si non mortem, certé querularum perpetuarum materiam ægris dant. *Incredibile enim est dictu, quot nimium credulos intemperante vel laudanni nostro ævo celeberrimi, aut pilularum de cynoglossâ usu Themisones & circumforanei agyrtæ mittant ad orcum.* Caveant ergò sedulò juniores ne aut querelis ægrorum fracti, aut vanà specie suæ industriæ ostentandæ, vel studio gratificandæ avaritiæ pharmacopœorum tot tantaque inculcent medicamenta, sed potiùs instillent propinentque laudatum nunquam satis à nobis patientiæ constantiæque animi phar-

& præsertim narcotica;

quæ summâ cum cautione adhibenda sunt.

macum tanquam præsentissimum, certè tutissimum.

Nam cùm innumerabili propè ægrorum multitudini de doloribus hisce acriter conquerentium hactenus adfuerim, in nemine tamen ab eorum quamvis pertinacium atrocitate fractas vires licet vel quadraginta dierum insomniam invexissent vidi.

Ea omissa magis prosunt:

OBS. XCVIII. Testes mihi *Generosus Vir ex Familiâ de Haultoy D. de Ville*, & *Amplissimus Vir*, *qui vivit adhuc*, *Adrianus Poinet à consiliis intimis & secretis Illustrissimi Cardinalis Lotharingiæ*, *qui inconniventibus oculis fortiterque vehementiam eorum cum tantâ pervicaciâ conjunctam sustinuerunt & superarunt.* Ex adverso autem vidi celebrium opiatorum efficaciam frustrari eludique sæpè, & *nuper in Reverendo Patre Josepho Capucino.*

De magnâ dolorumtolerantiâ.

Adhibita sæpè nihil juvant.

Atqui quod ad *Prophylaxin* attinet, sanè quæ *therapiæ* præscripta sunt à nobis hactenus *remedia*, ea *Scopos Præcautionis* haud dubiè explere facilè possunt; quo supervacanea futura est & thædiosa illorum repetitio, uti & particularis *victus ratio*, quam in universum constat debere esse *refrigerantem & simul siccantem*; illam quidem febris conjuncta postulat, unàque raptus serosi humoris coërcitio, hanc autem pleonexiæ ejusdem serosæ correctio, sed tamen modicè siccans esse debet ut astrictio non augeatur & viribus consultum eatur, quæ maximè servari debent; unde *alimenta in paucâ mole multum nutrientia & facilis digestionis exhibenda*, quia per dolorum acerbitatem ventriculus omninò segnis est & sui immemor officii.

Præservatio partim eadem Remedia quæ Curatio exposcit: partim victum refrigerantem & modicè siccantem.

Pergamus ergo ad *Dolores Nephriticos dictos* qui quanquam eadem ferè insinuant præsidia, quæ & convulsorii partium abdomine contentarum, de quibus antè, si symptomatis ratio habeatur, & seri quoque motus evidentis eorum occasionis, *tamen particulares quosdam Scopos & eorum Prophylaxis & Therapia habent*, qui ut accuratè subducantur à nobis & pensitatè, gravitas affectus à nobis postulat, cùm tam calamitosa vis sit nephritidis, ut doloris acebitate, symptomatum incidentium magnitudine, humorum corruptione, interceptione partium ad vitam tuendam ne-

Curatio doloris Nephritici.

cessariarum ægros sæpè immaturâ morte mulctet.

Principiò igitur quoniam nephriticus dolor violentam renum, cæterarumque partium seri excretioni exclusionique è corpore servientium contractionem consequitur, eamque partim spontaneam scilicet à naturâ sed irritatâ admodum, partim & primò factam à calculis seu conglobatis arenulis per vim depulsis suâ è sede, hoc est cavitate seu stomacho renum, aut radicibus vasorum, in quibus placidè hærebant, depulsis, inquam, sive à depluvio seri multi, expressi quippè è toto habitu vi frigoris ambientis, sive etiam quandoque à naturâ ipsâ gravitate eorum in horas majorem in molem crescentium sollicitatâ acrius; quem motum distentio vasorum præ angustiâ, eaque molesta admodum & acerbo dolori conjuncta sequitur, proindeque convulsio quædam partium adjacentium communis membranæ beneficio cum iis connexarum, *momentum profectò omne Curationis, ac præcautionis positum esse videtur, cùm in impendiendà calculi sive sabuli excrementiti generatione, tanquam scilicet occasionis & objecti motuum prædictorum, & cum dolore conjunctorum; tum in exclusione eorundem facili & ab omni molestiâ immuni.*

Curatio & Præcautio, doloris Nephritici in duobus consistit.

Nam certè quod attinet ad depluvium seri per renes, illud nec ex se est contra naturam, nec molestiam ullam naturæ inferre quanquam confertim excludatur natum est, si modò vasa seu instrumenta suæ secretioni asservationique ad tempus & deductioni extra corpus utilia offendat libera ab omni obstructione & patentia; sed potiùs secundùm naturam est, quippè vicarium sudoris sive insensilis evaporationis deficientium, & suppressorum ratione ætatis: vel temporis anni, tum verò in hoc maximè naturæ salutare & utile, quod avertat eam arenularum agestionem & concretionem in lapillos ejus molis & magnitudinis, cùm quâ intercipere urinam prorsus possent cum certo vitæ discrimine: quæ sanè utilitas magni est momenti, cùm præstet longè lapillos seu sabulum excrementitium quanquam cum atroci dolore & frequenti, sed maturè excerni è corpore, quàm in lethalem ἰσχουρίαν & ineluctabilem incidere

tan-

tandem. *Itaque calculi providentia major habenda quàm serosi depluvii è toto in renes, & ferendum Imbre, ut vulgò ajunt, imbrices perpluant.*

Calculi generatio.

Calculi igitur juvendo omni arte exclusio, & quoad licet impedienda imposterum generatio acretioque. Quod ut fiat, commodè in *materialem causam efficientemque* inquirendum, ut utriusque amolitione memoratis Scopis fieri possit satis.

Ejusque causa materialis.

Quod igitur ad *materialem causam* attinet, quanquam unus glutinosus humor, crassusque, & crudus passim perhibetur materia calculi, tamen præeunte ratione, & experientiâ in primis statuere oportet *arenulas seu terrenas sordes*, quæ cum aquâ in potum quotidianum veniente permixtæ confusæque passim reperiuntur, & cum sero ex coctione primâ residuo in corpore humano occurunt sive dispersæ, sive conglobatæ, materiam præbere posse.

Duplex lapillorum genus, durum se & friabile.

Præterea cùm duo sint *lapillorum genera in nobis concrescentium;* alii siquidem sint propè saxei, durâ & cineraceâ constantes substantiâ, alii vorò malè compacti & aliquantum friabiles, iique à levi attritu faciles detritu & pallidi, rubri, ac sandarachini, vel etiam atri; *materiam primi generis fateor quidem excrementum seu ichores sanguinis crudi & pituitosi esse: sed secundi generis ichores potiùs sanguinis sive biliosi admodùm in hepate geniti, sive arteriosi in liene confecti.*

Istius materia est excrementum sanguinis pituitosi: Hujus biliosi vel arteriosi.

OBS. XCIX. Cujus doctrinæ argumenta sunt urinæ atræ, quæ à permixtione hujusmodi ichorum levi sanguinis ebullitione Vere & Autumno separatorum tales redditæ dolorem nephriticum præcedere solent *observatione nostrâ cùm in me, tum in aliis, ut in Aplissimo & Prudentissimo Præside & Secret. Int. Ducis Lotharingiæ D. D. Mareinville, & in Consiliario & cive Pontano Ludovico Hetzman olim Præceptore in linguâ germanicâ Illustrissimi Cardinal. Caroli à Lotha: testibus omni fide majoribus (dubitant enim hac de re docti viri) imò in pueris, quanquam ii Hippocrati non laborent* περὶ οὔρησεν, *sed* [a] μετ᾽ οὔρησιν. *Reperi certè in schedis meis*

Hoc confirmat 1: Experientia.

De urinis dolorem nephriticum præcedentibus.

a Lib. epid. 6. sect. 3. Aph. 11. τὸ μετ᾽ οὔρησιν σύνασμα παιδίοισι μᾶλλον. Post mictionem concretio pueris magis.

unum & alterum consilium gallicè scriptum super urinis hisce atris & citra dolorem plures dies à pueris reddi solitis: atque non ita pridem audivi Generosum Equitem ab insolente ejusmodi urinarum in unico hærede septenni inspectione perterritum carrucam celebrium in οὐρομαντόα *judicam excivisse ex urbe.*

De ichoribus biliosis urinis nephrit. permixtis.

OBS. C. *Nam ichorum biliosorum & prassinorum magnam vim urinæ adeo immixtam, ut ipsa crassesceret & insigni virore tota splendesceret ad instar olei recentis, qualem virorem præ se ferunt urinæ in ictero, observavi olim redditas ab Eleganti & Nobili Muliere, Evâ de puellenoy nepte Clarissimi Viri Antonii Pisonis patrui mei & uxore Clarissimi Viri Renati de la Ruelle à consiliis & secretis intimis Principum, nec non ita nuper ab honestâ muliere quâdam Gorzensi uxore locupletis mercatoris & Civis Pontani Joannis Maillet, quas duas mulieres nephritis valdè semper exercuit.*

2. Evantus à dolore sinistri renis desumptus.

Porro nostram illam doctrinam de materiâ ichorosâ arenularum sive calculorum ἐξ ἐπιμέτρου confirmat hic eventus. Scilicet ex centum nephritide laborantibus octoginta & ampliùs renem sinistrum dolent experientiâ teste, cujus eventus ratio non solùm referri debet in eam renis sinistri posituram, quæ serum impurius necdum defecatum in renem refundat, quæ est *Dodonei ratio*, sed etiam in eum situm, qui respondet lieni è directo: probabile enim est admodum lienem sanguinis arteriosi officinam καθ' ἕξιν pro more naturæ saburram ichorosam sanguinis atrabilaris in renem sinistrum repurgare potiùs quàm in dextrum; & quanquam nulla ebullitio præcesserit quæ ichores separet, tamen serum ipsum quâcumque ex causâ in decursu suo nonnullas sanguinis partes malè coalitas & abstergere & secum in renes devehere facilè potest, quæ partes crassioris substantiæ à naturâ nec non lentoris participes ex angustiis renum non facilè evadunt, & cum sero fluxili scilicet & tenuissimo percolantur, sed immorantur atque adhærescunt, sensimque aggeruntur, itaque conglobantur & in friabiles calculos lapidescunt.

3. Calculorum color.

Etsi enim calculi ruborem renum referunt, tamen eum

ruborem tribuendum potiùs materiæ esse, scilicet illis ichoribus, arguunt satis atri aut alieni à rubro colores aliorum calculorum qui sæpè flavi, atri vel cinerei reddantur, tum verò ex eo probatur quòd non semper in ipso renum parenchymate seu carne generantur, sed potissimùm in cavitate, seu stomaco renum, & radicum sive emulgentium, sive ureterum angustis meatibus.

Denique cùm calculos vel glandiores nucleis dactilorum è renibus desubitò venire observarim, quos logo tempore immoratos fuisse in renibus necesse fuit, tamen magnâ ex parte illos esse cineraceos non rubros experientiâ quotidiana satis confirmat. *Itaque colorem calculos non corpori renum, sed materiæ potiùs debere concludere est.*

Jam cùm durities calculorum vel concretionem veram, vel exsiccationem necessariò sequatur, ut patet ex physicis, *calculos certè non concretione, sed ustione seu torrefactione generari*, ubi ubi locorum in corpore humano, non aliter atque in fornacibus durantur coctione seu assatione lateres, intelligere sanè est, quod in nostris corporibus frigoris tantus dominatus esse nequit, ut corpora stringere & concretione perfectâ indurare possit: hoc enim sine stupore vel etiam necrosi fieri nequaquam posset.

Causa calculos efficiens est calor urens, seu torrefaciens.

Profectò cùm in cavitatibus non solùm à corde fonte caloris remotis lapilli generentur, ut in vesicâ, sed in proximis cordi, ventriculo scilicet, intestinis superioribus, vesicâ fellis, imò etiam in aortâ ipsâ jam primum è corde enatâ, nullus dubitationi locus relinquitur indurationem calculorum exsiccatione perfici, non concretione.

OBS. CI. *Memorabile est sanè quod observavi in demortuo magno nominis Viro Petro Carpenterio olim Æquissimo Præside Armoricæ Provinciæ & in extremo senio meritissimo Decano Facultatis Juridicæ in Pontanâ Academiâ: thorace namque ejus aperto ego aortam præter morem oppidò dilatatam cùm non sine stupore observassem, subiit animum cupido caussam ejus inquirendi. Dissectâ aortâ propè cor fistula quædam lapidea instar tubuli veluti incrustans totum stipitem arteriæ reperta fuit extractaque cum admiratione omnium, minimè*

De fistulâ lapideâ in aortâ propè cor repertâ.

enim adhærescebat alioque cineracei coloris, sed vitri instar fragilis Diuturnitate scilicet temporis (nam Optimus Senex centesimum annum ferè attingebat firmâ alioqui valetudine, si abscessum in alterutro rene excipias, & eâ sensuum integritate omnium, ut sex quotidie horas lectioni aut scriptioni daret Vir summo ingenio & à naturâ judicio acerrimo instructus) diuturnitate, inquam, temporis & acri igneoque cordis calore sero in arterioso genere plurimo ichor sanguinis, ratione ætatis & contentionum animi, pituitescentis affusus aggestusque in eam duritiem evaserat, quæ fistulam lapideam effermaret.

Caloris potest esse, & mediocris & acris.

Concludamus itaque: *calculorum in nobis causam efficientem esse calorem sive mediocrem, qualis est puerorum blandus & mitis, sive acrem qualis est juvenum & consistentis ætatis hominum.* His itaque positis agamus primùm de exclusione juvendâ accelerandâque calculi seu excrementi toto genere præter naturam aliàsque suâ in renibus morâ dolorem gravem, sed in exitu per urinæ meatus acerbum & atrocem infligentis.

Causæ motrices lapillum a tergo depellentes.

Spatium per quod expellitur.

Curationis scopi v.

Certè quoniam hujus moræ exitus difficilis calculi causæ partim repeti debent à subsistente tum seri decubitu ex alto, qui principium motui calculi antè immoti & residis dederit, partim à virtute excretrice jam ob laborem prægressum fatiscente (*hæ enim sunt motrices causæ lapillum scilicet à tergo depellentes*) partim à calculo ipso tanquam corpore mobili, partim denique ab ureteribus seu meatibus urinæ (*hos enim esse locum seu spatium per quod fieri debet expulsio notum est satis*) bonum factum, *si in primis defectum seri seu corporis à tergo calculum comprimentis expleat liquor seu potus, qui simul tamen cæteris scopis satisfaciat: deinde naturæ seu facultati expultrici robur addatur, certè non imminuatur, tum verò à calculo causæ remorantes præscindantur, denique viæ urinæ quantum fieri potest amplientur dilatenturque, interea & doloris acerbitas demulceatur.*

Ac quoniam quæ à calculo sunt impedimenta, ea à magnitudine seu mole majore, & libertate viarum minimè proportionatâ, nec non à lentore præcipuè pendent: &

incisione & detritu superficiei magnituto detrahi, abstersione autem lentor corrigi debet, viarum porrò augustia quia partim est naturalis, partim à compressione vicinorum corporum fit, & potissimùm ventriculi, intestinorumque cibo, & fecibus, flatibusve distentorum, naturali quidem angustiæ provideri non aliâ ratione potest, quàm usu laxantium, qui tamen moderatus esse maximè debet, ne fibrarum robore nimiâ humiditate exoluto facultatis expultricis vires infirmentur; sed adventitiæ angustiæ facilè succurritur, & antè omnia securri debet aliàs frustrâ cœtera tentantur, depletis partibus comprimentibus.

Quibus omnibus: & quidem in genere Calculor. friab. satisfit, si 1. vomitus procuretur.

Ergo ut omnibus scopis simul & semel fiat satis, inprimis ut corpus εὔροον & capax reliquorum remediorum reddatur, *vomitu deplendus ventriculus*, si præsertim crapulâ distentus sit, & spontaneus vomitus nondum successerit, quo casu is sinendus potiùs juvandusque quàm sistendus, cùm sæpè momentum addat maximum motui deorsum, & exclusioni calculi.

De excretione calculi vi vomitus.

OBS. CII. *Quod in me sum expertus olim: nam cùm verno tempore urinæ stillicidium per duos septenarios negotium mihi exhibuisset, ecce derepentè dolor atrocissimus invadit, & non ita post vomitus isque ita vehemens, ut in eo conatu & enixu lapillus ex angustiis ureterum insperato certoque cum levamento in vesicam deciderit, ut deinceps nullum laborem aut dolorem toto semestri spatio persenserim.*

2. Clyster intest. injiciatur.

Ventriculo igitur vacuato intestina abluentur, *clystere sive ex decocto capitis vervecini, sive herbarum emollientium addito saccaro, & melle, unàque butyro & oleo.* His fectis cogitandum *de sanguinis detractione è venâ cruris aut malleoli*, si plethoræ vel mediocris evidentia sint signa, non solùm ad meatuum libertatem, quos medicamenta mox usurpanda decurrere debent, sed etiam ad momentum addendum motui ipsius calculi, ut omittam alias utilitates, que prophylaxin potiùs spectant.

3. Venæ sectio instituatur.

4. Corpus per medic. lene expurgetur.

Venæ sectionem commodùm excipiet *lene medicamentum ut cassia cum rheo, vel manna cum insuso rhei*, quòd *rheum* præcipuis scopis mirificè si quod aliud satisfacit, ob

utramque scilicet memoratam causam, & potissimùm ne usu diureticorum novus humor deductus ad renes augeat molem calculi.

5. Seri defectus suppleatur: & calculus deorsum detrudatur.

His peractis ad ea, *quæ seri defectum supplent, calculumque deorsum detrudere nata sunt simulque acerbitatem doloris lenire*, veniendum. Quo in genere primas tenent, *jusculа lenientia, ut pulli hordeo infarti, hordeatum, ptissana vulgaris cum tantillo vini albi, decocta chamæmeli, seminis lini, olea amygdalarum dulcium, de semine lini*: quibus tamen prætulerim, *decocta asparagorum, altheæ, & similium, ut & syrupos de liquiritiâ, violaceum, & ejusmodi. Lac asinæ* ferè ab omnibus commendatur; sed prudenter *Augenius* interdicit usum lactis, *nisi camelarum*, quia scilicet caseosa in lacte pars fœcundissima est calculi materies, succedaneum ergo ejus eximium crediderim esse *serum lactis cujusvis generis modò probi, modò exquisitè depurati, cuique comæ absynthii aut quid simile incoxerint*, idque in magnâ quantitate exhibitum modò ferri possit. Sed omnium instar erunt *aquæ acidæ* si haberi possint, & nihil earum usum vetat, quarum eximia vis in abluendis detergendisque rerenibus, & simul deturbandis calculis omnis generis experimentis quotidianis confirmatur.

6. Doloris acerbitas leniatur, tam per interna,

Quam externa.

Atqui non sine fructu adhæc *interna remedia* accedent *externa paregorica, fomenta scilicet ex decocto herbarum mollientium, parietariâ, meliloto, galitrico, betulâ, tum linimenta ex oleis supra dictis & adipibus, quibus passim oleum de scorpionibus adjungitus, & cataplasmata ex iisdem herbis cum oleis, v. g. ex parietariâ frixâ cum adipe suillo.*

Imprimis balneum.

Sed principatum tenet *balneum seu potiùs semicupium & insessus in decocto earundem herbarum ex aquâ addito vino*, cui uni insessui confidi semper plurimùm, quippè qui scopis omnibus supra declaratis potenter satisfacit, cujusque usum numquam frustrà sum expertus sive in me, sive in aliis, cùm saltem de doloris acerbitate aliquid remitteret, & ut plurimùm arenularum excretio ei succederet intra paucas horas. Testis esset omni exceptione major si viveret, *Illustrissimus Arthriticus*, de quo infrà, *qui centies ex*

Observatio.

ingressu in solium aquæ gelidæ fumo & odore carentis levamentum non mediocre percepit, à paralysi, cujus metus frustra intentabatur, immunis alioqui.

Postremò ad exclusionem calculi mirificè confert *exercitatio corporis, & præcipuè equitatio meo quidem experimento tum in me, quippè qui magnam vim calculi rufi semper ab equitatione & curru reddo, tum in plurimis.*

7. Corpus commoveatur.

OBS. CIII. *Et nominatim in Nobili Cive & Consilario Pontano Des. Nicolao, cui ante plures annos de laborioso enixu calculi apud me conquerenti cùm equitationem suasissem, ille ascendit equum impulitque per præruptos colles urbi vicinos, intraque horulæ spatium calculum non mediocris molis mictu reddidit, quod beneficium deinceps pluries ab equitatione alacer firmusque senex accepit.*

De calculo post equitationem rejecto.

Atque cùm modò dicta remedia ad calculi cujusvis generis exclusionem plurimùm valere ratio experientiaque suadeant, tamen *ad friabile genus præcipuè* pertinere intelligo, ad quod quippé sola sufficiunt. Nam *ad cinerei generis calculos præterea requiruntur etiam quæ abstergere potentiùs, secare seu incidere, omninòque frangere calculum experientia ratioque combrobavit, quæ sunt amara omnia, & propè infinita.* Nam acerbitas doloris & contumacia ad multa in dies excogitanda remedia ingenia hominum exacuit, ut in delectu eorum sæpè laborent medici, & copia faciat inopos.

Curatio in genere calculor. duror postulat potenter abstergentia, incidentia, & calculum frangentia.

Mihi igitur familiaria sunt in aliis tamen, non in me, qui duntaxat à friabili genere affligor, *oxymel alteratum capillaribus, betonicâ, calamento, polio montano, ciceribus; radice raphani; item syrup. acetosus, syrupus de altheâ descriptione Fernelii, conserva betonicæ, pulvis virgæ aureæ.*

OBS. CIV. Cujus vim mirabilem à me primò divulgatam falici successu *Nobilis Matrona Clarissimi viri Doct. Barclei uxor apud Andegavenses comprobavit in innumeris nephriticis*; tum verò *pulvis lithontribon.*

De Curat Calc. per pulverem virgæ aur.

OBS. CV. *Pulvis namque granorum juniperi semper mihi suspectus fuit, quòd ab ejus diuturno usu urinæ tandem cruente emittuntur, ut in Generosâ Matronâ uxore D. de Nubecourt non ita pridem observavi.*

De urinâ cruentâ post usum gran. juniperi redditâ.

Continens.

OBS. CVI. Non poſſum denique nec debeo tacere *ſingulare & memorabile experimentum pulveris partim purgantis partim lithontribi in Nobili Viro Glau. Guerino Ampliſſ. Præſide camer. comput. Ducat. Lotharing. &c. à ſecretis Car. III. Ducis, qui conſilio Clariſſimi Medici deſiderii Philberti uſus utroque pulvere ſingulis annis fragmenta corticum miræ magnitudinis calculorum veſicâ contentorum cum arenulis eo numero & copiâ reddidit, ut omnem ſidem ſuperarent. Certè vidi non unas pyxides iis refertas quæ intra annum bonus ſenex non ſine magno cruciatu, ſed forti generoſoque animo enixus excluſerat. Pulv. ergo laxat. hæc formula fuit ℞. aniſ. maratri, carvi, cumini ana ʒ. j. corian. præpar. ʒ. ß. liquir. ſemin. bardan. ana ʒ. j. ß. cinam. gal. ana ℈. j. ſem. milii ſol. geniſt. ana ℈. j. ß. pulv. diatrag. fr. ʒ. ij. diagrid. ℈. j. ſen. orient. ad pond. omn. fiat pulv. doſ. ʒ. j. ex juſc. cicer. Pulv. alterius lithontr. hæc formula fuit ℞. ſem. alth. & viol. ana ʒ. ß. ſem. mil. ſolis & rad. liquirit. ana ℈. j. lapid. judaici & lap. ſpong. ana gr. vj. pulv. oſſ. dactillor. meſppil. ceraſor. ana ℈. ij. ſem. melon. ʒ. iij fiat pulvis, cujus involut. pane azimo vino alb. madef. doſ. ʒ. j. aſſumenda trib. dieb. interlunii cujuſque & ſuperb. juſcul. cicer. rubr. alteratum rad. alth. fœnic. eryngii, ononid. & petroſel. gran. junip. contuſ. add. vino alb. mell. butyro, ſucc. citri, ſed horum pulv. uſus commodus eſt maximè ad prophylaxim, de quâ mox.*

Experimentum ſingulare & memorabile in Calculo veſicæ, à pulvere laxante, & lithontribo.

Victus ratio.

Nam de victus ratione inſtituendâ dolore urgente non eſt admodum laborandum, hoc tantum monendum, quòd cibi prorſus liquidi, ſed ſucculenti, & medicamentoſi in uſum venire debent, & ſæpè repetendi ſi vomitus urget, qui à cibo facilitabitur. Nam ratione doloris ſpiritu vitali à ventriculo averſo cibus ſolidus fuſionem obtinere non poteſt: *vidi ſiquidem integrum & minimè liquatum reddi etiam poſt viginti quatuor ab ingeſtione horas ab Illuſtriſſimo Arthritico, de quo infra, quo tempore nephritis Præſulem vexabat.* Itaque *fuſi liquidique omninò cibi conveniunt, qui & citiùs nulloque negotio coquuntur ac diſtribuuntur, & demulcebunt interea dolorem, atque calculi ſimul excluſionem juvabunt*

bunt : Qualitas autem victus ex prophylaxi intelligetur, ad quam jam tempestivum est accedere.

Prophylaxeos ergò *præcipui sanè Scopi*, si eorum quæ supra à nobis dicta sunt, recordamur, versari debent *in detrahendâ materiâ calculorum & corrigendâ seu tollendâ efficiente causâ. Ac Primo quidèm Scopo satisfiet, si ichorum generatio & proventus* (nam separationem impedire minimè est in nostrâ situm potestate aut prævisione, siquidem motus humorem, ebullitio, fervorque tempestates aërias & motus superiorem corporum incertis temporibus derepentè contingentes necessariò sequuntur) *ichorum: inquam, proventus impediatur, & geniti à renibus avertantur, aut viam ad eos jam capessentes abluantur abstergunturque statim, ne de novo accedentes præexistentibus circumponantur*, ut loquitur Hippocrates, *itaque calculi in majorem concrescant molem non facilè eluctabilem.*

Præsarvatio consistit in duobus scopis: quorum I. versatur in materiâ calc. detrahendâ.

περιπλάσσονται προυπαρχουτι.

Posteriori autem Scopo fiet satis, si & intemperies renum calida corrigatur, & angustiæ eorum quantum licet provideatur.

II. In Causâ ejus efficiente tollendâ.

Quoniam igitur ichores sunt excrementitiæ sanguinis in quadruplici differentiâ existentes partes, seu portiones humoris in sanguinis massâ peccantis, certè non aliter impediri potest generatio ichorum quàm *eâ victus ratione, quæ sanguinem reducat ad mediocritatem tum usu convenientium ciborum, tum earum rerum quibus viscerum intemperies causa efficiens humoris peccantis emendetur*, exempli g. si ex cinereo calculi colore ac duritie insigni ichoris crudi sanguinisque pituitescentis plus satis proventus intelligatur, in esum venient quidem *cibi euchymi, facilisque digestionis sed ad colorem inclinantes, ut sunt carnes avium montanarum, vitatis crudis leguminibus & frigidis humidis, caseo, lacte, & cæteris crassioris molis eduliis.*

I. Scopus perficitur. I. In calculo quidem duro tam victu conveniente ad calorem inclinante:

Visceribus autem calor vitalis afflabitur (per viscera ventriculum & hepar hìc præcipuè intelligo) *usu scilicet vini sive generosi, quale Hispanicum, sive medicati, ut absynthitis aut aromatici, & usu pulveris Ducis, aut alterius digestivi, uvarumque passularum omnis generis*, quibus singula-

Quàm iis remediis, quæ innatum viscerum calorem fovent.

ris vis inest in fovendo calore innato viscerum omnium ; vitatis interea tum omni animi contentione, tum corporis vehementi exercitatione à pastu: nam à nullâ aliâ re sanguis citiùs crudescit quàm à studiis intempestivis curisque eo tempore, quo calor vitalis primæ coctioni vacare debet.

In Calculo autem friabili

Contrà verò si ex friabili calculo, sive arenulis conglobatis & malè compactis, atque ex calore sive flavo, sive rubro atrove sanguinis bilescere vel atrabilescere, itaque ichoris biliosi vel atrabilaris prædominium intelligatur, (taceo autem cetera signa peccantium in unoquoque humorum cujusvis generis, cum non sit institutum nostrum omnia docere) victus sanè ratio contraria instituetur, & in usum venient *cibi mediocres, sed ad temperiem frigidam vergentes*, quales sunt *carnes vitulinæ, & gallinacei generis ac domestici, piscium nobili genus*, (nam ova in omnibus nephriticis vitanda, quippè quæ lithiasi opportunam omnino & maximè affinem præstant materiem albumina quidem lapillis duris, vitellina autem pars calculis friabilibus) *olera cichoracea, buglossa, borago, fructus horarii, & maximè fraga, pomaque optimæ motæ: vinum oligophorum vel potiùs ptissana*: quibus adjungi possunt *medicamenta hepar, vel lienem refrigerantia, uti decocta cichorrei, serum lactis alteratum familiaribus alterutri viscerum floribus & herbis, tum conservæ & syrupi ejus generis, ut de cichoreo, de pomis simplex*.

partim cibis ad frigiditatem vergentibus:

partim medicamentis hepar & lienem refrigerantibus.

2. Purgatio instituatur,

Ad quam sanè victus rationem commodùm accedet *Purgatio solemnis*, eaque conveniens humori peccanti, & instituenda præsertim eo tempore, quo ichores separari à reliquo sanguine fuerit antè ab ægro observatum, quod ut plurimum evenit vere & autumno circa insignes tempestatum mutationes. Ita enim & faciliùs commodiùsque peccans humor purgabitur jam scilicet secretus quodammodo à laudabili sanguini- parte, & simul ichores à renibus avertentur. *Purgatio in nephriticis calculo cineraceo laborantibus instituetur exhibito melle rosaceo solutivo, aut pilulis alephanginis, de hierâ, vel id genus, & exhibitis per aliquot dies*

Alia in Calc. duro:

melle rosaceo simplici, syrupo absynthite, de menthâ, cum decoctis hyssopi, thymi, & id genus sed in mediocri quantitate, ut ad renes pervenire nequeant ne augeant eorum impuritatem: tum *expresso agarici recens trochiscati infusi in decocto mox præscripto, in quo manu vel mel rosaceum, & diaphœnicum, vel diacarthamum, vel electarium de citro fuerit dissolutum; aut bolo ex iisdem electariis cum therebinthinâ; vel pilulis de hierâ cum agarico, cocciis, similibus.*

In laborantibus autem calculo friabili & flavo, aut rubro Purgatio instituetur ex flore cassiæ recens extractæ, vel syrupo rosarum solutivo ceu minorativo. Cui succedent *alterantia & incidentia syrupi de cichoreo, & acetosus cum pauco admodum decocto agrimonii & cichorei cum toto, capellarium herbarum, & id genus, seminum refrigerantium cum floribus cordialibus; quibus decoctis infundetur rheum herbarum cum santali citrini granis aliquot, & expresso adjicietur diaprunum, aut quid simile cum syrupo rosaceo, aut de cichoreo composito cum rheo; vel bolo repurgabitur æger ex cassiâ, rheo, & pulvere de succo rosarum; vel denique pilulis aggregativis, aureis.*

Alia in friabili.

Additis alterantibus & incidentibus:

Postremò in nephriticis & laborantibus calculo friabili, & atro utiliter præscribentur pro *minorante medicamento maceratum foliorum sennæ ex sero lactis, aut electarium lenitivum, vel catholicum, vel syrupus de polipodio: pro præparantibus autem decocta buglossi, boraginis, fumariæ, lupulorum, thymi, epithymi, passularum, cum syrupo de pomis, bisantino, & pro purgante electivè infusum rhei in iisdem decoctis; aut macerato prunorum, in quo confectio hamech fuerit dissoluta, & syrupus aliquis ex prædictis; vel bolus ex iisdem confectionibus catholico scilicet, & confectione hamech; vel pilulæ de fumariâ.*

Atque medic. minorante,

& præparantib.

Ex iis decoctis & medicamentis purgantibus passim *syrupi magistrales parantur, servanturque in annum,* salubriores tamen minùsque cariores iis qui habitant urbes potiones in diem, & opportunitate jubente paratæ. Nam ut ingenuè fatear, *ut victus quò simplicior, eò gratior & salubrior, ita meâ quidem sententiâ de medicinis judicandum,* ut supervacaneus sit eorum labor, qui ex omni genere herbarum sive

Ex hisce syrupi magistrales parantur. (Animadversio.)

obviarum, ſive exoticarum, ſive tempeſtivarum, ſive ſecus medicamenta ejuſmodi præſcribunt magis venditandi oſtentandique induſtriæ ſpecimen aliquod, aut aromatariis gratificandi, quàm benè de ægris merendi gratiâ. Quæ enim ex commixtione tot & tam pugnantium medicamentorum temperies, ſubſtantiæ modus, ſapor, & qualitates id genus ſint emerſuræ, ſubducere & certò conjicere præceps & infirmum in juvenibus pleriſque judicium haud quaquam facilè poteſt, ut longè utilius ſit traditis nobis ab antiquitate medicamentis purgantibus ſummâ ratione ſubductis & probatis rem agere.

Quoniam autem ichorum proventus & ſpontanea eorum ſecretio à reliquo ſanguine omnino cum plenitudine conjuncta eſt, aut etiam ab ea unâ pendet ſæpè, nec in cauſam externam refundi poteſt (nam certum eſt sanginem in vaſis redundantem & quodammodo incuneatum ac difflatione & libero commeatu deſtitutum lentæ putredini omnino obnoxium eſſe) generatio certè ichorum averſioque à renibus utroque nomine *Sanguinis detractionem* exigere videtur, quippè quæ plenitudinem levat, & fervorem coërcet, & in eâ quantitate, quæ plethoræ ejus reſpondeat, quanquam ſanguinis crudi parcior eſſe debet.

3. Sanguis per V. S. detrahatur.

Quia autem quotieſcumque duorum ſolemnium remediorum phlebotomiæ ſcilicet, & purgationis neceſſarius incidit uſus, à phlebotomiâ multis de cauſis brevitatis cauſâ hîc prætermiſſis, & ita jubente Galeno eſt auſpicandum, phlebotomia certè prævertet uſum præparantium medicamentorum & electivè purgantium: ſalubriter tamen minoranti medicamento ſuccedet, ne prima regio ſaburram & impuritatem ſubminiſtret venis exinanitis.

Præmiſſo minorante medicamento.

Quoniam poſtremò duo ſunt ſanguinis fontes *hepar & lien*, *baſilica alterutri viſceri ichores ſubminiſtranti reſpondens ſecabitur*, pro ut calor calculi inſinuaverit hoc vel illud viſcus ſuâ diſcraſiâ ichorum proventum generare. Nam in calculo cinereo laborantibus, aut friabili ſed flavo plerumque hepar primò accuſari debet, ceu parens materiæ calculi illius generis: contrà in calculo atro rubrove impensè

In baſilicâ jam brachii dextri, jam ſiniſtri.

lien potiùs crimen nephritidis ſuſtinet. Quod confirmabit ſitus nephritidis alterutri hypocondrio reſpondentis, & cumulus reliquorum ſignorum intemperiem cujuſque viſceris ſeorſim demonſtrantium.

Poſtremò cùm præſcripta victus ratio toto vitæ tempore ſit accuratè tenenda, purgatio tamen ſolemnis Vere & Autumno utiliter in uſum veniet, ſemel quidem medio tempore utroque in iis qui retinentes ſunt diætæ accuratæ, ſed bis ineunte ſcilicet & jam præcipiti ſive Vere, ſive Autumno in aliis, qui ſuſque deque, neque ex legibus præſcriptis vivunt: imò utile eſt iis circa novilunia cujuſque lunæ ſaltem minorans medicamentum exhibere eluendæ ſcilicet impuritatis à liberiore vitâ neceſſariò ſuccreſcentis gratiâ.

Purgatio ſolemnis,

& minorans medicamentum quo tempore in uſum veniunt.

Ichorum igitur ſynathriſmo hiſce artibus coërcito, motuque ad renes eorum ſimul revocato in alvum, quid aliud reſtat ad calculi materiam avertendam, niſi ut qui ichores jam renes invaſêre, abluantur confeſtim, abſterganturque à renibus, & excludantur extra corpus ut exſiccatio induratioque eorum in calculum impediatur. Hoc ſanè conſequemur facilè uſu *diureticorum ſed lenientium, & ichores abluentium*. Itaque hîc uſurpanda *juſcula lenientia, ſyrupi de liquiritiâ, capilli veneris, conſerva betonicæ, & quæ ad excluſionem calculi friabilis antè commendata, & inprimis exercitatio corporis quocumque modo exculta*, quæ ſi quid aliud in renibus expurgandis magnum momentum habet juxtà vulgarem illam parœmiam: *allez en la Beauce & prenez une Pie à la couſe, & vous n'aurez jamais la pierre.*

4. Diuretica adhibeantur.

Atqui ut ad *Alterum Scopum Præcautionis* veniamus, *in corrigendâ renum intemperie ſeu cauſâ efficiente ſitum*, ejus certè providentia magna haberi debet: incredibile enim dictu eſt quàm brevi ſaburra ichorum viſcidorum & craſſiuſculorum ſi anguſtiam renum non alico ſuperet, ſed cunctetur, in lapillos concreſcat ab hujuſmodi intemperie exſiccatâ & humiditate exhauſtâ. Certè aut me experientia fallit, aut unus dies naturalis eam concretionem adferre poteſt.

II. Præſervat ſcopus in corrigendâ cauſâ efficiente conſiſtens;

De calculis per dies aliquot continuos excretis;

OBS. CVII. *Nam in Serinissimo Principe* Carolo III. *Clementissimo Domino observavi, cùm forte à lapillo majore alter ex ureteribus esset obstructus, ac quinque supra viginti dies in eo enitendo Vir Magnanimimus frustrà laborasset, totidem lapillos eo enixûs tempore fuisse concretos, & excluso illo priùs genito & cæterorum obice simul & semel consequenter intra diem reliquos exclusos, sed ita ut ultimi exclusi prioribus subinde magnitudine cederent, quæ differentia satis indicavit singulis diebus unum concrevisse lapillum, sed auxisse quoque omnes per additamentum quotidie factum.*

Priori similis.

OBS. CVIII. *Pariter memini in Joanne Molineo præfecto celle vinariæ Illustriss. Cardinalis à Lotharingia* Caroli II. *eundem propè eventum: scilicet cùm tabidus ab abscessu coxæ ischiadis per sex menses continuos lecto accubuisset tantam intemperiem renum à diuturno illo decubitu is contraxit, ut duos ante obitum menses singulis diebus lapillum unum redderet, eumque non mediocris magnitudinis.*

indicat 1. Victum convenientem.

Itaque sedulò videndum ut renum æstus temperetur omni arte, sed *victus inprimis ratione modicè frigidâ*, quàm descripsimus supra in exclusione calculi friabilis, nec necesse est denuo inculcare, nisi quòd monendum iterum vini generosi usu præ cæteris maximè foveri temperiem renum, similiterque decubitu diuturno super dorsum, & in stragulis plumeis, maximèque somno longiore inito; nam in ejusmodi decubitu & producto somno calor vitalis universus ad renes influit peractâ scilicet coctione primâ, nec renes deserit, ut tentigo partium genitalium matutinis horis nobis invitis obrepens satis insinuat, nisi somno excusso protinus.

2. Alvum laxantia.

Neque verò solùm calor renum ab his augescit causis externis, sed etiam ab alvo fecibus induratis scatente; *quo sanè contraria dictis victus ratio instituenda, & alvus in officio continenda maximè; undè præter prunorum & aliorum fructuum horariorum usum primâ mensâ, jusculorumque lenientium, & ejusmodi antè commendatum, non improbo butyri usum quotidianum modò non solitarii, ut perperam fit à vulgo, sed potius in jusculis*, ne scilicet cosistentiâ suâ &

morâ in ventriculo diuturnâ laxet plus satis & effœminet ventriculi tonum amplexando alioqui cibo necessarium: cui succedaneus erit *usus ptissanæ saccaro communi, vel etiam cadido conditæ*, hæc certè potest plerisque scopis prædictis mirificè satisfacere, ut non satis etiam laudare liceat.

De *angustiâ autem viarum urinæ corrigendâ* nihil necesse est plura dicere, cùm *usus lenientium, & in primis butyri, atque balneorum ei mederi si quid aliud possit.*

3. Angustiam viarum urinæ corrigentia.

OBS. CIX. *Memini equidem Amplissimum & Ornatissimum virum D. de Gatinois beneficio unius ferè butyri sive seorsim, sive cum jusculis liberaliter assumpti tandem duos insignes saxeos calculos quadragesimo die à perfectâ ischuriâ laxatis ureteribus exclusisse, satique immaturi vim effregisse.* Atque hæc plus satis *de calculi curatione & præcautione, si modò satis dici potest & mederi ei dolori, quo vel mors ipsa optabilior est, vel parturientis dolores minùs pertimescendi, si experimentis credendum puerperarum, quæ enixus decem liberorum dolores, quam unius calculi malle se sustinere perferreque sanctè ultròque jurarunt apud me.*

De Calc. beneficio butyri exclus.

Cæterùm antequam ulteriùs pergam, *coronidis* loco *memorabile exemplum concursus doloris cùm colici tum nephritici in uno eodemque subjecto hîc addere juverit*, quod mihi in memoriam subiit opportunè cùm fortè præsentis tractatus sub prælo esset extrema pagina.

De doloribus colicis cum nephriticis in eodem subjecto concurrentibus.

OBS. CX. *Generosissimus igitur & Prudentissimus Eques è Familiâ Hunolstein Dominus in Chasteau-Vove, Anno circiter tertio supra millesimum sexentesimum gravissimo totius abdominis & alioqui vago incertoque dolore tenebatur mediâ hyeme. Ejus leniendi gratiâ cum ego è Ponte, & Clarissimus alter Medicus unus ex Archiatris Nancæo acciti eâdem die convenissemus, & seorsim quæ ad causam affectus detegendam facere videbantur, multa sedulò de doloris ingenio inquisivissemus, atque postea in commune contulissemus, evenit ut diversa de causâ doloris continente à nobis proferretur sententia, cùm ille doloris causam multam in mesereo latentem sed variè agitatam accusaret impuritatem, ego contra obtenderem dolorem revera nephriticum esse à commoto frustràque quærente exitum lapillo*

in ureteribus pertinaciter hærente : ſcilicet certis & evidentibus inductus argumentis iiſque à doloris conditione, & reliquis affectibus, qui nephritidi ſolent aſſidere, & potiſſimùm petitis à præjudicatâ ſententiâ graviſſimorum medicorum, cum quibus ſuper eodem affectus non ita pridem mecum fuerat inſtituta conſultatio. Hoc diſſidium & pugna ultrò citròque inter nos totum octiduum pugnata fuit : ſed cùm Nobiliſſimum ægrum diſerti viri oratione ad ſuam converſum opinionem animadverterem, tum pro more meo tempori cedendum mihi putavi, quippe qui ab omnibus rixis longè alienus à naturâ & pertinaciore omni contentione averſus modeſtiam ſemper pluris fecerim, quàm vel nominis proprii gloriam & magnam apud ægros auctoritatem. Sed commodùm ceſſit, ut Nobiliſſimus Vir elangueſcente & remittente dolore præfectus comitatui Illuſtriſſimi Comitis Palatini, Sedanum properantis, dum fortè in reditu carruca, quà vehebatur, duriùs impingeret ad arboris ſtipitem, ſuccuſſato vehementer corpore calculum non mediocrem mihi Medicîſque Sedanenſibus à ſe conſultis proſignificatum excuſſerit è renibus, mictuque ſtatim reddiderit.

Quanquam autem eventus ſatis ſuperque meam confirmavit ſententiam, nihilominus Clariſſimum Collegam non temerè à me diſſenſiſſe jam ſtatuo, quia revera, ſi benè ſentio, ambo affectus ſcilicet nephriticus & qui pro colico paſſim habetur ſimul concurrêre & Equitem afflixêre, tametſi tunc temporis unum nephriticum pertenderem. Hujus ſanè certiſſimum tecmirium extitit lapillus non ita poſt excretus ut dictum eſt : ſed colici quoque doloris concurſus, cujus tamen cauſa non eſſet famoſa illa ſed vana meo quidem judicio meſerei impuritas, verùm ſeroſa potiùs in capite colluvies univerſum abdomen per contractionem nervorum ſexti ſeptimive parium divellens, hoc unicum hebeo & infallibile argumentum, quod inſultus epileptici ex intervallis circaque inſignes temporum mutationes Nobiliſſimum Virum exercerent, ſeſeque comites, aut potiùs duces convulſivius illis ventris inferioris doloribus adjungerent, & præſertim quòd eorum inſultuum epilepticorum vehementiâ dix decurſu exactoque eodem anno Egregius Vir deſubitò ſtrangulatus vitam cum morte commutarit.

Enim-

Enimverò hic diversorum dolorum concursus minimè profectò mirus videri debet reputantibus sive facilem & pronam eluvionem serosi humoris vasis in magnis ebullientis effervescentisque partim sursum ad caput, partim transversim & ad altera in renes, sive diluviem serosi humoris è capite in eosdem largiter depluentis secumque magno impetu deturbantis arenosam saburram, aut lapillos, sive variam ureterum contractionem & concussionem illatam à convulsione nervorum aut membranosi generis importatâ à serosâ colluvie in postico cerebro fervente: hæc namque concussio distractioque ureterum ab internâ causâ profecta haud dubiè commovere potest saburram arenosam in illis cunctantem, si modò meminimus concussionem corpris ab externâ causâ ut vomitu, aut corporis succussatione à verendo ad saxum aut arboris truncum duriter impingente, vel etiam equitatione laboriosâ quandoque calculos è renibus excuti extrudique.

OBS. CXI. *Nam memini etiam Serenissimum Ducem & Clementissimum Dominum Carolum tertium in reditu è Barroduce dum in carrucâ ad truncum arboris allidente succutitur statim exclusisse calculum, in quo enitendo plusculos dies antè frustrà insudaverat.*

De exclus. calc. post succussionem corporis fortuitam.

CAPUT III.

De Hydrope Ascite.

OBS. CXII. UTinam & causæ notitia, atque modi, quo synatrismus aquæ in hydrope ascite fit, & ratio curationis ejus tam faciles inquisitu essent, quàm obvia & sensibilis ipsius affectus seu tumoris idæa: *nam & tumor visu tactuque sese satis superque prodit, & verò adeò frequens est hic affectus, ut suvervacanea sit illius particularis descriptio & historia, & alioqui tam dirus & funestus, ut longè plura ab ejus malignitate quàm alius affectûs, mista senum ac juvenum*, ut loquitur Poëta. *densentur funera.*

Hydrope qualis affectus.

Quanquam igitur, ut primùm inquiramus causas collec-

ternorum calefacientium, ſiquidem potiùs per extrema orificia quàm per poros medii corporis exudat humor ceu vapor aqueus.

Per anaſtomoſin magis llapſæ:

Per anaſtomoſin autem omnium vaſorum cujuſcumque generis, & præſertim arteriarum (ſeri enim copia in iis longè mejor reſidet) *ſeroſum humorum in capacitatem abdominis venire poſſe ratio ſatis evidens eſt & quanquam diapedeſin non admittamus, tamen per anaſtomoſin ea copia quæ abdomini attollendo par ſi deponi haud dubium eſſe poteſt, cùm innumera vaſa deſinant & terminentur in membranis meſerei, epiploi, & glandularum per eas diſperſarum.* [a] *Hippocrates* ſanè in Aphoriſmis inſinuare non obſcurè videtur ex hepate aquam poſſe decurrere ſecundùm membranas in omentum, in quo porta ipſa recipitur, & indè in ventris capacitatem, ruptis ſcilicet (ut volunt interpretes) veſiculis aquâ prægnantibus, quæ quandoque in hepate reperiuntur.

Et quidem frequentiùs Pulſu atque deſubitò,

Sive igitur per diapedeſin, ſive per anaſtomoſin ſerum in abdomen veniat, *certè pulſu aut ſpontè diffluit, & fortè frequentiùs pulſu, quia ferè deſubitò & confertim univerſum abdomen ſolet intumeſcere;* qui tumor ſubitus arguere videtur motum naturæ ſeu pulſum & apertionem oſculorum vaſorum quàm ſpontaneam ſeri exudationem, aut exitum; & confirmatur quia motu ſeu pulſu & compreſſione vaſorum ſæpe diarrheæ aquoſæ contingunt, per quas plures aquæ libræ vel uno die extra corpus dejiciuntur.

Atqui quocumque modo ſerum exiliat intra abdomen, copiam ejus ſeu plenitudinem defluvio occaſionem dare neceſſe eſt. Nam quia ſerum aſcitis materia leni & ſuavi eſt à naturâ affectum qualitate, & non niſi paucâ admodum aſperſum bile, ut ſatis color ejus aquæ puræ putæ germanus indicat, certè ad irritandum qualitate minimè aptum eſt, ex quo reſtat, *ut potiùs quantitate naturam gravet, & ad ejus pulſum tanquam oneris ſuperflui eandem ſollicitet.*

Copiâ naturam gravante.

a Lib. Aph. 7. Aph. 55. Ὁκόσοισιν ἂν τὸ ἧπαρ ὕδατος πλησθὲν ἐς τὸ ἐπίπλοον ῥαγῇ, τουτέοισιν ἡ κοιλίη ὕδατος ἐμπιπλᾶται, καὶ ἀποθνήσκουσιν. Quibus hepar aquâ repletum ad omentum eruperit, is venter aquâ impletur & moriuntur.

Præterea serum spontè exudare atque è vasis exsilire nisi priùs attenuatum à majore calore non potest, vel certè incuneatum & majore quàm par sit aggestum copiâ adeò ut cùm propriis conceptaculis facilè contineri nequeat quodammodo quærere cogatur exitum: rarefieri porrò & incalescere quia plùs satis sibi inculcatur si asseveremus, haud à rectâ ratione aberrabimus. *Itaque serum è vasis diffluit sive potiùs per anastomosin, quia in iis superfluit, ac redundat præter naturam.*

Quoniam verò serosi humoris materies est potus alimentaque humida, qui potus in dies à nobis ingeritur, atque à ventriculo continenter in universum corpus distribuitur, pariterque vacuatur continuò partim per renes (urina sive tum dicitur; non amplius ὀῤῥὸς) partim per corporis habitum sive sub insensilis vaporis formâ, sive sub sudoris, redundantiæ sanè serosi humoris in vasis *causa est aut lagior aquæ ingestio, & potulentorum, quæ sunt aquæ genera, vel etiam ciborum humidorum, aut alterutra ex prædictis suppressa evacuatio vel utraque; aut ambæ hæ causæ conjunctæ.*

Serosi humoris redundantiæ causæ existunt, sive seorsim, sive conjunctim:
1. Largior aquæ, & potulent. ingestio.
2. Seri per renes expurgatio suppressâ.

OBS. CXIII. *Memini sanè quemdam olim adolescentem in oppido D. Nicolai ad portum habitantem, quòd in febre tertianâ intemperantiùs bibisset aquam, sub ejus declinationem in ascitem incidisse: sed illum unius tabellæ diacarthami usu, aquâ in abdomine antè restitante per alvum affatim redditâ, sive brevi restitutum ad lanificium rediiße.*

De hydrope è nimio aquæ potu:

OBS. CXIV. *Pridie Kalendas Anni decimi septimi supra millesi. sexcentisimum ad me venit paganus ex vico Villesè, cum sesquipedali abdomine, in quem oculos mihi conjicienti statim recordatio subit valetudinis ejusdem antè triennium declaratæ, ac cùm interroganti à quo tempore recurrisset, affectus, respondisset à messis ultimæ tempore tumorem qui sensim subsederat repetiisse affartim. Ergo ab aquæ (inquam) intemperantiore usu iterum immaniter extumuit venter: tum ille ultrò fassus est se, quod toto messis tempore in decumarum distributione vehementer æstuasset ab immodico potu aquæ sibi temperare non potuisse, atque ita denuò coactum meam implorare opem & consilium.*

Præced. simil.

Age autem cùm alterutra illa vacuatio ſeri naturæ familiaris, & ſuppreſſa hydropi materiam conferre poſſit, tamen quoniam ejus portio ad habitum corporis mandatur, ſi quando minimè evacuatur per cutem, illa ut plurimùm introrſum ſive vi naturæ depulſa, ſive ambientis frigore expreſſa iter neceſſariò in interiora vaſa relegit, tandemque per renes cum reliqua ſero expurgatur, *quiſquis aſcites ſequitur ſuppreſſionem ſeroſi humoris, is in unum expurgationem per renes fieri ſolitam deficientem & ſuppreſſam regeri debet.*

Atqui quoniam renes non expurgant ſerum niſi id à meſaraicis, gaſtriciſque, & epiploicis vaſis priùs in viſcera pervenerit, & ex his per emulgentes tandem in renes diſtribuatur, *ſeri ſuppreſſio circa renes fit, aut quia minimè ſerum ex officinâ primâ diſtribuitur in ſecunda viſcera* (hepar & lienem intelligo) *ſed in meſaraicis reſtitat gaſtriciſve & epiploicis, aut certè portis radicibuſque earum, & convexa viſcerum non pervadit; aut quia tranſgreſſis decurſiſque viſceribus hæret in ſtipitibus cavæ ſive venæ, ſive arteriæ ſplenicæ, & hinc inde tam in radicibus eorundem vaſorum, quàm in ramis emulgentibus & per corpus renum diſperſis, ibique ſubſiſtens renes evadere, aut certè ureteres & veſicam pro naturæ inſtituto non poteſt.*

Suppreſſionis ſeri circa renes cauſæ.

Quò ſanè fit, ut aqua quæcumque aſcitem fovet neceſſariò defluat vel ex alterutrâ portâ aut utrâque, & radicibus earumdem per viſcera diſperſis, certè è ramis earundem per ventrem propagatis atque ventriculo, inteſtinis, ac glandulis implantatis; vel ex alterutrâ cavâ (venam cavam & arteriam ſplenicam intelligo quæ à liene exorta & inſerta aortæ diſtributionem ſanguinis tenuis in liene geniti complet) *itaque hydrops fit ex ſeri ſeu aquæ duplici è vaſorum genere diverſo depluentis, & à naturâ vel ſpontè depoſitæ ratione copiæ ſcilicet & plenitudinis ſuperfluæ.*

Quoniam autem diſtributionis ſeri per portam quidem duplicem radiceſque, & ramos utriuſque duo ſunt diverſa principia hepar ſcilicet, & lien, & pariter ejuſdem diadoſeωs per vaſa cava atque radices & utriuſque ramos principia ſunt duo renes, quibus in deducendo expurgandoque

extra corpus sero succedaneam præbent operam ureteres & vesica, atque universæ hæ partes eam distributionem perficiunt potissimum motu tractionis, atque hanc tranctionem camplent tum demum, cùm usus indigentiæ viget (serum namque non spontè per vasa decurrit, sed coalescens consusumque sanguini per vasorum angustias & anfractus commeat & perfluit, quia sanguis à visceribus prædictis trahitur & per necessariam concomitantiam serum unà quoque ei scilicet censusum immixtumque; trahitur autem sanguis à visceribus quia ipse porrò habitus ab iisdem trahit, utpotè à quo inanitio primùm exhaustusque incipit substantiæ nostræ, quæ alimento proinde indiget (complent, inquam, sive habitus sive viscera tractionem seri tum demum cùm usus indigentiæ alimenti urget, & præcipuè in corporis habitu; complent autem partim temperie in mediocri quodam calore consistente tanquam instrumento præcipuo, partim adjuvante conformatione in meatuum præsertim, quos serum & sanguis percurrunt hinc inde, libertate positâ, *efficitur profectò suppressæ distributionis seri sive redundantiæ præter naturam ejusdem in prædictis vasis utriusque generis regeri opportere vel in usum tractionis ablatum, seu defectum indigentiæ sive in habitu, sive in visceribus, vel in imbecillitatem caloris trahentis, vel in meatuum sive viarum angustiam cujuscumque speciei, quæ angustia necessario tandem etiam adjungitur ad caloris minimè trahentis defectum, ob necessariam illam seri cum sanguine, sive chylo semi-sanguine permixtionem.*

Serum per renes non excernitur.
I. ob usum tractionis seri in toto seu in visceribus ablatum.
II. Coloris trahentis imbecillitatem.
III. Meatuum angustiam.

Nam sive serum præ tenuitate à reliquo sanguine secretum ex se deffluit è vasis, sive à naturâ tanquam onus inutile deponatur percolaturque è vasis terrena in sanguine portio relicta necessariò meatibus inhæret, immoraturque, & ita obstructionem infert.

Quod igitur attinet ad *tractionem ablatam per usum indigentiæ sive in toto, sive in visceribus cessantem*, ob quam vis trahens feriatur, ejus sanè causa est *plenitudo seu plethora sive universalis in toto, sive particularis circa viscera; &* utriusque cùm variæ sunt causæ, *frequentissimæ tamen sunt*,

Quo ad I. Usus tractionis cessat: Ob plethoram vel universalem, vel particu-

larem circa viscera;

& potentissimæ, menstrua purgatio, & hæmorrhoidam fluxus solemni suppressa.

Namque ab aliis fit causis, ut totio cum pleniore victu conjuncto, vel membri alicujus mutilatione, quia in plethorâ ab his causis & sanguis crassus minimùmque serosus est, & cum eâ conjunctum est virium robur, illa certè plenitudo aut à natura fere deponitur sive per hæmorrhagiam, sive cruentum alvi profluvium; aut si diutiùs sanguis hæret ratione multitudinis incuneatus & ventilatione prohibitus brevi putrescit, vel inflammatur; itaque febris, aut alius prævertit affectus seri effluxum è vasis, proindèque hydrops non facilè consequitur & frequenter.

Cujus causa, menstrua & hæmorrhoïdalis purgatio coërcita.

Ex adverso autem dum à *purgatione menstruâ aut hæmorrhoidali coërcitâ* sanguis in toto redundat, vel etiam in viscera seu fontes, unde primùm dimanavit, recurrit sponte suâ, aut aliâ quâcumque ex causâ, quia in menstruâ purgatione cohibitâ sanguis ferè est crudus multoque sero dilutus, similiterque in hæmorrhoidibus suppressis sanguis calidus & plurimo sero affusus, inde suppressam utramque vacuationem crebro excipit hydrops, quòd serum plurimum in iis redundans & incalescens ob infarctum à reliquo sanguine spontè separatur; & secretum per se exudat in inanitatem abdominis. *quò sanè hydrops, qui fit sanguine restitante in visceribus ob cessantem tractionem vasorum per ablatum indigentiæ usum sequitur ferè eam sanguinis plenitudinem, quam suppressa infert menstrua purgatio mulieribus familiaris, aut hæmorrhoidalis utrique solemnis sexui, aut utraque etiam; nam & mulieres hæmorrhoidalem fluxum quædam patiuntur.*

Ac quanquam venarum in corporis habitu tractio non solùm propter deffectum usus indigentiæ, id est, copiam sanguis intercipi possit, sed etiam propter alias causas aboleatur, ut caloris nativi languorem tamen quia calor in habitu non elanguescit nisi simul cum calore viscerum & priùs, siquidem externæ partes à calore internarum potiùs quàm contrà foventur, atque utrobique ab iisdem atteritur causis, remediaque eadem utrique conferunt; viarum

rum autem in toto habitu angustia tanta esse nequit, ut tractionem alimenti tollat quin priùs febres; aut similes affectus hydropis generationem prævertant; quamobrem tractionis in toto sublatæ causæ resolvuntur in causas à quibus tractio viscerum aboletur, scilicet proprii caloris languorem, & viarum angustiam.

Quoad II. Galor imminuitur.

Quod igitur ad *Caloris immunitionem* attinet, quoniam innatus viscerum calor partim humido primigenio continetur, partim continuo affluxu caloris è corde influentis viget & veget, certè calor insitus viscerum elanguescit, *non solùm contrariâ alteratione, hoc est, insigni refrigeratione, sed quia humido primigenio ceu fundamento quâcumque ratione destituitur, & verò caloris influentis è corde affluxu defraudatur.*

1. Conrrariâ alteratione,

Insitum certè partium calidum suffocari multudine non crediderim, etsi influens calor potest: nam potentia tantum inest, sed actuatur ab influxu vitalis è corde, quem influxum plethora intercipit, & quamvis multitudine obrui fateamur, dum tumor aliquis conjungitur, angustia certè una quoque conjungitur, de quâ mox.

Seu insigni refrigeratione.

Itaque *quæcumque insigniter viscera refrigerant*, ea hydropem tandem invehunt per caloris proprii extinsionem. *Sic ab usu opiatorum, cerevisiæ, pomatii, piratii, ab assiduo & diuturno aquæ potu ac liberali hydrops importatur*, ut experientia docet præsertim in iis provinciis, quæ loco vini liquoribus iis impensè frigidis liberaliùs utuntur, utpote paloto non ingratis, cùm aquâ purâ nulla natio tam intemperanter utatur.

2. Humidi primigentii exhaustu.

Jam *humidum exhauriunt primigenium viscerum*, quæcumque vehementer confertimque exsiccant, quæ calorem sanè actualem atque eximium habeant oportet, qualis est sanguis ipse inflammatus in ardentibus febribus: nam externæ causæ tantâ vi exsiccandi præditæ vix in usum veniunt, nisi *fortè aqua vitæ, theriaca*, & si quæ alia, in quorum usu temperariores sunt passim omnes, alioqui haud dubium est ea in visceribus ignescere posse, *cùm experimento constiteri ebriosum quendam hominem Scotum in insano convivio*

(Observatio.)

à liberali aquæ vitæ ex vino Hiſpanico extractæ (in Hiſpaniâ certamen illud Bacchicum certatum fuiſſe retulit mihi fide dignus Vir Religioſus) potu inflammatæ ſcilicet in ventriculo fuiſſe exanimatum animâ quippe una cum flammâ ſeu igne ex hore & naribus erumpente. Itaque raró ab his externis cauſis oxhauſto humido primigenio ſuccedit hydrops.

Sed ferè febribus ardentibus, in quibus ab igneo intus concepto in ſanguine calore nativum humidum viſcerum deſpaſcitur & abſuntâ vaſtatâque carnoſâ ejus ſubſtantiâ (in quâ maximè radicale ejus humidum effloreſcit) & ſuperſtite fibroſa parte, quippè quæ propter innatam duritiem vaſtitatem ignis latentis effugit, viſcus retorridum manet.

Sic multò magis corruptâ viſceris alterutrius ſubſtantiâ quomodocumque, & vel in empyema ſuppurato phlegmoni ſuccedens verſâ hydrops fit brevi, ſi vita cum empyemate diu poteſt ſtare.

3. Vitalis & influentis caloris nimiâ diſſipatione.

Porro quæcumque *vitalem & influentem in nobis calorem affatim & multù diſſipant, ſpirituumque ſubſtantiam exhauriunt, & à viſceribus diu multùmque avertunt,* ut acerbo cum dolore conjuncti affectus, & tumor aliarum partium, ea pariter hydropem important, calore ſcilicet inſito viſcerum per influentis interceptionem per ſe langueſcente, & intermoriente.

Ac cùm vitalis ſpiritus per inſignem cujuſcumque materiæ vacuationem confertim diſſipetur, tum maximè per immodicum ſanguinis effluvium quippe cui utrique ſpiritus miſceatur adeo ut ſanguinis effluvium [a] ἀξιόλογος in toto refrigeratio ſequatur.

Quam etiam ob cauſam cujuſcumque partis abſceſſum ſive empyema hydrops conſequitur, quia nimirum cùm ſpiritus ad focum putredinis unà cum ſanguine accurat computreſcatque, hac ratione ſanguis ad ſummam paupertatem, ſpititusque devenit; itaque inſitus partium calor vitalis influxu deſtitutus marceſcit: quanquam certè non ita frequens eſt hædrops ab hac poſtremâ cauſâ. *Vidi ſæpius enamque tabefacta diuturno abſceſſu corpora, tamen ab hydrop*

a. Effatu dignus. Hipp. Coac. præn. Aph. 150.

immunia vivere, cujus eventus causam credo esse partim inediam seu siccam victus rationem in hecticis febribus cum empyemate conjunctis ordinariam, partim perpetuum alvi in iisdem affectibus profluvium.

Atque hæ sunt in universum causæ, quæ vernaculum viscerum calorem labefactando tractionem sanguinis abolent, atque hydropem accersunt, è sanguine scilicet, diutiùs quàm par est in vasis immorante sero diffluente per se ex iis in abdominis inanitatem.

Quo III. viarum angustia accidit,

Age verò quòd ad *Angustiam viarum* attinet, ea ferè *duplex est & frequentissima hydropis causa, obstructio scilicet, & compressio vasorum.* Nam àngustia naturalis eorum, quæ sequitur parvitatem quandam viscerum à primâ conformatione contractam, eamque præter naturam, quam inter causas dydropis *Avicennas* refert, ea & rara est, & superior omni arte: subsidentia autem vasorum etsi esse potest tanta, ut sanguis præterfluere non possit, tamen quia fit per atoniam summam, quæ vitalis exhaustum caloris sequitur, si modò hydropem inferre potest, & eum potiùs non prævertit mors, coincidit certè cum causis superiùs allatis, & verò cum sanguinis potiùs penuriâ, quàm abundantiâ conjungitur, ut meritò dydrops ab eâ metui non possit. Astrictio denique vasorum notabilis statui non potest hydropis causa, quia viscera admodum recondita ab ambientis frigoris injuriâ satis superque tuta sunt.

Præternaturale earum vitium,

Vel quia ea obstruuntur:

Obstructio igitur hydropis causa fit à multis, viscidisque humoribus, & maximè pertinet ad radices vasorum, quæ utrinque inplantantur visceri: nam obstructio truncorum quidem rara est ob amplitudinem cavitatis eorum, à quâ illa ex parte nomen cavi accipiunt. Ramorum autem sive gastricorum, sive epiploicorum, sive mesaraicorum obstructio potiùs perpetuum continensque alvi profluvium quàm hydropem inferre solet.

Maximè radices vasorum tam portæ, quàm cavæ, &c.

Sed enim quanquam obstructio radicum sive portæ, sive cavæ hydropem inferre potest, hîc tamen intelligendum est non quidem illum à principio statim contingere, sed febribus diuturnis ab iis obstructionibus illatis succedere

tandem: nam quia ſanguis in iis incuneatus brevi neceſſarìoque putreſcit, certé febris prævertit, & cùm ratione inappetentiæ cum iis conjunctæ corpus plethorâ non ita laboret, inde non ita frequens ſuccedit, etſi cachexia, ut experientia docet in febribus pallidis puellarum, quæ cachexiam quidem, tamen aſcitem raró important.

Cùm porrò obſtructio vaſorum ad alterutrum viſcus pertinentium à multis, craſſis, viſcidiſque humoribus pendeat, aut potiùs à ſanguine hiſce conditionibus affecto, ſpeciatim vaſa in renibus obſtruuntur cùm ab iiſdem genere ſive humoribus, ſive ichoribus, tum ab arenulis & calculis, quibus ſi uterque renum pertinaciùs hærentibus obſidetur, ut urinæ inferatur ſuppreſſio, ſequi omnino hydropem neceſſe eſt, niſi is aut ſudore continuo largiùs erumpente avertatur, aut morte potiùs prævertatur, quam iſchuria completa non quidem intra ſeptenarium, ut credunt omnes, ſed intra vigeſimum, haut quadrageſimum infer, ut infrà monebitur à nobis.

Vel quia comprimuntur.

Jam verò *compreſſio vaſorum ſive radicum per viſcera diſperſarum* etſi ab externâ cauſâ induci poteſt ſcilicet thorace arctiore, aut vinculis arctis; hæc tamen cauſa potiùs febres pallidas quàm hydropem importat, ut conſtat in puellis corpora juncea ab arctiore veſtitu quærentibus. *Fit autem plané hydrops per compreſſionem vaſorum à parenchymate viſcerum extumeſcente admodum ſive phlegmonode affectu, ſive cirrho, quæ cauſa certé eſt hydropis frequentiſſima*: raros namque aſcite laborantes videas, qui non priùs aliquo tumore præter naturam hepar præſertim diſtentum habuerint, quàm in hydropem inciderint, quanquam ſæpè is tumor latet & ab hydrope ipſo obſcuratur.

à tumoribus viſcerum.

De hydrope à tumoribus viſcerum.

OBS. CXV. *Superiora equidem tempora memoriâ repetenti, occurrunt ante viginti quatuor annos Nobiliſſimus Vir D. de Robecourt, Commendator Malthenſis, Magiſter Joannes Gognetus Vicenſis Pharmacopœus, Thomas quidem Hoſtiarius cameræ principalis Caroli* III. *atque ut ruſticanam plebem, alioſque, quos mediis temporibus vidi poſtremis annis, præter Carolum Perdeum, de quo infra, mimeni duo paria*

fratrum, alterum ex familiâ Sartoris Pontani Tortedieu nomine, alterum ex Nobili familiâ Dodo Scribæ Domanii principalis ascite tandem contabuisse, cui occasionem dederat phlegmonodes pertinaxque hepatis tumor, isque Chronicâ febre lentâque succinctus: de scirrhorum enim contumaciâ quatidiana satis loquuntur experimentâ. Sed phelgmonodeæn tumorum hepatis diuturnitatem post L. Mercatum in longè plurimis observavi, quos nominandi occasio aliàs dabitur opportunior.

Certè quisquis demortuorum hydropicorum curiosiùs attenderit dissectioni (*debent autem Medici satagere plurimùm ut quantum licet hæc iis detur facultas, quòd liber naturæ sit optimus docendus medicinæ magister, ex quo certè, dico verè & seriò longè plura quàm ex scholis omnibus semper didici*) quisquis (inquam) attenderit serio dissectioni hydropicorum, *fatebitur una mecum ultrò tumorem aliquem visceris alterutriùs ferè unam esse certè frequentissimam ascitis parentem.*

A quibus frequentissime hydrops nascitur.

Et sanè si ratione dirimenda est hæc controversia, longè mihi facilis & verisimilis videtur rotio generationis ascitis, quæ ab angustiâ petitur vasorum in visceribus, & præsertim hepate, in quo quippè & vasa quàm in liene graciliora sunt à naturâ, & verò sanguis crudus crassusque ferè cunctatur, quàm communis illa sententia in frustratione haimatoseos posita. Sive enim completam angustiam radicum vasorum in alterutrius visceris simis aut convexis partibus, & multò magis in ambabus statuas, sive incompletam, quàm evidens necessariaque ratio sese offert moræ & aggestionis in dies majoris tam sanguinis sive potiùs chyli semi-sanginis, quàm seri ipsius in interioribus illis angustiis, & ab eâ morâ ebullitionis cujusdam & transcolationis ex iis vasis seri in abdominis cavitatem, aut trajectionis in ulteriora vasa, relicto à tergo sanguine sincero crassoque, & ex iis tandem effluxus ejusdem in inanitatem sive thoracis, sive ventris inferioris: quòd scilicet serum per se minimè nutriens & à fervore nonnihil putrescens & salsuginosum redditum non apponatur partibus, sed neglectum à naturâ in iis exorbitet & superfluat?

Non verò à frustratione sanguificationis.

Hanc sententiam confirmant.

I. Sanguificationis natura.

Nam 1. è corpore heterogeneo simplex non producitur.

Ex adverso autem quæ-nam philosophia admittat ex corpore heterogeneo & constante ex partibus crassis terrenisque simul cum aqueis, ex quo genere sunt alimenta externa & chylus ipse, qui etsi ad sensum est homogeneus, revera tamen heterogeneum quid est, & ex diversis substantiis confusis coalescens; quæ, inquam, philosophia admittat ex corpore concreto ex quatuor elementis unum simplex corpus produci tantum, atque illud aqueum?

2. è sanguine crudo simplex serum non generatur:

Quanquam enim à languidiore hepatis calore generari potest ut reverâ generatur à chylo sanguis crudus admodum & pituitosus, leucophlegmatias fomes, tamen ex eodem modò integro ad vasorum radices perveniente nunquam simplex serum generatur, sed sanguis crudus omnino aut potiùs chylus inquinatus, *ut loquitur Aristoteles*, vel certè qualis ipse è ventriculo venit, & minimè alteratus: quid enim fiet crassis terrenisque partibus, aut quis absumpsit, cùm potiùs aquæ & tenues resolutionis sint capaces?

Sed potiùs corpus aliquod crassum.

Etsi chylus alterationem aliquam admisit quantumvis levem à languido hepatis calore, is per resolutionem aquearum particularum, aut certè spontaneum earum diffluxum in corpus seipso crassius, quàm contrà in simplicius & tenuius converti debeat, philosophicâ ratione ita dictante?

Adde quod in haimatosi serum non tam generatur in hepate aut liene, quàm è ventriculo reverà ab iisdem visceribus attrahitur, siquidem ille est ipse liquor, qui in potum usumque venit sive sit aqua pura, sive vinum, aut aliquod aliud aquæ genus, *ut omninò improbabile sit, ne dicam absurdum, ex chylo toto alioqui heterogeneo seu composito & corrupto in hepate* (nam generatio præsupponit semper materiæ corruptionem ex axiomate physico, *generatio unius est alterius corruptio*) *unum simplex elementum idque aqueum produci.*

3. Serum non tam generatur in hepate & liene, quàm ab his visceribus è ventriculo attrahitur,

Galeni dogma nullam neque etiam benigniorem interpreta-

Quòd si dicas *Galeni ellud dogma* benigniùs saniùsque esse interpretandum, *ut chylus quidem etsi integer perveniat ad viscera, is tamen nullò modo ab iis attingatur præ summo caloris languore, itaque pars ejus tenuior per se secernatur*,

diffluatque, crassa autem & terrena seorsim restitet in vasis; principio quidem lubens hanc interpretationem; imò eam post longam meditationem commentus sum & excogitavi, quòd non nisi ægrè *à Præceptore tanto* dissedere possem; *tamen huic benigniori meæ interpretationi reclamat in primis experientia, quæ docet vasa sanguine etiam non solo crassamento chyli albo scatere, & liquorem illum seu potulentam materiam omninò alterationem aliquam in ipsis visceribus subiisse.* Cùm enim in ventriculo potulenta & liquida minimè morentur, sed confertim præterfluant, ut alias est à nobis demonstratum, in ascite autem vinum v. g. assumptum omninò alteretur, siquidem abdomen non vino sed aquâ purâ distenditur, quæ vinosæ substantiæ nihil retinet, omninò certè chylum in visceribus elteratum esse necesse est.

tionem admittit.

Præterea cùm familiares sint asciti dejectiones cruentæ & loturæ carnis recens mactatæ similes, arguere est non omninò ita labefactatam esse haimatosin, ut chylus ab hepate non attingatur prorsus, & serum solum toco sanguinis generetur; & ut demus chylum intactum ab hepate summè refrigerato restitare, tamen quis ferat eam loquendi formam ex chylo integro ad viscera attracto loco sanguinis laudabilis ex chylo, inquam, concreto corpore solùm aquam seu serum generari? *nam si non pervenit totus, sed solùm ejus pars tenuis fluxaque sive aquea, crassiore ac terrenâ à tergo relictâ, an non potius tractrix quàm assimilatrix accusanda; & si tractrix accusanda, non tam ejus impotentia essentialis, id est, intemperies frigida, quàm viarum angustia criminanda?*

Sed urgeo: demus enim laborare hepar intemperie frigidâ, sanè quoniam per eam facultas utraque tractrix & assimilatrix est labefactata, cùm utriusque instrumentum sit calor, non potest assimilatrix lædi, quin una quoque tractrix, atqui quoniam tractio assimilationem præcedit, tractionem potiùs quàm sanguificationem esse læsam arguere oportet, aut certè non potiore ratione unam quàm alteram: quia autem ex alterâ parte angustia viscerum experientiâ teste asciti ferè adjungitur, tractricis potiùs imbecillitatem

II. Ipsa intemperies viscerum frigida; quæ non tam assimilatricem, quàm tractricem facultatem labefactat,

quàm aſſimilatricis aſcitis cauſam ſtatuere neceſſe eſt ; & *ita frigida temperies prima cauſa aſcitis conſtitui debet, quatenus tractionem potiùs quam aſſimilationem lædit.*

Cùm igitur viarum anguſtiam potiùs hydropis cauſam quàm frigidam intemperiem ut putarem experientia & ſuperiores rationes in animum induxiſſem meum, non mediocriter ſum lætatus cùm à *Galeno* accepi, *extitiſſe olim Eraſiſtratum fautorem, imò auctorem hujuſce ſententiæ à me conceptæ & ſuperioris meditationis vi priùs expreſſæ, quàm apud Galenum repertæ*, quòd ab aliquot annis aſſiaduâ ejus lectione intermiſſâ potiùs animum ad unius veritatis inveſtigationem appulerim, quàm in alienis ſententiis colligendis laborarim.

Autoris ſententiæ Eraſiſtratus olim fautor fuit.

Age enim excutiamus ſi placet *omnia Symptomata Aſciti aſſidentia*, utrum ſanguificationis vitium an tractionis, & intemperiem frigidam, an potius viarum anguſtiam, & diſtributiònis vitium contrà arguant. In primis igitur *dejectiones chyloſæ pingueſque & crudæ Aſcite laborantibus, moleſtæ, urina autem nulla aut vadè pauca* demonſtrant ſanè maximam chyli partem diſtributionem in viſcera ſubterfugere, medioque in curſu, imo in principio viæ ſubſiſtere, nam ſi ad viſcera perveniſſent & tot vaſorum meandros evaſiſſent, omninò certè à chylo alienæ eſſent & ſubiiſſent aliquam alterationem & ſanguinis rudimentum ſaltem aliquod, & longè probabilius eſt chyloſas reddi, quia chylus defectu attractionis vaſa meſaraica non ſubit, ſed ex ipſis inteſtinis immediatè difluit, quam quòd decurſis illis anfractibus ille ad viſcera appulſus, & intactatus ab illis relegat ſuum iter, perque eoſdem anfractus remeet in inteſtina.

III. Confirmant id etiam omnia ſymptomata Aſciti aſſidentia, qualia ſunt 1. dejectiones Chyloſæ, pingues & crudæ.

Et ſanè id confirmat ſatis *urinæ paucitas* nec reſpondens quantitati potus ; ſed & *dejectiones cruente ac loturæ carnium recens mactatarum ſimiles*, quæ aliquando præcedunt hydropem, aut etiam in principio ſuperveniunt partem chyli aqueam maximè ad viſcera percolatam perveniſſe duntaxat relictâ à tergo & ſubſiſtente parte craſſiore arguunt, & alioqui atoniam conſequuntur viſcerum ſimulque indicant ; quem-

2. Urina pauca aut nulla.
3. Dejectiones cruentæ & loturæ carnium ſimiles.

quemadmodum & *ſtillæ ſanguinis tenuis è naribus , è gingivis , atque aliis locis aſciti familiares.* Quæ ſanè atonia viſcerum non tam in caloris imbecillitate ſummâ quàm in præternaturali laxitate & exolutione conſiſtit fibrarum, quæ ad retinendum atque adeò trahendum (nam tractionis finis retentio) comparantur, & nihil ad aſſimilationem conferunt.

4. Stillicidium ſanguinis è naribus , gingivis & aliis locis.

Hujuſmodi enim cruentas dejectiones loturæ carnium recens mactatarum ſimiles ad tractricis retentriciſque quidem imbecillitatem , minimè autem aſſimilatricis referendas eſſe [a] Galenus diſertè docet his verbis : *Igitur ut non potente ob imbecillitatem hepate ſuccum à ventriculo attrahere attrahendi facultas afficitur , ita cùm retineri nequit comprehendens continenſque facultas infirma cenſenda eſt ; proinde in primis quidem cruorem ſanioſum excerni videmus , poſtea verò craſſiorem & veluti feculentum*: hactenus Galenus. Quòd ſi hæ dejectiones cruentæ hydropis prodromi non tam aſſimilatrices quàm cæterarum facultatum ſequuntur imbecillitatem , eandem ſanè adauctam hydropem ſequi omnino neceſſarium eſt. *Ex his igitur , unàque è ſtillis ſanguinis atque aliis argumentis convincitur neceſſariò , ſerum in hydropicis redundare quidem , ſanguinemque longè è prædominio eſſe ſeroſum , nam aliter non ſponte difflueret ex variis corporis partibus , itaque ex ejus redundantiâ hydropem ſequi non quòd aſſimilatrix , ſed potiùs tractrix eſt labefactata.*

Nam ſeroſus plus quàm par eſt ſanguis & fibrarum expers fit ſanè , quia fibroſa chyli pars minimè ad viſcera pervenit , ſed tantùm ichoroſa, eaque plurimo ſero affuſa, quæ utraque ſcilicet per tenuitatem vaſa viſceraque ipſa ſemi anguſtiam incompletam patientia ſuperare potuit. Atque hæc quia ad nutritionem minùs idonea eſt, utpotè quæ nec apponi , nec agglutinari poteſt , ſiquidem lentoris &

a Gal. lib. 5. de loc. aff. ὥσπερ δὲ τοῦ μὴ δυναμένου δι' ἀτονίαν ἥπατος
ἐπισπᾶσθαι τὸν ἐκ τῆς κοιλίας χυλὸν ἡ ἑλκτικὴ πέπονθε δύναμις, οὕτως
τοῦ κατέχειν μὴ δυναμένου, τῆς περισταλτικῆς καὶ καθεκτικῆς δυνάμεως
ἐστὶν ἀτονία καὶ διὰ ταύτην, ἔκκρισις ἐν ἀρχῇ μὲν αἵματος ἰχωροειδοῦς
γίγνεται, μετὰ ταῦτ' δὲ ἤδη καὶ παχυτέρου καὶ οἷον τρυγώδους.

pinguedinis expers, inde fit ut corpus quidem tabeſcat, & ſimul quædam partes contrà intumeſcant, in quas ſcilicet ſerum in ſanguine redundans defluit, nec reſolvi poteſt, niſi acceſſu alieni caloris.

5. Atrophia reliquarum corporis partium.

Scilicet quod ad *Atrophiam* attinet, illa ſanè non aliam cauſam habet quàm quòd partes congruo deſtituuntur alimento, intercepto ſcilicet ob viſcerum infarctus, quos cùm ſola ſeroſa pars ſuperet, & cùm minimè affigatur partibus, indeque ſuperfluat in totum, præſertim tamen gravitate ſuâ deorſum nutat atque decumbit in crura, quæ à fonte caloris longè ſemota tandem ab ejus depluvio continente intumeſcunt: qui tumor tamen fugax eſt, quòd calore lecti humor aqueus facilè reſolvatur, cùm qui faciem occupat non ita evaneſcat, & obliteretur, quippè cùm nuda facies ambientis frigori ſemper ſit expoſita.

Objectio: cur ſcil. ſitis Aſciticis perpetuò moleſta ſit?

Sed quæret aliquis ſi atrophia hydropi comitem ſe adjungit quòd laudabili nutritio ſanguine partes deſtituantur, & non niſi aqueus ſeroſuſque ſubminiſtretur, itaque exorbitet in vaſis, ut in tumorem præter naturam quædam attollat membra, *quî fit ut ſitis, quæ eſt humidi roridi ſeu ſeroſi appetitus, perpetuò moleſta eſt aſciticis, & non fames potius?*

Creſcit indulgens ſibi dirus hydrops,
Nec ſitim pellit, niſi cauſa morbi
Fugerit venis, & aquoſus albo
Corpore languor. Horat.

Famis ſanè ablata cauſa in proclivi eſt, tractio ſcilicet ſeu exſuctio venarum ad ventriculi ſtomachum attinentium, ratione plenitudinis viſcerum & languoris caloris eorum vernaculi: ſed ſitis quoque non obſcura eſt reputantibus ſerum per moram putridum, ſalſuginoſum, ac nitroſum nullâ ratione uſibus naturalibus ſatisfacere poſſe; aut potiùs conſiderantibus ex ſanguine ſeu chylo viſceribus infarto & putrente vapores elatos os ventriculi oppetere calidos ſiccos. Nam à ſero quamvis putrente & ſalſuginoſo vapores efferri ſitiferos haud facilè crediderim, & multò minùs ſitim induci (quanquam ea eſt *Clar. Mercat.* ſenten-

Solutio.

tia) quòd per exhaustum humidi in visceribus primigenii importuniùs trahant viscera; nam inopinabile calore innato viscerum devastato tractricem vigere posse.

6. Tussis seu tussiendi saltem cupiditas inanis.

Sed pergamus ad reliquas si quæ sint functiones, quæ insalubres & præternaturales asciti assident. *Tussis sanè seu tussiendi cupiditas inanis*, experientiâ teste, jam à principio ei sese adjungere solet & longè priùs quàm serum eâ sit in abdomine collectum copiâ, ut in thorace eructet vel exudet, quòd inferior venter ei continendo jam sit impar, hoc enim proprium est asciti jam longiùs progresso. Assidet igitur tussis non aliam sanè ob causam, quàm quia aut diaphragma à viscere alterutro aut ambobus extumescentibus & gravitantibus deorsum divellitur distrahiturque, aut certè si jam serum tantâ sit aggestum copiâ ut ei innatare veluti viscera possint, & idcirco levitare, quia idem diaphragma ab eo præter ordinem distento quippè immaniter secundùm convexa seu gibba comprimitur & in angustias adducitur: nam tussis quia sicca ab exudante sero non fit sanè in principio, cùm imum ventrem tum occupet solum, neque etiam à qualitate vaporum è sero expirantium sursum excitatur tussis, quippè cùm ii vapores lenes & mulcebres sint potiùs præsertim in principio.

Hydropis signum prognosticum certissimum.

Atque hæc satis multa de naturâ ascitis causisque ejus proximis; de causis enim antecedentibus dicere velle parecbasis esset longior, & ab instituto nostro aliena pariterque de diagnosi hydropis jam præsentis affectus quippe per se evidentissimi agere, esset de meridie lumen accendere: verùm futurum & instantem antè denunciare si non Medico gloriosum (cui incerta minanti & maximè ingrata haud facilè creditur) certè ægris utile, aut prorsus necessarium. *Unum igitur certissimumque & instar omnium ascitis imminentis prognosticum habendum, præsens tumor sive inflammatorius sive scirrhosus alterutrius visceris: hic namque nisi maturè curetur, funestum certè necessarióque infert ascitem.*

Causæ Hydropis frequentiæ.

Quæret autem hîc fortè aliquis *frequentiæ hujus exitiabilis affectus causas*? Verùm consideranti hinc quot & quàm crebræ vitam hominum incursent causæ, quæ mesereum

visceraque crassis & crudis opplere succis ac infarcire possunt, illinc quàm frequentes occasiones sanguinem utrumque in viscera seu in nativos fontes impellentes, impulsum cohibentes, cohibitumque putredini & corruptelæ obligantes, mirum profectò non videbitur viscera crebris adeo opportuna vasorum angustiis, propriæque substantiæ infartibus esse.

Equidem dici non potest quàm uberem prava perperamque instituta victus ratio & præsertim labor corporis intempestivè, & adhuc incocto cibo initus subministrent; aut quàm crebri ab animi passionibus & præsertim aëris inclementiâ & subitis atque alternantibus ejus mutationibus, Boreæque præsertim flatibus, maximè in plagis Septentrionalibus contingant sanguinis recursus impulsusque sive lenti, sive conferti in viscera, à quibus febres plethorica invadunt corpora, eæque licet parvæ, continuæ tamen & ferè funestæ, atque hydrope terminatæ, imo non nisi cum eo commorientes, in quibus plerumque viscera tensa & immanem aliquando in tumorem, qui etiam costarum lumbos supra exstet, & dura supra admirationem præsertim hepar, quod aliquando trunci ligni instar edurum est, & veluti retorridum, & alioqui rimis fissum plurimis, in quibus aquam puram vidi latitantem & aliquando inclusam in vesiculis quæ hydatides dicuntur; quæ tamen meo judicio non apparent, nisi inflammatorius tumor aliqua in parte suppuraverit: vesiculæ enim fiunt meâ sententiâ ex puris parte aliqua concrescente & excoctâ à calore.

Causæ, Ascitis cacoëthiæ & indomabilis contumaciæ.

Supervacaneum hîc foret *Cacoëthiam ascitis & indomabilem contumaciam* pluribus describere, quæ naturæ vires, artisque omnem industriam ita eludit ut omnium Medicorum ingenia subsannare vulgari sed vero perhibeatur proverbio: *L'hydropique fait aux médecins la nique*. Certè ejus malignitate longè plures quàm cujusquam alterius chronici affectus confici tabescereque & mori experientia quotidiana abundè testatur, cujus pravitatis ratio satis obvia est in commemoratas à nobis causas ejus diligenter attendenti-

bus, nimirum intemperiem frigidam summam, quæ exhaustam spirituosæ humidæque seu carnosæ viscerum substantiæ à febrili ardore illatum consequitur, & obstructiones sive tumores eorumdem.

Obstructiones viscerum cur rarò percurantur ?

Quæ enim ars exhaustum humidum primigenium restituere, extinctumque calorem vernaculum denuo suscitare potest? quæ industria tenacius adhærescentes, & quasi jam concretos adnatosque vasorum parietibus humores abstergere, vel altiùs imbibitam impactamque viscerum poris alienam substantiam abluere, atque saxeam propè duritiem emollire, retorridum denique parenchyma æquabili & pristino substantiæ modo commutare valebit, etsi namque obstructiones tumoresque viscerum in principio artem minimè superare videntur, nihilominus tamen tum quoque raro percurantur, quia scilicet aut per Medicorum socordiam prætervidentur, aut ratione diuturnitatis negliguntur spernunturque, utpotè cùm & ægri statim atque febris defervuit se habeant ὀρθοςάδην, capiatque eos fastidium cùm medicamentorum tum medicorum, & vicissim medicos sæpè propria avarities ad valedicendum ægris partam antè victoriam sollicitet, aut certè pudor ejus tam diu delatæ re inconfectâ clam sese substrahere compellat: itaque morbo ob hasce causas in dies majorem acquirente contumaciam sensim succrescit hydrops, qui alioqui tum demum negotium exhibere ægro & revocandi medicos occasionem dare incipit, cùm jam viscerum cacopragia longiùs provexit & omni arte superior evasit.

Hydropis signa demonstrativa.

Quo sanè tempore quàm fieri potest primæ mali fibræ eradicandæ sunt, & naviter curationi incumbendum, dum adhuc natura viscerum integritatis suæ quodammodo retinens est, hoc est, æger est εὔσπλαγχνος, ac quamprimùm certa se produnt signa hydropem interminantia, cujuscemodi sunt, præter tentionem & gravitatem hypochondrii utriusque, aut alterutrius, dispnœa, asitia, urina non satis potui respondens, & incipiens cachexia, quæ sese evidenter prodit pravo totius habitus colore, genarum livore, ac pedum tumore, magno virium languore & id genus.

Omni itaque ſtudio vacandum averſioni, certè *Curationi jamjam incipientis* ἀρχομένης τῆν νόσου, ut loquitur *Hippocrates*, *aſcitis*, *quâ nativum qui ſupereſt calorem fovendo augendoque*, & *ſubſtantificum reparando humidum*: *quâ viſcera ab obſtructionibus liberando*, *pleonexiam eorum deplendo*, *quâ denique ſeroſum* & *redundantem jam humorem confeſtim expurgando vacuandoque.*

Curatio hydr. in genere habet V. Scopos.

Ergo quod ſpectat *ad eam Aſcitis ſpeciem*, *quæ acuto ſuccedens morbo calidi inſiti viſcerum ſequitur penuriam ſive frigidam intemperiem*, oppugnanda certè in primis *victus ratione*, quæ ex cibis euchymis eupeptiſque & modicè calidis conſtet; quo in cenſu ſunt *aves domeſticæ*, & *præſertim montanæ*, *perdices*, *turdi*, *idque genus*, *vinum generoſum*, *Hiſpanicum*, *malvaticum*, *imo medicamentoſum*, *ut aromaticum*, *abſynthites*, *paſſulæ damaſcenæ*, *corinthiacæ*, quippè in quibus ut in vino, vivificus quidam calor nativo noſtro affinis adhucnum viget; *ſalſamenta autem aromatis condita non inſalubria erunt.* Cibus porrò ter in die aſſumi poteſt ſed ex longis intervallis: nam in medicamentis exigua ſpes niſi fortè in uſu *electarii aromatici roſati*, *diarrhodonis Abbatis*, *dialaccæ*, *corticum citri*, *zingiberis conditi*, & *ſimilium* (ſi modò empyreuma febris minimè fuerit relictum) quorum uſus ante cibum ſalubris erit, quemadmodum à cibo fomenta *ex mentâ*, *abſynthio vino incoctis generoſo*, & *emplaſtrum ex cruſtâ panis aromatis aſperſi*, laudantur.

Curatio hydrop. ſpeciei à frigidâ viſcer. intemperie, & acuto morbo ſuccedentis; poſtulat. 1. Victus rationem moderatè calidam.

2. Medicamenta quædam interna, & externa.

Jam quòd *ad alteram Aſcitis ſpectat ſpeciem*, *quæ viarum anguſtiam potius ſequitur ſive ob vaſorum infartum*, *ſive ob tumorem phlegmonodem aut ſcirrhoſum*, & *alioqui medicabilis eſt* (nam confirmatæ provectæque admodum fruſtra curatio inſtitueretur & tentaretur, cujus obtinendæ nulla ſpes foret) cùm hactenus antecedentibus ejus cauſis *pleonexiæ ſcilicet* & *cacochymiæ* fuerit ſatis conſultum; ſuppono enim Medici non defuiſſe operam tempore & loco partim per idoneam victus rationem, medicamentorumque uſum febri prægreſſæ & diuturnæ convenientium, partim per ipſum febrilem calorem, cui in ſuperfluis humiditatibus deterendis abſumendiſque non ignava vis eſt, confeſtim *ad aperientia deobſtruentiaque meſereum* & *viſcera affecta malè*

Curatio Hydrop. ſpeciei, ab anguſtiâ viarum,

perficitur. 1. averſione pleonexiæ;

accedendum: sed eâ lege, ut si jam aliquis abdominis tumor seri in eo synatrismum demonstret axiologon, *expurgationis* ejus ratio in primis habeatur, cùm viscera intestinaque sero innatare & immergi diu non possint citra detrimentum & gravem vernaculæ temperaturæ noxam: sapienter enim monet *Hippoc.*[a] *incipienti hydropi alvi profluvium aquosum sine cruditate morbum solvere.* Et alibi:[b] *his, qui hydropem circa venas collegerunt, erumpente aquâ in ventrem solvi.*

2. Cacochymiæ, per hydragoga ab initio leviora.

Ita autem medicamentorum temperabitur usus ut à *levioribus sive hydragogis, sive deobstruentibus* initium semper capiatur, *& forma eorum solida præferatur liquidæ.* Convenient ergo primùm, *pilulæ ex hierâ, carthamo, agarico cum tantillo rhei*, quòd etsi cum aqua repurganda, venit, cholagoga videntur aliquorum judicio intempestiva, tamen meâ sententiâ plures simul scopos explet scilicet deobstruendi & serosos humores, quibus bilis ferè semper affusa est, purgandi per renes, & alvum unàque partes roborandi. Ex illis ergo medicamentis *sive boli, sive pilulæ fient pulveribus subactis cum succis iridis, vel sambuci, aut syrupo aliquo, ur rosaceo solutivo, sive de absynthio.*

3. De obstructione primum per leviora.

Exhibito autem medicamento purgante & modicè, prætermissâque morosiore aliâ præparatione, quippe quam humor ex se fluxus minimè desiderat, *deobstruentibus* locus erit & *primùm levioribus*, in quo genere sunt, *oxysaccarum, syrupi de cichoreo, acetosus, de radicibus, de limonibus, species triasandali cum rheo, & diarhodonis Abbatis*, e *quibus cum pulvere rasuræ eboris, cornu cervi usti, seminibus melonum, agrimonii, atque saccaro in aquâ agrimonii dissoluto tabellæ concinnari possunt.* Præterea, *trochisci de absynthio, de spodio; denique pilulæ ex pulvere rhei, spicâ nardi, vermium terrestrium exsiccatorum in umbrâ & malaxatorum cum succo cichorii, aut fumariæ per dies caniculares conden-*

a Coac. præn. Aph. 457. ἐπὶ δὲ ὑδέρῳ ἀρχομένῳ διάῤῥοια γενομένη ὑδατώδης χωρὶς ἀπεψίας λύει τὸ νόσημα.

b Coac. præn. Aph, 461. τοῖσι ὑδρωπιώδεσι κατὰ φλέβας ἐς κοιλίην ἐῤῥαγέντος τοῦ ὕδατος λύσις.

sato, quibus ammoniacum in aceto dissolutum addi potest, si suspicio sit affectus scirrhosi.

Quanquam porro solidior forma medicamentorum præfertur liquidiori, tamen non insalubriter *syrupi aperientes dissolvuntur in decoctis ejusdem generis, ut radicum quinque aperientium, intybi, agrimonii, betonicæ, capilli veneris, ceterach & id genus*, sed in modicâ admodum quantitate.

Dein per fortiora: quæ sunt vel primi,

Atque iis levioribus per aliquot quaternarios usurpatis succedent commodùm *generosiora sive hydragoga, sive deobstruentia.*

De Curat. hydr. per hydragog. Fernel.

OBS. CXVI. In *primo genere* cæteris antepono *elaterium, quod pilulis prædictis ad pauca grana addi potest*; & *hydragogum minus Fernelii felici successu sæpè expertum mihi*, & nuper in *Nobili Advocato Pontano Arnulpho Maviean, cui ab inflammatorio hepatis tumore & gravi febre intumuerat insigniter universum abdomen.*

vel secundi generis.

In *secundo genere* sunt, *oxymel diversi generis, syrupus bisantinus, de hyssopo, de prassio*, qui solvi possunt *in decoctis radicum filicis, rubiæ majoris, rumicis valerianæ, anchusæ, herbarum cichoracei generis, absyntii pontici, chamædrios, chamæpityos, seminis agrimonii, securidacæ, cicerum, lupinorum: florum genistæ, stæchados.* Quæ sanè non minorem vim in sero repurgando per renes quàm in deobstruendis visceribus habere statuendum est, ideoque iis obnixiùs utendum. Ad hos scopos pariter commendantur, *trochisci de eupatorio, de capparibus, & rheobarbaro.* Quia autem in chronicis morbis remediorum varietas jure laudatur, quòd aliàs natura assuetudine remediorum vim spernit eorum & ludificat, consulendi *celebres Practici, Hollerius, Duretus, Mercatus, Massarias, Saxonia, & cæteri*, qui eorum magnam sylvam tradiderunt.

4. Seri per renes expurgatione.

Jam verò non minori facilitate quàm commoditate *Serum modò præscriptorum medicamentorum usu per renes repurgatur*, sed etiam *decocto polii montani, calamenti, virgæ aureæ; conservisque betonicæ, eryngii, & denique therebentinâ*: quæ diuretica longè sudorificis præferenda, quòd hæc non possint nisi ægerrimè usurpari ob conjunctam hydropi sive dys-

dyspnœam, sive virium languorem: & sudorem præterea retorrida viscera vel affectu phlegmonode distenta non facilè permittant: adde quòd exiguo cum fructu aut potiùs cum detrimento & noxâ usurpantur, scilicet quia neque vacuant deobstruunt, nisi calida actu sumantur, & ferè etiam potentia valdè calida, quæ ratione febris adjunctæ sunt suspecta.

De infelici sudorificorum in hydrope usu.

OBS. CXVII. *Certè inprosperum eorum successum in omnibus memini, & nominatim in Amplissimo Præside cameræ comput. Lotharingiæ Alisio Domino de Vroncourt.*

5. Insensibili evaporatione.

Quibus etiam de causis haud valdè probare possum in ascite ob angustiam vasorum ea quæ insensiliter aquam vacuare creduntur, ut sunt *sales theriacales, magnæ antidoti, & ejusmodi.*

Dicta remedia quovis tempore adhibenda, sed Vere præcipiti, & ineunte Autumno acidulæ usurpandæ.

Atqui cùm *superiùs memorata remedia quovis anni tempore maximoperè probem, Æstate tamen Vereque præcipiti, ut ineunte Autumno, unas acidas aquas usque & usque inculcare & deprædicare non satis possum & soleo,* cùm earum vires in deobstruendis visceribus, vacuanda simul aqua sive per alvum, sive per urinas, sive per sudorem præpotentiores sint cæteris cùm per se, tum ratione copiæ quæ in usum venit, defectu cujus cætera medicamenta longè acidis aquis sunt inferiora, quippè quæ non nisi parcâ manu propter ingratitudinem ingeri possunt.

Eximias sanè acidarum vires testantur qui *Fontem Spadensem* bibunt, qui singulis annis singulare earum beneficium in percurandis hydropicis experiuntur.

De Curat. hydr. per acidulas Spadenses.

OBS. CXVIII. *Nam & ego ipse earum vel longiùs importatarum usu non semel hydropem averti jam instantem, & restitui olim earum beneficio Fratrem Angelum Capucinum etiam orthopnoicum ex insigni tumore phlegmonode utriusque hypochondrii, & ac æstate alius Vir Religiosus Pater Simon Raghesius ordinis Præmonstratensis ab inflammatorio hepatis tumore gravi febre comitato revaluit quarto post mense.*

Atque hæc satis multa de medicamentis quæ & causas & affectum propositum respiciunt, si hoc unum addiderimus tanquam caronidem, *tempus administrationi eorum com-*

Tempus administrationis remediorum debet esse matutinum.

modum esse duntaxat matutinum, distans quippè decem minimùm horas ab assumpto cibo: nam quæ cibo crudo adhuc in stomacho offeruntur obstructiones potiùs augere quàm tollere nata sunt.

Præsidia Chirurgica tanquam perniciosa rejiciuntur:

Jam quid *Præsidia, quæ manuum operâ industriâque vacuare sensibiliter aquam abdomine contentam possunt*, commemorem? ea sanè etsi varia sunt & passim laudantur, tamen pleraque usu longo tanquam perniciosa probata flocci facio. Accepi certè ab expertissimis olim Medicis, dum in Italiâ viverem, funestissimam iis plerumque gangrenam succedere ob atrocem dolorem cum iis conjunctum, & confertum aquæ intemperantiùs attractæ decubitum.

De gangrenâ post cauterium cruri adhibitum in hydrope.

OBS. CXIX. Quorum experientiæ confidens ut debui ab iis semper abstinui, & eo libentiùs quòd funestum illorum eventum experientiâ comprobavi, *in Nobili Matronâ consorte fortis & generosi viri Claudii de la Ferte, Capitanei vicarii præsidii Nancejani, cui, ascite laboranti, cùm ex consilio boni senis Pharmacopæi me quamvis reclamante cauteria utrique cruri adhibita fuissent, inflammatio, & mox gangrena accidit adeò dira fœtidaque ut loco escharæ lurida caro propiorque sterquilinio sive odorem sive colorem spectares, succreverit (quæ fœtorem tantum exhalabat ut universum compleret cubiculum) aliàs septimanam intra alteram exitiabilis.*

exceptis, Setone in scroto, & apertione umbilici. Sed à perito Chirurgo institutis.

Quanquam autem experientiâ ita statuendum esse de chirurgicis præsidiis jubeat, exceperim tamen *Setonem, seu cannulam scroto vulnerato immissam, & Umbilici apertionem à Clarissimo Andreâ Laurentino celebratam & feciliter usurpatam*, modò à perito & exercitato chirurgo ea fiat: nam aliàs periculosa est.

De male administratâ in hydrope umbilici apertione.

OBS. CXX. *Ut observavi in pauperculo homine jam à biennio ascite laborante, cui valetudinis recuperandæ gratiâ ab Illustri & R*da. *Antistitâ Cœnobii D. Petri apud Mediomatrices, Joanna de Marcossey, misso in Pontem, cùm umbilico aperto ligamentum hepatis à Chirurgo in hac operatione non satis experto fortè præcisum esset, profluxissetque aqua die is sequenti à diaphragmate cum scirrhoso hepate simul divulso deorsum nutante spiritu intercluso, vitâque simul fuit priva-*

tus. Notum enim est omnibus satis præcisionem illius ligamenti immedicabilem suffocationem brevi consequi.

Quò sanè laudavi semper illud dictum *Clariss. Archiatri Desiderii Philiberti* longè satius esse sinere suo ut in sterquilinio hydropici moriantur, quàm frustra tentare & infamare præsidia quæ aliis saluti fuêre. Equidem quæ hactenus præsidia commemoravi, ea jam jam instanti certè non valde profecto asciti præscripta esse à me intelligi cupio: nam altiùs radicato confirmatoque jam affectu ea nequicquam & non sine ludibrio tentari possunt, ut iis hydropicum velle curare sit Æthiopem dealbare, aut laterem velle lavare.

Enumerata remedia hydropi recenti & non inveterato, utpote incurabili, conveniunt.

Age verò supervacaneum est de *Victus ratione* plura dicere, cùm *sicca tenuisque* sed alioqui in *paucâ mole multùm nutriens* satis evidenter ab hoc affectu desideretur, in quo perluvies serosa longè manifestiùs quàm in ullo alio redundat. Omnibus namque satis innotuit quòd non pauci tenuioris fortunæ homines ab exquisitâ potus abstinentiâ pristinam recuperarunt sanitatem; nihilominus tamen non sum adeo stricti juris, quin *jusculorum usum* permittam *modò diureticorum*, in quibus scilicet incoxerint *radices aperientes petroselini, fœniculi, asparagorum, cappares, majorana, hyssopus & ejusmodi. Carnes euchymæ, eupeptæ*, vel tyronibus notæ sunt, *& à piscibus, fructibus, leguminibus* prorsus esse abstinendum satis ipse affectus insinuat; excipio tamen *ficus & passulas sive damascenas, sive corinthiacas*. Sed hæc plus satis in re tam clarâ quàm quæ clarissima.

His omnibus adjungi debet victus ratio sicca & tenuis.

CAPUT IV.

De Tumoribus aquosis, sive Hydropibus particularibus lienis & hepatis.

OBS. CXXI. *Memini me non semel olim vidisse tetigisseque splenicos (eorum nomina temporis longitudine effluxa è memoriâ exprimere hîc non licet) quibus lien catarrhopos in immanem excreverat tumorem, qui vel umbilicum infra sinistrum latus longè latèque tenebat, atque*

De tumoribus aquosis lienis.

evidente retinentiâ seu tensione sese prodebat, & jam semel atque iterum cùm evanuisset recurrerat. Hosce alioqui [a] ὀρθοστάδην *laborasse & fusco squalidoque habitu à naturâ fuisse recordor, & à febre vixisse arbitror immunes, certè adeo parva, quæ querelam sui ab iis non exprimeret. Quid præterea de iis, quos cursim duntaxat vidisse contigit, dicam, nihil habeo certi.*

De solutionibus ejusmodi tumorum.

OBS. CXXII. *Observo autem passim in plerisque febribus continuis jam à principio utrumque vel alterutrum hypochondrium, sed præsertim dextrum tensum quidem sed indolens tamen, & eum tumorem brevi subsidere sive spontaneo sanguinis fluxu superveniente, sive potiùs eodem sectione venæ revocato (nam id genus febrium modò tempestivè vocatus largâ sanguinis detractione simul & semel, aut per epicrasin potiùs ex* [b] *Hippocratis consilio jugulare, ut cum Galeno loquar, consuevi) sive diarrhœâ aquosâ biliosâ, sive profuso sudore, sive per se, hoc est, sponte & sensim sine sensu, seu insensili resolutione citra suppuratum, & citra duritiem immedicabilem: ut pridem annotavi in Nobili Viro L. Stephano Substit. Pont. quanquam iisdem empyema diuturnum ferè & annuum aut scirrhum succedere non raro mihi observatum.*

Magnus sanè [c] *Hippocrates* annotavit tumores œdematis nomine generali expressos molles quidem & indolentes, quos spontè sedari innuit, sed aliàs judicari tardiùs, ut quadragesimo, aut sexagesimo, idque sive fluxu sanguinis, sive suppurato, sive spontè *Clariss. Desid. Jacotius* & quidam ex Practicis tumoris in liene laxi meminerunt & à febre immunis, ejusque fugacis. *Clariss. Franciscus Valesius* eos

a Erectum stando, dicitur de leviter ægrotantibus: sic Hipp. lib. Epid. 1. Sect. 1. Aph. 10.

b Lib. de rat. vict. in morbis acutis Aph. 50. ubi medicamentum ἐπικρατικὸν, id est contemperativum, describitur.

c Lib. præn. aph. 19. Coac. præn. Aph. 281. τὰ μαλθακὰ δὲ ἀνώδυνα τῶν οἰδημάτων, χρονιώτερα δὲ τὰς κρίσιας ποιέεται, καὶ ἧσσόν ἐστιν ἐπικίνδυνα. τὰς δὲ ἑξήκοντα καὶ ταῦτα ὑπερβάλλοντα τοῦ πυρετοῦ μένοντος, ἐμπυοῦται. Molles verò & doloris expertes tumores, diuturniores judicationes faciunt, & minùs periculosi sunt. Sed & hi sexaginta dies transgredientes, febre manente, suppurantur.

sic descripsisse videtur, *sunt quidam*, inquit ille, *quibus lien valdè durus est & magnus, color vero faciei & reliqui corporis non admodum vitiosus, quod quidem neque admodum grave, neque periculosum est significatur enim solum vitium lienis.*

In primis igitur ex hujusmodi multiplici tumorum numero qui quidem sine febre sunt potiùs laxi, quàm verè duri, atque indolentes, eos non esse phlegmonodes & verè inflammatorios satis constat: neque enim phlegmone esse sine gravi febre potest; doloris præterea absentia id confirmat, qui necessariò adest phlegmoni à sanguine quocumque, affatim & derepentè viscus impetente.

Tumores hi hepatis & lienis non sunt phlegmonodes,

Cùm autem durities adjuncta insinuet eosdem scirrhoso generi posse accenseri, tamen non quidem secundario scirrho qui phlegmoni successerit malè curatæ, sed potiùs, qui primigeniâ generatione adortus fuerit lienem aut hepar, verosimile est, siquidem febris, prægressa accusari non potest, cujus ardore arefactum viscus immedicabilem contraxerit duritiem. Atqui quoniam durities vera quæ siccitatis est effectus non laxitatem præ se fert, & aliàs non ita insigni & evidenti tumori conjuncta est tumores autem præterea hujusmodi evanescere & obliterari sive sensim sine sensu ac spontè, sive affatim & sensibili aliquâ cum evacuatione solent, certè neque ad alterum scirrhi genus quod à crasso terrenoque humore suæ primordia originis repetat referri possunt.

Non Scirrhosi,

Quoniam itaque per hos tumores moles partium augmentum cœpit, atque omnis moles à substantiâ emanat corporeâ, ut ex physicis constat, sanè per additamentum substantiæ alicujus corporeæ & materiatæ partes intumuerint est necesse; atque cùm æqualis tumor sit ferè, tametsi catarrhopos seu declivis tantùm percipitur (nam propter sepimentum costarum anarrhopos non facilè detegitur sed effugit manus contactum (eam substantiam adjunctam altiùs intimiùsque infusam immixtamque esse æqualiter toti visceri verosimile est.

Per tumores porro istos quia hycochondria ita sunt tensa,

ut non verè dura ſed potiùs laxa tactu judicentur, materiam adjunctam & tumefacientem inde arguere eſt compreſſilem eſſe & ceſſilem, qualis eſt aquæ, quæ facilè cedit moxque refluit, non autem duram, qualis terrena eſt & limus jam à ſole induratus reſoluto magnâ ex parte humore antea imbibito. Quia præterea tumores iſti ſpontè ſubſident, & ſine ſenſu, itaque perfectè quandoque, ut nativæ magnitudini mollitieique æquabili reſtituta ſibi pars videatur, etſi aliàs ſupereſt renitentia & durities, conjicere eſt additam illam ſubſtantiam perfectæ reſolutionis eſſe capacem omninò, quæ nihil terreni craſſamenti ex ſe relinquat, aut certè maximâ ex parte reſolvi poſſit, quæ exiguum quiddam reſolutionis impatiens relinquat, qualis ſanè ſubſtantia eſt aut vaporoſa omninò, aut aquea ſimplex, aut cui terrenum quoddam craſſamentum fuerit admixtum.

Neque vaporosi:

Sed enim quia ſi detur eſſe vaporoſam, eam neceſſe eſt ipſâ in parte tumefactâ genitam fuiſſe (nam per vaſa anguſta obliquè inteſtinorum corpori inſerta oſcillaque eorum longè anguſtiſſima craſſis ex inteſtinis, ſunt enim flatuum conceptacula, flatus ſubire ſpontè, aut ex ipſis inteſtinis quaſi exugi trajicique porro ac deferri per anfractuoſos vaſorum ſinus in viſcera uſque improbabile eſt, ne dicam dictu ridiculum) gigni, inquam, vaporoſam ſubſtantiam in viſcere ex ſubjectâ aliquâ materiâ oportet, materia autem vaporis eſt prorſus aquea, ut conſtat ex phyſicis, reſolvitur profectò materialis cauſa omnis propoſitorum tumorum tandem in aqueam.

Certè ut non diffitear ſive vaſa, ſive viſcera turgere poſſe ſpiritali & caliginoſâ aliquando materiâ, uti cenſuit *Doctus Coac. interpres modò citatus*, in eâ tamen ſum hæreſi hujuſmodi vaporem nihil aliud eſſe, quàm ſerum ſive aquam in maſſa ſanguinis vel chylo confuſam, calore attenuatam & concepto agitatam fervore quod Philoſophiæ & Sapientum conſenſui omninò conſentaneum eſt. *Itaque tumores iſti laxi viſcerum ſuboriuntur per acceſſum humoris aquei ſeſe in intimius eorum corpus ſive parenchyma inſinuantis.*

Sed aquosi;

Quod confirmat indolentia tumori conjuncta & tensioni, à cujus enim humoris conferto decubitu in partem membranâ succinctam dolor sensusque tristis, gravitatis saltem sensus abesse potest, nisi ab aquei decubitu suâ naturâ lenis omnisque acrimoniæ expertis, statimque per attenuationem, quàm ubi primùm viscera irruit patitur, levitantis, & non nisi per exsudationem sensim factam irruentis tensionemque molientis; non enim sanguis, aut alius ullus humor terræ particeps citra indolentiam affatim, & subitò viscera invadere potest.

Quod confirmant signa assidentia.

Unde autem illud humidum exorbitans venit impetitque viscera? Sanè quoniam lien & hepar sunt conjuncta cum venoso quidem genere hepar, cum arterioso autem potissimùm lien (loquimur enim de sanguine jam confecto) atque quælibet massa, sed præsertim sanguinis arteriosi plurimo est sero effusa, *haud dubium esse potest ab utroque vasorum genere serosam pleonexiam deponi in utrumque viscus posse sive spontè, sive pulsu motuque naturæ copiâ ejus aggravatæ & irritatæ, sive seorsim, ut evenit in diarrhœis biliosis, sive unà cum sanguine ipso turgente, sed ita ut sanguis ipse quidem in vasis subsistat, serum autem ex iis exundet in lobos, atque tumorem excitet.*

Aqua exorbitans impetit hepar per venas lienem per arterias.

vel seorsim vel unà cum sanguine.

Nam ita duo tumorum genera suboriuntur, quorum unum à seri duntaxat decubitu sine febre est quidem saltem non magnâ & gravi, certè minimè periculosâ & subsidet spontè; alterum cum gravi & acutâ febre & suppurato ferè solvi solet. Scilicet sanguis acratos in vasis subsistens nisi revocetur tempestivè venæ sectione, & aliis revulsionis generibus, putrescat necesse est ac suppuretur, unde febris & solutio tumoris plerumque funesta per empyema.

Inde duo tumorum genera suboriuntur: Unum sine febre, vel exiguâ; Alterum cum febre gravi & acutâ.

Id porrò discrimen inter duo viscera insinuat ratio, experientiaque confirmat, ut quoniam sanguis arteriosus longè copiosiore sero scatet, quàm venosus qui crassior est crudiorque: & præterea hepatis vasa quàm lienis longè exiliora & angustiora, *hepar inde magis quidem opportunum sit tumoribus, qui à sero unà cum sanguinis affluxu fiunt, atque febre magna succincti suppurato terminantur, contrà*

Huic tumorum generi hepar magis obnoxium est;

Isti lien.

lien iis obnoxius ſit magis tumoribus, qui ab unius decubitu ſeri excitati febrem non ita magnam habent adjunctam & per ſe ſedantur; quanquam utrique tumores averti poſſunt ſi medicus tempeſtivè vocatus vel eos jam præſentes advertens, vel jam jam inſtantes prævidens legitima remedia revulſioni materiæ influentis adhibuerit, atque etiam influxuræ, & cauſam moventem ſive occaſionem correxerit, v. g. plenitudinem ſanguinis & ſeri, vel ſubitum frigus ambientis, ob cujus occurſum & ex crebris intervallis ex inopinato repetentem in Septentrionalibus terræ plagis nullum genus febrium obſervo frequentius graſſari & adoriri corpora præſertim juvenum plethorica, nec ſatis ſibi cauta providaque harum ſubitarum aëris mutationum, & etiam eaſdem negligentia præ nimiâ juvenilis roboris confidentiâ.

Nimirum rara juvenum corpora Boreas ex improviſo perflans altiùſque penetrans, præſertim ſi auſtrinam conſtitutionem exceperit, è circumferentiâ redundantem in vaſis ſanguinem unà cum ſero & ſæpiùs ſerum ſolum, quippè facilè ſeparabile, in præcordia magnâ vi pellit truditque; quo ſanè neceſſariò in ſtipites cùm ruant, in viſcera quoque ſeu fontes, ex quibus primò dimanarunt, impetere evenit, & ſæpè ſubſiſtere in anguſtiis radicum vaſorum præſertim ſanguinem craſſum, nam nullo negotio ſerum erumpit è vaſis, irrumpitque in poros parenchymatis: *itaque raræ ſunt febres, in quibus ab hoc ſanguinis recurſu ambo viſcera, aut ſaltem alterum ex iis non intumeat ut plurimùm.*

De tumore hepatis inflammatorio, cum ſero ſuperfluo.

OBS. CXXIII. *Equidem experientiâ quotidianâ obſervo paſſim hujuſmodi tumores, & inter alios memini me vidiſſe in diſſecto cadavere Illuſtris Adoleſcentis Baronis Ferdinandi ab Henauſen, cui febris cum tumore inflammatorio tertiùm recurrerat intra unum annum, eaque lethalis, lobos quidem omnes hepatis admodum turgentes ſed laxos & molles, interiùs autem viſcus ſtupendâ rigidum duritie & retorridum: ſcilicet lobos ſeri non minor pars invaſerat, nam reliqua portio in alvum primum ſeptenarium decubuerat, unde diarrhœa hydatotis,*

tis, sed sanguis in vasis substiterat & interno viscere, in eoque ustione concreverat in duritiem insignem.

Quin etiam non improbabile est serosam sanguinis partem in spatium membranam inter & parenchyma interjectum excuti posse, aut sensim exudare colligique eâ copiâ, quæ tumorem excitet, ut est à nobis annotatum ex [a] *Hippocrate* superiore observatione.

Colligitur etiam serum illud in spatio membranam inter & parenchyma interjecto.

Adhæc quoniam viscera ambo sibi per duplicem portam conjunguntur, non est dubium alterutrum in alterum posse deponere suam pleonexiam, & tumorum exhibere materiam. Atqui quoniam speciatim lien cum ventriculo conjungitur immediatè per vasa brevia quidem sed ampla eaque plura: nam hepar ei per media intestina connectitur & vasa sed longiora obliquiùsque inserta & sursum ascendentia, minori sanè negotio magna aquæ epotæ pars pervenire potest è ventriculo in lienem sive potiùs tractu ipsius lienis, quandoquidem vasa lieni & ventriculo communia non nihil obliquè incedunt duas inter ventriculi tunicas.

Interdum etiam unum viscus pleonexiam suam in alterum deponit.

Sic ventriculus lieni magnam aquæ partem communicat.

Quoniam enim lien ex instituto naturæ fluxiliorem atque adeo aquosiorem chyli partem è ventriculo immediatè trahit exugitque in dies, ex quâ calidum & tenuem sanguinem sibi totique conficit & minorem ejus confecti partem apponit sibi, sed majorem per arterias in universum corpus distribuit, atque interea renes serum jam superfluum ebibunt secernuntque à sanguine, lien autem eam in chylo partem aqueam trahit abundantiùs, quò calor tractionis omnis instrumentum in eo magis viget, quæ universa sunt in physicis demonstrata, necesse est profectò lienem æstuosum sive à naturâ, sive aliam ob causam multæ aquæ sitientem ab intemperatiore tractu aquosioris chyli è ventriculo in dies continuante turgere tandem collectâ aquâ, & maximè parenchyma ejus rarum, spongiosum, atque bibulum, si præsertim eveniat renes in suo munere segniores evadere: quod utique evenit cùm ab assiduo sanguinis serosi affluxu nativus eorum calor impensiùs refrige-

a Coac. præn. Aph. 281. καὶ γίνεται δὲ ταῦτα μὲν ἐν χιτῶνι. Atque hi quidem. (sc. tumores) in tunicâ fiunt.

ratur, aut verò saburrâ arenosâ, terrenisque & crassis sordibus, quæ cum aquâ in potum veniente ferè sunt commixtæ, ipsi obstruuntur.

Lien tumoribus ejusmodi laxis & immanibus opportunum est;

Itaque quibus lien à naturâ præcalidus, ii tumoribus ferè laxis & immanibus ac prodigiosis vivunt obnoxii, quique quandoque subsidunt spontè, aut certè in scirrhum degenerant, quòd crassamenta illa terrena discussionis sint impatientia. Porosa sanè lienis substantia bibulaque & calida à naturâ magnum adfert apparatum ad frequentiam ut & ad stupendam molem ejusmodi tumorum: nam si hepar densâ carne in duplo vel triplo naturali majorem molem præter naturam potest intumescere?

De maximo hepatis tumore.

OBS. CXXIV. *Ut non ita pridem in hostiario principalis cameræ vi hepatitidis abrepto observavi, cui hepar in molem supra admirationem extuberaverat*, lienem ἀραιοσαρκότερον in quintuplo vel sextuplo majorem nativâ excrescere molem non mirandum, præsertim cum potus quotidianus materiam abundè subministret.

Hanc Doctrinam confirmant, 1. Generatio horum tumor. sensim fieri solita.

Hujus autem doctrinæ de *continente causâ horum tumorum serosâ scilicet colluvie* argumentum est in primis *generatio horum tumorum* non simul & semel sed *sensim fieri solita*; cujus signum indolentia. Scilicet si per pulsum fieret tumor, omnino affatim invaderet viscus, cùm pulsus materiæ naturam aggravantis confertim fiat præsertim in publicis officinis: attractio enim contrà fit pedetentim & sine sensu, quippe quæ respondet inanitioni habitus corporis à causis externis sensim fieri consuetæ.

2. Eorundem subsidentia, seu modus solutionis.

Deinde idem convincit subsidentia tumoris temporis progressu & spontè succedens, citraque suppuratum, aut scirrhum, etsi quandoque hunc relinquat, nedum difficiles obstructiones sive ex crassamentis terrenis in potum venientibus & simul à viscere cum potu ebibitis, sive à crudioribus & indomitis chyli partibus ab æstuoso liene intempestivè attractis, & porosum ejus corpus altiùs pervadentibus, nec à calore visceris sensim remissiore facto unà cum seroso humore resolvi & attenuari aptis, sed magis magisque incrassari ob indomabilem naturam. Unde tumor quidem per re-

ſolutionem perfectam decrementum tale capit, ut ferè ad magnitudinem redeat naturalem, ſed edurum tamen reſtet viſcus ob altiùs impactum craſſamentum terrenum, nedum illud quod in vaſis ſubſtitit, & obſtructiones infert contumaces.

3. Cauſæ externæ.

Atqui hanc profectò doctrinam mirificè confirmat tum cauſarum externarum, tum ſymptomatum aſſidentium ſpeculatio [a] *Hipp.* namque obſervatione lienoſi plerumque fiunt ab uſu aquarum lutulentarum quales paluſtris, & id genus & omnium medicorum experimento horum tumorum cibi etiam craſſi viſcidi ſunt fomites, & præſertim fructus, & lacticinia, atque leguminum juſcula: nam hæc aqueum & terrenum alimentum plurimum ſuggerunt.

4. Symptomata aſſidentia.

Quod autem attinet ad ſymptomata aſſidentia iſtis tumoribus, liene certè præexiſtenti in vaſis ſanguini & in dies in corporis nutricatum inſumpto ſubſtituente deinceps atque affundente ſeroſum ſanguinem (ſi ſanguinis nomen meretur ſanguis ichoroſus fibrarumque expers, quem morbidum vocat [b] *Ariſtoteles*) quippe cùm lien non niſi fluxam & tenuem chyli partem antequam ſolida ciborum ſubſtantia fuſionem acceperit intempeſtivè præripiat, infelicem ſequi neceſſe eſt totius corporis nutritionem, & habitus omnem marceſcere florem, qui præcipuè aliàs viget in ſanguine arterioſo ſpiritu quippe vitali fœcundiſſimo, quod de ſententia *Hippocratis* [c] *Galenus*, docuit: *quibus lien creſcit*, inquit ille, *his corpus contabeſcit ac vitioſis impletur humoribus, & contra quibus lien decreſcit, iis corpus florem reſumit.*

Quoniam enim ſanguis aquoſus præter naturam tenuis lentoriſque expers eſt, certè nec apponitur partibus nec affigitur; & præterea aqua in ſanguine nimiùm redundans ſpiritus vitalis ubertati adverſatur, corpus inde tabeſcat &

a Lib de aere locis & aquis aph. 25. τοῖσι δὲ πίνουσι (ὕδατα ἑλώδεα). σπλῆνας μὲν αἰεὶ μεγάλοις εἶναι καὶ μεμυωμένοις Bibentibus autem (aquas paluſtres) ſplenes ſemper ſunt magni ac pleni.

b 4. meteor.

c 2. de natur. facult.

florem gratiosum amittat oportet: quo sanè serum redundet necesse est in toto corpore & maximè infernis partibus. Ex quo etiam spiritibus in toto ferè obrutis ob aquæ copiam magna corporis sequitur gravitas & segnities imbecillitasque, & ex ejus conscientiâ, viriumque corporis diffidentiâ mira animi ignavia & angustia, atque ad metum propensio.

Quia porro redundans in massa sanguinis aqua gravitat, inde pleonexia serosa sese in infernis partibus magis prodit: itaque varices fiunt & tumores pedum.

Sed & quoniam aqua non eâ copiâ à vitali spiritu illustratur quâ par est, indè ea facilè putrescit non ventilata ut debet: nam *vitium capiunt ni moveantur aquæ.*

A putrescente autem etsi leviter & simul redundante in partibus inferioribus aquâ calent præter naturam genua, pedesque.

Imò verò eadem putrescens effervescit in partes superiores, hinc spontè è naribus exudat stillatque sanguis aquosus, acrimoniâque suâ partes teneriores invadens, ut carnes gingivarum, eas exedit, putrefacit, corrumpitque, & à dentibus abscedere facit: ex quâ corruptelâ partium oris anima ipsa foetet.

Quin etiam ab eâdem causâ ulceribus dysepulotis crura manant foedanturque. Denique quia aquæ fervor ille est levis & in subjecto aqueo frigidoque inest, certè febris minùs evidens sed obscura, & quæ in extremis partibus in quas decubuit gravis humor sese prodit.

Tumores isti cùm frigidi sint,

Atque hæc satis de tumoribus præsertim aquosis, quæ discutienda & examinanda relinquo medicis, si quando ejuscemodi affectus occurrerint. Quos tumores ad frigidos referri debere satis constat, quanquam calida intemperies occasionem dederit: certum namque est viscus à contactu aquæ diutiùs stagnantis tandem refrigerari. Unde hosce tumores non temerè ad hydropem referre possumus ex analogiâ hydropis pulmonis vel cerebri, cùm in iis viscera porosa suâ naturâ juxtà atque illæ partes plurimâ aquâ sint prægnantia & distenta.

non temerè ad hydropem referuntur.

Atqui quod ad *Curationem* attinet, primi quidem generis tumores qui cum febre plerumque gravi ſunt conjuncti, inſinuant certè *revulſionem ſanguinis ſeroſi, vel ſeri ipſius à viſceribus, tum vacuationem influxi jam & impacti humoris in ipſis viſceribus ſive ſenſilem, ſive inſenſilem*: nam de indicationibus quas febris conjuncta confert, non eſt inſtituti noſtri hoc loco dicere.

Curatio primi tumorum generis, cum febre gravi, duos habet Scopos.

Revulſio autem potiſſimùm obtinebitur *Venæ ſectione* præſertim ſi ſanguis ſeroſus impetat viſcera, quæ ſemel & iterum vel eâdem die repeti debet antequam ſanguis altiùs impingatur. Interea autem providentia cauſæ impellentis habebitur, ut v. g. frigoris ambientis, & aliarum ejuſmodi, & eodem etiam tempore cætera revulſionis genera poſſunt adminiſtrari, & præſertim *frictiones, atque ligaturæ partium extremarum*: nam balnea nimiùm ſuſpecta ſunt.

I. Complectitur revulſionem ſeri à viſceribus; tam per V. S. quam per ligaturas & frictiones extremar. partium.

Iis commodùm ſuccedent *Vacuantia ſed moderatè admodùm*, quæ ſcilicet poſſunt è viſceribus ſerum blandè educere, qualia ſunt *ſyrupus roſarum ſolutivus, caſſia, electarium lenitivum, & rheum barbarum*, potiſſimùm ſi conjuncta ſit diarrhœa bilioſa ut ferè evenit, *cujus uſus in pulvere & ſubſtantia cum conſervâ aliquâ cichorii vel roſarum, aut ſucco cichorii in formâ boli vel pilularum maximoperè probatur*: quorum vicem geret, *ſyrupus de cichorio compoſitus cum rheo, vel ejuſdem rhei infuſum in decocto endiviæ, portulacæ, tamarindorum & myrrobalanorum.*

II. Vacuationem ejuſdem 1. per purgantia moderata.

Vacuatio pariter per *diuretica ſed frigida & lenientia* mihi commendatur plurimùm, qualia ſunt, *decocta radicum aſparagorum, agrimonii, cichorii cum toto, capilli veneris, betonicæ, & id genus cum ſyrupis herbarum prædictarum, ut capilli veneris, & ſimilibus.*

2. Diuretica frigida & lenientia.

Vacuatio porrò inſenſilis per medicamenta ut tentari poſſit non video, ſiquidem quæ digerere poſſunt interiùs aſſumpta quia calida, ea à febre prohibentur: externa autem tum hac ratione improbantur, tum quia uſus exigui ſunt, cùm ſeptum coſtarum oſſearum vim eorum intercludat.

Jam vero quoniam proprium lieni tumoris genus continentem cauſam habet aqueum humorem non ſpontè, aut

Curatio.

Secundi generis tumorum lieni propriorum,

motu pulsus influxum, sed tractione illectum, cujus tractionis principium ipse lien est, *Scopi* sanè *Curationis in cohibendâ tractione & attracti humoris evacuatione versantur.* Nam neque revulsio derivatiove locum habere possunt: quia autem importuna illa tractio aqueæ in chylo partis fit per calidam lienis intemperiem, *isthæc intemperies usu contrariorum in primis corrigenda venit, ex adverso verò evacuatio serosi humoris insensilis quidem non nisi per calefacientia potest obtineri. Prædicti itaque scopi contraria indicant: quocirca ita temperandus est usus resolventium sive discutientium, ut ab eorum usu visceris intemperies incrementum non capiat, nisi potiùs ab iis resolventibus prorsus abstinere præstat, & solis sensibiliter vacuantibus insistendum.* Denique quia cum aqueâ chyli parte nescio quid *terreni crassamenti* attrahitur ab ipso liene, hoc etiam *abstergendum*, ne ineluctabilis relinquatur scirrhus.

Tres habet scopos, I. est cohibitio attractionis seri.

II. Humoris attracti evacuatio.

III. Abstersio terreni in liene crassamenti.

Quoniam ergo prædictorum remediorum usus corpus εὔροον postulat, præmittendum certè *lene aliquod pharmacum & basilica sinistra aperienda*, ut facilem medicamenta cætera inveniant viam, quæ sanguinis detractio etsi ad revulsionem non confert, nec à tumore indicatur, tamen haud dubiè calidam visceris intemperiem emendat.

His præmittatur lene aliquod pharmacum, & venæ sectio.

Quantum igitur ad *Purgationem* attinet, quia & humor fluxilis est atque sequax, & focus humoris ventriculo admodum vicinus, *medicamenta mediocria satis erunt*, cujus generis *folia senæ, carthamus, pilulæ de fumariâ, pulvis diasenæ, syrupus vel mel rosarum solutivum, syrupus de pomis regis sabor, & de polipodio*: quæ medicamenta cùm repetita sufficere possunt, tum calidam visceris temperiem minimè augent.

I. & II. scopus expeditur tam per purgantia;

Quæ moderatio temperiei etiam in *vacuantium per urinas* desideratur, ut *utrique Scopo* satisfaciat. Itaque è *diureticorum sylvâ temperata sed lieni familiaria sunt eligenda*: nam quæ per sudores aquam in liene vacuant, quia citra insignem calorem id præstare nequeunt, suspecta sanè meritò sunt. Quanquam autem diuretica sive serum per renes educentia passim liquida exhibentur, tamen quoniam hæc

quàm diuretica: utraque moderata.

ſunt aquæ genera & recta ſplenem ſubeunt, ideòque tumori augmentum adferre nata, iis præferenda videntur, quæ ſolidam aut certè mediam conſiſtentiam habent, quæ non verendum eſt celeriter, & integris viribus lienem pervadere poſſe ob inſignem vaſorum lienis cum ventriculo connexionem & viciniam. Præter ſuperiùs ergo dicta ex uſu erunt *ſyrupi de radicibus*, *oximel ſimplex*, *ſyrupus de betonicâ*, & *byſantinus*, quibus *decocta* ſed in modicâ & æquali quantitate adjici poſſunt non ſolùm, *ex herbis prædictis*, ſed ad *Abſterſionem craſſamenti viſcidi cum aqueâ chyli parte attracti & materiæ alioque ſcirrhi*, *decocta radicum tamariſci*, *herbarum chamædryos*, *chamæpityos*, *abſyntii*, *ſaturejæ*, *pulegii*, *calamenti*, *marrubii*, *ſcordii*, *ſeminum apii*, *fœniculi*, *petroſelini*, *agni caſti*; *quibus cichoracea & frigida commemorata temperationis gratiâ adjici debent*: & *cùm radices in aceto macerari poſſint*, *tum ſyrupus acetoſus*, *oxyſaccarum & omninò acetum omnibus medicamentis ex conſilio Galeni affundendum.*

III. Per medicamenta partim interna, 1. liquida.

In *ſolidâ* autem *ſubſtantiâ* medicamenta hæc probantur, *pulveres ſcilicet ceterach*, *ſeminis agni caſti*, *trochiſci de capparibus*, *de eupatorio*, *de laccâ*, *aromaticum roſatum*, *diacuminum*, & *ejuſmodi*: *conſervæ item capilli veneris*, *ceterach*, *cichorei*, *betonicæ*, *cum quibus pulveres prædicti poſſunt miſceri*, *uti & ſina*, *atque ſazzafraſſum*: *quorum etiam decocta non improbantur*, à quibus metus non eſt ne augeatur pleonexia ſeroſa, cùm celerrimè diſtribuantur.

2. ſolida.

Non improbantur *medicamenta chalybeata*, ubi jam ex parte detumuerit lien, & ſuperſtes fuerit aliqua durities, ſed eâ lege ut integram chalybis ſubſtantiam non admittant, indomabilem ſcilicet à naturâ humanâ. Ergo *vinum chalybeatum*, *aut infuſa*, quæ paſſim à Practicis præſcribuntur locum habebunt.

3. Chalybeata.

Poſtremò inter medicamenta omnia principatum tenet *aqua acida*, ut *Spadenſis*, cujus uſus experimentis quotidianis in tumoribus & infarctibus viſcerum comprobatur, cui ſuccedanea eſſe poteſt *aqua chalybeata Alexandri Petronii Romani*, quæ aſtrictione quâdam veluti exprimit ſero-

4. per acidulas.

ſum in liene humorem, unâque robur ei adfert mirificum.

Partim externa, reſolventia, emollientia & roborantia, &c.

Atqui ex *medicamentis externis modicè reſolventia* probari poſſunt, à quibus intemperis calida viſceris minimè augeatur quibus, tamen in fine, ſi durities reſtiterit, *emollientia* non inutiliter adjunguntur & ſemper *roborantia viſcus modicâ adſtrictione; denique acetum penetrationis gratiâ.* Laudantur igitur *olea amygdalarum amararum, chamæmelinum completum, liliorum alborum cum aromatibus, & de capparibus; axungiæ & adipes gallinæ, anſeris, medulla vituli; ammoniacum, unguentum dialtheas, de meliloto*: denique *fomenta ex decocto radicum altheæ, malvæ, corticum radicum capparorum, tamariſci, herbarum ceterach, abſynthii, chamædryos, pulegii, calamenti, ſeminum lini, fœnigræci, quorum fotus litibus præmittendus.* Quoniam tamen metus eſt ne ab his calida viſceris intemperies capiat incrementum, ad id coërcendum *frigida victus ratio & ſicca* quantum fieri poteſt inſtituetur. *Juſcula* ergo in uſum non venient niſi alterata *endiviâ, boragine, bugloſſo*; quæ medicamentoſa erunt magis ſi *radicibus quoque aperientibus*, ut *aſparagorum, & capparibus* alterentur. *Carnes* laudantur *euchymæ, eupeptæ, vitulina, hædina, avium domeſticarum perdicum. Vinum tenue oligophorum, certè dilutum aquâ chalybeatâ convenit.* Nam meracum & generoſum quia ſtatim viſcus ferit improbatur: *abſynthites* tamen non inſalubre *ſed decocto agrimonii dilutum* & primâ menſâ ebibitum, ut vim medicamenti gerat. Inter *fructus* commendantur *caricæ cum thymo*, uti & *amygdalæ amaræ*, ſed primâ menſâ pariter ſumendæ. *Exercitatio* denique moderata & cibo præmiſſa pro ſaluberrimâ habetur, ut inſalubris quæ ſtatim cibum excipit.

Quibus adjungatur victus ratio frigida & ſicca.

CAPUT V.

De Hydrope uteri, & partu Lunæ, molæ specie.

OBS. CXXV. *Vidua quædam paupercula Claudia Bernard, quæ habitabat in angiportu vici sacerdotum, appetentibus menstruis per duodecim annos circiter motibus afflictata est convulsivis, atque hysterica dicta symptomata (uti accepi) passa est: tandem phlegmone uteri cum febre acutâ supervenit, quæ in empyema degeneravit. In demortuæ cadavere uterum plurimâ aquâ turgentem, & vesiculis quibusdam purulentâ materiâ prægnantibus distinctum reperimus, pariterque abdomen multâ aquâ distentum. Scilicet cùm febre hecticâ ratione abscessus uterini per triennium laborasset, & ratione sitis perpetuæ largiùs aquam epotasset, serum in vasis toto corpore redundans exudavit partim in abdomen, partim in uterum, cum ad eum vasa insignis magnitudinis perveniant, & in tabidis corporibus serosus admodum sanguis restagnare in vasis soleat.*

De Hydrope uteri.

OBS. CXXVI. Vesiculæ autem illæ prægnantes pure tenui, quas in illâ observavi, mihi refricant memoriam *ejus speciei molæ, quæ mihi à Nobili Matronâ Anth. le Feure descripta est & observata sæpiculè ab obstetrice famosissimâ Custinâ dictâ; narrabat scilicet obstetrix illa, se inter partus monstruosos vidisse enixum quemdam veluti globum membranosum flatuoso quodam spiritu turgentem & distinctum distentumque vesiculis quibusdam aqueo humore puri non absimili scatentibus & plenis, & aliàs pellucentem, ut faciem Lunæ quodammodo exprimeret, unde partum Lunæ vocabat, affirmabatque magnâ vi ex utero erumpere & devolvi in terram, atque è terrâ ad uterum resilire instar pilæ cujusdam.* Videlicet à flatu naturâ suâ levitante plenus globus ille illisus in terram remittebatur & subsiliebat non aliter atque pila aëre distenta excussa in terram resilire solet. Haud enim dubium est, infæcundum semen & crudum posse in vesiculam delineari

De partu quodam Lunæ, specie molæ.

Ejus generatio.

& deformari, quæ lapſu temporis ſero ſenſim è vaſis exundante impleatur. Quo calore loci attenuato & in flatulentum converſo, neceſſe eſt uterum in inſignem attolli tumorem, qui mole ſuâ tandem naturam ad ſui excluſionem & veluti partum ſollicitet.

CAPUT VI.

De Iſchuria memorabili cum ſudore perenni.

Morbi prima invaſio.

OBS. CXXVII. *AMpliſſimum & prudentiſſimum Virum Anthonium de Gatinois, Dominum de Drouville, in ameno illo ſuo in Fano D. Nicolai receſſu ſolitudini de more vacantem, hoc eſt, multa ſuper miſerabili tum ſtatu Regni Gallici meditantem ex inopinato Iſchuria adoritur: ea autem jam unum diem preſſerat Virum conſtantem, cùm apud me ex aulâ evocatum de urinâ penitus ſuppreſſâ querimoniam habet, & alioqui imum ventrem minimè diſtentum affirmat. Ergo, inquam, utrumque renem pertinax obſedit aliquis calculus: nam & nulla profectò alia à calculo cauſa firmum cæteroqui & alacrem hominem derepentè urinæ exitu privare poteſt, & veteres tuas querelas de nephritide memini. Itaque omnes machinæ & baliſtæ in murum illum intendendæ ſaxeum, qui effluxui inutilis alioqui humoris obicem ſe præbet. Sit ita ſanè, inſit ille, & quanquam averſus ab omni medicamentorum genere, tamen enema unum & alterum, bolum caſſiæ cum rheo, & detractionem ſanguinis è malleolo probat, & imprimis diætam atterendis calculis atque lubricandis viis peridoneam inſtituit, crebròque per acclivia & declivia equo aut carrucâ vectus decurrit, ſed fruſtra: ſeptem interea dies integri dilabuntur & nullam aquæ guttulam reddit, imo quatuor ſuprà diffugiunt, cùm primùm urinam ad libras duas circiter fundit; ſed iterum urina ſupprimitur, & novendecim dies ſicci prætervolant, quos iſchuria ſecundò totos urget. Quæ certè ſiccitas non mediocriter animum meum tum pupugit, quòd me*

Secunda invaſio.

minissem classicos auctores uno consensu ischuriam septem dierum lethalem affirmare; & nihilominus Vir magnanimus non despondit animum. Circa trigesimum autem circiter diem à primâ suppressione sex circiter libras affatim eminxit, sed mox tertiùm ischuria repetiit æquè ut antè pertinax. Tum verò corpus universum jam antè per plusculos dies uvidum spectabili continuoque cœpit diffluere sudore, & tam insuavi & olido, ut vix ferrem præsentiam colendissimi Affinis. Dies autem jam decem sudor ille noctesque tenebat, cùm ecce derepentè dolor renum atrocissimus causarium adoritur, sed is mox (nam nullus dolor atrox & acerbus idemque diuturnus) semicupio paucas intra horas cedit, & simitu duo ab illo excreti calculi formâ & caractere dactylorum nucleis similes sed longè majores, quorum enixu successit liberalis diuque optata, & facilis deinceps mictio. Memorabilis sanè fuit illa urinæ suppressio & propè incredibilis, sed sudor perpetuus & ejus vicarius in *nobili Viro* incolumitatem diu in incerto nutantem retinuit, per quem scilicet colluvies toto corpore serosa & jam præ morâ diuturnâ putrida sensim expurgata fuit, aliàs fortè non ita impunè tulisset tam obstinatam & omni fide majorem suppressionem. Quærere autem aliquis posset quî fieri potuerit ut toto illo quadragenario semel & iterum urinam reddiderit, eaque extemplo suppressa penitus fuerit. Fieri sanè potuit ut lapillus hærens in pelvis fine exortuque ureteris, aliquo corporis motu sursum in pelvim rejectus ascenderit itaque liberum aquæ descensum præbuerit, sed idem mox decidens spontè & ab aquâ decumbente desuper pressus expressusque iterum in ureteris principium exitum ut antè denegarit sero: credibile enim est hæsisse toto illo tempore in exortu ureteris lapillum secundùm unam ex extremitatibus seu mucronem, non autem secundùm corpus medium, quod cùm ureterem ipsum vi subiit, tum verò dolor gravis urgere cœpit, nam in pelvi amplâ lapis sanè absque molestiâ delitescere potuit unàque penitus intercipere urinam.

Tertia:

Cui se adjunxit sudor per plures dies continuus.

Solutio totalis:

Sudoris hujus effectus,

Cur urina sæpiùs suppressa & iterum reddita fuerit.

OBS. CXXVIII. Cæterùm *observavi Ischuriam non minùs memorabilem, sed disparem sortitam exitum, in Joanne*

De Ischuriâ lethali.

Chavotio, nobili Pharmacopœo Pontano. Hic cùm alterum è renibus grandiore calculo obſeſſum ante annos viginti traheret, ſive geſtaret, cujus ipſe alioqui benè conſcius erat, quippè à perpetuo gravitatis & æſtus ſenſu ſatis edoctus, ineunte anno climactericorum principe circa veris initium ex inopinato in perfectam Iſchuriam incidit, eamque cum ſummis cruciatibus conjunctam, altero ſcilicet rene aut potiùs uretere tum penitus obſtructo & occupato ab inſigni lapide deſubitò ex alveo renis in ipſum ureterem delapſo, atque mediâ in viâ hærente adeo pervicaciter, ut totis viginti diebus ſemel & vix ſcyathum aquæ reddere potuerit: natura ſanè ſummo cum conatu in eò deturbando tamdiu laboravit, nec quanquam revocante atroci dolore ipſa ab illâ contentione deſtitit, quandiu vires conſtitêre, & continuitatem ſuam ureter retinere potuit: nam ad medium ureterem tandem perveniens lapis ita eum dilaceravit divulſitque, ut in divulſis fibris tandem intricatus fuerit, & Vir conſtans penitus fractis à laborioſo illo enixu viribus piam animam Deo reddiderit. In cadavere certè non ſine ſtupore repertus calculus mirè, ut dixi, implexus atque involutus.

CAPUT VII.

DE HYDROCELE.

OBS. CXXIX. *REverendo Præſuli primùm viro facto intumuit ſcrotum, nec deſtitit vel à viginti annis continuò intumeſcere & trimeſtri quoque ſpatio Nobilem Virum apertioni ejus, quò humor tumoris cauſa effluat, obligare. Aqueum autem prorſus fuiſſe humorem diſtendentem ſatis conſtitit, quòd ſcrotum poſitâ ex adverſo flammâ ſeu lumine traluceret transpareretque: nam ut membrana ſuâ naturâ præſertim diſtenta diaphana ſit, ſola tamen aqua inter humores perſpicua eſt, ſed ipſe humor ex apertâ parte ſatis ſeſe oſtendit aqueum.*

Atqui cùm generationem is humor tumente in parte accipere minimè poſſit, mirabitur meritò aliquis à viginti annis & ampliùs perennem fuiſſe ſeroſi humoris in ſcrotum

defluxum, & alioqui minimè hactenus exitialem aut noxium: verùm si altiùs causas repetere placet, facilè omnis facesset admiratio. Primùm enim synathrismi ejus locus constituatur, ut citra controversiam constitui debet, *cavitas media communes inter & proprias testium membranas sive involucra interjecta*: tùm verò certum est decubitum illum humoris aquei ex abdomine ceu parte mandante fieri & secundùm peritonei apophysin: suâ namque sponte ex alto in declive illud modò dictum cavum præceps ruit humor.

Aquæ collectionis locus.

Unde autem in capacitatem abdominis descendat (nec enim generari illic sive in illo vacuo credibile est) facilè erit intellectu, si meminerimus quod superioribus observationibus diffusiùs est demonstratum, quâ ratione & modo è visceribus malè affectis, atque aquâ prægnantibus ipsa aqua evadere sensim queat parenchyma viscerum, interque membranas magnorum vasorum ex iis emergentium gliscere, ac tandem ex eorum finibus percolari exundareque in abdomen, quod ex ejus collectione progressu temporis universum intumescit, qui tumor hydrops ascites dicitur.

Quâ doctrinâ suppositâ illud quoque ex se evidens est, persacilè fuisse & proclive aquam statim in abdomen exundantem sibi quoque viam porrò fecisse, certè invenisse in homine præsertim venationi exercitationique corporis omnis generis tum intento, per peritonei productionem illam, quæ extrà abdomen delata testiculos secundùm naturam circumvestit. Quam ob causam potiùs hydrocele sive tumor aquosus scroti exemplò subsecutus, quàm hydrops qui ab aquâ restitante fieri solet.

Causa προκαταρκτική,

Age quodnam viscus incusari potest tanquam primarius fons, unde perennis illius aquæ tamque continuata scaturigo & decursus in abdomen primùm & ex hoc in scrotum? Clara sanè sunt argumenta lienis æstuosi admodum ideoque intemperantis in attrahendo imbibendoque omni fere aqueo humore qui in quotidianum venit potum: nam gracilis habitus ac fuscus & calidus, nigrum capillamentum, vultus decolor, propensio in febres ac tumores sinistri hy-

προηγουμένη,

Pars mandans.

pochondrii unà cùm singulari prudentiâ & oxythymiâ in *R*do. *Viro* insinuant evidenter sanguinis atrabilaris prædominium, & lienis fervidam intemperiem, quæ serosi aliàs humoris in toto redundantis, & maximè circa prædictum viscus cùm causæ, tum indices sunt omni exceptione majores. Profectò non solùm *Vir Reverendus* nativam illam splenis constitutionem præ se fert, sed nobiles ipsius parentes universaque familia ita manifestè, ut ex *Cariâ* huc appulisse merito ex vultu fusco & melancholico quis suspicari possit; *in quâ scilicet Cariâ, ob vultus pallorem in incolis, quidam cytharœdus festivè dicere solebat, mortuos ambulare.*

Prognosticum.

Benè autem habet quòd aqua illa è liene in dies ac dies exundans neutiquam hactenus diuturnam in abdomine moram traxerit, sed sibi viam fecerit in scrotum: ita enim evasit ascitem, qui extincto brevi calore viscerum omnium nativo paucos intra annos immaturæ morti illum tradidisset. Nam cùm eum vitæ statum divinâ providentiâ sibi elegerit, quæ fœcunditatem testiculorum non desideret, æquiori animo ferre debuit eum morbum qui vitæ quidem diuturnitatem promitteret, etsi virilitate aliquatenus exueret.

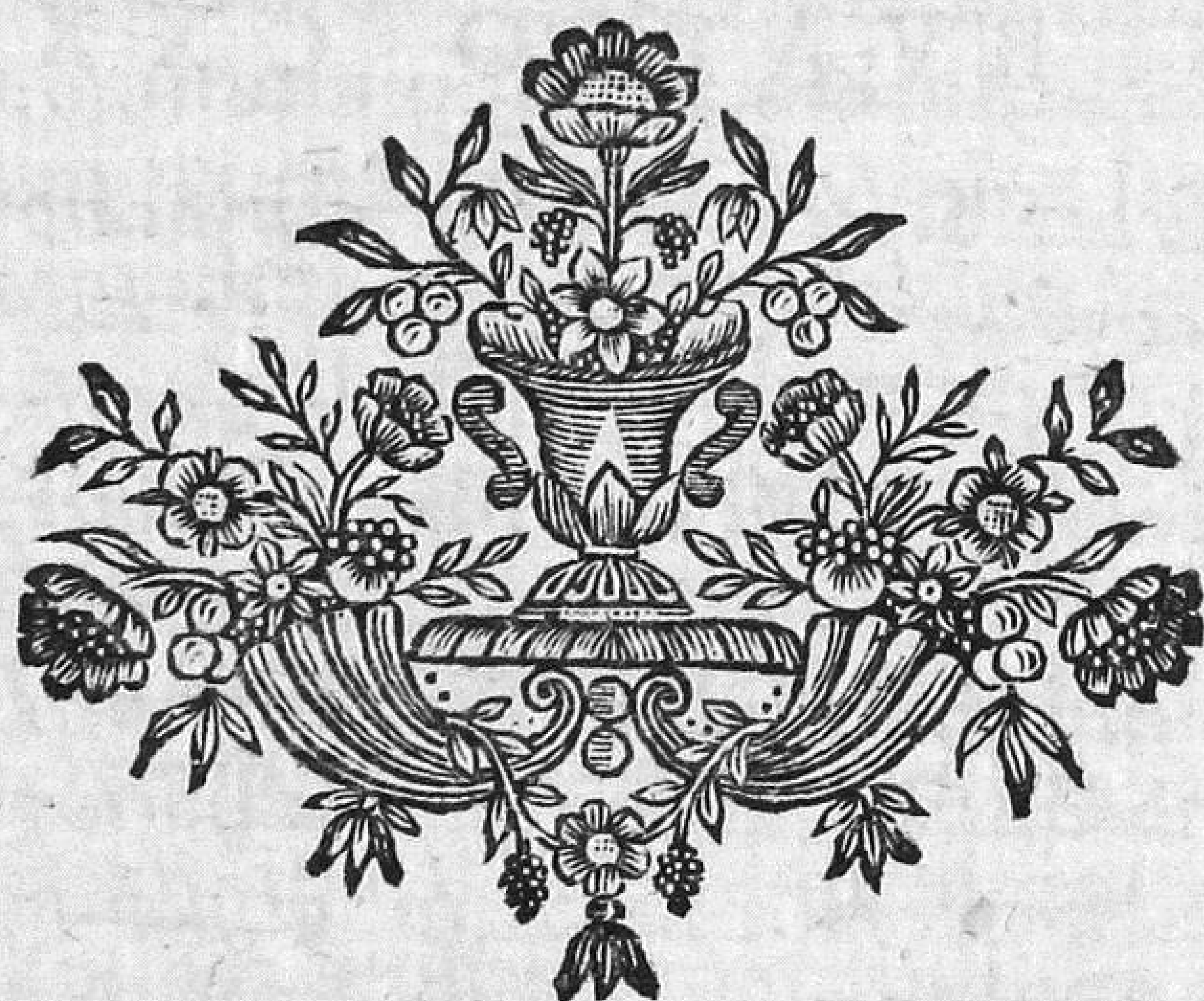
Curatio, per Scroti apertionem tertio quoque mense repetitam.

De remediis autem hujus tumoris non est necesse dicere cùm tutissimo & celerrimo jam ipse assueverit, & consuetudo illud non valdè molestum etiam reddiderit; *scilicet apertioni scroti scalpello factæ, & tertio quoque mense aut etiam citiùs repetitæ:* nam tædii fastidiique plenior vita esset quæ in commutandâ vel etiam ad mediocritatem reducendâ habituali visceris intemperie, vel in parciùs subministrandâ sive resecandâ materiæ serosæ colluviei fomite versaretur & laboraret.

Victus ratio qualis.

Hoc unum tantum monere *Reverendum Virum* cupio, *victus rationem*, sibi eam deinceps instituendam, quæ ad *frigiditatem cum siccitate* inclinet, ut & visceris phlogosis reprimatur, & minimè id in posterum tantâ aquæ copiâ turgeat: nam aliàs *Vir prudens* medicè congruenterque naturæ vivit.

OBS. CXXX. *Cæterum hoc ipso tempore quo typis hæc consilia mandantur, Reverendus Religiosus conspiciendum D. P. Baroto & mihi exhibuit curandumque scrotum oppidò quidem immane sed longè minùs grave quàm moles & tumor stupendus præ se ferant, quâ levitate suspicor non temerè illud potiùs distentum esse & prægnans aqueo quàm crasso aliquo humore. Quam conjecturam confirmare videtur victus ratio in usu fructuum, herbarum, & cerevisiæ posita, necnon cantus diuturnus & frequens tussis, nota enim est sympathia partium respirationi inservientium cum genitalibus.* Remisimus autem curam in tempus commodius : sæva enim hyems vigebat.

MORBI EXTERNI HABITUS A DILUVIE SEROSA.

SECTIO V.

CAPUT I.

DE ARTHRITIDE

CONSILIUM PRIMUM.

OBSERVATIO CXXXI.

KALENDIS Septembribus, convocato Collegio Archiatrorum à Reverendissimo & Illustrissimo Præsule, decernendi causâ de auxiliis quibus tum impendentem sibi arthritim & deinceps in posterum avertere atque amoliri posset, proposui in medium quid sentirem de ortu causisque illius affectus in genere quidem, sed in particulari duntaxat. Atque cùm majorum nostrorum & universæ Medicorum scholæ super eo argumento decreta non solâ auctoritate sed rationum pondere potiùs (ut veritatis studiosum decet) non tam spectans quis dicat, quàm quid dicatur, pro meo more diligenter pensitatèque expendissem, sanè tum omnibus subductis rationum momentis statui recepta scita illa subjecto corpori non usquequaque congruere, sed alias esse arthritidis conjici causas, quæ cùm illustrissimum Principem à paucis annis, tum vero plerosque alios & fortasse omnes exercet fatigatque, quas causas nemo hactenus quod sciam prodidisset.

Quæ autem rationes me eò impulerint (temerarium namque est ab antiquitatis statutis sine validissimis rationum firmamentis discedere) ac etiamnum quasi cogunt recedere à vulgari & præjudicatâ opinione, quanquam ipsa cùm aliàs non una

&

& eadem ſit ab omnibus conſtanter recepta, non vanam inde propriæ imbecillatis ſuſpicionem injicit, veniamque dare, imò ingenioſum quemque invitare videtur ad novam ſed meliorem & firmiorem ſi fieri poteſt inquirendam, operæ pretium me facturum eſſe duxi, quandoquidem intelligo illuſtriſſimum Principem exterorum Medicorum præſentiâ invitatum de deliberatione novâ ineundâ judicia noſtra iterum exquirere velle, ſi eas ſcriptis rationes mandarem, ut majore cum otio, curâ, & animi meditatione à judicioſiſſimis collegis in examen poſſent revocari.

Principiò convenit mihi cum Scholâ Medicorum articulares dolores non nudam quidem intemperiem, ſed continuitatis ſolutionem quandam, ita atrocitate eorum ſuadente, conſequi, hoc eſt, violentam diſtentionem & præter naturam ligamentorum membranoſorum quæ continent, firmant, inducunturque eorum articulis oſſium, quæ ſunt colligata per diarthroſin, id eſt articulationem, in quâ manifeſtè oſſa moveri poſſunt, quippè quæ ligamenta exquiſitimo pollent tactu, quòd membranæ, quæ eſt unicum tactus inſtrumentum, naturam habeant.

Autori de Arthritidis naturâ cum Medicorum Scholâ convenit quidem, de ejus cauſâ continente,

Deinde verò illud quoque detur hanc ligamentorum divulſionem præter naturam partim fieri ab imbibito aliquo humore, partim ſequi oſſium à ſe invicem quandam veluti abſceſſionem, quam humor in eorum cavitatem ſive inania ſpatia magnâ vi irruens facit: eum autem humorem è venis aut tendinibus depluere confertim ſive ſpontè ſive expulſum à cauſâ externâ aſtringente vehementer, vel à naturâ ejus copiâ aut qualitate irritatâ: & porrò non ſolùm in ſpatia illa articulorum eundem humorem erumpere, ſed circumſtantes omnes partes ſive nervoſas ſive carnoſas occupare & imbuere.

fluxionum cauſis,

termino ad quem,

Mobili naturâ, & de viis motus,

Itaque mihi cum omnibus convenit tum de doloris continente cauſâ in genere, tum de fluxionis, quæ eſt motus quidam localis, quibuſdam cauſis, termino nimirum ad quem, mobilis natura, & ſpatio motus ſeu viis, quas tenet humor, ſed iis communibus duntaxat: neque enim convenit adhuc aut de certo termino à quo, aut de ſpeciali natura mobilis, ſive humoris

Sed tantum in genere, non verò in ſpecie.

ipsius specie, qui sunt principes indicationum fontes.

Eorum diversæ opiniones recitantur.

Etenim hic mihi humorem è capite depluere statuit, & vel ab internis partibus per quartum occipitis foramen scilicet secundùm vertebras dorsi, quæ fuisse [a] *Magni Hippocratis* doctrina videtur, vel ab externis sive inani spatio cranium inter & cutem; ille ab hepate detrudi; alius è ventriculo aut intestinis mesereoque in articulos transferri credit, cui videtur favere experientia quâ colicum dolorem cum arthritide commutari comprobatur. Hic porro causatur pituitam, ille bilem, utramque alius, partim sanguinem (incoctos scilicet & crudos) vel ichores ipsos humorum, quos impropriè seri nomine donant, cùm ichor *Platoni* dictus sit cujusque humoris pars fluxa, ejusdemque coloris & naturæ cum propriis humoribus; serum autem propriè dictum nihil aliud sit quàm potulenta materia seu aquea pars chyli & sanguinis vehiculum, & aqua pura puta. Ergo hunc vel illum humorem arthritidis fomitem statuunt medici pro cacochymiæ specie quæ in ægro evidentiùs se ostendit: quæque triplex duntaxat passim agnoscitur à medicis totidem humoribus respondens.

Atqui ut non disputem arthritidem posse esse hujus aut illius cacochymiæ sobolem, quod caret dubitatione, si ipsa humorum & non ichorum potiùs cacochymia intelligatur, cùm potiori nomine ichorosa cacochymia videatur statui posse parens arthritidis: ut, inquam, non disputem de thesi, *certè in proposito ægro arthricos dolores periodicè recurrentes minimè ab illis humoribus vel etiam ichoribus dependere, neque à ventriculo, intestinis, aut hepate humoris quisquis sit tandem decubitum arcessendum puto, sed unum serum seu aqueam substantiam, quæ in venis & arteriis maximè utrique affunditur sanguini, parentem horum dolorum affirmo astruoque, idque è venis & arteriis universi corporis, sed maximè capitis periodicè ad articulos defluere arctè teneo, accuratèque defendo.*

Causa continens præsentis Arthritidis est Serum. Ejus Terminus à quo. Terminus ad quem.

Nimirum potulenta materia seu aquea substantia in potu

a Lib. de locis in homine. Sect. 18. 19. 29. & lib. de glandulis. Aph. 36.

Quod probatur in genere, 1. A seri generatione,

præſertim & cibis quoque (nam aqua & terra præcipuè omnibus præbent molem & corporaturam , ſed aër & ignis vires (ſed maximè fructibus & plantis ſumpta à ventriculo alterata & commixta chylo partim in coctione, quæ fit in convexis partibus hepatis & lienis, ſecernitur à reliquis humoribus atque à renibus attracta fit urina , (*quam tertiæ coctionis eſſe excrementum dixit Actuarius : quòd primam in ventriculo fieri , ſecundam in meſeraicis ſimiſque hepatis qua bilis ſecernitur ſtatuerit*) partim vero permixta ſanguini tum craſſo tum tenui in omnes venas & arterias potiſſimùm defertur neceſſaria ſcilicet tum , ut & antè, ad deductionem ſanguinis per ſe ([a] ὄχημα τροφῆς ob eam cauſam ab *Hipp.* dicitur) & cùm ulteriori ejuſdem ſanguinis coctioni, quæ elixationi ſimilis eſſe debet, ut conſtat ex *Galeno* , tum denique utilis temperationi omnium partium , quarum calor facilè aliàs inflammaretur.

& functionibus.

2. Ab ejus ſuperflui neceſſariâ reſolutione.

Serum igitur perfunctum hiſce elixationis devectioniſque humorum nutrititiorum , & irrorationis membrorum omnium muneribus non recurrit naturaliter in vaſa , etſi plerique id opinantur, ſed in benè conſtitutis corporibus auctore [b] *Galeno* in quartâ illâ numero coctione, quæ fit in venis , attenuatum ſenſim reſolvitur perinde atque exorbitans in fructibus & plantorum ſuccis humiditas diuturnitate temporis diſcutitur, quod diſertè docuit [c] *Galenus* , hoc eſt in vaporem abit , qui vel inſenſili exſpiratione vacuatur, vel ſudore præſertim ſi à multo potu id in vaſis redundarit ; & vehementior acceſſerit motus ; cujus doctrinæ argumenta ſunt quod experimento conſtat & quicunque multum potant eos plurimum ſudare obſervatione [d] *Hippocratis* & contrà ; & præterea qui plurimum ſudant ingenti urgeri ſiti ob ſeri penuriam, cujus appetentia ſitis.

a Lib. de alim. in fine. vehiculum alimenti (humiditas) eſt.
b De natural. facult.
c De ſimpl. medic. facul.
d Lib. aph. 4. aph. 41. Ἱδρὼς πολὺς ἐξ ὕπνου ἄνευ φανερῆς αἰτίης γινόμενος, τὸ σῶμα σημαίνει, ὅτι πλείονι τροφῇ χρέεται. Sudor multus ex ſomno citra manifeſtam cauſam factus , corpus multo alimento uti ſignificat.

Quæ sanè doctrina fuit [a] *Theophrasti*, quo loco scribit urinam, sudorem, & lacrymas unius atque ejusdem humoris esse sobolem, cui assensum præbet *Galenus* passim.

3. A seri naturâ.

Cæterùm hoc serum mera est aqua, nisi quod (si modò verum est quod scribit [b] *Galenus*) paulò crassiorem substantiam tot diversis coctionibus obtinuit & paucâ bile perfunditur, quæ despumans per illas coctiones sero ob tenuitatem substantiæ facilè permiscetur, & ab eodem maximè diluitur: quantitate denique respondet potui, imò hyeme etiam longè exuperat in sanis, quòd scilicet eo tempore coctio melior & calor vegetior exprimat magis à cibo illud humidum, & præterea expiratio seri insensilis eodem tempore deficiat. Quò sanè non mirum est serum in vasis turgere & redundare sive quòd humidior cibus in usum venerit, & aquosior ut juscula, fructus horarii, & similes, sive quòd ex opinione *Galeni* hepar, & nostrâ lien ad calidum siccum vergant temperamentum, quare quicquid est aquæ in cibis vehementer attrahunt & intemperanter (nam non crediderim per eam temperiem fortiter exprimi aquam à reliquis succis quanquam ea est interpretatio *F. Valesii* dicti *Galeni*) sive quia habitus corporis sit densus, sive similes causæ concurrant, quæ aptæ sunt ad serum copiosius quàm par est generandum, aut congerendum suppressâ vacuatione ejus naturali.

4. Quantitate.

Non dubium profectò est ab his causis plenitudinem serosam sive colluviem in vasis succrescere, cujus etsi nulla aut rara in scholis medicorum fiat mentio, tamen necessariis effecimus rationibus eam esse posse imo frequentem, quibus experientia ipsa non repugnat præsertim in atrabilaribus & hypocondriacis, qui observatione [c] *Hippocratis* perpetuò salivosi sunt, aut sudoribus diffluunt. Quin *Galenus* tametsi ubi ex professo agit de plenitudinis & cacochymiæ speciebus nullam faciat ejus

a Lib. de sudor.
b Locis dictis & 1. de atra bile. 1. de sanit. tuend. & 1. de simp. facult.
c. In Epidem. passim ut & lib. 2. sect. 2.

mentionem, tamen meminit disertè *comm. in* [a] *Aphor.* ex quo non paucos ab ea serosa colluvie morbos invehi verosimile est, imò necessarium cùm in justâ humorum omnium symmetriâ sanitas consistat.

Equidem in eâ sum hæresi maxima marthriticorum morborum partem & non paucas febres à serosa colluvie originem trahere. Quis enim nisi pervicax ausit negare serum in venis & arteriis præsertim exundans atque diutiùs retentum putredinem posse concipere, cùm omnia elementa simplicia observatione [b] *Aristotelis* præter ignem putrescant; itaque febrem in nobis excitari posse?

5. Ab ejus diutius in corpore retenti putredine:

Quis adhæc inficiabitur illud idem serum ubi turget & abundat vel inundationis fluminum alveum excedentium & egredientium modò symptomaticè vasis exilire per se posse per diapedesin vel potiùs per anastomosin; aut verò à naturâ ejus copiâ irritatâ huc vel illuc detrudi posse, maximè si ei copiosior bilis vel humorum ichores permisceantur, qui in ultimâ coctione in toto habitu factâ cùm separentur ut inutiles, abireque soleant in insensilem expirationem, necessariò etiam in venis turgent, si exitu per poros cutis una cùm sero intercludantur?

& 6. Motu tam symptomatico, quàm critico.

Atqui nullam aliam in Illustrissimo causario nostro quàm hanc serosam seu aqueam colluviem, eamque cùm semel incaluerit aut copiâ turget, non aliundè quàm à venis arteriisque totius corporis in articulos ruere & diris cruciatibus affligere ex his evidentibus argumentis, quæ semper in eo & plerisque aliis sedulò observavi, conjicere est, tametsi non inficias iërim magnam etiam aquæ portionem è capitè, in quod scilicet innumera vasa finiuntur, in articulos secundùm tendines gliscere & irrepere, quod fieri posse ex Hipp. *antè monui.*

Atque in specie ad præsentem Ægrotum applicatur

Principiò igitur quoniam humor quicunque arthritidem fovet non nisi cum fluxu quodam, & motu locali dolentem impetit partem, ideoque vel motu spontaneo vel motu ab externo aliquo principio sive tractu sive pulsu, tractionis autem causa externa internave nulla est evidens:

Humor Arthritidem fovens quomodo articulos irruat.

a Aphor. 46. sect. 6.
b 4. Meteor.

nam toto induciarum tempore & in ipsâmet invasione arthritidis, neque medicamenta calida afflictis admoventur articulis, neque in iisdem articulis calidæ alicujus intemperaturæ signa ulla conspicua, sed potiùs contrariæ, quandoquidem articuli suâ naturâ sunt partes frigidissimæ exsuccæque, & à fonte caloris sejunctissimæ, ac speciatim in *Illustri ægroto* à diuturnitate morbi macilentæ & fere tabidæ, *efficitur profectò humorem quicunque sit articulos irruere vel spontè vel pulsu, excussum expressumque vi naturæ copiâ aut aliquâ qualitate irritatæ, ex quo sequitur eundem humorem vel præ còpiâ naturam aggravare, vel qualitate malignâ eandem lancinare infestareque vel certè per se ac spontè exundare, quòd scilicet fervorem quoquo modo conceperit alienum, itaque longè latèque despumet & effervescat.* Nam cùm dolor desubitò & vehementer invadat, omninò humor ejus parens magnâ vi copiâque & impetu necesse est præceps ruat.

Hic humor non est crassus, frigidus & lentus;

Quamobrem accusari non debet humor crassus frigidusque à naturâ, & lentus qualis sensim in dies generari, adhærescere & congeri sive ventriculi intestinorumque parietibus, sive vasis primæ regionis, id est, radicibus portæ utriusque per epiploum aut mesenterium divaricatis. Quò sanè nunquam potui iis assentiri, qui arthritidis propositæ fomitem è visceribus & hypochondriis omninoque in inferiore alvo repeterent : nam quî fieri potest ut humor crassus & viscidus eas infarciens partes confertim cumulatèque vel uno die invadere non solùm articulos inferiorum partium, sed etiam impetere membra superiora valeat, cùm ad detersionem hujus humores longissimum tempus exigatur & ad fluxum omnino sit ineptus ejusmodi humor?

Neque è visceribus infimi ventris ortum trahit:

Quod fluxus alvi, partim spontanei, partim medicamentis excitati,

Accedit quod & nuper à me observatum alvi fluxui partim spontaneo, partim ab usu quotidiano laxantium medicamentorum procurato eique trimestri nihilominus successisse arthriticos dolores de more & repentè eosque gravissimos & diuturnos. Quin etiàm annotatum postremis annis toto tempore paroxysmi alvum semper fluere liquidis ex-

crementis, hoc est, aquosis biliosis, quæ indicant sanè ab alvo non venire causam arthritici doloris fomitem, cùm alvus contrario motu prorsus repurgaretur, nec natura simul contrarios tentet motus.

Sed meam sententiam confirmavit tandem dissectio corporis non vi arthritidis sed peripneumoniæ satis abrepti, ut infrà videbimus. Nam ex dissectione satis constitit viscera omnia inferiore ventre contenta integra fuisse & vitii expertia, cùm naturalem obtinerent mollitiem, molem, habitumque, colorem, & reliquum omnem substantiæ modum, atque ab omni infarctu libera prorsus essent, ut nihil quod in iis culpare posses nisi æstuosam intemperiem haberes.

Et dissectio corporis demortui affirmant.

Quoniam igitur è majoribus vasis atque superioribus toto scilicet corpore humor arthritidem fovens repeti debet: nec enim id controverti potest, cùm ea vasa connectantur per suas propagines cùm articulis ipsis, in quos proinde ex omnibus vasis sive plenitudo, sive cacochymia deponi potest, & exonerari, & verò vasorum externorum tumor, qui antè insultum arthritidis in manibus pedibusque conspicuus est admodum, quique, nisi lapsu temporis subsederit, producit morbum in longum tempus, satis insinuat terminum à quo motus humoris esse vasa totius corporis & præsertim arterias, ut intelligere est ex pulsu magno altoque veluti undoso, qui necessariò plenitudinem cum virum robore arguit, *concludamus humorem arthritidis continentem causam è vasis totius corporis quocunque modo ruere in articulos.*

Sed is, qui vasis totius corporis provenit.

Quis autem aut qualis humor è vasis præter massam sanguineam, aut serum ei affusum erumpere potest? sanè etsi vel massa sanguinis, vel saltem ichorosa ejus portio fluxilis à naturâ & per quandam putrescentiam seu fervorem à crassamento sanguinis separata per se irruere posse videtur in articulos, aut à naturâ magnâ vi depelli, *tamen serosam potiùs ejus partem sive aqueum sanguinis massæ affusam incusandam esse his argumentis conjicere est.* In primis enim cùm sanguis sit naturæ thesaurus certè nisi plurimùm re-

Scilicet serosus & aquosus;

dundet aut vitiosus sit, & per putredinem unio humorum seu partium sit dissoluta, omnino illius natura retinentissima esse solet & per se non ita facilè moveri potest si integritatem naturæ servat; cùm contrà serum & per se exundans facilè ferri quoquò possit; & quâ datâ portâ exilire, pariterque nullo negotio à naturâ huc illuc impelli.

Quoniam autem sanguinis massa ipsa omninò vitii est expers, nisi fortè præcalidior quàm par sit, & potiùs deficere eum quàm redundare & exorbitare in vasis satis constat; ex adverso autem serosa colluvies evidentissimè redundat & sanguinis massam excedit, serum potius accusandum venit quàm sanguis. *Serosæ namque toto corpore redundantiæ plura sunt eaque illustria argumenta*, & inprimis experientia rerum magistra, cujus conscios testes appello clarissimos collegas archiatros. Quoties enim secta est vena *illustrissimo Principi*, secta est autem singulis annis sæpè sæpiùs, toties advertimus, ubi sanguis in pelvi subsedisset confusione humorum dissolutâ, serum secretum maximam partem pelvis occupare, eique tantillum miscelæ sanguineæ constantis & integræ atque inculpatæ innatare: quem seri excessum observo quotidie in omnibus calidis corporibus & arthritidi obnoxiis.

Utpote in corpore multùm redundans. Hunc in eo præsentem demonstrant:

I. Ejus copia à sanguine emisso in pelvi secreta.

II. Causæ antecedentes tam internæ;

Deinde quæ causæ sunt synathrismi serosi humoris sive internæ, sive externæ, eæ in universum concurrunt omnes in *nostro illust. causario*. Nam inprimis impensè calidum à naturâ illi temperamentum viscerum omnium, ut ex capillamento nigro constat, & alacritate animi ad omnes functiones & labores, nec non ex habitu calido & æstuoso. Ac quanquam à naturâ eusarcos habitus olim illi naturalis calidæ intemperiei humidam associatam esse indicet ex [a] *Galeno*, tamen jam in siccitatem propendere, à quâ calor augmentum non mediocre acceperit, constat apud me, partim ob naturalem quæ fit per ætatum decursum in siccitatem mutationem, partim ob usum diætæ exsiccare natæ, labores scilicet corporis immoderatos præsertim in venando & equitando, & quotidianum vini meracioris ut Hispanici

[a] In arte parvâ.

panici usum præmissum validis illis exercitiis, nec non graves animi curas & tædia præsertim postquam arthritis eum semel affligere cœpit.

Quibus causis ad generationem copiosi seri plurimùm facientibus accessere aliæ in eodem colligendo retinendoque potentissimæ, & in primis quæ densitatem totius habitus inferunt, ratione cujus serum non ut antè expurgari, ut par est, potuit. Nam ut carnosam molem quippè quæ poros etiam habitus constringere solet omittam, quia paroxysmis arthritidis & febre ex brevibus intervallis recurrentibus statim exhausta est & imminuta, cùm *illustris ægrotus* ante febrem illam tertianam gravem & productam nephritidis anteambulonem totas noctes æstivas solitus esset aëri nudum sese exponere, quò auræ externæ ductu & transpiratu æstum internum à plethorâ, & habitu athletico illatum temperaret; præterea stragulis è setis caprinis (*camelotum vocant vulgo*) ferè semper incubuit & indormivit, & tectus vestitusque fuit diu noctuque semper sericis pannis cocco infectis, in quo scilicet vis astringendi inest eximia. Ab his sanè causis, pariterque ab ætate habitus insignem contraxit densitatem.

quàm externæ.

Cui semper postea adjunxit cibandi rationem liquidam & perpetuum otium non minimam collectionis aquæ in toto corpore causam. *Itaque colluvies serosa in toto ex assidentibus signis hisce semper innotuit plurimùm.*

III. Signa assidentia: Qualia sunt 1. Magna urinæ effusio per plusculos dies durans.

Nimirum ipso in morbi insultu longè magnam urinæ copiam quæ est ipsum serum aqueum, de quo quæstio est, & ad sex libras vel uno die, cùm vix duas cujuscumque potulentæ materiæ ebibat, reddere & effundere per plusculos dies *illustris Princeps* consuevit. Nam quòd docti viri statuunt signa arthritidis esse non tantùm mingere, aut sudare quàm antè, id de præcedentibus signis intelligere, non de concomitantibus par est: *nam perpetuum certe signum concomitans nedum arthritidem; sed fluxiones omnis generis est copiosa urina, & potum longè excedens, experientiâ nostrâ quotidianâ.*

Adhæc serosam colluviem in toto redundantem satis de-

2. Dejectio.

nes aqueæ biliosæ singulis paroxysmis supervenientes.

clarant dejectiones aqueæ biliosæ *Hippocrati* dictæ [a] ὑποχω-ρήματα ὑδατόχλορα à multis jam annis singulis paroxysmis vel à primis statim diebus supervenire solitæ. Probabile enim est, cùm illæ sint symptomaticæ principio scilicet morbi assidentes, ab ejusdem humoris redundantiâ fieri, à quâ & ipsi dolores eodem tempore urgentes pendent. Quanquam enim biliosæ sunt, tamen à prædominio sunt omninò aqueæ: nam cùm confertim ab omnibus vasis serum depluit non solùm in externas partes & articulos, sed etiam in internas excussum, necesse est eam partem, quæ introrsum deponitur, decurrere per hepar antequam in sentinam communem, hoc est, intestina tandem perveniat, in eoque decursu bilem diluere ac secum deferre, quippè uberiùs genitam in eo viscere æstuante accedente ciborum ad bilis generationem propensâ conditione: nimirum *Illust. æger* cùm vino, tùm vero succis carnium solis utitur, qui succi ut & vinum facilè inflammantur atque bilescunt.

3. Febris cum horripilatione & insigni lassitudine præcedens.

Idem præterea confirmat febris cum horripilatione, & insigni lassitudine unum aut alterum diem arthritidem præcedere, & sub vesperam exacerbari solita singulis diebus. Nam ejusmodi febris cùm omnino fomitem in vasis magnis habeat, tum verò nocturna exacerbatio & horripilatio manifestè arguunt ebullitionem & effervescentiam aquosi in vasis humoris. Notum enim illud *Hippocratis*: [b] κατάῤῥοι φρικώδεες *fluxiones horriferæ*. Experientia enim docet nunquam aqueos è capite humores decumbere quin horror aliquis totius corporis sese comitem adjungat.

IV. Syndrome symptomatum in motu depravato & sensu propè sepulto consistentium.

Denique plenitudinem toto corpore serosi humoris redundantem & maximè in capite convincit evidentissimè, syndrome symptomatum in motu depravato & sensu propè sepulto consistentium. Nam cùm primis annis scilicet initio paroxysmorum motus convulsivos in artibus præsertim inferioribus pateretur, quos *gouttes*, *crampes* vocamus, qui etiam nisi vinculis astringerentur & firmiter continerentur, inviti ægri membra sustollebant, à paucis annis toto paroxysmo non solùm eosdem motus, sed longè dif-

a Coac. præn. Aph. 134. Egestiones aquæ similes.
b Lib. 1. Epid. Sect. 1, add. coac. præn. Aph. 17.

ferentes magnitudine & alioqui toto corpore passus est, qui vel cernerentur in palpebris, in labiis, & maximè in carpo, quorum ratione pulsus mirificè depravabatur, sed etiam in soporem qui ad typhomaniam sive coma pervigil pertineret inclinavit semper. Quæ symptomata antè descripsimus & ad hydropem cerebri sive lethargi speciem reduximus, atque eorum continentem causam esse serosam colluviem in capite plurimis argumentis probavimus.

V. Perfecta solutio paroxysmi omnium gravissimi.

Postremò nostrum hoc dogma non mediocriter comprobavit solutio perfecta nuperi & gravissimi omnium, quos unquam sustinuit paroxysmos, quæ solutio est consecuta, Mense Julio Anni sexti supra sexcentesimum, madorem totius corporis quinque dies continuatum eumque tepidum, qui etsi antea non succedere consueverit, tamèn id inclementiæ aëris & rationi decumbendi super stragulis admodùm simplicibus debet imputari, quibus scilicet de causis motus seri in circumferentiam corporis è centro consuevit impediri.

Concludamus itaque, quoniam in *illustri ægroto* una serosa colluvies evidenter se prodit, & alioqui sanguinis massa integritatem retinens ad penuriam potiùs & exhaustum quàm copiam redacta est, *serosam diluviem tanquam arthritidis continentem causam esse culpandam, siquidem consentaneum est ad eum unum humorem referri morborum & symptomatum causas, qui solus vel præ cæteris maximè in corpore superfluit & redundat.*

VI. Arthritici doloris conditio, desumpta ab ejus brevi resolutione, nullo tumore remanente.

Quam sanè sententiam mirificè confirmat conditio, solutioque arthritici doloris. Nam cùm tumor cum fluxione dolorificâ semper sit conjunctus, obsideatque partes dolentes, tumor certè arthritidi in illustri ægroto conjunctus est ejusmodi, ut non nisi in serosum humorem rejici possit. Nam facilè quidem & brevi discuti solet, resolvique & perfectè adeo ut quanquam à decem annis ferè *Nobiliss. Virum* exercuerit, tamen nondum tophus ullus sit relictus. Discuti, inquam, facilè & brevi consuevit arthritidi assidens tumor præterquam in partibus longè dissitis à fonte caloris, cujusmodi sunt genua; & perfectè, id est, sine

ſuppurato aut topho, cujus ſuppurati quidem ratione ſanguinem fluxum accuſare poſſis, & cujus tophi pariter ratione humorem aliquem craſſiuſculum ſive pituitoſum aut aliquem alium, vel etiam ichorem qui diuturnitate temporis concreſcere in lapillos ſolent, jure criminari valeas. *Quia igitur ſolus humor ſeroſus perfectè reſolvi poteſt & tumor cum arthritico dolore conjunctus perfectè ſubſidet, is certè in eum humorem ſeroſum regeri poteſt.*

Quanquam non eſt abſurdum progreſſu temporis tandem nodoſam poſſe evadere arthritidem, ſiquidem fieri vix poteſt ut vel ſerum è capite quidem diſtillans non ſecum deferat mucoſi aliquid excrementitii in cerebro humoris, qui diuturnitate temporis & morâ in articulis lenteſcens rigorem in partibus relinquat, & duritiem, cùm lentus humor non poſſit facilè totus diſcuti, ut nihil ejus ſuperſit, vel quòd pariter è vaſis magnis depluit & deponitur ſerum in articulos, id non diluat aliquem ichorem, vel etiam arenoſum aut ſabuloſum aliquod excrementum, quod aquæ in uſum venienti paſſim immixtum & confuſum eſſe ſolet.

Certè quanquam in illuſtri ægroto ſanguis bileſcit & æſtuat, tamen quia alvus fluit ſemper bilioſis & liquidis excrementis, non mirum eſſe debet hucuſque tumorem arthriticum protinùs ſubſidiſſe, & nullum tophum in eo relictum, qui ſenſim generari aliàs ſolet ex bilioſis ichoribus præ morâ induratis. Nam ſeroſa profectò colluvies in propoſitâ arthritide non tam deponitur è viſceribus quàm è vaſis toto habitu corporis; cujus pars partim in alvum ſecedit perque viſcera decurrens bilem omnem detergit ſecumque defert in ſentinam totius corporis; altera autem rectà in articulos fertur, quæ quia excrementitiam bilem in illis vaſis non reperit nec ullum alium ichorem, ſiquidem ſanguis minimè, ſed incendium duntaxat & inflammationem concipit, itaque ſola & expers mixtionis invadit in articulos, inde nihil terreni relinquit, quod in nodum concreſcere poſſit, cùm ipſe ſeroſus humor perfectè à calore partis tandem diſcutiatur & prorſus reſolvatur.

Non solùm enim nulli ichori serum permisceri ex dictis satis constat, sed neque sanguini ipsi intelligere est ex eo, quod suppuratum non excipit & sequitur dolorem arthriticum, tametsi in quibusdam sed plethoricis admodùm corporibus contingere aliquando vidimus & valdè raròo.

De Arthritide à sanguinis ebullitione, per suppurationem solutâ.

OBS. CXXXII. *Hoc certè tantùm observavi in quodam homine vorace & admodum bibace & aliàs sanguineo: scilicet partim usu vini, partim ratione febris sanguis ipse totus ebulliens, non autem solus serosus humor orgasmo quodam articulos impetebat, ibique cùm resilire in vasa non posset calore partis in pus facessebat, quod etiam viam sibi faciens extra erumpebat.* Nam quòd in *illustri ægroto nostro* rubor quandoque splendesceret in parte malè affectâ, is certè non à sanguine obsidente articulum sed potiùs à præsentiâ spiritus vitalis sive illuc à medicamentis calidis allecti sive potiùs spontè allapsi pro more suo. Scilicet spiritus vitalis ad partem omnem laborantem & præsertim dolentem sponte suâ accurrere solet & quamdiu urget dolor.

Atque hæc demonstratio à conditione tumoris cum dolore arthritico conjuncti certò evidenterque concludit, propositam arthritidem unius serosi humoris & impermixti esse sobolem, atque eam fere causam esse omninò in universum arthritidis, quandoquidem fere passim tumor hic per se subsidet & citra suppuratum, & quanquam aliquando tophus aliquis relinquitur, quia is tophus fit ab ichore bilioso sensim à calore loci concreto, aut etiam ichore pituitoso seu mucido è capite delapso, prout nodus seu lapillus concretus flavus est aut cinereus; tamen raró suppurato terminatur, sed resolvitur sensim. Ex quo aqueus solus humor quippe resolutionis patiens; sed cui ichoris terrenive excrementi aliquid est aspersum, necessariò arguitur.

Age ut *constare possit quæ causa humori articulos irruenti det impetum, priùs à nobis de febris cum arthritide conjunctæ specie inquirendum.* Enimverò quanquam hujusmodi febrem passim omnes symptomaticam indigitant, tamen ut assensum cohibeam multa suadent. Nam symptomaticæ febres dicuntur & sunt eæ, quæcunque aliquem alium primarium affectum & præsertim cum dolore conjunctum sequuntur pro-

Febris Arthritidi conjuncta, non est symptomatica;

cujus motu & exacerbatione nunc quiescunt, nunc repetunt. *Galenus* certè febres, quæ phlegmones viscerum consequuntur, hoc nomine solet exprimere: universa pariter Medicorum schola, quæcunque febris insigni supervenerit dolori à quâvis causâ exorto, eam vocat symptomaticam, cujus postremi generis esse febrem omnem arthritidi sociatam consensus est hactenus omnium Medicorum. Nam phlegmones seu affectus phlegmonidis in viscerum aliquo nulla suspicio hactenus, nullaque conspicua signa apparuêre.

Neque ipsa Arthritis est articulorum febris;

Et longè minus probabilitatis meâ quidem sententiâ habere videtur *Magni celeberrimique nostro ævo Hippocratis interpretis Galli* opinio, qui arthritidem febrem articulorum facit, quasi focus febris cum arthriticis doloribus conjunctæ in ipsismet sit articulis & non in ipsis magnis vasis: nam inopinabile est serum aqueum prorsus humorem naturâque frigidissimum in partibus frigidissimis & à fonte caloris sejunctissimis ita posse incalescere ut cor in sympathiam trahat intemperaturæ calidæ, febremque inducat (nam & hic vir doctissimus videtur insinuare non semel serum esse conjunctam causam arthritidis; ubi de curatione ejus agit, è veritate scilicet & experientiâ coactus ita loqui, quanquam triplicem cacochymiam agnoscit causam cum vulgo medicorum ubi in causam inquirit) inopinabile, inquam, est serum delitescens longè à corde atque ebulliens calorem in corde accendere posse, cùm multa genera tuberculorum superficiem corporis invadant, ut atheromata & ejusmodi vel ectimata quæ minimè febrem inferunt.

Sed est febris essentialis & primaria:

Ut igitur quod sentio liberè dicam, etsi in genere de febre cum arthritide conjunctâ nolim quicquam in præsentiâ decernere, meo tamen judicio hæc quæ in hypothesi nobis est proposita minimè symptomatica sed essentialis & primaria statuenda omninò est. Inprimis enim etsi fortè aliquando sequi videtur doloris conditionem, hoc est, augescere vel minui pro motu exacerbationeque doloris vel levamine, tamen jam à decem annis & suprà sedulò observavi febrem semper prægredi & antecapere saltem unum diem

quia 1. Dolores arthriticos antecedit.

dolores istos athriticos, licet quandoque minimè vehemens est, sed parva & vix conspicua, ut omnium rerum principia exigua esse solent: quæ causa est ut cùm per parvitatem ferè fallere soleat assistentes, eam doloribus supervenire falso sit creditum.

Accedit quòd quanquam sæpè dolores arthritici inducias præbeant *illustri ægroto* per plures dies, nihilominus tamen febris urgere & increbrescere per se à me est annotata.

2. Illis sedatis nihilominus urget.

Deinde verò cum febris symptomatica ad ephemeram reducatur, quæ unius spiritus vitalis inflammationem sequitur, evidentissimis tamen signis constat hanc febrem non in uno vitali spiritu accenso sed omnino in sanguinis massâ præter naturam inflammatâ focum habere. Nam cùm febris quæcunque in aliquo ex triplici rerum genere, ex quibus humanum corpus integratur, quæ *contenta, continentia & impetum facientia* [a] *Hippoc.* dicuntur, sedem habeat, rectè sanè febris symptomatica ab omnibus ad ephemeram reducitur sive legitimam unius diei, sive plurimum dierum, quæ vitalis spiritus sanguinisque propriè dicti inflammationem sequitur.

3. Propria habet signa febri symptomaticæ minimè competentia.

Enim verò febris cùm se calore totius immoderato, pulsu & respiratione magnis, celeribus & frequentibus tanquam signis concomitantibus satis sese prodat, & verò continuitas febris, typus pulsusque continuam arguant, nam nusquam ad ἀπυρεξίαν venit & pulsus modò magnus aut parvus, modò magis velox nunc minùs, modò crebrior nunc minùs frequens, quæ inæqualitas pulsus systematica per omnia febris tempora constans est febris continuæ pathognomonicum signum, tamen nequaquam esse continentem, quæ sit homotona, id est, æqualitatem servet semper, vel epacmastica vel paracmastica, id est, semper crescat aut decrescat eundo, sed verè continuam typus ostendit & eam quæ per quaternarios mutationes quasdam in incremento & decremento suscipiat, ac matutinis horis cùm intermittat; tum verò sub vesperam denuò vehementiùs ingravescat, nec prorsus doloris exacerbationem aut remissionem sequatur.

Eaque est continua.

a In Epid. lib. 6. sect. 8 aph. 19. τὰ ἴσχοντα, ἢ ἰσχόμενα, ἢ ἐνισχόμενα.

Quoniam verò massa sanguinis temperiem & proportionem naturalem humorum retinet, nisi quòd ad calidiorem & sicciorem justò vergere videtur, & alias serum longè exuperat, exacerbatio autem illa sub vesperam sanguini atrabilescenti & aliàs seroso est familiaris; signa porrò omnia sanguinis inflammationem & adustionem significant scilicet vehementia & acrimonia caloris, nigrities & ariditas linguæ primis annis semper conspicua dum os liberè aperiret, ut & labiorum etiam postremis annis, ex quâ, quanquam os minimè diducere potest *illustris æger*, quòd partes potissimùm superiores arthritide occupantur; ariditatem linguæ conjicere est, certè his adustionis signis febrem in sanguine magis arterioso accenso quàm in venoso focum habere suspicari est.

Quam conjecturam confirmat rubor faciei in parte sinistrâ pulsatioque sensibilis in latere sinistro, quæ signa lienem, fontem scilicet sanguinis arteriosi potiùs quàm hepar sanguinis venosi officinam magis affici docent, proindeque & arterias magnas quàm venas continere unà cum liene focum febris: inflammationem autem potiùs quàm putredinem febrem inferre ex signis illis antè memoratis scilicet ariditate, & atrore linguæ concludere est.

Nam putredinis in sanguine signa minimè sunt evidentia sive in pulsu, sive in urinis; inæqualitas siquidem illa pulsus [a] *Galeno* annotata quæ in principio cùm per se sit difficilis cognitu, tum in præsenti casu videtur omnino obscurari & intertubari motibus illis tremulis sive convulsivis tendinum & membranosi generis universi, qui vibrantem & inæqualem variè pulsum reddunt, & quasi convulsivum: urinæ autem, quæ aliàs certissimæ sunt indices cùm speciei febris, tum speciei crisis solutionisque futuræ & temporis ejusdem, hic nihil omnino certi possunt denunciare. Nam semper tenues sunt & perspicuæ instar aquæ sedimento omni carentes quales in febribus cum fluxione conjunctis, & quæ ferè focum habent in sero ebulliente. Adde quod à longo tempore obstructio obsedit utrumque renem, ut

a 3. Præsag. pulsu c. 7.

satis

ſatis indicarunt dolores nephritici prægreſſi, & ſæpiùs repetentes, tum arenulæ plurimæ & quandoque etiam pus, ut præter ſerum ſeu fuſuram nihil contentorum quod œconomiam venoſi aut arterioſi generis inſinuet, poſſit elabi & effluere. Denique in calore non tam mordacitas aut acrimonia inſignis quàm acuties & vehementia quædam obſervatur, quæ ad ſenſum frangi à morâ hebetarique videtur. *Itaque incenſionis clariora quàm putredinis ſunt indicia, niſi ebullitionem ſeri putredinem appellare placet.*

Niſi ebullitio ſeri putredo appellari debeat.

Certum enim eſt in illâ ſanguinis arterioſi ebullitione, quæ febrim facit, ſeroſam partem ſanguini affuſam maximè ferveſcere; qui in ſero fervor putredo dici poteſt, cùm præſertim fœtor in dejectionibus aquoſis ſit maximè manifeſtus, atque aquea corpora uſtionis non tam ſint capacia quàm putredinis, ſi quando ebulliunt & fervent. Serum autem præcipuè ferveſcere ex analogiâ ſanguinis cum ſuccis vitalibus & alibilibus quale eſt vinum intelligere eſt, nam ut in vino aquoſa pars maximè circa inſignes in aëre mutationes ſolet ebullire, ita etiam & in ſanguine pars ejus ſeroſa fervorem concipit, ſi quando calorem ipſe ſanguis alienum patitur. *Itaque concludamus: febrem cui dolores ſuperveniunt arthritici hærere in toto ſanguine ebulliente & inflammato, ita ut maſſa quidem ipſa quatuor complexa humores incendatur uraturque, quippè terræ & aquæ particeps, ſed ſerum ei affuſum putredinem concipiat potiùs in eâ ebullitione ſaltem fervorem, non aduſtionem cujus quippè capax non eſt.*

Unde ſi quis hujuſmodi febrem ad ephemeram plurium dierum non ſolùm quatuor, ſed quadraginta velit referre, non repugnabo, nam cùm ſanguis incenſus fomes ſit ejus, continens autem febris quæ ad ephemeram omnium conſenſu reducitur in ſanguine ſeu ſubjecto hæreat, febrem ſanè hanc ephemeram dicere nihil vetat, ſed cùm quatuor diebus tantùm nequaquam finiatur, verùm, quadraginta ut notavit *Hipp.* & quotidiana confirmat experientia, certè ad ephemeram quatuor dierum minimè referri poteſt ſed quadraginta, ut non ſit una & ſimplex continens ſed veluti

Iſta Febris an referri poſſit ad Ephemeram plurium dierum, & quot?

multiplex, id eſt, plures ſibi ſuccedentes & continuatæ; quod typus profectò inſinuare videtur, quandoquidem hujuſmodi febres quarto quoque die moventur, hoc eſt exacerbari & increbreſcere ſenſim de novo incipiunt, & cùm unum aut alterum diem ſteterint ſenſim imminui, uſque ad quartum, in quo rurſus novum capiunt motum & augmentum: quæ febres ſanè ſunt admodum frequentes.

Movetur autem quarto quoque die:

Nam quòd ſub veſperam quoque augeri quotidiè videantur, id imputari debet ſanguinis recurſui ſive ſpontaneo, ſive ab ambientis nocturno frigore febribus omnibus continuis familiari: ſanguis enim unâ cum ſero quocunque modo introrſum coactus fuerit ſive ſpontè, ut ſumpto cibo & præſertim ſub veſperam, ſive ambientis frigore fervorem inde majorem quàm antè per eam conſtipationem concipit, unde extrorſum effuſus calorem majorem præ ſe fert & febrem emicare facit.

Quorum motuum cauſa redditur.

Jam verò cauſa horum motuum ferè eſt externa in hiſce febribus, ad quam tamen accedit magna ſanguinis ad inflammationem diſpoſitio naturalis: nam conſtat experientiâ circa inſignes temporum anni mutationes & Veris pariterque Autumni initium & finem ſanguinem moveri atque agitari & ferveſcere non aliter atque vinum in doliis, hydromel, acetum, & cæteros ſuccos in quibus caloris aliquid ſupereſt, modò deorſum, modò ſurſum, modò vehementiùs, modò remiſſiùs: quod inſinuant ſcabies, impetigines, pſorici affectus, vertigines, epilepſiæ, febres, fluxiones, inflammationes iis temporibus familiares, & motus febrium continuarum per quaternarios, qui ſequitur motum præſertim Lunæ. Ab his igitur cauſis externis ſanguis fervefactus cùm à naturâ ſit calidus, accepto aliquo caloris extranei principio facilè inflammatur uriturque, & ad ulteriorem caloris gradum pergit, unàque ſerum putredinem concipit certè fervorem.

Concluditur cauſa orgaſmi ſeri in

Quibus ita conſtitutis facilè eſt decernere, *de cauſâ orgaſmi ſeri in articulos*, unde fit ut dolor hujuſcemodi febribus ſeſe ſtatim vel intra diem naturalem adjungat comitem.

Nam si hactenus convicimus ipsâ febris invasione massam sanguinis & inprimis aqueam ejus partem fervorem concipere, fervescentem autem aquam liquet haudquaquam propriis posse contineri conceptaculis, sed hac illac perfluere, despumare, & longè latèque exundare; atque porrò quia fervor maximè circa præcordia, ubi viget fons nativi caloris, incipit, serum in officinis seu fontibus necesse est quoquo versum primùmque in insignes rivos effundi, tum ex his in minores sensim ac sensim, tandemque in partes ipsas insumi, in quibus vasa extrema ultimò desinunt & sistuntur (nam è lateribus vasorum exudandi exiliendique facultatem crassities densitasque vasorum & præsertim arteriarum prorsus denegat) quia ergo toto interiore corpore magnisque vasis sanguis ebullit, mirum non est serum effervescere atque effundi partim in alvum, ad quam propagantur utriusque portæ propagines, partim in renes insignes truncorum ramos excipientes emulgentes dictos, partim denique in inania articulorum spatia ubi terminantur vasorum externorum surculi ferè omnes, ut ex anatomiâ constat. *Itaque hic seri impetus diversas in partes spontaneo potiùs ipsius motui quàm à naturâ facto verè tribui debet.*

articulos tribui debere spontaneo potiùs ipsius motui, quàm à naturâ facto.

Hinc sanè diarrhœæ serosæ, copiosæque admodum urinæ tenues & aquæ instar perspicuæ, atque articulorum dolores sese hisce febribus sociant copulantque in primâ ipsâ invasione seu primo sanguinis fervore. Etsi autem rem ita se habere superior ratiocinatio concludit evidenter *non improbabile est tamen, serum, quod ad caput raptum est, maximâ ex parte è vasis exundans in vacua capitis spatia tandem secundùm nervos depluere & descendere, quanquam ex alterâ parte quoque despumat è vasis in partium capiti limitanearum articulos, ut maxillæ, claviculæ, & adjacentium; sed illud quod secundùm nervos depluit credibile est motuum potiùs convulsivorum quàm dolorum articulos lacessentium esse causam; tametsi quod spectat ad motus convulsivos in illustri ægro non obscuros, vero similius mihi est serum adhuc in capite delitescens & reses distento ratione fervoris contractoque*

Serum quomodo convulsiones excitet;

Quî in præsenti ægro producat;

in se nervorum principio edere eos ipsos motus spasmodes, ita ut quæ seri pars cranium extra decurrere & diffluere potest, ea meo judicio non tam dolores articulorum concitet, quam ipsam cutem in tumorem attollat, atque leucophlegmatiæ quandam inducat speciem.

Quomodo autem in tumorem attollat?

Verùm de his motibus convulsivis disputatum antè à nobis pleniùs in observatione lethargi periodici: quam doctrinam de causâ motuum convulsivorum ab occupante seroso humore principium nervorum repetita illustrat consideratio temporis exacerbationis eorum motuum: scilicet urgent hi motus duntaxat somni tempore, quod non aliam ob causam evenit quàm quia ob spiritus vitalis à sensoriis externis in interiores sinus refluxum serum circa eos stagnans novum fervorem necessariò concipit, itaque principium nervorum distendit corrugatque in se suasque universas appendices.

Curatio Arthritidis in tribus consistit potissimum scopis.

His itaque sic constitutis *Agendorum Indicationes* quibus *Curatio* propositorum affectuum potest obtineri nullo negotio erui possunt. Nimirum quoniam dolores arthritici (*ut omittamus indicationes quas febris ex se exhibet, quippe extra nostrum institutum*) continentem habent causam serosam diluviem magnâ vi & impetu articulos impetentem, cui motui ebullitio seri fervorem sanguinis consequens præbet initium, *inprimis sanè orgasmus & fervor hic coërceri debet, simulque copia seu plenitudo seri minuenda*, ut quanquam id unà cum sanguine ebulliat, non tamen adeò latè exundare queat, ut articulos distendat: *deinde humor qui jam influxit discutiendus planè, tum verò dolor demulcendus omni arte.*

I. Ut copia tum sanguinis, tum seri evacuetur.

Atqui *coërcebitur seri gargalismus, si sanguinis ipsius fervor conquiescat*: quoniam autem fervoris hujus *causa* partim est *externa*, partim *interna*, atque *externa* quidem potissimùm est in ambiente posita, commotione scilicet ejus sive evidente, sive obscurâ & tepore quodam, vel contrario frigore, utrique aëris injuriæ si est in nostrâ potestate, *contrariâ alteratione* providendum. *Internæ* vero *causæ* quia vel in plethoram sanguinis, vel in æstuosam viscerum intemperiem, vel in totius habitus refunduntur densitatem, cujus

II. Viscerum æstus & intemperies corrigatur.

ratione scilicet fuligines è sanguinis massâ ex se calidâ exspirantes cohibentur, cohibitæque fervori insigni principium dant, hoc est, febri, imò incrementum & productionem; *Itaque copiæ tum sanguinis tum seri convenienti vacuatione medendum, viscerum autem æstus intemperiesque corrigenda, denique densitas totius corporis emendanda est rarefactione congruâ.*

III. Totius corporis densitas rarefactione congruâ emendetur.

Cæterum non negligenda *symptomata adjuncta*, ut præter *dolorem*, cujus maximè propter virium jacturam rationem habendam esse monitum, quanquam in eo statu jam sunt res ægri, ut diu jam non urgeat dolor sed brevi succedat sopor, blandum aliàs doloris omnis pharmacum, non negligenda, inquam, *symptomata*, ut : *diarrhœa & sopor*, illa quidem ita postulante virium custodiâ ; hic autem ita sollicitante metu ne fines naturæ longiùs excedens in indomabilem & ferreum, hoc est, in noctem perpetuò dormiendam transeat.

Interim quoque ut symptomatum conjunctorum, ratio habeatur.

Age *multitudinem sanguinis esse majoris in eo fervoris sive occasionem, sive* [a] συναίτιον, facilè est intelligere ex hoc eventu : nam experientia docet si quando dolia plena sunt ad ebullitionem succum in iis contentum paratiorem esse, unde ad ebullitionem prohibendam œconomi nullum præsentius remedium noverunt, quàm vacua ex parte dolia relinquere, ut scilicet calori vitali ventilatio libera detur. *Quia ergo multitudo sanguinis fervoris & orgasmi ejus unaque seri, proindeque doloris est concausa, sanè antè omnia deplenda*, & hoc etiam nomine ut corpus fiat εὔροον cæterisque remediis commodè locus plenitudine depositâ detur, atque quia malum urgens multitudini protinus & affatim succurrere jubet, vacuatio proinde aspectabilis utpotè celerior & actuosior tentanda confestim perficietur itaque detracto sanguine liberaliter sectâ venâ magnâ & communi : quod tamen in magna virium constantiâ fieri urgenteque maximoperè dolore consulo, cùm observatione *Galeni* larga sanguinis detractio plenitudini respondens gravissimorum omnium dolorum præsentissimum sit remedium.

I. Scopus absolvitur ; a. Sanguinis depletione.

Per venæ sectionem.

[a] Concausam.

Etsi autem id in universum fieri debet, tamen in hypothesi aliter statuo, scilicet *detrahendum sanguinem per epicrasin*, quo minùs fiat virium dispendium ætate jam affectâ morboque progresso, sed eâ lege tamen, ut repetitis vicibus facta detractio plenitudini respondeat, nam gracilitas extenuatioque corporis etsi adesse videtur, tamen amplitudo vasorum pulsusque altus multo distendi vasa sanguine, ideoque *liberalem suadent sanguinis vacuationem tametsi partitè factam.*

Eamque partitè factam; In parte oppositâ revulsionis gratiâ institutam.

Sed quænam vena est secanda? Revulsio certè coërcendo sanguinis orgasmo, leniendoque dolori necessaria venam partis oppositæ dolenti membro tundendam esse insinuat. Nec reformidanda mihi videtur nova fluxio aliquando experientiâ teste ab ipsâ sectione venæ proritari solita: nam hæc sine dubio à largâ sanguinis detractione avertetur, unàque præsens dolor adlevamentum capiet, & quanquam fortasse à venæ manus dextræ sectione in eandem fluxionis novæ decubitus metui certò potest, tamen eâ in rerum incertitudine, quia levius malum eligendum, secanda vena partis oppositæ: optabilius enim est fluxione ambos affligi artus quàm in caput universam rapi sanguinis massam eò ut puto jam inclinantem, siquidem ita prænunciant pleraque hisce doloribus adjuncta symptomata. Quo consilio non præter rationem cohibitas forte fluxiones metu gravioris mali anxii Magni Medici student omni arte revocare, saluti scilicet publicæ totius corporis quàm privatæ unius partis utilitati consulentes.

Atqui si dolor universa infestet membra simul, certè ratio jubere videtur omnia opem perceptura aliquam à singulorum venæ sectione intra unum & alterum diem editâ, quantum scilicet vires permittent. *Postremò quocunque die primùm ad signa plenitudinis vasorum, vel levia febris indicia sese adjungent, manifestèque prodent, non cunctandum in administrandâ phlebotomiâ, nec de impuritate primæ regionis eluendâ antè phlebotomiam anxiè satagendum in ægro medicè, hoc est parcè sobrièque vivente, & præsertim cùm diluvies serosa ex interiore habitu in alvum spontè facta, impuritatem si*

quæ fortè adhæserit intestinis satis superque repurget, quippe in primâ ipsius morbi invasione erumpens.

Imò verò præsentia ejus diarrhϾ de speciali serosi humoris arthritidis fomitis aversione per purgationem factâ minimùm sollicitos nos esse jubet, quandoquidem aquosus ille humor satis evidenter in illâ diarrhω evacuatur ex se scilicet & sponte effervescens. Quò sanè quia ad hanc symphoriam euphoria etiam accedit, jure sinenda est nec cohibenda : *nisi placet interea aliquod visceribus per quæ decurrit serum exundans robur adflare exhibito identidem tantillo rhei barbari cum conservâ rosarum aut cichorei & pulvere sandali citrini, nec non litu totius ventris ex oleo rosaceo, chamæmelino, absynthite aut mastichino* : hìc sanè magni facio *rheum*, quòd serosa colluvies biliosæ cacochymiæ plurimùm est immixta in his corporibus arthritidi obnoxiis. Scilicet ratione febris imò doloris sanguis bilescit maximè, & speciatim in *Illustri ægroto* proventum bilis adjuvat familiaris vitæ ratio in usu succorum oleaginosorum inflammabiliumque tota posita.

b. Seri aliàs expurgatione nunc ob diarrhϾ præsentiam potiùs viscerum roboratione.

Quòd si vehementiùs dolor urget, viresque labefacta & alvi profluvium lentiùs pergit, eò audaciùs cùm revulsionis ab articulis proindeque imminuendi doloris gratiâ, tum foci febrilis repurgandi motus certè ille humoris in alvum seu sentinam communem juvari potest *nonnihil addito syrupo rosaceo laxativo, aut simili blando hydragoga.*

Expurgatio tamen, si profluvium alvi lentius fit, blanda instituatur.

Nam productam quamvis & liberalem serosi humoris expurgationem minimum virium dispendium inferre experientia quotidiana satis docet, & privatim *nostro illustri ægroto*, qui à tot annis diarrhϾam ejusmodi cum magnâ tolerantiâ & impunè tulit.

Atqui si purgatio cuiquam suspecta est in *illustri nostro ægro, certè tutò serum diverti potest vel totum in renes usu scilicet attenuantium, id est diureticorum* ex consilio scilicet magni *Hippocratis* : a *Fusos*, inquit ille, *humores ne intus intercludas superfluos resiccato; quippe sive educere velis sive secus,*

c. Seri per diuretica ad renes diversione & eductione.

a Lib. de humorib. aph, 9. μὴ τὰ ἐκκεχυμωμένα ἐς τὸ ἔσω ἀπολαμβάνειν, ἀλλὰ τὰς ἀφόδους ξηραίνειν.

melius est attenuatoriis uti, quia sic faciliùs medicamentis educes, aut per urinam purgabis, quàm si astringentibus cohibueris coegerisque. Cùm autem diuretica sint varia, refrigerantia calidis præferenda esse monet febris non mediocris; qualia erunt *decocta radicum asparagi, graminis & pentaphylli, agrimonii, betonicæ, cichoraceorum omnis generis, & capillarium.*

II. Scopus perficitur per astringentia & refrigerantia interna.

Non me latet autem passim in his affectibus plurimùm commendari *astringentia*: & sanè quanquam videntur ab *Hippocrate* rejici loco antè citato, & verbis hisce consequentibus, *si verò dissipare intendes ac discutere citiùs & tutiùs efficies tenuioribus existentibus quàm frigidis & densatis*, astringentia videntur mihi partim insinuari cùm à fervore sanguinis tum à profluvio illo alvi propè continuo, quod coërceri moderarique ratio jubet robore afflato visceribus. Et certè nullus improbare potest modicum usum *astringentium modò unà refrigerantium & convenienti tempore exhibitorum*, ut non impediant diureticorum actionem, & seorsim ab illis veniant in usum atque etiam si placet in formâ potiùs solidiore quàm liquidâ. In eo igitur genere laudo præcipuè *conservam rosarum, cichorei, species diamargariti frigidi, diacoralli, triasandali, & ejusmodi cum cibis ipsis si placet usurpatas*; laudat namque *Hippocrates in cibis medicamentum.*

Nam *conservas ivæ arthriticæ, enulæ campanæ, anthos, diacuminum, & ejusmodi nedum decocta guajaci, vel etiam lentisci*, febris certè ex se non mediocris interdicit planè, cujus scilicet febris tametsi neglectæ passim maximam rationem habendam esse censeo, itaque etiam ob ejus contemplationem *theriacæ usus* mihi valdè suspectus est, tametsi *recens ab Excellentissimo Armano* proposita, si penes nos esset, non improbatur: nam ab antiquâ, cujus nobis copia est, etsi serosa humiditas absumi potest, & calidum sopitum suscitari recreari que, tamen fervor sanguinis febrisque & nativa constitutio *illustris ægroti* nequaquam ejus usum permittunt.

III. Scopus peragitur

Age verò etsi multa suppetunt nobis, *quæ serosam colluviem*

viem totius absorbere discutereque insensibiliter, vel etiam evacuare sensibiliter per sudorem possunt, utcumque in prophylaxi valeant, tamen eorum usum febris pariter interdicit & infirmitas ægri vix permittit. *Frictiones* autem, quia fluxiones juvare natæ sunt, meritò quoque suspectas habeo, nisi vacuato corpore accuratè, plethorâque attritâ, & sub declinatione febris quo tempore nullus amplius fluxionem metus incessere potest: tum enim non improbarim quæ humoris reliquias si quæ sunt in habitu corporis, unàque etiam influxum imbibitumque altiùs articulis humorem penitus resolvere valent. *Sed quæ speciatim humoris articulis imbibiti discussioni conferunt, mox perstringentur à nobis.*

per eam insensibiliter quàm sensibiliter serosam totius colluviem absorbentia.

Tempus enim est *symptomatis* quæ consilium medici ad se trahunt consulendi & inprimis *dolori*: huic enim quanquam videatur satisfactum causæ amolitione & diversione, tamen ejus sævitia maxima & *paregoricis leniri debet*, & si hæc frustra adhibentur, *obtundi obscurarique narcoticis*. In primo igitur genere sunto *varia sive cataplasmata scilicet ex micâ panis albi cum lacte vitellisque ovorum & tantillo croci, vel ex foliis malvæ, altheæ, vel brassicæ, aut betæ calidis admotis, vel ex seminibus malvæ, altheæ, vel ex furfure, sale, & sapâ, vel ex pane & vino generoso stipticoque, vel denique ex vaccino stercore recens egesto, aut cum adipe suillo anserinove: sive linimenta ex adipibus temperatis ut gallinæ, anatis, cuniculi, vulpis: sive stillicidia ex lacte*: quæ *anodyna temperata* si non tandem tollunt dolorem, *magis resolventia* locum habebunt, sed declinante duntaxat febre, & præciso metu novæ fluxionis.

Quod ad Symptomata attinet: habenda est ratio.

1. doloris primùm paregoricis leniendi:

Resolvent autem *linimenta ex unguentis vulgaribus & calidis famosis, tum cataplasmata ex tritico & fermento secalino asperso pulvere cantharidum, cui superponitur emplastrum nigrum. Oxycroceum pariter commendatur, vel emplastrum ex pice nigrâ vel solâ, vel cum pulvere radicum sigilli Beatæ Mariæ præsertim in ischiade, aut emplastrum ex sulfure.* Denique *cauterium ferrumve candens passim probatur*, sed nullam ejus necessitatem in proposito casu esse video.

humor resolvi debet.

Quæret autem aliquis an *Apocrousticis* hîc locus esse pos-

(An repel-

lentia hic locum habeant ?)

ſit, ut *poſcæ*, *ſuccis lactucæ*, *portulacæ*, *& id genus?* ſanè cùm hæc frigida medicamenta affluxi ſeri exudationem è parte affectâ non obſcurè impediant, ratio interdicit eorum uſum & præſertim cùm fruſtaneus ut plurimùm ſit: cùm enim fluxio fiat ab orgaſmo humoris ſpontaneo, ab iis nequaquàm impediri motus ille poſſe videtur, ut introrſum humor refluat, & hoc non niſi cum magno vitæ diſcrimine fieri poteſt, metuque longè graviorum affectuum.

Dein, ſi iſta non juvant, narcoticis temperatis obtundi debet.

Atque ob eandem cauſam quæ ſunt *anodyna ſecundi generis*, hoc eſt, *narcotica*, ea vix ac ne vix in uſum venire debent, hoc eſt, urgente duntaxat ſummo dolore, qui inſomniam inferat, vireſque valdè affligat, & in hoc caſu temperata duntaxat in ſuo genere uſurpanda cenſeo, quale eſt *cataplaſma ex foliis hyoſcyami*, *vel violariæ*, *aut ex ſeminibus ejuſdem hyoſcyami*, *aut radicibus mandragoræ coctis ſcilicet cum lacte*.

2. Diarrhœæ, moderandæ, non cohibendæ.

Jam verò quod ad *ſymptomata quorum ratio aliqua habenda*, de *diarrhœâ* ſatis dictum, quæ moderanda tantùm non cohibenda utpote utilis, & potiùs *congruâ victus ratione* quàm medicamentis, ad quam victus rationem accedendum, ſi de uno *ſopore*, qui reſtat *cum motibus convulſivis* conſiderandus, unum verbum: nam hæc ſymptomata cùm ſint mala ut & ſigna, & ut cauſæ, eorum providentia haberi debet aliqua; quanquam enim citiùs tutiùſque averti nequeunt quàm primo quoque tempore *ſectâ venâ repurgatoque corpore blandis hydragogis*, *particularis tamen colluvies eorum ſomes*, *hoc eſt cephalica purgationem* indicat ſive per *maſticatoria errhinaque*, ſive per *externa reſolventia ut ſacculos ſale & ſulphure plenos*, *aut admotum panem è clibano recens extractum cervici ſcilicet illitæ prius oleo maſtichino in quo benzoin decoxerit*, *ſive alia*, *quæ in prophylaxi proponentur*.

3. Soporis & motuum convulſivorum.

Ubi caput particulariter purgantia & reſolventia adhibenda.

Victus qualis debet inſtitui?

Age autem quod ad *victus rationem* pertinet, pauca de eâ habeo dicere, quia & conſuetudo & propria arthritidis ſpecies *illuſtrem ægrum* certæ cuidam jam aſtrinxerunt diætæ: ad tantam enim calamitatem ferocia mali illum adduxit, ut non niſi liquidis veſci fruique poſſit, ſiquidem

tam quo ad cibum,

maxillam devinxit adeoque constrinxit, ut pro arbitrio diducere aut movere ad solidiorum ciborum præparationem illi non sit ampliùs integrum. Præterea sibi quosdam cibos adeo familiares longâ assuetudine reddidit, ut reliquos prorsus fastidiat. Ergo per me licet in usu pergat liquidorum, sed eâ tamen lege, ut succis carnium expressisque & consummatis quippe bilescere & inflammari paratioribus, orgasmoque & fervori sanguinis temperando minùs idoneis cariores contrà habeat *liquores temperatiores & ad frigus cum siccitate inclinantes, uti sunt panatellæ simplices, juscula carnium vitulinarum, gallinacei generis non ita excoctarum quibus oriza vel potiùs hordeum incoquatur, nisi placet potius portulacam vel cichoreum inquirere domesticum. Carnes perdicum, phasianorum & similes unà cum superioribus in esum venire possunt.*

Iis autem præmitti potest *cidoniatum* ratione habitâ profluvii alvi, ut & bellariorum loco concedi *conserva de ribes, & rosarum, aut aliqua alia similis: mastiches grana in* hunc finem commendo *exhibita scilicet cum ovo sorbili sed benè cocto tamen*, quanquam ovorum usum rarum jubet metus nephritidis.

Non est verò pertimescendum ne ab usu etiam moderato ciborum in magnâ mole parum nutrientium faciscant vires quia cùm corpus immobile perpetuò lecto alligetur & quiescat, viribus retinendis parcissimus cibus potest sufficere; sed ea parcimonia majori religione in potu minimè nutriente servanda est, quia aliàs cùm à solidis & siccis cibis quorum ratione duntaxat potus ex instituto naturæ conceditur, prorsus abstineat solisque liquidis cibis utatur, facilè potest carere potu: & bellè cadit quòd cùm perenni aquæ è capite depluvio os madescat, ipse æger vel in mediis febris ardoribus potum minimè excepit. Debet autem *potus omnino refrigerare & ratione diarrhϾ subastringere*: ergo *vini*, cujus usus multis gravissimis de causis non potest non insalubris esse, & inprimis à febre non parvâ prohibetur, *vini*, inquam, *vices gerent decoctum granorum mali punici, vel berberis, vel lentisci sed in paucâ admodum quan-*

quàm quò ad potum.

titate, vel aqua inaurata, cui addi potest syrupus granatorum aut cidoneorum, vel conserva rosarum, vel denique julepus Alexandrinus, aut similis liquor ægro non ingratus & insuavis.

& Aëris usum:

Cæterum, quod maximi momenti est in *victus ratione*, accuratè cavendum ne *ambienti frigido* æger unquam & præsertim de nocte exponatur, & cùm febris frigidi inspirationem suadeat, omninò tamen reliquum corpus à frigoris injuriâ omni curâ defendi debet & præsertim de nocte, quanquam consuetudo ægri æstusque interni sensus omninò reclament. Itaque *stragulis contegatur levibus quidem & minimè comprimentibus sed calefacientibus modicè: ex quo panni coccinei & tergora substrata passim abjiciantur, pellesque potius succedant aut stragula Catalaunensia.*

Præservatio ab Arthritide.

Agedum autem *Prophylaxis Arthritidis* in præscindendo apparatu corporis sive ejus causis omnis generis amoliendis consistit, quæ ex supra dictis partim ad *seri pleonexiam*, partim ad *ejusdem sanguinisque gargalismum* omninò referuntur.

Non consistit in confortatione partium suscipientium imbecillium;

Nam quòd passim Medici *imbecillitatis partium suscipientium habendam esse monent rationem*, meo judicio laborant frustra in consulendo; quod non est nostri arbitrii & juris: quòd enim articuli reliquis membris faciliùs promptiùsque serum sponte suâ effervescens excipiant admittantque, illa propensio non ab eorum imbecillitate seu intemperie aliquâ, hoc est, laxitate vel raritate, verum ab ipsâ conformatione, eaque non in cavitate posita sed potiùs in conjunctione cum vasorum omnium finibus repetenda est: quam conformationis partem immutare minimè est in nostrâ facultate positum. *Articuli enim hoc solùm nomine despumantem aquam admittunt imbibuntque necessariò, quia in iis sistuntur terminanturque vasorum internorum propagines extremæ: scilicet ebullitio primùm quidem in majoribus vasis internisque incipit, sed serum ebulliens effervescit & exundat in minores, tandemque in extremos surculos, qui cùm non habeant unde refundant imbibitum humorem, inde is in articulorum cavis, in quibus scilicet extrema vasa ferè universa ter-*

minantur, sistitur aggeriturque usque & usque, ex quo necesse est à continenter impetente sero distrahi violenter à se invicem ipsos articulos.

Neque in humoris irrumpentis repulsione:

Quod si statuamus sive *strictis ligaturis*, sive *frigidis medicamentis ob artubus longè latèque repelli posse confertim irrumpentem humorem*, id verò ultro fatemur, sed hoc pacto ægrum in manifestum vitæ discrimen adducere pertendimus, cùm repulsa serosa illuvies necessariò vel pulmonem, vel aliquod aliud è nobilibus visceribus irruat invadatque, quò sanè, præstat sinere, ut serosa illuvies præceps in externa membra ruat.

Ergo quia quæ *providentia* haberi potest tuta & omnis noxiæ exors, *ea versatur in causis tollendis, quæ ad plenitudinem referentur seri, ejusque orgasmum, cui fervor sanguinis principium impetumque dat, plenitudo quidem serosas causas habet partim æstuosam viscerum naturalium intemperiem, partim earum rerum quæ ad aquæ genera pertinent intemperantem usum, partim cohibentes ejusdem seri naturalem vacuationem causas, vacuationem, inquam, sive quæ fit per habitum corporis, sive per renes & vesicam, sive quæ à labore consuetoque exercitio fit: sanguinis autem fervor & orgasmus, cujus vi serum ebulliens separatur effervescitque in articulos, causas habet cùm nativam sanguinis ad phlogosin propensionem, tum verò plenitudinem & copiam nimiam ut antè monitum, siquidem incuneatus præ copia sanguis nec ventilatus incendium ex se concipit; sed & ad has accedunt causas suppressio naturalis exspirationis suliginum necessariò succrescentium & potissimùm causæ externæ fortuitæque, cujusmodi sunt animi pathemata (nam corporis labor hìc accusari nequit) & inprimis commotio aliqua aëris sive evidens quæ ex mutatione temporum anni contingit, sive obscura ob influxum aliquem syderum.*

Sed in recto usu triplicis remediorum generis.

Quæ cùm ita sint & causæ propè omnes à rerum non naturalium genere petantur, ratio prophylexeως ferè tota posita videtur in congruâ victus ratione, quò sanè arthritici strictum exquisitumque vivendi genus omninò amplecti debent & eò obnixiùs, quò id compertum est etiam citra medicamentorum societatem sæpè vim impetumque arthritidis eludere; nam hujus

generis causarios puta vi morbi jam diu fractos & languescentes, & verò tædii plenam aliàs vitam traducentes, variis etiam morosisque medicamentis fagitare religioni esse debet, itaque benignis quoad licet nec ingratis res agenda. Ergo ut pauca præmittam quæ ad *pharmaciam spectant & chirurgiam plenitudini sanguinis unàque fervori avertendo* (ut vana non sectemur remedia) nullum præsentius remedium & alioqui corpus εὔροον atque omnium medicamentorum capax reddere magis idoneum *ipsâ sanguinis detractione per phlebotomiam venæ alicujus communis repurgatâque primâ regione levi aliquo medicamento sive syrupo, sive melle infusionis rosarum pallidarum, sive mannâ, eâque celebratâ singulis mensibus saltem quo temore recrudescere hi morbi solent, scilicet* [a] *Hippocratis observatione podagrica Vere & Autumno ineuntibus moventur plerumque imò præcipitibus, siquidem experientia quotidiana ita me docuit & præsertim in illustri ægroto.*

I. Remediorum Chirurgicorum. Qui consistit in sanguinis præmisso levi med. purgante.

Singulis mensibus, sed parcâ manu detractione :

Addo autem singulis mensibus quoniam eadem experientia me docuit quotiescumque per inducias vel paucarum septimanarum æger corpus refecerit, sanguinisque jacturam reparaverit, tum primâ quâque commotione aëris & alteratione sive ad algorem, sive ad æstum omnino arthritim recrudescere. Et certè sæpe audivi magnos Viros ex arthriticorum familiâ nihil longo usu reperisse retardandis cohibendisque fluxionibus arthriticis, si non prorsus tollendis ipsâ venæ sectione, eoque ejusdem usum etiam in affectâ ætate non reformidâsse. Itaque *repetita placet venæ sectio & per epicrasin*: quod si probatur, nemo non videt *omninò parcâ manu esse administrandam*, & quantitatis hunc esse scopum ut provideatur, duntaxat, ne turgeat sanguis in vasis & orgasmo spontaneo commoveatur.

II. Pharmaceuticorum.

Jam verò serosa colluvies etsi imminuitur repetitâ venæ sectione, tamen quia una constituitur à nobis doloris arthitici causa continens, ea certè exsiccari, avertique ejus impetus in articulos omni arte debet. In quo negotio imitari lubet eos œconomos, qui paludosa loca & arva aquis

a Lib. aph. 6. aph. 55. τὰ ποδαγρικὰ τοῦ ἦρος καὶ τοῦ φθινοπώρου κινέεται ὡς ἐπὶ τὸ πολύ.

ſtagnantibus infamia exſiccare tentant, ut iis reſiccatis & ad mediocrem temperiem reductis ſemina tutò certòque concredere poſſint: illi namque, ſi citò negotium confectum cupiunt, interdiu noctuque tanquam *Cleanthes* alteri ſive *Phræantles* in exhauriendâ aquâ vacuandâque continuò ſudant, aut ſcrobe altiùs defoſſâ lapidibus injectis ſaburraque multa ebibunt, aut ſi ita maturandum non cenſent expectantes,

> *Dum Procyon furit*
> *Et ſtella veſani leonis,*
> *Sole dies referente ſiccos.*

Plures tum ſulcos facie tenus effodiunt, per quos aqua tanquam per rivulos deducta expurgetur. Ita ſanè *ſeroſa in nobis illuvies vel affatim expurgari poteſt ne putreſcens invehat febrem, aut longiore morâ calorem in nobis vitalem ſuffocet, vel medicamentis ſiccis ebibi, calidis reſolvi, vel ſaltem veluti per rivulos quoſdam cum ipſo fonte continuo diduci, & ſenſim ſine ſenſu diffluere citra moram noxamque, & ita veluti caput fontis areſcere.*

Ut ſeroſa illuvies è corpore vacuetur quod fit triplici remediorum genere.

Ac quantum ſpectat ad ea, *quæ ſimul & ſemel atque evidenter ſerum bilioſum evacuant, in triplici ea ſunt differentiâ; ſcilicet quædam per alvum repurgant, alia per renes, & partim per habitum corporis. Primi generis* longè multiplicia ſunt magis minùſque potentia, & quæ ex iis mediocria præ cæteris mihi in *illuſtri ægroto* commendantur, ſed *ſeptimo vel decimo quarto quoque die uſurpata*: nam cùm per ſe ea illuvies inclinet in alvum: concitatior motus fieret & infeſtus naturæ à diagridiatis, & generoſis hydragogis. Ergo contenti ſimus *ſero lactis benè depurato, ſyrupo aut melle roſarum pallidarum, caſſiâ, cnico, ſemine ebuli, atque agarico; & his non niſi raró ſed potiùs tantillo rhabarbari tum ichores bilioſos repurgandi gratiâ, tum roborandi ventriculum, ſed & potiſſimùm repurgandi ſerum per renes.*

1. Genus ſpectat ad ea, quæ ſimul & ſemel atque evidenter vacuant, idque triplici modo. a. Per alvum repurgantia mediocria, ſæpius repetita.

Quæ purgatio minus turbarum dabit ægro, & naturam ancillantem habebit, ideoque magni facienda: & cùm ad eam victus ratio potiſſimùm ſit inſtituenda, de quâ infra, tum verò præter *rhabarbarum* quocunque modo ſumptum

b. Diuretica: atque ea quæ viſcerum & ſanguinis fervorem temperant.

ſive in ſubſtantiâ ſive aliter ut *in tabellas cum ſpeciebus trium-ſandalorum redactum*, laudo *conſervam betonicæ, cichorei, capilli veneris & cætera*; nam ejuſmodi reſpiciunt viſcera & caput fontes ſeroſæ colluviei, & ſimul etiam quodammodo temperant viſcerum ſanguiniſque fervorem *Syrupi ex iiſdem plantis* parvam laudem apud me habent, ſed majorem *ſucci*, ut *cichorei per dies caniculares condenſati.*

c. Sudorifica: quæ hic vix locum habent.

Jam verò quæ per *ſudores ſerum repurgant* etſi per regionem convenientem naturæque familiarum faciunt, tamen ut commodè ægro adminiſtrari queant non facilè video, nam à calidiorum uſu metus eſt fervoris ſanguinis, & balnearum plumbariarum uſui tempus idoneum ferè ſemper præripitur ab aliquo inſultu novæ arthritidis. Laconica autem vix ac ne vix ipſe admitteret. Ex quo ſatis erit providere *ut non tam ſudor notabilis procuretur, quàm mador aliquis iſque quotidianus & ab uſu potiùs ſtragulorum calidorum quàm medicamentorum ſudorificorum: nam de cylindiſi Hippocraticâ, rutilatione ad ſolem & ejuſmodi obſoletis remediis*, quibus ſenſim ebibi ſeroſa in habitu illuvies poteſt, nihil eſt neceſſe dicere, cùm longè minùs adminiſtrari quàm ſuperiora poſſint.

Sudoris itaque loco mador quotidie procurandus.

2. Genus ea ſubminiſtrat, quæ humores imbibere & exſiccare poſſunt.

Atqui quæ aſſumpta humores imbibere & exſiccare poſſunt, ut ad ſecundum rationem pleonexiæ ſeroſæ corrigendæ veniamus, ea ſanè non pauca ſuppetunt & in eo genere paſſim laudantur *pulveres ex iiſque confectæ conſervæ, opiatæ, condita*; ſed cùm hæc ferè adverſentur è diametro diureticis hactenus laudatis, *eorum uſus cibis potiùs immiſcendus quàm ſeorſim commendandus*; ea autem cujuſmodi par eſt ut potiùs ad frigiditatem quàm calorem inclinent. Exemplo ſunto *conſerva roſarum antiqua, tabellæ roſarum cum tantillâ terrâ lemniâ, diamargaritum, diacorallium, triaſandalum, & ejuſmodi.*

3. Genus exhibet aquoſam illuviem ſenſim educentia.

Poſtremò quæ per rivulos ſenſim derivant, deducuntque aquoſam illuviem, ea ſunt quæ quotidiè uſurpata, aut perpetuò admota ſive applicata corpori quâcunque ratione paulatim aquam eliciunt ex fontibus ipſis illectamque abſorbent, & abſumunt. Ac quæ uſurpata quidem viſcera ſeu fon-

Qualia ſunt

fontes exhauriunt, ea ferè ſunt *diuretica* quæ quotidiè in eſum venire poſſunt, *uti juſcula aperientia de quibus in victus ratione.*

a. Diuretica cum cibis aſumpta.

Quæ autem tertium fontem, hoc eſt, caput reſpiciunt ſunt *apophlegmatiſmi*, *maſticatoria*, *errhina*, & id genus ex quibus errhina præ illis tutiora videntur: periculum enim eſt ne redundans plurimùm aqua in capite quanquam leviter attracta univerſa tamen profluxilitate inſitâ & confertim depluat in pulmones, aut ventriculum magno cum ægri detrimento & viſcerum labefactatione. Nam aquæ id ingenium eſt ut accepto motus principio levi ſponte naturæ decidat, ejuſque, impetus haud facilè poſſit coërceri. Satis igitur erunt in illo genere levia admodum ut maſtiche, paſſulæ; nux moſcata, radix angelicæ: inter errhina autem probo majoranæ, ebuli, aut iridis ſuccos cum vino extractos & in nares prono capite attractos, & maximoperè commendo uſum oxymelitis vel mellis ſcyllitici.

b. Caput reſpicientia, tum errhina.

Ad hunc ſcopum pertinent *externa remedia ſenſim è capite aqueum humorem & ſine damno attrahere nata idque valde mediocriter*: nam exſiccantes & refrigerantes pulveres è *galliâ*, *hypocyſtide*, *roſis idque genus* cerebrum exterius tantum exſiccare poſſunt. Probantur ergo *maſtiche*, *ſandaracha*, *flores ſalviæ*, *meliſſophylli*, *anthos abſynthium coriandrum*, *nigella quocumque modo admota*, & *non niſi manè jejunoque ventriculo uſurpata: emplaſtrum de betonicâ aut tacamachacâ probantur*, & *hoc ceratum*, *quod conſtat ex laudani* ℨ. ß. *maſtiches* ℥. *j. thuris*, *ſtyr. ana* ℨ. *j. ſulphuris*, *ſinapi ana* ℨ. ß. *reſinæ*, *picis navalis ana q. ſ. miſce: fiat ceratum.*

Quàm externè humorem attrahentia.

Poſtremò ad hoc genus deducendis aquis tanquam per rivulos accommodatum *veſicantia* pertinent, & *cauteria*. *Veſicantia* certè quia non ſolùm ex alto trahendi ſed ſenſibiliter citraque moleſtiam & noxam humores aqueos evacuandi vim habent ideoque fluxiones ſive in artus nervoſumque genus, ſive in ventriculum cohibent atque intercipiunt, omnino tanquam utilia ſalubriaque ſtatuere oportet, & eo nomine quòd excretiones ad partes externas juvant, imo urinas provocant. Nec revocare poteſt febris

Item veſicantia pone aures applicata.

metus cùm passim in malignis gravissimisque febribus eorum usum magni medici minimè reformident, & vulgus sine discrimine in benignis diuturnisque usurpet. Ergo eorum usus etiam sæpiùs repetatur, exempli gratiâ sit *hoc energicotaton.* ℞. *cantharidum præparat.* ℥. ß. *euphorbii, sinapi an* ʒ. *j. seminis ammios* ʒ. ß. *ceræ, therebinthinæ an. q. s. misce: fiat ceratum pone aures raso capiti applicandum.*

Jam verò ut in deducendis aquis fossæ superficie tenus & capiti fontis continuatæ laudantur, quæ pedem gallinæ quandoque referunt, ita *cauteria* admota fontibus serosæ colluviei expurgandis parem vim habere videntur. Ac cùm utrique cruri ea admoveri debere viscera fontes aquæ præcipui suadeant, & capiplenium utrique brachio, tamen quoniam artus videntur quodammodo tabe confecti in illustri ægroto, *saltem inustum occipiti imo rejici non potest*, quod etsi non sine tædio ferendum est, tamen quia ejus maxima necessitas nedum utilitas id jubet, ea certè molestia æquo animo est devoranda, quippe quod vehementiam arthritidis jamjam fauces maxillasque, imò jugulum ipsum constringentis retundere evidenter potest, imò verò si reputamus per morbi inducias insolitas & plurium mensium corpus *illustris Viri* recreatum refectumque non mediocriter, & carnosum genus quasi redivivum succrescere, pulsum præterea constantem integritatis virium locupletem testem, nec non tolerantiam firmam tot & tam atrocium dolorum per tot retrò annos quibus non fractus corruit, sed viget vigetque etiamnum & quodammodo floret instar redivivæ aquilæ invictus princeps, nemo certè nisi molli & fracto animo abhorrebit à cauteriis prædictis membris inustis, quæ tantùm superficiem cutis lambant & urant, aliàs corpus macie confectum ea non ferret impunè.

& Cauterium occipiti inustum.

Atque hæc satis superque de iis quæ è pharmaciâ aut chirurgiâ petuntur remedia: nam quæ fervori sanguinis compescendo, temperandis visceribus, corrigendæ cutis densitati, cæterisque causis sive colligentibus serosum humorem sive moventibus prodesse possunt, ea partim hactenus sunt insinuata, partim & po-

tissimùm ex victus ratione intelligentur, ad quam accede retempestivum est.

Principiò ergo quoniam serosæ pleonexiæ potulenta esculentaque materiam subministrant, nullum siquidem vivens quamvis solidum quod in esum hominum veniat non aliquid humiditatis continet ejusque aquæ magis, quàm oleosæ, sed semper terram exuperantis, uti ex arte factis extractionibus liquet, è quibus humoris multum, salis autem sive cineris ac terræ elicitur minimum, prima sanè lex in arthritidis præcautione hæc magnâ servari religione debet, *ut tantum cibi assumatur quantum viribus reficiendis & conservandis sit satis.* Quamobrem bonum factum *si illustris æger sit in victu & præsertim potu parcissimus*, *& à cœnâ abstineat sæpiculè:* quod ei non molestum certè non injurium esse potest, cùm perpetuæ quieti corpus sit emancipatum: unique lecto aut cathædræ tanquam *Caucaso Prometheus* ipse sit affixus alligatusque. Experientiâ teste hydropici aut pauci integrâ à potu abstinentiâ unius anni sunt pristinæ redintegrati sanitati cur non & arthritici? *vas esto vir illustris Italus* (nomen cum libello effugit quæstionem per parvitatem) *qui cùm ab ineunte juventute plurimis morborum generibus inprimisque arthritidi obnoxius vixisset, parcâ victus ratione diurnoque potu ad uncias duodecim redacto immunem ab omnibus morbis deinceps firmamque & constantem vitam ad provectam perduxit senectutem.*

III. Rerum non naturalium.

Hic. 1. in victu tam cibi quantitas,

Observatio.

Jam quòd ad *ciborum qualitatem* spectat, mihi certè placere non potest familiaris *illustri ægro* tota victus ratio humida actu calidaque. Mallem equidem in posterum assuesceret *si non siccis solidisque omninò, saltem mediæ consistentiæ cibis, & frigidis, ut sunt panatellæ; nam carnium succi, gelatinæ, & similes bilescunt facilè sanguinemque phlogosi seu inflammabilitati propriorem generant magisque serosum.* Et quandoquidem masticandi usus extra paroxysmos liber est, *cur non ipsismet carnibus integris vescatur potiùs quàm succis non video: scilicet vitulinis, hædinis, gallinaceis, ac perdicum, & ejus generis. Juscula tamen neque interdico paulò ante pastum sed in quantitate valdè*

& qualitas.

modicâ, & diureticis saporata herbis asparagis, petroselino, capparibus, intybo.

Atqui cùm odium illi esse debeat cum fructibus omnibus, excipio tamen *passulas & ficus*, imò multis nominibus salubres esse judico. Ac tot succis demum *panis usum præfero illi insuetum, eumque sale fœniculoque saporatum.*

Quàm etiam Potus, observanda.

In *Potu* porro longè strictior meâ sententiâ quàm hactenus fuerit non solùm penes quantitatem esse debet sed etiam qualitatem. Nam si me audiat, *vino*, cui quidem generoso & meraco ferè etsi modico hactenus assuevit, carere inposterum debet non solùm quia id est aquæ genus ex sententia[a] *Aristotelis* sive aqua putrida, ut dicebat *Empedocles*, itaque serosæ plenitudinis materia, sed potiùs quia est sanguinis ad inflammationem proni nutrimentum & quasi ad succendiculum, quod à vitali in vino superstite calore sanguis principium fervoris accipiat facilè quæ est febris occasio, atque arthriticarum fluxionum: sed ab ejus usu nativa fervidaque viscerum intemperies fovetur maximè, ut taceam vino qualitatem inesse nervoso generi infensissimam, atque spontaneam mobilitatem ad caput præcipuum fontem totius morbi. Experientiâ certè constat ab ejus abstinentiâ integrâ non paucos sese vindicasse ab arthritide. *Vivit in aulâ nostrâ Vir admirandæ temperantiæ qui cùm perpetuis arthritidis querelis infestam transegisset adolescentiam, & ex consilio Claris. Viri Nicolai Pisonis piæ memoriæ parentis mei in flore ætatis sibi vini usum prorsus interdixisset quanquam præfectus vinariæ cellæ principali, jam à triginta annis ab iis sese doloribus penitus liberavit.*

Observatio.

Ergo operæ precium *illustrissimus æger* fecerit si abstemius deinceps vivat, *& hydrosaccaro aut ptissanâ magistrali ex hordeo, liquiritiâ, passulis, ficubus, coriandro vel aniso; vel fœniculo* (nam à cinamomi usu statim sanguis ebullit rapiturque in caput, ut hæmorrhagia ejus usum consequens indicat) *Æstate quidem utatur, hyeme autem decocto aliquo, ut sassaphras. vel lentisci, sed admodum diluto.* Quod si *vino* prorsus carere illi non lubet, *absynthites saltem sed parcissimum delibet, idque benè dilutum aquâ chalybeatâ sive potiùs inauratâ, vel ferratâ tantoperè à Clarissimo Alexandro Petro-*

a 4 Meteor.

nio in ſplenicis commendatâ; hæc namque ſtringit, & quodammodo exprimit ſuperfluum in vaſis ſerum expreſſumque in renes deducit, itaque ſplenem aquarum conceptaculum comminuit experimento Cornelii Celſi in canibus aquam fabrorum potantibus.

Atque hæc de cibo & potu, niſi placet addere *condimenta*, ſeu potiùs alvum liquidis aſſiduò diffluentem excrementis corroborantia, ut ſunt *cydoniorum ſuccus conditus*, *conſerva roſarum antiqua*, *conſerva de ribes*, *de berberis*, & *ejuſmodi*, quæ ſanguinis quoque orgaſmum coërcere poſſunt, & æſtum ejuſdem unàque viſcerum temperare.

Non neglectis condimentis idoneis.

Sed non prætermitti debent memorabiles cautiones in uſu reliquarum *rerum non naturalium*, & inprimis *aëris ambientis*, cujus extremæ qualitates omnes tanquam maximè adverſæ *illuſtri ægroto* seriò quantum in nobis erit ſunt corrigendæ. Commotio enim ejus tempeſtaſve ac cæteræ alterationes, quæ à ſuperioribus imprimuntur corporibus ſanguinemque horſum vorſum agitant, & in orgaſmum impellunt, ſuſque deque à nobis habendæ, quòd noſtram excedunt providentiam: *quæ ſupra nos, nihil ad nos.* Ergo quia in primis aër maximè infenſus eſt frigore ſive quia ſerum ab habitu in centrum exprimit ſanguinemque intro compulſum per antiperiſtaſin agitat inflammatque, ſive quia retinet effluvium perenne utileque vaporum aquei generis è toto corpore, accuratè profectò *illuſtris Vir* ab aëris inclementiâ defendendus: ex quo ſedulò intendendum domeſticis ſtragulis ita ſemper muniant corpus *nulla ut vis frigoris* ferire id poſſit. Aëris quidem frigidi inſpiratum verno præſertimque æſtivo tempore permittit, imò ſuadet temperatio fervoris ſanguinis circa cor qui febrem accendit, ſed eâ lege ſuadet ut nihilominus reliquum corpus planè ſit tectum & impervium injuriis aëris.

2. Aër frigidus vitandus.

Jam verò *excretionis ſuperfluorum* & præſertim *vaporum* qui *per cutem exſpirare* aliàs ſolent, cura huc pertinet eaque ſanè magni momenti. Quia ergo cohibentur potiſſimùm per cutis denſitatem, videndum ſeriò ut non ſolùm frigus externum non tangat corpus, denſetque habitum, ſed den-

3. Excretiones ſuperfluorum per cutis ſpiracula promovendæ.

sitas jam contracta corrigatur, muteturque cum rariore texturâ. Quamobrem non solùm *stragula à pilis caprinis, sericove cocco infecto texta* hactenus illi familiaria cum *plumis*, certè cum *pellibus calidis & levibus ut quae è mure pontico, vel marte* parantur commutanda: sed adjungendae *frictiones quotidianae* eaeque molles, longae, levesque, & *litus* quoque seu *unctiones* ex *oleo amygdalino, de behen, sesamino, liliaceo temperatis temporibus, hyeme autem anethino, amaracino.* Optandum equidem foret per virium alacritatem membrorumque robur exercere posse corpus quotidie *illustri aegroto* esset integrum tum ad firmitatem articulorum retinendam juxta [a] *Hippocratis* consilium: *labor articulis, somnus visceribus*, tum reliquiarum affluxae materiae serosae perfectam discussionem, tum denique ad impediendam ejusdem pleonexiam, quae ab otio praesertim succrescit: verùm quoniam sive mollitiâ animi dolorem omnem à quovis leviore corporis motu exacerbari solitum refugientis sive impotentia & exsolutione membrorum ita est alienus ab omni labore, ut vix è lecto surgere aut in cathedrâ sedere, nedum ambulare equitare aliterve corpus exercere sit ei jam liberum, inde eò diligentiùs frictiones exercitii vicariae sunt adhibendae. Imo non erit ab re ut semel & iterum in hebdomada sudet in *Laconico* struendo, si placet ad Romanarum thermarum imaginem non longè à cubiculo principali. Nam cùm quò natura ducit, eò vergere oporteat; natura autem benè constitua è centro soleat impetu capto exundans serum per corporis habitum praecipuè excutere, si modo viae pateant, utilissima erit haec vacuatio quae regionem naturae familiarem & commodissimam habet. In ejus usu autem providendum, ut ore quidem auram frigidam temperamento sanguinis opportunam captare possit, ori & naribus admoto instrumento quodam in externum patente aërem, & interea os frigidâ colluendo, vel aquâ rosarum aut poscâ, sed reliquum tamen corpus defendat sedulò ab ambientis frigore.

Scil. stragulis levibus & mollibus,

Frictionibus & inunctionibus,

Atque Laconico;

Occasio autem ejus erit tempus declinationis febris, &

a Lib. Epid. Sect. 56. Aph. 9. πόνος τοῖσιν ἄρθροισι, ὕπνος σπλάγχνοισι.

fluxionum post exactum scilicet quadragesimum diem à primâ invasione paroxysmi ex annotatione *Hippoc.* aut potiùs proximè consequens, quo scilicet tempore & reliquiæ morbi dissipandæ, & minor metus incessit novi paroxysmi toties experimento nostro recurrentis, quoties sanguine vasa vel mediocriter distenduntur ejusque exhaustus à lautiore victu est reparatus: nunquam enim occasio incendii, vel orgasmi sanguinis deest quoties in vasis abundat.

Ex quo iterum nemo non colligit quantâ religione frugalitatem, quâ omnis morbifera diluvies circumcidatur, *illustrissimus Vir* colere debet: ubi namque primùm refecerit vires nitidiorque solito fuerit, tum suspecta habere debet sua bona.

Denique adhibitis stuphis, decoctis hydroticis: & cucurbitulis cum & sine scarificatione.

Ut redeamus autem è diverticulo in viam *stuphis assuescere potest*, & si ægrè sudor dimanat non solùm *prædictis* adjuvandus *linimentis*, sed *decocto aliquo hydrotico eoque temperato, ex gr. ficuum, hordei, addito syrupo capilli veneris, vel loco decocti syrupo Divi Ambrosii;* imo non insalubrem sentio usum *corniculorum & scarificationum* toti carnoso generi adhibitarum. Denique *cucurbitulæ sine scarificatione* sæpiculè extra stupham in usum possunt venire, ut sensim externis evacuationibus serosæ illuviei natura assuescat.

Morbi Eventus,

Atqui ad majorem fidem & lucem superioris hujus sermonis & novi dogmatis operæ precium erit fatalem extremumque morbum & totius corporis œconomiam, qualem ipsa anatomia subjecit oculis, breviter perstringere. *Ergo circa novilunium Mensis Novembris Anni millesimi sexcentesimi septimi: cùm jam quindecim dies febris, arthritis, sopor, cæteraque symptomata crudeliter pro more illustrem exercuissent Principem, ecce derepentè insolita accessit spirandi difficultas ad sublimem accedens & rectispira, eaque dolore universi thoracis superioris comitata, atque gravi illo quidem magis quàm pungente, & unà tussicula sed rara: eo dolore quarto die evanescente supervenêre sopor, genarumque rubor, febre intereà spirandique difficultate increbrescentibus.*

Quem morbi progressum tametsi ipse nequaquam viderim, tamen ex auditu & diligenti perquisitione à domesticis tum

Ejus in Petipneumoniam lethalem commutatio.

præcipuè ab illustri ægro habui sero scilicet & triduo duntaxat antequàm excessit è vitâ vocatus, itaque illico peripneumoniam urgere & jam ad suppuratum & brevi ad mortem tendere significavi, cùm tamen pro febre simplici catarrho conjunctâ duntaxat ab omnibus haberetur. Nam & pathognomonica signa eum affectum evidenter arguebant, & præter sputa toto morbi tempore alba, viscida spumosa prorsus, rotundaque, æstus, suffocatio, & veluti lypothymia, nec non ephidrosis superiorum partium, cœteraque accidentia confirmârunt satis: quibus non multò post difficultas in spirando gravior, sudor toto corpore diaphoreticus successit, à quo sensim labefactari functiones omnes & stertor subsequi cœpit. Tum præter dejectiones aliàs semper abominabiles tunc fœtoris expertes, hoc quoque memorabile fuit, quod in illo ipso agone vel antequam spiritus raresceret atque Vir piissimus magnam animam redderet Deo, è naribus per quatuor horas distillavit humor albidus tenaxque & fœtidus omnino, ac verè purulentus sed excoctus, qui in pulmonibus ebulliens suâ sponte in nares despumaverat: cujus etiam reliquias repertum iri in dissecto pulmone denunciavi, & re vera observavi, quanquam longè major portio ante mortem destillasset.

cujus causa προκαταρκτικὴ, Aëris inclementia.

Cæterùm sanguinis serosi recursûs in thoracem occasio quidem fuit externa scilicet aëris inclementia magna sub id tempus, quæ causarium perculit in itinere plurium dierum; ad quam accessit interna pulmonum dispositio: Annotavit namque *magnus Galenus* affectus pulmonum, eosque lethales doloribus arthriticis facilè succedere: qui locus superiorem illustrans doctrinam annotationeque maximè dignus sic habet: [a] *alia verò medicamenta, quæ podagrici in morbi auxilio bibunt, ad pedem quidem humores deferri vetant, sed horum superfluam humiditatem non discutientia majorem quendam morbum faciunt: nam fluxionem per corpus oberrantem pulmo semper ob spirandi necessitatem motus, ac propter corporis sui raritatem ad illam excipiendam facilis totam ipse ad se trahens ita hominem suffocat, quod periculum non raro conspicimus.*

a L. De Ther. ad Pis.

Postremò

Postremò cùm viscera & hypochondria intestinaque cum ventriculo & mesenterio integra ac inculpata omnino fuissent reperta præter renes calculis prægnantes, & cæteroqui sanos solus pulmo insigniter tumidus & quodammodo exesus repertus, in iisque unus humor albus & tenax ac purulentus delitescens.

In dissectione cadaveris quæ observata.

Ex quâ dissectione intelligere est quoque, doloris artrhritici febrisque causam non fuisse refundendam in infarctum sive obstructiones viscerum & meserei, insignemque earum partium impuritatem & cacochymiam partim pituitosam partim biliosam, tametsi is fuerit sensus omnium hactenus Medicorum, sed potius in unam intemperiem sanguinis ex se admodum serosi, & æstuosi atque plenitudinem, cujus una fere viscerum fervida intemperies causa parens esset, qui scilicet quotiescumque in vasis turgescere sive spontè suâ præ abundantiâ, sive principio caloris acceptovel à suppressis fuliginibus necessariò succrescentibus, vel ab ambientis commotione incendium fervoremque conciperet, ejusque effervescentis aquosa pars longè latèque exundaret despumaretque introrsum nimirum, unde perpetuæ dejectiones aquosæ, & extrorsum in articulos, in quibus vasorum totius habitus fines tandem sistuntur, nec quo ulteriùs sese exonerent reperiùnt facilè, inde crudi contumacesque dolores arthritici increbescerent.

Unde apparet Arthritici doloris & febris vera causa.

OBS. CXXXIII. *Carolus Perdeus Picardus in Academicis Rethoricæ agonibus tergeminos consecutus honores à septimo ætatis anno arthritidi obnoxius, eique sæpiùs quotannis recurrenti atque studia interturbanti consuluit me annos ante aliquot si quod ars tam importuno dolori leniendo posset levamentum adferre: ego autem spe non vanâ Adolescentem tum recreavi si modo paucis hisce præceptis obtemperantem sese redderet: scilicet de demenso quidem & præsertim potu quotidiano sensim tertiam minimùm partem detraheret; imprimis autem vino prorsus abstineret: tùm verò sese accuratè semper ab aëris injuriis & præsertim frigore defenderet, prætereaque ita se muniret stragulis de nocte ut quotidie sub finem secundi somni sudor, certè mador dimanare posset: denique syrupo infusionis rosarum pallidarum ter quaterve in mense repetito illuviem omnem aqueam repurgaret. Paret*

De Arthritide periodica, ejusque felici curatione: ac tandem in hydropem lethalem commutatione.

Adolescens per biennium &ampliùs, atque fomitem morbi præter omnium opinionem circumscidit, vixitque tum liber prorsus ab omni dolore articulari.

Sed ut difficilis est temperantiæ custodia in eâ præsertim ætate & consuetudine cum juvenibus ventri & abdomini natis, quales præsertim qui sui juris sunt, noster causarius brevi exquisitam tenuemque victus rationem cum licentiosâ commutavit, & quod est in proverbio anus ad armile, hoc est, ad commessationes, neglectumque sui rediit. Quid inde? sensim illuvies serosa in corpore colligi cœpit ob viscerum innatam intemperiem impensè calidam, quæ illuvies non ampliùs ut biennio ante à naturâ in articulos deposita sed sensim in abdomen gliscens collectaque hydropi lethali materiam dedit.

CAPUT II.

DE ARTHRITIDE

CONSILIUM ALIUD.

De dolore Arthritico.

OBS. CXXXIV. *NAtivam illustris & reverendi admodum Domini Præsulis temperiem ad calorem & humiditatem ita propendere, ut in eâ vitalis calor humidumque primigenium calori mixtionis in principum partium idiosyncrasiâ longè præcellant, evidenter demonstrant cùm functionem omnium sive animi sive corporis eximium robur perfectioque singularis, tum calor in habitu mediocris & halituosus tactuique non insuavis, & roseus quidam rubor ac gratiosus universum perfundens lustransque corpus atque inprimis* εὐσαρκία πολυσαρκία *proprior; denique inclinatio lapsusque facilis in febres & catarrhos, quippe quam* [a] *Galenus annotavit esse familiarem indeque temperaturæ calidæ humidæ hepatis præsertim & capitis indicem. Quò nequaquam mirum videri debet illustrem Principem solis hisce affectibus obnoxium hactenus vixisse, & in præsentiarum præcautionem ab iisdem à nobis expostulare.*

Causæ προηγού-μεναι.

Etenim quanquam is pro suâ singulari temperantia moderatam victus rationem accuratè semper observarit, ac vino fuerit

a In Arte parvâ.

quàm parcè usus, nihilominus ejus adolescentiam quidem febris sæpius exercuit, eaque modò continens, modò tertiana sed producta ferè: virilem autem ætatem cùm erysipelas, & hæmorrhoides semel ac iterum: sed frequentissimè variæ interturbarunt fluxiones nunc in fauces & pectus, nunc in articulos decumbentes, eæque ferè cum febre conjunctæ, quæ fluxiones licet non gravibus infestæ sint doloribus, quia tamen suâ crebritate suis vigilantissimum antistitem avocant muneribus, opem medici suo jure implorant, quam ut ei gratiam præstare pro officii nostri ratione possimus ut debemus, sedulò inquirendum à nobis in causas ejusmodi affectuum, de quibus præcipuæ sunt querelæ: quod ut ex methodo fiat, ita ratiocinari placet.

Signa antecedentia.

Dolor arthriticus violentam naturæ corruptionem & confertim à rebus sive nativam partis temperiem evertentibus sive continuitatem solventibus factam consequitur, ut omnibus philosophis medicisque est in confesso, quoniam autem alteratio omnis cum tristi doloris sensu conjuncta calori & frigori duntaxat tribui potest, aut tandem in eas qualitates resolvi ultimò utpotè maximè actuosas, atque in arthriticis doloribus frigoris quidem tristis & excellens sensus nunquam sentitur, omniaque in nobis mediocriter calent, caloris autem qui sensus inest in afflictis articulis is minimè urens, ulcerosus aut admodum acer percipitur, arthriticus profectò dolor non est nudæ simplicisque alterationis effectus: nullus præterea dolor arthriticus gravitatis absque sensu tristisve distentionis persentitur, & verò idem cum externo quodam tumore membri afflicti sive à principio statim, sive saltem sub finem apparente necessariò cohæret teste experientiâ, eundem, denique præcedunt ferè convulsivi quidam membrorum præsertim inferiorum motus vulgò *crampes* dicti certa plenitudinis effecta, efficitur sanè, *dolorem arthriticum alicui materiæ articulum suâ plenitudine distendenti acceptum referri debere.* Quoniam adhæc dolor naturæ eversionem magnam affatimque factam sequitur, certè haud materiæ congestio sensim sine sensu fieri solita, cùm præsertim à principio non semper membrum præter

Doloris Arthritici causa,

non est nuda intemperies,

sed materia quædam sua plenitudine articulum distendens:

Idque influxu confertim facto.

naturam intumescat, *sed influxus ejus ἀθρόως factus accusari debet.*

Unde igitur hæc materia dolorifica, qualis, & quæ causæ ejus impellentes? nam in omni motu mobile & motor adsint oportet, unaque præter spatium duo diversi termini, ut notum est ex physicis. Atqui quæ sit materia non aliundè meliùs intelligi potest quàm ex perfectâ ejus origine seu fonte, nec non locis per quæ illa diffluere potest. Quoniam itaque articuli & partes circum articulos cùm solidæ densæque ex se tùm compactæ strictæque admodum sunt, certè quæcunque sit materia, etsi fluxam esse necesse est, minimè tamen eam per partium poros inaniave spatia decurrere, pervadereque compagem partium ita strictarum verosimile est: ex quo relinquitur, *illam per vasa patentia sistentiave in cava articulorum venire.*

Quæ per vasa patentia & in cava articulorum systentia illuc venit,

Sed enim quia trium generum vasa ad articulos perveniunt, in iisque secundùm exiguas propagines terminantur quæ cum nullis aliis communionem habent ut eandem materiam possint aliò à se refundere & transferre, oportet profectò materiam arthriticorum dolorum causam è venis arteriisque vel nervis, vel omnibus simul defluere ideoque primùm derivari è capite, aut visceribus, aut potius è toto corpore. Atqui in venis quidem sanguis crassus frigidusque continetur una cum sero, sed in arteriis sanguis tenuis & calidus, iisque copiosiore sero perfusus; à nervorum denique principio per multiplices propagines præter aquam ferè lentam, cujus caput quodammodo fons est sive metropolis, nihil videtur depluere posse: nam quod descendit, illud omninò inter duas tunicas meningum cerebri propagines, vel secundùm externam superficiem nervorum defluat oportet, siquidem si per cavum internum propriamque nervi substantiam trajiceretur, id sensum obruto spiritu animali interciperet, qui tamen in articulis acerrimus viget.

Quia autem in spatio duram matrem, & piam interjecto atque secundùm naturam vacuo aqua plurima colligitur, quæ sensim vi & motu naturæ, imò consilio ad instrumenta

vocis, respirationis, motusque animalis, partes scilicet eas præ motu assiduo siccitatis metuentes irroratura, *verosimile est si à quâcumque causâ in capite aqua colligatur redundetque eam magnâ vi depositam ac irruentem in nervosum genus tandemque sistentem in articulos, & usque usque decumbentem violentâ distentione præ copiâ membranarum & ligamentorum articulos abducentium continuitate solutâ dolorem inferre posse:* Quod confirmant motus convulsivi antè memorati, & ferè prænuncii arthriticorum dolorum in iis quibus nimiâ caput humiditate scatet.

Scilicet per nervos.

Jam cùm in venis & arteriis sanguis contineatur plurimo perfusus sero, & hoc quidem suâ naturâ liquidum fluxumque à sanguine laudabili crassioris quippe consistentiæ secerni facilè possit; in sanguine autem quanquam sint quatuor humores seu diversæ substantiæ, quia tamen coëunt miscenturque & mixtæ continentur atque quodammodo uniuntur vitalis caloris beneficio, ut nisi ejusdem caloris continentis evocatione (quæ putredo est) non sint separabiles, putredinis autem in massâ sanguinis, vi cujus calore vitali evocato humorum divulsio seu separatio inter se fieri potest, signa evidentia minimè in arthriticis doloribus apparent, necesse est profectò arthriticorum materiam dolorum fomitem vel esse ipsam sanguinis massam quatuor humores complexam, vel serum seorsim à sanguine, vel sanguinem cum sero.

Sed enim quoniam ut plurimum fluxione sistente doloreque cessante, tumor partis brevi ita subsidet, ut nihil in articulis alienæ supersit materiæ, itaque fateri oportet materiam arthritici doloris causam omnino esse resolutam; uni porrò aquæ integra perfectaque resolutio competere potest, non autem sanguini magnâ quippe ex parte crasso & terreno, & qui præterea aliàs extra vasa necessariò putrescit & suppuratur, atque hujus suppurationis in arthriticis doloribus nulla adsunt signa, relinquitur sanè, *serum sanguinis vehiculum esse causam dolorum arthriticorum materialem: quod tamen ut plurimùm intelligi cupio.*

Eaque plerumque est serum sanguinis:

Nec enim negaverim aliquando *sanguinem ipsum unà cum*

Cui aliquando se adjun-

gunt, vel ipse sanguis,

sero sive attractum vi doloris, sive aliter in articulos irruere qui tandem suppurat & pure foras erumpente ulcus relinquit in corporibus scilicet plethoricis admodum ac crapulæ ac vino deditis: *quod in uno & altero Pontanis civibus observavi sedulò.* Non ierim quoque inficias è vasis aliquando posse defluere *ichores humorum in iis redundantium sive biliosos sive atrabilares*, sed tum putridam febrem cum doloribus ab his causis conjungi fateri oportet: nam humorum ichores nequaquam à suo crassamento absque putredine possunt separari. Utcunque sit, ita statuere oportet: *ut plurimùm resolvi arthritidis fomitem ita ut in parte nihil crassamenti supersit & in illustri ægroto ita hactenus evenisse, ideoque concludendum verè aqueum esse illum humorem arthritici doloris causam continentem.*

vel humorum ichores sive biliosi, sive atrabilares.

Sed in præsente casu causa continens doloris est verè humor aqueus.

De arthritide sæpiùs recurrente & remittente.

OBS. CXXXV. *Et confirmari potest exemplo Viri illustris fratris germani Reverendissimi Domini Antistitis, qui tametsi à duodecim annis hujusmodi doloribus ter quaterve recurrentibus tenetur, habet tamen artus ab omni alienâ concretione prorsus liberos, & ad apprehensionem, ingressumque flexiles prorsus ac versatiles.*

Tophi in arthriticorum articulis concrescentes unde!

Nam quod quandoque videmus temporis lapsu *tophus* in articulis arthriticorum superare, illi sanè vel *ex arenulis seu crassamentis terrenis*, quæ ebibuntur cum aquâ, accipiunt concretionem, vel *ex sanguinis ichoribus biliosis* præsertim in picrocholis hominibus *observatione nostrâ.*

De Arthritide nodosâ.

OBS. CXXXVI. *Et nominatim in Magistro Henrico Pharmacopæo Suæ Celsitudinis, cui à naturâ bilioso admodum paucos intra annos arrhritis in flavos oppidò tophos degeneravit, scilicet humorum serum biliosis passim ichoribus aspergitur, ut lippa oculorum, auriumque cera præter urinam & sudorem satis arguunt.*

Atque hanc, de *materiali fluxionum arthriticarum causâ serosâ scilicet colluvie seu aquosâ*, sententiam non solùm vulgare confirmat veriverbium ab experientiâ quotidianâ dictatum: *Arthritidis* scilicet *remedia præsentissima esse potum quidem parcissimum, urinam autem profusissimam;* sed etiam affectus in quos arthritici mutantur dolores aut certè sibi

tandem aſciſcunt & habent comites, lethargus ſcilicet & ſimiles ſtagnantis in toto capite aquei humoris effectus, ut ſuperiori conſilio eſt diffusè à nobis demonſttatum. *Ratum igitur ſit, materiam dolorum arthriticorum eſſe ſerum ſive purum putum, ſive arenulis, ſive etiam ichoribus bilioſis immixtum.*

Age autem quis *terminus à quo*, unde hæc materia in articulos tanquam terminum in quem ruit? *caput* imprimis eſſe fontem, unde omnis generis ſcaturiunt fluxiones, inſinuat gravitas ejus hoſce dolores prævertere paſſim ſolita; confirmantque ſoporoſi modò memorati capitis affectus: ſed enim cùm febris ferè ſit cum iis conjuncta doloribus, imò meo quidem experimento ſemper præcedat, haud temerè poſſumus ſuſpicari *non ſolùm è capite ſeroſum illam diluviem decumbere in artus ſubjectos, ſed etiam è toto reliquo corpore.*

Occaſio motus, Febris,

Equidem, tametſi communis hactenus eſt omnium medicorum ſententia febres hujus generis eſſe ſymptomaticas duntaxat, atque ſpirituum in nobis vitalium vi doloris agitatorum accenſionem conſequi, ego tamen contrà ſentio ſemperque ſum expertus: & teſtes appello arthriticos omnes, antè dolorum inſultum ægros toto corpore gravitatem, caloremque præter naturam perſentiſcere, vigiliis, ſiti faſtidio, ejuſque generis ſymptomatis infeſtari: quin etiam in pleriſque linguam arentem & nigram animadverti, ut non immeritò *hæ febres ad continentes* referri debeant, cùm alioqui nulla manifeſtè in typo varietas deprehendatur, ſed febris ferè æqualitatem retineat per integrum menſem lunarem, aut quadraginta dies, qui termini ſunt febrium acutarum & graviorum fluxionum.

quænon ſymptomatica,

Sed continens,

Itaque ſic exiſtimo, dum ſanguis ſive venoſus ſive arterioſus incenditur uriturve in vaſis (*nam ſynochi legitimæ potiùs ſunt & imputres, quàm putres quæ arthriticos dolores comitantur febres*) dum, inquam, ſanguis primùm ebullit, tum ſerum cum eo plurimùm immixtum efferveſcens deſpumanſque è centro ſponte ſua neceſſariò movetur in vaſa externa, quod fines eorum articulis implantatos nec ulte-

Eaque ſynochus imputris,

Spatia seu viæ quæ?

rius porrectos attigerit, impleveritque horum cava, unde urgente magnâ vi atque impetu fluxione necesse est colligentia corpora impleri distendique, itaque dolorem succrescere. Atque ita sit hactenus satisfactum quæsitis *de mobili, ac motore, spatiis atque terminis motus.*

Nimirum mobile est serum vel aqua utrique sanguini affusa plurima, & præ calore exundans è vasis; motus autem occasio est febrilis calor aquam illam susque deque agitans, & in spumam vertens; terminus à quo tum caput, tum viscera seu fontes sanguinis; & stipites vasorum, in quibus primum sanguis fervorem & ebullitionem concipit; spatia porrò (nam de termino ad quem nulla est dubitatio) spatia, inquam, sunt venæ arteriæque mediæ & extremæ.

Serosæ pleonexiæ causæ sunt, vel generantes;

Quòd si quis in *serosæ pleonexiæ* causas inquirat, eæ sanè variæ sunt. Nam vel ad *generationem primam* redundantis seri pertinent, vel ad *retentionem præter naturam seu cohibitam excretionem*, quæ ex instituto & motu naturæ fieri consuevit sive per urinas, sive per insensibilem expirationem. *De causis autem primi generis* non ita anxiè satagere debemus, cùm illæ necessariæ ferè sint & inevitabiles, siquidem vita cibo atque potu carere non potest, ideoque serum seu aqua necessariò in corpore succrescat oportet unà cum sanguine, & copiosiùs in iis quibus *hepar* [a] *Gal. annotatione* sed potissimùm *lien nostrâ observatione* in calore excedit, adeò ut cùm contractam à vitæ primordiis temperiem immutare non sit facile, neque verò tutum, frustrà de causis serum generantibus solliciti admodum simus, & præsertim cùm *illustris Antistes* jam ei victus rationi assueverit, quæ haud uberem materiam præstare serosæ illuviei sit nata apta: nam tametsi lautiùs prandet tamen & à cœnâ abstinet & modicis utitur jusculis, ac parco potu, nec ultrà quàm ejus usus postulat, hoc est, usus elixationis alimenti communis & diadosis ejusdem in universum corpus.

Vel eam generatam retinentes ejus-

Superest ergo ut accusemus provideamusque diligenter causis secundi generis, quæ sanè sunt multiplices, sed in iis fami-

a In arte parvâ.

liam

liam ducunt meo judicio duæ, quietum scilicet sive statarium vitæ genus, & densior corporis habitus: nam *Reverendissimus Præsul* astrictus addictusque est plurimùm volens nolens vitæ sedentariæ ratione suæ dignitatis & officii, quippe anima sedens sapientior, sapientia autem summæ illius dignitatis unicum est gubernaculum. Densitatem verò habitus corporis etsi non à naturâ, tamen ascitam eamque non mediocrem arguit facitque potissimùm πολυσαρκία, quâ laborat: rara enim illi quidem est à naturâ corporis textura eximii scilicet in eo nativi caloris comes, sed carnosa moles plurima implens, infarciensque corporis poros, memorabilem infert densitatem, densitas autem cutis ab hâc causâ contracta suppressionis seri redundantiæque ejus toto corpore causa est, quod aliàs scilicet sine sensu exhalaret autem etiam aspectabiliter excerneretur per conceptacula huic ex instituto naturæ muneri dicata: Quò non mirum mediocri duntaxat seri quotidiè cum cibis extrinsecus in corpus illabentis portione per renes excretâ, reliquam quæ necessariò per vasa magna simul cum sanguine in corporis habitum confluit suppressam, nec ut antè resudantem per pororum astrictionem magis magisque in dies aggeri aggestamque relegere iter & in interna vasa, unde ea primùm venit, refluere.

que excretionem cohibentes.

Atqui tametsi πολυσαρκία illa debet statui causa densitatis pororum quæ seri synathrismum invehit, ire tamen inficias non possum eandem densitatem causam aliam externam habere, ambiens nimirum frigus magnam ferè anni partem in hâc regione corpora percellens astringensque; cujus præterea non minor vis est ut veniam *ad causas moventes impetumque sero uberiùs collecto in articulos ipsos dantes*, magna, inquam, vis est frigoris ambientis, si præsertim poros apertos à prægresso æstu offendens penetraverit altiùs, in exprimendo compellendoque è corporis externo habitu serosam plenitudinem sive in partes abditiores & viscera, sive in media vasa & lateralia, quæ tandem in articulis sistuntur. Equidem quotidiana confirmat experientia arthriticos dolores medio potissimùm autumno recrudescere

Causa movens, & sero uberiùs collecto in ipsos articulos motum dans, est frigus externum.

consuevisse, hoc est, autumni frigore primo, quo calor & frigus, sed frigus vehementiùs eodem die corpora feriunt: à cujus causæ externæ vi injuriâque *illustrem Præsulem* minimè vindicare possum, cùm ille æstus impatiens calidus scilicet juventâ, & sanguine, sese ambientis identidem exponat inclementiæ & algori, sitque illi familiare sub sera crepuscula detegere caput.

Febris causa, sanguinis plenitudo.

Jam verò quod ad *febrem* spectat, quæ de genere continentium est, haud dubiè ejus licet modicæ causæ eædem genere sunt quæ fluxionum. Plenitudinis namque sanguinis fomitis synochi febris causas habeo partim vitam desidem partim densitatem corporis à vastiore illatam mole, ut necessarias prætermittam causas, quarum ut inevitabilium providentia vix haberi potest: sanguis namque redundans in vasis nec liberè per ea præ multitudine commeans, atque à suppressis præ cutis densitate fulginibus incalescens facilè putredinem concipit, aut certè levem ebullitionem, & præsertim si is desubito vi frigoris ambientis ex habitu repulsus impingatur ac veluti incuneëtur, ebullientis autem & catulientis sanguinis quid mirum si aquosa pars longè latèque despumans deërret aut in viscera aut in vasa lateralia quæ tandem in articulis sistuntur, introrsum scilicet ab eodem frigore pariter coacta?

Quibus ita constitutis, in proclivi est eorum *indicationes præsidiorum* eruere, quorum ope, *illustris Præsul* deinceps possit sibi præcavere ab ejusmodi affectibus atque salubriùs degere, si modo benignam parentiam consiliis nostris pro suâ prudentiâ adferre non dedignetur. *Nimirum serosa colluvies minuenda, impetusque & motus coërcendus: ac proventus collectioque cum victus ratione exsiccante, tum variâ potest minui evacuatione, impulsus vero revulsione.*

Præcautionis ab arthritide

Scopi Tres sunt.

I. Scopus proventum & collectionem seri minuere docet; siccâ scil. victus ratione.

Victus ratio exsiccans in parcissimo usu potulentorum sive jusculorum præcipuè consistit. Equidem nullam adeo contumacem fluxionem esse crediderim quam non sicca victus ratio paucos intra dies persanare valeat, ut *Cl. Heurnius in se ipso expertus; & ego in non paucis comprobavi. Siccam autem victus rationem* appello quæ omni interdicit potu, quæ si

præsentem fluxionem emendat, magnum in præcavendis fluxionibus momentum habere potum rarum necesse est: neque enim tam severus sim, ut juscula & potum prorsus omnem vetem, sed parcissimum eorum usum laudo; suadeoque & præsertim vini, quo utpote aquæ genere sed latente igne quodam vigente nihil potentius sive ad proventum sive ad colluviem sive ad orgasmum serosi humoris, observatione scilicet *Magni Mercati*, & quotidianâ experientiâ vinum crudum in caput sæpè fertur, & è capite nervosum genus irruit ac non mediocriter lædit & infirmat. Cætera ad victum attinentia prætereo quippe satis superque nota, & suo loco obiter postea tangenda.

Age igitur *illuvies serosa* deteri potest *vacuatione duplici sensibili scilicet, aut insensibili: aspectabili quidem expurgatione convenienti per alvum, urinas, sudores, vel etiam cauteria; & speciatim colluvies capitis salivatione aut simili alia; insensibili autem per frictiones, cubile calidum, exercitationemque corporis validam seu laborem.*

II. Scopus serosæ illuviei vacuationem indicat: & perficitur, vel sensibiliter.

Atqui quod attinet ad *purgationem per alvum* multa commendantur *hydragoga* vulgo à Medicis, & à me probantur *syrupus de rhamno solutivus, medicamenta quæ è carthamo, mechoacanna, granis ebuli, iride, soldanellâ, & ejusmodi componuntur, & præterea hydragogum duplex Fernelii.* Sed in tanto numero tutior usus meo judicio gratiorque, & naturæ *illustris Antistitis* magis familiaris *blandiorum* duntaxat *medicamentorum,* qualia sunt *syrupus & mel infusionis rosarum pallidarum, manna, syrupus de cichoreo compositus cum rheo,* quæ licet benigna in magnâ dosi tamen & sæpiùs repetita commodè sufficienterque serosam omnem impuritatem eluere possunt sine ventriculi offensione, aut viscerum intemperie, aliàs à suis avocare muneribus *Reverendissimum Præsulem* non possunt: ita eorum usus octavo quoque aut certè decimo quinto quoque die gravis esse non poterit.

a Ejus expurgatione per alvum convenienti post intersectos aliquot dies repetitâ:

Non improbaverim tamen *Vere & Autumno solemniorem purgationem* per medicamenta paulùm generosiora, quæ è capite potissimùm serosi humoris fonte elicere aquam valent, quod tamen ut commodiùs tutiùsque, fiat præmittendam

Vere & Autumno solemniore:

Sed hanc præcedat venæ sectio.

sentio *venæ sectionem*, quæ unà cum capite corpus à serosâ illuvie liberabit & plethoræ medebitur, quæ causa est febris continentis fluxionum arthriticarum assiduæ comitis.

b. Per diuretica temperatiora.

Jam verò cùm *diuretica* duplicis sint generis, à calidis jure metuerem in corpore à naturâ calido & ad febrem proclivi, ideoque *opiatis vulgaribus ex conservis enulæ, anthos, pulveribus gentianæ, ivæ arthriticæ, theriacâ, mithridatio & ejusmodi confectis prætulerim temperatiora è conservis betonicæ, cichorei, capillis, veneris, pulveribus diarrhodonis Abbatis & ejus generis*: imo si fastidit medicamentorum usum frequentem, *jusculis* contentus esse potest *saporatis indiviâ, buglosso, hyssopo, radicibus petroselini, capparibus super capone, usus tamen rhei barbari sive in tabellas, sive in pulverem, sive in pilulas redacti* mihi admodum diureticus & potens in eluendo sero bilioso comprobatus est semper.

c. Sudorifica:

Denique quod spectat ad *vacuationem seri per cutem, eamque sensibilem*, hanc plurimi facio ut debeo, quia & revulsionis vim habet, & maximè est opportuna in his affectibus, quippè quæ naturæ convenientissima, cùm ea seri portio, quæ per cutem insensibiliter ex naturæ instituto continenter quotidiè expirare debet, suppressa quâcunque ratione & introrsum depulsa materiam præstet Arthriticis doloribus, ut antehac demonstratum. Quamobrem consulo ut *illustris Præsul* sudorem quotidiè si fieri potest aliquâ arte promoveat, aut certè insensibilem expirationem: quod ut consequatur inprimis densitati cutis, quam infert inclementia aëris, præsertim hyberno tempore consulere debet, nam quæ à polysarciâ, aut ætate densitas infertur, de eâ nulla providentia haberi potest. Ergo accuratè videat *ut benè tectus incedat semper & de nocte potissimùm stragulis levibus quidem sed calidis plumâ videlicet aut pelle infartis desuper subterque stratis opertus dormiat*, & ita opertus ut spontè sudor sub diluculum erumpat: quod eveniet si non ita de manè expergiscatur sed aliquantisper quietem in lecto longiorem capessat, & si sudor nihilominus non erumpat, is multâ longâque provocetur *universi corporis frictione*.

Ope scil. vestitus idonei de die, & stragulorum calidorum de nocte,

Frictione universi corporis,

Quòd si eo frustretur, aut hisce modis eum provocare tædiosum illi est, suadeo certè ut semel in hebdomada *hypocaustum* jejunus adeat ibique per horulam sudet, quod primùm tentabit ubi plethoræ corporis venæ sectione priùs providerit ut avertat cutaneos affectus, qui ab insolito hypocausti usu spontè emanare solent.

Hypocausti.

Atqui si his artibus sudor erumpens minùs emendandæ colluviei seri in corporis habitu stagnantis satisfacere potest, certè author sum ut ineunte vere & autumno, quibus anni temporibus fluxiones repetere solent, utatur *decocto sudorifico sive zarzæ-parillæ, sive radicis sinarum*, idque per unam, aut alteram septimanam, vel certè *Syrupo Ambrosiano*, si metus sit à viscerum & sanguinis æstu.

& denique decocti sudorifici.

Porrò *cauteria*, quæ sensibiliter sed sensim serosum evacuant humorem etsi à me non improbantur, parvam tamen ab iis utilitatem percipi constat præ purgantibus, aut sudorificis, vel etiam iis, *quæ insensibiliter conterunt & dissipant serosam plenitudinem*, ad quæ ideo tempestivum est accedere. In horum autem censu præter tegumenta, stragulaque corpus ab ambientis injuriis munientia, primas tenere debet *exercitatio corporis moderata illa quidem sed tamen quotidiana & diuturna*, eaque ita producta, ut corpus incalescens aliquo tandem madore diffluat sive cursu, sive luctâ, equitatione, sive ludo pilæ, sive aliter perficiatur, & tempestivè, hoc est, ante cibum semper, & loco ab injuriâ aëris libero ineatur. Equidem tanti æstimo hanc per spiracula cutis sive sensibilem, sive etiam insensibilem seri expurgationem, ut credam in eâ solâ præcautionis omnium fluxionum arthriticarum momentum omne esse positum, cùm & felicem ejus successum in non paucis & *speciatim in Rever. Patre societ. Jesu* hactenùs comprobarim, & experimentis ratio maximè faveat, siquidem ejusmodi seri evacuatio evidentissimam in eo ab articulis revellendo vim habet.

d. Cauteria.

Vel insensibiliter.

Præsertim per Exercitationem corporis moderatam.

Quò sanè non est necesse inquirere in alia revulsionis remedia nisi fortè in *cauteria*, de quibus modò dictum, quæ hoc nomine passim & non temerè magni fiunt *admota scilicet utrique brachio, sive cruri, sed maximè principio spinalis*

III. Scopus Revulsionis remedia complectitur.

medullæ, quod æquabiliter & continenter liberat expurgatque caput ab omni sero superfluo; itaque hoc intercipit & ab articulis avertit. Quod cùm præstent pariter *caputpurgia sive errhina, sive masticotoria jejuno stomacho & post solemnem purgationem atque frequenter usurpata*, non possum non probare, quæ tamen brevitatis causâ & quia satis nota omitto.

Artuum quoque imbecillitati prospiciendum

Hic fortassè aliquis desiderabit ut consultum eatur *imbecillitati partium fluxionem suscipientium*, verùm cùm nondum inveteratæ sint fluxiones, ideoque probabile sit artus nullam notabilem contraxisse debilitatem, non est quod de eâ anxii valde simus, cùm præsertim in eâ sim heresi articulos injuriâ incusari in his affectibus & eos omninò esse extra culpam, nullumque in iis agnosci vitium, cui mederi oporteat. Neque enim ob laxitatem aut cavitatem facilè suscipiunt humores aliundè depulsos, sed quia sunt à naturâ conformati, ut extremas vasorum propagines & fines admittant, quæ extremitates cùm in alias partes susceptum humorem deponere nequeant, hinc præ ceteris partibus doloribus à decubitu humorum illatis maximè tentantur. Nimirum serum ex toto corporis habitu repulsum & in majora vasa remeans sensim ac sensim in minima tandem in articulis terminata excutitur, quæ quia in alia non possunt derivare, in cavo articulorum restitet illud necesse est affligatque membranosum genus articulis obductum: quod si ita est, facilè unusquisque intelligit parum prodesse quæ articulis admoventur, & vix prohiberi posse impetum aquæ magnâ vi depluentis exundantisque è vasis majoribus in minima tandem vasa, nisi vasa intermedia aliquâ arte stringantur, & ita intercipiatur fluxio, quod an tutum sit alii viderint, cùm longè minus malum videatur externa membra dolere quàm nobilia & interna gravibus exponi affectibus.

(quamvis ea plerumque extra culpam sit)

anodynis, reliquias humoris dissolventibus, & calorem vitalem foventibus.

Atqui quanquam hæc ita sint, non vetuerim aut artubus jam afflictis *anodyna* applicari, *aut quæ dissolvant reliquias defluxi humoris, & calorem in iis vitalem foveant vel alliciant.* Cujus generis medicamentis libri omnes referti, & iis accensuerim lubens tum *fomenta è spongiâ novâ, quæ maduerit*

in decocto herbarum nervoſo generi familiarium ex vino generoſo addito ſale communi, tum emplaſtra de betonicâ, tacamahaca, & ejus generis gummis quippè quæ affectibus catis & nervoſi generis maximoperè conferunt.

Cæterùm de *febre* quæ conjungitur ferè arthriticis doloribus imo eos præcedit, nihil neceſſe eſt plura dicere cùm *venæ ſectio, probaque victus ratio antè declarata* ei avertendæ ſatis eſſe poſſint, ipſaque febris præſens Medici in Momenta ejus ſingula accuratè intuentis præſentiam ſuo jure exigat.

Febris in arthritide curatio.

Poſtremò quod ſpeciatim attinet ad *fluxionem in fauces & pectus, remedia jam antè deſcripta huic ſuccurrent, ſi accedat uſus familiaris ſive ſiſtentium impetum*, ut ſunt *ſyr. jujub. tragacanta, conſ. roſ. aut tabell. è ſacc. roſ. & bolo armena, ſuccoque liquiritiæ paratæ; ſive fluxum humorem in pectus detergentium*, ut *ſyr. de hyſſ. & ſimilium.* Atque hæc ſatis multa de præcautione eorum affectuum, quibus valetudo *ill. Præſulis* interturbatur, quam ut meliore & proſperiore commutet Deus, obnixè & ex animo vovemus.

Fluxioni in fauces & pectus remedia.

OBS. CXXXVII. *Cæterùm valetudinem corporum inſigni laborantium plethorâ, qualia ſunt adoleſcentium calidâ & humidâ temperie, genioque plus ſatis indulgentium, ſed & conſiſtentium præſertim bono habitu, & mulierum ejus ætatis, quâ menſes deſinunt fluere, ſæpe intercurſant continuæ febres doloribus infeſtæ articularibus iiſque atrociſſimis, qui non tamen periodicè ſingulis annis bis quaterve, ut ii de quibus antè repetunt, ſemel aut iterum duntaxat in vitâ ingruunt, unde minimè arthritici vocandi, una ſiquidem hirundo non facit ver.*

De Doloribus Arthritidi analogis.

Hujuſcemodi ſanè febres evidenter acceduntur ex univerſa ſanguinis maſſâ & inprimis ſeroſâ ejus parte affatim ebulliente & quodam orgaſmo effерveſcente potiſſimùm in vaſa uſque extrema, quæ præcipuè in articulos deſinunt: nam doloris conditiones omnes antè tactæ hîc conſpirantes manifeſtè nullum alium præter ſeroſum humorem magnâ vi modò hunc, modò illum articulum impetentem inſinuant; non repetunt autem niſi raris ex intervallis quòd

Eorum cauſa proxima.

plethora insignis harum occasio febrium rarò gravet conpora sæpiùs in vitâ.

De iisdem doloribus:

OBS. CXXXVIII. *Memini equidem perhonestam Matronam nobilis Quæstoris Domanii principalis in Marquisionatu Pontano uxorem eusarco habitu mulierem circa quinquagesimum ætatis annum hujuscemodi febre doloribus stipatâ per omnes artus successivè vagantibus laborasse cùm antea & post secundâ valetudine usa fuisset.*

Præced. simil.

OBS. CXXXIX. Inter alios autem juvenes recordor. *nobilem Antonium Richardum politissimi ingenii & prudentiæ non vulgaris Jurisconsultum, meritissimumque civitatis hujus scabinum, & Carolum de Lespine oppidi de la Chaussée incolam similiter hisce doloribus graviter exercitos fuisse ante annos aliquot, sed minimè recurrentibus, postquam lautiorem vivendi rationem cum sicciore atque tenuiore nostro commutassent consilio. Porrò notandum est hosce dolores in Jurisconsulto pererrasse omnes articulos, atque cùm unum circiter diem singulos afflixissent tumore apparente, qui tamen brevi subsideret, conquiescere solitos, febrem autem vigesimo octavo die à decubitu prorsus deferbuisse. Denique cùm bis in vitâ hisce affectibus tentatus fuisset semper à liberali sanguinis detractione & repetitâ maximum percepisse dolorum adlevamentum.*

Curatio.

CAPUT III.

De doloribus partium externarum à diluvie serosâ, periostia membranosumque genus internum divellentibus, ut & stuporibus sive paralysibus ab eodem humore nervosum genus madefaciente.

De Doloribus artuum, & totius corporis, externis.

OBS. CXL. N*On solùm articulos sed medios etiam artus, imò thoracem & externum omnem habitum corporis dolere à conferto decubitu aquei humoris citra aliam notabilem noxam quotidianis constat experimentis, nisi fortè quòd doloris incursatio & metus aliquam in motu animali*

partium

partium dolentium difficultatem invehit, ejus enim doloris horrore sive metu volentes nolentes ægri omnem sibi interdicunt motum. Audire namque est quotidie multorum voces de subito brachii alterutrius, homoplatæ, aut thoracis dolore fere succedaneo gravitati colli quiritantium. Alii autem per febres sibi crura & quandoque brachia quasi pistillo tundi vociferantur, in quibus omnibus si partes dolentes intueare; illas neque in colore, neque in mole aut habitu à seipsis sanis immutatas dixeris.

OBS. CXLI. *Novi Reverendum admodùm Abbatem & eximiâ pietate commendabilem, qui hactenus obnoxiam vitam egit modò dentium, modò alterutrius brachii & dextri præsertim, modò thoracis medii & inferni tam antici, quàm postici doloribus, iisque supervenientibus febriculis, quibus singulis aëris insignibus mutationibus recurrentibus incursatur ejus valetudo, quoties scilicet à commotione ambientis notabili sanguinem in eo à naturâ fervidum & atrabilarem variè moveri, & vel introrsum ad viscera impelli, vel æstuare & agitari contingit: nam certè tres circiter anni quadras febrem eum habere observo, quanquam victus rationem prorsus febri contrariam strictè retineat, vinumque raró & nisi dilutissimum gustet. Ab iis autem doloribus tandem me præmonente se reddidit immunem frequentibus sudoribus, iisque solo calore lecti ferè promotis, & aliquando sessione in sellâ undique clausâ ab igne supposito tepefactâ, præmissâ tamen iis providentiâ totius, cujus maximum momentum in sectione venæ sæpè sæpius repetitâ Revd. Vir expertus est semper, à quâ unâ quippe sanguinis fervor in vasis coërcetur, & simul serosæ partis in sanguine effervescentia in extrema membra sistitur.*

De iisdem Doloribus feliciter percuratis.

OBS. CXLII. *Utor quoque familiariter altero Præsule singulari prudentiâ prædito Viro, qui de hyeme doloribus externi habitus frequenter lacessitur, uti & catarrhis assiduis. Observavi in illo sanguinis massam tantâ colluvie serosâ scatere, ut in eo detracto & seposito in pelvi vix vigesima pars in fundo subsideret, quæ sanguinis colorem & consistentiam retineat, reliquo alio liquore supernatante penitus aqueo existente, sed obducto & incrustato veluti pelliculâ quâdam viscidâ & albâ cu-*

De multo sero post venæ sect. in sanguine detracto.

jusmodi sanguinem (si sanguinis nomen meretur) annotavi semel, & iterum tantùm in aliis.

De dolore alio memorabili cum motu & sensu abolito.

OBS. CXLIII. *Memorabilis porro extitit dolor, quo memini ante annos quatuor perculsum graviter Splendidum Virum Samuëlem Phulpinum, qui magnificum nobis colit hortum & omnibus exoticis plantis instructissimum. Hic circa insignem aëris mutationem in Borealem constitutionem, quæ ineunte Februario contigit, unâ cum continuâ febre eâque gravi desubito invasit bonum virum, eique universum pectus idque dextrum simul cum cervice & brachio ejusdem lateris tam vehementer strinxit & pertudit (alias liberum satis spiritum indulgens) ut metu exacerbationis doloris vix manum movere auderet, & quasi palo adactus totos dies quatuordecim immotus rigidusque in lectulo jaceret. Toto autem eo tempore urinæ illi supra modum fluxere & copiosæ tenuesque admodum sed tamen subatræ, & quasi fuligine multâ affusæ atque aspersæ, ut non vana suspicio esset massam sanguinis infectam fuisse vapore antimonii & sublimati, quem antè mensem in iis pertractandis hauserat, & à quo alioqui universum corpus intumuerat & expalluerat, pectusque non leviter oppressum fuerat. Dolor igitur ille gravis à nobis annotatus exacto secundo septenario ita tandem remisit, ut cum rigore relaxato æger suæ sponti redditus liberè sese moveret, sed febris ad vigesimum octavum viguit.*

De Doloribus cum motu deperdito, remanente sensu.

OBS. CXLIV. Age autem aliàs hic dolor sæpè atoniam & imbecillitatem membri, ima prorsus abolitum motum comitem habet, qui non nisi ægrè & tardissimè, hoc est, intra plures annos sibi restituitur: *meminimus antè ministri cujusdam è Societate* Jesu, *qui post cruciatus seu dolores convulsorios totius abdominis in eam brachiorum paralysin incidit in quâ motus quidem prorsus esset deperditus, sed sensus tamen vigeret, quippe cui brachia dolerent non mediocrem dolorem, quo tamen dolore sensim intra sex circiter septimanas languescente motus vix exacto anno redintegratus fuit.*

De dolore alterius lateris cum atoniâ & hemi-

OBS. CXLV. *Eodem autem anno Reverendus Senex ejusdem Societatis in longè memorabiliorem ejusdem generis affectum incurrit. Scilicet Autumno ineunte cùm in febrem continuam*

incidisset, tertio statim die brachium & crus sinistra dolor oppressit gravis, & simul motus ex toto earum partium abolitus. Quanquam autem paucos intra dies dolor inducias præbuit & febris quoque exactis mensibus quatuor, nihilominus atonia in motu tam obstinata fuit & hemiplegia pertinax adeò, ut jam tertium annum scipione uti coactus fuerit, quanquam & singulis septimanis medicamenta caput etiam purgantia eaque generosa deglutierit, & sæpè oculi inflammati fuerint, atque aures ferè perpetuò aqueo cereoque humore defluxerint.

gia pertinaci.

Quoniam igitur (*paucis transigamus de causa hujusmodi dolorum & parte affectâ, suprà enim de paralysi & stupore, atque finitimis affectibus satis multa*) nulla causa evidens sive externa circumstat, quæ vehemente & subitâ alteratione ad calidam aut frigidam intemperiem tendente, aut verò divellendo dilacerandoque, vel pungendo, secando, aliterve continuitatem partis affectæ solvere possit, & alioqui dolor ejusmodi absque manifesto frigoris aut caloris fit sensu, *sanè minimè nuda intemperies, sed solutio continuitatis dolorem facit, quam non causa extrinsecus veniens sed interna, id est, humor aliquis desubitò partem irruens inferat.* Quia porrò partes membrorum dolentiam externæ attrectatæ minimè dolent, neque tactu acuitur dolor, partes certè interiores easque sensu præditas necesse est affligi. Ex quo quia partes internæ & sensiles sunt duntaxat membranæ sive ossa subjecta sive instratas carnes investientes, & tactus cæteroqui organum omne membranosum est (ut in physicis demonstratum) relinquitur profectò: *periostia & musculosi generis membranas proprias esse partes affectas per hos dolores.*

Horum dolorum causa unde dependet?

Quæ partes afficiuntur.

Sed enim quoniam neque in colore, neque in mole & charactere à seipsis membra dolentia sunt immutata, necesse est omninò tenuissimum atque decolorem eum humorem esse, qui dolorem membranoso generi infligit, qualis unus est aqueus seu serosus in sanguinis massâ. Nam à sanguine crasso, unaque rubro, aut atro membranas madescere & distendi violenter præter naturam absque molis augmento, aut colore aliquo eximio saltem partes externas notante,

aut certè non ſine ſenſu caloris vel eroſionis eſt impoſſibile, cùm contrà ſeroſus humor quanquam naturâ frigidus, tamen quia tepeſcit, ut cætera omnia in corpore mediocriter calent, frigoris ſenſum certè non inurit. *Itaque continens cauſa hujuſmodi dolorum eſt decubitus ſeroſi humoris confertim irruentis in perioſtia vel membranas muſculorum proprias.*

Cauſam continentem ſeroſum humorem confertim in eas irruentem eſſe probant.

1. Ejuſmodi dolorum ſolutiones.

2. Seroſæ pleonexiæ in corporibus malè affectis manifeſta ſigna.

Conjecturam ſanè adjuvat quòd *dolores* de quibus quæſtio eſt *vel ſenſim ſine ſenſu* humore ſcilicet reſoluto & citra ſuppuratum evaneſcente, *aut ſubito* ſudore largiùs dimanante miteſcunt, tum verò quòd *pleonoxiæ ſeroſæ in corporibus ita affectis manifeſta ſe produnt argumenta:* ſcilicet urinæ copioſæ & longè potum excedentes tenueſque ac perſpicuæ: (nam ſi quando aſperſæ fuligine videntur, ut in aliis vidi præterquam *in præfato honeſto Viro*, eas potiùs ex admixtione ichorum atrabilaris ſanguinis, qualis in ſplenicis, atreſcere credendum eſt quàm à ſuſpecto illo vapore ſive fumo antimonii aut ſublimati inſpirato) deinde ſanguinis maſſa tota ferè ſeroſa, hoc eſt, ſero plurimo diffluens & exiguum aut nullum ſanguinem continens, qualis apparuit in *Præſule præfato.*

3. Membranarum totius corporis cum capite continuitas.

Per quas humor iſte depluit.

Atqui quoniam *membranæ totius corporis omnes ſunt membranis capitis continuæ*, & hoc aquarum fons eſt ſive labrum, ut in *Præfatione* demonſtratum, è capite profectò ſecundùm membranas ſeroſum humorem dolorum cauſam depluere eſt veroſimile; ſed & quia non tam partes externæ quàm internæ membranæ dolent, omnino *ex interno capite* non autem ex externo depluvium illud venire conjicere eſt, præſertim cùm quod ab externo capite depluvium fit ab eo potiùs externa corporis facies intumeſcere quàm dolere ſoleat. Scilicet externæ membranæ & univerſales ob motus membrorum aſſiduos contractioni & explicationi ſunt aſſuetæ, & ita impunè ferunt diſtentionem, quàm depluvium è capite externo quanquam confertim decumbens & tumefaciens infert, ut conſtat in leucophlegmatico habitu, de quo mox.

4. Viſcerum

Porrò quia præter caput *duo viſcera hepar, & lien* præ-

ſertim ſunt fontes ſeroſi humoris, *eaque viſcera membranoſo generi per venas & arterias conjuncta ſunt*, haud dubium eſt ſeroſum humorem in vaſis redundantem & ab aliquâ cauſâ fervefactum, ut contingit in febribus pluribus, poſſe è vaſis deſpumare & effervеſcere longè latèque & impetere confertim membranoſum genus; itaque violentâ exporrectâque plurimùm diſtentione dolorem vehementem inurere ſed alioqui ferè fugacem, niſi diu duret ebullitio ſeroſi humoris, ut fit in febribus ſynochis præſertim hybernis, qualis fuit illa quæ detinuit *Splendidum Herbarium noſtrum.*

ſanguificationis cum membranoſo genere per venas & arterias conjunctio.

CAPUT IV.

De Hydrope ſive aqua intercute, & tumoribus aquoſi habitus externi, à ſeroſâ diluvie tam parvis & univerſalibus, hydropiis dictis, & exanthematibus aquoſis; quàm magnis & particularibus, ut hydromphalo, hydrogonat, imo etiam eryſipelate.

OBS. CXLVI. *ME olim pertranſeuntem fortè oppidum Thiaucurtum ſiſtit quidam ejus incola implorans medicam opem, affectum corporis exhibens oculis non oratione declarans: nam facies omnis externa corporis totius, nedum vultus, ſupra modum turgida univerſalem hydropem ſatis ſignificabat, quanquam abdomen reliquo corpori non exſtaret.*

De Hydrope corporis univerſi.

OBS. CXLVII. *Anno autem ſuperiore obſervavi hujuſcemodi tumorem ſed præcipuè conſpicuum in facie & pectore dorſoque, & aſciti alioqui adjunctum tum in Reverendo quodam Preſbytero è Societate* Jeſu, *tum in Virgine Promotoris Academici Nepte; cui hoc memorabile accidit tandem, quod umbilico ſponte aperto aqua ad viginti & amplius libras ſenſim per unum & alterum diem diffluxit continuò, quâ evacuatâ anima innocens cœlis reddita.*

De Hydrope univerſ. cum Aſcite conjunct.

OBS. CXLVIII. *Nihil frequentiùs autem occurrunt quàm*

De Hydrope.

particularibus.

particulares hujus generis hydropes ſive tumores aquoſi & præſertim brachiorum & crurum, qui tumores ferè morbis longis ſuccedunt, & nunc fugaces quippe ſolo qui calore lecti oblitterantur, nunc pertinaces admodum. Hoc autem tumoris univerſalis genus fortè quis tertiam hydropis ſpeciem, *leucophlegmatiam* paſſim dictam crediderit: ſed certè quantùm ſanguis crudus à mero ſero diſtat, tantùm ille hydrops in memoratis ægris obſervatus & non infrequens à leucophlegmatiâ debet diſtingui. Hic enim ſanguinis pituitoſi crudique & malè compacti nec poris partium benè agglutinati aſſimilative, ideoque in toto redundantis & ſuperflui ſoboles exiſtit. Ille autem contrà continentem habet cauſam ſeroſum humorem cutem inter & cæteras membranas univerſales ſtagnantem, unde aqua intercus Celſo dicitur, ut color demonſtrat in cute idem ferè atque antè, non autem ſubalbidus atque lacteus, aut livore ſuffuſus juxtà oculos qualis in leucophlegmatiâ cernitur ac ſi cutis ſuffuſo lacte pureve madeſceret vividi coloris flore prorſus deperdito.

Hujuſmodi tam univerſales quàm particulares Hydropes, differunt à leucophlegmatia:

I. Cauſâ continente,

Et confirmat tactus: nam in hydrope compreſſa digito cutis reſilit ex ſe ſtatim refluente aquâ ſpontè illuc, unde à premente manu dejecta; in leucophlegmatiâ autem impreſſum digiti relinquitur veſtigium, ſanguine craſſo non facilè refluente illuc unde expreſſum fuit. Adhæc tumor in illo mollis æqualiter & partes ſuperas præſertim diſtendit; hic autem non niſi præcipuè partes infernas. Uno verbo cachexiæ nulla in illo manifeſta indicia, quæ hunc prævertere ſolent: nec pariter febres ardentes aut viſcerum tumores inflammatorios ille ſubſequi ut hic ſolet, niſi fortè conjunctus ſit aſcites, ut in *Patre Reverendo & Virgine prædictâ*, & ſi gravitas capitis & hydrocephalus ferè hydropem noſtrum præcedant. Denique univerſali hydropi minimè anorexia, & ſitis importuna, aſſiduaque quemadmodum leucophlegmatiæ aſſidere conſuevere.

II. Signis propriis & ſymptomatis aſſidentibus.

Poſtremò hydrops de quo quæſtio eſt, facilis eſt ſolutionis cùm leucophlegmatia non niſi ægrè curetur, quandoquidem longè faciliùs pleonexia ſeroſa in toto redundans

III. modo ſolutionis.

corrigitur, quàm intemperies frigida ſiccaque viſcerum crudioris ſanguinis parens emendatur. Certè aquoſus tumor habitus externi experientiâ teſte ſolo calore lecti vel ſudore evaneſcit, *unde meritò conſtituimus, hujuſmodi tumorem ab aquoſo humore ſtagnante dictis in ſpatiis collectoque excitari ac foveri, ſcilicet vel quòd depluerit ex externo capite hydrocephalo tentato, vel è toto habitu exſudarit ſuppreſſumque fuerit per cutis denſitatem.*

Et excitantur ab aquoſo humore.

Quoniam autem quibus remediis pleonexia ſeroſa vacuari avertique poſſit, hactenus ſatis ſuperque dictum, ſive quæ in vaſis magnis reſtitat, ſive quæ habitum etiam externum occupat, ſupervacaneum eſt in *curatione* hujus tumoris diutiùs immorari: hoc tantùm monendum, *præmiſſis generalibus remediis & purgatione per hydragoga* juxtà *Hippocratis* ſententiam: [a] *incipienti hydropi alvi profluvium aquoſum ſine cruditate morbum ſolvit*, & *purgatione per renes* juxtà eundem *Hippocratem* [b] *ſi aqua ad veſicam aut ventrem fluat ſolutio. In uſu frictionum, in corporis legitimâ exercitatione, in hydroticis inſiſtendum*: nam navigatio, volutatio in arenâ Hippocrati celebrata, inſolatio, vel etiam rutilatio in furno calente factitata ut audio ruſticis, & ejuſmodi non ſine diſcrimine poſſunt tentari.

Curatio quomodo inſtituenda.

OBS. CXLIX. Atqui hujus quoque cenſus manifeſtè ſunt *cutanei illi affectibus, quos Hydatides nominare licet, qui in toto effloreſcunt extuberantque corpore & præcipuè in extremis manibus & pedibus: cujus generis ſunt quæ ſcabiem ſæpè plures dies prævertere ſolent veſiculæ cironibus, paſſim prægnantes, imò citra ſcabiem etiam cutem exaſperant (ut taceam hydroa ſive ſudamina pudendis interniſque crutibus puerorum familiaria) & præſertim variolarum ea ſpecies quæ vulgo Divæ Barbaræ veſiculæ vocantur*, quæ exanthemata non ſolùm continentibus aſſident febribus ut cæiera variolarum genera ex obſervatione noſtrâ in non paucis ſed nominatim in *Ge-*

De Hydatide totius corporis.

a Coac. Præn. ap. 457. ἐπὶ δὲ ὑδέρῳ ἀρχομένῳ διάῤῥοια γενομένη ὑδατώδης, χωρὶς ἀπεψίης, λύει τὸ νόσημα.

b Lib. de Judication. Aph. 49. ὑπὸ ὕδρωπος ἐχομένων κατὰ τὰς φλέβας ἐς τὴν κύστιν, ἢ κοιλίην ὑδατῶδες ῥυέντος, λύσις.

neroso Puero, de quo mox, verùm etiam in intermittentium febrium principiis ut suo loco dicetur uberiùs.

Hydatidum causa interna continens,

Ac quantum ad hydatides, quæ sunt psoricorum affectuum ferè anteambulones, ita quidem sentio iis sanguinis ebullitionem sed levem & adhucnum incipientem inque magnis vasis ferventem omninò originem dare, in quâ scilicet una duntaxat pars serosa sanguinis effervescit: nam cùm ea longiùs progreditur, tum sanè unà cum serosâ parte ichor quoque sanguinis jam vi putredinis separatus longè latèque effervescit ad extremam usque cutem, in quâ tubercula excitat variaque scabiei genera pro diverso sanguinis ingenio ebullientis. Quæ sanè sanguinis ebullitio fit vel per alterationem à tepore & commotione ambientis illatam, uti vernò tempore contingit, vel per sanguinis motum introrsum à contrariâ ambientis impulsu constitutione, hoc est, frigidâ eâque sive subitâ & magnâ, ut quoties ambientis constitutio è mediocri in Borealem & gelidam derepentè mutatur, sive levi aut sensim factâ, qualis est quæ quotidiè singulis succedit vesperis: quò sanè fit ut Autumni primo frigore mediâque hyeme sed & quocunque tempore sub vesperam scabies importunò urat pruritu.

& προκαταρκτική.

Præter autem præcipuum ad eas vesiculas apparatum in cacochymia universali seu materiali causa positum cuticulæ densitas maximè facit ad hujusmodi aqueorum tuberculorum generationem: nam per eam serum in cuticulam usque effusum supprimi solet, *unde nullum iis avertendis, aut cito discutiendis facilius expeditiusque remedium, quàm extrema membra calido & immuni ab injuriâ ambientis continere loco v. g. in lecto experimento nostro frequenti*. Sed non est hujus instituti de præcautione aut curatione psoricorum affectuum disserere: rem tamen non pœnitendam fecerim si non ignobile exanthematum serosorum exemplum superioribus subjecero.

Earum remedium.

De Exanthematibus serosis.

OBS. CL. *Generoso igitur Puero Joanni Egmundo de Rinach Domino de Montreux in comitatu Ferretensi synocho putri mediâ hyeme oppresso eâque gravibus stipatâ symptomatis, magnâ*

magnâ laſſitudine, ſummâ pectoris anguſtiâ, ac prope ſuffocatione nec non dolore capitis & dorſi cæteriſque plethoræ inſigniter ebullientis effectibus (quanquam ab injecto enemate ſectâ venâ detractus fuiſſet ſanguis maturè quidem pro meo more, ſed habitâ teneræ ætatis ratione in copiâ mediocri) circa quartum diem delirium unà cum vigiliis & maculæ toto corpore ſupervenêre. Atque vigiliæ quidem & delirium mite licet & minimè ferox integrum ſeptenarium viguêre ; maculæ autem ſenſim extuberavêre non in acumen & conum, ſed longè latèque admodum, ut univerſa facies unà cum toto corpore non ſine horrore ſpectantium admodum extumeſcere, ſed eæ non purulentâ materiâ ſed ſero duntaxat ebulliente turgebant, ut totum corpus veſiculis ſcatere videretur : ſcilicet in quibus cuticula extans quaſi pelluceret ut laterna punica, & veſicâ apertâ non craſſus ſive lacteus humor, quale eſt pus è ſanguine genitum, ſed aqueus prorſus humor dimanaret.

Quem ſanè particulam fuiſſe ſeroſi humoris in ſanguine putrente efferveſcentis è vaſis longè latèque ſed intra epidermidæ ſubſiſtentis, ſanguinis ipſius craſſamento in vaſis reſtitante hæc ſunt præter ſenſum viſus clara documenta : ſcilicet puſtulæ circa decimum quartum ſubſidere cæpere ſpontè nullo humore aſpectabili diffluente, reſolutâ aquâ, ſed cuticulâ quaſi ambuſtâ incinerataque brevi in furfures ſordidaque craſſamenta abeunte, totus lectus iis puſtulis brevi exſiccatis furfuribus ſordeſceret. Deinde puſtulis ita faceſſentibus & evaneſcentibus nulla in vultu earum veſtigia, aut ſuperficie reliquâ corporis, cavitates nullæ in exeſa cute impreſſæ fuere, tametſi admodum pruriginoſæ eſſent non aliter atque hydroa, quæ ſcabiem prævertere ſolent ab ebulliente ſub veſperam ſeroſo humore ratione putredinis ſalſuginoſo ſuccreſcere ſolita.

Ad hæc obſervatione noſtrâ hujuſmodi exanthemata familiaria ſanè ſunt corporibus fuſcis & gracilibus ac ſplenicis, quibus ſanguis præſertim arterioſus atrabilaris eſt fervidusque ſed aliàs ſeroſus, cùm reliqua exanthematum genera ſuppurato terminari ſolita ſuique veſtigia in exeſâ cute impreſſa relinquere effloreſcant potiſſimùm in euſarcis corporibus beneque habitis, hoc eſt, in quibus ſanguis minùs fervidus eſt, ſed craſſior.

Ejuſmodi exanthemata quibus naturis familiaria?

Symptomata eis assidentia.

Adhæc fidem facit conditio delirii cæterorumque symptomatum assidentium. Nam delirium leve minimèque lethale etsi continuum per integrum septenarium non aliam causam habere potuit quàm serosum humorem in toto ebullientem inque caput effervescentem : mite, inquam, delirium propter humoris benignum ingenium; sed non lethale propter facilem ejusdem resolutionem, nam vigilias certè delirii comites fuliginibus è sanguine inflammato continuò expirantibus imputare oportet.

Furfures & sordida cutis crassamenta unde?

Cæterùm quanquam hoc exanthematum genus sine suppurato terminatur evanescitque spontè, utpotè cùm aqueus humor sit perfectæ resolutionis & evaporationis capax, tamen nihilominus non est improbabile à fervore salsi humoris permixtique fortè calidis siccis sive fuliginosis vaporibus, & putrentis per septenarium cuticulam veluti amburi, itaque in furfures sordidaque crassamenta sed pauca tamen abire, tametsi aliter observare sit in eodem genere exanthematum quæ principiis intermittentium febrium solent assidere : nimirum hæc duas circiter intra horas evanescunt & cuticulam tantùm afficiunt, quòd effervescentia humoris serosi statim conquiescat nec progrediatur tam longo tempore, uti in synochis febribus contingit.

In Curatione venæ sectionis summopere habenda est ratio:

De *curatione* autem horum exanthematum non est instituti nostri minutiùs agere, hoc tantùm monendi tyrones venæ sectionem maturè celebratam esse maximè conducibile remedium in omnibus hujusmodi febribus, in quibus exanthemata quâcunque ratione erumpere solent, nullâ vel habitâ ratione ætatis nisi fortè infantilis, modò adsit plethora, maturè, inquam imò verò etiam quamprimùm apparentibus. Nam experientia ratioque docent naturâ nonnihil levatâ ab onere, hoc est, sanguinis plenitudine longè faciliùs & in minori copiâ, quod sanè optandum est inprimis, erumpere exanthemata, neque corporis universum habitum tantâ opprimi infestarique putredine. *Speciatim* autem monendi quoque sunt tyrones, ad juvandam horum exanthematum resolutionem accelerandamque non inutilem esse *culcitram è fabarum pulvere contextam*, super quâ æger dormiat.

OBS. CLI. Postremò huc pertinent *Aquosi quarundam partium tumores ut umbilici (ὑδρόμφαλος dicitur) & artuum præsertimque genuum mihi non semel visi : qui sanè tumores à scirrhis quidem discriminantur quòd minimè tactui renituntur, ab œdematis autem quòd compressi foveam non relinquunt, resilit quippe pressa aqua recurritque facilè in antiquum locum, & alioqui non sine pruritu fiunt, quia humiditati serosæ salsedo ferè inest.*

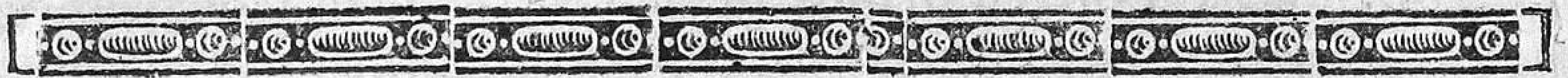
De Aquosis quarumdam partium tumoribus.

Atque hi tumores quemadmodum & sudamina, de quibus antè, præmissis generalibus remediis non solùm digeruntur *cataplasmatis ex farinâ fabarum, aut lupinorum, sed aquâ calcis, lixivio cineris sarmentorum vitis, fomentis ex decocto herbarum calidarum siccarum ut sunt arthriticæ de quibus antè, cum vino & sale ex spongiâ adhibitis, cerato barbaro, oxycrocco & ejusmodi.*

Curatio in ejusmodi tumoribus qualis instituenda.

Imò verò erysipelata, aut valdè fallor, ad hoc genus referenda, si modò non serosum humorem simplicem sed sanguinis aut bilis ichoribus immixtum continentem causam statuamus : nam & tumor cutis duntaxat isque superficiarius & exiguus ut vix sub aspectum cadat, sed aliàs longè extensus & facilè serpens, & verò compressilitas sive cessilitas manui tangenti manifestè id arguunt, uti & pruritus atque vesiculæ ferè erysipelati assidentes ; sed admixtionem ichoris aut biliosi aut sanguinei tum calor & rubor sive color ad flavum aut viridem vergens demonstrant. Quam sanè sententiam & *Galenus* alicubi ex sero & bile erysipelas adstruens, & insuper confirmant febris, vomitus, & diarrhœa aquea biliosa cæteraque symptomata quæ erysipelati assident, & sequuntur certò ebullitionem serosi præsertim humoris in vasis atque visceribus ejusdemque effervescentiam longè latèque, id est, tam in partes internas, unde vomitus & cætera, quàm externas, unde tumores externi. *Sed de erysipelate etiam obiter agendum in tractatu de febribus, ad quem tandem opportunè transeo.*

An Erysipelata ad hoc genus tumorum referenda ?

FEBRES

Quæ in ſeroſa Maſſæ Sanguinis parte ebulliente, vel etiam putreſcente, ſeu ſubjecto hærent, aut in quibus certè occaſio putredinis ſanguinis ipſius eſt eadem ſeroſa ſubſtantia.

SECTIO VI.

CAPUT UNICUM.

Uoniam in *Febre* ſanguis evidenter calet ſive *fientem* habeat *calorem*, ſive etiam *factum*, cujus vi & commercio univerſum incaleſcit corpus, ideoque febre tenetur, atque calorem eum ſanguis comparat vel ſimplici alteratione, vel etiam putredine, cujus nomine uſtio intelligi debet (nam etſi hæc duo verè differunt, tamen quia in humidis ſubſtantiis ſimiles ſunt paſſiones ſimiliaque invehunt ſymptomata, certè ambo ſub uno nomine putredinis à medicis hac in parte dicuntur non aliter ac medicamenta urentia appellantur plerumque putrefacientia) *bonum factum, ſi de febrium ſubjecto continenteque causâ frequentiſſimâ, & à quâ pleræque febrium differentiæ emanent acturi, de ſanguinis putredine paulò accuratiùs antè omnia diſputemus.*

Febrium doctrinæ præmittitur doctrina de Putredine Sanguinis.

Quâ in diſputatione imitari ſane placet a *Ariſtotelem*, qui putredinis definitionem ſignis confirmaturus, illa ipſa petivit ab iis quæ in aëre & aquâ putreſcunt tanquam à manifeſtioribus : ſigna enim non dicuntur niſi illa quæ ex ſeſe ſunt perevidentia. *Putredinem nimirum ſanguinis*,

a 4 Meteor.

quæ in animalium corporibus contingere ſolet, cæteroqui occultam & intellectu difficilem explicaturi de maniſeſtiore vini putredine pauca prælibabimus, ut ex ejus ceu maniſeſtioris analogiâ intelligi poſſit ac cognoſci natura putredinis ipſius ſanguinis.

Huic verò Tractatio de putredine vini.

Enim verò *ſanguis* proportione reſpondet *vino* non ſolum *in partium ſeu ſubſtantiarum diverſarum, è quibus conſtat, ſimilitudine ac numero*, ſed etiam in *temperie omniſque generis qualitatem complexu*: nam quemadmodum *vinum quatuor habet partes ſive diverſas ſubſtantias ex Galeni obſervatione, fæcem ſcilicet terrenam*, quæ fundum petit: *partem præterea aliam* (*flos hæc dicitur*) primum quidem ſupernatantem deinde tandem fundum ipſum petentem; tum verò *aquoſam toti vino commixtam*, denique *ipſammet ſingularem & propriam vini ſubſtantiam*: ita *ſanguis* coit quatuor è diſſimilibus ſubſtantiis *ex limo ſcilicet ſive parte terrenâ* in fundo pelvis ſubſidente, ex *parte* præterea *ſupernatante ferè calidâ & flavâ* (nam de perfectè cocto ſanguine maturo vino reſpondente, in quo cruda ſeu pituitoſa pars jam in ſanguinem propriè dictum quartum humorem eſt penitus converſa loquimur, & hæc intelligi volumus, non de dimidiato ſanguine & crudo, qui muſto reſpondet) *deinde ex tertia quâdam temperatâ & rubrâ, propriâ ſcilicet ipſius ſanguinis*, utrique alteri conjunctâ & unitâ, denique ex *ſero ſeu aquâ* reliquis duntaxat affuſâ immixtâque.

Sanguinis & vini comparatio, deſumpta 1. à ſimilitudine & numero partium & ſubſtantiarum cujuſque.

Adhæc quemadmodum *vinum* præter *elementarem calorem* ſeu temperaturæ continentem terminantemque humidum cum ſicco commixtum, *calorem alium habet vitalem* qui animæ comes eſt, quippe qui à vivente corpore defluit, & ſimiliter *duplicem humiditatem*, quarum altera *innata* eſt, altera *nutritia ſeu aſcita*, pariter in *ſanguine* agnoſcere eſt *geminum calorem cum duplici humiditate*. Etenim vinum quanquam propriè animatum non eſt ut puta minimè organicum corpus exiſtens, tamen poteſt ſecum ferre calorem ab animâ olim vitem, è quâ defluxit, vegetante ſibi inſitum non secùs atque animalis aut plantæ ſemen calorem vitalem retinet, impreſſum ſcilicet viti ab ambiente

2. A Calore & humiditate utriuſque duplici: ſcilicet Calore vini tam elementari, quàm vitali.

ſeu loco, hoc eſt, particulam caloris ſolaris, qui calor licet externus vino fit tandem illi naturalis & cognatus, & revera alius eſt à calore temperaturæ ipſius vini proprio.

Atque quoniam accidentia duo ejuſdem ſpeciei faciunt unum numero, ex hiſce duobus caloribus conflatur conſtituiturque unus vino verè naturalis, qui minimè in indiviſibili conſiſtit, ſed in quâdam latitudine modò ſcilicet major, modò minor cùm pro varietate ſpecierum plantarum tum pro diverſitate locorum; è calore quippe loci intentiore major & intentior fit calor vitalis & elementaris, vini experientiâ namque teſte in locis æſtuoſis, ubi ſol majorem afflat calorem, vina calidiora generoſioraque producuntur.

Et humiditate tam vinoſâ, quàm aquoſa.

Atque ſimiliter vino *duplex* ineſt *humiditas*; *vinoſa* nimirum *ſubſtantia humidum illud* continet quo fit partium conjunctio, intimumque eſt & proprium vino, ſed *aquoſa in eo ſubſtantia eſt alterum humidum* ex alimento contractum. Nam dum uva viti adhuc adnata pendebat, ad eam humor quidam aqueus tanquam alimentum proprium confluebat, eumque humorem ſeparata uva retinet necdum in vini ſubſtantiam converſa, imo vinum ab uvâ expreſſum eundem ſibi immixtum habet, idemque diu cum ipſo vino cohæret, nec in ipſam vini ſubſtantiam converti ampliùs poteſt, quòd vinum tum anima ſit prorſus deſtitutum.

Cui maſſa ſanguinis in omnibus reſpondet.

Atqui in *ſanguinis* quoque *maſſâ* cum *duplici humiditate duplicem* vigere *calorem* omnino eſt veroſimile. Nam quandoquidem ſanguis vel etiam extra corpus effuſus, imo ejus partes ſive ſubſtantiæ quanquam à ſe invicem ſejunctæ nihilominus continuitatis cujuſdam ſunt retinentes, calorem ſanè elementarem humidum & ſiccum unientem habeant neceſſe eſt: cùm autem eædem ex ſe ſint fluxa liquidaque corpora, nullus non prædominantem internam humiditatem agnoſcit. Sed quia in vivente corpore maſſa ipſa ſanguinis cum corde ratione vaſorum inſignium conjungitur, fateri quoque oportet vitali quodam calore continenter è corde diffluente inſito ſive elementari afflato frui ac gaudere.

Denique quoniam massa sanguinis è corpore effusa plurimæ aquæ innatare conspicitur, ad humiditatem internam ei quandam aliam externam eamque aqueam omnino adjungi conjungique dicendum.

Age verò ratione *humidi aquei asciti seu nutritii, quemadmodum & caloris illius gemini vinum varias pati affectiones cùm naturales tum præter naturam experientia docet.* Ac ut *naturales* sicco pede percurram, videre est *vinum* modò *cruditate adhuc affici*, quia humiditas illa adventitia longè exorbitat, modò *perfectum & maturum*, in quo humiditate illâ ferè consumptâ efflorescit vini substantia & ejus humidum verè naturale & intimum, quod cùm per coctionem sit in eam singularem substantiam conversum, dulcedinem afflat, quia ex *Aristotelis* doctrinâ *concoctum omne dulce est*, ea autem coctio vino accedit sive tempore à calore scilicet tam proprio quàm ambientis externâ illâ humiditate resolutâ sive subito ab arte quando vinum fervet & igne coquitur: modò denique *vinum medio se habet inter utrumque modo quale horum*, in quo adhuc viget humiditas illa aquea nutritia.

Vinum ratione humidi aquei nutritii tam n. quam p. n. patitur affectiones. Quoad naturales, modo crudum, modo maturum est.

Modò medio modo se habens.

Præter has autem naturales alterationes *vinum vel putrescit vel mutatur in alienam diversamque substantiam.* Experiri namque est æstivo tempore ab ambientis calore incalescere & ebullire, ebulliendo fieri putridum & vappam, pariterque mutari quandoque in acetum. Nimirum vinum tenue ac dilutum, in quo aqueum redundat humidum, quia & debilem habet calorem per humiditatem exorbitantem, & hæc humiditas haud facilè resolvitur sive à proprio sive à calore ambientis; calor porrò præ tanto humido debilis ab ambientis calore tanquam à simili facilè educitur sive is sit vitalis sive mixtionis; ex caloris autem continuantis recessu humidum quoque proprium à sicco separatur, *sanè inquam vinum tenue ac dilutum in putredinem proclive est, siquidem in eâ separatione humidi proprii à sicco putredinis essentia consistit, cujus putredinis indicium manifestum est ipsa vini ebullitio.*

Quoad præter naturales, vinum vel putrescit,

At vero *vinum merum & generosum, quod aquei humoris*

Vel acescit.

minus habet, haud facilè putrescere vidimus, sed potiùs acescere. Scilicet hujus vitalis calor duntaxat, minimè autem calor temperaturæ ab ambientis calore evocatur. *Ex quo acetum est quasi vinum mortuum, id est, vitali destitutum calore nec non humiditate extraneâ illâ, sive aqueâ majori ex parte: nam in aceto potest aliquid hujus humiditatis superesse, cujus ratione ipsum acetum aliquando putrescit.*

Acetum quid?

Itaque *vini putrefactio* quidem est corruptio seu evocatio caloris elementaris humidique proprii: à quo partes habent continuitatem; eò provecta, ut separatio humidi à sicco licet non perfecta sequatur, ejusdem autem *vini conversio in acetum* est corruptio caloris vitalis humidique aquosi sive extranei superante calore elementari unà cum humido naturali, quæ veluti mors quædam vini dici potest: nam etsi caloris in vino vitalis eductione animæ interitus reverà minimè sequitur, siquidem vinum eâ caret, tamen per quandam similitudinem potest dici mors, & vinum amisso calore vitali mortuum quòd viventia tum demum mori dicuntur quoties vitali calore privantur.

Vinum quomodo corrumpatur:

Quomodo in Acetum convertatur.

In generatione namque aceti unà cum vitali calore humidum aqueum dissolvi, superesseque humidum continuans sive proprium unà cum mixtionis calore ex eo intelligere est quòd acetum etsi est actu humidum facultate tamen est admodum exsiccans. Scilicet acetum per nutritiæ humiditatis consumptionem non ampliùs ita humectat atque vinum sed siccius vino factum est, humiditate quippe internâ per extraneæ recessum commixtâ cum sicco accuratissimè. Præterea tametsi acetum ab ambientis caloris actione aliquid contraxit caloris adventitii, à quo acrimoniam quandam comparat, tamen vino frigidius esse absolutè per vitalis corruptionem caloris mordacitas quam habet evidens est argumentum; quæ mordacitas tanta est ut quia altiùs penetrat unàque constringit & mordet, sæpè solutionem continuitatis cum dolore conjunctam inferat: penetrat autem altiùs ob substantiæ miram tenuitatem.

Aceti generatio;

& qualitates

Quanquam porrò aceti ex vino generationem passim Medici ad putrefactionem referunt, in eo tamen nullam esse putredinem

In Aceti generatione

hæc

hæc argumenta convincunt. Scilicet certo constat experimento minorem putredinem sive inchoatam ad majorem esse viam, ut longè faciliùs sit id quod aliquantùm cœpit putrescere deinceps insigni corripi corrumpique putredine, quàm id quod neutiquam adhuc putredinis rudimentum concepit illum: quod ratio ipsa physica etiam satis confirmat; facilior quippe est à medio ad quodvis extremum transitus, quàm ab uno extremo ad alterum. Quo posito, si inchoatam in aceto putredinem fatemur, necesse acetum ad putredinem esse paratissimum: atqui experientiâ quotidianâ teste acetum vel nunquam putrescit vel certè ægerrimè, vinumque multo proclivius est ad putredinem contrahendam antequam in acetum mutetur quàm ubi jam est commutatum, ut docet *aceti generatio arte facta, quæ fit si vinum vel à sole vel ab alio mediocriter calefaciente tepescat, quo vitalis exhalet calor, unàque aqueum humidum absumatur.*

nulla acidis putrefactio.

Aceti generatio quomodo arte adjuvetur.

Itaque *putrefactio vini, ejusque in acetum conversio* sic inter se dissident; quòd in putredine quidem unius calidi naturalis humidique proprii, non autem vitalis caloris aut humidi aquosi consideratio habetur, atque humidum proprium non immediatè ab ambientis calore patitur, sed priùs calor naturalis patitur ac educitur, eamque evocationem caloris tanquam causæ opposita patibilia continentis unientisque humidi dissolutio proprii consequitur separatioque à sicco. Quod experientia in aridis demonstrat lignis, quæ vel in magnis æstubus locisque fervidissimis servantur diutissimè, nec usquam non antè evocato calore intimo & naturali continuans elici humidum experiri est. In vini autem conversione in acetum vitalis caloris exhaustum prægressum resolutio humidi minimè consequitur, sed immediatè ab ambientis calore & calor vitalis elicitur & humidum dissolvitur aqueum, imo sine illius exhalatione hoc quandoque consumitur; itaque aut ab utroque calore proprio & ambientis humidi resolutio fit immediatè, aut certè prægreditur vitalis caloris evocationem majori ex parte aut penitus.

Differentia inter vini putrefactionem & in acetum conversionem.

Quale vinum facilius acescat.

Experientia enim id satis docet, cùm vinum novum haud facilè acescat sed vetustum duntaxat, & omnino in aceti generatione humidi resolutionem minimè succedere alicujus caloris corruptioni hinc intelligi potest, quòd aquea in vino humiditas à calore minimè continetur, sed potiùs patitur & consumitur ab eodem, quippe quæ ab animâ nutritionem moliente fuerit illecta. Nam in vino etsi anima non superat, sed unus vitalis calor unà cum humido nutritio priùs ab animâ nutritionis gratiâ attracto, tamen cum illo calore hæc servatur vitalis conditio ut humidum resolvat, quanquam eâ actione vinum minimè nutriatur. Quamobrem in generatione aceti vinum non dissolvitur quatenus mixtum est, quia siccum & humidum elementaria unita vigent in eo & superant, sed quatenus vinum in viventium genere continetur, ut semen plantæ.

An vinum congelationis capax sit?

De *congelatione* autem alterâ interitus violenti specie intempestivum esset ex hoc loco dicere, ostendereque vinum ejus quoque capax esse, ut experientia sæpè docuit: nam Aquilone sæviente historiarum fide nostro ævo ita congelascere vinum compertum est, ut in frusta divisum fuerit militibus. Quod & olim contigisse fidem Ovidius fecerit:

Nudaque consistunt formam serventia testæ
Vina, nec hausta meri sed data frusta bibunt [a].

His præmissis statuitur: sanguinem eas quas vinum pati affectiones posse tametsi cum nonnullo discrimine.

Quoniam igitur *sanguis* respondet proportione *vino*, estque mixtum quod aquæ genus appellat [b] *Aristoteles*, efficitur profectò, *sanguinem eas posse pati affectiones quas vinum sentire experimur sive naturales sive præter naturam tametsi cum nonnullo discrimine*; e. g. quoniam sanguis alioqui concretum mixtum ex crassiorum elementorum prædominio propter usum alimenti fluxilitatem magnam postulat ob distributionis & commeatus per angusta admodum vasa necessitatem; fluxilitas autem ex adverso non nisi ab humidi actu seu liquidi corporis, uti est aqueum, affusione & commixtione accedere potest, certè resolutio humiditatis

a 3. de trist. Elegia 10.
b 4. Meteor.

aqueæ sibi ad eum finem necessario affusæ plurimæ non potest ita naturalis esse illi atque resolutio ejusdem aqueæ substantiæ in vino, siquidem in hac vini perfectio maturitasque consistat. Unde etiam sanguinis ἄκρατος, id est, destitutus sero ceu vehiculo *Hippocrati* damnatur. Adhæc ob idem prædominium crassiorum elementorum in sanguine hunc ad ustionem longè paratissimum esse necesse est, cùm vinum integrum ejus affectionis incapax sit omnino, etsi aqua è vino extracta vi caloris externi maximè sit inflammabilis.

Et quidem I. quoad congelationem.

Congelationem namque *sanguinem* non solùm extra corpus effusum pati experientia docet, sed adhucnum in vivente vel etiam in vasis residem gangræna amplam fidem facit, & concretio ejus sive congelatio in vasis capitis à frigore aquæ in eo stagnantis plurimæ mihi observata, & antè annotata.

II. Quoad putredinem.

Verùm quod ad *Putredinem* spectat; *plures sanè variosque putredinis gradus sanguinem admittere*, modò scilicet *mediocrem & coctionis participem*, quæque corrigi potest, modò *malignam & inemendabilem*, modo *mediam putredinem* cùm sensus vel ipse docet in sanguine extracto; tum diversæ febrium species, quæ variam putredinis in sanguine naturam consequuntur. Nam sensus satis deprehendit fibrosæ in sanguine venâ sectâ extracto substantiæ dissolutionem in saniem omnis consistentiæ expertem tabum, aut amurcam referentem, quem [a] *Aristoteles* ideo ichorosum morbidumque appellat. Sedimentum quoque in urinâ per febres varium idque modò laudabile, modò exitiale, mòdò neutrum, pariterque pus idem demonstrat longè scilicet varium per inflammationes partium tumoresque præter naturam succrescens in corpore cum tempore; hæc enim sequuntur ideoque arguunt ichorosæ à fibrosâ sanguinis substantiâ separationem, quæ absque putredine fieri nequit. *Sanguinem igitur capacem esse putredinis ejusque multiplicis esto ratum firmùmque.*

[a] 4. Meteor.

III. Quoad Acorem.

An autem *idem immutari* possit, *ut vinum in aliam quandam substantiam aceto proportione respondentem*, etsi crassities sanguini ingenita impedire videtur, tamen affinitas substantiarum, similitudoque duplicis in utroque caloris unà cum duplici humiditate antè declaratæ satis insinuant. Nam quemadmodum ex caloris in vino vitalis evocatione, humidique aquei seu nutritii resolutione ab ambientis calore potissimùm factâ vinum in acetum mutatur; pariter sanguinem ex evocatione vitalis spiritus serosique humoris mutari in substantiam aceto affinem quid vetat? Certè *limus seu succus melancholicus* in quem sanguis ustulatus convertitur passim frigidus quippe, acidus & mordax, omninoque aceto finitimus luculentam fidem facit: nam in aceto quanquam tenui tamen crassiorum elementorum non parum superare fæces, quæ cum tempore in acetum continentibus vasis subsidunt, & succo melancholico magnâ ex parte respondere videntur, docent. Neque improbabile est varias bilis & reliquorum humorum species in quas sanguis fermentatione, ebullitione, ustione, aut aliâ simili alteratione experientiæ fide convertitur, esse mixta quædam quæ aceto quodammodo finitima sunt.

Putredo inducitur à Calore in humano corpore actuali; sive is sit naturalis; ex sanguine præsertim arterioso;

Enimverò non deesse *calorem in humano corpore actualem sive naturalem sive præter naturam, qui in evocando sanguinis insito calore humidoque interno, itaque putredinem inferendo ambientis caloris vicem gerere possit*, hæc sane habeo illustria documenta. Nam inprimis omnia in nobis actu calent, & extra omnem controversiam est spiritus in nobis vitales, & sanguinem præsertim arteriosum ubi calorem præter naturam conceperint quâcunque ex causâ sive ob animi motus, aut corporis immodicos, sive ob alterationem ab ambiente, sive ob consertum introrsum impulsum posse sanguinem venosum ad fervorem putredinemque adducere, si eum ad putredinem paratum offenderint. At præter spiritum vitalem & sanguinem occurrunt quoque excrementa varia & fuliginosa præsertim vel in toto, vel in parte aliquâ quibusdam in corporibus succrescentia; quæ cùm sint actu calida & per vasa permeent, seseque facilè sanguini immisceant

& excrementis fuliginosis

necessariò suum illi inurunt calorem, & ad ebullitionem impellunt.

Similiter *quæcunque materia sive humor* alicubi in corpore cunctans *actu tandem præter naturam* incaluerit, potest sanè contagione & ratione viciniæ sanguinis massam calefacere, propriique caloris evocatione putrefacere, si eveniat ad focum ejusque materiæ sanguinem ipsum moveri eique adhærescere, ut evenit eum unà cum spiritu ferri quoties vel natura incumbit coctioni alicujus materiæ, vel laborat in ejusdem expulsione.

sive præter naturam, vel ab humore aliquo in corporediu cunctante,

Jam *partes ipsæ solidæ, visceraque inprimis, & maximè cor* haud dubiè *calidam & æstuosam intemperiem sive naturalem sive acquisititiam* sanguini facilè communicant, eumque ad putredinem tandem adducunt. Quanquam enim cor sinistrum sanguis nec penetrat nec subit, tamen diu in vasis cordi proximis cunctabundus facilè calore ejus naturali licet quia tamen eximio & insigni incandescit fervescitque. Multa igitur in humano corpore occurrunt præter ea, quæ extrinsecus circumfusa sunt, quæ calidi ambientis vicem gerere & sanguinem, certè aliquas ex ejus substantiis diversis ex quibus constat præter naturam calefacere, atque ad fervorem & putredinem adducere nata sunt.

vel ab ipsis solidis partibus, imprimis visceribus intemperie calidâ laborantibus,

Cæterùm quanquam *serosa in sanguine pars* à naturâ frigidissima est utputa vere aquea, aqua namque à physicis primum frigidum perhibetur, tamen cùm in corpore ea perpetuò tepescat ob spiritus vitalis commercium, fervorem brevi admittere conceptumque diu retinere, atque sanguini commixta communicare, *itaque per se putrescere vel certè occasionem dare putredini reliqui sanguinis* ex analogiâ aquæ elementaris perspici potest, quæ experientiæ fide ob tenuem substantiæ modum alienum calorem facilè recipit fervescitque, ac putret.

Sed præsertim à serosâ sanguinis parte;

quod perspici potest 1. ex analogiâ seri in corpore,

Et vitium capiunt ni moveantur aquæ.

Imò calorem conceptum satis diu retinet, atque si tepidum offendat corpus non facilè deponit, sed vicissim fovet, ut experiri est si cruribus à gravi nephritidis dolore refrigeratis, & quasi gelascentibus vas aquâ fervente plenum ad-

moveatur : nam ſuum calorem vel decem horas ſervare conſtat.

& aquæ elementaris.

Et quod ad aquæ elementaris putredinem attinet, de eâ nullus ambigere poteſt, qui conſideraverit illi ineſſe exhalationes ſiccas terreas unà cum calore à lumine aſtrorum accepto, cujus evocatione certè licet imperfectè putreſcere poteſt. Nam quanquam veram non habet mixtionem & naturæ unionem, quòd in illâ propter magnum ejus exceſſum & naturæ, & nomen aquæ ſervetur, ideoque calidum & ſiccum quæ in aquâ inſunt, nequeunt dici propriæ naturaleſque aquæ qualitates; quia tamen ſunt quodammodo intrinſecatæ permixtæque cum ipſâ aquæ ſubſtantiâ, ſanè totum illud corpus reddat putredini obnoxium ſaltem imperfectæ, quæ putredo ſecundùm partem dicitur.

2. Humidi aquei vini reliquorumque corporum mixtorum.

Atqui in vino pariterque in ſanguine, ut & in reliquis corporibus mixtis, in univerſum humidum aqueum præſertim eſſe putredinis ſubjectum, aut certè cauſam ſeu occaſionem omninoque conditionem putrefactionis ratione & experimentis pluribus demonſtrare eſt. Etenim quanquam corpus omne naturale revera eſt putredinis ſubjectum, id tamen intelligendum eſt eſſe putredinis ſubjectum nos quatenus eſt corpus, ſed quatenus eſt humidum, ſi potiori loco apud nos eſt auctoritas *Ariſtotelis*, ut eſſe debet, quàm *Galeni* opinio. Nam quoniam cauſa putredinis efficiens eſt proprii caloris receſſus, calor autem recedere nequit ſine proprio interitu, cùm idem numero accidens proprium nequeat deſerere ſubjectum ac in aliud migrare, neceſſaria profectò eſt calori humida ſubſtantia, in quâ reſideat ſi educi debet, & cum quâ tanquam cum vehiculo emigret.

Ligna arida quâ ratione à carie permultos annos integra ſerventur.

Hoc ſane arguunt vel *ligna arida*, quæ experientiâ teſte integra & ſine carie multis ſæculis non aliâ ratione ſervantur, quàm quia in iis exigua admodum ineſt, nec niſi ægerrimè evocabilis humiditas naturalis; cujus indicium quòd ubi primum ea madeſcunt externoque aliquo perfunduntur & humectantur humore, tum facillimè putreſcunt. Nimirum calor non poteſt ſolus evaporare ſine humidâ aliquâ ſubſtantiâ : in humectatis enim aridis lignis aquoſus

humor imbibitus quia vehiculi usum naturali calori exhibet, occasionem certè præbet & apparatum ad cariem, quippe cùm beneficio ejus tanquam vehiculi naturalis calor ab ambientis calore evocatur, ægrè aliàs per humiditatem naturalem modicam ligni extrahi potens.

Cùm autem in omnibus viventibus *interna humiditas insit duplex, aquea sane res putrescibiles maxime reddit*, qui quod humidum in mixto tanquam materia requiruntur, id potissimùm est aqueum, ut siccum maximè est terrenum. Aqua namque & terra molem & corporaturam præsertim mixtis præbent partim quia substantiam habent magis consistentem & crassam, partim quia humidum aqueum utpote magis divisibile ac miscibile ad conglutinationem atque unionem partium mixti præ aërio humido aptius videtur, itaque humidum præsertim aqueum omnino est putredinis subjectum, vel certè conditio putrescibilitatis, ejusdemque occasio. Ac tametsi humiditatis adventitiæ eductio sive evaporatio nequaquam est putredo nisi cùm ea naturalis educatur calor, tamen est occasio putredinis, quia calori, ut dictum est, naturali tanquam vehiculum offertur, cum quo hic facilè educitur.

Humor profectò aqueus & naturalis verè putredinis subjectum statui debet in rebus, in quibus ille plurimum luxuriat, ut absque externi commercio res ipsæ sint ad putredinem habiles à naturâ, quales sunt caro, lac, sanguis, & id genus. At verò quibus modica aut propè nulla naturalis inest, humiditas, uti sunt ligna antiqua, externa certè humiditas occasio est putrescibilitatis, quippè quæ nullo negotio ab ambiente elicitur. Experimur equidem quoties animus est *mixta* quævis à *putredine* vindicare, id nos consequi, si *sale*, vel *igne humidum aqueum extractum à nobis fuerit*, tanquam causa facilis putrefactionis: eo enim in vaporem soluto, nativoque humido, quos res conjunguntur, superstite res retinent suam integritatem multò diutiùs.

Itaque verum putredinis subjectum est partim humor aqueus & naturalis luxurians, partim externus & adscititius: id probant:
1. Mixta quæ sale vel igne à putredine præservantur.

Certè *carnes animalium mortuorum* haud facilè putrescunt si *nutritia*, quâ abundant *humiditate*, quomodocumque resolvatur, aliàs ad putredinem sunt à naturâ paratissimæ.

2. Carnes animalium mortuorum.

3. Ea quibus humiditas aquea, pauca, sed humidum naturale & oleosum plurimum inest.

Contrà quibus *humiditas aquea pauca inest*, sed *humidum naturale & oleosum cum sicco apprimè mixtum* redundat, ea difficillimè sentiunt putredinem: testis est *oleum* humidum quidem valdè, sed humido naturali pollens eoque accuratissimè cum sicco commixto, ut viscidítas ejus docet, nam difficillimè putrescit.

4. Quæ ad evitandam putredinem Solis radiis exponuntur.

Denique hanc doctrinam confirmant, quæcunque *Solis radiis exposita à putredine diu præservantur*, quod vehemens Solis actio præoccupet humidum resolvere, quàm internus eliciatur calor, & particulatim *castaneæ* & *nuces* id convincunt, quæ in extimâ quidem parte quanquam ambienti propiore tamen quia sicciore à naturâ ideoque magis resistente haud facilè concipiunt putredinem, cùm in interiore facillimè putrescant, utpote longè humidiore: agens namque omne citiùs magisque in corpus ad actionem recipiendam aptius agere consuevit.

Porrò speciatim, vini aquosam partem & subjectum & occasionem Putredinis esse, adstruitur. 1. ex situ in superficie vini conspicuo.

Age enim *speciatim in vini putrefactione aquosam ejus partem & subjectum esse putredinis, & verò ejusdem occasionem* ex sequentibus satis intelligere est. *Principiò* enim non totam vini substantiam putrescere sed particulas tantùm tenuiores & aquosas ex *situ vini* in superficie ejus conspicuo arguere est: nam hic ex aquosis particulis exhalantibus per ebullitionem vini fit; ebullitio enim situsque in omnibus signum putredinis esse solet, vel qui in ipsius aquæ elementaris putredine conspicitur ceu quædam reticula.

2. Vini ætate: ubi vinum novum ad putredinem proclive est.

Deinde experientia docet vinum proclive esse ad putredinem *primâ potissimùm æstate ipsius confectionem consequente*, quâ præteritâ si vinum evaserit putredinem sequente alterâ æstate minimè putrescere. Quod sane contingit, quia aquosa in vino humiditas primâ æstate adhuc superfluit non ita sequente quippè quæ continuò resolvitur tam à proprio quàm ambientis calore sensim scilicet sine sensu: quod docet vini in doliis imminutio sensim fieri solita.

Vetustum non item.

Præterea vinum vetustum ob eam continuam aquei humoris exhalationem minimum ejus humoris habens ægrè putrescit, & eò minùs quo antiquius, similiterque vinum merum & generosum, sed acescit potiùs si modò adhuc ali-

alicujus humiditatis est particeps, cujus ratione vitalis calor ab ambientis calore educi possit, aliàs ne acescit quidem, ut fidem faciunt vina hispanica.

Denique idem confirmatur ex eo quòd qui vinum à putredine vindicare student, illi *igne excoquunt* ut omnes ejus aquæ partes exhalentur: *ex quibus aqueum in vino humidum causam esse & occasionem putredinis concludere licet.*

1. Ejus Excoctione.

Quod & *Acetum* demonstrat, quod non facilè putredinem sentit non tantùm quia per eductionem caloris vitalis acetum frigidius vino redditum evocanti ambientis calori magis obsistit, sed quia humidum in aceto aquosum aut nullum aut paucum existit, quoque ejus minus est eò minùs putredinem sentire potest, cujus indicium est quòd acetum ex vino tenui dilutoque factum propter ejus humiditatis aquosæ exorbitantiam facilè putrescit, cùm ex vino generoso factum incolumitatem diutissimè servet.

4 Aceti naturâ.

Itaque humidum aqueum in quovis subjecto putrescibili aut est subjectum conditioque putredinis: aut certè occasio putrescibilitatis, proindeque serùm sanguinis massæ, affusum putredinis sanguinis varias suscitantis febres in humano corpore subjectum ejusce putredinis statuere oportet, si quando ipsa massa humores alibiles complexa nondum trahitur in sympathiam putredinis, & quando trahitur, occasionem saltem esse putredinis omninò fatendum est. Quanquam enim omnis putredo, quia fit per separationem partis à parte nempe humidi à sicco, non ipsi parti eductæ attribui debet sed toti mixto, nec enim putrescere dicitur humidum pomi sed educi tantùm, totum autem pomum putrescere; itaque licet partes aquosæ & tenuiores sive in vino sive in sanguine potissimùm putrescant, hoc est, in putrefactione extrahantur, toti tamen sive vino, sive sanguini potiùs quàm illis eductis attribuenda videtur putrefactio.

Ultimò concluditur: Humidum aqueum in quovis subjecto putrescibili aut esse subjectum aut occasionem putredinis.

Quod tamen de putredine perfectâ, quâ mixta scilicet penitus dissolvuntur ut nihil ejus reliquum remaneat præter cinerem aut calcem sive terram, quæque cadit in corpora solida & per excessum terrea intelligi debet Nam in

Putredo alia est perfecta,

alia imperfecta.

illis, quibus putredo imperfecta convenit, nihil fortè obstat putredinem tribuere substantiis quæ non sunt tam internæ, quàm adventitiæ, uti est aqueus humor & nutritius atque externus in vino exorbitans, & serosus humor affusus massæ quatuor humorum sive sanguini, cùm præsertim hæ substantiæ externæ non sint accuratè unitæ, & unio non consistat nisi in humido interno proprioque cum sicco naturali; & verò in medicinâ magni referat solum serosum humorem citra sanguinis massam alibilis putrescere. An verò unà cum eo sanguinem quoque putrescere, cùm agendorum indicatio diversitatem exinde capiat & quocunque casu serosi humoris ebullitio fervorque coërcitionem indicet & statum, sive serosus humor solus sit putredinis subjectum, sive massa quatuor humorum sit unà quoque cum eo, & ejusdem putredinis præterea serosus humor sit occasio.

Tractatio de febribus in in serosâ sanguinis parte tanquam subjecto inhærentibus.

Age igitur his jactis fundamentis de sanguinis aquosæque in eo partis putredine, videamus deinceps sedulò, quæ ex tanto febrium dissimilium inter se homini infestarum numero in serosâ sanguinis parte tanquam subjecto inhærent, & quarum putredinis fomitis occasio saltem dici debet eadem serosa materia.

In omni febre universi corporis habitus calore igneo p. n. quasi uri persentitur.

Principio ergò *in omni febre* universi corporis habitus mediocri aliàs quodam & naturali calore tepescens *æstu & calore igneo præter naturam quasi uri persentitur*, ex communi siquidem omnium consensione eum constat hominem febricitare qui calidus esse sentitur totus, aut pulsus habet usui aucto familiares, hoc est, majores, celeriores & crebriores, aut certè quasdam ex his differentias. Nam etsi perpetuò homo non uritur, sed frigus quandoque alternat, hoc tamen præ calore longè minùs urit breviùsque, neque universum corpus stringit; contrà calor sive ardor multò gravioribus & pertinacioribus febricitantem mactat ardoribus & incommodis, & verò æstus si non universum corpus, certè cor & viscera interiora etiam præsente frigore externum habitum stringente male habet.

Qui calor p.

Is ergò calor præter naturam urens toto in habitu non so-

lium ægro molestus, sed etiam astantibus sensibilis & adventitius *suæ generationis ab aliquo actu calido principium accepit, quòd vel est externum vel internum.* Atque *externum* quidem, uti experientiâ constat, præcipuè ferèque est *ambiens, aër scilicet æstuosus & fervidus*, ut sub caniculâ: nam *aqua fervens, ignis & medicamenta ignea* raò febrem inurunt.

n. principium accepit ab aliqua actu calidâ causâ, vel externâ, ut aëre ambiente æstuoso & fervido:

Quanquam autem solidus corporis habitus, si cuiquam contigerit immotum sese rutilare flammis solis aliàs diuturnâ jam ante tristitiâ gravique curâ squalido, calorem præter naturam eumque hecticum contrahere potest, quod certè raò evenit, tamen quia corporis in nobis tenuia actuque calida, (spiritum vitalem unà cum sanguine intelligo) multò faciliùs ac citiùs vim & ardorem ambientis experiuntur, quàm solidæ in nobis partes (ut quod castaneis & nucibus accidit, in quibus putredo interioris substantiæ humidæ prævertit cariem exterioris, duræ quippe siccæque) & aëris circumfusi, actionem lædentis pariter in humano corpore, contingat, ut spiritus ac sanguis calorem præter naturam antè quàm partes ipsæ solidæ excipiant ad externis illarum corporibus, duræ scilicet cùm sint, densæ, compactæque & suâ naturâ frigidæ, calorem, inquam, præter naturam excipiant, qui non sit momentaneus & fugax, sed morbi rationem habere possit: *itaque in febribus quarum causa seu principium alterationis venit extrinsecus, ut plurimùm spiritus & sanguis subjecti cui febris inhæreat vicem gerunt.*

ut plurimùm spiritus & sanguinem accendente,

Neque enim contendere pertinaciùs velim disputareque fierine à principio hectica possit, quæ excitatur à causis procatarcticis febris, cùm talem vidisse se *Galenus* in muliere sed unicâ duntaxat testetur, tametsi suspiciosè potiùs quàm affirmativè loqui videatur: nam vix ac ne vix præsertim in zonâ temperatâ tanta ustio ab aëre inferri potest, quæ vel primo die roridum cordis humidum absumendo hecticam primæ speciei invehere possit.

An febris hectica à causis externis excitari possit?

Jam vero quod ad *causam internam* attinet, quoniam calor febrilis per universum corporis sparsus habitum, ex-

vel internâ.

perientiæ fide, variat mirificè, sive intentionem gradumque spectemus caloris, qui modò major, modò minor est; sive tempus durationis ac vigoris, vel succedentis intermissionis aut remissionis, atque vices recursusque consideremus, sive etiam caloris, contrariæque calori qualitatis, hoc est, frigoris reciprocationes, *causam sanè calefacientem corporis habitum & febrem inurentem eo planè esse ingenio necesse est, ut modò hominem affatim suâ presentiâ calefacere vel absentiâ refrigerare, modò intensum aut remissum imprimere calorem, modò continenter id præstare aut pausam facere, ac per vices repetere possit: quæ non aliter profectò facere potest, nisi quia ipsa fervorem facilè assumere aut deponere, & rursus resumere nata est, vel penitus resolvi certè ex parte, vel denique extra corpus abire & deserere quâcunque ratione.*

Quæ natura mobilis & variè mutabilis esse debet.

Quas sanè alternantes & varias mutationes ut cor visceraque subire ac sustinere non possint, nemo sanus non videt, quî enim fieri potest ut cordis corporis scilicet solidi, densi, compactique (idem esto de cæteris visceribus judicium) imo substantiæ ejus carnosæ aut spirituosæ, quas *Cl. L. Mercatus* subjectum putridarum & diariarum statuit ut puta viventes partes, quî fieri, inquam, potest, ut cordis intemperies morbosa factaque ex brevibus temporis intervallis, nunc intendatur, nunc lentescat, vel etiam desubitò ac penitus facessat, & cum mediocri atque naturali commutetur, aut etiam quandoque in extremam & contrariam derepente migret, moxque sibi intra unam aut alteram horulam restituatur. Nam in intermissione febrium periodicarum sudore superveniente calor antè igneus omnino tepescit, & corpus ἀπύρετον cernitur saltem in febre tertianâ exquisita, & intra diem naturalem denuo incandescit & accenditur; similiterque febres diariæ madore superveniente, uti & continuæ liberali sudore, & synochi profusâ hæmorrhagiâ desubito solvuntur, corpusque pristinæ hoc est mediocri temperaturæ restituitur: imo verò in febrium principiis, quæ invadunt cum horrore & rigore cor frigidâ laborare, intemperie pulsus parvitas, raritasque arguunt (nec enim simul calida & frigida intemperies in eodem sub-

Quas alternantes & varias mutationes cùm cor & reliqua viscera subire non possint;

jecto consistere valent) & extemplò, id est, unam aut alteram intra horam calor ut antè igneus revivisscit.

Quoniam igitur intemperies calida morbosa, ideoque fixa certè quid factum habens minimè potest in momenta exigua in parte solidâ densâque aut penitus obliterari, aut in contrariam intemperiem, hoc est, frigidam immutari, denuoque mox sibi restitui, quæ necessariò in febre evenire typus febrium solutioque subita arguunt, *sanè meritò suspecta est communis Medicorum opinio, affirmantium, in omni febre cor tanquam subjectum ejus calidâ affici intemperie, cujus communicatione (quippe cor omnis naturalis caloris fons est) universum corpus præter naturam statim incalescat, ut quod est calida intemperies in quâcumque aliâ parte corporis, velut febris capitis, hepatis, aut lienis, id in corde existens sit febris simpliciter seu febris totius : sed quærere aliud corpus in nobis oportet, quod à naturâ mobile & tenue alternantium qualitatem ex brevibus temporis intervallis sit capax, quanquam calorem præter naturam fixum factumque habeat.*

Hinc suspecta est communis Medicorum opinio, affimantium in omni febre cor tanquam febris subjectum calidâ effici intemperie, à quâ universum corpus p. n. statim incalescat.

Etenim quoniam febris non est calor simpliciter, sed calor præter naturam, quo scilicet corpus est præter naturam affectum, & non quâ calor, sed quâ est affectus præter naturam, morbus est & febris, ut differentia illa constituens febrem (præter naturam) rationem contineat affectionis, indeque *febris primæ & essentiales differentiæ sint, esse vel dispositionem vel habitum*; dispositiones autem quâcunque in re sublatione causæ tolluntur, cùm habitus non nisi contrariarum dispositionum ipsis habitibus objectu deleantur ; ex quo *febrem habitum* jam habere eum hominem statuere est, quando calor in eo nullius causæ præsentiâ conservatur, cujus amolitione possit extingui, sed ita est in partibus fixus firmatusque ut vel omnino extingui nequeat, vel certè alterationem contrariam postulet : eum verò *febrem dispositionem* habere dicendum est, quando eo alicujus præsentiâ conservatur causæ, ejusque non externæ sed intra non existens, aliàs qui soli expositus aut irâ percitus calet febricitare perhiberetur, à quibus tamen causis

Cùm febris prima & essentialis differentia consistat vel esse in habitu,

vel in dispositione :

inductus calor licet naturali major, tamen quia facilè abit & recessu à sole aut irâ sedatâ minimè durat justum febris tempus seu legitimam febrium constitutionem, haudquaquam morbus dicitur, sed is duntaxat qui causam intra nos aliquam habet, eamque talem per quam etiam in causarum externarum recessu tempus quo febres durare solent censeatur durare.

Atque quò calor tam diu duret, minimè sanè sufficit, ut earum quæ intra nos sunt substantiarum aliqua utcunque sit calida, siquidem in irascente certum est sanguinem & spiritum fervescere, non tamen quisquis ab irâ incandescit & æstuat, is febrem habet, sed necesse est internam illam substantiam febris subjectum ita incalescere, ut in eâ firmus atque in habitu sit calor: *quò sanè quia cor solidum compactumque calorem in habitu & mobilem simul & variabilem ferre nequit, illud certè earum febrium in quibus caloris mirifica illa varietas antè exposita efflorescit, subjectum dici nequit, sed earum tantùm quæ diuturnæ quidem ac constantes æquabilitatem toto morbi progressu quandam retinere videntur hecticæque dicuntur. Quærenda igitur aliqua alia substantia, quæ reliquarum à febribus hecticis subjectum sive causa continens, à quâ scilicet calefacta præter naturam habitus incalescat cum prædictâ varietate, quanquam non ierim inficias in omni febre cum reliquo habitu unà quoque cor incalescere præter naturam.*

Earum solùm febrium, quæ in habitu sunt & hecticæ dicuntur, subjectum est cor.

Sed febres, quæ in dispositione sunt, aliud subjectum & causam continentem agnoscunt;

Sed enim intra nos sunt præter *solidas partes spiritus & succi*, quibus nutrimur unà cum *excrementis diversi generis. Spiritus* quidem alii sunt *vitales*, alii *animales*, si modò inter se differunt: *succorum* autem quidam sunt *alimenta peculiaria*, *ut quatuor secundæ humiditates dictæ*, quidam *communia*, ut *chylus & sanguis duplex*: *excrementorum* denique quædam sunt *sanguinis*, quæ ad quatuor succorum alibilium genera reducuntur, *succi* scilicet *crudi* ad *pituitam*, *flavi* aut *virides* ad *bilem*, *nigri* ad *melancholiam*; *quædam sunt quarundam partium, ut mucus capitis, aurium cera, oculorum lippa, pituita acida ventriculi, intestinorumque fæces alvi, & incrustamentum* si quod vasis internis obducitur

& lentore adhærescit infarcitque ea & obstruit, præsertim si angusta à naturâ aut constipata.

Atqui ex his omnibus substantiis *rores proprii singularum partium* nequaquam calorem factum habere possunt, quin unà cum iis substantia partium sit calidior facta; itaque febrium hoc genus hecticum censendum est. *Chylus* autem *ventriculi*, multòque magis *alvi fæces*, si calorem factum conceperint privatam quidem febrem & particularem faciunt ventriculi aut intestinorum, sed nequaquam febrem morbum universalem nisi priùs infecerint simul aliquam earum, quæ in venis sunt substantiæ, quòd innumerabiles venæ & arteriæ in eas partes terminentur, ratione quarum cum chylo & fæcibus necessario commiscentur sanguis & spiritus, certè copiosæ horum aliorumque fuligines paratissimæ sunt succos aut spiritus inficere, quoties putredinem contraxerint: itaque potiùs per horum infectionem, quàm per solam continui alterationem chylus & fæces febrem invexerint. *Lippæ* autem *oculorum cera aurium, aliaque ejusmodi excrementa* oppidò parciùs succrescunt quàm ut tantum motum ciere tantumque calorem imprimere valeant. Supersunt ergò *spiritus & humores* quatuor; unà cum sui generis excrementis, quæ febrem accendere valeant.

non rorem singularum partium proprium; non Chylum ventriculi, neque fæces alvi,

aut particularia quarundam partium excrementa;

Enimverò quoniam spiritus & sanguis à natura calorem actualem in se continent, haud dubiè fervorem caloremque præter naturam magis minusque intensum sive secundùm se totum, sive per partes possunt concipere, conceptum fervorem modò deponere, modò etiam resumere: sed & cùm in vasis contineantur per universum corpus dispensis, variosque motus in iis vasis subire & nunc versus circumferentiam desubitò ferri, ut pigro lapsu permeare, modò in præcordia refluere sive principio motus interno & spontaneo, sive ab externis causis impulsu accepto: & verò quantitas seu moles tam spirituum quàm sanguinis etiam vita constante variare admodum possit, ut modò redundet & superfluat, modò deficiat & quasi exhaustum patiatur, imò cùm sanguinis diversis ex substantiis constet, quæ insignem pariter varietatem sive in calore, sive in

quantitate accipere possunt, *haud dubiè sanè à spiritu & sanguine præter naturam affectis habitus totius corporis multifariam potest incalescere.* Jam verè ex *excrementis succi* quidem *inutiles*, ut *acida pituita ventriculi*, *mucosum capitis serum*, *bilis seu fel hepatis* pariterque atque *nuper memorata excrementa* etsi possunt quidem putredine, aut assatione alienum contrahere calorem, quia tamen parciùs ut plurimùm generantur quàm ut universum corpus complere queant, sanè minimè subjectum esse possunt febris, à quo scilicet subjecto habitus corporis totus incalescat, quanquam continuitate & communicatione caloris sanguinem unà cum spiritu præter naturam possunt calefacere.

Neque tandem succos excrementitios inutiles,

Vapores autem sive *humidi*, sive *sicci & fuliginosi* quia actu calidi, tenui mole, mobilique ingenio & propè momento quaquaversum intima quæque corporis penetrare, atque se toti immiscere valent, videntur certè posse totius mediocrem temperiem ad calidam non naturalem immutare, sed tamen, quia per corpus perspirabile tranant duntaxat, neque hærent aut subsistunt, nisi in superficie fortè densatâ & adstrictâ, & tantumnum in extremis membris uti manibus & pedibus, ad quæ membra præter densitatem cutis naturalem vasorum fines ferè terminantur, & verò secundum naturam non nisi pauci saltem fuliginosi succrescunt, aut certè si uberiùs generantur, eâque copiâ, ut non solùm extremas partes, sed universum habitum compleant, sanè suscitantur ex minerâ seu foco peramplo, qualis minera nulla alia esse potest præter sanguinis massam alterutram sive in vasis magnis, sive in vomicâ aliquâ insigni, ut thorace, stagnantem. Ex quo necesse est priùs sanguinis massam esse corruptam sive putrentem sive ustulatam, ex quâ efferuntur ejusmodi vapores : quo casu prius & immediatè à sanguine ipso quàm à fuliginibus habitus corporis incaluit.

aut vapores,

Quamobrem efficitur reverâ, *sanguinem unà cum spiritu esse subjectum caloris præter naturam earum febrium*, *quæ varietatem in calore quâcunque ratione præ se ferunt.* Et certè præter discrimina caloris sive in gradu, sive in duratione, sive

Sed Spiritum & sanguinem earum scil. febrium quæ varietatem in calore qua-

ſive viciſſitudine, & ejuſmodi, differentiæ caloris cæteræ, quæ ex materiâ ſumuntur ſatis confirmant hanc ſententiam: febrili namque calori neceſſariò accidit in aliquâ ineſſe materiâ, materia autem adjunctas habet aliquas qualitates, ſcilicet diverſos tactui accurrendi ſive afficiendi modos, aut calores. Nam febrium quarundam calor occurrit tactui vel cum ſuavitate & quaſi vaporoſus, ut quæ à ſanguine temperato aut ſero ebulliente, vel cum acrimoniâ, ut à ſanguine bilioſo, aut cum quâvis aliâ inſuavitate, qualem ſalſa guſtui inferunt, ut à ſanguine pituitoſo putreſcente: pariter febrium aliæ rubicundæ ſunt, ſive rubro faciei colore ſignificantur, quæ ſcilicet à temperato ſanguine pendent, aliæ pallidæ, quæ à bilioſo, aliæ lividæ quæ ab atro, partim albæ quæ à crudo. [a] *Febres hæ quidem manui ſunt mordaces, illæ verò mites, quædam autem non mordaces ſed increſcentes, aliæ verò acutæ quidem ſed à manu devictæ: aliæ rubicundæ valdè, aliæ vehementer pallidæ, aliæ lividæ, & aliæ iſtiuſmodi.*

cunque ratione præ ſe ferunt.

Quoniam igitur in omni febre calor multifariam multiſque modis ferit tactum, & vero color adjunctus calori in corporis ſuperficie eſfloreſcit ſimilis humoribus, id eſt, varietati in ſanguine exiſtenti analogus *febrium ſanè quæ inæqualitatem quandam habent ſubjectum, cui calor in facto ineſt, & à quo incaleſcit habitus corporis, eſt alterutra ſanguinis maſſa, vel utraque unà cum ſpiritu.* Et confirmant planè typorum & momentorum omnium febrium varia conditio, atque aſſidentia ſymptomata, criſeſque, & reliqua omnia quæ circa febres contingunt, quorum ratio à multiplici ſanguinis conditione, fervore, alteratione motuque, & partium affectarum idioſyncraſiâ pendet.

Atque cùm *ſanguinis duo ſint diverſa conceptacula ſeu vaſa*, *una* quippe ejus portio: eaque elaboratior & defæcatior, in ſtipitibus continetur vaſorum magnorum, quæ ab amplitudine *cava* dicuntur, & eorum cùm ramis hinc inde

Cùm verò duo diverſa ſint ſanguinis conceptacula; vena Cava,

a Lib. Epid. 6 Sect. 1. Aph. 17. πυρετοὶ οἱ μὲν δακνώδεες τῇ χειρὶ, οἱ δὲ πρήεες. οἱ δὲ οὐ δακνώδεες μὲν, ἐπαναδιδόντες δέ. οἱ δ' ὀξέες μὲν, ἡσσώμενοι δὲ τῆς χειρός. οἱ δὲ ἐξέρυθροι, οἱ πελιοὶ, οἱ δὲ ἔξωχροι, καὶ τ' ἄλλα τοιουτότροπα.

in partes omnes distributis usque ad habitum externum, tum radicibus implantatis visceribus propriis ejusdem officinis; *altera* autem quæ semisanguis adhuc est, & chylo permixta necdum perfecta, in stipitibus *portis* dictis, radicibusque eorum pariter insumptis utrique visceri, & ramis per inferiorem alvum propagatis insertisque ventriculo, intestinis, meseræi glandulis, & reliquis, certè licet radices portæ & cavæ per insignes anastomoses sibi consentiant, tamen sanguinem à sanguine hæc diversa vasa ita dividunt ut non facilè sit uni parti confertim & spontè migrare ab uno in aliud vasis genus: quanquam ex naturæ instituto beneficio & vi tractricis facultatis hoc fiat, sed sensim tantùm: affatim autem fieri vix crediderim, nisi fervore quodam concepto ipse sanguis spontè ebulliat despumetque ab uno in aliud aut vi naturæ irritatæ compressis vasis sanguis expressus alteri confundatur, quo sanè fit ut viâ ordinariâ sanguis impurior minimè sit subjectum febris, à quo scilicet externus habitus incalescat febrisque fiat, si modò hæc in calore totius habitus præter naturam omnino sita esse debeat, & non ad ejus constitutionem sufficiat saltem cor & cum corde præcipua membra, hoc est, internum habitum incalescere, quod est certè Galeni decretum his verbis conceptum.[a] *Essentia verò febrium est non secundùm Hippocratem modò atque præclarissimos Medicos, sed etiam secundùm communem omnium hominum consensum præter naturam calor maximè quidem in totum animal effusus, sin minùs at omnino vel in plurimis partibus vel in nobilissimis accensus: sæpiùs namque universa cutis nullum evidentem præter naturam calorem neque nobis exterius tangentibus, neque ipsis laborantibus præ se ferre videtur, sed in profundo corpore ipsi ægrotantes sentiunt, visceraque sibi incendio flagrare aiunt.*

& Portar.

Potest igitur *sanguis impurior in portâ alterutrâ propriisque ramis, vel etiam radicibus subjecti febris rationem habere*, quandoquidem saltem internus habitus, hoc est, præcordia, partesque alvo inferiore conclusæ ab ejus sive putredine sive ustione, sive etiam ebullitione præter naturam in-

a Comm. Sent. 2. p. 1. 6. Epid.

calescunt ; sed etiam hoc nomine quia hujusmodi sanguis minimè putrescere aut corrumpi potest, quin brevi sanguis etiam purior in cavis stagnans necessario computrescat.

Ex quo ita statuendum est sanguinem quidem purum & perfectum in cavis quoties à se immutatus principia putredinis concipit, tum rationem habere & subjecti, & causæ continentis simul, quippe qui calorem factum habet, & habitum corporis ferè omnem calore præter naturam afficit ; sed quoties is computrescit incalescitque duntaxat per sympathiam sanguinis impurioris, tum neque causæ continentis rationem habere illum, quippe qui calorem minimè factum habet, & putredinem sed emendabilem concepit tantùm, neque verò subjecti proprii & adæquati sed inadæquati : sanguinem autem impurum in portis quoties calorem factum habet quâcunque ratione, causæ quidem continentis vicem gerere, sed subjecti immediati quidem respectu partium internarum inferiore alvo conclusarum, sed respectu habitus externi & partium superiorum subjecti duntaxat mediati, quippe quem immutat nisi per sanguinem purum antè calefactum à se præter naturam.

Sanguis quoque illius purior, hujus impurior ; uterque in vasis suis putrescens diverso respectu causæ continentis & subjecti rationem obtinet.

Atqui ut redeamus in viam, cùm sanguinis duæ illæ partes locis distinctæ, calorem possint alienum concipere, vel simplici alteratione, vel putredine, aut ustione, hæc enim substantiæ corruptelam quandam præter alterationem inferunt, *principia sanè seu causæ alterantes eæque internæ* (nam de internis antè dictum) *sunt cætera omnia in corpore quæ ambientis calidi vicem gerere posse antè monuimus, sive partes solidæ, sive succi iique tam utiles quàm inutiles, & utrique sive communes sive particulares. Quæ substantiæ etsi subjectam febris minimè sunt, tamen si quando calorem habent factum vim causæ continentis habent, quâ scilicet febris adest & fovetur, quâ ablatâ tollitur, id est, calor in habitu sive interno sive externo spontè abit.*

Principia verò seu causæ alterantes internæ sunt eæ quæ in corpore ambientis calidi vicem gerere possunt :

Atque ex *excrementis quidem inprimis sunt fuligines eæque sive secundùm naturam genitæ modicè, sed retentæ & prohibitæ præter naturam, itaque affatim aggestæ in corpore, sive præter naturam succrescentes*, ob intemperiem partium naturalium quanquam intra sanitatis latitudinem consistentem, ut

Ceu 1. Excrementa fuliginosa in corpore affatim aggesta & cohibita,

in corporibus calidis, & ſqualidis atque atrabilaribus; aut ob errorem externum pravam ſcilicet victus rationem in alimentis ſuâ naturâ pravis potiſſimum poſitam: hæc namque in toto aut etiam parte aliquâ congeſtæ & ſanguini alioqui laudabili immixtæ tandem hunc calefaciunt, atque principium putredinis vel inflammationis præbent. *Cohibentur autem & ita aggeruntur, quoties exitu naturali prohibentur, quod contingit ſive cùm liber commeatus per vaſa ſanguini denegatur, ſive per cutem liberè expirare non datur.*

Sive per liberum ſanguinis per vaſa commeatum denegatum,

Primum autem accidit *vaſis vel obſtructis vel conſtipatis*; *obſtructis* ſcilicet ſive ab ipſo ſanguine copiâ laborante & quodammodo incuneato, ſive à lentis & craſſis humoribus oblitis & incruſtatis vaſorum præſertim anguſtorum parietibus: *conſtipatis* verò, ut quoties partes earum parenchymata inflammatorio tumore diſtenduntur; comprimi enim & ſubſidere tum vaſa in ſe neceſſe eſt. *Secundum* autem evenit, quoties vel externus corporis habitus laborat polyſarciâ, aut multitudine humorum, vel ipſa cutis denſa eſt, quæ denſitas aſtrictione, aut refrigeratione, vel etiam exſiccatione inducitur.

Sive per cutis expirationem cohibitam.

2. Spiritus & ſanguis tam venoſus quàm arterioſus p. n. ſe habens.

Ex *ſubſtantiis* autem *utilibus ſpiritus & ſanguis* alteruter ſibi mutuæ ſunt cauſæ alterationis: nam impurus præter naturam putrens puriorem ſæpè trahit in intemperiem, & viciſſim, atque quivis alterum, venoſus quippe arterioſum, ſed arterioſus contrà & potiſſimùm calefacit præter naturam venoſum. Verùm frequentiſſimè ſpiritus vitalis ſanguinem alterum aut utrumque præter naturam calefacit & ſuccendiculi febris eſt inſtar. An verò etiam is ſubjecti quoque vicem præſtet excutietur expendeturque mox à nobis.

His ita præmiſſis:

Jam enim præmiſſis quæ hactenus dicta ſunt, fundamenti loco ſigillatim inquirendum à nobis, quæ ex duplici genere febrium ab hecticis diverſarum, quæque alicujus cauſæ præſentiâ foventur & calorem fientem in habitu duntaxat habent, ſint quæ reverà ſeroſam in ſanguine cujuſcunque generis partem pro ſubjecto habeant; nam cuivis ſanguini ſive venoſo ſive arterioſo, ſive impuro ſive puro, aqua atque ſerum plurimùm affunditur.

Duo igitur ſunt ſubalterna febrium genera ab hecticis alia, quorum primum diariæ nomine exprimitur & ſubjectum habet ex communi Medicorum ſententiâ ſpiritum ſive inflammatum ſive putrentem; alterum putridæ febris nomine inſignitur & in humore cujuſcunque generis & quâcunque ratione calefacto præter naturam hæret. Primi autem generis duplicem ſpeciem paſſim ſcholæ conſtituunt, quarum altera unum diem naturalem minimè excedit, altera autem etiam ad quatuor dies extenditur, unde ephemera plurium dierum vulgò dicitur in hoc à priore diſtincta quòd non ſolùm ſpiritus, ſed ſanguis quoque propriè dictus quartus humor incaluit. Ad hoc genus autem meo judicio reduci quoque poſſunt febriculæ illæ quæ hemicranias & eryſipelata, ſimileſque affectus comitantur, cùm leviſſimæ ſint & diebus admodum paucis ferè terminentur.

I. Statuitur: Febres omnes paucorumdierum ſeu diarias pro ſubjecto habere unam aquam ſeu ſeroſam ſanguinis venoſi aut arterioſi partem.

Atqui harum omnium febrium paucorum dierum, quanquam hactenus unanimi omnium Medicorum conſenſu unus vitalis ſpiritus inflammatus pro ſubjecto habitus fuerit, tamen ut potiùs illas omnes in unâ aquâ ſive ſeroſâ ſanguinis venoſi aut arterioſi parte, eâque ebulliente vel etiam fortè putrente hærere ceu ſubjecto affirmem, multa graviaque perſuadent argumenta, tametſi in pleriſque hujus generis febribus non ierim inficias ſpiritum vitalem ſuccendiculi habere rationem ſive cauſæ internæ, quæ principium quidem fervoris ſeroſo humori det, ſed tamen minimè foveat, ut quanquam ſpiritus ſuæ reſtitutus eſt mediocritati, breve intra tempus, ut horulæ, ſi placet, nihilominus fervor ebullitioque ſeroſi humoris duret, itaque in eo ebulliente febris hærens ſervet conſtitutionem legitimam.

Quod confirmant, 1. Conditio caloris.

Primum igitur *argumentum* à *caloris*, in quo eſſentia febris conſiſtit, *conditione* repeto. [a] *Galeni* decreto & conſenſu omnium Medicorum *calor in febre diariâ vel primo contactu vel ſtatim ſuavis eſt & blandus*; quæ caloris certè lenitas ſuavitaſque ſubjecti halituoſi & vaporoſi, aquei, inquam, & minimè ignei certum eſt argumentum: nam calor igneus mordet, pungitque, & erodit. Quia ergo ſpiri-

a 1. de diariis febr. cap. 7.

tus inflammatus, hoc est, ignescens fumum emittit acrem & pungentem, minimèque blandum & suavem : aqua autem contrà ebulliens non nisi mitem & levem saltem mulcebrem cum tempore, & statim atque fervor ejus summus remiserit, sanè calor in diariâ suavis fervorem potiùs humoris aquei mediocrem quàm ignitionem spiritus demonstrat.

2. Signa ab actionibus læsis petita.

Secundò idem insinuant *signa ab actionibus læsis petita*, & inprimis è pulsu : nam in diariis [a] *Galeni* observatione *pulsus in magnitudinem, celeritatem & crebritatem mutatur alioqui exquisitè servans naturalem æqualitatem & mollitiem cum ordine, nisi quod crebritas in pulsu à proportione deficit secundùm quietem externam, quæ diuturnior evadit, unde pulsus rarior, & interna quies brevior, ipsaque systole nullo modo in celeritate mutatur.* Nimirum cùm serosus humor sit corpus homogeneum & tenue atque simplicissimum æqualiter fervet, atque ejus fervore cor non nisi mediocriter incalescit, ac sine spirituum notabili exhaustu ; ex quo pulsus augetur secundùm magnitudinem, celeritatem ac crebritatem, sed modicè & æqualiter, atque ordinatè. Si namque contrà spiritum vel per unum diem naturalem ignescere statuamus, non levem ejus jacturam sequi necesse erit, unaque vires insigniter collabascere : itaque cum spiritus inflammatione magnitudinem pulsus & celeritatem consistere omnino improbabile, mollities autem in pulsu organi sanè mollis est index, qualis est arteria aquâ plurimâ ebulliente turgens.

Jam certum est ab aquâ vapores duntaxat aqueos excitari, à spiritu ignescente contrâ calidos, siccos & fuliginosos, cujus rei indicia sunt tum thorax hispidus intemperiei cordis calidioris, spititusque ignei index (nam fuligo pilorum materia) tum lingua, universumque os fuligine multâ ex sanguine & spiritu in corde accenso expirante atra. Quia igitur crebritas pulsus in diariis deficit secundùm quietem exteriorem, ut pulsus sit rarior, systoleque nullo modo in celeritate mutetur, itaque nulla necessitas

a 3. de præs. ex puls.

est contractionis in pulsu majoris seu celerioris, sed sola febrilis caliditas temperari debet, hinc conjicere est in diariis spiritum vitalem minimè ignescere, sed potiùs alium humorem ex quo vapores aquei, non autem fuligines excitentur.

Quod confirmat inspiratio quoque major, & celerior exspiratione in diariis, quia scilicet in his fuligo nulla succrescit à seri ebullitione.

3. Symptomata benigna.

Nulla porro *ex numero malignorum symptomatum ab Hippocrate in prognosticis commemoratorum assidere & supervenire diariis si non proprium est, inseparabile certè signum est* annotatione [a] *Galeni*; atqui hoc sanè evincit diarias minimè in spiritu vitali ignescente hærescere, sed in aliquo alio humore à naturâ benigno, & cujus aliàs jactura aut corruptela minimè perniciem aut noxiam insignem adferre naturæ potest. Nam spiritus inflammatio diem naturalem adæquare (si modò tam diu etiam ignescens vigere & durare potest, quod apud me omnino est ex genere τῶν ἀδυνάτων) diem, inquam, naturalem adæquare non potest citra omnimodam resolutionem & exhaustum, itaque summam virium jacturam consequentem, indeque syncopem, aut certè lipothymiam, atque omnium functionum abolitionem, ut ex se satis notum est. At verò humor serosus simplex & benignus nullam naturæ ingratam qualitatem & alienam valdè, nullamque molestiam inferre potest; neque notabilem offensam functionum importare, aut habitum corporis à naturali statu in non naturalem immutare, nisi ferè sensus devincere ad tempus fatendum: nam in his febribus mediocris alioqui est ejus fervor ut metuendum non sit à conferto, ejus ad caput, aut aliorsum raptu, & à gravioribus proinde symptomatis consequentibus, cùm præsertim præpropere resolvi sit pronus.

4. Urinæ benè coloratæ.

Jam verò *urinæ benè coloratæ, omninoque urinis sanorum similes sunt inseparabile ephemerarum signum*, [b] *Gal.* observatione. Sed enim experientiâ teste ejusmodi sanè urinæ familiares quoque sunt omnibus morbis à pleonexiâ serosâ ex-

a 3. de Crisib. Cap. 3. b Ibid.

citatis, cùm contrà verosimile sit in phlogosi spirituum urinas fulgorem quendam ac veluti flammam præ se ferre etsi nihil alieni deponant.

5. Solutionis modus.

Ad hæc *solutionis diariarum febrium modus* demonstrat evidenter veritatem nostræ præpositionis. Est enim omnino necessarium febrem ei inhærere materiæ ceu subjecto, cujus quomodocunque factam vacuationem seu recessum semper sequitur febris ipsius solutio: atqui *declinationi accessionis cum sudore, aut rore, aut cum aliquo vapore proprium utique & inseparabile signum est diariarum* [a] *Galeni* observatione & experientiæ fide. Quia igitur aqua fervens necessariò in vaporem abit magis aut minùs sensilem, sed aqueum tamen, hoc est, in aquam rursum facilè mutabilem & concrescibilem, uti est sudor; spiritus autem contrà inflammatus vel insensibiliter resolvitur; vel in vaporem siccum & fuliginosum, sed illud potiùs utpote cùm sit simplex & aëreo prorsus ingenio: in aqueum autem vaporem idem non nisi congelascens, atque à frigore condensatus abire potest, diaria profectò febris in aqueo humore, non in spiritu hæret.

Quid quòd febris diaria desinit in ἀπυρεξίαν perfectam, & ubi declinaverit sub finem diei naturalis, nulla superstitis empyreumatis indicia relinquit, in quo à cæteris febribus in sanguine focum habentibus prorsus differt, tametsi convenit in iis quæ in eodem seroso humore hærent, ut hoc non sit proprium diariarum signum, sed inseparabile tamen, an non veritas nostræ propositionis inde lumen capit; nam quia aqua incalescens suâ sponte ad ingenium redit si calefaciens causa removeatur, calor ab eâ toti communicatus facilè & subitò per ejus resolutionem remittitur evanescitque ex se penitus cùm non ita facilè calor igneus à spiritu inflammato inustus lentescere possit.

6. Causæ omnes procatarcticæ & evidentes:

Postremò videamus argumenta ex *causis diariarum* repetita, quale nam subjectum demonstrent spiritum scilicet incensum, an serosam pleonexiam ebullientem. Equidem *causæ diariæ omnes sunt procatarcticæ & evidentes, unum*

[a] Lib. 1. de febr.

scilicet

ſcilicet hoc eſt præcipuum annotatione [a] *Galeni*, *febrium ephemerarum indicium ab aliquâ incipere cauſâ evidenti ac manifeſtâ, quæ antè præceſſerit, etſi non eſt proprium.* Atqui cauſæ illæ omnes evidentes tametſi variæ & multiplices calefaciunt tamen præter naturam per unum ex quatuor hiſce modis à [b] *Galeno* adductis, ſcilicet *vel per medium motum ſive animi ſive corporis, vel rei calidæ externæ viciniam & adhæſum, vel alicujus ſubſtantiæ pariter calidæ permixtionem, vel denique exſpirationis calidæ cohibitionem & collectionem*: nam putredo quintus aliàs modus, putredo, inquam, concepta intus utpote latens obſcuraque, è cauſarum procatarcticarum cenſu excluditur.

E quorum numero ſunt: a Motus tam animi quàm corporis.

Motus ergo & inprimis animæ ſive ad intra, ut in timore & in ſyncope ex Avicenna, ſive ad extra, ut in gaudio, curis & vigiliis, ſive mixtus, ut in irâ & triſtitiâ, ſive indifferens, ut in dolore, pariterque motus corporis immoderati tametſi evidenter neceſſariòque ſpiritus exagitant, perturbant, atque quodammodo inflammant, tamen quia una quoque ſanguinem variè commovent, impelluntque, utique eundem certè calefaciunt, aut ſaltem per medium ſpiritus vitalis inflammati calorem quandam in ipſo ſanguine ejuſque ſeroſâ parte vehementiùs commotâ ebullitionem excitant. Sed enim quoniam perturbatione animæ compoſitâ motus ſpiritus illico conquieſcit, & ad ingenium redit, itaque calor in eo per ſe remittitur, niſi ſpiritus ipſe per ſe evaneſcit, aut abſumitur potiùs in ſubſtantiæ ſpirituoſæ continentem reparationem, ſpiritus autem qui deinceps generatur (nam continens fit ſpiritus reparatio exhauſtui perenni reſpondens) is ſedata jam animæ paſſione temperatus ac tepidus minimèque ut antè fervidus ſubſtituitur, hinc ſanè efficitur febrem, quæ ſuccedit animæ perturbationi, & eâ tamen ſedatâ viget nihilominus etiam diem naturalem, minimè quidem in inflammato inhæreſcere ſpiritu cùm is qui ſufficitur jam non ut antè ferveat, ſed mediocritatem naturalem habeat, verùm in aliquâ aliâ ſubſtantiâ quæ qui-

a 2. de criſ. c. 13.
b. L. 1. de diff. feb. & de cauſ. morb.

dem fervefacta à spiritu antè accenso, nec una cum spiritu absumpta retineat ultra alienum calorem scilicet per diem naturalem, qualis certè materia cùm nulla alia sit præter sanguinem, & hujus duæ sint partes maximè dissimiles, aquosam tamen partem esse potius quàm crassam & fibrosam hinc certè intelligere est quòd cùm utraque semper caleat actu à commercio spirituum, aquosa tamen propter tenuem substantiæ modum faciliùs citiùsque præ fibrosâ alienum concipit à spiritûs ignitione calorem & conceptum deponit, hoc est, diem intra naturalem, & pristinam recuperat temperiem.

Equidem ultrò fateor spirituum incensionem per animæ perturbationes esse frequentissimam causam diariæ, indeque occasionem dedisse medicis ejus focum statuendi, in accenso spiritu; verùm eam spiritus inflammationem esse causam remotam & incentivum duntaxat ebullitionis aqueæ in sanguine partis, quæ ebullitio quandiu durat, tam diu alieno corpus lacessitur calore, arctè teneo, accuratèque defendo. Nam præter motus animæ vehementes quoque *corporis labores, immoderatæque vacuationes, & lassitudo consequens, ac dolor, imo syncope, sed & insolatio, ignes, medicamenta calida* experientiæ fide febrem diariam inducunt quidem, non solùm quòd spiritus variâ agitatione inflammant, sed etiam quòd mediante spiritu accenso sanguinem, unàque partem ejus aqueam ad fervorem impellunt, nisi potius simul & semel spiritus unàque sanguinem calefacere dicendum est.

Et sanè cùm eædem causæ intereà dum spiritus inflamant simitu eosdem resolvant atterantque aut vacuent, calor perseverans & in habitu, in quo febris hyparxis consistit, suscitatus v. g. à calore momentaneo spirituum, habet certè subjectum non substantiam illam spirituum quæ evanuerit, aut certè tantâ laborat penuriâ, ut ei calor diurnæ durationis tribui non debeat, sed potiùs aliquod aliud subjectum quod vel unà cum spiritu calefactum ab eisdem causis ebullierit, vel certè immediatè à spiritu alteratum calorem firmiter retinuerit. Et confirmatur quòd

cùm ſyncope accenſeatur cauſis diariæ, in ea minimè ſpiritus, qui poſteaquam ad ſe æger redierit de novo generantur, incendium concepiſſe dici poſſunt & febrem fovere, atque ſubjecti ejus vicem gerere.

Jam verò *ex cauſis quæ calidæ rei externæ adhæſu mediante, aut rei calidæ permixtione febrem diariam inferunt, ut inter externas ſol, ignis, medicamenta calida, cibi acres, vinum, fames, ſitis, inanitio, & inter internas bilioſa cacochymia*, hæ profectò cauſæ omnes, quia etſi ſpiritus agitant, unà quoque vel etiam priùs ſanguinem & ſeroſam ejus partem fervefaciunt, non magis ſpiritum quàm aqueam in ſanguinis maſſâ portionem diariarum febrium ſubjectum eſſe convincunt.

b. Rei calidæ externæ adhæſio & vicinia.

c. Calidæ ſubſtantiæ permixtio.

Quæ denique ad *effluxus calidi retentionem* cauſæ referuntur, *ut cutis frigiditas, adſtrictio, obſtructio, aut ariditas*, quoniam effluxus ille eſt vapor vel aqueus, vel terrenus ſeu fuliginoſus; atque quæ diariam inducunt fuliginoſi retentione vaporis, illa pariter aquam in ſanguine atque ſpiritus ad fervorem impellunt, neutri certè opinioni ſed utrique ex æquo favent: quæ porrò aquei vaporis cohibitione, omnino noſtram ſtabiliunt ſententiam, cùm aquea colluvies redundans neque de more exſpirans & præ copiâ minimè ventilatâ ad alienum calorem concipiendum proclivior ſit, quàm ſi liberè moveretur.

d. Expirationis calidæ cohibitio & retentio.

Et vitium capiunt ni moveantur aquæ.

Præterea mirificè noſtram confirmat ſententiam *contemplatio conſtitutionis febris diariæ*. Nam experimentis conſtat ſeroſam ſanguinis partem fervefieri & fervefactam retinere alienum calorem circiter ſpatium vel unius diei, ut conſtat ex orthopnœâ, quæ hydropem thoracis ſequitur, ut antè demonſtravimus: illa enim fervorem ſeroſi ſanguinis circa primum ſomnum conſequens eumque abrumpens, nec niſi duodecim poſt horas remittens ſatis declarat conſtantiam ſeri in retinendo fervore circiter ſpatium diei naturalis. Quod comprobavi quoque in aquâ ſemicupii: nam cùm ſub veſperam incaluiſſet & egelidæ commixta fuiſſet, ſequenti die poſt quatuordecim à fervore horas adhuc eam

7. Contemplatio conſtitutionis febris diariæ.

retinere alieni caloris aliquid obſervavi, cùm ab ambientis alteratione munita contecto vaſe fuiſſet.

8. Ex febriculæ ephemeræ, quæ hemicraniam, vertigines, & ſimiles affectus comitantur.

Poſtremò hoc dogma illuſtrant *eæ febriculæ ephemeræ, certè paucorum dierum, quæ hemicraniam ac vertigines ſimileſve affectus comitantur, quæve præcedunt eryſipelata.* Nam antè demonſtratum, hujuſcemodi affectus contingere, vel ſero jam diu ſtagnante in capite deſubitò commoto atque ebulliente, vel ex toto repentè ad caput rapto & aut membranas violenter impetente, unde dolor, aut ſpiritus animales horſum vorſum agitante, unde vertigo; cùm porrò fervorem præcipuè & frequenter induci quidem ab aëriâ aliquâ tempeſtate: eam autem ebullitionem diem intra naturalem ferè terminari brevitas affectuum die naturali circumſcripta ſatis inſinuat. Cujus etiam durationis indicium eſt duratio æqualis commotionis, quæ eſt in aëre, quam uno die terminari experientia docet: nam ab animalibus effuſæ querimoniæ hujuſmodi perturbationum aëris indices & præſagæ ſeu divinatrices ferè unum diem antequam ingruant exaudiri conſuevere experientiæ fide.

Atque quæ eryſipelata præcednt aut eis aſſident.

Jam verò *quæ febriculæ aſſident aut etiam præcedunt eryſipelata*, ea pariter in ſeroſo humore præcipuè conſiſtunt, eoque bilis vel etiam ſanguinis ichore tincto & in vaſis modò majoribus & ſuperioribus, modò deſcendentibus ebulliente, unde eryſipelata vel faciem, vel crura potiſſimùm obſident: nam ebullitionem febriculæ horrorem quandoque levem conſequens, & ſitis arguunt: ſed ſeroſi humoris febriculæ ſubjecti atque tumoris cauſæ materialis indicia ſunt cùm vomitus aqueus ferè & nonnihil bilioſus, tùm mollities mediocritaſque tumoris conſequentis, & ſubſidentia ſive evaneſcentia brevis citra ſuppuratum, vel ſcirrhum; tumorem enim ſuboleſcere à decubitu humoris morbifici ſive febriferi veroſimile eſt. Denique bilioſi aut ſanguini ichoris ſero affuſi index color flavus aut rubeus etiamnum poſt tumoris evaneſcentiam aliquandiu in parte ſuperſtes (ſerum enim breviùs faciliùſque reſolvitur (ſed & ſenſus pruritus. Atqui quoniam experientiâ teſte febricula, dolorque, & fluxio cum eryſipelate conjuncta unum diem

terminum habent (nisi fortè pleonexia serosa tanta sit, ut postquam efferbuerit novum deinceps fervorem resumat periodicè, & paucos intra dies v. g. quatuor consequentem scilicet perturbationem aëris quarto quoque die reciprocantem) conjicere est certè febres, quarum fervor unius diei naturalis est, in humore aqueo hærere, qui scilicet fervorem à causis externis impressum unius diei naturalis spatio retinere solet, cùm præsertim causa externa commovens id tempus in perturbando aëre servare soleat.

Et verò etiam experientia docet ab aliis causis quàm ab ambiente serosum humorem conceptum fervorem tamdiu etiam retinere: nam in erysipelate ab iracundiâ excitato quanquam cessante illâ & animâ tranquillitati suæ restitutâ nihilominus dolor fluxioque vigent in erysipelate circiter unum diem.

Dictorum conclusio.

Concludamus itaque diarias febres sive propriè dictas & solitarias, sive impropriè dictas quæ scilicet à fluxione aut dolore excitantur, vel certè cum dolore sunt conjunctæ, ut quæ hemicraniæ, vertigini, aut erysipelati assident, & si quæ sunt aliæ ejus generis, quanquam plurimæ latent & propter brevitatem aut parvitatem ab ægrotis susque deque feruntur & citra querimoniam, atque pariter etiam medicos fallunt, in uno aquoso humore calefacto præter naturam atque ebulliente sive ichoribus biliosis permixto tanquam proprio & adæquato sive totali subjecto inhærere.

Agedum autem *in genere febrium, quæ humorales dicuntur*, inprimis occurrunt *synochi sive continentes & præsertim quæ imputres dicuntur* quæ mediæ sunt inter diarias & putridas, si non potiùs ad ephemeras referri debent, utpote quarum essentiales conditiones sunt eædem atque ephemerarum, & in hoc uno differunt ab his ex communi medicorum sententiâ quòd non in spiritu tantùm sed in sanguinis massâ simul hærent, à cujus fervore fovetur & prorogatur spiritus inflammatio. Verùm ut ingenuè quod sentio dicam *continentes certè febres, quæ nullis periodicis exacerbationibus, aut remissionibus distinguuntur, sed æqualitatem in continuitate servant, tametsi calor in iis vel servet eundem*

II. Statuitur, febres synochas continentes imputres sive ephemeras plurium dierum, idem subjectum cum veris ephemeris habere, scil. serosum humorem in vasis ebullientem, sed magis redun-

dantem, & vehementiùs ferventem.

tonum toto morbi progressu, vel æqualiter increscat & intendatur, aut contrà æqualiter decrescat eundo, continentes, inquam, sive ephemeræ plurium dierum idem subjectum cum veris ephemeris habent serosum humorem in vasis ebullientem, sed magis redundantem & vehementiùs ferventem, itaque reliquam sanguinis massam sibi confusam magis & pertinaciùs calefacientem simulque totum corporis habitum.

Quod comprobant : 1. Signa petita à causis,

Cujus doctrinæ argumenta peti possunt tum *è signis omnis generis, & motu caloris, tum verò solutionis specie.* Etenim si *signa è causis petita* intueri placet, causæ certè synochi imputris eædem sunt quæ diariæ, sed actuosiores sive efficaciores, ut v. g. densitas insignis cutis, quam pariat obstructio pororum quâ vehementer impacti sint humores, & inferat plethora vel etiam polysarcia, & verò omnes causæ serosæ pleonexiæ sive generantes ut victus plenior, & humidior, atque calida admodum viscerum intemperies, sive colligentes, ut longa consueti exercitii intermissio, aut suppressio vacuationis solemnis. Nam ab his causis aqueus humor suppressus ideoque redundans est subjectum febris, sed effluxus calidus siccus est principium & occasio fervoris in aqueo præter cæteras causas externas & evidentes, de quibus in ephemerâ.

Motu caloris,

Jam verò in synocho *calor* similiter atque in diariis blandus & minimè mordens sed major tamen & paulò vehementior, pulsus pariter magni, celeres, crebri ac vehementes, sed pleni tamen & molles, similiterque respiratio pulsui respondens etsi videntur indifferentia signa, & non fortè expressiùs serosum humorem quàm sanguinem incalescere convincunt, tamen typus & motus caloris, urinæ atque cætera assidentia signa serosi humoris potiùs quàm sanguinis ipsius fervori attestantur.

Nam serosus humor tenuis ex se jam actu incalescens longè faciliùs & citiùs summum fervorem subito & brevi tempore concipere quàm sanguinis vinosi massa ex se crassa & frigida potest, qualis fervor in febribus synochiis & paracmasticis cernitur, in quibus calor statim summum vigorem attingit ; similiterque serum conceptum fervorem

citiùs deponere poteſt & perfectiùs, ut evenit in epacmaſticis ſynochiis & homotonis, cùm ſanguis contrà calorem in habitu præſertim non facilè poſſit & integrè deponere citraque ſui corruptionem, qui tamen calor in habitu in cauſâ continente & ſubjecto ineſt revera, ut antè demonſtratum à nobis.

Urinæ autem in ſynochiis conſiſtentiâ & colore ſanorum urinis ſimiles ſanè ebullitionem ſeri citra ſanguinis putredinem inſinuant: nam hæc abſque ſeparatione ichorum, à quibus aſperſis ſerum alieno ſuffunditur colore, hoc eſt, congenere ichori permixto fieri nequit; quia enim neque fuſura neque ſedimentum in urinâ ſanguinis ichorem oſtendit ſibi affuſum, certè putredinem in ſanguine minimè indicant hujuſmodi urinæ, proindeque in ſanguine calorem habitualem ineſſe minimè ſignificant.

Excretis,

Laſſitudo autem generalis, ut & inquietudo corporis, etſi quæ alia plethoræ indicia aſſident his febribus, non magis plethoram maſſæ ſanguineæ arguunt quàm plenitudinem unius ſeroſi humoris, ut ſatis intelligere eſt quòd hæc ſolvitur laſſitudo ſpontè & paucos intra dies unà cum morbo ſive ſenſim ſine ſenſu idque per reſolutionem, aut cum ſpectabili & continuo madore totius corporis, ſive ſubito ſudore largius dimanante è toto corpore, nam laſſitudinem ab unius aquei humoris ſuâ copia corpus aggravantis fieri poſſe intelligere eſt ex eo, quòd Auſtro flante, & in conſtitutionibus aëris humidis & pluvioſis corpora inſolitam gravitatem perſentiunt, à quâ liberantur Aquilone flante & ſereno cœlo; quo tempore minimè ſeroſi humores colliguntur & contrahuntur ab ambientis contactu, ſed potiùs exprimuntur è corpore.

Et actionibus læſis,

Adhæc *gravitas capitis & impotentia vigilandi, inclinatioque ad cataphoram, aut potiùs ſomnus profundus & veternoſus, ſed tamen* ευδιέγερτος *& paucorum dierum*, indicat non tam ſanguinis ipſius metaſtaſin quàm aquei humoris in commune ſenſorium raptum ſive aſcenſum, certè effumationem plurimam vaporum frigidorum humidorum, qui non niſi ex aquoſo humore excitari & attolli poſſunt: itaque omnia ſigna favent noſtro dogmati.

ut & Symptomatis.

2. Solutionis modus.

Quod demùm confirmat *solutionis modus*: nam citra vacuationem insignem & aspectabilem, aut certè per sudorem, vel somnum solvuntur hujusmodi febres. Quis enim alius à seroso humore sive sensim sive subito resolvi, aut certè sub aquæ formâ exire potest?

III. Statuitur; Febres continuas seu synochos putres, etsi in sanguine hærent; serosum tamen humorem pro partiali subjecto agnoscere.

Jam verò quoniam ex numero *febrium continuarum synochi putres ferè succedunt imputribus*, de quibus antè, & ambarum causæ sunt eædem, sed illarum majores tamen, astrictio scilicet insignis admodùm, constipatioque & obstructio sive pororum totius cutis, sive finium & extremitatum vasorum à multis, crassis, lentisque humoribus vehementer impactis, eaque prohibens effluvium tam aqueum quàm fuliginosum, *conjicere est profectò synochum putrem ita in sanguine inhærere, ut serosa in eo pars ebulliens maximè ac putrescens subjecti præcipui quandoque vicem gerat, reliquâ autem ejusdem sanguinis substantiâ putredinem quidem contraxerit aliquam, sed non admodum progressam & emendabilem; itaque subjecti quoque partialis sed minùs præcipui lorum teneat: tametsi quandoque contrarium contingat.*

Quod astruunt 1. Caloris modus.

Quod effatum sanè confirmat *caliditas*, [a] *Galeni* observatione *manui tangenti sese offerens plurima quidem, sed illa tamen mitis & vaporosa, omninoque similis ei calori, qui in balneo contrahitur*, ideoque minùs molesta quàm quæ in cæteris putridis febribus percipitur, qui calor vaporosus indicat planè subjecti febrilis plurimum exhalare inque halitum digeri: quod à seroso nullum aliud esse potest, siquidem vaporis humidi materia ex quâ præter aquam nulla est alia.

2. Urinæ copiosæ & tenues.

Adhæc *urinæ copiosæ, tenues, & aquæ instar perspicuæ*; omninòque urinis sanorum similes, primæ saltem morbi invasioni familiares, & singulis exacerbationibus synochorum febrium, sed productarum etiam ad quadragesimum diem obscurè licet quaternarios aut septenarios factis & motibus lunæ respondentibus, evidenter insinuant serosam in sanguine partem ante reliquam sanguinis massam & præcipuè fervescere: nam urinæ copia assumpto potu longè

b 2. de diff. febr.

major ostendit inprimis serosum in sanguine humorem ebullire, perspicuitas autem sive tenuitas adjuncta pariter eundem humorem ante reliquum sanguinem saltem unum diem ebullire, cùm crassities & sedimentum rubrum separationis ichorosæ in sanguine partis à fibrosâ, sive putredinis indices & secundo duntaxat die aut tardiùs conspicua longè post sanguinem computrescere arguant.

Denique confirmat *solutio* hujusmodi febrium per sudorem facta, imò adlevamentum sive remissio earundem perennem sudorem jam à principio morbi consequens.

3. Solutio.

OBS. CLII. *Memini equidem, ut taceam synochum criticè indicatam sudore liberali tum* 17. *die morbi ab urinâ è turbidâ subito clarâ tenuique redditâ indicato in illustri Matronâ D. de Viange;*

De solutione febr. putrid. contin. Præced. simil.

OBS. CLIII. *Tum die septimo à vehementi rigore indicato in multis & nominatim in Ambrosio quodam milite Prætoriano,*

OBS. CLIV. *Memini, inquam illustrissimam Virginem, de quâ mentio à nobis facta in consilio de Epilepsiâ, ante viginti annos verno tempore pluvioso & simul ab Euro præter ordinem perflato febre synocho laborasse sed insignitâ perenni propè sudore: nam vesperi & mane corpus universum largis diffluebat sudoribus per plusculas horas, quibus imminuentibus unà quoque & febris evidentem imminutionem capiebat, ut decimo quarto die prorsus extincta fuerit.*

Præced. simil.

OBS. CLV. *Hoc anno ineunte Nobilissima Francisca de Saint-Ignon, uxor generosi & piissimi Viri Nicolai de Racecourt, in synochum incidit jam quinquagenaria: septimo die à sudore largo febris admodum elanguit, sed is sudor licet modico potu utenti Mensem Februarium integrum magnamque Martii partem totas noctes profusissimè diffluxit, quanquam lingua nigra atque urina turbida cum sedimento rubro febrem nihilominus delitescere toto eo tempore satis arguerent.*

Præced. simil.

Enim verò quæ *continentes febres speciatim in arterioso sanguine inflammato sive ustulato* (ustionis enim is magis capax quàm putredinis veræ) *focum habere videntur, atque splenicis maximè sunt familiares, earum sane subjectum mea*

Porro speciatim asseritur: Continentium febrium in arterioso sanguine inflammato fo-

eum habentium ſubjectum potiori jure, quàm aliarum in aquoſa ſanguinis parte conſulere.

ſententiâ potiori jure quàm aliarum in aquoſâ ejuſdem ſanguinis parte conſtituendum eſſe ex ſequentibus intelligere eſt. Nam inprimis ſanguis arterioſus longè copioſiori ſero ex anatomiâ affuſus conſpicitur : urinæ præterea toto morbi decurſu urinis ſanorum ſimiles, ut in *illuſtri arthritico* obſervatum à nobis, etſi quando in iis aliquid ſedimenti deponitur, illud tantum per ſeptenarios, & uno duntaxat die ſeſe conſpiciendum exhibet idque perexiguum, ut obſervatum in *Nobili cive Pontano Claudio Charbonier*; rarum quippe in his febribus ſedimentum, quòd ſanguis potius comburitur verè & uſtulatur, quàm computreſcit ſeroſo humori.

Conjecturam autem adjuvant ſymptomata omnia quæ utrique generi ſynochorum putrium ſed potiſſimùm in arterioſo ſanguine conſiſtentium aſſidere ſolent & inprimis varii dolores externum præſertim habitum & in eo præcipuè articulos obſidentes. Demonſtratum enim à nobis paulò antè dolores harum febrium comites modò thoracem, modò artus aut ſpatia inter articulos media, aut potiſſimùm ipſos articulos maximè infeſtantes ſeroſi humoris in vaſis & præcipuè arteriis ebullientis effervescentiam ſequi inſignem ac veluti exundationem quandam in eas partes, in quibus vaſorum extremitates ſiſtuntur, quòd is humor hâc de cauſâ ulteriùs progredi non potens, cohibeatur aggeraturque prædictis in partibus, diuturnoque depluvio continuitatem earum tandem ſolvat & præſertim membranoſi generis acerrimo ſcilicet ſenſu à naturâ præditi. *Veroſimile enim eſt aut potiùs neceſſarium, febris atque graviſſimorum ſymptomatum tum incurſantium continentem cauſam unum & eundem ſtatuere humorem, eum quippe qui clariora ſui fervoris exhibet indicia, ut quoniam certiſſimis argumentis conſtat, hujuſmodi dolorum cauſam eſſe ſeroſi humoris continuatam & propè perennem effervescentiam, eundem meritò humorem febris quoque eſſe ſubjectum affirmare debeamus præcipuum.*

Itaque continentes & productæ febres, quæ æquabilem quamdam continuitatem ſervant nec exacerbationis quotidianæ, tem-

tianæ aut quartanæ typum præ ſe ferunt, tametſi obſcuros motus quadris lunæ imperium in humores aqueos obtinentis reſpondentes ſervare videntur, & alioqui varios dolores comites habent, in ſeroſo humore ebulliente ceu ſubjecto hærent.

In hoc autem cenſu collocandas quoque crediderim non temerè *eas febres, quæ dejectiones aqueas bilioſas familiares habent, non ſolùm principio morbi ſed toto decurſu cum utilitate aliàs & tolerantiâ fluentes*, quarum obſervationes pluſculæ antè ſunt à nobis annotatæ, & ſimul inſinuatum eas pleonexiæ ſeroſæ eſſe effectus, quæ nimirum ebulliens in vaſis & potiſſimùm in arteriis introrſumque rapta per viſcera ſibi viam parat in communem omnium excrementorum ſentinam. Equidem cùm citra eroſionis vaſorum, & apertionis ſenſum, atque cruoris affuſionem fiant, facilè autem perferantur, minimè certè fiunt motu ſeu pulſu naturæ aliquâ infeſtâ qualitate irritatæ: ſed & quia aqua ex ſe ſimpliciter gravis nequaquam eſt præſertim fervefacta, ſanè minimè naturam plenitudine & copiâ irritare probabile eſt. Ex quo relinquitur, eas dejectiones non tam eſſe opera naturæ, quàm ſymptomaticas, factaſque impetu & orgaſmo humoris ſeroſi propter fervorem propriis in ſedibus conſiſtere nequeuntis, ſed hac illac diffluentis, hoc eſt, quaquaverſum deſpumantis, tam extrorſum ſcilicet in varias externi habitus regiones, quàm introrſum, in alvum ceu ſententiam communem.

In hoc cenſu quoque collocandæ ſunt eæ febres, quæ dejectiones aqueas bilioſas familiares habent.

Quæ dejectiones non tam ſunt naturales quàm ſymptomaticæ, ac impetu ſeroſi humoris excitatæ:

Nam & dolores antè memorati & dejectiones ὑδατόχλωροι coincidere poſſunt eâdem in febre continente primò, ſed quæ tandem relinquat in aliquo viſcerum tumorem ſive duritiem, à reſtitante ichore craſſiuſculo ſero præterfluenti immixto, anguſtias ſcilicet vaſorum non potente evadere. *Eſt autem notandum, hujuſmodi dejectiones potiſſimùm evenire ſeorſim à doloribus prædictis, vel etiam ſimul cum iiſdem, quoties ſeroſus humor ebulliens ab habitu externo introrſum quâcunque ratione & præſertim ambientis frigore compellitur.*

Imò verò compulſus introrſum non ſolùm hujuſmodi diarrhœas ſeroſas, ſed longè alia graviora infert mala. Scilicet

Qui intro compulſus, longe alia

graviora mala infert, tam in thorace:

ad *ventrem medium sive thoracem* compulsus modò dolores lateris varios sed ferè fugaces & periodicos, modò spirandi difficultatem & præsertim asthma occupatâ pleurâ aut etiam pulmone vel thorace interno infert: ad *ventrem autem summum*, id est, *caput*, raptus nunc carum, aut lethargum similesque soporosos affectus, sed minimè ἀδιεγερτὸς, nunc insultus epilepticos sive convulsivos motus vehementes magis aut minùs, vel etiam obscuros aut parvos excitat; nunc deliria sed minimè ferocia tametsi magis & minùs diuturna & contumacia; nam carum, lethargum, & ejusmodi soporosos affectus humoris serosi in intimo capite stagnantis esse effectus in superioribus observationibus demonstravimus: pariterque pluribus argumentis evicimus epileptica symptomata & paralyses doloribus abdominis convulsoriis succedaneas eundem in humorem postico in capite ebullientem debere refundi, *& speciatim in historiis bonorum civium Pontanorum Claudii Charbonier & Cl. Juvenis.* Neque enim dubium est apud me epilepticos insultus vere & autumno recurrentes passim copulari cum febre synocho quanquam modicâ admodum ideoque obscurâ.

quàm in capite.

De delirio autem tametsi antè nulla ejus seorsim historia est aut mentio facta nisi in exanthematum seu variolarum eâ specie, quæ à seroso humore erumpunt; tamen certò meminimus delirii synocho febri assidentis non solùm fugacis sed etiam valdè pertinacis, ejusque minimè lethalis & evidenter à serosi humoris raptu in caput excitati.

De febre gravissimâ arthritidem præcurrente, cum delirio & motibus convuls.

OBS. CLVI. *Novi hic arthriticum Nobilem qui quoties arthritide infestatur, toties febris gravissima præcurrit, cujus episemasiæ recurrentes per septenarios & tempus insignes mutationes repetentes nonnullis sed modicis tamen motibus convulsivis, delirioque evidente sed paucarum horarum sunt insignitæ: quæ symptomata certum est ab eodem humore ebulliente, à quo arthritis febrisque, hoc est, seroso foveri suscitarique.*

De febre synoch. cum delirio menstruo conjuncta.

OBS. CLVII. *Memini autem me observasse in Adolescente Generoso Burgundo de Bresse, synocho hybernâ laborante delirium leve quidem sed menstruum, idque minimè lethale, quanquam lingua arida utraque, & urinæ perpetuò crudæ, id*

est, tenues & aqueæ dilirii comites adessent, imo hæ urinæ perpetuæ toto morbi decursu, qui ob vehementiam hyemis quinquemestris fuit, sed salutaris tamen, satis ostenderunt unà cum morbi exitu focum putredinis sive ebullitionis in uno seroso humore exstitisse præcipuè: tametsi non dubium est unà quoque negarim quandoque etiam ipsum sanguinem quatuor humores complexum computrescere aut etiam comburi: quæ scilicet febres pleonexiâ serosâ scatentia corpora invadunt & ejusdem etiam effervescentis effectibus symptomatis variis modò enarratis incursantur. Neque enim desunt febres quæ in sanguinis massâ putrente aut ustulatâ simul cum serosâ parte ebulliente focum habent, cujus generis sunt eæ, quæ corpora plethorica carnosaque, qualia adolescentem infestant verno præsertim tempore atque æstate, quibus temporibus effluvium aqueum liberum est; quibus tamen in febribus probabile est serosam colluviem occasionem putredinis reliquæ massæ redundanti occasionem dedisse, ut est antè pluribus argumentis demonstratum.

IV. Statuatur: Febrium putridarum continuarum diversos focos esse.

At enim verò idem judicium esse de *reliquis febribus putridis sive continuis sive intermittentibus*, quod de synochis, multa habeo documenta, quæ antequam sigillatim explicem, supponendum *febrium continuarum quidem subjectum esse sanguinem cujuscunque naturæ sive arteriosum sive venosum, pituitosum scilicet seu crudum, biliosum, vel atrabilarem, quicunque occurrit in venis, tam in stipitibus cava scilicet & porta utraque, necnon ramis sive ad externum usque habitum pertinentibus sive ad partes inferiore ventre conclusas, quàm in radicibus eorundem truncorum disseminatis per hepar & lienem*; sed eâ copiâ aggestum & aliàs inculcatum, ut cùm ratione ventilationis prohibitæ à suppressis fuliginibus incalescat & putredinem concipiat aut ustionem, has affectiones usque & usque progredientes in aliam atque aliam materiam seu mineram sibi quippe continuatam & magnâ aggestam copiâ, nec nisi plures intra dies facilè resolubilem aut in cineres mutabilem diutissimè retineat.

Ut & intermittentium.

Febrium autem intermittentium materiam supponendum minimè esse triplicem illam cacochymiam famosam siqui-

dem bilis, pituita, aut melancholia excrementitii humores seorsim haud quanquam reperiuntur eâ copiâ, cum quâ febrem in toto excitent, *sed potiùs esse sanguinem impurum illum quidem sive semisanguinem quanquam crudum, temperatum, vel etiam biliosum, aut atrabilarem, qui in portis hepatis & lienis earumque cum radicibus per duplex viscus propagatis, tum ramis & propaginibus per mesereum & epiploom glandulasque varias perreptantibus, tandemque ventriculo & intestinis implantatis contentus putrescat, uraturve, aut simpliciter ebulliat: sed cum eâ conditione, ut quævis alteratio minimè sit continuata, sed interpolata quâcunque ratione interrumpatur.* Hæc enim est jam pervagata opinio de loco & de foco putredinis intermittentium febrium à *divino* scilicet *Fernelio* primùm meditata, explicataque ab *excellentissimis Viris Ludovico Mercato & Eustachio Rudio, aliisque magnis Viris* luculentissimis rationibus, quas hic inculcare piget, ne præter morem meum alienos labores mihi videar vindicare; denique experimentis meis propriis confirmata.

De febre tertianâ intermittente cum tumore hepatis;

OBS. CLVIII. *Nam memini febrem tertianam, quæ tenuit amplissimum Præsidem Michaëlem Bouvetum ante quinque annos, focum habuisse in hepate, cujus indicium tumor inflammatorius visceris ei superstes, qui in suppuratum abiit, ut constitit ex sero purulento commixto sanguinis massæ venâ sectâ conspicuo, & linguâ semper albescente vapore scilicet purulento tinctâ, quique accessu febris quartanæ exacto tandem anno mortem intulit. Ejus in cadavere hepar insigniter tumefactum & quasi retorridum, sed adhuc aspersum pure repertum fuit; lien autem totus ambustus & carbonis instar ater.*

præced. simil.

OBS. CLIX. *Recordor etiam Nobilem Adolescentem & Religiosum ordinis Benedictini Joannem de Poully, tertianâ laborasse gravi admodum & productâ, cujus paroxysmi circa meridiem à mediocri rigore cùm inciperent, sudore largo sequenti die solvebantur: febre autem ingravescente derepentè & in continuam mutatâ subito me absente brevi suffocatus interiit. Dissecto cadavere hepar immani tumore & jam scirroso distentum inventum, & vomica pure prægnans in pulmone;*

nam biduo antè peripneumoniâ , ut audio, oppreſſus fuerat.

OBS. CLX. *Porrò non ita pridem hîc exceſſit è vivis Reverendus Canonicus Collegiatæ Eccleſiæ S. Crucis, cui nomen Baſinus, à tertianâ febre comitatâ magno admodum tumore hepatis eoque duro, nec non abdominis dextri & eo infra etiam umbilicum porrecto confectus. In hujus cadavere, præter hepar ſcirrhoſum & oppidò grande, obſervatæ glandulæ omnes dextri lateris unà cum pancreate tumore ſupra admirationem magno & duro diſtentæ, retorridæque ut lapideas verè diceres. Hic autem ut ex auditu accepi ante tertianam lentâ febre hybernâque detentus propè extabuerat.*

Præced. ſimil.

OBS. CLXI. *Recordor denique egregiam & nobilem Domicellam Annam de Gatinois, Uxorem Generoſi Viri Ludovici de la Mothe, Domini de Landfracourt, viginti ante annos tertianâ autumnali laboraſſe, quæ in continuam & modicam tamen mutata totam hyemem viguit, ſed inſignita ſæviſſimis ſtomachi doloribus duas treſve horas ſtatim ab aſſumpto cibo juvenculam graviter excernentibus.*

De febre tertianâ intermittente in continuam mutatâ.

OBS. CLXII. Veroſimilè ſane fuit focum febris cauſamque doloris adeò acerbi in pancreate latuiſſe; nam *hujuſmodi dolores deinceps obſervavi à ſcirrhoſo pancreate graviter premente ventriculum cibo diſtentum excitari aut potiùs recrudeſcere & exacerbari à compreſſu ventriculi cibo pleni; & nominatim in Reverendo Canonico præfatæ Eccleſiæ Deſiderio de Rupé, qui quatuor ante mortem annos de his doloribus fuit apud me ſemper conqueſtus: id enim conſtitit ſatis ex diſſectione corporis. Cæterùm ingenioſa & prudens domicella à febre iiſque doloribus Junio menſe ſequenti ab uſu aquarum Birckenſeldenſium meo conſilio liberata revaluit, cùm cætera medicamentorum genera ne hilum profuiſſent, ſuccedente ſcilicet diuturno alvi proſluvio.*

De febr. tert. à ſcirroſo pancreate.

His itaque experimentis confirmata fuit apud me graviſſimorum medicorum ſententia, febres intermittentes ſcilicet hærere in ſanguine qualiſcunque occurrit in vaſis ſive viſcerum, ſive glandularum cæterarumque partium abdomine concluſarum, & eas quidem in triplici eſſe differentiâ.

Iſtarum febrium intermittentium,

Enimverò quoniam in ramis portæ hepaticæ ſanguis craſſus in hepate genitus continetur iſque à mediocritate verſus frigus, aut calorem recedens (nam temperatus prorſus ſanguis niſi præter naturam priùs incaluerit & jam bileſcere cœperit præ uſtione febrem certè fovere nequit) ſunt autem rami unà cum ipſo ſtipite portâ dicto inſignes ſeptem, *inde in eo ſanguine ceu ſubjecto hærent duplicis generis febres, quotidianæ ſcilicet in crudo & pituitoſo, & tertianæ in bilioſo ſive calido, quæ ſeptem circiter vel quatuordecim circuitibus ut plurimum terminantur tandem, circuitibus, inquam, ſive paroxyſmis recurrentibus*, quia ſcilicet ſanguine in uno ex illis ramis deliteſcente ac per putrefactionem incinerato diem intra naturalem circiter utpote pauco ideoque facilè reſolubili ſive combuſtili febris extinguitur, certè fervor ejus prorſus tepeſcit, quæ tamen, quia interea ſanguis qui in proximo vaſe latet incaleſcit contactu & ratione ſanguinis primum paroxyſmum excitantis, itaque ad putredinem apparatum citiùs aut tardiùs concipit, recurrit brevi intra diem unum aut alterum pro naturâ humoris faciliùs citiùſque putredinem imbibentis: nam ſanguis pituitoſus quia humidiſſimus & exiguo aliàs calore à naturâ præditus putredinem bilioſi utpote calidi & ſicci prævertit circiter ſpatium unius diei.

Aliæ ſunt quotidianæ,

Aliæ tertianæ,

At verò quoniam ſanguis in liene confectus per portam ſplenicam diffunditur reconditurque in longè multò numeroſioribus ramis, gaſtricis ſcilicet, epiploicis, gaſtroepiploicis & aliis longiùs quàm meſeraica exporrectis, is porro putredini maximè reſiſtit utpote calidus à naturâ & ſiccus admodum, *hinc pariter intermittentem quidem febrem ſed quarto quoque die duntaxat recurrentem excitat*: nam humor in uno ex his ramis quia paucus brevi incineratur intermiſſionem facit, ſed quia putredo ad proxima vaſa & communionem habentia non niſi longo tempore propter reſiſtentiam majorem ad eum gradum procedit caloris, qui emicare poſſit & febrim in toto accendere, hinc qui recurrunt deinceps paroxyſmi numeroſi quidem ſunt multitudini vaſorum diverſorum, in quibus ſanguis ſucceſſive putreſcit ſive

Aliæ quartanæ.

potiùs

potiùs uritur, reſpondentes, ſed intervallum longum, hoc eſt, plurium dierum habent. Itaque fit producta admodum febris, cujus ſcilicet conſtitutionis terminus eſt ferè motus ſolis, uti motus lunæ ſive integer ſive dimidiatus eſt terminus conſtitutionis reliquarum febrium antè memoratarum annotatione [a] *Hippocratis*, & quotidianæ experientiæ fide; ſed duo minimùm dies intercedunt aut ampliùs puri & à febre vacui inter recurſus paroxyſmorum quartanæ ſeſe conſequentium.

Febrium Catarrhalium deſcriptio.

His ergo poſitis fundamentis, quæ aliàs pleniùs uberiùſque Deo dante explicabuntur, redeamus ad inſtitutum, & propoſitionem noſtram in continuis primùm expendamus, ſi priùs coronidis loco addamus unum verbum, *de febribus, quæ ſæpè aut ſuccedunt aut confunduntur cum ſynochis & aliàs frequentiſſimæ ſunt, quæ ſcilicet cauſam continentem habent ſeroſum humorem, qui è capite in pulmonem decubuerit, quæque ideo catarrhales dici poſſunt.* Nam cùm in corporibus plenitudine seroſâ laborantibus & aliàs ſynocho detentis in ebullitione ipſâ ſanguinis in vaſis magnis ſerum effervescens in caput paſſim efferatur deſpumetque quodammodo, non ſemper illic immorari & cunctari ei contingit, ſed ſtatim excerni rectàque per communes meatus ejus effluxui à naturâ dicatos in partes depluere ſubjectas ac præſertim in pulmonem: atque cùm ſit diuturnus & quaſi perennis aſcenſus ſeri in caput, & defluxus ejuſdem in pulmonem, neceſſe eſt ſenſim aggeſtum collectumque ob cordis viciniam incaleſcere ac lenteſcere craſſeſcereque præſertim ſi in delapſu mucoſa capitis excrementa deterſerit ſibique immiſcuerit, itaque quia magna ejus pars per tenuitatem aut lentorem effugiens naturæ conatum tuſſi excutere conantis hæret in pulmonibus, neceſſe eſt tandem putreſcere atque ſimul aut ſynochum fovere, aut particularem pulmonum febrem inferre, quæ alioqui ſingulis diebus ſub veſperam quandam exacerbationem præ ſe fert, quòd eo tempore depluvio ſeri nocturnum frigus occaſionem det; atque ſine dubio ſeroſum humorem habet pro ſubjecto.

a In epid. Lib. 6. aph. 25.

Particulares hujus historias referre piget quippe quâ nulla frequentior.

De febre Catarrhali.

OBS. CLXIII. *Tantùm moneo me in fortissimo Equite Nicolao Marco de Nouroy Domino de Portsurseille polysarco & genii sui satis peramante sæpe sæpiùs observasse hujusmodi febres, quo tempore solvitur acris hyems gratâ vice veris & Favoni, recurrentes.*

Subjectum febrium putridarum cum continuarum plerarumque inadæquatum & partiale est eadem serosa perluvies :

Sed age ad institutum pergamus. *Ita enim statuo febrium continuarum plerarumque perluviem serosam esse revera subjectum si non proprium adæquatum, certè inadæquatum & partiale, unà scilicet cum sanguine reliquo cujuscunque naturæ pituitoso, bilioso, sive atrabilari : porrò computredinis hujusce sanguinis eandem perluviem esse occasionem præsentissimam :* sæpè enim in febribus continuis longè vehementior est & major fervor serosi humoris quàm reliquæ massæ sanguineæ. Eæ scilicet continuæ serosum humorem tanquam præcipuum subjectum habent, in quibus *& causæ pleonexiæ serosæ sunt admodùm evidentes & prægressæ sunt manifestè, tum verò symptomata febri assidentia fervori serosi humoris maximè attestantur, quæ denique vacuatione ejusdem quâcunque ratione factâ solvuntur, aut certè adlevamentum capiunt.*

Ceu id evincunt 1. Signa ejus evidentia.

Omnino enim necessarium est illum humorem febris agnoscere subjectum præcipuum, *cujus & redundantiæ, & ebullitionis sive putredinis clariora extant indicia, cujusque recessu morbi vis infringitur penitus, aut saltem ex parte.* Ac fervoris indicia manifesta sunt sanè inprimis dolores & præsertim partium habitus externi, offensæque in sensu interno, vel etiam in motu animali, denique simplices corporis affectus sive qualitates mutatæ in eodem externo habitu : nam evidentior majorque omnino ejus humoris fervor statui debet, qui è propriis vasis exiliens erumpensque effervescit vel in caput, vel in externas corporis partes cutemque ipsam, quàm ejus qui in propriis duntaxat conceptaculis cohibetur & quasi ibi commoritur. Porrò quoniam serosus humor & facilè resolvitur atque fervorem etiam deponit, & verò ob ingenium lene & minimè naturæ humanæ

infestum haud valdè naturam perturbat, inde sanè symptomata fervoris ejus indicia nec pertinacia admodùm sed fugacia esse necesse est, neque vero lethalia aut naturæ admodùm infensa & incommoda. Quamobrem eæ febres continuæ hærere in aqueo humore fervefacto vel putrente tanquam præcipuo subjecto statuendæ sunt, quæ cùm corpora & densa, & otiosa, atque aliàs victui pleniori & humidiori, hoc est, largo potui assueta invadunt, & soporosis affectibus at brevibus, aut intempestivis productisque quidem sed ex se tamen solubilibus, aut deliriis mitibus atque fugacibus, motibusque convulsis non valdè gravibus, & verò momentaneis, ac pariter doloribus varias externi habitus partes affligentibus sed circa suppuratum remittentibus incursantur: tum quæ familiares habent sive dejectiones aqueas, sive dolores largos, & quæ denique exanthemata lata pruriginosa & alba habent.

2. Symptomata assidentia.

3. Solutiones febrium.

Enimverò continuas omnis generis hisce symptomatis orgasmi humoris serosi signis incursatas frequenter grassari experientia quotidiana satis docet. Atque ut exempla continuarum, quæ comate deliriis mixto, & admodùm producto, similibusque capitis affectibus insignes fuêre, & à nobis diffusiùs tradita sunt in observationibus superioribus, & speciatim in capite de parapoplexiâ, pariterque earum exempla, quæ doloribus arthriticis infestæ fuerunt, qualis illa quæ *Meritissimum Scabinum hujus urbis exercuit*, *de quâ suprà*, prætermittam; non desunt mihi *quotidianæ & quartanæ continuarum*, quanquam eæ sunt admodùm raræ *Galeni* annotatione, satis memorabilia exempla.

OBS. CLXIV. CLXV. *Vidi equidem quotidianam continuam duabus in fœminis, in Splendidâ scilicet Matronâ A. Furneriâ, Uxore Amplissimi Viri & Consiliarii Vicani D. Liegeois jam sexagenariâ, & in perhonestâ alterâ Matronâ Nicoleâ Rouget, Uxore M. Chavotii Pharmacopœi, quæ quadragenaria primùm, deinde iterum decimo quarto post anno incidit ejusmodi febrem: utrumque profectò gravis & contumax somnus & præsertim hanc magnam diei sed inclinantis partem tenebat. Otiosa autem vita, turgida facies, urina vitro fusa*

De Febre quotidiana continua.

perquàm similis cæteraque omnia symptomata, & præsertim typus febris sanguinem pituitosum, unàque serosum satis demonstrabant. Utrique difficilis quidem febris sed tamen minimè lethalis fuit, etsi in illâ doloribus abdominis convulsoriis morosior exstiterit.

De febre quartanâ continuâ soporosâ.

OBS. CLXVI. *Ex quartanariis autem memini Nobilem Virum Joannem de Reins D. de Brenecourt ante tres hyemes sibi gratulantem, quòd tempus rigoris & acerbationis molestissimum cæteroqui & gravissimum sine sensu transigeret: alto quippe sopore Vir Splendidus eoque duodecim horarum & amplius tenebatur, sed indolentiam ab hac causâ in malis rebus potiùs ponebam in febre, quæ ad apyrexiam non perveniret; & non temerè: nam quinto circiter mense sopor ille cum æternâ nocte commutavit.*

Præced. simil.

OBS. CLXVII. *Idem contigisse recordor Religioso Viro ordinis Præmonstratensis & Parocho vici Charpaine, in quo jam sene sopor non ita altus fuit, sed coma potiùs pervigil, clarioraque deliria in principio exacerbationis, unàque majus incendium internum quàm quenquam alium quartanarium à me visum pium hominem exacerbant.*

Præced. simil.

OBS. CLXVIII. *Vivit hoc tempore adhuc & quartanâ tenetur Nobilis admodum & Religiosus Benedictini ordinis Joannes de la Tourre Piissimus Juvenis intermittente scilicet, sed factâ ex continuâ trium mensium, cujus episemasiæ sopore, motibus convulsivis, deliriis infestæ fuerunt, nec non etiam doloribus abdominis.*

Præced. simil.

OBS. CLXIX. *Postremò mihi subit in memoriam penè intermortua febris quartanæ continuæ longè memorabilior cæteris historia, quæ in Amplissimo Præside Michaële Bouveto ad hepatis phlegmonem ad annum vertentem exporrectam accessit, quartumque intra mensem ægrum confecit: principium enim cujusque exacerbationis se pulsu admodum parvo simulque raro, ut quandoque plusculas horas penitus lateret, sese prodens comate supra modum gravi, nisi quando deliriis interturbaretur, & eo ut plurimùm quindecim & ampliùs horas continuò urgente fuit insigne. Sed de eo morbo aliàs pluribus.*

Agedum autem quoniam eadem symptomata fervoris serosi humoris indicet *febribus intermittentibus omnis generis* sæpenumero assidere solent, & præterea efflorescentiæ ejusdem in cute ipsâ, sed imprimis vacuationes aspectabiles ejusdem humoris frequentissimæ sunt, à quibus solutionem perfectam, aut certè adlevamentum & utilitatem non mediocrem capiunt, *nulla profectò justa ratio prætexi potest, cur non statuamus pariter earum subjectum etsi partiale sed præcipuum tamen serosum humorem, cùm præsertim primæ illæ venæ in quibus focus febris delitescit perluvie serosâ longè magis quàm venæ magnæ inter alas & inguina sitæ scatere & turgere soleant.*

Tum intermittentium febrium idem est serosus humor.

Experientia sanè quotidiana docet principium aut certè tempus inæqualitatis tertianarum sopore magis aut minùs gravi ac diuturno esse oppressum, ut supervacaneum sit id particularibus demonstrare experimentis.

Quod probant: 1. Varia symptomata, præsertim cephalica.

OBS. CLXX. *Memini autem delirii sed levis singulorum paroxysmorum comitis assidui in quodam ephippiorum sartore Nanceiano ante viginti annos tertianario; atque ostendimus suprà id genus febrium cruciatibus abdominis convulsivis sæpè infestari, quos affectus quoque demonstravimus à serosâ colluviei è visceribus in caput per fervorem raptâ spontè excitari.*

De febri tertianâ intermittente cum delirio.

OBS. CLXXI. CLXXII. CLXXIII. CLXXIV. Quorum certè *cephalicorum symptomatum syndromen* in quartanariis observavimus, pluribusque experimentis suprà comprobavimus, *pariterque hoc præsente anno in illustri Equite de quò antè, in Honoratis Viris Carolo de l'Espine incola Oppidi de la Chaussée, & in N. Drovot incola Oppidi de Rembeucourt, denique in profugo quodam ex Angliâ religionis Romanæ causâ, Ric. Greffinus illi nomen. Huic scilicet jam sextum mensem causario singulis paroxysmis ineuntibus sopor altus sed stranguria interturbatus sensus omnes arctissimæ per septem horas ligat, alioqui is diebus intermissionis insomniâ laborat.*

De febre intermit. quartanâ cum cephal. sympt.

OBS. CLXXV. CLXXVI. Jam verò ex iis, qui *quotidianâ intermittente* laborarunt, ejusdem generis symptomatum seriem

De quotidianâ.

intermittente cum iisdem symptomatis.

memini me annotasse tum in locuplete & perhonesto cive Pontano Joanne Notario, & in domiciliâ juvenculâ uxore Nobilis Viri Jacobi des Combles: febre enim singulis diebus à meridie recrudescente veternus utrumque urgebat gravis adeo & contumax, ut non levem metum præsertim in mercatore subruso aliàs sene lethargi injiceret: urina utrique vitrum fusum referebat. Neque dubito hujusmodi symptomata hisce febribus cæteroqui admodum raris esse perpetua.

De febre quartanâ cum efflorescentiis in cute.

OBS. CLXXVII. Cæterùm quod ad efflorescentias in cute attinet, *annotavi non semel olim in tertianarum principio, sed in querquerâ febre semel duntaxat in ingenuo Adolescente Trecensi Nicolao d'Aubeterre, in quo exanthemata lata albaque, & æqualis durationis principio singulorum paroxysmum erumpebant; de quibus plura antè capite proprio.*

2. Vacuationes serosi humoris sensiles:

Postremò quantum spectat ad *vacuationes sensiles serosi humoris*, nemo nescit *vomitum* intermittentibus febribus & præsertim tertianis utique esse familiarissimum, & ejuscemodi ut quo copiosior est, eò evidentior utilitas & adlevamentum febris sequatur; eum porrò esse aqueum ferè totum sed bile tamen eâque variâ suffusum.

tam per vomitum,

Diarrhœam:

Experientia similiter quotidiana docet *diarrhœam serosam* intermittentium plerarum inæqualitatis tempori & præsertim tertianarum assidere uti supra demonstravimus.

De quartana intermitt. cum diarrhœâ.

OBS. CLXXVIII. *Sed & querquerâ febre observavi eandem in Adolescente modò nominato.* Quod confirmant quoque vacuationes arte factæ & alioqui serosæ planè, quas tanta utilitas sequitur quandoque, ut non in paucis observarim ab ejuscemodi purgatione focum febrilem tandem abstersum.

De quartanâ per expurgationem seri curatâ.

OBS. CLXXIX. *Et memini ante quindecim annos quartanam in Nobili Puero Belga convictore Doctoris Heliæ ab exhibito mediocri medicamento melanagogo pridie quarti paroxysmi omnino esse curatam.*

De Tertianâ eodem modo curatâ.

OBS. CLXXX. *Superioribus autem annis postremis hujus generis febrium feracissimis in tertianariis plusculis idem mihi observatum: & nudiùs tertiùs in ancillariolo uxoris meo,*

quod beneficio hausti medicamenti quintum evasit paroxysmum tertianæ, in quam biennio antè sed trimestrem incurrerat. Hujusmodi certè curationes evidenter comprobant in humore seroso præcipuè intermittentes febres hærere, quandoquidem à medicamentis præter aqueum humorem bile suffusum nihil ἀξιόλογον externi experientia testatur.

Denique quod spectat ad *sudores*, cùm eadem experientia doceat intermittentes febres cujuscumque generis & faciliores curatu & breviores esse, in quibus sudores largiores aut citiùs in declinatione succedunt, atque exiguam contrà aut nullam curationis spem ante sudoris eruptionem in declinatione affulgere.

quàm per sudorem.

OBS. CLXXXI. *Annotavi præterea vel in quinquaginta tertianariis (vadis mihi & testis fide dignissimus noster herbarius Samuel Phulpinus assiduus ferè visitationum mearum comes) sudorem antevertere alium à sudore declinationis, scilicet statim à rigore & inæqualitatis tempore.*

De Solutionibus tertianar. intermit. per sudores.

Imò præter utrumque sudorem iis statis temporibus vicissim succedentem, in uno & altero ægris tertium alium annotavi rigori scilicet unam aut alteram prævertentem horam, de quo sudore usurpare illud dictum *Plauti* soleo, quod ab *Hippocrate accepit, pro monstro est cùm quis sudans tremit.*

OBS. CLXXXII. *Memini namque Generosum Adolescentem Lotharium Meternich in incremento ipso tertianæ, quam semestrem fuisse audio ter sudasse largiter duas circiter horas ante rigoris febrilis invasionem.* Quisquis autem sudor fuerit diversus à sudore declinationis certum est eum longitudinis quidem morbi signum esse, unàque etiam causæ, quippe indicem ebullitionis serosi humoris præcipuè materiæ febrilis in principio scilicet longè latèque in habitum externum effervescentis.

De sudore in tert. intermit. rigorem prævertente.

Sæpiùs autem antè declaratum à nobis quartanariis sudores esse maximè familiares; *exceperim tamen senes & hyeme laborantes, è quibus non citiùs sudorem expectes, quàm ex pumice aquam: sed illis profusa admodùm urina præsertim*

Sed in senibus & hyeme laborantibus sudoris vicaria est urina.

a Lib. aph. 7. aph. IV. Ἐπὶ ἱδρῶτι φρίκη, οὐ χρηστόν. Ex sudore horror, non bonum.

inæqualitatis tempore ſudoris eſt vicariâ ; in aliis namque ætatibus etiam rigida hyems non prohibet ſudorem.

De quartanâ intermittente cum ſudore perpetuo.

OBS. CLXXXIII. *Laborat quidam è meis ſubditis Campelianis Dominicus Ferry ab Autumno querquerâ febre, jam agitur ſextus menſis, ab eo tempore corpus totas noctes etiam à febre vacuas quanquam hyeme admodùm ſævâ perenni diffluit ſudore: nam de die ὀρθοστάδην ſe habens ſudorem rejicit.*

3 Ea, quæ per errorem exhibita, nocent.

Poſtremò confirmatur hæc ſententia ex eo quòd cùm longitudinem paroxyſmorum intermittentium, ut & omnium omnino reliquarum febrium productionem error externus adferat ex [a] *Galeni* obſervatione, experientiâque quotidianâ, is autem partim in largiori potu, partim in negligentiâ corporis externi & expoſitione ambientis injuriis, ac præſertim frigori captandæ frigidæ auræ gratiâ factâ conſiſtat, atque prior ex illis erroribus per materiæ additamentum ſeroſam plenitudinem maximè augeat, poſterior verò per cohibitum effluvium aqueum idem quoque præſtat, *meritò colligere eſt febres non ſolùm intermittentes, ſed ferè omnes cujuſcunque generis in ſeroſo humore aut ſolo aut certè unà cum ſanguine cujuſcunque naturæ ebulliente atque putreſcente hærere, ſeroſumque humorem ſi non adæquati certè partialis, ſed præcipui ſubjecti vicem gerere, & alioqui occaſionem putreſcibilitatis dare ſanguini proprio & ſpecifico quarundam febrium ſubjecto.*

Concluſio febrium doctrinæ.

a Lib. 2. de febrib.

FINIS.

INDEX

INDEX PRIMUS,

IN QUO

OBSERVATIONES:

I.

Eæ, quæ ab auctore numeris notatæ sunt, continentur.

II.

OBSERVATIONES

NULLIS NUMERIS NOTATÆ,

Sed in toto opere hinc inde dispersæ.

INDEX RERUM

ET VERBORUM, QUÆ IN OPERE HOC CONTINENTUR LOCUPLTEISSIMUS.

A

Con-

D

E

G.

H.

T.

V.

FINIS.